

İÇİNDEKİLER

Allah'ın Kulunu Sevmesi

Allah'ın Kulunu Sevmesinin Göstergeleri, Bunları Kazanmaya ve Huy Edinmeye Teşvik
..... 3

İyilere Eziyet Etmemek

İyilere, Zayıflara ve Fakirlere Eziyet Etmekten Sakındırmak 8

Görünüşe Göre Hüküm Vermek

İnsanların Dış Görünüşüne Bakarak Haklarında Hüküm Vermek ve Gizli
Hallerini Allah'a Bırakmak 10

Allah Korkusu 21

Allah'ın Rahmetini Ümit Etmek 72

Allah'ın Rahmetini Ümit Etmenin Faydası 137

Korku ve Ümit Arasında Yaşamak 145

Ağlamak

Allah'a Duyulan Saygı ve Arzudan Dolayı Ağlamanın Değeri
..... 154

Zühdün Üstünlüğü

Dünyaya Karşı Zühdün Fazileti Dünyalığa Düşkünlüğü Azaltmaya Teşvik ve
Fakirliğin Üstünlüğü 175

Açlığın ve Sâde Yaşamının Üstünlüğü

Yiyecek, İçecek, Giyecek ve Bunlar Dışında Nefsin Hoşlandığı Şeylerde Orta Yolu
Tutmanın ve Şehevi Arzuları Terketmenin Üstünlüğü 243

Kanaat ve Tokgözlülük

Kanaat ve Tokgözlülük, Geçimde Orta Yolu Seçmek İnfak Etmek ve Zorda
Kalmadıkça Dilenmeyi Kötülemek 311

Dilenmeksizin ve Göz Dikmeksizin Sadaka Almak 346

Elinin Emeği ile Geçinmek 349

Cömertlik

Kerem, Cömertlik ve Allah'a Güvenerek Hayır Yollarına İnfak Etmek 357

Cimrilik ve Açgözlülüğten Sakınmak 394

Başkasını Kendine Tercih Etmek

Başkasını Kendine Tercih Etmek, Varını, Yoğunlu Muhtaçlara Vermek	399
Âhirete Hazırlanmak	
Yarışarcasına Âhirete Hazırlanmak ve Çok Hayır Yapmak	413
Şükreden Zenginın Fazileti	
Malı Helâlinden Kazanıp Sarf edilmesi Emredilen Yerlere Harcamak Suretiyle Şükreden Zenginın Fazileti	420
Ölümü Anmak, Nefsin Aşırı İsteklerini Dizginlemek	431
Kabir Ziyareti	
Erkeklerle Kabir Ziyaretinin Müstehap Olduğu ve Ziyaretçinin Ne Diyeceği	453
Ölmeyi İstemenin Doğru Birşey Olmadığı	
Başa Gelen Sıkıntı Sebebiyle Ölmeyi İstemenin Doğru Birşey Olmadığı, Fakat Dini Yaşamak Zorlaştığında Böyle Bir Arzunun Günah Sayılmadığı	461
Günahtan Sakınma, Günaha Götürebilecek Davranışlardan Kaçınma	468
İnsanlardan Uzak Yaşamak	
Zaman Bozulduğunda veya Dindarca Yaşayamamaktan ve Harama Düşmekten Korkulduğunda Bir Köşeye Çekilmenin İyi Olacağı	490
İnsanlarla Bir Arada Yaşamının Değeri	500
Tevazû ve Mü'minlere Kol Kanat Germek	502
Kibirilenmenin ve Kendini Beğenmenin Haram Olduğu	528
Güzel Ahlâk	546
Yumuşak Huyluluk, Teennî, Kolaylık	567
Hataları Bağışlamak ve Cahillere Uymamak	588

47- باب علامات حبّ الله تعالى للعبد والحثّ على التخلق بها والسعي في تحصيلها

ALLAH'IN KULUNU SEVMESİ

ALLAH'IN KULUNU SEVMESİNİN GÖSTERGELERİ, BUNLARI KAZANMAYA VE HUY
EDİNMEYE TEŞVİK ETMEK

Âyetler

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

1. “De ki; siz Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah yarlıgayıcıdır, bağışlayıcıdır.”Âl-i İmrân sûresi (3), 31

Allah Teâlâ tarafından sevmek, dinimizin bizi ulaştırmak istediği en yüce hedeftir. Her hedefe ulaşmanın yolları olduğu gibi bu büyük sonuca erebilmek için yapılması gerekli işler ve takib edilmesi lüzumlu izler de vardır.

Öte yandan, bir kulu Allah’ın sevdiğini gösteren işaretler bulunmaktadır. İşte bu âyette bu işaretlerin başında gelen hususun **Hz. Peygamber’e uymak** olduğu ortaya konulmuştur.

Yüce kitâbımızın bize bildirdiğine göre, yahudiler ve hristiyanlar **“Biz Allah’ın oğulları ve sevdikleriyiz”** [Mâide sûresi (5), 18] diyorlardı. Müşrikler ise, Allah’ı sevdiğimiz için bizi ona yaklaştırsınlar diye putlara tapıyoruz diyor, sapıklıklarını savunuyorlardı. Necdân’dan gelen hristiyan grub da, “Biz Allah’a olan sevgimizden dolayı Mesih’i tanrı olarak tanıyoruz” demişlerdi. Müslümanlardan da “Vallahi biz Rabbimizi seviyoruz” diye yemin edenler vardı. Bu, kuru bir iddia ile olacak şey değildi. Bütün bu söylenenlere gerçeklik kazandırmanın bir yolu olmalıydı. İşte Allah Teâlâ, **“De ki; siz Allah’ı gerçekten seviyorsanız hemen bana uyun ki, Allah da sizi sevsin, günahlarınızı bağışlasın”** âyetiyle bütün inanç gruplarını Hz. Peygamber’e uymaya, onun gösterdiği şekilde yani **sünnet-i seniyye** üzere yaşamaya davet etti ve ancak böyle bir yaşayışın, kendi sevgisine ve mağfiretine alâmet olduğunu bildirdi.

O halde, Allah Teâlâ’nın kulunu sevdiğinin ilk belirtisi, kulun Hz. Peygamber’e uyması, onun izinden ayrılmaması, gerek inanç gerekse amel olarak Muhammedî çizgiyi gücü yettiğince takip etmeye çalışmasıdır. Allah’ı gerçekten seven herkes, **üsve-i hasene** olan Hz. Peygamber’e uyar. Peygamber’e uyan herkesi de Allah sever. Böyle bir çizgiden uzak kalanlar için Allah sevgisi de Allah tarafından sevmek de kuru bir iddia olmaktan başka bir anlam taşımaz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

2. “Ey iman edenler! İçinizden her kim dininden dönerse, Allah ona karşılık, kendisinin sevdiği ve kendisini seven insanlar getirir. Bunlar müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı zorludurlar. Allah yolunda savaşırlar, ayıplayanların ayıplamasından çekinmezler. Bu, Allah’ın lutfudur ki, onu dilediğine verir. Zira Allah’ın keremi geniştir ve Allah ona kimin lâıyk olduğunu bilir.”

Mâide sûresi (5), 54

Bu âyet-i kerîmede Allah Teâlâ dinden çıkanların yerine yaratacağı insanların şu dört vasfını bildirmektedir. Bunlar bir insanın Allah Teâlâ tarafından sevildiğinin işaretleridir:

Mü’minlere karşı alçak gönüllü olmak,
Kâfirlere karşı izzetli ve zorlu davranmak,
Allah yolunda cihad etmek,
Ayıplayanların ayıplamasından korkmamak.

Bu sayılan özellikler kimin hayatında varsa, Allah’ın sevgisini kazanmış demektir. Kimde bu tavırlar yoksa veya bunların zıddı varsa, Allah’ın sevgisine kavuşabilmek için hayatını bu çizgiye getirmekten başka çaresi olmadığını bilmelidir.

Müslümanlara kaba ve katı davrananlar, kâfirler karşısında ise süt dökmüş kedi gibi tavır alanlar, cihaddan uzak duranlar ve müslüman oldukları için kendilerine yöneltilen bir takım karalamaları sineye çekip çekingenlik gösterenler, tavırlarını yeniden gözden geçirmelidirler.

Hadisler

387- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ : مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا ، فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ ، كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا ، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي أُعْطِيتُهُ ، وَلَئِنْ اسْتَعَاذَنِي لِأُعِيذَنَّهُ » رواه البخاري .

معنى « آذَنْتُهُ » : أَعْلَمْتُهُ بِأَنِّي مُحَارِبٌ لَهُ . وقوله : « اسْتَعَاذَنِي » روي بالباء وروي بالنون .

387. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, “Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur” dedi:

“Her kim bir dostuma düşmanlık ederse, ben ona karşı harb ilân ederim. Kulum, kendisine emrettiğim farzlardan, bence daha sevimli herhangi bir şeyle bana yakınlık sağlayamaz. Kulum bana (farzlara ilâveten işlediği) nâfile ibadetlerle durmadan yaklaşır; nihâyet ben onu severim. Kulumu sevince de (âdeta) ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden ne isterse, onu mutlaka veririm, bana sığınırsa, onu korurum.”

Buhârî, Rikak 38

Açıklamalar

96 numara ile geçmiş bulunan bu hadîs-i kudîde Allah Teâlâ’nın kulunu sevdiğine işaret sayılan bir kaç husus sıralanmaktadır. Öncelikle bir kulun farz olan görevlerine ek olarak nâfile ibadetlerle Allah’a yakınlık kazandığı ve sonunda Allah’ın sevgisine ulaştığı belirtilmektedir. Demektir ki, farz ve nâfilelerde devamlılık göstermek, Allah’ın sevgisine işaret olmaktadır.

Her işinde dürüstlük görülen, istekleri yerine getirilen, tehlikelerden uzak tutulan kimsenin bu hali de onun Allah Teâlâ tarafından sevildiğini gösterir. Çünkü Allah Teâlâ sevdiklerini yardımsız bırakmaz. Zaten hadisimizdeki “İşiten kulağı, gören gözü...olurum” ifadeleri, hiçbir zaman Allah Teâlâ’nın, o kulun vücuduna gireceği (hulûl edeceği) anlamına gelmez. Bu beyânlar, ilâhî yardımın o kulun bütün hayatını kapsayacağı anlamında güzel, güçlü ve tatlı bir mecâzî anlatımdır.

Sürekli bir mücâhede içinde bulunmak suretiyle Allah Teâlâ’nın sevgisini ve dostluğunu kazanan bir müslümana, bu dürüst hali dolayısıyla düşmanlık etmeye kalkacak olanlar da pek tabîî olarak Allah’ın düşmanlığı ile karşı karşıya kalırlar. Allah Teâlâ, dostlarını ve sevdiklerini, düşmanlarına karşı destekleyeceğini bildirmektedir. Bu da, Allah Teâlâ’nın sevgisini kazanma konusunda kullar için çok büyük bir teşvik olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Farzlar ve nâfilelere devam etmek, Allah’ın kulunu sevdiğine işarettir.
2. Allah bir kulu sevdiği zaman her işinde bu sevgi ve yardımın etkisi görülür.
3. Dostlarına düşmanlık edenlere Allah Teâlâ harb açacağını bildirmiştir.

388- وعنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قال : « إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى الْعَبْدَ ، نَادَى جِبْرِيلَ : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ فُلَانًا ، فَأُحِبُّهُ ، فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ ، فَيُنَادِي فِي أَهْلِ السَّمَاءِ : إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا ، فَأُحِبُّهُ ، فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ، ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ » متفقٌ عليه.

وفي رواية لمسلم : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ ، فَقَالَ : **إِنِّي أُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبِّهِ ، فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ ، ثُمَّ يُنَادِي فِي السَّمَاءِ ، فَيَقُولُ : إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا ، فَأَحِبُّوه فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ ، وَإِذَا أَبْغَضَ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ ، فَيَقُولُ : إِنِّي أَبْغِضُ فُلَانًا ، فَأَبْغِضُوهُ ، فَيَبْغِضُوهُ جِبْرِيلُ ، ثُمَّ يُنَادِي فِي أَهْلِ السَّمَاءِ : إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ فُلَانًا ، فَأَبْغِضُوهُ ، فَيَبْغِضُوهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ تُوضَعُ لَهُ الْبُغْضَاءُ فِي الْأَرْضِ . »**

388. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman Cebrâil'e:

“**Allah filanı seviyor, onu sen de sev!**” diye emreder. Cebrâil de o kulu sever, sonra gök halkına:

- Allah filanı gerçekten seviyor; onu siz de seviniz! diye hitâb eder.

Göktekiler de o kimseyi severler. Sonra da yeryüzündekilerin gönlünde o kimseye karşı bir sevgi uyanır.

Buhârî, Bedü'l-halk 6, Edeb 41, Tevhîd 33; Müslim, Birr 157. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (19),7

Müslim'in rivâyetinde (Birr 157) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu kaydedilmektedir:

Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman Cebrâil'e:

- “**Ben filanı seviyorum onu sen de sev!**” diye emreder. Cebrâil onu sever ve sonra gök halkına:

- Allah filanı seviyor, onu siz de seviniz, diye seslenir. Gök halkı da o kimseyi sever, sonra yeryüzündekilerin kalbinde o kimseye karşı bir sevgi uyanır.

Allah Teâlâ bir kula buğzettiği zaman, Cebrâil'e:

- “**Ben, filanı sevmiyorum, onu sen de sevmel!**” diye emreder. Cebrâil de onu sevmez. Sonra Cebrâil gök halkına:

- Allah filan kişiyi sevmiyor, onu siz de sevmeyin, der. Göktekiler de o kimseyi sevmezler. Sonra da yeryüzündekilerde o kimseye karşı bir kin ve nefret uyanır.

Açıklamalar

Önce şu noktayı belirtelim ki, Allah Teâlâ'nın kulunu sevmesi demek, o kul için hayır murad etmesi, ona hidâyet ve nimet vermesi demektir. Allah Teâlâ'nın buğzetmesi de kulun azgınlığını artırıp azâd etmesi demektir.

Gök halkı veya semâ ehli, meleklerdir. Başta Cebrâil *aleyhisselâm* olmak üzere meleklerin bir kulu sevmesi, o kul için dua ve istiğfarda bulunmaları anlamına gelir.

Hadisin ikinci kısmı yani kin ve nefretle ilgili bölümü Buhârî'de yer almamaktadır. Nevevî merhum bu sebeple önce Buhârî ile Müslim arasında müşterek olan kısmı vermiş, sonra da Müslim'deki ilâveyi zikretmiştir.

Hadîs-i şerîften anlaşılmaktadır ki, Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman onu meleklerle ve insanlara da sevdirebilir. Allah Teâlâ bir kulu sevdikten sonra onu Cebrâil ve insanların sevip sevmemesi aslında hiç önemli değildir. Ancak Allah Teâlâ sevdiği kuluna daha ziyâde ikram ve iltifat etmek için onu meleklerle ve sâlih insanlara da sevdirmektedir. Nitekim Meryem sûresi'nin 96. âyetinde şöyle buyurulmaktadır: “**İman edip yararlı işler yapanlara Rahman olan Allah (gönüllerde) sevgi uyandırır.**” Abdullah İbni Abbas

radiyallahu anhumâ âyetteki bu “**sevgi uyandırma**”yı, “Allah’ın onları sevmesi ve sevdirmesi” şeklinde yorumlamıştır. Böylece âyet ile hadisimiz arasındaki uyum tam mânasıyla ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Aynı şekilde Allah Teâlâ sevmediği kişiyi meleklerle ve iyi insanlara sevdirmez. Bunun nasıl gerçekleştiği ise, hadisimizde açıklanmaktadır. Buradan şu sonucu çıkarmamız pek normaldir: Müslümanlar arasında sevilen bir kişinin bu durumu, onun Allah katında da sevildiğinin göstergesidir. Aynı şekilde sâlih insanların ve müslümanların nefret ettiği kişinin bu durumu da, onun Allah’ın buğzettiği bir kişi olduğunu gösterir.

O halde kimlerin kimler tarafından sevildiği ve kimler tarafından sevilmediği son derece büyük önem arz etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’ın kulunu sevmesi gizli kalmaz.
2. Allah Teâlâ sevdiği kulunu meleklerle ve sâlih kullarına da sevdirebilir.
3. İnsanlar, toplumdaki durumlarına bakarak, Allah katındaki yerlerinin ne olduğunu tahmin edebilirler.

389- وعن عائشة رضي الله عنها ، أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، بعث رجلاً على سريرة ، فكان يقرأ لأصحابه في صلاتهم ، فيختم بـ { قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ } فَلَمَّا رَجَعُوا ، ذَكَرُوا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فقال : « سَلُوهُ لِأَيِّ شَيْءٍ يَصْنَعُ ذَلِكَ ؟ » فَسَأَلُوهُ ، فَقَالَ : لَأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ ، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا ، فقال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ تعالى يُحِبُّهُ » متفق عليه .

389. Âişe *radiyallahu anhâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbtan bir kişiyi askerî bir bölüğe komutan tayin edip gazaya göndermişti. Bu zat bölüğe her namaz kıldırışında (ikinci rekâtta) İhlâs sûresini okuyarak kıraatını bitirirdi. Dönüşte, komutanın namazı İhlâs sûresi ile bitirmeyi âdet edinmiş olduğunu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e haber verdiler. O da:

- “Niçin böyle yaptığını ona sorunuz!” buyurdu. Sordular.

- İhlâs sûresi, Rahmân’ın sıfatlarını ihtivâ ediyor. Bu sebeple ben onu okumayı severim, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- “Allah Teâlâ’nın da onu sevdiğini kendisine müjdeleyiniz!” buyurdu.

Buhârî, Tevhîd 1; Müslim, Salâtü’l-müsâfirîn 263. Ayrıca bk. Nesâî, İftitâh 69

Açıklamalar

İhlâs sûresi, Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber’e gelip “Bizi kendisine kulluk yapmaya çağırdığın Rabbini bize tanı” demeleri üzerine nâzil olmuştur. Meâli şöyledir:

“De ki: O Allah’dır, birdir.

Allah sameddir, (hiçbir varlığa muhtaç değildir, her şey ona muhtaçtır).

Doğurmamış ve doğurulmamıştır.

Hiçbir şey de O’na denk olmamıştır (eşi ve benzeri yoktur).”

Güzel dinimizin baş inanç ilkesi olan tevhid, Allah’ın birliği esası, en özlü şekilde bu sûrede anlatılmaktadır. Bu sebeple bu sûrenin bir adı da “**Tevhid sûresi**”dir. Allah Teâlâ, ilâhlık sıfatlarıyla bu sûrede ve bir de **Âyetü’l-kürsî**’de olduğu gibi hiçbir yerde anlatılmış değildir.

İhlâs sûresinin Kur’ân-ı Kerîm’in üçte birine denk olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır. Bunun yorumunda âlimlerimiz farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimi “Kur’an’ın muhtevâsı üç kısımdan oluşur: Kıssalar, ahkâm ve Allah’ın sıfatları. Bu sûre Allah’ın sıfatlarını ihtiva ettiği için Kur’ân-ı Kerîm’in üçte biri

sayılır” demiştir. Kimi de, “Bütünüyle Kur’ân-ı Kerîm, Allah Teâlâ’nın zâtını, isim ve sıfatlarını, fiil ve âdetlerini tanıtır. Bu sûre ise, Allah’ı takdis ve tenzihe tahsis edilmiştir. Bu açıdan Kur’ân’ın üçte biri sayılır” görüşündedir.

Sevap bakımından üçte birine denk olup olmadığı da bu tartışmalar arasındadır.

Hadisimizde ismi bildirilmeyen komutanın, kıldırıldığı her namazın ikinci rek’atında İhlâs sûresini okuması, şikâyet konusu yapılırken Hz. Peygamber, öncelikle bu hareketinin sebebini kendisinden sormak gerektiğini belirtmiş ve sordurmuştur. Komutanın, ne namazı kısa tutmak ne başka sûre bilmemek ne de daha başka herhangi bir sebepten dolayı değil, sırf sûrenin muhtevâsına duyduğu sevgi ve muhabbetten, yani Allah bilincinden dolayı hep bu sûreyi okuduğu anlaşılınca da, onun bu tavrının, Allah Teâlâ tarafından sevildiğinin işareti olduğunu ilân etmiş ve “Allah Teâlâ’nın da onu sevdiğini kendisine müjdeleyin!” buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ’nın kendi zâtını tanıttığı sûre veya sûreleri bilinçli olarak sıkça okumak güzeldir.
2. İhlâs sûresi, bizim Allah inancımızı en özlü şekilde tanıtan bir sûre-i celîledir.
3. İkinci rek’atlerde her zaman İhlâs okumak suretiyle namaz kılınabilir.

48- باب التحذير من إيذاء الصالحين والضعفة والمساكين

İYİLERE EZİYET ETMEMEK

İYİLERE, ZAYIFLARA VE FAKİRLERE EZİYET ETMEKTEN SAKINDIRMAK

Âyetler

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا

1. “Mümin erkeklere ve mümin kadınlara, yapmadıkları bir işten dolayı haksız yere eziyet edenler, şüphesiz büyük bir iftirâ etmiş ve açık bir günah yüklenmiş olurlar.”

Ahzâb sûresi (33), 58

Nevevî’nin iyi kimselere eziyet etmekten sakındırmaya delil olarak mü’min erkek ve kadınlara işlemedikleri şeyler dolayısıyla sözle ve davranışla eziyet edilmesini yasaklayan âyetin getirilmesi, her şeyden önce iyi ve sâlih kimselerin, mü’min olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda âyetin nâzil olduğu toplumda, savunmasız kimseler denince, erkek ve hanım mü’minlerin hatıra geldiği anlaşılmaktadır. Eziyet ve işkence, gerek propaganda yoluyla sözlü veya doğrudan müdâhale yoluyla fiilî olsun her ikisi de Allah katında bu eziyeti yapanlar için büyük bir sorumluluk vesilesi olacaktır.

Bir önceki âyette de “Allah ve Resûlü’nü incitenlere Allah, dünyada ve âhirette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azâb hazırlamıştır” buyurulmaktadır [Ahzâb sûresi (33), 57].

Tevhide ters düşen birtakım yakıştırmaları Allah hakkında ileri sürmek, peygamberlikle bağdaşması mümkün olmayan bazı sözleri Peygamber hakkında söylemek sûretiyle Allah ve Resûlü’nü incitenlerin, Kur’ân-ı Kerîm’in nüzûlü sırasında yaşayan gayr-i müslimler olduğu bellidir. Allah onların âkıbetlerini de açıkca “lânet ve horlayıcı bir azâb” olarak bildirmiştir.

Günümüzde birçok ülkede görüldüğü gibi savunmasız durumda bulunan müslümanlara, hiç alâkaları olmayan suçlar isnad ederek iftirada bulunanların açık bir vebâl altına girmiş oldukları bildirilmektedir. Dolayısıyla böylesi bir eziyet ve işkencenin, mü’minler arasında birbirlerine karşı kullanılmaması öncelikle istenmiş olmaktadır.

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ [9] وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ [10]

2. “Yetimi sakın horlama ve dileneni asla kovma!”

Duhâ sûresi (93), 9-10

Allah Teâlâ'nın özellikle Hz. Peygamber'e ihsân ettiği nimetleri dile getiren Duhâ sûresi'nin bu iki âyeti, Hz. Peygamber'in şahsında bütün müslümanlara yönelik emirler ihtivâ etmektedir. Kendisi de bir yetim olan Hz. Peygamber'e bu durum hatırlatıldıktan sonra, **“O halde artık yetimi sakın horlama, mal veya ilim isteyeniyi de asla kovma”** buyurulması, oldukça etkileyici ve dikkat çekicidir.

Konu başlığındaki zayıflara, yetimlere ve fakirlere misâl olarak dilencilerin zikredildiği görülmektedir. O halde toplumun himmet ve sıcak ilgiye muhtaç kesimlerine olumlu bir şey yapılmadığı yerde hiç değilse kırıcı olmamak öğütlenmektedir. Bu gönlü kırık insanları kaba-saba söz ve tavırlarla incitmek, bu âyetlerde getirilen sınırları çiğnemek olacaktır. Bu ise, olgun mü'minlerden beklenen bir hareket değildir.

Hadisler

وَأَمَّا الْأَحَادِيثُ فَكَثِيرَةٌ مِنْهَا حَدِيثُ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي الْبَابِ قَبْلَ هَذَا (انظر الحديث رقم 385))
من عادى لي ولياً فقد آذنته بالحرب) ومنها حديث سعد بن أبي وقاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ السَّابِقُ (انظر
الحديث رقم 260) في باب ملاطفة اليتيم، وقوله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (يا أبا بكر لئن كنت أغضبتهم لقد
أغضبت ربك) (انظر الحديث رقم 261) .

Konuya dair hadislere gelince onlar hayli çoktur. Meselâ, bundan önceki konuda geçen (387 numaralı) **“Her kim bir dostuma düşmanlık ederse, ben de ona karşı harb ilan ederim”** anlamındaki Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'ın rivâyet ettiği hadis.

Yine **Yetimle İlgilenme** konusunda yer almış bulunan Sa'd İbni Ebû Vakkas'ın rivâyet ettiği (263 numaralı) hadis ve o hadisteki Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

- **“Ey Ebû Bekir! Eğer sen o fakirleri kızdırdınsa, bilesin ki Rabbini de kızdırdın demektir”** sözü...

Açıklamalar

Müellif Nevevî burada daha önce geçmiş olan ve bizim de bu kitaptaki numaralarına işaret ettiğimiz iki hadise atıfta bulunmakla yetinmektedir. İşaret edilen iki hadis ve yorumları bir kez de bu konu ile ilgileri noktasına dikkat edilerek okunmalıdır. Burada ayrıca bir açıklama yapma ihtiyacı duymuyoruz.

390- وعن جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ صَلَّى صَلَاةَ الصُّبْحِ ، فَهُوَ فِي ذِمَّةِ اللَّهِ ، فَلَا يَطْلُبَنَّكَ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ ، فَإِنَّهُ مَنْ يَطْلُبُهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ ، يُدْرِكُهُ ، ثُمَّ يَكْبِتُهُ عَلَى وَجْهِهِ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ » رواه مسلم .

390. Cündeb İbni Abdullah *radiyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Sabah namazını cemaatle kılan kimse Allah'ın güvencesindedir. Sakın Allah, güvencesi altında olan bir şeyden dolayı sizi takibe almasın. Çünkü Allah güvence verdiği bir şeyden dolayı kimi takib ederse, onu yakalar sonra da onu yüzüstü cehennem ateşine atar.”

Müslim, Mesâcid 261, 262. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 51, Fiten 6; İbni Mâce, Fiten 6

Açıklamalar

İyileri, zayıfları ve fakirleri incitmekten sakındırma konusuyla bu hadîs-i şerîfin alâkası, sabah namazını cemaatle kılan, cemaatin olmadığı yer ve zamanlarda da yalnız başına kılan kimsenin Allah'ın himâyesinde olması dolayısıyla, böyle bir müslümanı incitecek olanların Allah'ın koruması altında olan birine saldırmış

kabul edilmeleridir. Allah'ın teminâtı ve güvencesi altında olan bir kimseye yöneltilen her saldırı ise, mutlaka takib edilir ve asla cezâsız bırakılmaz. Çünkü Allah Teâlâ'nın sorumlu tutup takibe aldığı kimsenin kurtuluşu yoktur. İşte bu sebeple müslümanları sahipsiz sanıp onları üzmeyle kalkmamak gerekir.

Bu mânasıyla hadisimiz, Allah Teâlâ'nın, dostlarına düşmanlık edenlere harb ilan edeceğini, fakir-fukarayı incitenlerin Allah'ı incitmiş ve gazabını üzerine çekmiş olacağını bildiren yukarıdaki iki hadis ile, sonuçları itibariyle tam bir uyum içindedir ve onları desteklemektedir. Yani Allah Teâlâ, herhangi bir sebeple bir kulunu takibe alırsa, o kulun artık kurtuluşu yoktur. O yüzden, iyileri, zayıfları ve fakir fukarayı incitenler de bilmelidirler ki, bu insanlar, sabah namazını cemaatle (veya duruma göre tek başına) kılan müslüman gibi Allah Teâlâ'nın himâyesi ve güvencesi altındadırlar. Onlara yönelik haksızlıklar, Allah Teâlâ'nın takibiyle karşılaşır. Dolayısıyla sonuç, mutlaka yakayı ele vermektir. Bütün bu söylediklerimiz hadîs-i şerifteki “*Sakin Allah, güvencesi altında olan bir şeyden dolayı sizi takibe almasın*” ikâzıyla ifade edilmiştir.

Nevevî merhum, müslümanlara eziyet vermeye kalkacakların bu ilâhî koruma ve takibi hatırdan çıkarmamalarını tenbih etmek için hadîs-i şerîf burada zikretmiştir. Ayrıca hadîs-i şerîf 234 numarada geçmiş ve 1051 numarada da tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah namazını cemaatle kılan bir müslüman Allah'ın güvencesi altına girmiş demektir. Cemaatle kılma imkânı bulunmayan hal, yer ve zamanlarda sabah namazını yalnız başına kılanlar için de aynı himâyeye geçerlidir.
2. Allah Teâlâ, bir kulu takibe alırsa, artık onun kurtuluşu yoktur.

49- باب إجراء أحكام الناس على الظاهر وسرائرهم إلى الله تعالى

GÖRÜNÜŞE GÖRE HÜKÜM VERMEK

İNSANLARIN DIŞ GÖRÜNÜŞÜNE BAKARAK HAKLARINDA HÜKÜM VERMEK VE GİZLİ HALLERİNİ ALLAH'A BIRAKMAK

Âyet

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

1. “Eğer tövbe eder, namazı kılar, zekâtı verirlerse, onları serbest bırakın.”

Tevbe sûresi (9), 5

Müşriklerle savaştan bahseden âyetlerden sonra gelen bu hüküm kısmı, onlarla savaşmaktan vazgeçmenin ve mü'min olduklarına karar vermenin belirtilerini sıralamaktadır. Bu belirtiler; tövbe etmek, namaz kılmak ve zekât vermektir. Bunları yerine getiren kimse ile savaşılmaz. Bir kimsenin bunları kalben inanarak mı yaptığı, yoksa canını kurtarmak için mi böyle davrandığı gibi bir araştırmaya da girilmez. Çünkü kalblerdekini bilmek, bizim elimizde ve gücümüz dâhilinde değildir. Bizim vazifemiz, dışa akseden görüntü ve belirtilere göre hareket etmektir. Bu sebeple, genel bir kaide konulmuştur : **Biz zâhire yani dış görünüşe göre hükmederiz; kalblerde gizleneni ise Allah bilir.**

Hadisler

391- وعن ابن عمر رضي الله عنهما ، أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ ، عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى » متفقٌ عليه .

391. Abdullah İbni Ömer radiyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ben, Allah’tan başka bir ilâh bulunmadığına, Muhammed’in Allah’ın Resûlü olduğuna şehâdet edip, namazı dosdoğru kılincaya ve zekâtı hakkıyla verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları takdirde, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. İslâm’ın gerektirdiği haklar ise bunların dışındadır. Onların gizli hallerinin hesabı Allah’a âittir.”

Buhârî, İmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, İ’tisâm 2, 28; Müslim, İmân 32-36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 95; Tirmizî, Tefsîru sûre (88); Nesâî, Zekât 3; İbni Mâce, Fiten 1-3

Açıklamalar

İslâmda harp değil sulh esastır. Savaş, bir gaye ve hedef olarak kabul edilmez. Sulhü ve sükûnu sağlamak, insanlığı mutlu kılmak için her türlü çareye başvurulduktan sonra netice alınmazsa, savaşmak mecbûriyetinde kalınabilir. İslâm’a göre savaşın gayesi, yeryüzünü küfür ve şirkin hâkimiyetinden, zâlimlerin zulmünden arındırmak, Allah’ın dininin herkese ulaşmasını sağlamak, Allah ile kulları arasındaki engelleri ortadan kaldırmaktır. Kimse müslüman olmaya zorlanamaz; ancak müslüman olmak isteyenlere engel olunması önlenir; müşrikler ve kâfirler ya İslâm’a girmek, ya İslâm’ın hâkimiyetini kabul etmek, ya da sulh yapmak yollarından birini tercih ederler.

Hadisimizde kendileriyle savaşılacağından söz edilen kimseler, öncelikle müşrikler ve kitap ehli olmayan putperestlerdir. Kitap ehli olan yahudi ve hristiyanlarla savaşılmasının sebebi ise, Allah’a inanmakla beraber, inançlarının bozukluğu ve Hz. Muhammed’in Allah’ın resûlü olduğuna inanmayışlarıdır. Bu kimseler İslâm’ın hâkimiyetini kabûl etmeye ve müslüman olmadıkları takdirde cizye vermeye mecbûr edilirler.

Allah’a ve Resûlüne inandıklarını söyleyenlerle, yani kelime-i şehâdet getirenlerle artık savaşılmaz. Daha sonra onlardan namaz kılmaları, zekât vermeleri ve İslâm’ın diğer şartlarını yerine getirmeleri istenir. Çünkü kelime-i şehâdet getirip İslâm’a girenler, İslâm dîninin bütün gereklerini yerine getirmeyi kabul etmiş sayılırlar. Bunları yapıp yapmadıkları, İslâm yönetimi tarafından takip edilir. Dinin gereklerini yerine getirmeyenlere ise gereken yapılır.

Bütün bunlara, insanların zâhirî halleri, dışa akseden söz ve davranışları esas alınarak karar verilir. Onların içlerinde sakladıkları niyet ve düşüncelerin, yaptıkları gizli kapaklı işlerin hesabı Allah’a aittir. **Kimsenin niyeti, kafasında ve gönlünde gizlediği düşüncesi, başkalarını ilgilendirmeyen özel hayatı araştırılmaz.**

“İslâm’ın hakkı” denilerek istisnâ edilen kısım ise, işlediği suçtan dolayı ölümü hak edenin öldürülmesi, malının alınmasını gerektiren bir suç işleyen malının alınmasıdır.

Hiz. Ebû Bekir, zekât vermeyi reddedenlerle savaşmaya karar verirken, Kur’ân’ın ilgili âyetleri ile birlikte bu hadîsi de kendisine delîl edinmişti. Hadisin gösterilen kaynaklarından bazısında, bu açıkça belirtilmektedir. Bu hadis, pek çok sahâbe tarafından rivayet edilmiş olup, mütevâtir hadisler arasında sayılır.

Hadisi 1078 ve 1212 numaralarda tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman olduğunu söyleyen ve İslâm’ın emirlerini yerine getiren kimseyle savaşmamak dînî bir vecîbedir.
2. Bir kâfirin müslüman olduğuna hükmetmek için kelime-i şehâdet getirmesi yeterlidir.
3. Kişiler, dış görünüşleri ve davranışlarına göre değerlendirilir, haklarındaki hüküm de buna göre verilir.
4. Gizli olan niyet ve düşüncelerin hesabını sormak, kulların vazifesi olmayıp Allah’a âittir.
5. Kelime-i şehâdet getiren ve İslâm’ın emirlerine uyan bir kimse, işlediği suçlardan dolayı hesaba çekilir ve ölüm cezasına veya başka bir cezaya çarptırılır.
6. Kelime-i şehâdet getiren bid’atçı tekfir olunmaz, imansızlıkla suçlanmaz.

392- وعن أبي عبد الله طارق بن أَسِيْم ، رضي الله عنه ، قال : سمعتُ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللهِ ، وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللهِ ، حَرَّمَ مَالُهُ وَدَمُهُ ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللهِ تَعَالَى » رواه مسلم.

392. Ebû Abdullah Târik İbni Eşyem *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* 'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

“Kim Allah’tan başka ilâh yoktur der ve Allah’tan başka ibadet edilenleri inkâr ederse, o kimsenin malı ve kanı haram olur. Gizli hallerinin hesabı ise Allah’a âittir.”

Müslim, İmân 37

Târik İbni Eşyem

Sahâbe-i kirâmdandır. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Ebû Mâlik el-Eşcaî'nin babasıdır. Târik, Kûfelilerden sayılır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'den dört hadis rivayet etmiştir. Müslim'in Sahîh'inde iki hadisi vardır. Târik'in hayatı hakkında kaynaklarımızda bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bazı rivayetlerde geçen “lâ ilâhe illallah: Allah’tan başka ilâh yoktur” lafzının mefhûmuna “Muhammedün Resûlullah: Muhammed Allah’ın Resûlüdür” kısmı da dâhil olup, bu terkîbe “**kelime-i tevhîd**” denir. Kelime-i tevhîd veya kelime-i şehâdeti söyleyenin müslümanlığına hükmedildiğini biliyoruz. Burada buna ilave olarak, Allah’tan başka tapınılan her şeyi inkâr etmek de zikredilmiştir. Esasen kelime-i şehâdet veya kelime-i tevhîdi söyleyen kimse, Allah’tan başka tapınılan bütün sahte ilâhları, tâğutları ve her türlü putu reddetmiş olur.

Bir çok hadiste ısrarla vurgulanan gizli hallerin hesabının Allah’a ait olduğu gerçeğini müslümanların çok iyi kavramaları gerekir. Çünkü **niyetlerin ve düşüncelerin, vâkıf olunması mümkün olmayan özel hallerin hesabını sormaya kalkmak, hem toplumu fitneye sürükler, hem de birçok haksızlık ve zulümlere yol açar**. Bu sebeple insanların bu çeşit araştırma ve soruşturmalardan ve netice itibariyle bu özelliklere yönelik hüküm ve davranışlardan kesinlikle uzak durmaları emredilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hükümler zâhire göre, yani dış görünüşe bakarak verilir; niyetlere ve gönülden geçenlere göre hüküm vermek sadece Allah’a mahsustur.
2. Bütün bâtil ilâhlardan uzak durmak ve onları reddetmek farzdır.
3. İnsanları niyetlerine, kafalarında ve kalplerinde gizledikleri düşüncelerine göre yargılamaya kalkmak toplumları fitneye sürükler ve birçok zulümlerin işlenilmesine sebep olur.

393- وعن أبي مَعْبُدٍ الْمُقَدَّادِ بْنِ الْأَسْوَدِ ، رضي الله عنه ، قال : قلتَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَقِيتُ رَجُلًا مِنَ الْكُفَّارِ ، فَافْتَتَلْنَا ، فَضَرَبَ إِحْدَى يَدَيَّ بِالسَّيْفِ ، فَقَطَعَهَا ثُمَّ لَادَ مِنِّي بِشَجَرَةٍ ، فَقَالَ : أَسَلَمْتُ لِلَّهِ ، أَفَقُتِلُ يَا رَسُولَ اللهِ بَعْدَ أَنْ قَالَهَا ؟ فَقَالَ : « لَا تَقْتُلُهُ » ، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ قَطَعَ إِحْدَى يَدَيَّ ، ثُمَّ قَالَ ذَلِكَ بَعْدَمَا قَطَعَهَا ؟ فَقَالَ : « لَا تَقْتُلُهُ ، فَإِنْ قَتَلْتَهُ ، فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَتِكَ قَبْلَ أَنْ تَقْتُلَهُ . وَإِنَّكَ بِمَنْزِلَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ الَّتِي قَالَ » متفقٌ عليه.

ومعنى « إِنَّهُ بِمَنْزِلَتِكَ » أَي : مَعْصُومُ الدِّمِّ مُحْكُومٌ بِإِسْلَامِهِ ، ومعنى « إِنَّكَ بِمَنْزِلَتِهِ » أَي : مُبَاحُ الدِّمِّ بِالْقِصَاصِ لَوَرَّثْتَهُ ، لا أَنَّهُ بِمَنْزِلَتِهِ فِي الْكُفْرِ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

393. Ebû Ma'bed Mikdâd İbni Esved *radiyallahu anh* şöyle demiştir:

– Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e dedim ki :

– Kâfirlerden bir adamla karşılaşsam ve onunla vuruşsak, o benim ellerimden birini kılıçla vurup koparsa, sonra da benim elimden kurtulmak için bir ağacın arkasına sığınsa ve:

– Ben, Allah için müslüman oldum, dese, onu böyle dedikten sonra öldürebilir miyim, yâ Resûlallah! Ne dersin?

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– “**Sakın onu öldürme**” buyurdu. Ben :

– Ey Allah'ın Resûlü! Adam benim iki elimden birini kopardı, ondan sonra bu sözü söyledi, dedim. Bunun üzerine :

– “**Sakın öldürme, eğer onu öldürürsen, o, senin kendisini öldürmezden önceki durumundadır. Sen ise, onun o sözü söylemeden önceki durumuna düşersin**” buyurdu.

Buhârî, Meğâzî 12; Müslim, İmân 155. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Cihâd 95

Mikdâd İbni Esved

Sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden ve ilk müslümanlardandır. Mikdâd İbni Amr diye de anılır. Künyesi Ebû Ma'bed'dir. Mekke'de müslümanlığını açıkça ortaya koyan ilk yedi sahâbîden biri idi. Habeşistan'a hicret eden sahâbîler arasında yer aldı. Sonra Mekke'ye döndü.

Mikdâd, Bedir ve Uhud başta olmak üzere, Hz. Peygamber'in bütün gazvelerinde bulundu. Özellikle Uhud'da pek çok yararlıklar gösterdi. Hz. Peygamber, Bedir Savaşı'na çıkmadan önce ashâb ile bu konuda istişâre ettiği zaman her biri kararı iyi bulduğunu belirtmişti. Sıra Mikdâd'a gelince, şunları söyledi :

– *Yâ Resûlallah! Ne ile emrolunduysan onu yap, biz seninle beraberiz. Allah'a yemin ederim ki, biz sana İsrâîl oğullarının Mûsâ aleyhisselâm'a dediği gibi demeyiz. Onlar Mûsâ'ya : “Sen ve Rabbin gidin savaşın. Biz burada oturuyoruz” [Mâide sûresi (5), 24] demişlerdi. Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemîn ederim ki, şayet sen bizi Birkü'l-Gımâd'a kadar yürütsen, seninle birlikte olduktan sonra daha fazla güçlüğe de dayanırız.*

Mikdâd'ın bu samimi sözleri üzerine Allah Resûlü ondan memnun kaldı ve kendisine dua etti.

Bedir Savaşı'na katılanlar arasında sadece onun atı vardı.

Peygamber Efendimiz bir gün:

– “*Azîz ve Celîl olan Allah, bana dört kişiyi sevmemi emretti ve onları kendisinin de sevdiğini bildirdi*” buyurunca ashâb-ı kirâm:

– *Yâ Resûlallah! Onların isimlerini bize de söyleyen, dediler. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz:*

“Onlardan biri Ali'dir (bu sözü üç defa tekrarladı), diğerleri Ebû Zer, Mikdâd ve Selmân” buyurdular.

Mikdâd İbni Esved, Mısır fethinde bulundu. Sahâbe hayatını konu edinen eserlerde onunla ilgili pek çok menkıbe vardır. Mikdâd'dan rivayet edilen hadis sayısı 42'dir.

Mikdâd İbni Esved, Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında, hicrî 43 yılında, 70 yaşında, Medîne'de vefat etti. Cenaze namazını da Hz. Osman kıldırdı.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e bazan olmuş bir olay bazan da olabilecek bir mesele hakkında soru sorarlardı. Bu hadiste Mikdâd, olmasını muhtemel gördüğü bir meseleyi sorunca Peygamber Efendimiz de ona, dolayısıyla bütün ashâba ve ümmete cevap vermiş oldu.

Peygamberimiz'in olmamış bir olayı soranlara cevap vermediği ve vuku bulmamış bir şeyin sorulmasını istemediği de olurdu. Bu sebeple İmâm Mâlik ve seleften bazı âlimlerimiz, henüz vuku bulmayan ve var olmayan bir şeyin hükmünü sormayı hoş görmezlerdi. Fakat ulemânın büyük çoğunluğu henüz olmamış bir şeyin hükmünün sorulmasını ve buna cevap vermeyi câiz görmüşlerdir. Özellikle Hanefî mezhebi bu konuya çok olumlu bakmış ve henüz ortada olmayan meselelere çözümler aramış, aklen muhal sayılmayan her hususu gündemine alıp, o konu etrafında düşünce ve tasarımlar geliştirerek seçkin bir mevkiye kavuşmuştur.

Kâfirlerden biri harp sırasında bir müslümanı cephede şehid etse veya elini, kolunu yahut herhangi bir uzvunu koparsa, sonra da kelime-i şehâdet getirse veya burada olduğu gibi "müslüman oldum" dese, artık onunla savaşmaktan ve onu öldürmekten vazgeçilir. Çünkü İslâm'ı kabul eden bir kimse ile harbetmek haramdır. O kimsenin bu sözü canını kurtarmak için söylediği gibi bir düşünce ile hareket edilmez, zâhire göre hükmedilir. Böyle birini öldüren müslüman günaha girmiş olur. Hadis ve fıkıh âlimi Hattâbî, "müslüman oldum" demezden önce kâfirin kanını dökmek ve onu öldürmek helâldir, ama bu sözü söyledikten sonra, o kimse müslüman sayılır ve öldürülmesi haram olur; onu öldüren müslümanın da kısas yoluyla kanı helâl olur, diyerek olayın ciddiyetini ve önemini ortaya koyar.

Hz. Peygamber, Hâlid İbni Velîd'i, Necîd taraflarında yaşayan bir kabîle olan Benî Cüzeyme'ye göndermişti. Hâlid onları İslâm'a dâvet ettiğinde Benî Cüzeyme halkı kelime-i şehâdeti söyleyemediler. İslâm'ı kabul ettiklerini de doğru dürüst anlatamadılar; ancak bu anlamda olmak üzere "dinimizi değiştirdik" diyebildiler. Bu sözle müslüman olduklarını anlatmak istediler. Hâlid İbni Velîd ise onların bu sözlerini kabul etmeyerek kendileriyle savaştı ve onlardan bir kısmını öldürdü. Fakat sahâbîler kendilerine esir olarak verilen kişileri öldürmediler. Daha sonra durum Peygamber Efendimiz'e haber verilince, Efendimiz çok üzüldü ve iki elini açarak Allah'a şöyle yalvardı :

"Allahım! Hâlid'in yaptığından sana sığınırım!" Bu sözünü iki defa tekrarladı (Buhârî, Ahkâm 35 Meğâzî 58).

Müslüman olduğunu söyleyen kimseyi öldürenin, onun bu sözü söylemezden önceki durumunda olacağı yönündeki peygamber tehdidi, o kimsenin kâfir olduğu anlamında olmayıp, kısas yoluyla kanının helâl olacağı anlamındadır. Bir müslümanın, his ve heyecanına kapılarak böyle bir yola sapmaması için, Peygamber Efendimiz durumu bu çarpıcı ifadelerle açıklamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kimse, herhangi bir şekilde İslâm'ı kabul ettiğini ifade ederse, onunla savaşılmaz ve artık onun kanını dökmek haram olur.
2. Böyle bir kimseyi bilerek öldürene kısas uygulanır. Şayet bilmeyerek veya canını kurtarmak için böyle davrandığını zannederek öldürmüştü, öldürülenin diyetinin ödenmesi gerekir.
3. Henüz vuku bulmamış bir olayın hükmünün sorulması ve buna cevap verilmesi câizdir.
4. Hüküm zâhire göre verilir, niyetler ve düşünceler araştırılmaz.

394- وعن أسامة بن زيد ، رضي الله عنهما ، قال : بعثنا رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى الحرقة من جهينة ، فصَبَّحْنَا الْقَوْمَ عَلَى مِيَاهِهِمْ ، وَلَحِقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ رَجُلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا غَشِينَاهُ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، فَكَفَّ عَنْهُ الْأَنْصَارِيُّ ، وَطَعْنَتْهُ بِرُمَحِي حَتَّى قَتَلْتُهُ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ ، بَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ لِي : « يَا أُسَامَةُ أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ؟ قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا كَانَ مُتَعَوِّذًا ، فَقَالَ : « أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؟ » فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا عَلَيَّ حَتَّى تَمَنَيْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ أَسَلَّمْتُ قَبْلَ ذَلِكَ الْيَوْمِ . متفقٌ عليه .

وفي رواية : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَقَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَقَتَلْتَهُ ؟ ، قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّمَا قَالَهَا خَوْفًا مِنَ السَّلَاحِ ، قَالَ : « أَفَلَا شَقَقْتُ عَنْ قَلْبِهِ حَتَّى تَعْلَمَ أَقَالَهَا أَمْ لَا ؟ » ، فَمَا زَالَ يُكْرِزُهَا حَتَّى تَمْنَيْتُ أَنِّي أَسْلَمْتُ يَوْمَئِذٍ .

« الحرقه » بضم الحاء المهملة وفتح الراء : بطن من جهينة القبيلة المعروفة ، وقوله متعوذاً: أي معتصماً بها من القتل لا معتقداً لها .

394. Üsâme ibni Zeyd *radıyallahu anhümâ* şöyle demiştir :

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bizi Cüheyne kabilesinin Huraka kolu üzerine göndermişti. Sabahleyin onlar sularının başında iken üzerlerine hücum ettik. Ben ve ensardan bir kişi onlardan bir adama ulaştık. Biz onun üzerine yürüyünce, adam: “Lâ ilâhe illallah: Allah’tan başka ilâh yoktur” dedi. Bunun üzerine ensardan olan arkadaşım ona hücumdan vazgeçti; ben ise mızrağımı ona sapladım ve adamı öldürdüm. Biz Medine’ye gelince bu olay Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in kulağına gitti ve bana:

– “Ey Üsâme! Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün mü?” buyurdu. Ben :

– Yâ Resûlallah! O, bu sözü sadece canını kurtarmak için söyledi, dedim. Peygamber Efendimiz tekrar :

– “Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün mü?” diye yine sordu ve bu sözü o kadar çok tekrarladı ki, ben, daha önce müslüman olmamış olmayı bile temenni ettim.

Buhârî, Diyât 2, Meğâzî 45; Müslim, İmân 158-159. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre(11)

Müslim’in bir rivâyeti şöyledir :

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

– “Adam lâ ilâhe illallah dedi ve sen de onu öldürdün, öyle mi?” Ben :

– Yâ Resûlallah! O, bu sözü sadece silahtan korktuğu için söyledi, dedim. Peygamber Efendimiz :

– “Kalbini mi yardım ki, bu sebeple söyleyip söylemediğini bilesin?” buyurdu.

Bu sözü o kadar çok tekrarladı ki, ilk defa o gün müslüman olmuş olmayı temenni ettim.

Müslim, İmân 158

Açıklamalar

Üsâme ibni Zeyd’in öldürdüğü kişi, Mirdâs ibni Nehîk adındaki Cüheyne’li idi. Kabilesinin diğer fertleri müslümanları görünce kaçmış, o ise güttüğü koyunlarını otlatmaya devam ederek, müslüman olmuş ve kelime-i şehâdet getirerek İslâm’ı kabul ettiğini ikrâr etmişti. Üsâme, kılıç korkusu ile müslüman olmanın kişiye fayda vermeyeceğini düşünerek onu öldürüp koyunlarını da almıştı. Böyle hareket ederken, belki de “Bizim şiddetli azâbımızı görüp de iman etmeleri kendilerine fayda sağlamadı” [Mü’min sûresi (40), 85] âyetine uygun davrandığını düşündü. Bu sebeple onu mazur görüp diyet ödetmeyen Peygamber Efendimiz bu olaya son derece üzüldü.

“Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayın, dinleyin, size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek : ‘Sen mü’min değilsin!’ demeyin” [Nisâ sûresi (4), 94] âyeti bu hâdise üzerine nâzil oldu.

İslâm’da cihadın gâyesi insan hayatına son vermek değil, onu Allah’a teslim olmuş bir kul olarak yaşatmaktır. Daha önceleri de işaret ettiğimiz gibi bu teslimiyetin anlamı herkesi müslüman yapmak değil, İslâm’ın hakimiyetine baş eğdirmektir. Aslında herkesin müslüman olması arzu edilir. Çünkü bu, İslâm’ı kabul eden insanın kendi lehinedir; böylece dünya ve âhîret saâdetine kavuşur. Fakat bunu silah ve

kılıç zoruyla kabul ettirmek söz konusu değildir. Silah insanı müslüman yapmak için değil, İslâm'ın hakimiyetini kabul ettirmek için kullanılır. Çünkü silahlı cihad, İslâmî tebliğin en son merhalesidir.

Üsâme'nin keşke daha önce müslüman olmasaydım diye düşünmesi, bir kimsenin müslüman olduğu anda daha önce yaptığı bütün günahların affedilmesi sebebiyledir. Yoksa küfür üzere kalmayı istemesinden değildir. Çünkü böyle bir istek, İslâmî yönden câiz görülemez. O, Hz. Peygamber'in olay karşısında gösterdiği şiddetli tepkiden çok korkmuş, hatta bu olaydan sonra hiçbir müslümanla çatışmaya girmemeye yemin etmiş, Sıffin'e katılmamış ve hayatının sonuna kadar da bu prensibi sürdürmüştür.

Peygamber Efendimiz'in bu vesileyle bir kere daha hatırlattığı gerçek, **“Kalbini mi yardım?”** sorusuyla çarpıcı bir şekilde ortaya konulmuştur. Müslümanlara düşen görev, zâhire göre hüküm vermektir. Çünkü kalbden geçeni bilmeye hiç kimsenin gücü yetmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'da hükümler zâhire göre olup, kalbde saklanıp gizlenenleri ve gaybı araştırmak câiz değildir.
2. Bir kimse hakkında hüküm, onun sözüne ve davranışına göre verilir.
3. Üsâme'nin kelime-i şehâdet getirdiği halde bir kişiyi öldürmesi, ictihad hatasından kaynaklandığı için, kendisine ne kısas uygulanmış, ne de diyet ödetirilmiştir. Çünkü bu davranışı, “hata yoluyla insan öldürme” olsaydı, diyet ödetirilmesi gerekirdi.
4. Hz. Peygamber'in Üsâme'yi şiddetle azarlaması ihtiyatlı davranmamış olması sebebiyledir.
5. Mü'min bir kimseyi öldürmek, büyük günahlardandır.
6. Büyük günah işleyen kimsenin, o güne kadar müslüman olmamış olmayı temenni etmesi câiz değildir.

395- وعن جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بَعْثًا مِنْ الْمُسْلِمِينَ إِلَى قَوْمٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ، وَأَتَتْهُمْ التَّقْوَا ، فَكَانَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِذَا شَاءَ أَنْ يَقْصِدَ إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَصَدَ لَهُ فَقَتَلَهُ ، وَأَنَّ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَصَدَ غَفْلَتَهُ ، وَكُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّهُ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَلَمَّا رَفَعَ عَلَيْهِ السَّيْفَ ، قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، فَقَتَلَهُ ، فَجَاءَ الْبَشِيرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَسَأَلَهُ ، وَأَخْبَرَهُ ، حَتَّى أَخْبَرَهُ خَبَرَ الرَّجُلِ كَيْفَ صَنَعَ ، فَدَعَاهُ فَسَأَلَهُ ، فَقَالَ : « لَمْ قَتَلْتَهُ ؟ » فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْجَعَ فِي الْمُسْلِمِينَ ، وَقَتَلَ فُلَانًا وَفُلَانًا وَسَمَّى لَهُ نَفَرًا وَإِنِّي حَمَلْتُ عَلَيْهِ ، فَلَمَّا رَأَى السَّيْفَ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَقَتَلْتَهُ ؟ » قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : « فَكَيْفَ تَصْنَعُ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ » قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَغْفِرْ لِي . قَالَ : « وَكَيْفَ تَصْنَعُ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ » فَجَعَلَ لَا يَزِيدُ عَلَى أَنْ يَقُولَ : « كَيْفَ تَصْنَعُ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

395. Cündeb İbni Abdullah *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, müslümanlardan müteşekkil bir askerî birliği müşriklerden bir kavme göndermişti. Müslüman askerler, müşriklerle karşılaştılar. Müşriklerden bir adam, müslüman askerlerden istediğine saldırıp öldürüyordu. Müslümanlardan biri de onun boş bulunduğu anı gözlüyordu. Biz bu müslümanın Üsâme İbni Zeyd olduğunu konuşup duruyorduk. Üsâme, kılıcını çekip de adamı öldüreceği sırada o:

– Lâ ilâhe illallah, dedi; fakat Üsâme onu yine de öldürdü. Peygamber Efendimiz'e müjdeci geldi. Peygamberimiz ona ordunun durumunu sordu, o da olup biteni kendisine haber verdi. Hatta o adamın durumunu ve Üsâme'nin ona ne yaptığını da anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber Üsâme'yi çağırdı ve ona :

– “Adamı niçin öldürdün?” diye sordu. Üsâme :

– Yâ Resûlallah! O adam müslümanların canını yaktı; falanı ve falanı öldürdü, diyerek bir kaç şehidin adını saydı. Sözüne devamla şunları söyledi:

– Ben ise onun üzerine yürüdüm. Kılıcı görünce:

– Lâ ilâhe illallah, dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz:

– “**Böyle diyen adamı öldürdün mü?**” diye sordu. Ben:

– Evet, dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

– “**Lâ ilâhe illallah kıyamet günü karşına geldiğinde ne yapacaksın?**” dedi. Üsâme ibni Zeyd:

– Yâ Resûlallah! Cenâb-ı Hak’dan beni bağışlamasını dile, dedi. Resûl-i Ekrem durmadan:

– “**Lâ ilâhe illallah kelimesi kıyamet günü huzuruna geldiğinde ne yapacaksın, söyle?**” “**Lâ ilâhe illallah sözü kıyamet günü huzuruna geldiğinde ne yapacaksın?**” diyor, başka bir söz söylemiyordu.

Müslim, İmân 160

Cündeb İbni Abdullah

Sahâbe-i kirâm’dan olan Cündeb’in künyesi Ebû Abdullah’tır. Cündeb, Cündüb şeklinde de söylenir. Beciyle kabilesi’ne mensup olduğu için el-Becelî nisbesiyle anılır. Önce Kûfe’de yerleşmiş, daha sonra Basra’ya göç etmiştir. Bu sebeple, Kûfe ve Basra’lı hadis ravileri ondan rivayette bulunmuşlardır. Hasan-ı Basrî, Muhammed ibni Sîrîn, kendisinden hadis nakledenler arasındadır.

Cündeb, Abdullah İbni Zübeyr fitnesi patlak verdiğinde, yanına çağırdığı bir grup müslümana, yukarıdaki hadisi nakletti ve bu fitneye karışmamalarını tavsiye etti. Onlar:

– *Fitne şehrimize gelirse ne yapacağız? diye sorduklarında :*

– *Mahallelerinize girin, dedi.*

– *Mahallemize de gelirse?*

– *O zaman evlerinize çekilin.*

– *Evimize de girerse?*

– *Evlerinizin odalarına çekilirsiniz.*

– *Odalarımıza kadar gelirse?*

– *Öldürülen Abdullah ol, öldüren Abdullah olma, diye cevap verdi.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm’dan Cündeb ibni Abdullah’ın rivayet ettiği bu hadis, bundan önceki Üsâme hadisinin aynı olayın farklı anlatımlarından ibaret olduğu anlaşılıyor.

Bu rivayette dikkatimizi çekmesi gereken nokta şudur: Düşmanla savaş esnasında, müslümanlardan bir veya birkaç kişiyi öldürmüş olan bir kimse kelime-i şehâdet getirerek İslâm’ı kabul ettiğini belirtirse, artık onunla savaşmak ve onu öldürmek câiz değildir. Çünkü İslâm’ı kabul etmesi, kişinin geçmiş günahlarına keffâret olur ve hayatı âdeta yeniden başlar. Kendisinden geçmişte yaptıklarının hesabı sorulmaz.

Hz. Peygamber, çok sevdiği Üsâme’nin “Allah’tan beni bağışlamasını dile” temennisini âdeta duymayarak, kelime-i şehâdet getirip müslüman olmuş bir insanı öldürmenin büyük sorumluluğunu düşünüyor ve bu günahı işleyenin kıyamet gününde, Allah huzurunda ne cevap vereceğinin muhâsesini yapıyordu. Bu tavrıyla da ashâbına ve ümmetine, böyle bir durumda nasıl davranmaları gerektiğini

öğretiyordu. Onlar bu mesajı gayet iyi anladılar ve kendilerinden sonra gelen nesillere aynı hassasiyetle aktardılar. Ümmet, tarih boyunca yaptığı cihadlarda bu gerçekleri hiçbir zaman unutmadı ve hayata uyguladı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Savaş anında, kelime-i şehâdet getiren kimsenin müslümanlığına hükmedilir ve onunla savaşmaktan vazgeçilir.
2. Bir kimse hakkında hüküm, onun davranışına göre verilir. Kalbinden geçirdikleri ve niyeti araştırılmaz.
3. Bir önceki rivayetin “Hadisten Öğrendiklerimiz” kısmına da bakınız.

396- وعن عبد الله بن عتبة بن مسعود قال : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : « إِنَّ نَاسًا كَانُوا يُؤْخَذُونَ بِالْوَحْيِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَإِنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ ، وَإِنَّمَا نَأْخُذُكُمْ الْآنَ بِمَا ظَهَرَ لَنَا مِنْ أَعْمَالِكُمْ ، فَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا خَيْرًا ، أَمَّنَّا ، وَقَرَّبَنَا وَلَيْسَ لَنَا مِنْ سَرِيرَتِهِ شَيْءٌ ، اللَّهُ يُحَاسِبُهُ فِي سَرِيرَتِهِ ، وَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا سُوءًا ، لَمْ نَأْمَنْهُ ، وَلَمْ نُصَدِّقْهُ وَإِنْ قَالَ إِنَّ سَرِيرَتَهُ حَسَنَةٌ » رواه البخاري .

396. Abdullah İbni Utbe İbni Mes'ûd der ki: Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*'ı şöyle derken işittim :

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında Allah katından gelen vahiy sayesinde insanlar gizli hallerinden de sorumlu tutuluyorlardı. Hiç kuşkusuz vahyin arkası kesilmiştir. Biz ise şu anda sizleri, bize apaçık belli olan davranışlarınız sebebiyle hesaba çekeriz. Dolayısıyla bize iyi davranışlar gösteren kimseyi, güvenilir kimse bilir ve ona yaklaşıyoruz. Onun gizli hallerinden hiçbir şeyi araştırmak bize düşmez. O kişinin gizli halleriyle ilgili hesabını Allah görür. Bize karşı kötü davranışlar sergileyen bir kimseyi de güvenilir bulmayız. O kişi, gayesinin iyi olduğunu söylese bile ondan emin olmaz ve kendisini doğrulamayız.

Buhârî, Şehâdât 5

Abdullah İbni Utbe İbni Mes'ûd

Abdullah İbni Mes'ûd'un amcasının oğlu olan Abdullah İbni Utbe, *sahâbe-i kirâmdandır*. Oğlu Hamza, ona Resûl-i Ekrem Efendimizle ilgili hatırladıklarını sorduğunda, beş veya altı yaşlarında iken kendisini kucığına alıp başını okşadığını sonra da kendisine ve gelecek nesline dua ettiğini söylemiştir.

Abdullah'ı *tâbiûn* tabakası arasında sayanlar da olmuştur. Ancak Hz. Ömer'in onu vali olarak görevlendirdiğine *dâir* rivayetler bulunmaktadır. Bu takdirde onun *tâbiûn* tabakasından sayılması mümkün değildir. Zira Hz. Ömer, Peygamber Efendimiz'den yaklaşık on üç sene sonra vefât ettiğine göre, Abdullah İbni Utbe'nin Hz.Ömer devrinde genç olduğu ve dolayısıyla *ashâbdan* sayılması gerektiği anlaşılır.

Abdullah, amcası İbni Mes'ûd ve Hz. Ömer'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden hadis nakledenler arasında oğulları Abdullah ve Avn ile Muhammed İbni Sîrîn, Humeyd İbni Abdurrahman da vardır.

Abdullah İbni Utbe 74 (693) senesinde Kûfe'de vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Cebrâil *aleyhisselâm* aracılığıyla Kur'an'ın dışında vahiyler de alıyordu. Sahâbîler bazan Kur'an'ın nâzil olan bir sûre veya âyetinde, gönüllerinden geçirdikleri veya çok özel surette kendi grupları arasında görüşüp konuştukları bir sırrın açıklandığını görüyorlar, bazan da Peygamberimiz'in bunlardan bahsetmesine ve kendilerini uyarmasına şahit oluyorlardı.

Hiz. Peygamber'in vefatından sonra vahiy kesildi ve bazı kişiler hakkında Allah tarafından bildirilen haberler de sona erdi. Çünkü **vahye muhatap olmak peygamberlere has bir özellik olup onlardan başka hiç kimseye nasip olmayacaktır.**

Hiz. Ömer, vahyin sona erdiği gerçeğini bütün müslümanlara açıkladıktan sonra, insanların bilemeyeceği ve öğrenemeyeceği sırlarından ve niyetlerinden dolayı hiç kimsenin hesaba çekilemeyeceğini ve bu yönde haklarında bir hüküm verilemeyeceğini belirtmiş oldu. Bununla da yetinmeyerek, bir kimse hakkında hükmün nasıl verilmesi gerektiğini de gayet açık bir surette insanlara bildirdi. İnsanlar, sadece alenî olarak işledikleri işlerden, yaptıkları hareketlerden, söyledikleri sözlerden hesaba çekilir ve davranışları buna göre değerlendirilir. Bir eyleme dönüşmeyen niyet ve düşüncelerden sorumlu tutulmazlar. **Kötü davranışlar sergileyen bir kimsenin, iyi niyetli olduğunu söylemesine de itibar edilmez; hüküm ve karar onun görünen haline göre verilir.**

Hiz.Ömer'in özenle koruduğu prensipler ve bu konuda gösterdiği hassasiyet sorumluluk taşıyan herkes için örnek alınacak niteliktedir. Zira kişiler hakkında hüküm verilirken uyulması gereken prensipler gerçekçi ve hakkaniyete uygun olmalıdır. Aksi takdirde, bir çok haksızlıklar, iyi niyeti kötüye kullanmalar ve bunun neticesinde güvensizlik, düzensizlik ortaya çıkar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Vahiyle bilgilenme yolu, Peygamber Efendimiz'in vefatıyla sona ermiştir. Çünkü vahiy, sadece peygambere gelir.
2. Kişiler hakkında hüküm verirken, sadece tavır ve davranışlar dikkate alınır, niyetler ve gizli sırlar araştırılmaz.
3. Kişinin tavır ve davranışı kötü ve çirkin ise, niyetinin ve gayesinin iyi olduğu iddiası, ona gereken cezânın verilmesine engel teşkil etmez.

50- باب الخوف

ALLAH KORKUSU

Âyetler

1. "Sadece benden korkun." وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ

Bakara sûresi (2), 40

Âyetin tamamının anlamı şöyledir: "Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve sadece benden korkun."

İsrâil, Ya'kûb *aleyhisselâm*'ın lakabıdır. Allah Teâlâ, Hiz.Ya'kûb gibi seçkin bir kuluna nisbet ederek andığı Tevrat ehli yahudilere hitap ederek, kendilerine vermiş olduğu büyük nimeti düşünüp hatırlamalarını emretmektedir. Bu büyük nimet, kitap ve peygamberliktir. Medine'ye hicret eden Resûl-i Ekrem Efendimiz, onlara İslâm'ı, Kur'an'ı ve kendisini arzetmiş ve beklenen peygamberin kendisi olduğunu belirtmişti. Çünkü yahudiler, bir peygamberin geleceğini ve onun son peygamber olacağını biliyorlar ve onu bekliyorlardı. Allah onlara sözlerinde durmalarını hatırlattı ve ahidlerini bozmaktan, fitne ve ahlâksızlıklara sapmaktan kaçınmalarını, sadece Allah'tan korkmalarını emretti. Onlar yine bu emri de yerine getirmediler. Allah'tan korkmayarak sapıklıklarını sürdürdüler.

2. "Şüphesiz Rabb'inin yakalayıp tutuşu pek şiddetlidir." إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ

Bürûc sûresi (85), 12

Âyet-i kerîmede, Allah Teâlâ'nın zâlimleri, zorbaları, topluma eziyet ve işkence edenleri, büyüklük taslayanları hesaba çekmesinin ve cezalandırmasının çok şiddetli olacağı hatırlatılmakta ve onların feci sonları

haber verilmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de buna benzer tehditleri ihtivâ eden “vaîd âyetleri” dediğimiz âyetler, epeyce bir yer tutar.

وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ [102]

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذَلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ [103]
وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ [104] يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ [105]
فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ هُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ [106]

3. “İşte Rabbin, kasabaların zâlim halkını yakaladığı zaman böyle yakalar. Çünkü O’nun yakalaması, çok acı ve çok çetindir. Şüphesiz âhiret azâbından korkanlar için bunda elbette ibret vardır. O gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün bütün mahlukatın hazır bulunduğu bir gündür. Biz onu sadece sayılı bir süre için erteliyoruz. O gün geldiği zaman hiç kimse O’nun izni olmadan konuşamaz. Oraya toplananlardan kimi bahtsız; kimi bahtiyardır. Bahtsızlar ateştedirler. Onların orada bir soluk alıp verişleri vardır ki!”

Hûd sûresi (11), 102-106

Allah Teâlâ, Kur’ân-ı Kerîm’de zâlimlikleri ve taşkınlıkları sebebiyle helâk edilen kavimlerden ve onların perişan yurtlarından bahseder. Nûh ve Lût peygamberlerin kavimlerinin âkibeti, Âd, Semûd ve Medyen halkının acıklı sonu, Firavun’un ibret dolu hayatı ve korkunç ölümü bu misaller arasındadır. Âyet-i kerîmelerde, Allah’ın emir ve yasaklarına karşı gelen, küfür ve şirkte, zulüm ve azgınlıkta ısrar eden toplumların sonunun önceki milletlerin âkibetinden farklı olmayacağına dikkat çekilir; bunlardan ibret almamız istenir. Peygamber Efendimiz: “Allah Teâlâ, zâlîme, zulmünden vazgeçmesi için bir süre tanır. Neticede onu yakaladı mı, artık bırakmaz” buyurmuş, sonra da: “**Rabbin kasabaların zalim halkını yakaladığı zaman böyle yakalar**” [Hûd sûresi (11), 102] âyetlerini okumuştur (Tirmizî, Tefsîru sûre (11), 12).

Allah’a ve âhiret gününe inanmayarak gününü gün etmeye bakan bazı saygısız insanlar, fertlerin ve toplumların başına gelen büyük felâketleri günah ve isyan ile alâkalı görmeyip, tesâdüflere bağlı tabiat olayları diye değerlendirirler. Allah’a inanan akıl ve iz’ân sahipleri ise, bu olaylarda Allah’ın güç ve kudretini, zâlim ve azgınlara verdiği ibret derslerini görürler. Nitekim daha önceki kavim ve ümmetlerin helâkından önce onlara gönderilen peygamberler, uğrayacakları kötü âkibeti kendilerine haber vermişlerdi. Bu haberler aynen gerçekleşti. Hz. Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’den sonra bir peygamber gelmeyeceğine göre, Kur’an ve Sünnet’in bu yöndeki uyarılarına iyice kulak vermek gerekir.

وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ

4. “Allah sizi kendisinin emirlerine karşı gelmekten sakındırır.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 28

Âyetin tamamının anlamı şöyledir: “**Mü’minler inananları bırakıp kâfirleri dost edinmesin. Kim böyle yaparsa, Allah ile bir dostluğu kalmaz. Ancak onlardan gelebilecek bir tehlikeden korunmanız başka.** (Şerhlerinden korunmak için dost gözükebilirsiniz). **Allah sizi kendisinin emirlerine karşı gelmekten sakındırır. Dönüş Allah’adır.**”

Allah Teâlâ’nın bizi sakındırdığı, yapmamızı istemediği her şey, hem dünyada hem de âhirette bizim lehimize. **Mü’minin hayatı, Allah’ın çizdiği sınırlar içinde olmalıdır.** Bu sınırları aşan, tehlikeye düşmüş olur. **Mü’min bir kişi, din kardeşlerine ve İslâm’a zararı dokunacak, dine aykırı düşecek tarzda kâfirlerle dostluk ve işbirliğine girmez.** Ancak mü’minler, bütün insanlara karşı olumlu yaklaşımdan, âdil davranıştan, iyilik yapmaktan men edilmemişlerdir. Hukuka riâyet, sözünde durmak, ciddiyet, insanlık, merhamet ve iman gereği olan bütün güzel huylar mü’minin ayırıcı özelliğidir. Bir kâfir, mü’mine dünyaları bağışlasa bile, ne imanına, ne de din kardeşlerine en küçük zarar verecek bir şeyi ona kabul ettiremez. Kişilik sahibi mü’min de böyle bir şeyi bilerek yapmaz; ama yanıltıp aldanabilir. Hatasının farkına vardığı anda bunlardan kurtulmak için elinden gelen gayreti göstermesi gerekir.

Mü'minlerin sahip olması gereken en önemli niteliklerden biri, Allah korkusunu her şeyin üstünde tutmalarıdır. Bunun göstergesi de, Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınmalarıdır. Bu âyet bizi bu konuda uyarmaktadır.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ [34] وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ [35] وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ [36] لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ [37]

5. “O gün kişi, kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçır. O gün, onlardan her birinin, kendisine yetecek derdi vardır.”

Abese sûresi (80), 34–37

Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde kıyamet sahneleri çarpıcı bir üslupla anlatılır. İyilerin ve kötülerin âkibetleri gözler önüne serilir. Âhiret gününe, hesaba ve mîzana inananlar, hem kendilerinin hem de inanmayanların sonlarını âdeta gözleriyle görürler. Bu durum karşısında inananlar hayatlarına çeki düzen verir; Allah'a bağlılıkları, emirlerine uyup yasaklarından kaçınmaları, korku ve sevgileri artar. İnanmayanlar içinde akıl ve idrak sahibi olanlar kendilerine gelir, kurtuluş ve ebedî saadet yolu olan imana ve İslâm'a yönelirler.

Bu âyet-i kerîmelerde, gelmesi muhakkak olan o günde, yakınlık ve sevginin derecelerine göre, kişinin kendisine en yakın ve en yararlı kimseler olan kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve çocuklarından bile kaçacağı belirtilerek, kıyâmetin dehşeti anlatılır. Zira o gün herkesin başından aşkın çok büyük ve çok mühim bir işi vardır. Başkalarını düşünmeye, onlara yardımcı olmaya imkânı olmadığı için herkesten kaçır. Çünkü onların her biri, kendilerine karşı vazifesini hakkıyla yapmadığı için onun yakasına sarılırlar. Bir gün Peygamber Efendimiz:

“İnsanlar kıyamet günü yalın ayak, çıırılçıplak, sünnetsiz olarak haşrolunurlar” buyurmuştu. Bunun üzerine Hz.Âişe:

– Yâ Resûlallah! Kadın ve erkekler bir arada olup birbirlerine bakacaklar mı? dedi. Hz. Peygamber:

– *“Yâ Âişe! Durum birbirlerine bakamayacakları kadar kötüdür”* buyurdular (Müslim, Cennet 56).

Bütün bunlar, Allah'tan korkup çekinme konusunda bizleri hassas davranmaya sevketmesi gereken uyarı ve işaretlerdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ [1]

يَوْمَ تَرَوْنها تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ [2]

6. “Ey insanlar! Rabbinizden korkun; çünkü kıyamet vaktinin depremi, cidden korkunç bir şeydir. Onu gördüğünüz gün, her emziren emzirdiğinden geçer; her gebe yükünü bırakır; insanları sarhoş görürsün, oysa sarhoş değillerdir. Ama Allah'ın azâbı şiddetlidir.”

Hac sûresi (22), 1-2

Kur'ân-ı Kerîm, kıyamet zelzelesini çeşitli sûre ve âyetlerde anlatır. Bu zelzele, yerin şiddet ve dehşetle sarsılmasıdır. Bu âyette, öncelikle insanların kendilerine emredileni yapmak, yasaklanan şeylerden de kaçınmak suretiyle Allah'tan korkmaları emredilmektedir. Çünkü Allah'a inanan, imanlarının gereği olarak sâlih ameller işleyen, Allah'a gerçek anlamda kulluk yapanlar ve takvâ sahibi olanlar kıyamet zelzelesinden emin olacaktır.

Kıyamet zelzelesi o kadar şiddetlidir ki, çocuğunu emziren anne, bu sarsıntının dehşetiyle yavrusunu terkeder. Yine bu korkunç sarsıntı yüzünden hamile kadınlar çocuklarını düşürürler. Kıyametin dehşetinden insanlar sarhoş gibi oldukları için ne yapacaklarını, nereye gideceklerini, ne konuşacaklarını bilemezler. Bu halde olmaları, Allah'ın azâbının şiddetindendir. İşte bu hâli gören insan, sarsıntının dehşetinden şaşırarak: **“Bu yeryüzüne ne oluyor?”** [Zilzâl sûresi (99), 3] der. Kur'ân'ın bildirdiğine göre kâfirler: **“Vah bize! Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı diyecekler. Mü'minler ise: İşte Rahmân'ın va'dettiği şey budur. Demek peygamberler doğru söylemiş diyeceklerdir”** [Yâsîn sûresi (36), 52].

7. “Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet var.”

Rahmân sûresi (55), 46

Rabbinin makamı demek, O’nun herşey üzerinde varlığını hissettirmesi, insanları denetlemesi ve onların her halini görüp gözetmesi demektir. Kıyamet gününde hesap için Allah’ın huzurunda duruş anlamını da taşır.

Rabbinin makamından korkmak sözüyle anlatılmak istenen, sadece yürek çarpıntısı değil, O’nu inkâr ve nimetlerine nankörlük etmekten sakınmak, iman, itaat, şükür ve saygıda kusur etmemektir. Bunları yerine getirenler için iki cennet vardır. İki cennetin ne olduğu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Buna göre, biri rûhânî, diğeri cismânî cennet, biri adn diğeri naîm cenneti veya biri dâru’l-İslâm diğeri dâru’s-selâm diyenler olmuştur. Kıyametin halleri görülmeden bunların her birinin tafsilatını bilmek mümkün değildir.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ [25] قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلَ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ [26]
فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ [27] إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ [28]

8. “Cennetlikler birbirlerine dönmüş soruyorlar: Doğrusu bundan önceki hayatımızda, âilemizin yanında bile Allah’dan korkardık. Allah lütfedip bizi kavurucu azâbdan korudu. Doğrusu bundan önce de O’na yalvarıyorduk. Şüphesiz O, iyilik yapandır, acıyandır.”

Tûr sûresi (52), 25-28

Bu âyetlerde, cennet ehlinin cennetteki halleri anlatılır. Cennetlikler buraya nasıl gelmiş, bu nimete dünyadaki hangi halleri ve davranışları sayesinde kavuşmuşlardır? Onlar, dünyada iken aile fertleri arasında, evlerinde, obalarında ve yurtlarında yürekleri titrer ve korkarlardı. Çünkü âkibetlerini düşünür, bir isyâna düşmekten veya bir azâba uğramaktan çekinirlerdi. Bu düşünce ve davranışları, kendilerini dünyada kötülük yapmaktan alıkoymuştu; sâlih ameller işlemeye yöneltti; neticede mükâfatları cennet oldu. Bu, Allah’ın lutfu ve ihsânı, merhamet ve bereketi sayesinde. Çünkü onlar, işledikleri işler, yaptıkları ibadetlerden sonra Allah’a yalvarıp yakarmışlar, dua etmişlerdi. Allah, va’dinde sâdik ve ihsan sahibidir. Kendisine dua eden mü’minlere sonsuz merhametiyle muamele eder.

Hadisler

397- عن ابن مسعودٍ ، رضي الله عنه ، قال : حدثنا رسولُ الله صَلَّى الله عليه وسلَّم ، وهو الصَّادِقُ المصدوقُ :
« إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا نُطْقَةً ، ثُمَّ يَكُونُ عِلَاقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْعَةً مِثْلَ ذَلِكَ ، ثُمَّ يُرْسَلُ الْمَلِكُ ، فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ ، وَيُؤَمَّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ : بِكُتِبَ رِزْقُهُ ، وَأَجَلُهُ ، وَعَمَلُهُ ، وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ . فَوَ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ عَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ ، فَيَدْخُلُهَا ، وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا » متفقٌ عليه .

397. İbni Mes’ûd *radiyallahu anh* dedi ki:

Bize, doğru söyleyen, doğruluğu tasdik ve kabul edilmiş olan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* haber verdi ve şöyle buyurdu :

“Sizden birinizin yaratılışının başlangıcı, annesinin karnında kırk günde derlenir toplanır. Sonra ikinci kırk günlük süre içinde pıhtı hâline döner. Sonra da bir o kadar zaman içinde bir parça et olur. Daha sonra Allah bir melek gönderir ve melek, ona ruh üfler. Bu melek dört şeyle; anne rahmindeki canlının rızkını, ecelini, amelini, iyi biri mi, yoksa kötü biri mi olacağını yazmakla emrolunur.”

Abdullah İbni Mes'ûd der ki: Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki, sizden biri, cennetliklerin yaptığı işleri yapar ve kendisi ile cennet arasında sadece bir arşın mesâfe kalır da, sonra anne karnında yazılan yazının hükmü öne geçer, cehennemliklerin yaptığı işleri yapar ve cehenneme girer. Yine sizden biri cehennemliklerin yaptığı işleri yapar ve kendisi ile cehennem arasında bir arşın mesâfe kalır; sonra anne karnında yazılan yazının hükmü öne geçer ve o kişi cennetliklerin yaptığı işleri yapmaya devâm eder de, neticede cennete girer.

Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, Enbiyâ 1, Kader 1; Müslim, Kader 1. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Tirmizî, Kader 4; İbni Mâce, Mukaddime 10

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Abdullah İbni Mes'ûd, Peygamber Efendimiz'in doğruluk hususundaki seçkin niteliklerini belirterek bu hadisi nakletmiştir. Çünkü hadiste verilen bu haberi, insanlar anlamakta güçlük çekebilirler, akıllarının yetmediği bu konuyu kabul etmeme gibi bir hataya düşebilirlerdi. Oysa, Resûlullah'ın verdiği bir haberi reddetmek mü'mine yakışmaz. Çünkü her akıl her şeyi kavrayamaz. Kavrayamadığı şeyi reddetmek, akıllı bir insanın yapacağı şey değildir. Ona düşen vazife, kendisinin anlayamadığını bir anlayanın bulunacağını düşünerek, doğru haberi başkalarına ulaştırmaktır. Nitekim Kur'ân'ın bir çok âyeti zaman içinde, ilmin ve fennin gelişmesiyle daha iyi anlaşılmıştır. Peygamber Efendimiz'in hadislerinin bir kısmı için de durum aynıdır. Hadisleri nakleden râviler, anlamasalar da işittiklerini aynen nakletmiş, bu rivayetleri kitaplarına alan musannifler de onları aynı sadâkatla kaydetmiş ve günümüze ulaşmasını sağlamışlardır. Bu durum, hadis rivayetinin ne kadar büyük bir hassasiyetle ele alındığının da önemli bir delilidir.

Bu hadisin ortaya koyduğu gerçek, günümüzün gelişmiş tıbbının deneylerle ortaya çıkardığı gerçeğe uyum içindedir. Anne rahmine düşen bir çocuk, kırkar günlük üç devreden sonra tam olarak teşekkül eder ve ilk canlılık belirtisi bu sürenin sonunda görülür. İlk kırk günlük süre, orada mayalanma ve şekillenmeye müsait hale gelme dönemidir. İşte bu dönem nutfe diye adlandırılmaktadır ki, menî demektir. Menî ise az su anlamına gelir. Nutfe denilmesinin bir başka sebebi de, bu maddenin akıcı ve yapışkan olmasındandır. Anne rahmindeki ikinci kırk günlük süre ise, nutfenin bir pıhtı haline dönüşme dönemidir. Alak kelimesi kan pıhtısı anlamına gelirse de, burada kastedilen anlam döllenmiş yumurta yani embriodur. Çünkü embrio canlı olup, gelişmeyi bünyesinde barındırır. Kan pıhtısı tabiri, cansızlığa delalet eder. Böyle bir anlam ise buraya uygun düşmemektedir. İkinci kırk günlük süre bu şekilde geçer ve oluşumunu tamamlar. Üçüncü kırk günlük süre, anne rahmine düşen canlının bir et parçası haline dönüşme ve bu şekilde gelişme dönemidir. Bu kademeli oluşum ve gelişimin pek çok hikmet ve faydaları vardır. Şayet çocuk bir anda teşekkül etseydi, muhtemelen anne buna tahammül edemez, bedenen ve ruhen hastalanırdı. Bu safhalar, anneyi yavaş yavaş dünyaya getireceği canlıyı taşımaya alıştıırır, çocuğun da anne karnındaki gelişimi tamamlanır. Çocuk doğuncaya kadar, bu gelişme seyri devam eder. Öte yandan bu durum, insanların Cenâb-ı Hakk'ın gücünü ve kudretini, kendisine gerçek mânada kulluk edip şükretmelerine vesile olacak nimetlerini, insan olarak en güzel surette yaratılışlarını, akıl ve ruh gibi üstün hasletlere sahip oluşlarını anlamalarına da bir vesiledir.

Bu safhalardan sonra, bütün uzuvlarıyla teşekkül etmiş olan cenine can verilir ve Allah tarafından gönderilen görevli bir melek önce ona ruh üfler. Daha sonra, doğacak olan çocuğun ölümüne kadar, hayattaki her türlü davranışı demek olan amelinin nasıl olacağını, hayat süresini, rızkını veya cennetlik cehennemlik olacağını yazar. Kişinin ameli, onun işlediği her çeşit hayır ve şerri, iyilik ve kötülüğü kapsar. Her insan, bu davranışlarına göre iyi ve kötü olarak nitelendirilir. İnsanın hayatının ne kadar devam edeceğini, ömrünün nasıl sona ereceğini de bu görevli melek yazar. Meleğin yazdığı bir başka şey, insanın rızkıdır. Rızkı az mı yoksa çok mu olacak, helâl mi yoksa haram mı yiyecek, rızkını hangi yollardan temin edecek? Bütün bunlar levh-i mahfûz denilen ve bilgisi sadece Allah katında olan bir kitapta yazılıdır. Netice itibariyle kişinin cennet veya cehennem ehlinden olacağı da görevli melek tarafından kaydedilir. Cenab-ı Hakk'ın bunları meleğe yazdırması, her şeyin bilgisinin kendi katında bulunduğunu onlara göstermek, bu durumu insanlara da öğretmek gayesiyledir. Herkesin yazısı boynunda asılıdır; fakat bunu ne insanın kendisi ne de başkası bilme ve görme imkânına sahip değildir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: **“Her insanın amelini boynuna doladık. Kıyamet günü onun için, açılmış olarak bulacağı bir kitap çıkarırız: Kitabını oku, bugün nefsin sana hesapçı olarak yeter, deriz”** [İsrâ sûresi (17), 13-14]. İnsanın boynunda asılı olan bu kitap, bir nevi onun zimmetinde olan eşya gibidir. Çünkü onda yazılı olanlar, kişinin hayatı boyunca yaptıklarıdır. Burada çok kere yanlış anlaşılan bir konuyu kısaca açıklamamız gerekir. Yukarıda anlatılanlar, halk arasında kader

veya alın yazısı olarak bilinip adlandırılan hususlardır. Bu adlandırma doğrudur; yanlış olan, kendisini başına gelenlere mahkûm hissetmesi, azim ve gayreti, çalışıp çabalamayı terketme hissine kapılmasıdır. Oysa kişinin başına ne geleceğini, akibetinin nasıl olacağını Allah'tan başka kimse bilemez. Kişi, Allah kendisi hakkında öyle yazdığı için bu şekilde hareket ediyor değildir. Bu anlayışın aksine, kişinin nasıl hareket edeceğini Cenab-ı Hak ilm-i ezelfisi, sonsuz olan ilmi ile bildiği için öyle yazmıştır. Böyle olmasaydı, kişinin iradesi olmaz, neticede yaptıklarından da sorumlu tutulmazdı. Halbuki insan, her yaptığından sorumludur. Sadece akli ve idrâki olmayanlar sorumlu değildir. O halde **kader, akıl ve irade sahibi insanın, üzerine düşen görevleri eksiksiz yerine getirmesinden sonra ortaya çıkan neticeye rızâ göstermesi, vazifesini yapmış olmanın huzuru içinde olması ve isyan etmemesidir.**

Peygamber Efendimiz'in bu hadisini yorumlayan İbni Mes'ûd, yaygın olarak meydana gelmesi bile, bazı kere herkesin dikkatini çeken bir hususa açıklık getirmektedir. Bu husus, hayatı boyunca cehenneme girmeye sebep olacak işleri yapıp sonunda cennetlik olmak veya cennete girmeye vesile olacak işleri yapıp sonunda cehennemlik olmaktır. Allah'ın bir lutfu olmak üzere, birinciler çok görülürse de ikinci sınıfa girenler son derece azdır. Ömrünü küfür ve isyân bataklığında geçirmiş veya günahlara dalmış nice insanın, hayatının sonunda hakikatı seçtiği ve Allah'ın hoşnutluğunu kazanacak iyi işler yaptığı bilinen ve görülen bir gerçektir. Hadisimiz, insan ile cennet veya cehennem arasındaki mesafeyi arşın gibi kısa bir uzunluk birimiyle açıklarken, bu ikisine girmede davranışlarımızın önemini ortaya koymuş, iyi ve güzel işler yapmamız, kötü ve çirkin işler yapmaktan da sakınmamız gerektiğine dikkatimizi çekmiştir.

Bazı rivayetlerde, İbni Mes'ûd'a ait olan kısım da peygamberimiz'in sözü gibi nakledildiğinden, biz bunu tercümede parantezle belirtme ihtiyacı hissettik (bk. Bagavî, Şerhu's-sünne, I, 128 vd.; Tecrid-i Sarih Tercümesi, IX, 18 vd.)

Bu hadis, insanın yaptığı iyi ve güzel amellerle gururlanmamasını, kendini beğenme, kibirlenme ve kötü huy gibi sevilmeyen hallerden uzak durmasını tavsiye etmekte, öte yandan işlediği bir takım günahlar sebebiyle Allah'tan ümit kesmeyip korku ile ümit arasında bir hayat sürmesi icâb ettiğini bize öğretmektedir. Ayrıca, dünyada insanlar hakkında cennetlik cehennemlik gibi kesin hükümler vermenin mümkün olmadığını da göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kazâ ve kadere iman etmek, hayrın ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmak farzdır.
2. İlk bakışta anlaşılması mümkün olmayan doğru haberleri reddetmek câiz değildir.
3. Çocuğun anne karnında bir gelişim safhası vardır. Bu safhaların bilinmesi gerekir. Çünkü anne karnındaki çocuğun da hakları vardır.
4. İyi işler işlemeye özen göstermeli ve bunları sürekli hale getirmeliyiz. Buna karşılık, kötü ve çirkin işlerden de uzak durmalıyız.
5. Hiç kimse sadece işlediği iyi amellere güvenmemeli, yaptığı kötülükler sebebiyle de Allah'tan ümit kesmemelidir.
6. İnsanlar hakkında cennetlik ve cehennemlik gibi kesin hükümler vermekten kaçınmak gerekir.
7. Kişinin dünyadaki son haline göre hakkında mü'min veya kâfir muamelesi yapılır.

398- وعنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يُجْرُونَهَا » رواه مسلم .

398. İbni Mes'ûd *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Hesap gününde cehennem getirilir. Cehennemin yetmiş bin dizgini ve her bir dizgini çeken yetmiş bin de melek vardır.”

Müslim, Cennet 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 1

Açıklamalar

Cehennemin yaratıldığı ve hesabın görüleceği günde halen bulunduğu mekandan alınıp getirileceği Kur'an'da da açıkça belirtilir. **“Cehennem de o gün getirilmiştir”** [Fecr sûresi (89), 23] âyeti işte bu durumu anlatmaktadır. Hadiste ifadesini bulan bu temsil, cehennemin büyüklüğünü ve dehşetini gösterir. Hadis şârihleri ve diğer İslâm âlimleri bu anlatımın bir mecaz değil, hakikat olabileceğini ifade ederler. Çünkü hadiste anlatılanı olduğu gibi kabul etmeye mâni bir sebep yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennem yaratılmış olup halen mevcuttur.
2. Hesap gününde cennet de cehennem de hazır bulunacaktır.

399- وعن الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ ، رضي الله عنهما ، قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، يقول : « إِنَّ أَهْلَ النَّارِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَرَجُلٌ يُضَعُّ فِي أَحْمَصِ قَدَمَيْهِ جَمْرَتَانِ يَغْلِي مِنْهُمَا دِمَاعُهُ مَا يَرَى أَنَّ أَحَدًا أَشَدُّ مِنْهُ عَذَابًا ، وَإِنَّهُ لَأَهْوَنُهُمْ عَذَابًا » متفق عليه .

399. Nu'mân İbni Beşîr *radiyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim demiştir:

“Şüphesiz kıyamet gününde cehennemliklerin azâbı en hafif olanı, ayaklarının altına iki kor konulup da bu sebeple beyni kaynayan kişidir. Oysa o, hiç kimsenin kendisinden daha şiddetli azâb gördüğünü zannetmez. Halbuki kendisi, cehennemliklerin azâbı en hafif olanıdır.”

Buhârî, Enbiyâ 1, Rikak 51; Müslim, İmân 362-364. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 12

Açıklamalar

Cehennemde görülecek azap, herkesin dünyadaki küfür ve isyanıyla orantılıdır. Bazısının azâbı daha şiddetli, bazısının ise daha hafiftir. Azâbı en hafif olan bile kendisinden daha şiddetli azap görenler olduğu kanaatinde değildir. Herkesin azâbı kendisine şiddetli gelir. Zira herkes kendi derdine düştüğü için başkasının ne halde olduğunu bilemez. Bu en hafif azâbı görecekt kimse hakkında açık bir bilgiye sahip değiliz. Bu kimse, cehenneme girecek günahkâr bir mü'min midir, yoksa kâfir midir? Hadis şârihlerinden bazıları, bir başka rivâyetten hareket ederek bu kimsenin kâfirlerden olduğunu ve onun da Peygamberimiz'in amcası Ebû Tâlip olacağını söylerler. Bu azâbı gören kimse, mü'minlerden ise, günahının cezasını çekip neticede cennete girecektir. Eğer kâfirlerden ise onun azâbı sürekli olacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennem azâbı haktır.
2. Cehennemde görülecek azap dereceleri farklıdır.
3. Herkesin gördüğü azap, kendine göre cehennem azâbının en şiddetlisidir.

400- وعن سُمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ ، رضي الله عنه ، أَن نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « مِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى كَعْبِيهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ إِلَى حُجْرَتِهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ إِلَى تَرْقُوتِهِ » رواه مسلم .

« الْحُجْرَةُ » : مَعْقِدُ الْإِزَارِ تَحْتَ السُّرَّةِ . و « التَّرْقُوتَةُ » بفتح التاء وضم القاف : هِيَ الْعِظْمُ الَّذِي عِنْدَ ثَغْرِ النَّخْرِ ، وَلِلْإِنْسَانِ تَرْقُوتَانِ فِي جَانِبِي النَّخْرِ .

400. Semüre İbni Cündeb *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cehennem ateşi, cehennem ehlinin bazısının topuklarına, bazısının dizlerine, bazısının kuşak yerlerine, bazısının da köprücük kemiklerine kadar çıkar.”

Müslim, Cennet 33

Açıklamalar

Bir önceki hadiste de geçtiği gibi, cehennemdeki azap çeşit çeşit ve derece derecedir. Bu hadis ise, bir kısım uygunsuz te’villerle cehennem azâbı cismî değil mânevîdir gibi iddialarda bulunanların görüş ve düşüncelerine itibar edilemeyeceğini, cehennem azâbının insanın Allah tarafından yeniden yaratılan vücuduna yapılacağını bir kere daha ortaya koymaktadır. Esasen cennet ve cehennemle ilgili olarak Kur’an ve Sünnet’te anlatılan her şeyi, öncelikle anlatıldığı gibi kabul etmek zorundayız. Kaldı ki, anlatılan konular ve bu anlatımda kullanılan kelime ve terimler herkesin anlayabileceği açıklık ve netliktedir. Bunları herkesin bildiği anlamlarının dışına çekerek uygunsuz yorumlar yapmak câiz değildir.

Cehennem azâbı, insanı yiyip bitirecek bir azap da değildir. Öyle olsaydı, sürekliliğinden bahsedilmez ve vücudun çeşitli organları sayılarak ateşin bunları sarması söz konusu edilmezdi. Kaldı ki, cehennem azâbı gören mü’minler suçlarının cezasını çektikten sonra cennete gönderilince, cennetliklerin kendilerini tanıyacakları âyet ve hadislerle sabit olduğuna göre, bu azap şekillerde bir değişiklik de yapmayacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennem azâbı çeşit çeşit ve derece derecedir.
2. Cehennem azâbı insanların cisminedir.
3. Cehennem azâbı vücudu yok edip bitirmeyecektir.
4. Cehennem azâbı insanların şekillerini tanınmaz hale getirmeyecektir.

401- وعن ابن عمر رضي الله عنهما أن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ حَتَّى يَغِيبَ أَحَدُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ » متفقٌ عليه . و « الرَّشْحُ » العَرَقُ .

401. İbni Ömer *radiyallahu anhumâ*’dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İnsanlar, âlemlerin Rabbi huzurunda hesap vermek üzere kabirlerinden kalkarlar. Onlardan bazıları kulaklarının yarısına kadar ter içindedirler.”

Buhârî, Rikak 47, Tefsîru sûre 83; Müslim, Cennet 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 2, Tefsîru sûre (83); İbni Mâce, Zühd 33

Açıklamalar

Bütün insanlar, Allah’ın emriyle kabirlerinden kaldırılarak yeniden diriltir ve kıyamet gününde hesaba çekilirler. Herkes dünyada işlediklerinin hesabını Allah’ın huzurunda verir. Kişinin hesabı, dünyadaki yaşayış tarzıyla, yapmış olduğu iyilik ve kötülükleriyle orantılı olarak kolay veya zor olur. Her insan, hesabını verdikten sonra cennet veya cehenneme sevk edilir.

İnsanlardan bazıları, hesaplarının zorluğu sebebiyle hissettikleri büyük sıkıntı ve güneş ile cehennem ateşinin yakıcılığının ortaya çıkardığı bunalım içinde o derece terlerler ki, âdeta bir ter denizi içinde kalırlar. Bu tasvir, bazıları için hesabın ne kadar zor geçeceğini ortaya koyar. Dünyada iken davranışlarımıza dikkat etmemiz ve Allah’ın huzurunda bizi utandıracak kötülüklerden uzak durmamız için Kur’an ve sahih hadislerde kıyamet sahneleri bütün canlılığıyla gözler önüne serilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün insanlar, Allah'ın emri ile kabirlerinden kaldırılıp diriltilecek ve Allah'ın huzurunda hesaba çekileceklerdir.

2. Kıyamet ve hesap haktır ve mutlaka vuku bulacaktır.

3. Herkesin hesabının zorluğu ve kolaylığı dünyadaki yaşayışına göre olacaktır.

4. Hesap gününün sıkıntısı çok büyüktür.

402- وعن أنس ، رضي الله عنه ، قال : **خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، خُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ ، فَقَالَ : « لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا »** فَعَطَى أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ **وَجُوهَهُمْ ، وَلَهُمْ خَنِينٌ . متفقٌ عليه .**

وفي رواية : **بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَصْحَابِهِ شَيْءٌ فَخَطَبَ ، فَقَالَ : « عُرِضَتْ عَلَيَّ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ ، فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ ، وَلَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا ، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا »** فَمَا أَتَى عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمٌ أَشَدُّ مِنْهُ غَطَاؤًا رُؤُسُهُمْ وَلَهُمْ خَنِينٌ .

« **الْخَنِينُ** » بِالْخَاءِ الْمَعْمَةِ : هُوَ الْبُكَاءُ مَعَ غُنَّةٍ وَانْتِشَاقِ الصَّوْتِ مِنَ الْأَنْفِ .

402. Enes *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere benzerini hiç duymadığım bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:

“Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız.” Bunun üzerine Resûlullah'ın ashâbı yüzlerini kapatarak hıçkırığa hıçkırığa ağıladılar.

Buhârî, Tefsîru sûre (5), 12; Müslim, Fezâil 134

Müslim'in rivayeti şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbının durumuyla ilgili bir haber alınca şöyle bir konuşma yaptı:

“Cennet ve cehennem gözlerimin önüne serilip bana gösterildi. Hayır ve şer açısından bugün gibisini görmedim. Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız” buyurdu. Resûlullah'ın ashâbına bundan daha ağır gelen bir gün olmamıştı. Başlarını örterek hıçkırığa hıçkırığa ağıladılar. Müslim, Fezâil 134

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Allah'ın seçkin bir kulu ve vahye muhatap elçisi olduğu için bizim bilip görmediğimiz şeyleri bilme ve görme imkânına sahipti. Bunlar, Allah'ın kendisine öğretmesi ve göstermesi sayesinde idi. Peygamberimiz, bunlardan bazılarını ashâbına ve ümmete açıkladı, bazılarını ise açıklamadı. Yukarıdaki hadîs-i şeriften bunu anlamamız mümkün olmaktadır.

Hız. Peygamber'in bilip bizim bilmediğimiz şeyler âhiret hayatı, cennet ve cehennem ahvâli ayrıca bizim bilme ve görme imkânımız olmayan gayb âlemiyle ilgili hususlardır. Bunlar, Allah'ın isyankârlara verdiği cezalar, itaatkârlara verdiği mükâfatlar, bizlere gizli kalıp Resûlullah'a açılmış olan sırlar, niyetlerdeki bozukluklar ve neticeleri gibi Peygamberimiz'e bildirilen hususlardır. İşte insanlar bunları bilip görmüş olsalardı çok ağlar az gülerlerdi. Bu hadîs, Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyetinin açıklaması mâhiyetindedir: **“Artık kazandıkları işlere karşılık az gülsünler, çok ağlasınlar”** [Tevbe sûresi (9), 82].

İmâm Gazzâlî, bu hadîsi güvenilir, doğru sözlü ve doğru davranışlı olan Resûl-i Ekrem'in kalbine Allah'ın tevdi ettiği sırlardan bahseden hadisler arasında sayar. Peygamber'in, Allah'ın kendisine müsaade ettiği sırları açıklaması câizdir. Çünkü seçkinlerin kalbleri sırların gömülü olduğu kabirler gibidir. Hız. Peygamber, bunların bir kısmını açıklamak suretiyle ashâba az gülüp çok ağlamayı tavsiye etmiştir. Ağlamak, Allah'ın zikri ile

hayat bulan kalblerin canlılık meyvesidir. Allah'ın azametini, büyüklüğünü ve yüceliğini hissedenler ağlayabilirler. Çok gülmek ise bu hakikatlerden habersiz olmanın bir sonucudur. Dolayısıyla Peygamber Efendimiz bu hadisleriyle bizleri diri bir kalbe sahip olmaya ve gafletten uzak durmaya teşvik etmektedir.

Bu hadisi, 448 numaralı hadis olarak tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet ve cehennem haktır ve halen mevcuttur.
2. Cennet ve cehennem Peygamber Efendimiz'e gösterilmiştir.
3. Peygamberlerin bilip gördüğü ve bizlerin bilip görmesine imkân olmayan şeyler vardır.
4. Ferde ve topluma fayda sağlayacak sırları açıklamak câizdir.
5. Dinimiz, Allah'ı unutacak derecede çok gülmeyi doğru bulmamış, ağlamayı, yani canlı bir kalbe sahip olmayı tavsiye etmiştir.
6. Sahâbe-i kirâm'ın Allah sevgisi ve korkusu bizlere örnek olacak niteliktedir.
7. Ağlarken yüzü kapatmak dinimizde müstehap kabul edilmiştir.

403- وعن المقداد ، رضي الله عنه ، قال : سمعتُ رسولَ صلى الله عليه وسلم يقولُ : « تُدْنِي الشَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْخَلْقِ حَتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيلٍ » قَالَ سُلايْمُ بْنُ عَامِرٍ الرَّاوي عَنْ الْمُقْدَادِ : فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا يَغْنِي بِالْمِيلِ ، أَمَسَافَةَ الْأَرْضِ أَمْ الْمِيلَ الَّذِي تُكْتَحَلُ بِهِ الْعَيْنُ « فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدَرِ أَعْمَالِهِمْ فِي الْعَرَقِ ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبِيهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى حِقْوَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِئُهُ الْعَرَقُ إِلْجَاءً » وَأَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِإِصْبَعِهِ إِلَى فِيهِ . رواه مسلم .

403. Mikdâd *radiyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Güneş, kıyamet gününde insanlara bir mil mesâfe kalıncaya kadar yaklaştırılır.”

Hadisi Mikdâd'tan rivayet eden Süleym İbni Âmir :

Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah mil ile yeryüzündeki mesafe ölçüsünü mü yoksa göze sürme çekmek için kullanılan mili mi kastetti bilmiyorum, demiştir. Resûl-i Ekrem:

“İnsanlar, işledikleri kötü amelleri kadar tere batarlar. Onlardan bir kısmı topuklarına, bir kısmı dizlerine, bazıları kuşak yerlerine kadar ter içinde kalır; bazılarının da ter âdeta ağızlarına gem vurur” buyurarak eliyle ağzına işaret etti.

Müslim, Cennet 62. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 6

Açıklamalar

Hadisimizin benzerleri yukarıda geçtiği gibi aşağıda da gelecektir. Burada açıkça belirtildiği gibi, kıyamet gününde güneş insanlara oldukça yaklaştırılacak, hesabın şiddetiyle birlikte bu yaklaşmanın verdiği sıkıntıyla insanlar ter denizi içinde kalacaklardır. Onların her biri dünyada işlediği kötülükler nisbetinde ter içinde olacaklardır. O halde mahşerde duracakları yerler de amellerine göredir. Şayet herkes aynı hizada olsaydı, onların her biri aynı miktarda ter içinde kalırdı. Nasıl ki yeryüzünün her tarafı aynı yükseklikte değilse, hesabın görüleceği alan da aynı şekilde olacaktır. Bu hadislerde anlatılan azap, kâfirler, isyankârlar ve günahkârlarla ilgilidir. Kâmil iman sahibi cennetlikler için böyle bir azap söz konusu olmadığı gibi, onlar Allah'ın arşının gölgesinde rahat bir hayat süreceklerdir. Buna delâlet eden bir çok âyet ve hadis vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hesap günündeki azap, insanların dünyadaki davranışlarına göre çeşit çeşit ve derece derecedir.
2. Kıyamet gününde güneş insanlara çok yakın olacak, azap görenler güneşin sıcaklığından son derece etkilenecekler.
3. Dünyada iyi işler yapan, kötü davranışlardan sakınan kimseler kıyamet azâbının şiddetinden korunmuş olurlar.

404- وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « يَغْرَقُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَذْهَبَ عَرْفُهُمْ فِي الْأَرْضِ سَبْعِينَ ذِرَاعًا ، وَيُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ آذَانُهُمْ » متفقٌ عليه.

ومعنى « يَذْهَبُ فِي الْأَرْضِ » : ينزل ويغوص .

404. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kıyamet gününde insanlar o kadar terlerler ki, onların teri yerin yetmiş arşın derinliğine ulaşır. Ter onların ağızlarına âdetâ gem vurur da tâ kulaklarına kadar çıkar.”

Buhârî, Rikak 47; Müslim, Cennet 61

Açıklamalar

Kıyamet günündeki ter, sıkıntının ve çekilen eziyetin bir göstergesidir. Çünkü dünyada işlenilen bütün işlerin hesabı bir anda görülecek, bir ömrün muhâsebesi o anda yapılacak, sıkıntılar üstüste gelecek, pişmanlıklar ise o anda fayda sağlamayacaktır. Ayrıca güneşin ve cehennem ateşinin harareti de buna eklenince ter insanların ağızlarına ve kulaklarına kadar yükselecektir. İşte bu terler yeryüzü tarafından emilip çekilince, yerin altında yetmiş arşın mesafeye kadar ulaşacaktır. Arşın, 68 cm uzunluğa eşit olan bir ölçü birimidir. Bu anlatılan sıkıntılar, dünyadaki hiçbir sıkıntıyla kıyas edilemeyecek derecede şiddetlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ter, kıyamet gününde azap vasıtalarından biridir.
2. Herkesin terleme derecesi, dünyada yaptığı işlerle orantılı olacaktır.

405- وعنه قال: كنا مع رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ سَمِعَ وَجِبَةً فَقَالَ: « هَلْ تَدْرُونَ مَا هَذَا؟ » قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ، قَالَ : هَذَا حَجَرٌ رُمِيَ بِهِ فِي النَّارِ مُنْذُ سَبْعِينَ خَرِيفًا فَهُوَ يَهْوِي فِي النَّارِ الْآنَ حَتَّى انْتَهَى إِلَى قَعْرِهَا ، فَسَمِعْتُمْ وَجِبَتَهَا » رواه مسلم .

405. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikteydik. O sırada düşen bir şeyin gümbürtüsünü duyduk. Bunun üzerine:

– “Bu gümbürtünün ne olduğunu biliyor musunuz?” diye sordu. Biz:

– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Resul-i Ekrem Efendimiz:

– “Bu, yetmiş sene önce cehenneme atılmış olan bir taştır. O, şimdiye kadar cehennemde yuvarlanıp yol alıyordu, nihayet onun dibine ulaştı; siz onun gümbürtüsünü işittiniz” buyurdu.

Müslim, Cennet 31

Açıklamalar

Hadisimizde açıkça ifade edilmiyorsa da, Hz. Peygamber'in duyduğu sesi sahâbîlerin de duyduğu anlaşılmaktadır. Duymamış olsalardı, Peygamberimiz kendilerine onun ne olduğunu bilip bilmediklerini sormazdı. Sahâbe, böylesine fevkalâde başka olaylara da şahit olmuştu. Kütüğün inlemesini, Peygamber Efendimiz'in elindeki çakıl taşlarının tesbih ettiğini duymaları gibi misaller zikredilebilir.

Ashâbın, Hz. Peygamber'in bazı sorularına karşılık, "Allah ve Resulü daha iyi bilir" cevabını verdiklerine sıkça rastlarız. Bu durum, onların yüksek edep ve terbiyesini ortaya koyar. Çünkü insan bilgi sahibi olmadığı bir konuda konuşmamalı, bilen varsa onun konuşmasını beklemeli ya da istemeli ve bu suretle bilgilenmeyi, öğrenmeyi tercih etmelidir. Peygamberimiz bazı kere ashâba sorular yöneltir, onların bildikleri konulardaki sorularla bilgilerini yenilemelerini sağlar, bazı kere de bilmedikleri hususları sorarak zihinlerinin açılmasını ve vereceği cevaba hazır hale gelmelerini temin ederdi. Bu durum, âlimler ve eğitimciler için de bir örnek teşkil eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bu hususta şu tavsiyeye rastlarız:

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا [83]

"Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelse onu yayarlar. Halbuki onu Peygambere ve aralarında yetkili kişilere götürselerdi, içlerinden işin iç yüzünü araştırıp çıkaranlar, onun ne olduğunu bilirlerdi. Eğer size Allah'ın lutfu ve rahmeti olmasaydı, pek azınız hariç, şeytana uyardınız" [Nisâ sûresi (4), 83].

Bu rivayette anlatılan hadise, cehennemnin derinliğini ortaya koyucu niteliktedir. Şu kadar var ki, kıyâmet, cennet ve cehennemle ilgili haberlerde geçen her şeyin dünyada bildiğimiz ölçülerle ele alınması doğru olmaz. Meselâ burada geçen yetmiş yıl, gerçekten dünya yılı mıdır; yoksa âhîret hayatında başka bir anlam mı ifade etmektedir; yahut çok derin oluştan kinâye midir; bunlara tam bir cevap vermek mümkün değildir. Saydığımız bu hususların her birini söyleyenler olmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennemnin derinliği azâbının şiddetli olması sebebiyledir.
2. Sahâbîler bilmedikleri konularda susmuşlar, bilen cevapını beklemişlerdir.
3. Sahâbe, üstün nitelikli kişilerdi. Onların başkalarının duymadığı bazı sesleri duymaları, bu üstün niteliklerinin delili sayılır.
4. Âhîret hayatıyla ilgili her şeyi dünyadaki benzerleriyle kıyaslamak doğru olmaz.

406- وعن عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تَرْجُمَانٌ ، فَيَنْظُرُ أَيْمَنَ مِنْهُ ، فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ ، وَيَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ ، وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تَلْقَاءَ وَجْهِهِ ، فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ » متفق عليه .

406. Adî İbni Hâtîm *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rabbiniz arada bir tercüman bulunmaksızın, her birinizle konuşacaktır. Kişi sağına bakar, önceden gönderdiği iyi işleri görür; soluna bakar vaktiyle yaptığı kötü işleri görür. Önüne bakar, önünde sadece cehennemi görür. Yarım hurma ile de olsa cehennemden korununuz."

Buhârî, Zekât 9; Müslim, Zekât 67. Ayrıca bk. Buhârî, Menâkıb 25, Tevhîd, 24, 36; Tirmizî, Kıyamet 1; İbni Mâce, Mukaddime 13, Zekât 28

Açıklamalar

Cenâb-ı Hak, kıyamet gününde arada bir vasıta ve tercüman olmaksızın kullarıyla konuşacaktır. Tercüman, bir dili başka bir dile aktaran kimsedir. Allah'ın bir tercümana ihtiyacı olmadığı, yardımdan ve aracıdan münezzeh olduğu her müslümanın kabul ettiği bir gerçektir. Kullarını dilediği dille konuşturur; insanların kendilerini olduğu gibi konuştukları dilleri yaratan da Allah olduğuna göre, o dilleri yaratan daha iyi bilir ve anlar.

Kıyamet günündeki konuşmanın keyfiyetini bilmemiz ise mümkün değildir. Çünkü bu konuda Kur'an ve Sünnet'te kesin bir hüküm bulunmamaktadır. Çeşitli görüşler ortaya koyanların düşünceleri de kimseyi bağlayıcı olmayıp, tahminlerden ibarettir. Eğer bu yönde kesin bilgi olsaydı, tahmin yürütmeye ihtiyaç kalmazdı. O halde, çeşitli dîni kaynaklardaki farklı görüşleri burada tartışmanın da bir anlamı yoktur.

Kıyamet günündeki hesap, insanın dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklerinin karşılığını orada görmesinden ibarettir. Kişinin sağına baktığı zaman göreceği şey, dünya hayatında yapmış olduğu iyi işlerdir; çünkü iyilikler sağ taraftan verilecektir. Soluna baktığında göreceği ise işlediği kötülükleridir; çünkü kötülükler sol taraftan verilecektir. Ön tarafta ise cehennem üzerine kurulmuş olan sırat köprüsü vardır. Dolayısıyla insanın önünde göreceği cehennemdir. Cehennemden korunmak için dünyada iyi işler yapmak gerekir. Küçük gördüğümüz bir iyilik bile bizleri cehennemden koruyabilir. Sadaka olarak verilecek yarım hurma bile küçük görülmemeli, kişi bu dünyada kendisini cehennemden koruyacak iyi işler yapmalıdır.

Hadisimiz daha önce 141 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah, kıyamet gününde kulları ile aracısız konuşacaktır.
2. Allah'ın kulları ile hangi dille konuşacağını ve bu konuşmanın nasıl olacağını bilemeyiz.
3. Kıyamet gününde, dünyada yapılan iyilikler sağ taraftan, kötülükler ise sol taraftan verilecektir.
4. İyi işler yapmaya gücümüzün yettiği nisbette özen göstermeli, kötülüklerden ise kesinlikle uzak durmalıyız.
5. Dünya hayatında sadaka ve hayrı çok yapmak, kıyamette hesabı kolaylaştırır ve cennete girmeye vesile olur.

407- وعن أبي ذرٍّ ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صَلَّى الله عليه وسلّم : « إني أرى ما لا ترون ، أطَّت السماءُ وحقَّ لها أن تَنطَّ ، ما فيها موضعُ أربعِ أصابعٍ إلَّا ومَلَكٌ واضِعٌ جبهتهُ ساجداً لله تعالى ، والله لو تعلمون ما أعلم ، لضحكتم قليلاً ، ولَبكيتم كثيراً ، وما تَلذذتم بالنساءِ على الفُرشِ ولَخَرَجْتُمْ إلى الصُّعدَاتِ تجأرون إلى الله تعالى » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

وَ « أَطَّت » بفتح الهمزة وتشديد الطاء، وَتَنطَّ « بفتح التاء وبعدها همزة مكسورة ، والأَطيْطُ : صَوْتُ الرَّحْلِ وَالْقَتَبِ وَشِبْهِهِمَا ، وَمَعْنَاهُ : أَنَّ كَثْرَةَ مَنْ فِي السَّمَاءِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ الْعَابِدِينَ قَدْ أَثْقَلَتْهَا حَتَّى أَطَّت .

وَ « الصُّعْدَاتِ » بضم الصاد والعين : الطُّرُقَاتُ ، وَمَعْنَى « تَجَأَرُونَ » : تَسْتَعِيْثُونَ .

407. Ebu Zer radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Şüphesiz ben sizin görmediklerinizi görüyor ve biliyorum. Gök yüzü gıcırdayıp inledi ve gıcırdayıp inlemekte de haklı idi. Gökyüzünde, alnını Allah'a secde için koymuş bir meleğin bulunmadığı dört parmaklık bile boş yer yoktur. Allah'a yemin ederim ki, eğer benim bildiklerimi sizler bilmiş olsaydınız az güler çok ağlardınız. Yataklarda kadınlardan da zevk almazdınız. Yüksek sesle Allah'a yalvararak yollara ve kırlara çıkardınız.”

Açıklamalar

Daha önce de çeşitli vesilelerle ifade ettiğimiz gibi, Hz.Peygamber'in bizim görmediğimiz şeyleri gördüğü, bilmediklerimizi bildiği inkâr edilemez bir gerçektir. Bu sebeple, Peygamber Efendimiz'in bazı hadislerinde gayb âlemi dediğimiz alanla ilgili haberler verdiğini görmekteyiz. Bunların bir bölümü kıyamet ahvâli ve âhiret hayatıyla ilgili bilgilerdir. Bir bölümünü de istikbalde meydana gelecek hadiselerle ilgili verdiği haberler teşkil eder. Bunlar, Cenâb-ı Hakk'ın peygamberine bildirdiği bilgi ve haberlerdir. O halde Peygamberimiz'in bu konularda verdiği bilgiler ve haberler bizler için büyük önem taşır. Çünkü bunların kaynağı ilâhî vahiydir. Bu sebeple İslâm âlimlerinin bir çoğu sahih sünnetin kaynağının vahiy olduğunu kabul ederler. Dolayısıyla Kur'an'ın yanında sünnetin önemini ve kıymetini asla göz ardı etmezler.

Peygamberimiz'in işittiği ve bize haber verdiği gerçeklerden biri de gök yüzünün gıcırdamasıdır. Bunun sebebi kendisinin gördüğü ve bildiği şeylerdir. Burada yeminle ifade ettiği bir başka husus, gökyüzünde meleklerin bulunmadığı dört parmaklık bile boş alan olmadığıdır. Bu meleklerin bazıları kıyamda, bazıları rükuda, bazıları da secde halindedir. Kur'an-ı Kerîm, bu hakikatı meleklerin ağzından şöyle anlatır:

وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ [164] وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ [165] وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ [166]

“Bizim içimizden herkesin belli bir makamı vardır. Biziz o saf saf dizilenler, biz. Biziz o tesbih edenler, biz” [Sâffât sûresi (37), 164-166]. Melekler nûrânî varlıklar olduğu için, onların bir ağırlığı ve kapladığı yer olması düşünülemez. Gökyüzünün gıcırdayıp inlemesini onların çokluğuna ve ağırlıklarına bağlamak, kanaatimizce doğru bir yorum olmaz. Ancak kâinattaki her şey Allah'ı tesbih ettiğine göre, gökyüzünün çıkardığı ses onun tesbih etmesi olabilir. Nitekim âyet-i kerîmede:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا [44]

“Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih ederler. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, ama siz onların tesbihlerini anlamazsınız” [İsrâ sûresi (17), 44] buyrulur.

İnsanların az gülüp çok ağlamaları, hanımlarıyla beraber olmaktan zevk almayışları, sokaklara, kırlara ve dağlara çıkmaları, kıyamet gününü, hesabı, cenneti ve cehennemi görmüş olan Peygamber Efendimiz'in görüp bildiklerini görmeleri ve bilmeleri durumundaki halleridir. Peygamberimiz bu ifadeleriyle ashâbı ve ümmeti Allah'tan hakkıyla korkmaya, iyi işler yapmaya, kötülüklerden uzak durmaya, kıyameti, âhireti hatırdan çıkarmamaya, sonumuzu düşünmeye davet etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz, insanların görüp bilme imkânı olmayan şeyleri görüyor ve biliyordu. Bunlar kendisine Allah tarafından öğretilen hususlardı.
2. Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerîm'in dışında bazı haberler vermesi, sünnetin vahiy mahsulü olduğunu gösterir.
3. İnsanın ilmi arttıkça Allah'tan korkusu da artar; O'na karşı gelmekten sakınır.
4. Melekler daima Allah'a ibadetle meşguldürler ve gökyüzü onlarla doludur.
5. Gökyüzü, yeryüzü ve bunların içinde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder.

408- وعن أبي بَرْزَةَ بَرَاءِ ثَمَّ زَايٍ نَضْلَةَ بْنِ عُبَيْدٍ الْأَسْلَمِيِّ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمْرِهِ فِيمَ أَفْنَاهُ ، وَعَنْ عِلْمِهِ فِيمَ فَعَلَ فِيهِ ، وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ ، وَفِيمَ أَنْفَقَهُ ، وَعَنْ جِسْمِهِ فِيمَ أَبْلَاهُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

408. Ebû Berze Nadle İbni Ubeyd el-Eslemî *radiyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, *Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Hiçbir kul, kıyamet gününde, ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne gibi işler yaptığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, vücudunu nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdamaz.”

Tirmizî, Kıyamet 1

Ebû Berze Nadle İbni Ubeyd el-Eslemî

İsminden çok künyesiyle tanınan Ebû Berze, sahâbe-i kirâmdandır. Bu künyeyle anılan başka bir sahâbî yoktur. Hz. Peygamberle birlikte Hayber ve Mekke fethine iştirak etmiştir. Önceleri Medine’de yaşayan Ebû Berze, daha sonra Basra’ya, oradan da Horasan’ın Merv şehrine göçmüş, bir müddet sonra tekrar Basra’ya dönerek hayatının sonuna kadar orada kalmıştır. Bazı kaynaklar, onun Horasan’da vefât ettiğini söyler. Ebû Berze, Hz. Ali ile birlikte Sıffin savaşına, Nehrevan’lılarla yapılan harbe ve Ezârika denilen sapık fırkayla yapılan savaşa katılmıştır. Hz. Peygamber’den 44 hadis rivayet etmiş olup bunların bir kısmı Kütüb-i Sitte’de yer almıştır.

Ebû Berze 64(684) senesinde vefât etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İnsanlar, kıyamet gününde, dünyada yaptıkları her işten hesaba çekilirler. Burada sayılan beş şey, hesap esnasında sorulacak olanların en önemlileridir. Yoksa, sadece bunlardan sorumlu tutulup başka şeylerden sorumlu olmayacakları düşünülemez. Fakat sayılanlar dışında kalan şeyler, bunların detayları, şubeleri kabul edilebilir. **İnsanın hayatı kendisine Allah’ın bir emânetidir; bu emânete hıyanet etmemesi gerekir. Bir insan, hayatını Allah’ın emirleri ve yasakları doğrultusunda geçirirse, emânete hıyanet etmemiş olur.**

İslâmî anlayışa göre ilim, insana doğruyu ve yanlış gösterir. Bilen kimse, öncelikle bilgisini hareketlerine hâkim kılar ve ona göre davranışlar ortaya koyar. Böylece başkalarına örnek oluşunun yanında, insanları bilgilendirme sorumluluğunu da taşır. Herkes, kıyamet gününde, Allah huzurunda, bildiği kadarıyla vazifesini yapıp yapmadığından, ilmini hayatına uygulayıp uygulamadığından hesaba çekilecektir.

İslâm dini, insanın mal kazanması ve zengin olmasına engel olmaz. Tam aksine, çalışıp çabalamayı, elinin emeğiyle geçinmeyi ve başkasına muhtaç duruma düşmemeyi tavsiye eder. Bütün bu konularda **koyduğu tek prensip, malı ve mülkü helâl yollardan kazanmak, haram yollara sapsamamak ve malın hakkını vermektir.** Fakat sadece meşrû yollardan kazanmakla iş bitmemekte, kazancın nereye ve nasıl sarfedildiğinin de bilinci içinde olunması gerekmektedir. Bunlar yerine getirildiği takdirde, kişinin Allah huzurunda hesap verebilmek için üzerine düşen asgarî şatlara uyduğu söylenebilir; istenilen de bundan ibarettir.

İnsana verilen nimetlerin en kıymetlilerinden biri de sağlık ve sıhhattir. Çok kere bir nimeti kaybetmeden onun kıymetini bilemeyiz. Hasta olmadan önce sağlığın kıymetini bilemeyeşimiz de bunun önemli örneklerinden biridir. Vücut ve ruh sağlığına sahip olmak, her şeyden önce gelir. Bunları korumak için bütün tedbirleri almak, en başta gelen görevlerimiz arasındadır. Zira kıyamet gününde, vücudumuzu koruyup korumadığımızdan da hesaba çekileceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet gününde hesap haktır.
2. İnsan bu dünyada yaptığı her şeyden hesaba çekilecektir.
3. Hayat insan için bir nimet olup, bunun kıymetini bilmesi gerekir.
4. İnsan faydalı ilimler öğrenmeli ve ilmiyle âmil olmalı, ibadet ve tâatlerinde samimi davranmalıdır.
5. Mal ve mülk helâl yoldan kazanılmalı ve meşrû şekilde harcanmalıdır.
6. Haramlardan sakınmak suretiyle sağlık ve sıhhatimizi korumak görevimizdir.

409- وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، قال : قرأ رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : { يَوْمَئِذٍ تُخْبَرُهَا } ثم قال : « أَتَدْرُونَ مَا أَخْبَارُهَا ؟ » قالوا : الله وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قال : « فَإِنَّ أَخْبَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا ، تَقُولُ : عَمِلْتَ كَذَا وَكَذَا فِي يَوْمٍ كَذَا وَكَذَا ، فَهَذِهِ أَخْبَارُهَا » رواه الترمذی وقال : حديث حسن .

409. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: “İşte o gün yer haberlerini söyler” [Zelzele sûresi (99), 4] âyetini okudu, sonra:

- “Yerin haberlerinin ne olduğunu biliyor musunuz?” diye sordu. Sahâbe:
- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler. Hz.Peygamber:
- “Onun haberleri, her erkek ve kadının yeryüzünde neler yaptığına şahitlik ederek, sen şu günde şöyle yapmıştın, demesidir. İşte yerin haberleri budur” buyurdu. Tirmizî, Kıyamet 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bir çok hadislerinde Kur’ân-ı Kerîm’in anlam bakımından kapalı olan veya anlaşılması kolay olmayan âyetlerini açıklamış, böylece bizlere yol göstermiş, sünnet ve hadislerin Kur’ân’ın doğru anlaşılmasındaki önemini de ortaya koymuştur.

Bazı âlimlere göre yeryüzünün, kimlerin neler yaptığını haber vermesi mecâzî anlamdadır. Yani Allah yeryüzünde öyle haller meydana çıkarır ki, onlar dil ile anlatmanın yerine geçerler. Hatta “Buna ne oluyor?” diyenler, ortaya çıkan hallere bakıp onun ne için zelzeleye tutulduğunu ve ne için ölüleri dışarı attığını anlarlar. Fakat bu nevi hadisleri göz önüne alanlar, Allah’ın kıyamet gününde yeryüzünü gerçekten konuşturacağını, bunun Allah için güç bir şey olmadığını söylemişlerdir. Gerek âyetin, gerekse onun açıklaması mahiyetinde olan hadislerin bize öğrettiği gerçek, Kur’an ve Sünnet’in bizi sakındırdığı şeyleri işlemekten uzak durmamız gerektiğidir. Çünkü yaptığımız hiçbir hareket Allah’ın bilgisi dışında değildir. Her işlediğimiz işin ve yaptığımız hareketin hesabını Allah’a vereceğimiz kesindir. Allah, yarattıklarından dilediğini de buna şahit getirmeye muktedir. O günde hiç kimsenin hiçbir şeyi inkâr etmesi mümkün değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz’in sünneti ve hadisleri Kur’ân-ı Kerîm’i açıklayıcı niteliğiyle de önem arzeder.
2. İyi ve güzel davranışları yapmaya, kötü ve çirkin hareketlerden kaçınmaya özen göstermemiz gerekir.
3. Allah’ın gücü ve kudretine bir sınır tayin edilemez. O, dilerse cansızları da konuşturur.

410- وعن أبي سعيد الخدري ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « كَيْفَ أَنْعَمَ وَصَاحِبُ الْقَرْنِ قَدِ اتَّقَمَ الْقَرْنَ ، وَاسْتَمَعَ الْإِذْنَ مَتَى يُؤْمَرُ بِالنَّفْخِ فَيَنْفُخُ » فَكَأَنَّ ذَلِكَ ثَقُلَ عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُمْ : « قُولُوا: حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ » رواه الترمذی وقال حديث حسن .

« الْقَرْنُ » : هُوَ الصُّورُ الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : { وَنُفِخَ فِي الصُّورِ } كَذَا فَسَرَّهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

410. Ebû Saîd el-Hudrî *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sûr sahibi boruyu ağzına koymuş, ne zaman üflemele emrolunursa hemen üfleyeceği ânın iznini bekleyip durmakta iken ben nasıl sevinebilirim?” Bu haber, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in ashabına ağır geldi. Bunun üzerine Resûlullah:

“**Hasbünallah ve ni’mel-vekîl: Allah bize yeter, o ne güzel vekildir, deyiniz**” buyurdu.

Tirmizî, Kıyamet 8; Tefsîru sûre (39)

Açıklamalar

Hadisimizde sûr sahibi diye ifade edilen dört büyük melekten biri olan İsrâfil *aleyhisselâm*’dır. Sûra üfleme suretiyle kıyamet gününü haber verecektir. Kur’ân-ı Kerîm’in çeşitli âyetlerinde sûra üfürülme anından ve ondan sonra meydana gelecek hallerden bahsedilir. “**(Birinci defa) sûra üflenir, göklerde ve yerde olanlar düşüp bayılırlar (yahut ölürler). Ancak Allah’ın dilediği kalır. Sonra ona bir daha üflenir, birden onlar ayağa kalkarlar ve ne olacağına bakarlar**” [Zümer sûresi (39), 68]. Bu âyetle anılmayan bir üçüncü üfleme safhası vardır ki, o zaman mahşer kurulur ve hesap başlar. Peygamber Efendimiz, meleğin her an bu görevinin başında olduğunu ve Cenâb-ı Hakk’ın emrini beklediğini ifade etmiş, bu durumda sevinebilmenin, dünyada gamsız ve kedersiz yaşamanın, zevk ve safaya dalmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Peygamberimiz, kıyâmetin dehşetini ve şerhler üzerine kopacağını biliyordu. Fakat o, ashâbın ve ümmetinin dikkatli, uyanık ve her an kıyamete hazırlıklı olmalarını istiyordu.

Sahâbe, Hz. Peygamber’in verdiği bu haber sebebiyle endişe ve korkuya kapıldılar. Onların bu endişe ve korkuları, kıyamet gününün dehşetini bilmelerinden ve kendilerini Allah’ın huzuruna çıkıp hesap vermeye tam hazırlıklı bulmayışlarından kaynaklanmaktaydı. Hadisin başka bir rivayetine göre, sahâbe, bu durumda ne yapacaklarını Peygamber Efendimiz’e sorduklarında: “*Hasbünallah ve ni’mel-vekîl: Allah bize yeter, O ne güzel vekildir, deyiniz*” buyurdular. Böylece Peygamberimiz, sıkıntı ve bunalım anlarında nasıl dua edeceklerini de ashâbına ve ümmete öğretmiştir. “**Hasbünallah ve ni’mel-vekîl**” duasını yapan ilk kişi **İbrâhim aleyhisselâmdır**. Onun ateşe atıldığında yapmış olduğu son dua “**Rabbim bana yeter, O, ne güzel vekildir**” anlamındaki bu dua olmuş ve ateşten kurtulmuştu. Peygamber Efendimiz de, “Düşmanlarınız size karşı ordu toplamışlar” denildiğinde böyle dua etmişlerdi. Kur’ân-ı Kerîm bu gerçeği şöyle ifade eder: “**Onlar ki, halk kendilerine: Düşmanlarınız size karşı ordu toplamışlar, onlardan korkun, deyince, bu söz onların imanlarını artırdı ve Allah bize yeter, O, ne güzel vekildir, dediler**” [Âl-i İmrân sûresi (3), 173]. (Bkz. Buhârî, Tefsîru sûre (3), 13). Gelmesi kesin olan ve önlenmesi mümkün olmayan, korkulacak şeylerin en dehşet vericisi kıyamet günü hakkında da Allah’a bu dua ile yalvarmamız Peygamberimizin bizlere tavsiyesidir. Çünkü, kıyâmetin vakti ve saati Cenâb-ı Hakk’ın bilgisi, gücü ve kudretinde olup, onu öne veya sona almak insanların elinde değildir. Burada kullara düşen görev, önce Allah’ın hoşnutluğunu kazanacakları iyi ve güzel işler yapmak, sonra da Allah’a yalvarmak, dua etmek ve haklarında hayırlı olanı dilemekten ibarettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyametin kopması sûr ile bildirilecektir. Sûra üfürecek melek İsrâfil olup dört büyük melekten biridir.
2. Kıyamet günü dehşetli bir gündür.
3. Kıyamete hazırlıklı olmak gerekir. Bu hazırlık, iyi ve güzel ameller işlemek, kötülüklerden uzak durmak, böylece Allah’ın rızâsını kazanmakla mümkün olur.
4. Zorluk, güçlük, sıkıntı ve korku zamanlarında Allah’a dua etmek, peygamberlerin yoludur.

411- وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « **مَنْ خَافَ أَذْجَ ، وَمَنْ أَذْجَ ، بَلَغَ الْمَنْزِلَ أَلَا إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ غَالِيَةً ، أَلَا إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ الْجَنَّةُ** » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

و « **أَذْجَ** » بِإِسْكَانِ الدَّالِ ، وَمَعْنَاهُ : سَارَ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ ، وَالْمَرَادُ : التَّشْمِيرُ فِي الطَّاعَةِ . وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

411. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Korkan kimse, geceleyin yol alır. Gece yol alan kimse de varacağı yere ulaşır. İyi biliniz ki, Allah'ın metâi çok pahalıdır. İyi biliniz ki, Allah'ın metâi cennettir.”

Tirmizî, Kıyamât 18

Açıklamalar

İnsan en çok gece karanlığında düşman hücumuna uğrar. Gece baskınları, bir çok orduyu hazırlıksız yakalar ve yenilmelerine sebep olur. Böyle bir baskına uğramamak için uyanık olmak, gecenin başlangıcında yol alarak mesafe katetmek, yerini belli etmemek veya uyanık olduğunu göstermek gerekir. Böyle davranan bir kişi veya bir ordu ulaşmak istediği yere ulaşır; böylece zafer de kendilerinin olur. Düşmanın hücumundan ve baskına uğramaktan korkan kimse, bu tedbirleri zamanında alıp uygulamaya koymalıdır. Aksi takdirde başarı şansını kaybeder.

Peygamberimiz, bu temsîlî anlatımıyla, bu dünyada bir âhiret yolcusu olan insanın, tıpkı savaş zamanında tedbir alan ve böylece zafere ulaşan kimse gibi, vakit kaybetmeden tedbir almasını ve âhirete hazırlanmasını istemişlerdir. Âhiret için alınacak tedbir, Allah'ın emir ve yasaklarına uymak suretiyle bu dünyada iyi bir hayat geçirmekten ibarettir. Müslüman için dünya hayatı bir cihad ve mücâhededen ibarettir. Fakat onun yolunun üzerine dizili şeytanın hile ve tuzakları, nefsinin aldattıcı arzu ve istekleri, önüne çıkan birer düşman ve hedefiyle kendisi arasında birer engeldir. Bunları yenebilen kimse, savaşta düşmanı yenen asker gibi galip gelir ve başarıya ulaşır. İnsan ne zaman ve nerede Allah'a kavuşacağını ve dünya hayatına vedâ edeceğini bilemediğine göre, bütün ibadet ve tâatlerini zamanında yapmalı, üzerine düşen her türlü kulluk vazifelerini gücünün yettiği nisbette yerine getirmelidir. Şeytanın hilelerine ve nefsinin bayağı isteklerine baş eğmemek suretiyle bu dünya hayatındaki imtihanı başarabilmelidir.

Metâ, ticaret yapılan eşyâ demektir. İnsanın zenginliği, sahip olduğu eşyanın kıymetiyle ölçülür. Metân sadece dünyalık mallar için kullanılmadığını, bir âhiret metânının da bulunduğunu Peygamberimiz'in bu hadislerinden öğrenmekteyiz. Allah'ın metâi, diğer bütün maddî metâlardan daha üstün, daha kıymetlidir. Bu metâ, dünyada işlenilen güzel işler, iyilikler, ibadet ve tâatler, kısacası Allah'ın hoşnut olduğu her şeydir. Çünkü bunlar sayesinde insan cennete girmeyi hak eder. Bu husus Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetlerinde de açıkça bildirilir: **“Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını cennet karşılığında satın almıştır”** [Tevbe sûresi (9), 11]. **“Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Baki kalacak olan güzel işler ise Rabb'inin katında hem sevapça daha hayırlı hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır”** [Kehf sûresi (18), 46] gibi âyetler bunun delilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'tan korkmak ve dünya hayatında ona göre hareket etmek gerekir.
2. İbadet ve tâatleri, iyi ve güzel işleri zamanında yapmak ve her an ölüme hazır olmak gerekir.
3. Günahlardan ve isyandan olabildiğince uzak durmak iyi mü'minin niteliğidir.
4. Mü'min, Allah için malını ve canını fedâ edebilecek kadar cesur ve cömert olmalıdır.

412- وعن عائشة ، رضي الله عنها ، قالت : سمعتُ رسول الله صَلَّى الله عليه وسلم ، يقول : «يُخْشِرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُفَاءَ غُرَاءَ غُرْلًا» قُلْتُ : يا رسول الله الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ جَمِيعًا يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ ، ؟ قال : « يا عَائِشَةُ الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يُهَمَّهُمْ ذَلِكَ » .

وفي رواية : « الْأَمْرُ أَهَمُّ مِنْ أَنْ يَنْظُرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ » متفقٌ عليه . « غُرْلًا » بضمَّ الغَيْنِ

412. Âişe *radıyallahu anhâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* 'i şöyle buyururken işittim demiştir:

“İnsanlar, kıyamet gününde, yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak Allah’ın huzurunda toplanırlar.” Bunun üzerine ben:

– Yâ Resûlallah! Kadınlar ve erkekler birlikte olunca, birbirlerine bakmazlar mı, dedim? Peygamber Efendimiz:

– **“Âişe! Durum, onların bunu akıllarına getiremeyecekleri kadar ciddidir”** buyurdu.

Bir başka rivayette:

“İş, birbirlerine bakamayacakları derecede şiddetlidir”, buyurdu.

Buhârî, Rikak 45; Müslim, Cennet 56,59. Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ 8, 48, Tefsîru sûre (5), 14; Tirmizî, Kıyamet 3, Tefsîru sûre (80), 2; Nesâî, Cenâiz 118-119; İbni Mâce, Zühhd 33

Açıklamalar

Kıyamet gününde insanların yeniden diriltilerek Allah’ın huzurunda toplanacakları ve hesaba çekilecekleri gerçeği, Kur’ân’ın pek çok âyetinde defalarca ifade edilir. O günün dehşeti, sıkıntıları, sevinçleri ve benzer haller de Kur’ân ve Sünnet’te anlatılır. Peygamber Efendimiz bu hadislerinde, mahşer gününde insanların nasıl görünümde bulunacaklarını bildirmektedir. Buna göre insanlar, o gün annelerinden doğdukları hal üzere bulunacak, kadın ve erkek hepsi bir arada olacaklardır. Fakat o günün dehşeti ve insanların her birinin kendi başının derdine düşmesi onlara her şeyi unutturacak, kimse kimseyle ilgilenmeyecektir. Peygamber Efendimiz, hanımlarından Hz. Âişe’nin sorusu üzerine bunu açıkça ifade etmiştir. Bir rivayete göre Hz. Âişe kendisine bu soruyu sorunca: “Üstünde elbise olup olmaması sana bir zarar vermez, çünkü bana nazil olan bir âyet buna delalet etmektedir” buyurmuş, Âişe annemizin hangi âyet olduğunu sorması üzerine **“O gün, onlardan her kişinin kendisine yeter derecede işi vardır”** [Abese sûresi (80), 37] âyetini okumuştur (Ali el-Kârî, Mirkât, IX, 475).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet gününde bütün insanlar Allah’ın huzurunda toplanacaklardır.
2. İnsanlar, mahşerde annelerinden doğdukları hal üzere bulunacaklardır.
3. Mahşer yerinde herkes kendi derdine düşecek, insanların birbiriyle ilgilenmesi, hatta isteyerek veya istemeyerek birbirine bakması bile mümkün olmayacaktır.
4. Peygamberimiz’in her sahîh hadisinin Kur’an’da bir delili vardır; fakat biz onu görüp keşfedemeyebiliriz.
5. Bir konuyu iyice anlamayan veya o konuda şüphe eden kimsenin bir bilene sorması gerekir.

-51- باب الرجاء

ALLAH’IN RAHMETİNİ ÜMİT ETMEK

Âyetler

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ [53]

1. “De ki: Ey nefislerine karşı haksızlık yapmakta aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, yarlıgayıcı ve bağışlayıcıdır.”

Zümer sûresi (39), 53

Âyet-i kerîmede geçen israf kelimesi, insanın yaptığı herhangi bir işde haddini aşması demektir. Burada gûnahta aşırı giderek kendi öz nefislerine haksızlık edenlere hitâbedilmektedir.

Kul kusursuz olmaz. Bazılarının kusuru ise gerçekten büyük, çok büyük olabilir. Ama bir de Allah’ın rahmeti vardır. Her dinde söz konusu edilen Allah’ın rahmeti, gerçek ifadesini dinimizde bulmuştur. Dünyada hiçbir din, bu âyetin verdiği teselli ve ümidi veremez. Çünkü âyet, Allah’ın engin rahmeti karşısında, işlenen bütün kusur ve günahların önemini kaybedeceğini ve her insanın o ilâhî rahmetten istifade edebileceğini ifade

buyurmaktadır. Bu sebeple Hz. Ali ve Abdullah İbni Ömer gibi bazı sahâbîler, Kur'an'da en ümit verici âyetin bu âyet olduğu görüşün-dedirler.

Ayrıca âyetle, Allah'ın mağfiretinden değil de rahmetinden ümidinizi kesmeyin, buyurulmuş olması, çok daha büyük ümit kaynağıdır. Çünkü rahmetle muamele, bağışlamaktan sonraki lutf ve ikramları da içine alır. Nitekim ümit kesmemenin gerekçesi olarak âyetle “Allah'ın bütün günahları bağışlayacağı” zikredilmektedir.

Hiç şüphesiz bu âyetle ilâhî rahmetin enginliğinin hatırlatılması, günah işlemeye teşvik için değil, en günahkâr insanların bile bir an önce tövbe etmelerini sağlamak içindir. Âyet-i kerîmenin nüzûl sebebi kâfirlerin müslüman olması ise de hükmün, âsîlerin tövbesini kapsadığında da şüphe yoktur. Çünkü Allah Teâlâ, tövbe edilmemesi halinde sadece şirki affetmeyeceğini, bunun dışında dilediği kimselerin bütün günahlarını bağışlayacağını bildirmiştir [bk. Nisa sûresi (4), 48].

ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ [17]

2. “Biz nankörlük edenden başkasını cezâlandırır mıyız?”

Sebe' sûresi (34), 17

Kur'an-ı Kerîm, Sebe'lilerin sahip kıldıkları nimetleri hatırlattıktan sonra, onların şükür yerine nankörlük ettiklerini ve bu yüzden de uğratıldıkları sel felâketini anlatmaktadır. Bu felâket sonrası o güzelim ülkenin aldığı içler acısı hal gözler önüne serildikten sonra, Allah Teâlâ, onların nankörlük ettikleri için böylesine bir cezaya çarptırıldıklarını bildirmekte ve sonra da “Biz nankörlükte ve küfürde diretenden başkasını cezalandırır mıyız? buyurmaktadır. Bir başka okuyuşa göre âyetin anlamı, “Nankörlük edenden başkası cezalandırılır mı?” olmaktadır.

Her iki okuyuşa göre de âyet-i kerîmeden anlaşılan, müminlerin böylesi bir cezalandırmaya tâbi tutulmayacakları müjdesidir. Çünkü iman için dâima mağfiret ve bağışlanma varolagelmıştır.

إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى [48]

3. “Gerçekten bize vahyolundu ki azap, yalanlayan ve yüz çevirenleredir.”

Tâhâ sûresi (20), 48

Yeryüzünde tanrılık iddia ederek haddini aşmış ve İsrailoğullarına büyük zulüm yapmış olan Firavn'a gidip onu imana davet edecek olan Hz. Mûsâ ve kardeşi Hz. Hârûn, daha önceden Allah Teâlâ tarafından ona neler söyleyecekleri konusunda bilgilendirilmişlerdi. İşte bu âyet de, Firavn'a söylemeleri için kendilerine verilen ilâhî tâlimat arasında yer almakta ve ilâhî bir kanunu (sünnetullah) dile getirmektedir: “Azap, peygamberleri yalanlayan ve Hak'tan yüz çevirenler üzerine iner!”

Yine bu âyetle iman edenlerin selâmette olduklarına işaret bulunmaktadır. Bu sebeple müminlerin - işledikleri günahlara rağmen- Allah'ın rahmetinden ümitli olmaları gerekmektedir. Nitekim Allah Teâlâ bir büyük müjdeyi daha şöyle vermektedir:

وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا وَإِلَيْكَ قَالِ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ [156]

4. “Rahmetim, her şeyi kuşatmıştır.”

A'râf sûresi (7), 156

Bu ilâhî müjdenin içinde yer aldığı A'râf sûresinin 156. âyetinin meâli şöyledir: “Bize bu dünyada da iyilik yaz âhirette de. Çünkü biz (tövbe ederek) sana döndük. Allah buyurdu: “Kimi dilersem onu azâbıma uğrattırım; rahmetim ise, her şeyi kuşatmıştır. Onu kötülükten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım.”

Bu âyetin üst kısmında belirtildiği üzere Mûsâ aleyhisselâm, İsrailoğullarından 70 kişi seçip tövbe için Tûr-i Sînâ'ya götürmüştü. Orada cereyân eden olaylar sonucu şiddetli bir deprem (recfe) ile bu kişiler bayılmışlardı. Bunun üzerine Hz. Mûsâ, Allah Teâlâ'ya tazarru' ve niyâzda bulunarak, bağışlanmalarını

dilemiş ve niyâzını “Bize bu dünyada da iyilik yaz âhirette de. Çünkü biz tövbe ederek sana döndük” diye bitirmişti.

Allah Teâlâ kendisine “**Kimi dilersem onu azâbıma uğrattırım. Rahmetim ise, her şeyi kuşatmıştır...**” diye cevap vermiştir. Burada rahmetin her şeyi kuşattığı, geçmiş zaman kipiyle, azâbın ise gelecek zaman sıgasıyla beyan edilmiş olması, dünyada “şey” denilen her nesnenin başlangıç (mebde’) itibariyle Allah’ın rahmetine mazhar kılındığını göstermektedir. Azâbın ise, ortam veya sonuç itibariyle söz konusu olacağı anlaşılmaktadır. Bu demektir ki, önceden rahmet sahasına girmiş olanlardan daha sonra azâb çekecek olanlar bulunabilecektir. Tabîî, bağışlanıp rahmet sahasında kalacaklar da bulunacaktır. Dünyada rahmetle muamele görmüş olmak, âhirette de aynı muameleyi görme garantisi değilse de ümididir.

Rahmeti ve rahmetin sonucu olan dünya ve âhîret iyiliğini Allah Teâlâ, “**Kötülükten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım**” buyurarak hem Muhammed ümmetinin bazı vasıflarına işaret etmiş hem de insanları bu vasıfları kazanmaya davet etmiştir.

Bu engin rahmet-i ilâhîden yararlanma ümit ve gayreti içinde olmak, en büyük kurtuluş ümididir.

Hadisler

413- وعن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ، رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ ، وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ ، وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنَ الْعَمَلِ » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلم : « مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ » .

413. Ubâde İbni’s-Sâmit *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“**Kim, Allah’dan başka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır, şeriki yoktur; Muhammed, Allah’ın kulu ve resûlüdür. İsâ da Allah’ın kulu ve elçisi, Meryem’e bıraktığı kelimesi ve Allah tarafından (hayat verilen) bir ruhtur. Cennet, haktır ve gerçektir, cehennem de haktır ve gerçektir**” diye şehâdet ederse, Allah o kimseyi, ameli ne olursa olsun, cennete koyar”.

Buhârî, Enbiyâ 47; Müslim, İmân 46

Müslim’in bir başka rivâyetinde (İmân 47);

“**Allah’tan başka ilâh yoktur ve Muhammed Allah’ın resûlüdür**” diye şehâdet eden kimseye Allah cehennemi haram kılar” buyurulmaktadır.

Açıklamalar

Allah’ın rahmetini ümit etme konusunda en büyük güvencelerden birini kendisinde bulduğumuz bu hadîs-i şerîf, imanı esas alan en kapsamlı hadislerdendir. Peygamber Efendimiz, bu hadislerinde, Ehl-i kitaptan farklı olarak İslâm’ın inanç çerçevesini belirlemiştir. Zira hadiste Allah’dan başka, kendisine kulluk yapılmaya lâîk herhangi bir ilâh olmadığı, yalnızca Allah’ın var olduğu, eşi-ortağı bulunmadığı; Muhammed’in Allah’ın kulu ve resûlü olduğu ısrarla ifade edilmektedir.

Ayrıca Hz. İsâ’yı (teslis akidesi gereği) Allah veya Allah’ın oğlu tanıyan hıristiyanlar ile, Hz. İsâ’nın peygamberliğini inkar ederek annesi Meryem’e zinâ suçlamasında bulunan yahudilerden farklı olarak İsâ’nın da **Allah’ın kulu ve resûlü** olduğu belirtilmiştir. Nitekim, Nisâ sûresi’nin 171 ve 172. âyetlerinde, “**Allah’ın** (tekvini bir emirle) **Meryem**’(in rahmin)e **bıraktığı bir kelimesi ve Allah’dan** (sadır olan “ol” emriyle vücud bulmuş) **bir ruh**” olduğu ifade edilmektedir.

Hadiste yer alan Hz. İsa hakkındaki bu kayıt, cennete girebilmek için, İslâm'ın belirlediği çerçevede sağlam bir tevhid inancına sahip olmak gerektiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, hristiyanların ve yahudilerin artık özellikle Hz. İsa hakkındaki inançlarını düzeltmeleri gerektiği, kendi inançları üzere kaldıkları sürece, tevhide inanmış olamayacakları ve tabii sonuç olarak da cennete giremeyecekleri anlatılmaktadır. Nitekim peygamberler içinden sadece Hz. İsa'nın burada zikredilmesi de, Ehl-i kitabın onun hakkında yanlış inanışlara sahip olmaları sebebiyledir.

Müslim'deki rivayette “*Sekiz cennet kapısından hangisini isterse ondan cennete koyar*” ifadesi bulunmaktadır. Buhârî'deki “*ameli ne olursa olsun..*” beyanı, ümit vermek bakımından daha güçlü gözüküyorsa da iyice düşünüldüğü zaman, her iki ifadenin hemen hemen aynı seviyede ümit verici olduğu anlaşılabacaktır. Zira “*sekiz cennet kapısından herhangi birini tercih hakkı*”, “*amelinin ne olduğuna bakılmadığını*” gösterir. Âlimlerimiz, mü'min olanın cennete girme bahtiyarlığını mutlaka tadacağını, bunun ise ya doğrudan veya işlediği günahların cezasını cehennemde çektikten sonra gerçekleşeceğini bildirmektedirler. Ancak *Sahîh-i Müslim*'deki “*Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın resûlüdür, diye şehâdet eden kimseye Allah cehennemi haram kılar*” hadisi, -her ne kadar “*Cehennemde temelli kalmayı haram kılar*” şeklinde yorumlanmışsa da- Allah'ın ve Resûlü'nün bildirdiği şekil ve muhtevada inanç sahibi olanların cehennem azâbından emin olacaklarını tesbit etmekte, başkaca bir şart koşmadığı için de önceki rivayetten daha büyük bir ümit telkin etmektedir. Ümit konusuna, böylesine mutlu bir sonucu belirleyen hadis ile giriş yapmak ümit kapılarını sonuna kadar açmış olmak bakımından pek münâsip düşmüştür.

İmâm Müslim'in rivâyet ettiği bu hadisin, bir de güzel mâcerâsı vardır. Hadisin râvilerinden Sunâbihî diyor ki: Kendisi ölüm döşeğinde iken Ubâde İbni's-Sâmit'i ziyârete gittim. Durumunu görünce üzüntümden ağlamaya başladım. Bunun üzerine bana:

- Ağır ol, neden ağlıyorsun bakayım? Allaha yemin ederim ki, benden şahitlik yapmam istenirse senin lehinde şehâdet ederim. Bana şefaât yetkisi verilirse, sana şefaât ederim. Gücüm yeterse mutlaka sana yardımcı olmaya çalışırım, dedi sonra şunları ilâve etti: Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işittiğim, içinde sizin için müjde (hayr) bulunan her hadisi -biri hâriç- mutlaka size rivayet ettim. O bir tek hadisi de, son demlerimi yaşadığım bu gün (şu anda) söyleyeceğim. Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

“*Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed Allah'ın resûlüdür diye şehâdet eden kimseye Allah cehennemi haram kılar*” buyururken işittim.

Bu olay açıkça gösteriyor ki, Ubâde İbni's-Sâmit hazretleri son demlerini yaşarken, gerçekten büyük bir ümit içinde bulunuyor ve büyük bir ihtimalle Allah'ın huzuruna çıkacağını düşünerek ağlamaya başlayan Sunâbihî'yi de Resûlullah'dan öğrendiği ilâhî bir müjde ile teselli ediyordu.

Müjde dozu yüksek olan ve helâl-haram gibi fikhî bir hükümle ilgili bulunmayan hadisleri, tenbellik etmesinler diye son ana kadar rivayet etmemek ashâb-ı kirâm'ın yapageldiği bir uygulamadır. Onlar bir gerçeği, bir emâneti gizlemiş olmanın vebâinden çekinerek son anda böylesi hadisleri rivayet etmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İman, ümitli olmak için yeterlidir.
2. Tevhide sahip çıkmak, Allah'ın rahmetine kavuşmak için yegâne şarttır.
3. Ehl-i kitabın özellikle Hz. İsa hakkındaki inançları hatalıdır. Bu konuda İslâm'ın belirlediği esaslar geçerlidir.
4. Cennet mü'minler içindir.
5. Yaşarken korkunun, ölüm öncesinde ümidin fazla olması uygundur. Diğer bir söyleyişle ölümlük ümitli olabilmek için korku yoğun bir yaşayışa sahip olmaya bakmak gerekir.

- وعن أبي ذرٍّ ، رضي الله عنه ، قال : قال النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ ، فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا أَوْ أَزِيدُ ، وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ ، فَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةً مِثْلُهَا أَوْ أَغْفِرُ . وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شَبْرًا ، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ

ذِرَاعاً ، وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعاً، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعاً، وَمَنْ أَتَانِي يَمْشِي ، أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً ، وَمَنْ لَقِينِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطِيئَةً لَا يُشْرِكُ بِي شَيْئاً، لَقِيتُهُ بِمِثْلِهَا مَغْفِرَةً » رواه مسلم.

معنى الحديث : « مَنْ تَقَرَّبَ » إِلَيَّ بِطَاعَتِي « تَقَرَّبْتُ » إِلَيْهِ بِرَحْمَتِي ، وَإِنْ زَادَ زِدْتُ ، « فَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي » وَأَسْرَعَ فِي طَاعَتِي « أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً » أَيِ : صَبَبْتُ عَلَيْهِ الرَّحْمَةَ ، وَسَبَقْتُهُ بِهَا ، وَلَمْ أُحِجْهُ إِلَى الْمِشْيِ الْكَثِيرِ فِي الْوُصُولِ إِلَى الْمَقْصُودِ ، « وَقُرَابُ الْأَرْضِ » بَضْمُ الْقَافِ وَيُقَالُ بِكْسَرِهَا ، وَالضَّمُّ أَصَحُّ ، وَأَشْهَرُ ، وَمَعْنَاهُ : مَا يُقَارِبُ مِالَهَا ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

414. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

“Kim bir hayır işlerse, ona onun on misli vardır veya daha da artırırım. Kim bir kötülük işlerse, ona da onun misli vardır. Ya da tamamen affederim. Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum; kim bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. Kim bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak varırım. Kim bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla dünya dolusu günahla gelirse, ben kendisini o kadar mağfiretle karşılarım.”

Müslim, Zikir 22

Açıklamalar

Yüce Rabbimizin rahmetini ümit etmek bakımından bu hadîs-i kudsî bize yeterli güvenceyi vermektedir. Zira Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretleri, şirk koşmamak şartıyla, kullarından huzuruna dünya dolusu günahla çıkacak olanları bir o kadar af ve mağfiretle karşılayacağını bildirmektedir. Bu müjdeden önce de iyiliğe on misli ile veya daha fazla, kötülüğe de sadece misliyle veya af ile karşılık vereceğini bildirmektedir.

Karış, arşın ve kulaç gibi mesâfe ve uzaklık ölçülerini zikretmekten maksat, Allah Teâlâ'nın, kulların güzel gayretlerine sür'atle mukâbele edeceğini ve ibadetlerini kat kat sevapla karşılayacağını anlatmaktır. Allah'ın kuluna süratle karşılık vereceğini, rahmetinin pek geniş olduğunu mecâzen ifade etmektir. Yoksa bu mesâfelerin Allah için düşünülmesi mümkün değildir. Bir başka şekilde söyleyecek olursak, bu hadîs-i kudsî, Allah Teâlâ'nın değişik sıfatlarının tecellilerini anlatmaktadır. Bu sebeple de kelimelerin, zahirî anlamları dışında uygun mânalara yorumlanması gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ yapılan ibadet ve iyiliklere on katı ya da daha fazlasıyla, kötülöklere ise misliyle karşılık verir.
2. Şirk koşmadığı sürece, kulun ne kadar günahı olursa olsun Allah'ın rahmetinden ümit kesmemesi gerekir. Zira Allah Teâlâ kulunu bir o kadar af ve mağfiretle karşılayacaktır.
3. Allah, kullarının ümitlerini boşa çıkarmaz.

415- وعن جابر ، رضي الله عنه ، قال : جاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَا الْمَوْجِبَتَانِ ؟ فَقَالَ : « مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئاً دَخَلَ الْجَنَّةَ ، وَمَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، دَخَلَ النَّارَ » رواه مُسْلِم

415. Câbir İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir bedevî geldi ve:

- Ey Allah'ın Resûlü! Kişinin cennete veya cehenneme girmesini gerektiren iki etken nedir? diye sordu.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Allah’a ortak koşmadan ölen cennete girer; Allah’a şirk koşarak ölen de cehennemi boylar”** buyurdu.

Müslim, İmân 151

Açıklamalar

Cehennem azâbından yakayı kurtarıp cennet nimetleri içinde mesut olmak, her müslümanın arzu edeceği bir mutlu sondur. İnsanı böylesi bir âkıbetten mahrum edecek iş ve tavırlar elbette merak konusu olacaktır. Hadisimizde bu konudaki merakını gidermek isteyen bir bedevî ile karşılaşyoruz. Bedevî, Efendimiz'e insanın cennet veya cehenneme girmesini gerektiren iki şey nedir? diye soruyor. Hz. Peygamber de Allah'a ortak koşmadan ölmenin cennete, Allah'a şirk koşmanın da cehenneme girmeyi gerektirdiği cevabını veriyor.

Allah'ın eşi, ortağı ve benzeri olmadığı inanç ve ikrarı üzere ölmek, tevhid inancına sahip olarak ölmek demektir. Sonucu ise cennete girmektir. Ancak herhangi bir yaratığı, isterse bu bir melek veya peygamberlerden biri olsun, Allah'a ortak tutarak ona kulluk etmek şirktir. Şirk ise, Allah Teâlâ'nın affetmeyeceğini bildirdiği yegâne günahdır. Sonucu da tabîi olarak temelli cehennemde kalmaktır.

Hadisimizde amellerden veya günahlardan hiç söz edilmemiş olması, meseleyi temelinden ele almak demektir. Zira şirke bulaşmadan ölen kimsenin zina ve hırsızlık gibi büyük günah işlemiş bile olsa, cennete gireceğine dair Hz. Peygamber'in kesin beyanları bulunmaktadır. Allah Teâlâ, inkârdan kaynaklanmayan günahları dilerse baştan affederek kulunu cennete koyar, dilerse cezasını cehennemde çektiirdikten sonra cennete koyar. Ama sonuç, cehennemde temelli kalmamak, cennete girmektir. Öte yandan kesin olan bir başka gerçek de küfür ve şirkin insanı ebediyyen cehennemde hapsedeceğidir. Böyle olunca, Sevgili Peygamberimiz, cennet ve cehennemi gerekli ve devamlı kılan asıl meselenin, iman ve şirk olduğuna dikkatimizi çekmiş olmaktadır. Bu da ümitli olmak, Allah'ın rahmetini ummak bakımından oldukça güven veren bir husustur. Zira şirke düşmemek, cennete kavuşmak için yetmektedir. İbadetler, hayır ve hizmetler, bunların hepsi, cennetteki derecelerle ilgilidir.

Hadîs-i şerîf, mânaya tesiri olmayan bazı değişik kelimelerle rivâyet edilmiştir. Ayrıca birinci cümlemin Abdullah İbni Mes'ûd'un sözü, yani *mevkuf* olduğunu gösteren rivâyeti de vardır (bk. Müslim, İmân 150). Ancak, bütünüyle Hz. Peygamber'e ait (merfû) olduğu, bir çok senedle gelen rivayetlerden anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a şirk koşmadan ölen eninde sonunda cennete girer.
2. Allah'a herhangi bir varlığı ortak tutan ve tövbe etmeden öylece ölen kimse de cehennemi boylar ve orada temelli kalır.
3. Tevhid, cennetin anahtarı; şirk cehennemde temelli kalma sebebidir.

416- وَعَنْ أَنَسٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَمُعَاذُ رَدِيفُهُ عَلَى الرَّحْلِ قَالَ : « يَا مُعَاذُ » قَالَ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ ، قَالَ : « يَا مُعَاذُ » قَالَ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ . قَالَ : « يَا مُعَاذُ » قَالَ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ ثَلَاثًا ، قَالَ : « مَا مِنْ عَبْدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ إِلَّا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ » قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا أَخْبِرُ بِهَا النَّاسَ فَيَسْتَبْشِرُوا ؟ قَالَ : « إِذَا يَتَكَلَّمُوا » فَأَخْبِرْ بِهَا مُعَاذُ عِنْدَ مَوْتِهِ تَأْتِمًا . متفقٌ عليه .

وقوله : « تَأْتِمًا » أي : خوفًا مِنَ الْإِثْمِ فِي كُنْهِ هَذَا الْعِلْمِ .

416. Enes *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, (bir sefer esnâsında) terkisine aldığı Muâz’a hitâben üç defa:

- “**Ey Muâz!**” diye seslenmiş, o da her defasında:

- Buyur, ey Allah’ın Resûlü! emrine âmâdeyim, diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- “**Kim Allah’dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in, Allah’ın kulu ve peygamberi olduğuna içinden gelerek şehâdet ederse, Allah onu cehenneme haram kılar**” buyurmuştur. Muâz:

- Bu müjdeyi müslümanlara haber vereyim de sevinsinler mi, ey Allah’ın Resûlü? diye izin istemiş; Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- “**O zaman onlar buna güvenir** (hayırlı işler yapmakta) **tembel davranırlar**” buyurmuştur.

Muâz (İbni Cebel) böylesi bir bilgiyi gizleme günahından sıyrılmak için onu vefatına yakın bir zamanda haber vermiştir.

Buhârî, İlim 49; Müslim, İmân 53

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, bu hadiste görüldüğü gibi, yolculuklarda bineğine bazı sahâbileri bindirirdi. Muâz İbni Cebel hazretleri de Hz. Peygamber’in terkisinde bulunma bahtiyarlığına bir kaç kere erenlerdendir.

Hz. Peygamber’in “*Ey Muâz!*” diye üç kez seslenmesi, söyleyeceklerine Muâz’ın dikkatini iyice çekmek içindir. Muâz hazretleri de her defasında daha bir istek ve heyecanla “Buyur ey Allah’ın Resûlü, sizi dinliyorum” diyerek âdetâ dikkat kesilmiştir.

Hadisimizin “ümitli olmak” konusuyla ilgisi, Hz. Peygamber’in Muâz’a verdiği müjdede yer almaktadır: “*Kim Allah’dan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın kulu ve peygamberi olduğuna içinden gelerek şehâdet ederse, Allah onu cehenneme haram kılar.*”

Burada herhangi bir farzdan bahsetmeden, sadece gönülden şehâdet getirmekle yani samimi bir iman ile cehennemden kurtulma müjdesi verilmektedir. Bu, tam anlamıyla büyük bir kurtuluştur. Durumun çok büyük bir sevinç ve ümit vesilesi olduğu Hz. Muâz’ın, “*Gidip bunu müslümanlara haber vereyim de sevinsinler mi?*” diye heyecanla izin istemesinden de açıkca belli olmaktadır. Ancak Hz. Peygamber İslâmiyet’i iyi bilmeyenlerin sırf bu müjdeye güvenerek “kulluk görevlerinde” tembellik edebilecekleri gerçeğini hatırlatmak suretiyle buna mâni olmuştur. Bu kısıtlama, ilâhî lutuflara güvenerek, kulluğun gereklerini unutmanın isabetli bir davranış olmadığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda her bilginin herkese duyurulması gerekmediğini de hatırlatmaktadır.

Burada bu büyük müjdeyi bize veren Hz. Peygamber’in, geçmiş ve gelecek hataları bağışlanmış olduğu halde niçin çok ibadet ettiği kendisine sorulunca, “*Şükreden bir kul olmayayım mı?*” cevabını verdiğini de hatırlamamız yerinde olacaktır.

Öte yandan hadisimiz, Muâz İbni Cebel hazretlerinin, böylesi müjde dozu çok yüksek özel bilgileri doğru anlayabilecek ve “kulluk”ta kusur etmeyecek bir seviyede olduğunu da göstermektedir. Çünkü görüldüğü gibi, Hz. Peygamber herkese duyurulmasını istemediği bir büyük müjdeyi ona vermiştir.

Muâz İbni Cebel bu özel bilgiyi, vefatı anına kadar saklamış, kimseye söylememiştir. Ancak konmuş olan yasağın, herkesi kapsamadığı, onu yanlış anlamayacak olanlara duyurulmasında bir sakınca bulunmadığı düşüncesiyle ve önemli bir bilgiyi gizlemiş olarak âhirete gitmekten de çekindiği için en son anda bazı yakın dostlarına haber vermiştir. Hadisimizin ravisi Enes İbni Mâlik hazretleri de onlardan biridir.

“**Günahtan sıyrılmak**” düşüncesiyle bazı sahâbilerin, bildikleri bazı gerçekleri ihtiyat içinde son anda nakletmiş olmaları, bu bilgilerin kitaplarda yer almasından sonraki müslümanları uyarmaya yetmiş ve böylece onların aldanmaları önlenmiştir.

Kimileri bu hadisi, farzların emredilmesinden önceki bir dönem için geçerli saymış, kimileri de “cehennemde temelli kalmamak” şeklinde anlamış ise de, hadiste herhangi bir kayıt bulunmadığını dikkate alarak onu en geniş mânasıyla anlamak daha doğru olacaktır. “Ümit” de burada yatmaktadır. Yani samimi bir iman, kurtuluşun gerçek sebebidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tevhid inancı başlı başına bir kurtuluş müjdesi ve sebebidir.
2. İlim, anlayışı yerinde olanlara verilmelidir.
3. İki kişi bir hayvana binebilir.

417- وعن أبي هريرة أو أبي سعيد الخدري رضي الله عنهما : شك الراوي ، ولا يضُرُّ الشكُّ في عين الصحابي ، لأنهم كلُّهم عُذُولٌ ، قال : لما كان يومُ غزوةِ تبوكَ ، أصابَ الناسَ مجاعةٌ ، فقالوا : يا رسولَ الله لو أذنتَ لنا فنَحْرَنَّا نواضحنا ، فأكلنا وادَّهَنَّا؟ فقالَ رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « **افْعَلُوا** » فجاءَ عُمرُ رضي الله عنه ، فقال : يا رسولَ الله إنَّ فَعَلْتَ قَلَّ الظَّهْرُ ، وَلَكِنْ ادْعُهُمْ بِفَضْلِ أَرْوَادِهِمْ ، ثُمَّ ادْعُ اللهَ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالْبَرَكَةِ لَعَلَّ اللهَ أَنْ يَجْعَلَ فِي ذَلِكَ الْبَرَكَةَ . فقالَ رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « **نَعَمْ** » فدَعَا بِنِطْعٍ فَبَسَطَهُ ، ثُمَّ دَعَا بِفَضْلِ أَرْوَادِهِمْ ، فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِكَفٍّ ذُرَّةٍ وَيَجِيءُ الْآخَرُ بِكَفٍّ تَمْرٍ ، وَيَجِيءُ الْآخَرُ بِكِسْرَةٍ حَتَّى اجْتَمَعَ عَلَى النَّطْعِ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ يَسِيرٌ ، فدَعَا رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبَرَكَةِ ، ثُمَّ قَالَ « خُذُوا فِي أَوْعِيَّتِكُمْ ، فَأَخْذُوا فِي أَوْعِيَّتِهِمْ حَتَّى مَا تَرَكُوا فِي الْعَسْكَرِ وَعَاءٌ إِلَّا مَلَأُوهُ ، وَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا وَفَضَلَ فَضْلُهُ ، فقالَ رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ، وَأَنَّيَ رسولُ الله لَا يَلْقَى اللهُ بِمَا عَبْدٌ غَيْرُ شَاكٍّ ، فَيُحْجَبَ عَنِ الْجَنَّةِ** » رواه مسلم .

417. Ebû Hüreyre veya Ebû Said el-Hudrî *radiyallahu anhümâ* - burada râvî, hadisin bu iki sahâbîden hangisinden rivâyet edildiğinde tereddüt etmiştir. Sahâbîlerin hepsi de âdil olduğu için sahâbînin kimliği hakkındaki tereddüt hadisin sıhhatine zarar vermez- şöyle dedi:

Tebük Gazvesi’nde şiddetli açlık çektikleri için sahâbîler:

- Ey Allah’ın Resûlü! İzin verseniz de develerimizi kesip yesek ve iç yağı elde etsek? dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Peki öyle yapın!**” buyurdu. Derken Ömer *radiyallahu anh* geldi ve şöyle dedi:

- Ey Allah’ın Resûlü! Eğer sen develeri kesmelerine izin verirsen, orduda binek azalır. Fakat (isterseniz), onlara ellerinde bulunan azıklarını getirmelerini emrediniz ve sonra da ona bereket vermesi için Allah’a dua ediniz. Umulur ki Allah, bereket ihsan eder.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Peki öyle yapalım!**” buyurdu ve deriden bir yaygı getirtip serdirdi. Sonra da elde mevcut erzakın getirilmesini emretti.

Askerlerden kimi bir avuç darı, kimi bir avuç hurma ve kimi de ekmek parçacıkları getirdi. Yaygı üzerinde gerçekten pek az bir şey birikmişti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bereket vermesi için Allah’a dua etti ve sonra:

- “**Kaplarınızı getirip bundan alınız!**” buyurdu. Askerler kaplarını doldurdular. Öylesine ki doldurulmadık bir tek kap bırakmadılar. Sonra da doyuncaya kadar yediler yine de bir hayli yiyecek arttı.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- “Allah’dan başka ilah olmadığına ve benim Allah’ın resûlü olduğuma şehâdet ederim. Allah’ın birliğine ve Muhammed’in peygamberliğine şeksiz şüphesiz inanmış olarak Allah’a kavuşmayan kimse, cennet(e girmek)ten mutlaka alıkonur.”

Müslim, Îmân 45

Açıklamalar

Bizans hükümdarının kışkırttığı Arab kabilelerinin Medine’ye hücum edecekleri haberi üzerine, hicretin dokuzuncu yılında Hz. Peygamber tarafından gerçekleştirilen Tebuk Seferi çok sıcak bir mevsime denk gelmişti. Üstelik o sene Medine’de kıtlık da vardı.

Bu şartlarda çıkılan yolculukta, azıkları tükenen müslüman askerler, su taşımakta kullandıkları develeri kesip etlerini yemek ve iç yağlarını da yağ olarak kullanmak istediler. İçinde bulundukları şartlara bakarak Hz. Peygamber bu isteği kabul etti. Ancak Hz. Ömer’in gerekçeli itirazı üzerine, haklı uyarı ve tekliflere daima açık olan Sevgili Peygamberimiz, verdiği izni kaldırdı. Toplanan erzâk üzerine yaptığı bereket duası sonucunda orduda bulunan herkes kabını doldurdu. Oturup yedikleri halde yine de bir miktar yiyecek arttı. Bu, Hz. Peygamber’in mucizelerinden biriydi.

Bu son derece etkileyici ve mutluluk verici ortamda Hz. Peygamber, daima yaptığı gibi bir temel gerçeğe ve mü’minleri her türlü tehlike ve endişeden kurtarıcı bir noktaya dikkat çekti.

Önce kendisi Allah’ın birliğine ve kendisinin Allah’ın elçisi olduğuna şehâdet getirdi. Sonra da böyle bir inanç ve şehâdete bütün gönlüyle inanarak, âhirete göçen kimselerin cennete girecekleri müjdesini verdi.

Hadisin konumuzla ilgisi işte bu son cümlede yatmaktadır. Tereddutsüz bir iman cennete girmek için kâfidir. Bundan daha büyük ümit kaynağı olur mu?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Harb halinde şahsî mallar üzerinde tasarrufta bulunabilmek için komutandan izin almak gerekir.
2. Uygun görülmeyen karar ve uygulamalarla ilgili olarak yetkililere ikaz ve yeni tekliflerde bulunmak mümkündür.
3. Hz. Peygamber’in duâsı makbûldür.
4. Sünnet sünnetin hükmünü ortadan kaldırır. Nitekim Hz. Peygamber, develerin kesilmesi için önce verdiği izni sonradan durdurmuş ve farklı bir uygulama yapmıştır.
5. Şeksiz ve şüphesiz olarak kelime-i şehâdete inanan kimse cennete girer.
6. En sıkıntılı anlarda bile bir çıkış yolu bulunacağı ümidi içinde olmak gerekir.

418- وَعَنْ عِثْبَانَ بْنِ مَالِكٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، وَهُوَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا ، قَالَ : كُنْتُ أَصْلِي لِقَوْمِي بَنِي سَالِمٍ ، وَكَانَ يَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ وَادٍ إِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ ، فَيَشْقُ عَلَيَّ اجْتِيَازُهُ قَبْلَ مَسْجِدِهِمْ ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقُلْتُ لَهُ : إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصْرِي ، وَإِنَّ الْوَادِيَّ الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِي يَسِيلُ إِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ ، فَيَشْقُ عَلَيَّ اجْتِيَازُهُ ، فَوَدِدْتُ أَنَّكَ تَأْتِي ، فَتُصَلِّيَ فِي بَيْتِي مَكَانًا أُخِذُهُ مُصَلِّيً ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « سَأَفْعَلُ » فَعَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ، وَأَبُو بَكْرٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، بَعْدَ مَا اشْتَدَّ النَّهَارُ ، وَاسْتَأْذَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَذِنْتُ لَهُ ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى قَالَ : « أَيْنَ نُحِبُّ أَنْ أَصْلِيَ مِنْ بَيْتِكَ ؟ » فَأَشَرْتُ لَهُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي أُحِبُّ أَنْ يُصَلِّيَ فِيهِ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَكَبَّرَ وَصَفَّقْنَا وَرَاءَهُ ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ ، فَحَبَسْتُهُ عَلَى خَزِيرَةٍ تُصْنَعُ لَهُ ، فَسَمِعَ أَهْلَ الدَّارِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي ، فَثَابَ رِجَالُ مِنْهُمْ حَتَّى كَثُرَ الرَّجَالُ فِي الْبَيْتِ ، فَقَالَ رَجُلٌ : مَا فَعَلَ مَالِكٌ لَا أَرَاهُ ، فَقَالَ رَجُلٌ : ذَلِكَ مُنَافِقٌ لَا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا تَقُلْ ذَلِكَ أَلَا تَرَاهُ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَنْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ تَعَالَى ؟ » .

فَقَالَ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ، أَمَّا نَحْنُ فَوَاللَّهِ مَا نَرَى وَدَّةً ، وَلَا حَدِيثَهُ إِلَّا إِلَى الْمَنَافِقِينَ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

و « عِتْبَانٍ » بكسر العين المهملة ، وإسكان التاءِ الْمُثَنَّاةِ فَوْقُ وَبَعْدَهَا بَاءٌ مُوَحَّدَةٌ . و « الْحَزِيرَةُ » بالخاءِ الْمُعْجَمَةِ ، وَالزَّاي : هِيَ دَقِيقٌ يُطْبَخُ بِشَحْمٍ وَقَوْلُهُ : « ثَابِرٌ رِجَالٌ » بِالثَّاءِ الْمُثَلَّثَةِ ، أَي : جَاءُوا وَاجْتَمَعُوا .

418. Bedir Gazvesi'ne katılmış sahâbîlerden İtbân İbni Mâlik *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Kendi kabilem olan Sâlim oğullarına imamlık yapıyordum. Benim (evim)le onlar arasında bir vâdi bulunuyordu. Yağmur yağdığı zaman o vâdiyi geçip mescidlerine gitmek benim için çok güçleşiyordu. Bu sebeple Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldim ve şöyle dedim:

- Ey Allah'ın Resûlü! Gözlerim iyi seçmiyor. Onlarla benim aramdaki vâdinin deresi yağmur yağdığı zaman taşıyor, benim için onu geçmek çok güçleşiyor. Binaenaleyh evimi teşrif edip bir yerinde namaz kılsanız, Ben sizin namaz kıldığınız yeri namazgâh edinmek istiyorum.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “(İnşallah) **bu isteğini yerine getiririm**” buyurdu.

Ertesi sabah, güneş yükseldiği bir vakitte, Ebû Bekr ile birlikte Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana geldi. İçeri girmek için izin istedi, verdim. İçeri girdi, daha oturmadan:

- “**Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?**” buyurdu. Namaz kılmasını istediğim yeri gösterdim, Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* orada tekbir alıp namaza durdu. Biz de arkasında saf bağladık. İki rek'at namaz kıldırdı sonra selâm verdi, biz de selâm verdik. Namazı bitirince Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i, kendisi için hazırlanmış olan **hazireyi** yemesi için alıkoyduk. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bizde olduğunu duyan mahalle halkının erkeklerinden bir grup geldi. Evde epeyce insan toplandı. İçlerinden biri:

- Mâlik (İbni Duhşum) ne yaptı? Onu göremiyorum, dedi. Bir başkası:

- O, Allah ve Resûlünü sevmeyen bir münâfıktır, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, derhal müdâhale ederek:

- “**Öyle deme! Görmüyor musun o, Allahın rızâsını dileyerek lâ ilâhe illallah diyor**” buyurdu.

Bunun üzerine adam:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir. Ancak biz, Allah'a yemin olsun ki, kendisini münâfıkları sever ve onlarla düşer-kalkar olarak görüyoruz, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- “**Allah Teâlâ, rızâsını umarak lâ ilâhe illallah diyen kimseyi cehenneme haram kılmıştır.**”

Buhârî, Salât 45, 46, Ezân 4, 5, 153, 154, Teheccüd 25, 33, 36, Meğâzî, 12, 13, Et'ime 15, Rikak 6, İstîtâbetü'l-mürteddîn 9; Müslim, İmân 54, 55, Mesâcid 263, 264, 265, Fezâilü's-sahâbe 178. Ayrıca bk. Nesâî, İmâme 10, 46, Sehv 73; İbni Mâce, Mesâcid 8

İtbân İbni Mâlik

İtbân (veya Utbân) İbni Mâlik, Medineli müslümanlardan olup Hazrec kabilesinin Sâlim oğulları kolundandır. Yukarıda da işaret edildiği gibi Bedir Gazvesi'ne katılan mücâhidlerdendir. Hayatını Sâlim oğullarına imamlık yaparak geçirmiştir. İyi görmeyen gözlerinin daha sonraları tamamen kapandığı anlaşılmaktadır. O bu halinde de bulunduğu mahallin insanlarına imamlık yapmaya devam etmiştir.

Buhârî ve Müslim'de bundan başka rivâyeti bulunmamaktadır.

İbn Sa'd'ın bildirdiğine göre, hicretin ilk günlerinde ensar ile muhacirler arasında gerçekleştirilen kardeşlik antlaşmasında Hz. Peygamber, Hz. Ömer ile İtbân'ı kardeş yapmıştır.

Hz. Peygamber Tebük Gazvesi'ne çıktığı zaman, İtbân'ı Medine'de yerine vekil olarak bırakmıştır.

Kendisi, Muâviye zamanında oldukça ileri yaşlarda iken Medine'de vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Konumuzu, en son cümlesi dolayısıyla ilgilendiren hadîs-i şerîf, zengin muhtevasından ötürü Buhârî'den ondan fazla yerde geçmektedir. Hadisimizden elliden fazla hüküm çıkarılmıştır. Hadisin bütün rivayetlerini göz önünde bulundurarak olayı şöylece özetlemek mümkündür:

Sâlim oğullarına imamlık yapmakta olan İtbân, gözlerinin rahatsız olması ve evi ile mescid arasındaki derenin yağmur yağdığında taşması sebebiyle, Mescid-i Nebvî'ye gidemediğini söyleyerek Hz. Peygamber'den evinde namaz kıldırma izni istemiştir. Büyük bir ihtimalle, mescidi bırakıp evini mescid edinmesinin tepki ile karşılanmaması için Hz. Peygamber'den evinde namaz kılmasını, kendisinin de orada namaz kılmak ve kıldırma istediğini bildirmiştir. İtbân'ın bu arzusu, sırf bir teberrük yani Hz. Peygamber'in namaz kıldığı yerde namaz kılmak isteği olarak değerlendirilmemelidir. Hz. Peygamber'den fiilen müsâade almış olmak gibi bir düşüncüyü de akla getirmektedir.

Hz. Peygamber, bu isteği makul karşılamış ve hemen ertesi gün şöyle güneşin biraz yükseldiği bir vakitte yanında Hz. Ebu Bekir ve daha başka sahabîler de olduğu halde İtbân'ın ikâmetgâhına gitmiş, içeri girmek için izin istemiş, içeri girince de daha yerine oturmadan, *“Evinin neresinde namaz kılmamı istiyorsun?”* diye seçim hakkını İtbân'a bırakmıştır. Gösterilen yerde namaza durmuş, bunu fırsat bilen oradaki müslümanlar da saf bağlayıp Hz. Peygamber'e cemaat olmuşlardır.

Hz. Peygamber'in burada, ne için davet edildiye önce onu yaptığını görüyoruz. Çünkü yemek için davet edildiği yerlerde önce yemek yediği başka rivayetlerde kaydedilmektedir.

Namaz sonrasında **hazîre** denilen un ve ince kıyılmış etten yapılan bulamaç aşı ikrâm edilmek için misafirler alıkonulmuştur. Bu arada Hz. Peygamber'in teşrifini duyan mahalle sakinleri de İtbân'ın evine gelmişler böylece evde epeyce kalabalık bir cemaat oluşmuştur.

Sohbet esnasında, Bedir Harbi gazilerinden ve daha sonra Hz. Peygamber'in, münâfıkların yaptığı **Mescid-i dırâr**'ı yakmağa göndereceği ekte yer alacak olan Mâlik İbni Duhşum'un orada bulunmaması, bazı kişilerce hoş karşılanmamış ve hatta münâfıklarla arasının iyi olması, onun da münâfık olduğuna delil sayılmak istenmiştir. Hz. Peygamber bu düşünceye katılmamış, samimiyetle *lâ ilâhe illallah* diyen kimseler hakkında böyle konuşulmaması gerektiğini bildirmiştir. Sonuçta da en büyük müjdeyi vererek: *“Allah Teâlâ, rızasını umarak “lâ ilâhe illallah” diyen kimseyi cehenneme haram kılmıştır”* diye buyurmuştur.

Geçmişte âlimlerimiz bu mutlak müjdeyi farklı gerekçelerle bazı kayıtlara bağlamışlar ve özetle şöyle açıklamışlardır:

“Cehenneme haram kılar demek orada temelli olarak bırakmaz” demektir.

“Kul Allah'dan af dilediği ve ibadetleri kabul buyurulduğu takdirde cehenneme girmez” demektir.

“Cehenneme girse bile kâfirlerin uğradığı azâba uğratılmaz” demektir. Buna göre günahkâr müslümanlar cehenneme girse bile, orada temelli kalmazlar, kâfirlere yönelik olarak bildirilmiş olan **“Onların derileri ateşte yanıp piştikçe, azâbı duysunlar diye onlara tazelenmiş başka deriler veririz”** [Nisâ sûresi (4), 56] âyetinin hükmüne tabi tutulmazlar. Ravilerinden biri zayıf olan bir hadîs-i şerîfte, *“Cehennem sıcaklığının ümmetime tesiri ancak hamam sıcaklığının tesiri gibidir”* (bk. Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, X, 360) buyurulmakta ve bu mâna teyid edilmektedir. Ahmed Naîm merhumun ifadesiyle, “Bu hadise göre kâfir ile mü'min-i fâsık'ın yanmaları arasındaki fark, birinin hamam külhanı içine atılmış odun gibi yanması, diğerinin ise pek sıcak hamam halvetinde pek ziyâde bunalıp muazzep olması kabilindendir” (bk. *Tecrid Tercemesi*, II, 367).

Bu değerlendirmelere rağmen, Allah'ın rahmetini ummak (**recâ**) konusunda çok büyük bir güvence veren hadisimizi kendine has genelliği içinde anlamak ve onun getirdiği müjdeye lâıık olabilmek için iman ikrarında samimi olmaya bakmak lâzımdır. Müellif Nevevî'nin burada hiçbir kayda işaret etmemiş olması, hadisi genelliği içinde anlamaktan yana olduğunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gözleri görmeyen kimsenin imamlık yapması câizdir.
2. Evlerde namaza ayrılacak yerler, sahibinin mülkiyetinden çıkmaz. Mahalle içinde mescid yapılan yerler ise, özel mülkiyetten çıkar.
3. Sâlih ve faziletli kimselerin namaz kıldıkları yerlerde, hayır ve bereket umarak namaz kılmak câizdir.
4. Gündüz cemaatle nâfile namaz kılınabilir.
5. Ev sahibinin izni ile misâfirin imamlık yapması câizdir.
6. Bir kişi, kendisinden daha faziletli bir başkasını herhangi bir işi için evine davet edebilir.
7. Yönetici veya âlim, gittiği yere arkadaşlarını da götürebilir.
8. Hakkında yersiz tenkid ve ithamlarda bulunulan kişiyi savunmak gerekir.
9. Samimiyetle kelime-i tevhidi söyleyen ve bu ikrar ile ölen kimse cehenneme girmez, (girse de orada temelli kalmaz).
10. Herhangi bir sebeple Allah'ın rahmetinden ümit kesmek doğru değildir.

419- وعن عمر بن الخطاب ، رضي الله عنه ، قال : قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَيِّئَةٍ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّيِّئَةِ تَسْعَى ، إِذْ وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّيِّئَةِ أَخَذَتْهُ فَأَلْزَقَتْهُ بِبَطْنِهَا ، فَأَرْضَعَتْهُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَتُرَوْنَ هَذِهِ الْمَرْأَةَ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ ؟ قُلْنَا : لَا وَاللَّهِ . فَقَالَ : «لَلَّهِ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بَوْلَدِهَا » متفقٌ عليه.

419. Ömer İbnü'l-Hattâb *radiyallahu anh* şöyle dedi:

“(Bir keresinde) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e (ayrı düştüğü) çocuğuna duyduğu özleminden dolayı rastladığı her çocuğu kucaklayan, göğsüne bastırıp emziren bir kadının da aralarında bulunduğu bir esir grubunu getirdiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çevresindekilere (o kadını işaretle):

- “**Bu kadının çocuğunu ateşe atacağına ihtimal verir misiniz?**” diye sordu.
- Aslâ, atmaz! dedik.

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- “**İşte Allah Teâlâ kullarına, bu kadının yavrusuna olan şefkatinden daha merhametlidir**” buyurdu.

Buhârî, Edeb 18; Müslim, Tevbe 22. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 1; İbni Mâce, Zühd 35

Açıklamalar

“Anne şefkati” üzerine söylenmiş sözler, yazılmış destanlar ve yaşanmış ve yaşanmakta olan olaylar hemen herkesin bildiği gerçeklerdir. Hadisimizde de muhtemelen Hevâzin Kabilesi esirleri içinde bulunan emzikli bir annenin, ayrı düştüğü yavrusunu arayışı, rastladığı her çocuğu kucağına alıp emzirishi, rivayetlere göre en sonunda kendi çocuğunu buluşu ve onu bir daha bırakmamacasına ona sarılışı olayını Hz. Peygamber ve bir grup sahâbenin gördükleri anlatılmaktadır. Her olayı ümmetinin eğitimi ve bazı gerçeklerin öğretilimi için fırsat bilen sevgili Peygamberimiz, bu olayı Allah'ın, kullarına olan merhametine misâl göstermiştir.

Bir anne kolay kolay yavrusundan nasıl vazgeçmez, onu her çeşit yaramazlığına rağmen şefkat ve hoşgörü ile karşılar ise, Allah Teâlâ da kullarına, bir anneden çok daha ileri derecede şefkat ve merhametle muamele eder. Bu gerçek ise, biz kullar için en büyük umut kaynağıdır. Annesinin himâyesinde olduğunu bilen çocuğun duyduğu huzurdan daha büyük bir huzuru, merhameti herkesi kuşatmış olan Allah'ın kullarının duyması pek tabiidir.

Unutulmamalıdır ki Allah Teâlâ kuluna, onun kendisini düşündüğü gibi davranır. Bu sebeple O’nun rahmetiyle tecelli edeceğini düşünmek, daima böyle bir ümit içinde olmak, “**Ben kulumun beni düşündüğü gibiyim**” kudsî hadisini hiç unutmamak, bizlerin en büyük görevi ve güvencesi olmalıdır.

Burada şuna da işaret edelim ki, Ebû Eyyûb el-Ensârî hazretlerinin rivayet ettiği bir hadis-i şerîfe göre, esir de olsa anne ile yavrusunun arasını ayırmamak lâzımdır (bk. Tirmizî, Büyû’ 52; Siyer 17; Dârimi, Siyer 38; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 413).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman Allah’tan ümit kesmemeli, O’nun kendisine hep iyi davranacağını düşünmelidir.
2. Allah Teâlâ kullarına karşı herkesten daha merhametlidir.
3. Yaşanan ve bilinen gerçekleri, dinî hakikatları anlatmak için malzeme olarak kullanmak, uygun bir eğitim ve iknâ usûlüdür.

420- وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « **لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ ، كَتَبَ فِي كِتَابٍ ، فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ : إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي .** »

وفي روايةٍ : « **غَلَبَتْ غَضَبِي** » وفي روايةٍ « **سَبَقَتْ غَضَبِي** » متفقٌ عليه .

420. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah varlıkları yarattığı zaman, kendi katında arşın üstünde bulunan kitabına, “**Rahmetim gerçekten gadabıma gâlibtir**” diye yazmıştır.”

Bir rivâyette (Buhârî, Bed’ü’l-halk 1) “**Rahmetim gadabıma üstün geldi**”; bir başka rivayette de (Buhârî, Tevhid 22, 28, 55; Müslim, Tevbe 15) “**Rahmetim gadabımı aştı**“ ifadeleri yer almıştır.

Buhârî, Tevhid 15, 22, 28, 55, Bed’ü’l-halk 1; Müslim, Tevbe 14-16. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 35

Açıklamalar

İnancımıza göre Allah Teâlâ için herhangi bir zaman ve mekân belirlemek mümkün değildir. Hadisimizdeki “*varlıkları yarattığı zaman*” ve “*kendi katında arşın üstünde bulunan kitabına*” ifadeleri, Allah Teâlâ’nın hükümlerinin ezeli olduğunu, hadiste yer alan hükmünün de yaratıklarından gizli ve onların anlayış seviyelerinin üstünde bulunduğunu ifade eder. Yoksa bir zaman ve mekân tayin etmek anlamına asla gelmez.

Rahmet, sevâbın kula ulaştırılmasını anlatır. **Gadab**, kulun haketmesi sonucu, Allah Teâlâ tarafından cezalandırılması demektir.

Allah’ın rızâsı da gadabı da **irâde** sıfatıyla ilgilidir. İtaatkâr kuluna sevap vermek dilerse, buna rızâ, âsi kuluna azâb vermek dilerse, buna da gadab denilir. Rahmetin öncelik ve üstünlüğünden maksat, onun çokluğu ve yaygınlığıdır. Bu demektir ki, Allah Teâlâ’nın kulları hakkında hayır, nimet ve sevap verme irâdesi; şer, intikam ve azâbetme irâdesinden daha çok ve yaygındır. Bu mânâyı bazı ilim adamları “Rahmet, Allah Teâlâ’nın zâtının gereğidir, gadab ise, kulun kusuruna bağlıdır” diye açıklamışlardır. Nitekim Allah Teâlâ, rahmet etmeyi kendi zâtına farz kılmış [bk. En’âm sûresi (6), 12], bir âyette de “**Rabbiniz rahmet etmeyi ilke edindi**” [En’âm sûresi (6), 54] buyurulmuştur.

Nasıl açıklanırsa açıklansın, hadisimizin ortaya koyduğu gerçek, “**Rahmetim her şeyi kuşatmıştır**” [A’râf sûresi (7), 156] âyetinde ifade buyurulduğu gibi, yüce Rabbimizin rahmetinin, gadabını aşmış olduğudur. Bu da bizim gibi günahkâr kullar için son derece büyük bir ümit kaynağıdır. O’nun engin rahmetini ummak için bundan daha büyük bir müjde mi olur?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın rahmeti gadabını aşkındır.

2. **“Her şeyi kuşatmış olan”** rahmet-i ilâhîden yararlanabilmek için ondan asla ümit kesmemek gerekir. Nitekim Yüce Rabbimiz, **“Allah'ın rahmetinden asla ümit kesmeyiniz”** [Zümer sûresi (39), 53] buyurmaktadır.

3. Kul, Allah'ı nasıl düşünürse, Allah ona öyle tecelli eder. Allah'ın bize rahmetiyle tecelli edeceğini düşünmek, ayrıca bir kurtuluş umududur.

421- وعنه قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ ، فَأَمَسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةٌ وَتِسْعِينَ ، وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا ، فَمِنْ ذَلِكَ الْجُزْءِ يَتَرَاخُمُ الْخَلَائِقُ حَتَّى تَرْفَعَ الدَّابَّةُ حَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا خَشْيَةً أَنْ تُصِيبَهُ .

وفي رواية : « إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى مِائَةَ رَحْمَةٍ أَنْزَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ وَالْبَهَائِمِ وَالْهَوَامِّ ، فَبِهَا يَتَعَاطَفُونَ ، وَبِهَا يَتَرَاخُمُونَ ، وَبِهَا تَعْطِفُ الْوَحْشُ عَلَى وَلَدِهَا ، وَأَخَّرَ اللَّهُ تَعَالَى تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ بِهَا عِبَادَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » متفقٌ عليه .

ورواه مسلم أيضاً من رواية سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ ، رضي الله عنه ، قال : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى مِائَةَ رَحْمَةٍ فَمِنْهَا رَحْمَةٌ يَتَرَاخُمُ بِهَا الْخَلْقُ بَيْنَهُمْ ، وَتَسَعُ وَتَسْعُونَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ » .

وفي رواية « إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِائَةَ رَحْمَةٍ كُلُّ رَحْمَةٍ طَبَاقٌ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ، فَجَعَلَ مِنْهَا فِي الْأَرْضِ رَحْمَةً فَبِهَا تَعْطِفُ الْوَالِدَةُ عَلَى وَلَدِهَا وَالْوَحْشُ وَالطَّيْرُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، أَكْمَلَهَا بِهَذِهِ الرَّحْمَةِ » .

421. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre “Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken dinle-dim” demiştir:

“Allah, rahmetini yüz parçaya ayırmıştır. Doksan dokuz parçasını kendi katında alıkoymuş, birini yeryüzüne indirmiştir. İşte varlıklar bu bir parça rahmet sebebiyle birbirlerine acırlar. Hatta hayvanlar, yavrusunun üzerine basacağı endişesiyle ayağını çekip kaldırır.”

Bir başka rivâyette (Müslim, Tevbe 19) şöyle buyurulmuştur:

“Allah Teâlâ’nın yüz rahmeti vardır. Bunlardan birini insanlar, cinler, hayvanlar ve böcekler arasına indirmiştir. Onlar bu sebeple birbirlerini sever ve birbirlerine acırlar. Yabani hayvan yavrusuna bu sebeple şefkat gösterir. Allah, o doksan dokuz rahmeti kıyamet günü kullarına merhamet etmek için yanında alıkoymuştur.”

Buhârî, Edeb 19; Müslim, Tevbe 17, 19. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 99; İbni Mâce, Zühd 35

Müslim’in Selmân-ı Fârisî’den naklettiği bir başka hadiste (Tevbe, 20), Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Hiç şüphesiz Allah Teâlâ’nın yüz rahmeti vardır. Bu rahmetten bir tanesi sebebiyle varlıklar birbirlerine merhamet ederler. Doksan dokuzu ise, kıyamet gününe alıkonmuştur.”

Yine Müslim’deki bir başka rivâyette (Tevbe, 21) Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

“Allah, gökleri ve yeri yarattığı gün, yüz rahmet halketmiştir. Her bir rahmet göklerle yer arasını dolduracak enginliğe sahiptir. Bunlardan sadece bir rahmeti yeryüzüne indirmiştir. İşte anne yavrusuna bu sâyede şefkat gösterir. Yabani hayvanlar ve kuşlar bunun sonucu olarak birbirlerine merhamet ederler. Allah Teâlâ kıyamette bu biri doksan dokuza katarak rahmetini yüze tamamlayacaktır.”

Açıklamalar

Hemen hepsi aynı mânada ve aynı gerçeği gözlerimiz önüne seren bu rivayetler, yeryüzünde varlıklar arasında gördüğümüz şefkat ve merhamet dolu davranışların, Allah Teâlâ'nın nihayetsiz rahmetinin çok küçük bir bölümünün eseri olduğunu ortaya koymaktadır. O'nun hudutsuz rahmetinin böyle yüz parçaya bölünmüş olduğunun bildirilmesi, bize konuya ait bir fikir verebilmek içindir.

Yüzde biri, yeryüzündeki bütün şefkat, sevgi ve merhamet olay ve davranışlarının kaynağı ise, yüzde yüzünün tecellisinin nasıl bir ortam meydana getireceğini şöyle bir düşünmemiz ve tabîî umutlanıp sevinmemiz gerekir. Aynı zamanda bu ifadeler, yüce rabbimizin rahmetine sınır çizilemeyeceğini anlatır.

O dehşetli kıyamet gününde, ilâhî rahmetin bütünüyle tecelli edeceği müjdesi, bizler için en büyük güvencedir. Öylesine ki, hadisimizin Buhârî'deki bir başka rivâyetinde (Rikak 19), **“Eğer kâfir, Allah'ın katındaki rahmeti kavrayabilse, asla cennetten ümidini kesmez”** buyurulmaktadır. Böylece konuya ait ümidin sınırları, daha doğru bir ifade ile, sınırsızlığı gözlerimiz önüne serilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın rahmeti sınırsızdır.
2. Bizlere o sınırsız rahmetten çok küçük bir parçası verilmiştir. Dünya hayatında görülen şefkat ve merhametin kaynağı işte bu yüzde birlik rahmettir.
3. Allah Teâlâ kıyamette kullarına sınırsız rahmetiyle muâmele edecektir.
4. Merhameti böylesine bol mevlâmızın rahmet ve bağışını kazanabilmek için hep ümid içinde yaşamak gerekmektedir.

422- وعنه عن النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فِيمَا يَحْكِي عَنْ رَبِّهِ ، تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، قَالَ : « أَذْنَبَ عَبْدٌ ذَنْبًا ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي ، فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا ، فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ ، وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ، ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ ، فَقَالَ : أَيُّ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي ، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا ، فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ ، وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ، ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ ، فَقَالَ : أَيُّ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي ، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا ، فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ ، وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ، قَدْ غَفَرْتُ لِعَبْدِي .. فَلْيَفْعَلْ مَا شَاءَ » متفقٌ عليه.

وقوله تعالى : « فَلْيَفْعَلْ مَا شَاءَ » أي : مَا دَامَ يَفْعَلُ هَكَذَا ، يُذْنِبُ وَيَتُوبُ أَغْفِرُ لَهُ ، فَإِنَّ التَّوْبَةَ تَهْدِي مَا قَبْلَهَا .

422. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah Tebâreke ve Teâlâ'dan naklederek şöyle buyurmuştur:

Bir kul bir günah işledi de “Allahım, günâhımı bağışla” dedi mi, Allah Tebâreke ve Teâlâ:

- **“Kulum bir günah işledi ve (fakat) günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi”** der.

Sonra kul tekrar günâh işledi de “ Rabbim, günâhımı bağışla” dedi mi, Allah Tebâreke ve Teâlâ:

- **“Kulum bir günah işledi ve (fakat) günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi”** der.

Sonra kul tekrar günah işledi de “Rabbim, günahımı bağışla” dedi mi Allah Tebâreke ve Teâlâ:

- **“Kulum bir günah işledi ve fakat günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi. Ben kulumu affettim, artık dilediğini yapsın”** buyurur.

Buhârî, Tevhîd 35; Müslim, Tevbe 29

Açıklamalar

Kul kusursuz olmaz. Beşer şaşar. Bilerek ya da bilmeyerek bir günah işledi mi kul, Cenâb-ı Hakk’a döner de “Beni bağışla, günahımı affet” diye yalvarırsa, Allah Teâlâ kulunun tövbesini, “Kulum beni hatırladı ve benim tövbesini kabul edeceğimi de günahının cezâsını vereceğimi de bildi, itiraf etti” diyerek kulunu affeder. Peygamber Efendimiz’in bu beyânlarından anlaşıldığına göre, günahın tekrar tekrar işlenmesi samimiyetle yapılacak tövbenin kabulüne mani değildir. O, bu gerçeği, hadisimizde üç kez tekrarlayarak ifade buyurmuştur. Zaten yüce kitabımızda, günah işledikten veya nefislerine haksızlık ettikten sonra, Allah’ı hatırlayıp, günahlarının bağışlanmasını dilemek, Allah saygısıyla dopdolu müttakî kulların vasıflarından [bk. Âl-i İmrân sûresi (3), 135] biri olarak bildirilmiştir.

Hadisimiz, Allah Teâlâ’nın rahmet ve bağışının enginliğini göstermektedir. O aynı zamanda günah işlemeyi değil, herhangi bir sebeple işlenmiş olan günahın affedilmesi için tövbe ve istiğfarda bulunmayı teşvik etmekte, bu konuda günahkârlara ne yapmaları gerektiğini öğretmektedir. Nitekim bir başka hadiste de *“Herkes hata eder. Hata edenlerin en iyileri, tövbe edenlerdir”* (Tirmizî, Kıyâmet 49) buyurulmaktadır.

Önemli olan tövbe etmesini bilmektir. Bunun için hadisimizin son kısmında, günah işlediği zaman tövbe etmesini bilen kimsenin dilediğini yapmasında büyük bir sakıncanın olmadığı bildirilmiş bulunmaktadır. Bunun anlamı, günah işlenmesini teşvik olmayıp tövbe etmesini bilen Allah Teâlâ tarafından affedileceğini müjdelemektir. Bu da bizler için büyük bir müjdedir.

Hadisimiz, günahlardan arınma ve Rabbimizin af ve rahmetine kavuşma konusunda büyük bir ümit kaynağıdır. Bu mânasıyla “recâ” konusunda zikredilmesi son derece isâbetli olmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kulun işlediği hatadan dönüp tövbe etmesinden hoşnut olur.
2. Günahları Allah’dan başka kimse bağışlayamaz.
3. Günahın tekrar tekrar işlenmesi, samîmi ve gerçek tövbenin kabulüne engel değildir.

423- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا ، لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ ، وَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ ، فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ تَعَالَى ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ رواه مسلم .

423. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Canım, kudret elinde olan Allah’a yemin olsun ki, siz hiç günah işlememiş olsaydınız, Allah sizi yok eder, yerinize günah işleyip Allah’dan bağışlanma dileycek bir millet getirir de onları bağışlardı.” Müslim, Tevbe 11

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

424- وعن أبي أيوب خالد بن زيد، رضي الله عنه قال: سمعتُ رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: « لَوْلَا أَنْتُمْ تُذْنِبُونَ ، لَخَلَقَ اللَّهُ خَلْقًا يُذْنِبُونَ ، فَيَسْتَغْفِرُونَ ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ » رواه مسلم .

424. Ebû Eyyûb Hâlid İbni Zeyd *radıyallahu anh*, “Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken dinledim” demiştir:

“Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah, günah işleyen ve günahlarından tövbe ve istiğfar eden bir topluluk yaratır da onları bağışlardı.”

Müslim, Tevbe 10

Açıklamalar

Hemen hemen aynı mânada olan bu iki hadis, insanlık gereği günah işlemiş olanların, tövbe etmek gibi büyük bir şansa ve arınma imkânına sahip olduklarını, bu sebeple de müminlerin hayatında korkudan çok ümdin yer alması gerektiğini bildirmektedir. Çünkü Allah Teâlâ, iyilik yapanlara iyi davrananlara ecir ve sevap vermekten hoşnut olduğu gibi günahkârları bağışlamaktan da aynı şekilde hoşnut olur. Allah'ın gaffâr, halîm, tevvâb ve afûv gibi güzel isimleri bunu gösterir. İşte bu sebeple yüce Rabbimiz affetmek için tövbe eden günahkâr arar.

Yeryüzü günahkârların vatanıdır. Kulun, annesinden günahsız doğduğu gibi günahsız yaşayıp öylece âhirete göçmesi hüner değildir. Kendisinden böyle bir şey de istenmemektedir. Kuldan beklenen, günahlarının farkında olması ve onlardan samimiyetle tövbe etmesi ve böylece hatalarını bağışlatmış olarak dünyayı terketmesidir. Bu gerçeği **“Allah tövbe edenleri ve temizlenenleri sever”** [Bakara sûresi (2), 222] âyet-i kerîmesi ortaya koymaktadır.

Unutulmamalıdır ki yüce Rabbimiz, yaratıklar arasında yanlışını düzeltme yeteneğini sadece insanoğluna vermiştir. O halde bu kabiliyetimizi kullanmakta tembel ve cimri davranmamalıyız.

Aslında tövbe etmek ile dua etmek arasında Allah Teâlâ'ya başvurma açısından hiçbir fark yoktur. Dua ederken daha çok yaptıklarımızın kabulünü, tövbe ederken de kusurlarımızın bağışlanmasını isteriz. Her iki halde de yaptığımız, Yüce Rabbimiz'e başvurmaktan ibarettir. Duaları kabul eden Allah, aynı şekilde tövbeleri de kabul edicidir. O halde asıl önemli olan husus, büyük bir ümit içinde, her iyi veya kötü işimiz için Rabbimiz'e müracaat etmektir.

Peygamber Efendimiz, tövbe etmeyi ısrarla teşvik etmiştir. Allah'ın sonsuz rahmetini, affediciliğini, kulun hatasını anlayıp kendisine yönelmesinden ve af dilemesinden son derece memnun olduğunu, tövbe kapısının can çekişme ânına kadar herkes için açık olduğunu, bizzat kendisinin günde 70'den fazla tövbe ve istiğfar ettiğini haber vermiştir. Bu iki hadîs-i şerîf, Peygamber Efendimiz'in tövbeyi teşvik eden iki kutlu tavsiyesidir. Tövbe konusu ayrıca 14 - 25 numaralı hadislerde işlenmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ne kadar günahkâr olurlarsa olsunlar mü'minlere Allah'ın rahmetinden ümitli olmak yaraşır.
2. Allah, kulunun işlediği hatayı anlayıp af dilemesinden, son derece memnun olur.
3. Allah, tövbeleri kabul edici, kullarını bağışlayıcıdır.
4. Günahkârların korkuya yenik düşmemeleri, aksine günahlarını affettirmek için çalışmaları ve o ümit içinde bulunmaları gerekir.
5. Af ve rahmetten söz etmek, günah işlemeye teşvik etmek demek değildir.

425- وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، قال : كُنَّا قُعُوداً مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، مَعَنَا أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ ، رضي الله عنهما في نَقْرٍ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَيْنِ أَظْهُرِنَا ، فَأَبْطَأَ عَلَيْنَا ، فَخَشِينَا أَنْ يُقْتَطَعَ دُونَنَا ، فَفَرَعْنَا ، فَقُمْنَا ، فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ فَرَغَ ، فَخَرَجْتُ أَبْتَغِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، حَتَّى أَتَيْتُ حَائِطًا لِلْأَنْصَارِ وَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ إِلَى قَوْلِهِ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « اذْهَبْ فَمَنْ لَقِيتَ وَرَاءَ هَذَا الْحَائِطِ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، مُسْتَيَقِنًا بِمَا قَلْبُهُ فَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ » رواه مسلم .

425. Yine Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Aramızda Ebû Bekir, Ömer ve bir kaç kişi daha bulunduğu halde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte oturuyorduk. Bir ara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kalkıp aramızdan ayrıldı. Dönmesi gecikince bir şey mi oldu diye endişelendik. Bu endişeyi ilk duyan bendim. Kalktım ve onu aramaya başladım. Neticede, Medineliler'e ait bir bahçeye geldim. - Ebû Hüreyre olayı baştan sona anlattı-. En sonunda Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine şöyle buyurduğunu haber verdi:

“Git, bu bostanın dışında, Allah’dan başka ilâh olmadığına gönülden inanıp şehâdet getiren kime rastlarsan, ona cennetlik olduğu müjdesini ver!”

Müslim, İmân 52

Açıklamalar

Hadisin **recâ** konusuyla ilgisi son cümlesidir. Daha doğrusu burada yer alan büyük müjdedir. “Allah’dan başka ilâh olmadığına gönülden inanıp şehâdet eden kimsenin cennetlik olduğu müjdesi.”

Hadisteki müjde, ilk bakışta “*bu bostanın dışında rastladığın kimse*” kayıtları dolayısıyla o gün yaşayanlara, hatta Ebû Hüreyre’nin rastlayacağı kimselere yönelikmiş gibi gözükmektedir. Oysa, kimin gönülden inandığını Hz. Ebû Hüreyre’nin bilmesine imkân olmadığına göre, zaman ve mekân kaydı aranmaksızın o vasfı taşıyan herkese yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Gönülünden samimiyetle Allah’ın birliğine inanıp bunu dili ile de ortaya koyan herkes bu müjdeye muhataptır. Pek tabiidir ki, dili ile söylediği halde kalbinde samimi bir inanç bulunmayanlar -ki böylelerine münâfık denir- bu müjdenin kapsamı dışında kalırlar.

Hadisimiz burada sadece konuyu ilgilendiren kısmıyla nakledilmiştir. Bu tür uygulamalara hadis usulünde **takti**’ adı verilir. Bu ibretli hadisin tamamı 711 numarada gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kalb ile tasdik ve dil ile ikrardan oluşan samimi bir iman, cehennemden kurtulup cennete girmek için yeterlidir.
2. Ashâb-ı kirâm Hz. Peygamber’i görüp gözetmekte onunla ilgilenmekte son derece dikkatli idiler.
3. Samimi bir dostun bağına-bahçesine izinsiz girmek câizdir.

426- وعن عبد الله بن عمرو بن العاص ، رضي الله عنهما ، أن النبي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تلا قول الله عزَّ وجلَّ في إبراهيم صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : { رَبِّ إِنِّهُنَّ أَضَلَّلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي } [إبراهيم : 36] ، وَقَوْلَ عيسى صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : { إِنِّ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنِّ تَغْفِرُ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ } [المائدة : 118] ، فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ « اللَّهُمَّ أُمَّتِي أُمَّتِي » وَبَكَى ، فَقَالَ اللَّهُ عزَّ وجلَّ : « يَا جَبْرِيلُ اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ وَرَبِّكَ أَعْلَمُ ، فَسَلْهُ مَا يُبْكِيهِ ؟ » فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا قَالَ : وَهُوَ أَعْلَمُ ، فَقَالَ اللَّهُ تعالى : { يَا جَبْرِيلُ اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ فَقُلْ : إِنَّا سَنُضْرِيكَ فِي أُمَّتِكَ وَلَا نَسْؤُوكَ } رواه مسلم .

426. Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs *radiyallahu anhümâ* 'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah Teâlâ'nın, İbrahim *alehisselâm* hakkındaki:

“*Rabbim, putlar insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir*” [İbrâhim sûresi (14),36] âyetini ve İsâ *aleyhisselâm* 'ın:

“*Eğer kendilerine azâb edersen, şüphesiz onlar senin kullarıdır. Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin*” meâlindeki sözünü [Mâide sûresi (5), 118] okudu, ellerini kaldırdı ve:

“Allahım, ümmetimi koru, ümmetime acı!” diye dua etti ve ağladı.

Bunun üzerine Allah Teâlâ:

“Ey Cebrâil! - Rabbin herşeyi daha iyi bilir ya - git, Muhammed’e niçin ağladığını sor, buyurdu. Cebrâil geldi, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ümmeti için duyduğu endişeden dolayı ağladığını söyledi. Zaten Allah her şeyi en iyi bilendir. (Cebrâil’in dönüp durumu haber vermesi üzerine) Allah Teâlâ:

“Ey Cebrâil! Muhammed’e git ve ona şu sözümüzü ilet” buyurdu:

“Ümmetin konusunda seni razı edeceğiz ve seni asla üzmeyeceğiz.”

Müslim, İmân 346

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, müminlerin gönlünü ümitle doldurmaktadır. Zira Allah Teâlâ, ümmetini dileyen ve onlar için gözyaşı dökten sevgili Peygamberimiz’e, “*Seni ümmetin konusunda râzı edeceğiz ve seni asla üzmeyeceğiz*” garantisini vermektedir. Nitekim Yüce Rabbiz, Kur’ân-ı Kerîm’de de **“İleride Rabbin sana öyle ihsanda bulunacak ki, sen de razı olacaksın”** [Duhâ sûresi (93), 5] buyurmaktadır. Hz. Peygamber’in de ümmetinden hiçbir kimsenin cehennemde kalmasına râzı olmayacağı bilindiğine göre, ümmet-i Muhammed için bu âyet ve hadis gerçekten en büyük güven ve ümit kaynağıdır.

Şu noktayı dikkatten kaçırmamak gerekir: Sevgili Peygamberimiz, ümmetini koruması ve onlara acıması için Allah’a dua etmiş Allah Teâlâ da, Efendimiz’in bu dileğini, onun üzülmesine asla meydan vermeyecek şekilde kabul buyurduğunu peşinen açıklamıştır. Şurası kesindir ki, Allah Teâlâ asla va’dinden dönmez. Hz. Peygamber’in dileği, Allah Teâlâ’nın kabulü bir noktada bu derece açık ve kesin bir şekilde birleştikten sonra biz müslümanlara elbette ümitlenmek düşer, elbette bize ümitsizlik yaraşmaz.

Sevgili Peygamberimiz burada önce Hz. İbrahim *aleyhisselâm*’ın, dünyada mutlu sonucu görülmüş olan duasını, peşinden İsa *aleyhisselâm*’ın âhirette cereyan edecek niyâzını haber veren âyetleri okumuş, sonra da ümmetinin âhiretteki durumu hakkında henüz dünyada iken bir müjde olmak üzere “*Allahım, ümmetim ümmetim..*” duasında bulunmuştur. Efendimiz, bu davranışıyla önceki iki peygamberin ulaştığı iki ayrı sonucu ümmeti için bir anda birleştirerek temin etmek istemiş ve bunda da muvaffak olmuştur. Hadisimiz işte bu muvaffakiyet ve büyük müjdenin belgesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber biz ümmetine karşı son derece şefkatli ve merhametlidir.
2. Allah Teâlâ’nın “**Ümmetin hakkında seni razı edeceğiz, seni asla üzmeyeceğiz**” diye Hz. Peygamber’e verdiği garanti sebebiyle bu hadis bizim için en büyük ümit kaynağıdır.
3. Dua ederken elleri kaldırmak sünnettir.
4. Duada aynı şey tekrar tekrar istenebilir. Bu ısrar, asla Allah’ın takdirine rızasızlık anlamına gelmez.
5. Bu hadise ve bu bahiste geçen diğer hadîs-i şerîflere güvenerek kulluk görevlerinde gevşeklik yapmamak gerekir. Bu hadisler bizim ibadet şevkimizi arttırmalı, büyük bir ümit içinde daha iyi müslüman olmaya bakmamızı sağlamalıdır. Zira **recâ**, tembellik değil, gayret ilkesidir.

427- وعن مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ، رضي الله عنه ، قال كُنْتُ رَدَفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى حِمَارٍ فَقَالَ : « يَا مُعَاذُ هَلْ تَدْرِي مَا حَقُّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ ، وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ ؟ قُلْتُ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : « فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ ، وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ، وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا أُبَشِّرُ النَّاسَ ؟ قَالَ : « لَا تُبَشِّرُهُمْ فَيَتَكَبَّلُوا » متفقٌ عليه .

427. Muâz İbni Cebel *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Ben, merkeb üzerinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in terkisinde idim. Hz. Peygamber:

- “Ey Muâz! Allah’ın kullar üzerinde, kulların da Allah üzerinde ne hakkı vardır, bilir misin?” buyurdu. Ben:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Allah’ın, kulları üzerindeki hakkı, onların sadece Allah’a kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O’na ortak tutmamalarıdır. Kulların da Allah üzerindeki hakkı, kendisine hiçbir şeyi ortak tutmayan(lar)a azâb etmemesidir” buyurdu. Ben hemen:

- Ey Allah’ın Resûlü! Bunu insanlara müjdeleyeyim mi? dedim.

- “Müjdeleme, onlar buna güvenip tembellik ederler” buyurdu.

Buhârî, Cihâd 46; Müslim İmân 48, 49. Ayrıca bk. Buhârî, Libâs 101, İsti’zân 30, Tevhîd 1; Tirmizî, İmân 18; İbni Mâce, Zühd 35

Açıklamalar

Muâz İbni Cebel -Allah ondan razı olsun- Resûlullah’ın tergisine binme ve ondan özel bazı bilgiler edinme imkân ve şerefine nâil olan sahâbîlerdendir. Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre Ufeyr adındaki merkebin üzerinde bulunuyorlarmış. Resûlullah, tergisine aldığı sahâbîlerine yolda giderlerken bir şeyler öğretirdi. Bu kez de Hz. Muâz’a “Allah’ın, kullar; kulların da Allah üzerindeki hakkının ne olduğunu” öğretmiştir.

Kulların yalnızca Allah’a kulluk edip O’na hiçbir şeyi ortak koşmamaları Allah’ın kullar üzerindeki hakkıdır. Bu, kullar üzerine vâcip ve lâzım bir haktır. Kulların böyle davranmaları halinde Allah Teâlâ’ya vâcip olmaksızın lâyük olan da onlara azâb etmemesidir. Çünkü bizim inancımıza göre hiçbir şey Allah’a vâcip değildir. Yani kimse onu bir şeye mecbur ve mahkûm edemez.

Hz. Muâz’ın, bu büyük müjdeyi, halka duyurmak için istediği izni, Efendimiz, “Ona güvenip kendilerine düşen görevlerini ihmal ederler” gerekçesiyle vermemekle beraber, daha sonraki bazı gelişmeler üzerine Muâz bu olayı haber vermek zorunda kalmıştır. Burada Muâz’ın, bir yasağı çiğnemesi söz konusu değildir. O zamanlar henüz müslüman olmuş bazı kimselerin bu işi yanlış anlaması endişesi vardı. İslâm, gönüllere iyice yerleştikten sonra, bir gerçeğin gizlenmemesi, bir bilginin zayi’ olmaması için bu olay duyurulmuş ve çok da güzel olmuştur.

Burada Sevgili Peygamberimiz’in “Bu müjdeye güvenip görevlerini ihmal ederler” uyarısına paralel olarak, tarih içinde olduğu gibi günümüzde de bazı kendini bilmez kimselerin, “ermiş” olduklarını, şeriâtı aşip hakikata ulaştıklarını iddia ederek ibadet etmeleri gerektiğini söylemeleri akla gelmektedir. Halbuki İslâm’ın emir ve yasakları herkes için geçerli ve gerekli olduğu gibi, kulluk yapmaktan muaf tek kişi de söz konusu değildir. İslâm dışı müslümanlık iddiaları sadece bir aldatmacadır. İbadet kaçkınları ve kulluk yılmalarının bu tür aldatmacalarına asla kapılmamak ve itibar etmemek gerekir. Bir muâfiyet söz konusu olsaydı, herhalde bu, Hz. Peygamber için olurdu. O da olmadığına göre, bu “ermiş bozuntularına”, bu ibâhiyye kalıntılarına ne oluyor?

Kul için ümit, kulluk görevinin mümkün olduğunca yerine getirilmesinden sonra bir anlam ifade eder. Kulluk dışında kalarak, Allah kullarına ait ümidi paylaşmaya kalkışmak kimseye bir şey kazandırmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber pek mütevâzi idi. Her fırsatta ashâb ve ümmetini bilgilendirirdi.
2. Şirkten uzak durup kulluk görevini yerine getiren müslümanlara Allah azâb etmeyecektir.
3. Ümit yüklü müjdelere güvenerek asıl görevimiz olan kulluğu ve güzel işleri aksatmamak gerekir.

428- وعن البراء بن عازب ، رضي الله عنهما ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « الْمُسْلِمُ إِذَا سُئِلَ فِي الْقَبْرِ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى : { يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ } [إبراهيم : 27] متفقٌ عليه .

428. Berâ İbni Âzib *radiyallahu anhumâ*’dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Müslüman kabirde sorguya çekildiği zaman, Allah’dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın resûlü olduğuna şehâdet eder. İşte bu şehâdet, Kur’ân-ı Kerîmdeki “Allah, kendisine iman edenleri hem dünyada hem de âhirette sağlamlaştırır “ [İbrâhim sûresi (14), 27] âyetinin delâlet ettiği mânâdır.”

Buhârî, Cenâiz 87, Tefsîru sûre (14), 2; Müslim, Cennet 73

Açıklamalar

Herkesin dünyadan sadece bir kefenle dönebileceği kabir, insanlar için hesaba çekilme yeri ve neticeye göre muamele görme mahallidir. Kabir azâbının olmadığı ya da sadece kafirler için söz konusu olabileceği konusunda, Mûtezile ve Hâricîler’den çok az sayıda kimse görüş beyan etmişse de, Ehl-i sünnet ve anılan mezheplerin büyük çoğunluğu kabir azâbının varlığı hususunda görüş birliği içindedirler.

Kabir azâbına delâlet eden âyetler [bk. Tevbe sûresi (9), 101; Mümin sûresi (40), 45] yanında kabir azâbı hakkında bir çok sahih hadis bulunmaktadır. Hadisimizde geçen İbrahim sûresinin 27. âyetinin, kabir azâbı hakkında nâzil olduğuna dair Buhârî ve Müslim’de rivayetler bulunmaktadır (bk. Buhârî, Cenâiz 87; Müslim, Cennet 74). Bütün bunlara rağmen, “Kabir azâbının varlığını açıkça ortaya koyan âyet yoktur” diyerek ve sünnetteki delilleri de yok sayarak kabir azâbını inkâra kalkışmak kimseye bir şey kazandırmayacaktır. Zira, bırakınız kabir azâbını, daha ölüm anında bile kula azâb edildiğini ortaya koyan âyet-i kerîmeler bulunmaktadır. Meselâ En’am sûresi’nin 93. âyeti şu mealdedir: “O zâlimler ölümün boğucu dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara haydi canlarınızı kurtarın, Allah’a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve onun âyetlerine karşı kibirli davranmanızdan ötürü, bugün alçaklık azâbı ile cezalandırılacaksınız’ derken onların hâlini bir görsen!” Yine Muhammed sûresi’nin 27. âyeti de şu mealdedir: “Melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?”

Hadisimiz kabir sorgusu gerçeğini tesbit etmekte, orada kelime-i şehâdet getirmenin, dünyada bu inanç içinde olan müminlere nasip olacağını bildirmekte ve bunun “Allah, kendisine iman edenleri hem dünyada hem de âhirette sağlamlaştırır” âyetinde belirtildiği gibi bir ilâhî ikrâm olduğu haberini ve müjdesini vermektedir. Hadisimiz taşıdığı bu müjdeden dolayı Nevevî merhum tarafından *recâ* konusunda zikredilmiştir. Görülüyor ki, mü’minler için âhiret yolculuğu demek olan hayatın her safhasında gerçekten ümitli olmak için ilâhî müjdeler bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kabir azâbı ve kabir sorgusu haktır, mutlaka vuku bulacaktır.
2. Kabirdeki sorgulamada mü’minler, Allah Teâlâ’nın ikrâmı sonucu dünyada söyleyegeldikleri kelime-i şehâdeti okuyarak imanlarını isbat edeceklerdir.
3. Bu durum kabir azâbından kurtuluş müjdesi ve bu konuda büyük bir ümit kaynağıdır.

429- وعن أنسٍ ، رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « إِنَّ الْكَافِرَ إِذَا عَمِلَ حَسَنَةً ، أُطِعِمَ بِهَا طُعْمَةً مِنَ الدُّنْيَا ، وَأَمَّا الْمُؤْمِنُ ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَدْخِرُ لَهُ حَسَنَاتِهِ فِي الْآخِرَةِ ، وَيُعْقِبُهُ رِزْقًا فِي الدُّنْيَا عَلَى طَاعَتِهِ »

وفي رواية : « إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مُؤْمِنًا حَسَنَةً يُعْطَى بِهَا فِي الدُّنْيَا ، وَيُجْزَى بِهَا فِي الْآخِرَةِ ، وَأَمَّا الْكَافِرُ ، فَيُطْعَمُ بِحَسَنَاتٍ مَا عَمِلَ لِلَّهِ تَعَالَى ، فِي الدُّنْيَا حَتَّى إِذَا أَفْضَى إِلَى الْآخِرَةِ ، لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَةٌ يُجْزَى بِهَا » رواه مسلم .

429. Enes *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Gerçek şudur ki kâfir bir iyilik yaptığı zaman, onun karşılığında kendisine dünyalık bir nimet verilir. Mümine gelince, Allah onun iyiliklerini âhirete saklar, dünyada da yaptığı kulluğa göre ona rızık verir.”

Müslim, Münâfikîn 57

Bir rivâyete göre de (Müslim, Münâfikîn 56) Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz ki Allah, hiçbir mü'minin işlediği iyiliği karşılıksız bırakmaz. Mümin, yaptığı iyilik sebebiyle hem dünyada hem de âhirette mükâfatlandırılır. Kâfire gelince, dünyada Allah için yaptığı iyilikler karşılığında kendisine rızık verilir. Âhirete vardığında ise, kendisiyle mükâfatlandırılacağı herhangi bir hayrı kalmaz.”

Açıklamalar

Her ikisi de Enes İbni Mâlik *radiyallahu anh*'den rivayet edilmiş olan ve hemen hemen cümlelerinin takdim ve tehirinden başka aralarında pek bir fark bulunmayan bu iki hadis, mü'minler için hem dünya ve hem de âhirette ikrâm ve ihsânın bulunduğunu göstermektedir. Allah'a inanmadığı halde, fakir-fukaraya yardım eden ve daha başka iyilikler yapan kâfirler, bu iyilikleri karşılığında kendilerini tatmin edici bir takım nimetlere kavuşurlar. Ama iman ve ona dayalı hâlis niyetten yoksun oldukları için bu tür işlerinden dolayı âhirette herhangi bir beklentileri olamaz. Mü'minler ise, yaptıkları iyilikler için hem dünyada hem de âhirette mükâfat görürler.

Bu hadislerin ortaya koyduğu gerçek şudur: Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretleri mü'minlere lutuf ve ihsân ile, kâfirlere ise adaletle muamele eder. Bu sebeple bu hadisler, mü'minler için gerçekten büyük bir ümit kaynağıdır. Aynı zamanda onları çifte mükâfat alabilecekleri iyilikleri çok çok işlemeye de teşvik etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ mü'minlere lutfuyla muamele edecek, onların iyiliklerine hem dünyada hem de âhirette karşılık verecektir.
2. Âhirette mükâfatsız kalmayacakları inancıyla müslümanların daha çok iyilik yapmaları gerekir.
3. Kâfirlerin dünyada her yaptıklarının karşılığını almış olmaları, müslümanları inanç ve dinlerine karşı tereddüde sevketmemelidir. Onların âhirette görecekları herhangi bir mükâfat söz konusu değildir.

430- وعن جابر ، رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَثَلُ الصَّلَاةِ الْخَمْسِ كَمَثَلِ نَهْرٍ جَارٍ غَمْرٍ عَلَى بَابٍ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ » رواه مسلم .

« الْعَمْرُ » الْكَثِيرُ .

430. Câbir *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Beş vakit namaz, herhangi birinizin kapısı önünden gürül gürül akan ve içinde günde beş defa yıkandığı ırmağa benzer.”

Müslim, Mesâcid 284

Açıklamalar

İnsanın vücudunda veya elbisesinde bulunan kirler ve pislikler, nasıl yıkanmak ve yıkamakla temizlenirse, mânevî kirlerin temizlenmesi de her gün kılınan beş vakit namazla mümkün olmaktadır. Hadisimiz, işte bu gerçeği bize çok canlı bir benzetme ile müjdelemektedir. Beş vakit namazın, kapının önünden gürül gürül akan ve içinde günde beş defa yıkanılan bir ırmağa benzetilmesi, hem kolay ulaşılır bir arınma imkânı bulunduğunu hem de en iyi şekilde temizlenmenin mümkün olduğunu anlatmaktadır.

Yirmi dört saatlik bir zaman dilimi içinde yani gecesi gündüzüyle bir günde, bilerek veya bilmeyerek işlenecek hata ve günahları, bu süre içinde kılınacak beş vakit namaz vasıtasıyla temizleme imkân ve şansı her müslüman için mevcuttur. Bu, her namazın, bir önceki namazdan itibaren işlenecek günahlara keffâret olduğunu göstermektedir. Hadisimizde büyük günah küçük günah ayırımı bulunmamaktadır. Ancak başka bir hadîs-i şerîfte (bk. 132. hadis) “**Büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde beş vakit namaz, bu namazlar arasındaki günahlara keffârettir**” buyurulmaktadır.

Günde beş vakit kıldığı namazlarla, bir gün içindeki hatalarından temizlenme imkânı bulmuş ve bunun şuuruna ermiş müslümanın, büyük günah işlemek konusunda da oldukça ileri derecede bir irâde eğitimi aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Küçük günahların birikmesiyle oluşacak büyük günah yığınlarından kurtulmuş olmak az nimet midir? O halde dinin direği olan beş vakit namaz, hem kulluğun her gün yaşanmasına hem de insanın günahlardan temizlenmesine vasıtaadır. Böyle bir imkânı kullananlar, elbette ümit (recâ) içinde olmayı haketmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Beş vakit namaz, günde beş kez günahlardan arınma imkânıdır.
2. Namazlı-niyazlı müslüman olmak, Allah’ın rahmetine kavuşma ümidi beslemek için yeter bir sebeptir.
3. Günde beş vakit namaz kılmak, maddeten ve mânen “temiz müslüman olmak” demektir.

431- وعن ابن عباسٍ ، رضي الله عنهما ، قال : سمعتُ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول : «مَا مِنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ عَلَى جَنَازَتِهِ أَرْبَعُونَ رَجُلًا لَا يُشْرِكُونَ بِاللَّهِ شَيْئًا إِلَّا شَفَعَهُمُ اللَّهُ فِيهِ» رواه مسلم.

431. İbni Abbas *radiyallahu anhumâ*, “Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken işittim” demiştir:

“**Hangi müslümanın cenâzesinde Allah’a şirk koşturmuş kırk kişi hazır bulunup namazını kılsa, Allah, onların ölü hakkındaki şefaati mutlaka kabul eder.**”

Müslim, Cenâiz 59

Açıklamalar

Kadın olsun erkek olsun müslümanlar için ümitli olmayı gerektiren bir çok müjdeli haberden biri de bu hadîs-i şerîftir. Cenâze namazına iştirak edecek kırk kişilik bir müslüman grubunun şehâdet ve şefaatharı Allah tarafından kabul edilmek suretiyle her müslümanın affedilme şansı bulunmaktadır. Hadiste geçen kırk rakamı vazgeçilmez bir sayıyı göstermemektedir. Zira bir başka hadiste (Müslim, Cenâiz 58) yüz kişi denilirken, diğer bir rivâyette de üç saflık bir cemaatin bulunması yeterli görülmektedir.

Öte yandan müslümanların yoğun olmadığı belde ve yörelerde hiç şüphesiz daha az sayıda müslümanın şehâdet ve şefaati da geçerli olacaktır. Bu duruma göre önemli olan sayı değil, cenâze namazına iştirak edecek olanların “**Allah’a şirk koşturmuş**” hâlis müslümanlar olmasıdır. Belki kelime-i şehâdeti ya da Fâtiha’yı okumasını bile bilmeyen kalabalık yığınların, cenâze namazı kılınırken kıyıda köşede beklemek suretiyle katıldığı nice cenâzeler vardır. Yine sessiz sakin üç-beş Allah kulunun taşıyıp defnettigi cenâzeler vardır.

Burada bizi ilgilendiren hadisteki ümit unsurudur. O da, her müslümanın ölümünde, arkasından kendisi için af dileycek iyi müslümanların bulunması halinde, onların dualarını Allah'ın kabul edeceği gerçeğidir. İyi insanları dost edinmenin, bir mü'mine sağlayacağı bu imkân küçük görülmemelidir.

Hadisi 935 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kullarının dua ve niyâzlarını kabul eder.
2. Ölmüş bir müslüman hakkında yapılacak dualar makbûldür, onun bağışlanmasına vesile olur.
3. Arkasında kendisine dua edecek dostları olan kimselerin, “bağışlanma ümidi içinde olmaları” pek tabîidir.

432- وعن ابن مسعود ، رضي الله عنه ، قال : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قُبَّةٍ نَحْوًا مِنْ أَرْبَعِينَ ، فَقَالَ : « أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا رُجْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ ؟ » قُلْنَا : نَعَمْ ، قَالَ : « أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ ؟ » قُلْنَا : نَعَمْ ، قَالَ : « وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ ، وَذَلِكَ أَنَّ الْجَنَّةَ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ ، وَمَا أَنْتُمْ فِي أَهْلِ الشِّرْكِ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَسْوَدِ ، أَوْ كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَحْمَرِ » متفقٌ عليه.

432. İbni Mes'ûd *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Deriden yapılmış bir çadır içinde kırk kadar kişi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bulunuyorduk. Hz. Peygamber bize:

- “Siz cennetliklerin dörtte biri olmaya razı mısınız? diye sordu. Biz:

- Evet, dedik. Hz. Peygamber:

- “Cennetliklerin üçte biri olmaya razı mısınız?” buyurdu. Biz:

- Evet, dedik.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Muhammed’in canı, kudret elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki ben, sizin cennetliklerin yarısı olacağınızı umarım; çünkü cennete müslüman olmayan kimse giremez. Siz, müşriklere nisbetle kara öküzün derisindeki beyaz benek ya da kırmızı (beyaz) öküzün derisindeki siyah benek gibisiniz” buyurdu.

Buhârî, Rikak 45, 46, Enbiyâ 7, Eymân 3, Tefsîru sûre (22), 1; Müslim, İmân 377. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 13; İbni Mâce, Zühd 34

Açıklamalar

Sayılarını ancak yüce Rabbimiz’in bildiği peygamberlerin her birine kendi zamanlarında inanan herkes cennete girecektir. Bu sebeple de başlangıçtan beri geçmiş olan peygamberlerin ümmetleri elbette büyük bir yekün oluşturmaktadır. İşte sevgili Peygamberimiz, bu hadîs-i şerîflerinde, kendi ümmetinden olanlar ile kendisinden önceki peygamberlerin ümmetlerinden cennete girmiş olanların miktarı konusuna açıklık getirmektedir.

Söze soru sormak suretiyle ve daha düşük orandan başlaması, sonuçta açıklayacağı gerçeğe oradakilerin dikkatlerini çekmek ve vereceği müjdenin büyüklüğüne işaret etmek içindir. Cennettekilerin dörtte biri, sonra üçte biri olmaya razı olan ashâb-ı kirâm, hiç şüphesiz bu oranların çok büyük rakkamlara varan bir miktarı

oluşturduğunu biliyorlardı. Ama Peygamber Efendimiz onlara daha büyük bir ümit kapısını araladı ve “*Sizin cennetliklerin yarısı olacağınızı umarım*” buyurdu. Bu, Muhammed ümmeti için gerçekten çok büyük bir müjdedir. Zira cennetliklerin bir yarısı bütün ümmetlerden, diğer yarısı ise sadece Ümmet-i Muhammed’den oluşacaktır. Bu, müslümanların cenneti dolduracakları anlamına gelmektedir. Hatta daha başka kaynaklardaki bazı rivayetlerde bu oran üçte iki veya 120 safılık cennet ehlinin 80 safını müslümanların teşkil edeceği şeklinde açıklanmaktadır. Bu ise, hiç şüphesiz daha büyük bir müjdedir.

Hadisin son cümlelerindeki siyah öküz derisindeki beyaz benek (veya beyaz öküz derisindeki siyah benek) benzetmesine gelince, bu cennetliklerin yarısını teşkil edecek olan Ümmet-i Muhammed’in, dünyadaki müşriklere oranıdır. Müşriklerin sayısının inananlardan çok fazla olduğunu göstermektedir.

Bu beyaz benek benzetmesi, sadece o mecliste bulunan kırk kişilik sahâbî topluluğunun veya bütün sahâbîlerin müşriklere oranını da gösteriyor olabilir. Her iki halde de İslâm imanına sahip olanların kıymeti anlatılmış olmaktadır. Bu da biz müslümanların büyük bir ümit içinde yaşamamız ve cenneti ummamız için yeterlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ümmetini ümitli olmaları konusunda çok değişik yollarla müjdelemiş ve bilgilendirmiştir.

2. Muhammed ümmeti, imansızlar cephesi içinde küçük bir topluluğu temsil etmekte ise de, cennetkilerin yarısını oluşturacaktır. Bu da onların hemen tamamının cennete gireceği anlamına gelmektedir.

433- وعن أبي موسى الأشعري ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ دَفَعَ اللَّهُ إِلَى كُلِّ مُسْلِمٍ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا فَيَقُولُ : هَذَا فِكَائُكَ مِنَ النَّارِ» .

وفي رواية عنه عن النبي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَاسٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ بِذُنُوبٍ أَمْثَالِ الْجِبَالِ يَغْفِرُهَا اللَّهُ لَهُمْ » رواه مسلم .

قوله : « دَفَعَ إِلَى كُلِّ مُسْلِمٍ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا فَيَقُولُ : هَذَا فِكَائُكَ مِنَ النَّارِ » معناه ما جاء في حديث أبي هريرة ، رضي الله عنه : « لِكُلِّ أَحَدٍ مَنْزِلٌ فِي الْجَنَّةِ ، وَمَنْزِلٌ فِي النَّارِ ، فَاَلْمُؤْمِنُ إِذَا دَخَلَ الْجَنَّةَ خَلَفَهُ الْكَافِرُ فِي النَّارِ ، لِأَنَّهُ مُسْتَحِقٌّ لَذَلِكَ بِكُفْرِهِ » وَمَعْنَى «فِكَائُكَ» : أَنَّكَ كُنْتَ مُعَرَّضًا لِدُخُولِ النَّارِ ، وَهَذَا فِكَائُكَ ، لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدَّرَ لِلنَّارِ عَدَدًا يَمْلَأُهَا ، فَإِذَا دَخَلَهَا الْكُفَّارُ بِذُنُوبِهِمْ وَكُفْرِهِمْ ، صَارُوا فِي مَعْنَى الْفِكَاءِ لِلْمُسْلِمِينَ . وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

433. Ebû Mûsâ el-Eş‘arî *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kıyamet günü Allah, her müslümana bir yahudi veya hristiyan verir ve Bu senin cehennemden kurtuluş fidyendir buyurur.”

Müslim, Tevbe 49

Müslim’in yine Ebû Mûsâ *radiyallahu anh*’den bir başka rivayetinde (Tevbe 51), Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet günü bazı müslümanlar dağlar kadar günahlarla gelir, Allah da onları affeder.”

Açıklamalar

İlk bakışta hadisimizden, müslümanların yerine yahudi ve hristiyanların ya da kâfirlerin azap çekeceği gibi bir mâna anlaşılmaktadır. Halbuki bu doğru değildir. Zira yüce Rabbimiz “**Kimse kimsenin günahını yüklenmez**” [bk. En’âm sûresi (6),164; İsrâ sûresi (17),15; Fâtır sûresi (35),18; Zümer sûresi (39),7; Necm sûresi (53),38] buyurmak suretiyle, suçu kim işlemiş ise cezâyı da sadece onun çekeceğini bildirmiştir. O halde hadisimizi nasıl anlamamız gerekmektedir?

Hız. Ebû Hüreyre’nin rivayet ettiği bir başka hadiste (bk. İbni Mâce, Zühd 39) “*herkesin hem cennette hem de cehennemde bir yeri olduğu*” bildirilmektedir. Bu sebeple bir müslüman cennete girince onun cehennemdeki yerini bir kâfir doldurur. Öte yandan Allah Teâlâ cehennemi dolduracağını bildirmiş ve bunun için de bir sayı takdir etmiştir. Kâfirler küfürleri sebebiyle cehenneme girip orayı doldurunca, bir anlamda müslümanların fidyesi olmuş olurlar. Aslında onlar müslümanların yerine azap çekmek için değil, kendi küfürlerinin cezâsını çekmek üzere cehenneme girmişlerdir. Bu da cehennemden âzâd edilen müslümanlar için bir çeşit kurtuluş fidyesi demektir.

Bu hadisin doğru anlaşılabilmesi için şu ihtimal de akla gelmektedir: Kâfirlerin açtığı kötü bir çılgır ve yolu bazı müslümanlar da takip edecek ve günaha gireceklerdir. Ancak onların bu kötülüklerine vesile oldukları için o çılgırı açan kâfirler ayrıca vebâl yükleneceklerdir. Kıyamet günü Allah Teâlâ müslümanları affettiği zaman, kâfirler müslümanları yanılttıkları için ayrıca yüklendikleri günahları ile cehennemde cezâlandırılacaklardır.

Nevevî’nin buraya son cümlesini almadığı ikinci rivayette ise, dağlar misali günahlarla gelen bazı müslümanların kıyamet günü Allah tarafından bağışlanacakları ifade buyurulmaktadır. Önemli olan da günahkâr müslümanların affedilmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kullarının günahı ne kadar çok olursa olsun, -dilerse- onları bağışlar.
2. Kıyamet günü Allah’ın affi ve bağışı sadece müslümanlara yönelik olacaktır.
3. Yanılttıkları müslümanlar kıyamette affedilmiş de olsa, kâfirler ve gayr-i müslimler onları yanıltmalarının cezâsını çekeceklerdir.
4. Günahın çokluğu ümitsizlik sebebi olmamalıdır.

434- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : سمعتُ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول : « يُدْنِي الْمُؤْمِنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ رَبِّهِ حَتَّى يَضَعَ كَنَفَهُ عَلَيْهِ ، فَيُقَرَّرَهُ بِذُنُوبِهِ ، فيقولُ : أتعرفُ ذنبَ كذا؟ أتعرفُ ذنبَ كذا ؟ فيقول : رَبِّ أَعْرِفُ ، قال : فَإِنِّي قَدْ سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا ، وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ ، فَيُعْطَى صَحِيفَةً حَسَنَاتِهِ « متفقٌ عليه . كَنَفُهُ : سَتْرُهُ وَرَحْمَتُهُ .

434. İbni Ömer *radiyallahu anhümâ* “Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken işittim” demiştir:

Mü’min kıyamet günü Rabbinin lutuf ve keremine o kadar yakın olur ki, Allah onu halktan gizler ve günahlarını itiraf ettirir:

- Şu günahını biliyor musun, şu günahını biliyor musun? der. Mü’min:
- Biliyorum yâ Rab, der. Cenâb-ı Hak da:
- “Ben bu günah(ların)ı dünyada örtmüştüm, bugün de bağışlıyorum” buyurur.

Bunun üzerine o kimseye iyiliklerinin kaydedildiği defter verilir.

Buhârî, Mezâlim 3, Tefsîru sûre (11), 4, Edeb 60, Tevhîd 36; Müslim Tevbe 52. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 13

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, bir âyette geçen fısıltı (**necvâ**) hakkında Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyduğu herhangi bir açıklama olup olmadığını soran kişiye Abdullah İbni Ömer'in verdiği bir cevabı yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu hadîs-i şerîfi, o ismi bilinmeyen kişinin sorusu üzerine İbni Ömer'den öğrenmiş oluyoruz. Gerçi burada soran kişi, doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den bir açıklama olup olmadığını sormuştur. Böyle olmasa bile, *Allah hepsinden razı olsun*, ashâb-ı kirâm'ın âdeti, kendilerine sorulan suallere, eğer varsa Hz. Peygamber'den duydukları ile cevap vermektir. Yani onlar âyet veya hadis varken kendiliklerinden görüş beyan etmez, öğrendiklerini naklederlerdi.

Allah Teâlâ'nın kuluna yaklaşması lutuf ve ihsân bakımından bir yaklaşımdır. Mesâfe olarak bir yaklaşma yüce Rabbimiz hakkında düşünülemez. Dünyada iken öteki kullardan gizli kalmış bazı günahlarını kuluna hatırlatması, onun da bunları hatırlayıp itiraf etmesi, bir anlamda Rabbimiz'in mü'minlere özel muamele etmesi demektir. O gizli hataların kıyamette de açıklanmayıp bağışlanması, işte bu, en büyük ikrâm ve ihsândır. O halde dünyada iken işlediği hatalar gizli kalmış olan mü'minler, onları açıklamak gibi bir yola asla gitmemelidirler. Çünkü İslâm'ın asıl amacı, toplum içinde iyiliklerin ve güzelliklerin yayılmasıdır. İşlenmiş hataların ulu orta söylenmesi, kötülük işlemeye meyyâl kişileri cesaretlendirir. Yani hatayı başkalarının da tekrar etmesine bir nevi teşvik olur ki, bu da ayrıca bir hatadır. Nitekim günümüzde, haberleşme ve iletişim vasıtalarında gösterilen bir takım olayları taklid etmeye kalkan kimselerin çıktığı, muhtelif örnekleriyle görülmekte ve bilinmektedir.

Mü'minin dünyada işlediği iyilikler gizli kalmış da olsa, onlar aslâ zayi olmayacak ve iyiliklerinin yazılı bulunduğu defter kendisine verilecektir. Hata ve kusurları bağışlanınca, zaten amel defterinde sadece iyilikleri kalmış olacaktır. Böyle bir sonuç, hiç şüphesiz her müslümanın erişmek istediği büyük bir mutluluktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min gizli kalan hata ve kusurunu asla başkalarına açıklamamalıdır.
2. Böyle gizli kalmış kusuru olan mü'min, onun âhirette de kendisine bağışlanacağı ümidini taşımalıdır.
3. Toplumda iyiliklerin artmasına, kötülüklerin azalmasına vesile olacak her davranış güzeldir.
4. Mü'min, günahlarından dolayı kâfir diye suçlanamaz.

435- وعن ابن مسعود رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا أَصَابَ مِنْ امْرَأَةٍ قُبْلَةً ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى : { وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفَا مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ } [هود : 114] فقال الرجل : أَلِي هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قال : « جَمِيعُ أُمَّتِي كُلُّهُمْ » متفقٌ عليه .

435. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir kadını öpmüş olan bir kişi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek olayı anlattı. Bunun üzerine Allah Teâlâ, “*Gündüzün iki yanında ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Gerçekten iyilikler, kötülükleri silip süpürür*” [Hûd sûresi (11), 114] âyetini indirdi. O kişi:

- Ey Allahın Resûlü! Bu hüküm bana mı aittir? dedi. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Bütün ümmetime aittir**” buyurdu.

Buhârî, Mevâkît 4; Tefsîru sûre (11), 6; Müslim, Tevbe 39-43. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (11), 6

Açıklamalar

Hadiste söz konusu olan kişi büyük bir ihtimalle Ebü'l-Yüsr Kâ'b İbni Amr'dır. Kadının kim olduğu ise bilinmemektedir. Ebü'l-Yüsr, Akabe biatlarına ve Bedir Gazvesi'ne katılmış bir sahâbîdir. Hatta onun Bedir Gazvesi'nde, Hz. Peygamber'in amcası Abbas İbni Abdulmuttalib'i esir aldığı da bilinmektedir. Kendisi Bedir Harbi'ne katılan mücâhidlerin en son vefat edeni olup hicrî 55 yılında Medine'de vefat etmiştir.

Tirmizî'nin bir rivâyetinde [Tefsîru sûre (11), 6] bizzat Ebü'l-Yüsr olayı şöyle anlatmaktadır:

Hurma satın almak için bana bir kadın geldi. Ona evde daha iyisi var dedim. İçeriye benimle beraber girdi. Ben de üzerine saldırıp öptüm. Daha sonra, duramadım bu yaptığımı Hz. Ebû Bekir’e anlattım.

“Tövbe et, kendini dile düşürme” dedi.

Ömer’e anlattım. O da aynı şekilde:

“Tövbe et, kendini dile düşürme” dedi.

Bu cevaplardan tatmin olmadım, daha sonra Resûlullah’a gelip durumu arzettim.

- “Allah yolunda savaşa gitmiş bir müslümanın hanımına böyle mi bakarsın?” buyurdu.

Bunun üzerine ben içimden:

“Keşke şu ana kadar müslüman olmamış olsaydım” diye temennide bulundum.

Resûlullah uzun süre başını eğip sessiz kaldı. Nihâyet kendisine Hûd sûresinin 114. âyeti vahyolundu.

Olayın bundan sonrası, hadisimizde geçtiği gibidir.

Ebü'l-Yüsr'ün bu davranışında sanki şu âyet-i kerimeye ittiba gayreti vardır: “Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah’dan bağışlanmayı dileseler, Resul de onlar için istiğfar etseydi Allah’ı ziyâdesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı” [Nisâ sûresi (4), 64].

Sabah, öğle ve ikinci namazları **gündüzün iki ucunda**, akşam ve yatsı namazları da **gecenin gündüze yakın olan kısmında** olan namazlardır. Böylece Hûd sûresi’nin 114. âyetinde beş vakit namazın kılınması istenmiş olmaktadır.

Âyet-i kerîme, beş vakit farz namazın, bu namazlar arasında işlenen (küçük) günahlar için kefâret olduğunu belirlemektedir. “İyilikler, kötülükleri yok eder” âyeti ile Kur’an, hadd denilen cezâları gerektiren büyük günahlar dışında kalan hata ve kötülüklerin ibadetler ve daha başka iyilikler ile ortadan kaldırılabileceğini bildirmektedir. Nitekim Hz. Peygamber de bir hadîs-i şerîfinde “İşlediğin kötülüğün peşinden hemen bir iyilik yap ki, bu iyilik o kötülüğü silsin süpürsün!” buyurmuştur (bk. 62 numaralı hadis).

Olayın kahramanının âyet-i kerîme’deki müjdenin sadece kendisi için mi olduğunu sorması, hükmün bütün ümmete yönelik olduğunu açıklanmasına vesile olmuştur. Bu da hiç şüphesiz müslümanlar için son derece büyük bir lutuf ve ümit kaynağıdır. Zira hadisin bu şekildeki vürûdundan anlaşılan odur ki, iyiliklerin kötülükleri ortadan kaldırması, Ümmet-i Muhammed’e mahsus bir ilâhî ikrâmıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cinsel ilişki söz konusu olmadığı sürece öpmek, tutmak ve kucaklamak gibi fiiller için belirlenmiş bir cezâ yoktur. Bu gibi fiillerin cezasını (ta’zîr) hâkimler takdir eder.
2. Kendisi için belli bir cezâ tayin edilmemiş suçlar, işlenecek iyilikler ile ortadan kaldırılabilir.
3. Beş vakit namaz, küçük günahlara kefârettir.
4. Tövbe kapısı her zaman açıktır.
5. Belli olaylar vesilesiyle vahyolunmuş hükümler, aynı türden olayların tamamı için geçerlidir. Bir başka ifade ile, sebebin husûsî /özel olması, hükmün umûmî /genel olmasına mâni değildir.

436- وعن أنسٍ ، رضي الله عنه ، قال : جاء رجلٌ إلى النبيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فقال : يا رسولَ اللهِ أصَبْتُ حَدًّا ، فَأَقِمَّهُ عَلَيَّ ، وَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى مَعَ رسولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قال : يا رسولَ اللهِ إِنِّي أَصَبْتُ حَدًّا ، فَأَقِمْ فِي كِتَابِ اللهِ ، قال : « هَلْ حَضَرْتَ مَعَنَا الصَّلَاةَ ؟ » قال : نَعَمْ : قال « قَدْ غُفِرَ لَكَ » متفقٌ عليه .

وقوله : « أَصَبْتُ حَدًّا » معناه : مَعْصِيَةً تُوجِبُ التَّعْزِيرَ ، وليس المرادُ الحدَّ الشرعيَّ الحَقِيقِيَّ كَحَدِّ الزَّنا والخمر وغيرهما ، فَإِنَّ هَذِهِ الْحُدُودَ لَا تَنْقُطُ بِالصَّلَاةِ ، وَلَا يَجُوزُ لِلْإِمَامِ تَرْكُهَا .

436. Enes *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e geldi ve:

- Ey Allah'ın Resûlü! Ben cezayı gerektiren bir iş işledim, cezâmı ver! dedi.

Tam o sırada namaz vaktiydi. Adam, Resûlullah ile birlikte namazı kıldı. Namazdan sonra:

- Ey Allah'ın Resûlü! Ben cezayı gerektiren bir iş yaptım, cezâmı ver! dedi.

Hiz. Peygamber:

- “**Sen bizimle birlikte namaz kıldın mı?**” buyurdu. Adam:

- Evet, dedi. Hiz. Peygamber de:

- “**Öyleyse sen affolundun**” buyurdu.

Buhârî, Hudûd 27; Müslim, Tevbe 44, 45. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 10

Açıklamalar

Bilindiği gibi **hadd**, recm, dayak ve el kesme, Kur’ân-ı Kerîm’de veya Hiz. peygamber’in sünnetinde yer alan cezalardır. **Ta’zîr** ise, dinen belirlenmemiş olup takdiri hâkime bırakılmış olan cezadır. Hadisimizde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e gelip hadde çarptırılmayı gerektiren bir suç işlediğini söyleyen sahâbî, ya işlediği suçun haddi gerektirdiğini zannediyordu ya da “Ben ta’zîr cezasını gerektiren bir günah işledim” demek istiyordu. Zira, gerçekten o, dediği gibi haddi gerektiren bir suç işlemiş olsaydı, namaz kılmakla affolunmazdı. Hadisimizden anlaşıldığına göre, onun işlediği suç, namaz kılmakla affedilen küçük günahlardan ya da ta’zîr’i gerektiren suçlardandı. Bu sebeple de biz, onun sözünü “**Cezayı gerektiren bir iş yaptım**” diye tercüme ettik.

Bu olayda da bir kez daha açıkça görüldüğü gibi, müminin işlediği küçük günahlar, kıldığı namazla affedilmektedir. O halde ibadetler, bizlere sadece sevap kazandırmakla kalmıyor, aynı zamanda işlediğimiz günahlara keffâret de oluyor. Bu durum bizler için gerçekten büyük bir ümit kaynağıdır. Nevevî merhum, bu hadisi recâ konusuna herhalde böylesine bir ümit vesilesi olduğu için almıştır. Zira insanı en çok endişeye ve huzursuzluğa sevkeden şey, işlediği kusurların affedilmiş olma ihtimali ve korkusudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdest namaz gibi günlük ibadetler, küçük günahlara keffârettir.
2. İbadetine devam eden mü’min, işlediği günahlardan kurtulma şansına sürekli sahip bulunmaktadır.
3. Ashâb-ı kirâm işledikleri hataları asla küçük görmez, o hatalardan kurtulmak için yol ararlardı.

437- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ اللَّهَ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ ، فَيَحْمَدُهُ عَلَيْهَا ، أَوْ يَشْرِبَ الشَّرْبَةَ ، فَيَحْمَدُهُ عَلَيْهَا » رواه مسلم.

« الْأَكْلَةُ » بفتح الهمزة وهي المرءة الواحدة مِنَ الْأَكْلِ كَالْعَدْوَةِ وَالْعَشْوَةِ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

437. Enes *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ, kulunun bir şey yedikten sonra hamdetmesinden, bir şey içtikten sonra hamdetmesinden hoşnut olur.”

Müslim, Zikir 89. Ayrıca bk. Tirmizî, Et’ime 18

Açıklamalar

Bir şey yediği ya da bir şey içtiği zaman Allah’a hamdetmek, kulun o nimeti kendisine verene teşekkür etmesi demektir. Bir başka ifade ile böylesi bir teşekkür, kulluk görevleri cümlesindendir. Tabiatıyla şükür, nimetin devamını ve artmasını sağlar. O halde yokluk yoksulluk çekmemek için nimetin her çeşidini şükürle karşılamak gerekmektedir. Nankörlük hayır getirmez ve eldeki nimetin elden çıkmasına sebep olur.

Hamd etmek kulluk borcu olduğu halde, Allah Teâlâ’nın hamdeden kuldan razı olması, büyük bir lutuf ve ihsândır. O’nun sonsuz rahmetinin bir tecellisidir.

“Allah’ın rızası” her türlü nimetin ve ikrâmın üstündedir. O, razı olduğu kulunu elbette azâba ve sıkıntıya sokmaz. O’nun rızâsını kazanmak kurtulmak demektir. Bu en büyük mazhariyettir. Hadisimizdeki büyük müjde şimdi daha iyi anlaşılmaktadır. Zira Yüce Rabbimiz, verdiği nimetlerden istifade eden kullarının kendisine hamd ve şükürde bulunmasından razı olmaktadır. O’nun rızâsını kazanmak bir anlamda bu kadar kolaydır. Bu da mü’minler için ümitli olmak için yeterlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’ın rızâsını kazanmanın çok çeşitli yolları vardır.
2. Yenilen içilen nimetlere hamdetmek de bu yollardan biridir.
3. Allah Teâlâ kullarına hadsiz hesapsız karşılık verir. Bu sebeple O’nun rahmetini kazanmaya bakmak gerekir.

438- وعن أبي موسى ، رضي الله عنه ، عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قال : « إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى ، بَيَّسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ ، وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا » رواه مسلم .

438. Ebû Musâ *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Azîz ve celîl olan Allah, gündüz günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gece rahmet kapısını açık tutar; gece günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gündüz rahmet kapısını açık tutar. Bu uygulama güneş batıdan doğuncaya kadar böylece devam eder.”

Müslim, Tevbe 31

Açıklamalar

Yüce Rabbimiz, günah işleyen kulları için gece ya da gündüze bağlı olarak muamele etmez. Yani onların cezalarını hemen vermediği gibi, ne zaman tövbe ederlerse o zaman kulları için kabul ve rahmet kapısını açık bulundurur. Hiç şüphesiz önemli olan, işlenen günah için derhal tövbe etmektir. Fakat tövbe, gündüzden geceye veya geceden gündüze tehir edilmişse, ya da daha sonraki zamanlara bırakılmışsa, artık kabul edilmez diye bir şey akla gelmemelidir. Allah Teâlâ’nın tövbeleri kabulü, güneşin batıdan doğuşuna yani mevcut düzenin tersine dönüp kıyametin kopmasına kadar devam etmektedir. Bu genişlik bizim gibi günahkâr ve ihmalci kullar için ne büyük bir lutuf ve ikrâmdır.

Hiç şüphesizdir ki, güneşin batıdan doğuşuna kadar tövbelerin kabul edilmesi, o müthiş değişikliği görececek kullar içindir. O olaydan önce yaşayıp ölenler için ise, “son nefese kadar”dır.

Güneşin batıdan doğuşu, bilindiği gibi kıyamet alâmetlerindendir. O zaman tövbe kapıları kapanır. Nitekim Allah Teâlâ, **“Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayr kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz.”** [En’âm sûresi (6),158] buyurmuştur.

Şahıs olarak son nefese, dünya halkı olarak da güneşin batıdan doğuşuna kadar tövbe etme imkânına sahip bulunmak, gerçekten yüce Rabbimiz'in rahmetini ümit etmek bakımından büyük bir teşvik olmaktadır. Bunun için ne kadar hamdetsek ve ümitlensek yeridir.

Bu hadîs-i şerîf 17 numara ile "Tövbe" bahsinde geçti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın rahmeti sınırsızdır. O günahları affetmeyi ve tövbeleri kabul etmeyi sever.
2. Tövbe kapısı, güneşin batıdan doğuşuna kadar açıktır.
3. Büyük arınma imkânı demek olan tövbeyi ihmal etmemek lâzımdır.

439- وعن أبي نجيح عمرو بن عبسَةَ بفتح العين والباء السُّلَمِيِّ ، رضي الله عنه قال : كُنْتُ وَأَنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَظُنُّ أَنَّ النَّاسَ عَلَى ضَلَالَةٍ ، وَأَنْتَهُمْ لَيَسُوا عَلَى شَيْءٍ ، وَهُمْ يَعْبُدُونَ الْأَوْثَانَ ، فَسَمِعْتُ بِرَجُلٍ بِمَكَّةَ يُخْبِرُ أَخْبَارًا ، فَقَعَدْتُ عَلَى رَاحِلَتِي ، فَقَدِمْتُ عَلَيْهِ ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَخْفِيًا جُرْءَاءَ عَلَيْهِ قَوْمُهُ ، فَتَلَطَّطْتُ حَتَّى دَخَلْتُ عَلَيْهِ بِمَكَّةَ ، فَقُلْتُ لَهُ : مَا أَنْتَ ؟ قَالَ : « أَنَا نَبِيٌّ » قُلْتُ : وَمَا نَبِيٌّ ؟ قَالَ : « أُرْسِلَنِي اللَّهُ » قُلْتُ : وَبِأَيِّ شَيْءٍ أُرْسِلْتُ ؟ قَالَ : « أُرْسِلَنِي بِصِلَةِ الْأَرْحَامِ ، وَكَسْرِ الْأَوْثَانِ ، وَأَنْ يُوحَّدَ اللَّهُ لَا يُشْرَكَ بِهِ شَيْءٌ » قُلْتُ : فَمَنْ مَعَكَ عَلَى هَذَا ؟ قَالَ : « حُرٌّ وَعَبْدٌ » وَمَعَهُ يَوْمُئِذٍ أَبُو بَكْرٍ وَبَلَالٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قُلْتُ : إِنِّي مُتَّبِعُكَ ، قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ ذَلِكَ يَوْمَكَ هَذَا . أَلَا تَرَى حَالِي وَحَالَ النَّاسِ ؟ وَلَكِنْ ارْجِعْ إِلَى أَهْلِكَ فَإِذَا سَمِعْتَ بِي قَدْ ظَهَرْتُ فَأْتِنِي » قَالَ فَذَهَبْتُ إِلَى أَهْلِي ، وَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ . وَكُنْتُ فِي أَهْلِي . فَجَعَلْتُ أَتَخَبَّرُ الْأَخْبَارَ ، وَأَسْأَلُ النَّاسَ حِينَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ حَتَّى قَدِمَ نَفَرٌ مِنْ أَهْلِي الْمَدِينَةَ ، فَقُلْتُ : مَا فَعَلَ هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي قَدِمَ الْمَدِينَةَ ؟ فَقَالُوا : النَّاسُ إِلَيْهِ سِرَاعٌ وَقَدْ أَرَادَ قَوْمُهُ قَتْلَهُ ، فَلَمْ يَسْتَطِيعُوا ذَلِكَ ، فَقَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَعْرِفُنِي ؟ قَالَ : « نَعَمْ أَنْتَ الَّذِي لَقِيتَنِي بِمَكَّةَ » قَالَ : فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي عَمَّا عَلَّمَكَ اللَّهُ وَأَجْهَلُهُ ، أَخْبِرْنِي عَنِ الصَّلَاةِ ؟ قَالَ : « صَلِّ صَلَاةَ الصُّبْحِ ، ثُمَّ اقْصُرْ عَنِ الصَّلَاةِ حَتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ قِيدَ رُمْحٍ ، فَإِنَّهَا تَطْلُعُ حِينَ تَطْلُعُ بَيْنَ قَرْنَيْ شَيْطَانٍ ، وَحِينَئِذٍ يَسْجُدُ لَهَا الْكُفَّارُ ، ثُمَّ صَلِّ ، فَإِنَّ الصَّلَاةَ مَشْهُودَةٌ مُحْضُورَةٌ . حَتَّى يَسْتَقِلَّ الظِّلُّ بِالرُّمْحِ ، ثُمَّ اقْصُرْ عَنِ الصَّلَاةِ ، فَإِنَّهُ حِينَئِذٍ تُسَجَّرُ جَهَنَّمُ ، فَإِذَا أَقْبَلَ الْفَيْءُ فَصَلِّ ، فَإِنَّ الصَّلَاةَ مَشْهُودَةٌ مُحْضُورَةٌ حَتَّى تُصَلِّيَ الْعَصْرَ ثُمَّ اقْصُرْ عَنِ الصَّلَاةِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ ، فَإِذَا تَغْرُبُ بَيْنَ قَرْنَيْ شَيْطَانٍ ، وَحِينَئِذٍ يَسْجُدُ لَهَا الْكُفَّارُ »

قال : فَقُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ، فَالْوُضُوءُ حَدَّثَنِي عَنْهُ ؟ فَقَالَ : « مَا مِنْكُمْ رَجُلٌ يُقَرِّبُ وَضُوءَهُ ، فَيَتَمَضَّمُ وَيَسْتَنْشِقُ فَيَنْتَشِرُ ، إِلَّا خَرَّتْ خَطَايَا وَجْهِهِ وَفِيهِ وَخِيَاشِيمِهِ . ثُمَّ إِذَا غَسَلَ وَجْهَهُ كَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ إِلَّا خَرَّتْ خَطَايَا وَجْهِهِ مِنْ أَطْرَافِ لَحْيَتِهِ مَعَ الْمَاءِ . ثُمَّ يَغْسِلُ يَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ إِلَّا خَرَّتْ خَطَايَا يَدَيْهِ مِنْ أُنَامِلِهِ مَعَ الْمَاءِ ، ثُمَّ يَمْسَحُ رَأْسَهُ ، إِلَّا خَرَّتْ خَطَايَا رَأْسِهِ مِنْ أَطْرَافِ شَعْرِهِ مَعَ الْمَاءِ ، ثُمَّ يَغْسِلُ قَدَمَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ، إِلَّا خَرَّتْ خَطَايَا رِجْلَيْهِ مِنْ أُنَامِلِهِ مَعَ الْمَاءِ »

الماء ، فإن هو قام فصلّى ، فحمد الله تعالى ، وأثنى عليه ومجّده بالذي هو له أهل ، وفرّغ قلبه لله تعالى . إلا انصرف من خطيئته كهَيْئته يوم ولدته أمّه .

فحدّث عمرو بن عبّسة بهذا الحديث أبا أُمّامة صاحب رسول الله صلّى الله عليه وسلّم فقال له أبو أُمّامة: يا عمرو بن عبّسة ، انظر ما تقول . في مقام واحد يُعطى هذا الرجل ؟ فقال عمرو : يا أبا أُمّامة . فقد كبرت سيّتي ، ورقّ عظمي ، واقترب أجلي ، وما بي حاجة أن أكذب على الله تعالى ، ولا على رسول الله صلّى الله عليه وسلّم لو لم أسمع من رسول الله صلّى الله عليه وسلّم إلا مرّة أو مرّتين أو ثلاثاً ، حتّى عدّ سبع مرّات ، ما حدّثت أبداً به ، ولكي سمعته أكثر من ذلك رواه مسلم .

قوله : « جُرءاء عليه قومه » : هو بجيم مضمومة وبالمد على وزن علماء ، أي : جاسرون مُستطيلون غير هائين . هذه الرواية المشهورة ، ورواه الحميدي وغيره : « جراء » بكسر الحاء المهملة . وقال : معناه غَضَابٌ ذُوو غَمٍّ وهم ، قد عيل صبرهم به ، حتى أثّر في أجسامهم ، من قولهم : حرّى جسمه يحرّى ، إذا نقص من ألم أو غم ونحوه ، والصحيح أنه بالجيم .

وقوله صلّى الله عليه وسلّم : « بين قرني شيطان » أي : ناحيتي رأسه . والمراد التمثيل . معناه : أنه حينئذ يتحرّك الشيطان وشيعته . ويتسلّطون .

وقوله : « يُقرب وضوءه » معناه : يُحضّر الماء الذي يتوضأ به . وقوله : « إلا خرّت خطاياها » هو بالخاء المعجمة : أي سقطت . ورواه بعضهم . « جرت » بالجيم . والصحيح بالخاء ، وهو رواية الجمهور .

وقوله : « فينتثر » أي : يستخرج ما في أنفه من أذى ، والنثر : طرف الأنف .

439. Ebû Necîh Amr İbni Abese es-Sülemî radiyallahu anh şöyle dedi:

Ben Câhiliye devrindeyken, halkın sapıklık üzere bulunduğunu ve doğru bir yolda olmadığını biliyordum. Çünkü onlar putlara tapıyorlardı. Derken Mekke’de bir kişinin önemli haberler verdiğini duydum. Bineğime atlayıp derhal o zâta geldim. Bir de baktım, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gizlenmiş, Mekkeliler onun aleyhinde cür’etkar bir vaziyette.. Onunla görüşmenin yolunu aradım, Mekke’de kendisine ulaştım ve:

- Sen kimsin, necisin? dedim.
- “Ben peygamberim” cevabını verdi.
- Peygamber ne demek? dedim.
- “Beni Allah gönderdi” dedi.
- Ne ile gönderdi seni? dedim.
- “Hısım ve akrabanın gözetilmesi, putların kırılması, Allah’ın bir bilinmesi, O’na hiçbir şeyin ortak koşulmaması vazifesiyle gönderdi” buyurdu.

- Sana bu konuda yardımcı olacak yanında kim var? dedim.
- **“Hür bir erkek ve bir köle”** cevabını verdi. O gün yanında müminlerden sadece Ebû Bekir ile Bilâl vardı. Ben:
- Sana ben de tâbî olup yardım etmek için yanında kalmak istiyorum, dedim.
- **“Sen bugün, bu dediğini yapamazsın. Benim halimi ve ortalığın durumunu görmüyor musun? Şimdi sen ailene dön. Ne zaman benim meydana çıktığımı duyarsan, yanıma gel”** buyurdu.

Ben ailemin yanına döndüm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine’ye hicret etti. Ben hâlâ ailemin yanındaydım. Onun Medine’ye gelişini bekliyor ve haberlerini almaya gayret ediyordum. Derken Medinelilerden bir kaç kişi yanıma geldi.

- Medineye gelen o zât ne yaptı? diye sordum.
  - Halk ona koşuyor; kavmi onu öldürmek istemiş, başaramamış, cevabını verdiler.
- Bunun üzerine Medine’ye gelip Peygamber’in huzuruna çıktım ve:
- Ey Allahın Resûlü, beni tanıdınız mı? dedim.
  - **“Evet, Mekke’de sen benimle görüşmüştün”** buyurdu.
  - Evet, cevabını verdim. Sonra da:
  - Ya Resûlallah! Allah’ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim şeyleri bana öğret; bana namazı öğret! dedim.

- **“Sabah namazını kıl. Sonra güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar namaz kılma. Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu arasından (tepesinden) doğar. Kâfirler de ona o zaman secde ederler. Sonra dikilmiş mızrağın gölgesi azalıp bitinceye kadar (nâfile olmak üzere) namaz kıl. Çünkü namaz isbatlı şahitlidir. Sonra namaza ara ver. Çünkü o vakit cehennem kızdırılır. Sonra gölge döndüğü zaman öğle namazını kıl. Çünkü namaz isbatlı şahitlidir. Onu İkindiye kadar kılmaya devam et. İkinci namazını kıldıktan sonra güneş batıncaya kadar namaza ara ver; çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından (tepesinden) batar, kâfirler de o zaman güneşe secde ederler”** buyurdu. Ben:

- Yâ Nebiyyallah! Bana abdestten de bahset, dedim.
- **“İçinizden her kim, abdest suyunu hazırlayıp ağzına burnuna su verir ve burnunu temizlerse, mutlaka yüzünün, ağzının ve burnunun günahları dökülür! Sonra Allah’ın emrettiği gibi yüzünü yıkarsa, yüzünün günahları su ile birlikte sakalının etrafından dökülür. Sonra dirsekleriyle birlikte ellerini yıkarsa, elinin günahları su ile beraber parmak uçlarından akar gider. Sonra başını meshederse, başının günahları su ile birlikte saçlarının ucundan dökülür. Sonra topuklarıyla beraber ayaklarını yıkarsa, ayaklarının günahları su ile beraber ayak parmaklarının ucundan akar. Eğer (böylece abdest alan) bu adam, kalkıp namaz kılar, Allah’a hamd ve senâ eder, O’nu layık olduğu vasıflarla yüceltir ve gönlünü tam anlamıyla Allah’a bağlarsa, mutlaka anasından doğduğu günkü gibi günahlarından arınmış olur”** buyurdu.

Amr İbni Abese bu hadisi, sahâbî Ebû Ümâme’ye haber vermiş. Ebû Ümâme:

- Ey Amr, bir işten dolayı şu kişiye verilen büyük mükâfat konusundaki sözlerini iyi düşün, ikâzında bulunmuştur. Bunun üzerine Amr:
- Ey Ebû Ümâme! Yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, ecelim yaklaştı. Ne Allah’a ne de Resûlullah’a yalan söyleme ihtiyacındayım. Ben bu hadisi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’den bir, iki, üç hatta yedi kere işitmemiş olsaydım aslâ rivâyet etmezdim. Bu hadisi ben, Resûlullah’dan bundan da fazla duymuş bulunmaktayım” demiştir.

Amr İbni Abese es-Sülemî

Ebû Necîh veya Ebû Şuayb künyesiyle ün kazanmış olan Amr İbni Abese, kendi ifadesiyle dördüncü müslüman olan meşhur bir sahâbidir [bk. Hâkim, Müstedrek III, 617; Ahmed İbni Hanbel, Müsned IV, 385]. Hendek Gazvesi'nden sonra veya Mekke Fethi'nden önce Medine'ye hicret edip oraya yerleşmiş, daha sonra da Şam'a gitmiş ve orada vefat etmiştir. Kendisinden 38 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan bir tanesi Müslim'in Sahîh'inde yer almıştır. Nevevî de o rivâyeti burada zikretmiş bulunmaktadır.

İbni Mes'ûd, Ebû Ümâme, Sehl İbni Sa'd gibi sahâbîler ve tâbîîlerden bir grub kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte müellifleri de onun hadislerini kitaplarında zikretmişlerdir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi ve olayın kahramanı Amr İbni Abese *radiyallahu anh*'in bu heyecan verici mâcerâsı, müellif Nevevî tarafından, abdest ve namazın sağladığı günahlardan arınma imkânını müjdelemesi dolayısıyla burada, “recâ” konusunda zikredilmiştir. Ancak asıl konu ile doğrudan ilgili olmasa bile, hadiste dikkat çeken bazı önemli hususlar bulunmaktadır.

Amr İbni Abese, nisbesinden anlaşıldığına göre Süleym oğulları kabilesine mensup ve Câhiliye döneminde kendi kendine halkın putlara tapınmasını anlamsız ve yanlış bulan aklı başında, gerçeği arayan bir insandır. O, bu arayışında samimidir. Zira Hz. Peygamber'in farklı şeyler söylediğini duyar duymaz, devesine atlayıp hemen Mekke'ye gelmiştir. Hz. Peygamber'in, Kureyş'in densizlikleri yüzünden gizlenme zorunda kaldığını anlamış fakat onunla görüşmekten vaz geçmemiştir. Bir gece kendisiyle görüşme imkânı bulmuş ve onu tanımak için sorular sormuştur. Aldığı cevaplar neticesinde hemen orada iman etmiş ve Mekke'de kalıp Hz. Peygamber'e yardımcı olmak istediğini bildirmiştir. Kaynaklarda yer alan diğer rivayetlerde, Mekke'de kalmasını mı, kabilesine dönmesini mi tavsiye ettiğini Hz. Peygamber'e sormuş olduğunu yine kendisi nakletmektedir. Hz. Peygamber, Mekkeliler'in, Mekke'nin yerlisi olduğu halde kendisine ve birkaç kişilik müslüman grubuna neler ettiğini gerekçe göstererek, Mekkeli olmayan birinin daha büyük zulüm göreceği endişesiyle Amr'ı kabilesine göndermiş ve ona aslında bir büyük müjde de vermiştir. **“Benim ortaya çıktığımı duyunca bana gelersin.”** Hz. Peygamber'in bu sözü, İslâm'ın gelecekte kazanacağı gelişmeleri önceden haber vermek anlamına gelmektedir. Onun bir mucizesi demektir.

Hz. Peygamber'in Amr'ı kabilesine göndermesi olayında bir husus daha dikkat çekmektedir. İnanacak her kişiye büyük ihtiyaç duyulan bir zamanda gelip iman etmiş olan ve Mekke'de kalmaya da rızâ gösteren Amr'ı Hz. Peygamber, mevcut şartları dikkate alarak korumakta güçlük çekeceği düşüncesiyle memleketine göndermektedir. Yani bir yönetici için herşeyden önce müslümanların güvenliğini düşünmek daima en başta gelen görev olmaktadır.

Amr İbni Abese'nin Hz. Peygamber ile ilgili haberleri takib etmesine rağmen oldukça geç bir zamanda, Hendek Gazvesi'den sonra veya Mekke Fethi'nden önce Medine'ye gitmesinin sebebinin -rivayetlerde zikredilmediği için- tahmin etmek son derece güçtür. Ancak Hz. Peygamber'in, Amr'ı Medine'ye gelmekte geciktiği hususunda uyarmadığını da dikkate alacak olursak, kusur sayılabilecek bir durumun bulunmadığı anlaşılabacaktır. Zaten Amr, Medineliler'den Hz. Peygamber'in oradaki durumunu öğrenir öğrenmez hemen yola çıkmıştır.

Amr'ın Hz. Peygamber'e, “Beni tanıdınız mı?” diye sorması, aradan epeyce uzun bir zamanın geçmiş olduğunu göstermektedir. Fakat buna rağmen Hz. Peygamber, “*Mekke'de bize gelen kişi değil misin?*” buyurmak suretiyle kendisini unutmadığını, o ilk günlerin olaylarını ve kahramanlarını hatırladığını göstermiştir.

Amr İbni Abese'nin isteği üzerine Hz. Peygamber önce namaz vakitlerini ve nâfile namaz kılınabilecek zamanları kendisine anlayacağı biçimde anlatmıştır. Sonra da abdestin günahlardan temizlenme vasıtası olduğunu hatırlatmıştır. Usûlüne uygun şekilde abdest almanın ve peşinden de namaz kılıp Allah Teâlâ'dan af ve mağfiret dilemenin hemen bütün günahlardan arınma vesilesi olduğunu bildirmiştir. Böyle bir imkân hiç şüphesiz, müslümanlar için en büyük ümit kaynağıdır.

Bu müjdeli haberi dinleyen sahâbî Ebû Ümâme'nin:

-Böyle bir iş için verdiğin büyük müjdeyi bir iyice düşün! diye Amr'ı ikaz etmesi, durumu iyice tahkik etmek içindir. Amr'ın verdiği cevap, özellikle sahâbîlerin hadis rivâyetinde gösterdikleri titizliği ve dikkati yansıtmaktadır: “1-7 defa Hz. peygamberden duymadığım hadisi rivâyet etmem.”

Bu söz, sahâbîlerin ve dolayısıyla hadisçilerin çok büyük bir kısmının, hadis rivayeti konusunda ne ölçüde dikkatli, titiz ve sorumlu davrandıklarının açık-seçik ifadesi olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hâlis bir niyetle mümkün mertebe tam olarak yapılan işler, günahlardan arınmaya sebeptir.
2. Abdest, abdest organlarıyla işlenmiş günahlardan temizlenme imkânını getirmektedir.
3. Hz. Peygamber, günün birinde peygamberlik görevini açıkca ilan edeceğini tâ baştan biliyordu.
4. İnsanlardan yapabileceklerini istemek, üstesinden gelemeyecekleri sorumlulukları yüklememek gerekir.
5. Sahâbîler, ümmete intikal ettirilecek sünnet bilgileri konusunda son derece dikkatli ve dürüst idiler.

440- وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه ، عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : «إِذَا أَرَادَ اللهُ تَعَالَى ، رَحْمَةً أُمَّةً ، قَبَضَ نَبِيَّهَا قَبْلَهَا ، فَجَعَلَهُ لَهَا فَرْطًا وَسَلَفًا بَيْنَ يَدَيْهَا ، وَإِذَا أَرَادَ هَلَكَةَ أُمَّةٍ ، عَذَّبَهَا وَنَبِيَّهَا حَيًّا ، فَأَهْلَكَهَا وَهَوَّ حَيًّا يَنْظُرُ ، فَأَقْرَعَ عَيْنَهُ بِهَلَاكِهَا حِينَ كَذَّبُوهُ وَعَصَوْا أَمْرَهُ » رواه مسلم .

المُجَمَّعَةِ ، أَي : غَيْرِ مُخْتَوِّنٍ .

440. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ, bir ümmete rahmetle muamele etmek isterse, o ümmetin peygamberini onlardan önce öldürür. Onu, kendileri için âhirette öncü ve kılavuz yapar. Allah Teâlâ, bir ümmeti de helâk etmek isteyince, daha peygamberleri sağ iken o millete azâbeder, onun gözü önünde onları mahveder. Peygamberi yalanlayıp emrine karşı gelmeleri yüzünden onları helâk etmek suretiyle peygamberini de memnun ve teselli eder.”

Müslim, Fezâil 24

Açıklamalar

Hadisimiz, müslümanlar için bir başka ümit kaynağına işaret etmektedir. Çünkü İslâm ümmeti yaşamaktadır. Onun büyük Peygamberi ise, âhirete intikal etmiştir. O yüce Peygamber, âhirette müslümanlar için öncü ve kılavuz olacaktır. Bu hâl, Allah Teâlâ'nın bu ümmete rahmetiyle muamele etmek istediğinin bir göstergesidir.

Eğer geçmiş bazı peygamberlerin ümmetleri gibi daha peygamber hayatta iken bu ümmet, isyân ve itaatsizlik sebebiyle helâk edilmiş olsaydı, onlar için hiçbir kurtuluş ümidi kalmayacaktı. Çünkü peygamberlerinin gözü önünde helâk edilen ümmetlerin bağışlanması düşünülemez. Bu durum, kendilerine söz dinletemeyen peygamberler için rahatlama vesilesi olmaktadır.

O halde İslâm ümmeti için kendisinden önce âhirete intikal etmiş olan Hz. Peygamber'in öncülüğü gibi bir büyük ümit vesilesi vardır. Bu da başlı başına bir güvencedir. Sevgili Peygamberimiz ümmetine dünyada rehberlik etmiş olduğu gibi âhirette de rehberlik edecektir. Bu da ümmetinin kurtuluşu anlamına gelmektedir. Recâ konusunun, âhirete ait böylesine büyük bir ümit kaynağını haber veren bu hadis ile bitirilmesi pek isabetli olmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, ümmeti için âhirette de öncü ve rehberdir.
2. Hz. Peygamber'in ümmetinden önce âhirete intikal etmiş olması, Allah Teâlâ'nın bu ümmete rahmetle muamele etmek istediğinin göstergesidir.

52- باب فضل الرجاء

ALLAH'IN RAHMETİNİ ÜMİT ETMENİN FAYDASI

Âyet

Allah Teâlâ, iyi bir kulun söylediklerini haber verirken şöyle buyurmuştur:

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأَفْوضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ [44]

فَوْقَاهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ [45]

“Ben işimi Allah’a ısmarladım. Şüphesiz ki Allah, kullarının her halini görür.” Allah onu, onların kurdukları tuzakların şerrinden korudu.”

Mü'min sûresi (40), 44–45

Yüce kitabımızda Firavun ve taraftarlarına karşı çıkan ve onlara gerçeği anlatmaya çalışan **“mü'min bir kişi”**den bahsedilmektedir. Onun söylediği sözlerin ve yaptığı davetin bir bölümü nakledilmektedir. Bu zât, Hz. Mûsâ'dan önce, Firavun ve çevresindekileri uyaran bir mü'mindir. Peygamber Efendimiz'in gelmesine yakın Arapları uyarıcı, putperestliği kötileyici konuşmalar yapan ve kendilerine **hanîf** adı verilen kişilerin yaptığını o gün yapan bir mü'min. Bir farkla ki, anlaşıldığına göre bu mü'min kişi, kendisini dinleyenlerle birlikte bir grub oluşturarak Firavun'a karşı harekât başlatmıştır. İşte yukarıdaki âyet, böylesi bir ciddi işe girişen o “mü'min kişi”nin, Allah'a olan güvenini, kendi sözleriyle bize haber vermektedir: **“Ben işimi Allah'a ısmarladım. Allah, kullarının her halini görür.”** Onun bu sözleri, Allah'a güvenini ve kendisini koruyacağına olan ümidini ifade etmektedir. Allah, kendisine bağlanan ümitleri boşa çıkarmaz. Bunun böyle olduğunu da hemen peşinden gelen âyet haber vermektedir: **“Allah onu, onların kurdukları tuzakların şerrinden korudu.”**

Yüce Rabbimiz'in haber verdiği bu gerçek, Allah'ın rahmet ve himâyesini ümit etmenin kula sağlayacağı faydayı açıkca gözler önüne sermektedir: **Umduğuna kavuşmak.** Bir başka ifade ile kurtuluş.

Hadisler

441- وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال : « قَالَ اللَّهُ ، عَزَّ وَجَلَّ ، أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي ، وَأَنَا مَعَهُ حَيْثُ يَذْكُرُنِي ، وَاللَّهُ لَلَّهِ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ يَجِدُ ضَالَّتَهُ بِالْقَلَاةِ ، وَمَنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ شِبْرًا ، تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا ، وَمَنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا ، تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا ، وَإِذَا أَقْبَلَ إِلَيَّ يَمْشِي ، أَقْبَلْتُ إِلَيْهِ أَهْرُولُ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ إحدى روايات مسلم .

441. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Azîz ve celîl olan Allah, **“Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim; beni andığı (her) yerde, onunlayım (rahmet ve yardımım onunla beraberdir)”** buyurmuştur.

Allah'a yemin ederim ki Allah'ın, kulunun tövbe etmesinden dolayı duyduğu hoşnutluk, herhangi birinizin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden daha büyüktür.” (Nitekim Allah şöyle buyurmuştur):

“Bana bir karış yaklaşıp ben bir arşın yaklaşıp, bir arşın yaklaşıp bir kulaç yaklaşıp. Bana yürüyerek gelene ben koşarak giderim.”

Buhârî, Tevhîd 15, 35, 55; Müslim, Tevbe 1, Zikir 2, 19. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 51, Daavât 131; İbni Mâce, Edeb 58

Bu, Müslim’in rivâyetlerinden birinin metnidir (Tevbe 1) ve önceki konuda açıklaması geçmiştir (414 numaralı hadis). *Sahihayn*’da (Buhârî, Tevhîd 15; Müslim, Zikir 2), **“kulum beni andığı zaman”** şeklinde rivâyet edilmişken burada **“beni andığı yerde”** diye geçmektedir. Her ikisi de doğrudur, sahihtir.

Açıklamalar

Kısmen 414. hadiste, kısmen 1438. hadiste tekrar eden ve tövbe bakımından 16. hadisi andıran hadisimiz, özellikle âhir ömründe Allah’a karşı tam bir hüsnüzan ve O’nun rahmetine kavuşacağına dair ümit beslemenin fazilet ve faydasını gözler önüne sermektedir. Çünkü yüce yaratıcı, çok açık bir şekilde, **“Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim, ona benden beklediği şekilde tecelli ederim”** buyurmak suretiyle herkesin, Allah’tan kendisi hakkında nasıl muamele etmesini istiyorsa, Allah’ı öyle bulacağını hatırlatmaktadır. Bu konudaki kesinliği arttırmak için de “kul nerede ve ne zaman Allah’ı anarsa, yanında Allah’ı bulacağı” belirtilmektedir. Daha sonra da Allah Teâlâ’nın, kullarına sür’atle icâbet ettiğine dair, karış, arşın, zirâ gibi mesâfe ölçüleri zikredilmek suretiyle bu ilâhî iltifat ve icâbetin sür’atî hakkında bilgi verilmektedir.

Kul olarak bizler Allah’ı rahmetiyle de azâbıyla da anabiliriz. Bu konuda her hangi bir mâni yoktur. Ancak, Allah Teâlâ, kulu kendisini nasıl düşünüyor, ona nasıl muamele edeceğini tasavvur ediyorsa, o kuluna öyle tecelli eder. Allah’dan hayır, rahmet ve lutf göreceği umudunu taşıyan ve bu uğurda mümkün olduğunca kendi yükümlülüklerini yerine getiren kişi, Allah’ı beklediği gibi bulacaktır. Aksini bekleyen de öyle bulacaktır. O halde boş bir avunma, aldanma ve kuruntuya kapılmadan Rabbimiz hakkında güzel zanda bulunmak, rahmetiyle tecelli edeceğine inanmak gerekmektedir.

Zan, yerine göre tereddüt ve kararsızlık, yerine göre de kesin bilgi ve kanaat ifade eder. Burada söz konusu olan, yakînî bilgi yani kesin kanaat anlamındaki zandır. Allah Teâlâ’nın kullarını yanıltmayacağı, ümitsiz bırakmayacağı gerçeği, O’na karşı beslenecek hüsnüzannın tam bir kanaat anlamına geldiğinin en açık delili ve dayanağıdır.

“Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim” demek, ben kendisine benden beklediği şekilde muamele ederim, demektir. Maksat insanı ümitli olmaya teşviktir. Yani burada zan, zayıf bir ihtimali değil, tam bir güven beslemeyi ifade etmektedir.

Allah hakkında beslenecek böylesine bir kanaat, kulun **tevhid inancını** iyice içine sindirdiği anlamına gelecektir. Bu durumdan sonra da kulun istekleri reddedilmeyip kabul edilecektir. Nitekim bir başka hadîs-i kudsîde, **“Kulum, kendisini sorgulayacak ve günahları bağışlayacak bir Rabbi olduğuna kesin kanaat getirdiği, bu gerçeği bildiği zaman, ben onu bağışlarım”** buyurulmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kul Allah’ı nasıl bilir ve O’ndan kendisine nasıl muamele etmesini beklerse, Allah da ona öylece muamele eder.
2. Allah’ın rahmetiyle tecelli ve muamele edeceği ümidini taşımak, O’nun hakkında böylece hüsnüzan beslemek teşvik edilmektedir.
3. Boşu boşuna avunmak ve aldanmak değil, gücünün yettiğince kulluk yapıp sonra da ilâhî rahmeti ümit etmek tam anlamıyla hüsnüzan demektir.

442- وعن جابر بن عبد الله ، رضي الله عنهما ، أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَبْلَ مَوْتِهِ بثَلَاثَةِ أَيَّامٍ يَقُولُ : « لَا يَمُوتُن أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ » رواه مسلم .

442. Câbir İbni Abdullah *radiyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Vefâtından üç gün önce Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:

“**Her biriniz (başka şekilde değil) ancak Allah’a hüsnüzan ederek ölsün.**”

Müslim, Cennet 81,82. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 13

Açıklamalar

Bu hadiste görüldüğü gibi ravinin, hadisi duyduğu zamanı veya yeri belirtmesi, verdiği bilgiyi doğru ve sağlam bir şekilde aktardığını gösterir. Câbir *radiyallahu anh*, bu hadisi Hz. Peygamber’in vefatından üç gün önce kendisinden duyduğunu bildirmek suretiyle, bir taraftan ilmî olarak güven telkin ederken bir taraftan da Hz. Peygamber’in son tavsiyelerinden birini bize haber vermiş olmaktadır. Demek ki Hz. Peygamber, konunun öneminden ötürü, Allah’a karşı güzel duygular ve beklentiler içinde olmayı yani hüsnüzan beslemeyi son günlerinde ashâbına ve ümmetine tavsiye buyurmuştur.

Hüsnüzan, düşünce güzelliği, güzel şeyler temenni ve beklentisi demektir. Allah’a karşı hüsnüzan beslemek ise, O’nun merhametini, rahmetini ve keremini dilemek, af ve rahmetiyle muamele edeceğini ummak, hatta tereddütsüz bir şekilde böyle bir mutluluğa ereceğine inanmaktır. Nitekim önceki hadîs-i kudsîde görüldüğü gibi bizzat yüce Yaratıcı, “**Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim, benden ne bekliyorsan ona öylece muamele ederim**” buyurmaktadır.

İnsanın hangi hal üzere öleceğini bilmek ve tayin etmek kendisinin elinde değildir. Böyle olunca Sevgili Peygamberimiz’in bizden hüsnüzandan başka bir hal üzere ölmemeyi istemesi, ümit ve recâ üzere yaşamamızı ve ölümü de o hal ile karşılamamızı istemesi anlamındadır. Yani Allah Teâlâ’dan güzel şeyler beklentisi içinde olabilmek için güzel bir hayat yaşamaya çalışmak gerekmektedir. Nitekim “**Ey iman edenler, Allah’tan O’na yaraşır şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak ölün**”[Âl-i İmrân sûresi (3), 102] âyet-i kerîmesi de bizden sürekli iman üzere olmamızı istemektedir.

Nevevî, korku ve ümit ile ilgili sahih hadisleri incelemiş ve ümit ile ilgili rivayetlerin, korkuya dair hadislerden kat kat fazla olduğunu görmüştür. Ali el-Karî de “Bu konuda sadece “**Rahmetim gazabımı aşmıştır**” (420 numaralı hadis) hadisi bile yeter” demektedir.

Kulluk ya ümit ya da korku ile yapılır. Ümitle yapılan kulluk daha üstündür. Çünkü o hürlerin kulluğudur, korku ile yapılan ise, kölelerin kulluğudur. Bu sebeptendir ki Peygamber Efendimiz, kendisine çok ibadet ettiği hatırlatılınca, “**Şükreden bir kul olmayayım mı?**” (bk. Buhârî, Teheccüd 6; Müslim, Münâfikîn 79-81) buyurmuştur.

Ölüm anında güzel duygu ve beklentiler içinde olabilmek için yaşarken güzel ameller yapmak lâzımdır. Hayatını kötülükler içinde geçirmiş kimselerin, son demlerinde pek fazla ümitli olamayacakları açıktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü’min Allah’a karşı hüsnüzan beslemelidir. Özellikle ölümünün yaklaştığı zaman bu duygusu daha yoğun olmalıdır.
2. Allah, kendisinden af ve rahmet ümit eden kullarını mahrum ve mahcup etmez.
3. Hayatın sonunda hüsnüzanna sahip olabilmek için önceden güzel işler yapmaya bakmak, güzellikler içinde iken ölümü karşılamaya çalışmak gerekir.
4. Sağlıkta korku ve güzel ameller, hastalık ve ölüm anında da ümit ve hüsnüzan kuvvetli olmalıdır.

443- وعن أنسٍ ، رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول : « قال الله تعالى : يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ مِنْكَ وَلَا أُبَالِي ، يَا ابْنَ آدَمَ ، لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ،

ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفْرَتُكَ ، يَا ابْنَ آدَمَ ، إِنَّكَ لَوِ اتَّيَّنْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ، ثُمَّ لَقَيْتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا ، لِأَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً » رواه الترمذي . وقال : حديث حسن .

« عَنَّا السَّمَاءُ » بفتح العين ، قيل : هو مَا عَنكَ مِنْهَا ، أي : ظَهَرَ إِذَا رَفَعْتَ رَأْسَكَ ، وقيل : هو السَّحَابُ .
و « قُرَابُ الْأَرْضِ » بضم القاف ، وقيل بكسرها ، والضم أصح وأشهر ، وهو : مَا يَقَارِبُ مِلًّا هَا ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

443. Enes *radiyallahu anh*, ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:
“Allah Teâlâ:

Ey âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden affını umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun onların büyüklüğüne bakmadan seni bağışlarım.

Ey âdemoğlu! Günahların gökleri dolduracak kadar olsa, sen benden bağışlanmanı dilersen, günahlarımı affederim.

Ey âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzuruma gelsen, fakat bana hiçbir şeyi ortak tutmamış, şirke bulaşmamış olsan, ben de seni yeryüzü dolusu mağfiretle karşılarım” buyurmuştur. Tirmizî, Daavât 98

Açıklamalar

Allah’ın rahmetini ümit etmenin faydası bu hadîs-i kudsîde çok açık bir şekilde ifade buyurulmaktadır. Şirk koşmamış olmak kaydıyla, işlenmiş olan günahların cinsi ve miktarı ne olursa olsun, Allah Teâlâ’dan bağışlanma dilenmesi halinde onların tamamının affedileceğini bizzat yüce Rabbimiz kendisi bildirmektedir. Kul için bundan daha büyük bir müjde olabilir mi?

Hadîs-i kudsîde konu, hiçbir tereddüt ve kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde, “ne kadar olursa olsun, gökleri dolduracak, yeryüzünü örtecek kadar da olsa..” gibi çokluk ve büyüklükten kinâye ifadeler kullanılmış, onların miktarına ve cinsine bakmadan, bir o kadar büyük af ve mağfiretle karşılanacağı ısrarla belirtilmiştir. O halde önemli olan, günahların bağışlanmasını ummak ve affedilmesi için Allah’a yalvarmaktır. Kul, böyle bir ümit ile bu tür bir dilekte bulunduğu sürece bağışlanma şansına sahiptir.

Hadîs-i kudsîde dikkat edilmesi gerekli iki nokta bulunmaktadır. Birincisi, *şirk koşmadan Allah’a kavuşmak*.. İkincisi, *günahlarının bağışlanacağı ümidini taşımak*. Hiç şüphesiz bunlardan ikincisi, yani bağışlanacağına dair tam bir güven ve ümit içinde olabilmek için, Allah Teâlâ’ya hiçbir şeyi eş ve ortak koşmamak, yani İslâm’ın tevhid inancına sıkı sıkıya sarılmak gerekmektedir. Bu noktada gösterilecek dikkat, her türlü kurtuluş ümidinin ve cennet mutluluğunun yegâne şartıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şirke bulaşmamış bir hayat yaşamak her türlü mutluluğun başıdır.
2. Şirk dışında bütün günahları cinsi ve miktarı ne olursa olsun Allah Teâlâ dilerse bağışlar.
3. Ümitle Allah’a yalvarıp bağışlanma dilemek, isteğine kavuşmanın yegâne yoludur.
4. Allah Teâlâ, samimiyetle kendisine yönelen ümitleri asla boşa çıkarmaz.

53- باب الجمع بين الخوف والرجاء

KORKU VE ÜMİT ARASINDA YAŞAMAK

İnsanın sağlığı yerinde iken, korku ve ümidi birbirine eşit olmalıdır. Hastalık halinde ise, ümidi daha ağır basmalıdır. Kitap, sünnet ve diğer naslardan çıkarılan şer’î kurallar bu konuda birbirini desteklemektedir.

1. “Allah’ın azâbından ancak hüsrâna uğrayanlar emin olabilirler.”

A’râf sûresi (7), 99

Âyette geçen **mekr**, Allah Teâlâ’nın nimet verip dururken ansızın azâba çarptırması, günah işlemelerine rağmen insanlara azâb etmeyip süre tanınması gibi anlamlara gelmektedir. Mokr, sonuçta Allah Teâlâ’nın azâbı, düzen kuranların düzenini bozması, onları belki de hiç beklemedikleri bir zamanda yakalayivermesi demektir. Bu sebeple mevcut duruma bakarak kimsenin Allah’ın azâbına karşı kendisini emniyette hissetmemesi, daima bir gün azâba uğrayabileceği endişe ve korkusu içinde bulunması gerekir. İnsanın başarıları ve ne yaparsa yapsın başına herhangi bir sıkıntının gelmemesi onun için aslâ bir garanti anlamı taşımaz. Hata ve günahlarından dolayı her an hesaba çekilebileceğini asla unutmamalıdır.

Allah’ın azâbına karşı anlamsız bir korkusuzluk duygusuna kapılan kimseler ancak gerçek hüsrâna uğrayanlardır. Zira aldanmak asıl böyle bir yanlış duyguya kapılmaktır. Asıl korkulacak olan şey, böylesi bir korkusuzluktur. Bu sebeple mü’minlerin, sürekli bir hesaba çekilme kaygı ve endişesi ile yaşamaları uygun olur. Bu, işin bir tarafıdır. Öbür tarafını da aşağıdaki âyet-i kerîmede bulmaktayız:

يَا بَنِي آدْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوْسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيَاسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيَاسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ [87]

2. “Gerçek şu ki, kâfir olanlardan başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez.”

Yûsuf sûresi (12), 87

Allah’ın azâbından emin olduğunu iddia edenler, hüsrâna uğrayan kimselerdir. Allah’ın rahmetinden ümit kesenler de kâfirlerdir. Yani durum ne kadar umutsuz gözüktürse gözüksün, hata ne kadar büyük olursa olsun Allah’ın rahmetinden ümit kesmek doğru değildir. Mü’minler, Allah’ın rahmetine karşı sonsuz bir ümit içinde bulunmalıdırlar. O’na ve rahmetine karşı gösterilecek bir ümitsizlik, -Allah korusun- insanı imandan eder. O halde müslüman, hayatını **dipsiz bir korku ve sonsuz bir ümit içinde sürdürecektir**. Bu sebeple en umutsuz anlarda bile mü’minde ümit tükenmez. Gerçek bir mü’min, hayatının iki kutbu **dipsiz korku (havf) ve sonsuz ümit (recâ) olan kimsedir**. Bu ikisi birden bir gönülde yer tutmuşsa, canlı bir iman hayatından söz etmek mümkündür. Aksi halde etkili ve olgun bir iman ve amel olayından bahsetmek mümkün olmayacaktır.

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ [106]

3. “O gün, bazı yüzler ağarır, bazı yüzler de kararır.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 106

Bu âyette kıyamet günü, dünyadaki durumların tabîi sonucu olarak iki ayrı halin görüleceği, bazı yüzlerin ağarıp bazılarının da kararacağı hatırlatılmaktadır. Korkuyu veya ümidi yitirmiş yüzlerin kararacağı, ikisini birden yaşamayı başaran yüzlerin ağaracağı, mutlu olacağı bildirilmiş olmaktadır. Kimi korkusuzluğunun kimi de ümitsizliğinin cezâsını çekerken, her ikisini dengeli bir biçimde hayatında hissedenler bunun mutluluğunu yaşayacaklardır.

Âyet-i kerîme iki ayrı durumu bir arada bildirmek suretiyle, ümit ve korkunun bir arada bulunabileceğine işâret etmiş olmaktadır. Bundan sonraki âyetlerde de bu iki hususun bir arada zikredilmiş olduğunu görmekteyiz:

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَوْرٌ رَحِيمٌ [167]

4. “Gerçekten Rabbin, cezayı çabuk vericidir ve hem de yarlıgayıcı ve bağışlayıcıdır.”

A’râf sûresi (7), 167

Yüce Rabbimiz, kendisine isyan edenlere hak ettikleri cezayı sür’atle verir. Aynı zamanda da O, kendisine itaat edenlere af ve mağfiret ile muamele eder. Cenâb-ı Hakk’ın bu iki sıfatının bir âyet-i kerîmede böyle peşpeşe bildirilmiş olması, korku ve ümidi bir arada ve sürekli yaşamak gerektiğini göstermektedir. O’nun bu iki sıfatından birinden gaflet etmek insanı ya anlamsız bir korkusuzluğa veya gereksiz bir ümitsizliğe

sürükler ki, her iki halde de insan son derece büyük bir yanılgıya düşer. Kulluk ne korkusuzların ne de ümitsizlerin sıfatıdır. Denge, hem korkulu hem de ümitli olmayı gerektirmektedir. Konu bir başka âyette bir başka tesbitle şöyle ifade buyurulmaktadır:

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِيْنَعِيمٍ [13] وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ [14]

5. “Hiç şüphesiz, iyiler cennette, günahlara dadananlar ise yakıcı ateşler içindedir.”

İnfitâr sûresi (82), 13-14

Âhiretteki durumları itibariyle insanlar ikili bir ayırma tâbîdirler. Ya cennet ya da cehennemdedirler. Bu kesin gerçek, dünyada yaşarken her iki sonucu da hesaba katmak lâzım geldiği fikrini vermektedir. Burada birbirini takib eden iki ayrı âyette ümit ve korkunun gereği belirtilmiş olmaktadır.

فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ [6] فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ [7] وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ [8] فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ [9]

6. “O gün tartıda kimin iyi amelleri ağır basarsa o, hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir. Kimin iyi amelleri hafif gelirse, onun meskeni Hâviye’dir.”

Kâria sûresi (101), 6-9

Bu dört âyette âhiretteki durum açıklanmakta, beş numarada geçen iki âyette olduğu gibi nimet veya azâbtan oluşan ikili durum bir kez daha teyid edilmektedir.

Müellifimiz Nevevî’nin, bu âyetlerden sonra kaydettiği bir cümleden anladığımıza göre o, yukarıdan beri sıraladığı âyetlerle, korku ve ümit konusunun Kur’ân-ı Kerîm’de nasıl işlendiğini göstermek istemektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de konu öneminden ötürü tekrar tekrar açıklanmıştır. Cenâb-ı Hakk korku ve ümit konusunu değişik boyutlarda ve fakat ısrarla işlediğine göre, bu hususta çok hassas ve dikkatli davranmak gerekmektedir. Korkusuzluk veya ümitsizlik değil, korku ve ümit arasında (beyne’l-havf ve’r-recâ) bir hayat tercih edilmelidir.

Hadisler

444- وعن أبي هريرة . رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعُقُوبَةِ . مَا طَمَعَ بِجَنَّتِهِ أَحَدٌ ، وَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ ، مَا قَنَطَ مِنْ جَنَّتِهِ أَحَدٌ » رواه مسلم .

444. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Eğer mü’min, Allah’ın azabının nitelik ve niceliğini bilseydi, cennet ümidine kapılmazdı. Kâfir de Allah’ın rahmetinin nitelik ve niceliğini tam olarak kavrayabilseydi, O’nun cennetinden asla ümidini kesmezdi”.

Müslim, Tevbe 23

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, Allah Teâlâ’nın rahmet ve azap edici olduğuna dair sıfatlarını çok çarpıcı bir şekilde açıklamaktadır. Sayısız sıfatları içinde özellikle bu iki sıfatının mâhiyetini kavramanın mümkün olmadığını ortaya koymaktadır.

Cenneti ümit etmek mü’minlere has bir meziyyet iken, Allah’ın azâbı karşısında onlar bile cenneti ümit edemez hale gelirlerse, başka kimsenin, özellikle kâfirlerin böyle bir ümide kapılması hiç mümkün olmayacaktır. Aynı şekilde ümitsizlik kâfirlere tahsis edilmişken, Allah’ın rahmetinin enginliği karşısında onların bile ümitsiz olmalarına gerek olmazsa, hiç kimsenin, özellikle hiçbir mü’minin Allah’ın rahmetinden ümidini kesmemesi gerekir. Netice itibariyle mü’min, Allah’ın rahmetine güvenerek azabından emin olamaz; kâfir de O’nun rahmetinden ümit keserek O’nun kapısına başvurmaktan geri duramaz. O halde herkesin korku ve ümit içinde (beyne’l-havf ve’r-recâ) yaşaması gerekmektedir. Bir başka ifâde ile, iman ve ibadet üzere

iken azâb endişesini, küfür ve isyân içinde iken rahmet ümidini eksik etmeden yaşamak lâzımdır. Korku ve ümit, müslüman hayatının eksi - artı kutupları gibidir. Nasıl artı-eksi kutupları olmadığı zaman, kimyasal bir olay cereyan etmiyorsa, korku ve ümit unsurları bir arada bulunmadığı zaman da dengeli ve anlamlı bir iman hayatından söz etmek mümkün olamaz.

Bu hadîs-i şerîfin anlamını şöyle de ifâde etmek mümkündür: Mü'min cennet ümidi taşıyorsa bu, onun Allah'ın azâbının mahiyetini bilmediğinden; kâfir, rahmet ve cennet beklemiyorsa, o da Allah'ın rahmetinin mâhiyetini idrak edemediğindendir. Gerçekten çok ilginç olan bu durum, Hz. Ömer'den nakledilen bir sözde şöyle dile getirilmiş bulunmaktadır: “Kıyamet günü sadece bir kişi cennete girecek diye ilân edilse o kişinin ben olacağımı umarım. Yine bir tek kişinin cehenneme gireceği bildirilse, bu kez de o kişinin ben olduğum endişesini yaşarım.”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın sonsuz bir rahmeti ve büyük bir azâbı vardır.
2. Bazan cemâl bazan celâl sıfatlarını düşünerek Allah Teâlâ'ya karşı son derece saygılı ve korkulu, ama aynı zamanda büyük bir ümitle dolu olmak gerekir.
3. Sıhhat halinde korku ve ümit birbirine denk, hastalık halinde ise ümit daha fazla olmalıdır.
4. İyi bir müslüman hayatı, ancak korku ile ümit arasında (beyne'l-havf ve'r-recâ) yaşanandır.
5. Korkusuzluk da ümitsizlik de insanı imandan mahrum bırakır.

445- وعن أبي سعيد الخدري ، رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « إِذَا وُضِعَتِ الْجَنَازَةُ وَاحْتَمَلَهَا النَّاسُ أَوْ الرِّجَالُ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ ، فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَالَتْ : قَدَّمُونِي قَدَّمُونِي ، وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ ، قَالَتْ : يَا وَيْلَهَا ، أَيْنَ تَذْهَبُونَ بِهَا ؟ يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ ، وَلَوْ سَمِعَهُ لَصَعِقَ » رواه البخاري .

445. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ölü tabuta konulup da insanlar (veya erkekler) onu omuzladığı zaman, eğer iyi bir kişi ise “Beni çabuk götürünüz, beni çabuk götürünüz!” diye seslenir. Eğer iyi olmayan biri ise, “Eyvah!. Bu tabutu nereye götürüyorsunuz?” der. O cenâzenin sesini insandan başka her şey duyar. Eğer insan bu sesi duysaydı, bayılırdı.”

Buhârî, Cenâiz 50, 53, 90. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 44

Açıklamalar

Konumuzun bu ikinci hadisi, korku ve ümidi bir arada yaşamanın gereğini ortaya koymakta, âhiret yolculuğunun daha başlangıcında bu iki ihtimalden biriyle karşılaşmanın kaçınılmazlığını anlatmaktadır. İyi bir insan öldüğü zaman, kavuşacağı nimetlere bir an önce ulaşma isteğiyle tabutunu taşıyanlara hâl diliyle “Beni çabuk götürünüz!” diye seslenir. İyi olmayan bir kimse ise, “Eyvah, bu tabutu nereye götürüyorsunuz?” diye felâkete gittiğini ve bunu istemediğini yine hâl diliyle haykırır. Bu iki ihtimalden biri kaçınılmaz olduğuna göre mü'min, bu iki durumu dikkate alarak yaşamalıdır. Yani **beyne'l-havf ve'r-recâ** bir hayat sürmelidir.

Tabut içindeki cenâzenin hal diliyle söylediği bu sözleri her varlığın duyup insanın duymaması, hem bir gafleti hem de hayatın devamı noktasından bir rahmeti ifade eder. Zira belirtildiği üzere, “Eğer insanlar bu söylenenleri işitmiş olsalar, bayılır kalırlardı”. Bir şey yapma istek ve arzuları kalmazdı. Bizzat duymadıkları böyle bir beyanın kendilerine Hz. Peygamber tarafından haber verilmesi ise, onları gelecekte karşılaşacakları duruma hazırlamak, kurtuluşlarına vesile olmaya çalışmak anlamındadır. Kendi kulaklarıyla duyduklarından daha kesin gerçektir. Çünkü Hz. Peygamber haber vermektedir. Zaten gerçek iman da gayba yani görülüp bilinmeye inanmaktır.

Hadîs-i şerîf Buhârî'de üç konuda geçmektedir. Bu rivâyetlerin hiçbirinde burada görülen **insanlar (en-nâs)** kelimesi bulunmamakta, doğrudan doğruya, “**erkekler (rical) o tabutu omuzlayınca..**” ifâdesi yer

almaktadır. Buradan hareketle başta Buhârî olmak üzere İslâm âlimleri, normal hallerde cenâze taşıma işinin erkeklere ait olduğu, kadınların zaruret hali dışında tabut taşımayacakları neticesini çıkarmışlardır.

“**Erkekler tabutu omuzlayınca.**” beyanını, şer’î bir hüküm koyma amacına yönelik olmayıp yaygın olarak görülen halin tesbit ve haber verilmesi anlamında değerlendirmek de akla gelebilir. Ancak şâriin (kanun koyucu) beyanını, olayı haber verme çerçevesinde bırakmak, onu büsbütün ihmal etmek anlamına gelir ve doğru değildir. Doğru olan şâriin beyanını, hüküm ifade edecek şekilde yorumlamaktır. Bu sebeple normal hallerde, cenâze taşıma ve defnetme işinin erkeklere mahsus olduğunu bu hadis-i şeriften istidlal etmek isâbetlidir. Nitekim bu durumu açıklayan daha başka rivâyetler de bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölümle birlikte karşılaşılacak bu ikili ihtimali düşünerek, hayatı korku ve ümit arasında yaşamak gerekir.
2. Gelecek hakkında önceden uyarılmış olmak, insanlar için büyük bir şanstır.
3. Cenâze taşıma ve defni erkeklerin görevidir. Erkek bulunmaması halinde bu işi kadınlar da yapabilir.
4. Kâinatı her şeyin ibret alınacak bir yönü vardır.

446- وعن ابن مسعود ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « الْجَنَّةُ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ وَالنَّارُ مِثْلُ ذَلِكَ » رواه البخاري .

446. Abdullah İbni Mes’ûd *radıyallahu anh*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cennet size ayakkabılarınızın bağından daha yakındır. Cehennem de öyledir.”

Buhârî, Rikak 29

Açıklamalar

106 numarada Mücâhede konusuyla ilgili olarak geçmiş olan hadisimiz, burada ümit ve korkuyu temsil eden cennet ve cehennemin insanoğluna aynı yakınlıkta, hemen burnunun dibinde olduğunu belirlediği için tekrar zikredilmiştir.

Birbirine zıd iki ayrı gerçeğe aynı anda ve aynı mesâfede bulunmak, elbette her ikisini birden düşünmeyi gerektirir. Bu sebeple de **beyne’l-hafv ve’r-recâ** yani korku ile ümit arasında yaşamak, her ikisinin birden kaygı ve ümidini taşımak lâzım gelir. Sadece birine ağırlık vermek, aynı mesâfedeki öteki gerçeği unutmak akıllılık değildir. Cennet de cehennem de aynı şekilde hesaba katılacak olursa insan hayatını daha iyi düzenler, hareketlerini ona göre tanzim eder. Bunlardan birinin ihmal edilmesi, sonuçta büyük pişmanlıklara vesile olabilir.

Cennet ve cehennem burnunun dibinde olduğu halde, bunların ümit ve kaygısını duymayan kimse, gaflet içinde yaşamış olur. Mümin ise, uyanık olduğu için cennet ümidi ve cehennem korkusuyla birlikte yaşar. Bu da ona daima dengeli bir hayat sürme imkânı sağlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet ve cehennem insana aynı uzaklıktadır.
2. Cehennem korkusunu, cennet ümidini daima içinde hissederek yaşaması kişiyi, gerçekçi ve dengeli bir hayata hazırlar.
3. Hz. Peygamber, ümmetini *beyne’l-hafv ve’r-recâ* bir yaşayışa çağırmış, onları çok sevdiği için gerçekleri en açık şekilde anlatmıştır.

54- باب فضل البكاء خشية الله تعالى وشوقاً إليه

AĞLAMAK

ALLAH’A DUYULAN SAYGI VE ARZUDAN

DOLAYI AĞLAMANIN DEĞERİ

Âyetler

وَيَجْرُونَ لِلَّذِينَ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا [109]

1. “(Kur’an okunduğu zaman) ağlayarak yüzüstü secdeye kapanırlar. Kur’an onların saygısını artırır.”

İsrâ sûresi (17), 109

Huşû veya haşyet, insanın Rabbine karşı duyduğu saygıdır. Bu saygı, zaman zaman hareketlerle ortaya konur. Allah Teâlâ, İsrâ sûresi’nin son âyetlerinde, Kur’ân-ı Kerîm’in, sadece bir müjdeci ve uyarıcı olan Hz. Peygamber’e indirilmiş hak bir kitap olduğunu bildirmiş, sonra da ona inanıp inanmamanın insanlara kaldığını açıklamıştır. Ancak durumu kavrayacak kadar ilmi olan kimselerin Kur’an karşısında secdeye kapanarak onun ilâhiliğini ve hak olduğunu itiraf ettiklerini de hatırlatmıştır.

Bu âyette yürekleri Allah saygısı ile dopdolu olan kimselerin, okunan Kur’an karşısında büyük bir vecd içinde ağlayarak derhal secdelere kapandıkları bildirilmektedir. Ashâb-ı kirâm’ın bu durumu, daha önceden kendilerine geleceği haber verilen Hz. Peygamber’in gelmiş olmasından duydukları memnuniyetin ve Allah’a karşı olan şevk ve iştiyâklarının bir göstergesidir.

İnsan, saygısını, sevgisini ve hatta korkusunu en açık şekilde secdeye kapanmak suretiyle ve ağlayarak belirtir. Bir kısım insanların, okunan Kur’an âyetleri karşısında böyle davranmaları da onların bu konudaki seviyelerini göstermektedir.

İnsanın gönlünde olandan daha fazla huşû veya saygı gösterisinde bulunması, nifak olarak değerlendirilmiştir. İçteki korku ve ümit, haşyet ve ürperti, tabîî ve samimî olarak ağlama ve secdeye kapanma gibi bazı davranışlarla dışa vuruluyorsa, bu güzeldir, fazilettir. Zaten başka âyetlerde, namaz gibi içinde secde hali de bulunan ibadetlerin ancak gönül saygısı yerinde olanlar için kolay geldiği, Allah’tan korkmayan ve korkusuz ve kibirli davranan kimselere ise çok ağır geldiği ifade buyurulmuştur.

أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ [59] وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ [60]

2. “(Şimdi) siz, bu Kur’an’a mı şaşıyorsunuz? Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz!”

Necm sûresi (53), 59-60

Bu iki âyetin üst kısmında, geçmişte yaşamış bazı ümmetlerin ve peygamberlerin hallerinden söz edilmektedir. Hz. Peygamber’in de geçmişteki o uyarıcılardan bir uyarıcı olduğuna dikkat çekilmekte ve kıyametin yaklaştığı bildirilmektedir. Sonra da **siz bütün bunları getirmiş olan Kur’an’a mı şaşıyor, hayret ediyorsunuz? Ağlamıyor gülüyorsunuz? Hafife almaya kalkışıyorsunuz?** sorusu yöneltilmektedir.

Bu iki âyetteki **şaşırmak** yalanlamayı, **gülmek** istihza ve alayı, **ağlamamak** da cüretkârlığı akla getirmektedir. Bir başka ifadeyle söyleyecek olursak, bu üç davranışın temelinde yalanlama, istihzâ ve cüretkârlık yatmaktadır.

Mâzideki felâketlerden, gelecekteki dehşetli olaylardan haber veren Kur’ân-ı Kerîm’e şaşmak, bunlardan etkilenmeden neşe ve eğlencesine devam etmek, herhalde işi anlamamış olmak ya da anlamaz gözükmek demektir. Haber verilen olayların mâhiyetini birazcık idrâk edebilenlerin öyle serbestçe gülüp oyun eğlence ile vakit geçirmeleri düşünülemez. Allah’a karşı duyulacak derin bir haşyet bütün bunlara mânidir. Nitekim rivayetlere göre Hz. Peygamber, bu âyetlerin inmesinden sonra gülmeyip tebessümle yetinmiştir.

Unutulmamalıdır ki, korkusuzluk ve cüretkârlık anlamına gelen hareketler daima sakınılması gereken davranışlardır.

Allah saygısı (haşyet) **biraz da gözyaşlarında ifadesini bulmaktadır**. Gözü yaşarmayan insanın kalbinin yumuşaklığı ve güzel duygularla bezenmiş olduğu şüphelidir. Duygulu insan, kavrayışı yerinde olan adam, bu iç halini zaman zaman gözyaşları şeklinde dışa vurur.

Hadisler

447- وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «اقْرَأْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَقْرَأُ عَلَيْكَ ، وَعَلَيْكَ أَنْزَلَ ؟ ، قَالَ : « إِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي » فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ سُورَةَ النَّسَاءِ ، حَتَّى جِئْتُ إِلَى هَذِهِ الْآيَةِ : { فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيداً } [الْآيَةُ : 41] قَالَ : « حَسْبُكَ الْآنَ » فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ . فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذَرِفَانِ . مَتَفَقُّ عَلَيْهِ .

447. Abdullah İbni Mes'ûd *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Bana Kur'an oku!**” buyurdu. Ben:

- Ey Allah'ın Resûlü, Kur'an sana indirilmişken ben mi sana Kur'an okuyayım? dedim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Kur'an'ı başkasından dinlemekten pek hoşlanırım**” buyurdu.

Bunun üzerine ben kendilerine Nisâ sûresini okumaya başladım.” “**Her ümmetten bir şâhit getirip seni de bütün bunlara şâhit tuttuğumuz zaman onların durumu nice olur?**” anlamındaki âyete [Nisâ sûresi (4), 41] geldiğimide:

- “**Şimdilik yeter!**” buyurdu. Bir de baktım Resûlullah, iki gözü iki çeşme ağlıyordu.

Buhârî, Tefsîru sûre (4), 9, Fezâilü'l- Kur'ân 33, 34; Müslim, Mûsâfirîn 247. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İlim 13; Tirmizî, Tefsir

5

Açıklamalar

Allah Teâlâ'ya karşı gönülden duyacağımız haşyet, saygı ve iştîyak, ilâhî, beyan ve hikmetleri düşünmekle mümkün olur. Bu da çoğunlukla Kur'ân-ı Kerîm'i anlamaya çalışarak, mânalarını düşünme düşünme okumak veya dinlemekle gelişir.

Hiç şüphesiz sevgili Peygamberimiz'in haşyeti de iştîyâkı da herkesten ileri ve üstündü. Onun böyle olduğu bu hadîs-i şerîfle bir kere daha ortaya konulmuştur. Çok tatlı Kur'an okuyan Hz. Peygamber, Abdullah İbni Mes'ûd'dan kendisine Kur'an okumasını istiyor. Gerekçesini de “*Ben Kur'an'ı başkasından dinlemekten pek hoşlanırım*” diye ifade ediyor. Onun bu davranışı, bir taraftan İbni Mes'ûd'u takdir ve teşvik anlamına gelirken bir yandan da dinlemenin, tefekkür için daha uygun olduğunu göstermektedir. 1010 numara ile ileride tekrarlanacak olan hadisin burada zikredilmesinin sebebi, Hz. Peygamber'in Kur'an dinlerken gözyaşı döküp ağladığı gerçeğidir. Hz. Peygamber dehşetli kıyamet sahneleri ve insanların karşılaşacakları zor durumlar karşısında herkesten çok daha duyarlı, duygulu ve hatta kaygılı idi. Bunun için de gözyaşlarını tutamazdı. Zira uhrevî maksatlarla ağlamak, iç olgunluğunun, tefekkür yoğunluğunun işaretidir.

Hız. Peygamber'in diğer ümmet ve peygamberlere şâhit tutulması, âlimlerimiz tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. İşin keyfiyeti tartışılmış ama prensibi asla tartışma konusu yapılmamıştır. Hz. Peygamber'in, bütün ümmetlerin halinden haberdâr edileceği anlaşılmaktadır. Çünkü şâhitlik bunu gerektirir. O halde Allah Teâlâ, Peygamberini dilediği şekil ve vasıtalarla bu konularda bilgilendirecektir. Bu, Peygamber Efendimiz'in, diğer peygamberlerden farklı olduğu noktalardan birini meydana getirmektedir.

Bütün bunlara rağmen o ağlıyorsa, müslümanların Allah korkusuyla ve rahmet ümidiyle sürekli düşünceli, kaygılı ve saygılı davranmaları elbette uygun ve isabetli olur. Sevgili Peygamberimiz, diğer konularda olduğu gibi, Allah korkusu ile ağlamakta da bizim için en güzel örnektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an okunurken can kulağı ile dinlemek ve âyetlerin anlamlarını düşünerek ağlamak güzel bir davranıştır.
2. Dinlemek, bizzat okumaktan daha fazla düşünmeye imkân sağlar.
3. Üstün niteliklere sahip olanlar, çevresindekileri hayırlı işlere teşvik etmeli ve onlara gönül alıcı şekilde davranmalıdır.
4. Hoca ve üstadların, öğrencilerini başarılı oldukları konularda öne çıkarmaları, güzel bir davranış olup iyilerin ve başarının takdiri anlamına gelir.

448- وعن أنس ، رضي الله عنه ، قال : **خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ ، فَقَالَ : « لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا »** قال : **فَعَطَّى أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَجُوهَهُمْ . وَلَهُمْ حَنِينٌ .** متفقٌ عليه . وَسَبَقَ بَيَانُهُ فِي بَابِ الْخَوْفِ .

448. Enes İbni Mâlik *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir benzerini daha önce asla duymadığım pek etkili bir hitâbede bulundu ve şöyle buyurdu:

“Eğer siz, benim bildiklerimi bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız.”

Enes, bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in ashâbı, yüzlerini kapatıp hıçkıra hıçkıra ağladılar, demiştir.

Buhârî, Küsûf 2, Tefsîru sûre (5), 12, Nikâh 107, Rikak 27, Eymân 3; Müslim, Salât 112, Küsûf 1, Fezâil 134. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 9; Nesâî, Sehv 103, Küsûf 11. 23; İbni Mâce, Zühd 19

Açıklamalar

Hadis kitaplarımızın değişik bölümlerinde değerlendirilmiş olan ve bu kitapta da 402 numarada bir kere daha geçmiş bulunan hadis-i şerîf, öncelikle, Hz. Peygamber’in, çok üstün yeteneklerle donatılmış bulunduğunu, bu sebeple de diğer insanlardan farklı olarak birçok konuda bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Nitekim Müslim’deki rivâyette, Hz. Peygamber, namazda önünü gördüğü gibi arkasını da gördüğünü açıklamış, sonra da “*Siz benim gördüklerimi görseydiniz, gerçekten az güler çok ağlardınız*” buyurmuştur. Ne gördüğü sorulunca da “*Cennet ve cehennem gördüm*” buyurmuştur. Tirmizî ve İbn Mâce’nin rivâyetlerinde de “*Ben sizin görmediklerinizi görür, duymadıklarınızı duyurum*” buyurmuş, “*Semâda dört parmaklık bir yer bile yoktur ki orada Allah’a secde eden bir melek bulunmasın*” demiş ve yemin ederek “*Siz benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız*” diye çevresindekileri uyarmıştır. Kaygılı, korkulu ve saygılı olmanın, gözyaşı dökebilecek derecede sorumluluk hissetmenin lâzım geldiği ortadadır. Nitekim Allah Teâlâ da Tevbe sûresi’nin 41. âyetinde “**Az gülsün çok ağlasınlar!**” buyurmaktadır.

Eşyâ ve olayları gerçek yüzleriyle görmek, elbette insanı daha temkinli ve akıllı davranmaya götürecektir. Rastgele davranışlar, biraz da cehâletin ürünüdür. “*Zevkleri bıçak gibi kesen ölümü çok anın*” tavsiyesi, herhalde daha bilinçli ve akıllı davranmanın yollarından biridir.

Bir âhiret yolcusu olduğunda kuşku bulunmayan insan, durumunu düşündükçe ve gerçeği öğrendikçe, çıktığı bu uzun ve tehlikeli yolculukta kendisini sıkıntıya sokmayacak, aksine yardımcı olacak birtakım hazırlıklar yapma ihtiyacını hissedecektir. Peygamber Efendimiz, işin bu tarafını ısrarla hatırlatarak, müslümanların duygulu ve sorumlu bir hayat yaşamalarını, gereksiz taşkınlıklar yapmamalarını bir tehdit üslûbuyla dile getirmiştir. Durumu kavrayan ashâb-ı kirâm, yüzlerini kapatıp hıçkıra hıçkıra ağlamaktan kendilerini alamamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, müslümanların sahip olmadığı pek farklı bilgilere ve özelliklere sahiptir.
2. Az gülüp çok ağlamak, bilinç ve bilgi yoğunluğundan ileri gelir.
3. Allah korkusundan ağlamak, Hz. Peygamber’in tavsiye ettiği bir fazilettir.

449- وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَا يَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ وَلَا يَجْتَمِعُ عُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَدُحَانُ جَهَنَّمَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

449. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah korkusuyla gözyaşı dökken kişi, sağılmış süt memeye dönmedikce cehenneme girmez. Cihad tozu ile cehennem dumanı asla bir araya gelmez.”

Tirmizî, Fezâilu'l-cihâd 8; Zühd 9. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 8; İbni Mâce, Cihâd 9

Açıklamalar

1307 numarada tekrar gelecek olan hadisimiz, Allah korkusundan dolayı gözyaşı dökmenin, kula sağladığı mutlu sonucu çok açık şekilde ve pek çarpıcı bir misalle ortaya koymaktadır. Zira herhangi bir hayvanın memesinden **sağılmış olan sütün, tekrar o memeye girmesinin** mümkün olmadığı herkesce bilinen bir gerçektir. Efendimiz de Allah için göz yaşı dökken kimsenin cehenneme girmesini, böylesine mümkün olmayan bir olaya bağlı kılmaktadır. Bu tür ifadelerle, olmayacak olana havâle etmek (**muhâle ta'lik**) denilir. Kur'an-ı Kerîm'de bunun örneği bulunmaktadır. Yüce Rabbimiz, âyetlerini yalanlayıp onlara karşı kibirlenenlere gök kapılarının açılmayacağını ve onların, **halat ıgne deliğinden geçinceye kadar** cennete giremeyeceklerini bildirmektedir [bk. A'râf sûresi (7), 40].

Herhangi bir amel sahibinin cehenneme girme ihtimalinin, sütün çıktığı memeye geri dönmesi ile ölçülmesi hiç şüphesiz o ameli işleyenlere tam bir güven verir. O konuda en büyük teşviki oluşturur. Peygamber Efendimiz işte böylesi bir ameli, **Allah korkusuyla gözyaşı dökmek** olarak tesbit ve ilân etmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz buna bağlı olarak, Allah yolunda cihad edenlerin çıkardığı toz ile cehennem dumanının bir araya gelmeyeceğini de müjdelemiştir. Hadisimizin Nesâî'deki rivâyetlerinde cihad tozu ile cehennem dumanının, bir müslümanın “**burun deliklerinde**”, “**karın boşluğunda**” veya “**yüzünde**” asla bir araya gelmeyeceği ifade buyurulmaktadır. Bütün bunlardan maksat, Allah yolunda savaşa iştirak edenlerin cehenneme girmeyeceklerini kesin bir şekilde açıklamaktır. Dolayısıyla Allah yolunda cihad eden ile Allah korkusundan gözyaşı dökken kimselerin müşterek özelliği “**cehennemden uzak olmaktır.**”

Özellikle Nesâî'deki rivâyetlerin devamında aşırı cimrilik ile imanın bir kişinin kalbinde birleşmeyeceğine de dikkat çekilmektedir. Nitekim Allah Teâlâ, “**Kim nefsinin cimriliğinden korunmuş ise, işte o tür insanlar kurtulmuşlardır**” [Haşr sûresi(59), 9] buyurmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah korkusundan dolayı ağlamak, cehennemden uzak kalmayı sağlar.
2. Allah korkusuyla ağlamak, Allah yolunda cihad etmek gibi yüksek değerde bir ameldir.
3. Cihad tozu ve cehennem dumanı bir müslümanın şahsında asla bir araya gelmez.

450- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ : إِمَامٌ عَادِلٌ ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ تَعَالَى . وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ بِالْمَسَاجِدِ . وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ . اجْتَمَعَا عَلَيْهِ . وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ . فَقَالَ : إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ . وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ . وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ » متفقٌ عليه .

450. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Başka bir gölgenin bulunmadığı Kıyamet gününde Allah Teâlâ, yedi sınıf insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır:

Âdil devlet başkanı,

Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç,

Kalbi mescidlere sevgi ile bağlı müslüman,

Birbirlerini Allah için sevip birliktelikleri ve ayrılıkları Allah için olan iki insan,

Güzel ve mevki sahibi bir kadının gayr-i meşru davetine “Ben Allah’tan korkarım” diye yaklaşmayan yiğit,

Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse,

Tenhâda Allah’ı anıp göz yaşı döken kişi.”

Buhârî, Ezân 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53; Nesâî, Kudât 2

Açıklamalar

377 numarada geçmiş ve 660 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîf, en son fıkrası dolayısıyla burada zikredilmiştir. Hadîs-i şerîfteki bazı ifadelerin açıklaması ve yedi güzel adamın kısa tanıtımları 377 numaralı hadiste yapılmıştı. Âdil devlet başkanı hakkında doyurucu bilgi ise 660. hadiste verilecektir.

Kabul etmek gerekir ki, insanlardan ve gözlerden uzak yerlerde, kimsenin bulunmadığı ortamlarda Allah’ı anarak göz yaşı döken kimse, bir çok insanın başaramadığı bir kulluk çizgisini ve olgunluğu yakalamış demektir. Onun bu samimi kulluğunun karşılığı ise, mahşerde ilâhî koruma altına alınmak suretiyle, herkesin gözü önünde ödüllendirilmesidir.

Allah için ağlamanın değeri böylece gözler önüne serilmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kullarının sadece kendi rızâsına yönelik amellerinden hoşnut olur ve onları kimseden yardım görme imkânının bulunmadığı yerde himâyesine alır.

2. Allah korkusuyla gözyaşı dökmek âhirette Allah Teâlâ’nın arşının gölgesinde barınma mutluluğuna kavuşma yollarından biridir.

451- وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ . رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي وَجُوفِهِ أَزْيَرُ كَأَزْيَرِ الْمَرْجَلِ مِنَ الْبُكَاءِ .

حديث صحيح رواه أبو داود . والترمذي في الشمائل بإسنادٍ صحيح .

451. Abdullah İbni Şihhîr *radıyallahu anh* şöyle demiştir:

Bir keresinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in yanına gitmiştim. Namaz kılıyor ve ağlamaktan dolayı göğsünden kaynayan kazan sesi gibi sesler geliyordu.

Ebû Dâvûd, Salât 158. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 18

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, sevgili Peygamberimiz’in namaz kılarken büyük bir huşû ve tevâzu içinde âdeta inlercesine ağladığını bize haber vermektedir. Allah korkusunun ve Allah’a kavuşma arzusunun her halimizde olduğu gibi namaz esnasında da tam anlamıyla bizi kuşatması lâzım geldiği anlaşılmaktadır.

İslâm bilginleri, bu hadisi esas alarak namazda ağlamanın câiz olduğu görüşüne sahip olmuşlardır. Nitekim Hz. Ali, Hz. Peygamber’i Bedir Gazvesi’nden önceki bir gece bir ağaç altında ağlayarak namaz kılarken gördüğünü ve onun bu halinin sabaha kadar devam ettiğini haber vermiştir.

Hanefi mezhebi âlimlerine göre, Allah korkusu, cennet ya da cehennemi hatırlama gibi uhrevî bir sebeple ağlamak namazı bozmaz. Çünkü bu hâl, o kimsenin Allah’a olan derin saygısını gösterir. Namazda aranan şey huşû olup bu tarz ağlamalar, dua ve tesbih yerine geçer. Eğer ağlamanın sebebi dünyevî bir sıkıntı ise o zaman namaz bozulur. Yine Hanefilere göre namazda ah-vah etmek inlemek de ağlamak gibidir. Ancak Ebû Yûsuf, ağlama inleme esnasında iki veya daha fazla harf çıkmaması gerektiği görüşündedir. Aksi halde namazın bozulacağını söyler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber huşû içinde ibadet ederdi. Hüznü ve ağlaması namazda da devam ederdi.
2. Uhrevî sebeplerle ve harf çıkarmamak şartıyla ağlamak namazı bozmaz.

452- وعن أنسٍ رضي الله عنه . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، لِأَبِي بَنْ كَعْبٍ . رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : « إِنَّ اللَّهَ ، عَزَّ وَجَلَّ ، أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ : لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا » قَالَ : وَتَمَّانِي ؟ قَالَ : « نَعَمْ » فَبَكَى أَبِي . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . وَفِي رَوَايَةٍ : فَجَعَلَ أَبِي يَبْكِي .

452. Enes İbni Mâlik *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Übey İbni Kâ’b *radiyallahu anh*’e hitaben şöyle buyurmuştur:

- “Allah Teâlâ, **lem yekünillezine keferû** suresini sana okumamı bana emretti.”

Übey İbni Kâ’b:

- Allah benim ismimi andı mı? dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*;

- “**Evet**,” buyurdu.

Übey İbni Kâ’b duyulanarak ağladı.

Buhârî, Menâkıbu’l-ensâr 16, Tefsîru sûre (98), 1,3; Müslim, Müsâfirîn 246

Müslim’in bir başka rivâyetinde (Müsâfirîn 245) “**Übey ağlamaya başladı**” ifadesi yer almaktadır.

Açıklamalar

Hiz. Peygamber ashâbına Kur’ân-ı Kerîm’i dört kişiden öğrenmelerini tavsiye etmişti. Bu dört sahâbîden biri de Übey İbni Kâ’b hazretleridir (bk. Buhârî, Menâkıbu’l-ensâr 16). Kâ’b, Resûlullah’tan sonraki dönemde kırâat ilminin imamı olarak hizmet vermiştir.

Allah Teâlâ’nın, **Beyyine sûresi**’ni Übey İbni Kâ’b’a okumasını Hiz. Peygamber’den istemesi, kuşkusuz Übey için fevkalâde büyük bir şereftir. Onun, “**Allah Teâlâ, benim adımlı açıkça andı mı?**” diye Hiz. Peygamber’e sorması, Peygamber Efendimiz’in verdiği haberden şüphelendiği için değil, Allah katında ismen anılma şerefine mazhar olduğunu bir iyice duymak istemesindendi. Hani insan, kendisine ulaştırılan bir müjdeli haber karşısında, o haberi getirenden asla şüphe etmemesine rağmen, bir taraftan “sahi mi?” diye sorar ve bir taraftan da sevincinden yerinde duramaz hoplar ya, işte onun gibi bir sorudur Hiz. Übey’in sorusu. Nitekim aldığı müsbet cevap karşısında sevincinden ağlamaya başladı. Ya da bu büyük şerefe lâyık olamama ve bu şerefi koruyamama endişesine kapıldı. Nasıl yorumlanırsa yorumlansın, olayın, bir kul için gerçekten çok büyük bir bahtiyarlık olduğu ortadadır. Zaten Übey İbni Ka’b hazretlerinden başka herhangi bir sahâbi de, böylesi bir ilâhî iltifata mazhar olmamıştır. Bu sebeple Hiz. Ömer, Übey İbni Kâ’b’a pek hürmet eder ve kendisine “seyyidü’l-müslimîn = müslümanların efendisi” diye hitabederdi.

Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz’e Beyyine sûresi’ni Hiz. Übey’e okumayı emretmekle, onun Kur’an okumaya olan arzusunu ödüllendirmiş, ashâb-ı kirâmı da ondan Kur’an öğrenmeye teşvik etmiş olmaktadır.

Beyyine sûresi, Kur’ân-ı Kerîm’de doksan sekizinci sûre olup sekiz âyettir. “ **Tevhid, risâlet, ihlâs, namaz, zekât, kıyamet, ehl-i cehennem ve ehl-i cennet**” gibi dinin temel konularını ihtivâ etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Übey İbni Kâ'b, Hz. Peygamber'in kendisine Kur'an okuyup dinlettiği yegâne sahâbîdir.
2. Sevinçten dolayı ağlamak câizdir.
3. Allah Teâlâ tarafından ismen anılmış olmak büyük şeref ve büyük bir sorumluluktur.
4. Kur’ân-ı Kerîm’i ehlinden okuyup öğrenmek gerekir.
5. Kur'an kıraatına önem veren hâfızlara Kur'an okuyup dinletmek sünnettir.

453- وعنه قال : قال أبو بكرٍ لعمرَ ، رضي الله عنهما . بعدَ وفاةِ رسولِ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : انْطَلِقْ بِنَا إِلَى أُمِّ أَيْمَنَ . رضي الله عنها . نَزُورُهَا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، يَزُورُهَا . فَلَمَّا انْتَهَيَا إِلَيْهَا بَكَتْ . فَقَالَا لَهَا : مَا يُبْكِيكِ ؟ أَمَا تَعْلَمِينَ أَنَّ مَا عِنْدَ اللهِ تَعَالَى خَيْرٌ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَتْ : إِنْ لِيَ أَبْكِي ، أَيْ لَأَعْلَمَنَّ أَنَّ مَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَكِنِّي أَبْكِي أَنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ فَهَيَّجَتْهُمَا عَلَى الْبُكَاءِ ، فَجَعَلَا يَبْكِيَانِ مَعَهَا رَوَاهُ مُسْلِمٌ . وقد سبق في باب زيارة أهل الخير .

453. Enes *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefâtından sonra Ebû Bekir, Ömer'e:

Kalk, Ümmü Eymen *radiyallahu anhâ*'ya gidelim, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı gibi biz de onu ziyaret edelim, dedi.

Yanına vardıklarında Ümmü Eymen ağladı. Onlar:

- Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki nimetin Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* için çok daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun? dediler. Ümmü Eymen:

- Ben onun için ağlamıyorum. Ben Allah katındaki nimetlerin Peygamber *aleyhisselâm* için elbette daha hayırlı olduğunu biliyorum. Ben, vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, dedi; Ebû Bekir ve Ömer'i de duyulandırdı. Ümmü Eymen ile birlikte onlar da ağlamaya başladılar.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 103. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 65

Açıklamalar

361. hadisin açıklamasında geçtiği gibi Ümmü Eymen, aslen Habeşistanlı olup Peygamber Efendimiz'in babası Abdullah'ın câriyesi idi. Efendimiz daha 4-5 yaşlarında iken annesi Âmine'nin bir Medine dönüşü Ebvâ denilen yerde vefât etmesi üzerine Ümmü Eymen onu dedesine getirmiş ve daima Efendimiz'in hizmetinde bulunmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber onu câriyelikten âzâd etmiş ve Zeyd İbni Hârise ile evlendirmiştir. Üsâme İbni Zeyd'in annesidir. Kendisi yalnız başına Mekke'den Medine'ye hicret etmiş bir hanımdır. Peygamber Efendimiz'den beş ay kadar sonra vefat etmiştir.

Hz. Peygamber onun hakkında “*Ümmü Eymen benim annemdir*” der, ona annesi gibi saygı gösterir, sık sık ziyaretine giderdi. O da Hz. Peygamber'e karşı tam bir anne gibi davranırdı.

Hz. Ebû Bekir ve Ömer'i görünce Ümmü Eymen'in ağlaması, Resûlullah'ı ve ziyaretlerini hatırlaması ve dolayısıyla onu kaybetmiş olmaktan duyduğu üzüntüden olabildi. Ancak o, kendisine sorulunca, bunun daha başka bir sebebi, ümmeti ilgilendiren bir yönü olduğunu, ümmet için en büyük hayır kaynağı olan vahyin kesilmiş olmasını düşünerek ağladığını söylemiştir.

Bir önceki Übey İbni Kâ'b hazretlerinin, Allah Teâlâ tarafından anıldığını öğrenmesi sonucu ağlaması ile, Ümmü Eymen'in, vahyin kesilmesine ağlaması bir arada düşünülecek olursa, ashâb-ı kirâm'ın, Allah'a olan sonsuz sevgi, saygı ve haşyetlerini anlamak kolaylaşacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlâhî lutuf ve ihsanın kesilmesi gözyaşı dökülecek yegâne olaydır.
2. Kadını ve erkeğiyle sahâbe-i kirâm Allah Teâlâ'ya olan sevgi, saygı ve korkuları sebebiyle ağlardı.

454- وعن ابن عمر ، رضي الله عنهما ، قال : « لَمَّا اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَعُهُ قِيلَ لَهُ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ : « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ » فَقَالَتْ عَائِشَةُ ، رضي الله عنها : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيقٌ إِذَا قُرَأَ الْقُرْآنَ غَلَبَهُ الْبُكَاءُ » فَقَالَ : « مُرُوهُ فَلْيُصَلِّ » .

وفي رواية عن عائشة ، رضي الله عنها ، قالت : قلت : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ مَقَامَكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ . متفقٌ عليه .

454. Abdullah İbni Ömer *radiyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hastalığı ağırlaşınca kendisine, namaz(ı kimin kıldırmasını istediği) soruldu:

- “Ebû Bekir’e söyleyin, namazı kıldırın!” buyurdu.

Bunun üzerine Âişe *radiyallahu anhâ*:

- Ebû Bekir yufka yüreklidir. Kur’an okurken kendisini tutamaz,ağlar. (Başkasına emretseniz). dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Söyleyin Ebû Bekir’e, namazı kıldırın!” buyurdu.

Buhârî, Ezân 39; Müslim, Salât 94

Açıklamalar

Hz. Peygamber’in vefatından önceki hastalığı esnasında, cemaata kimin namaz kıldıracağı mesele olmuştur. Bazı rivâyetlere göre, bizzat Hz. Peygamber kendiliğinden, bazılarına göre de ezanın okunduğu, hatta kâmetin getirildiği bildirilmek suretiyle namazı kimin kıldıracağının sorulması üzerine, Efendimiz, Hz. Ebû Bekir’in imam olmasını istemiştir.

Hz. Âişe’nin, babası Ebû Bekir’in imam olmasına karşı çıkması, yine kendisinden nakledilen beyânlara göre, aslında, henüz Hz. Peygamber hayatta iken onun yerine geçecek olan kimseye insanların iyi gözle bakmayacakları, hatta uğursuz sayabilecekleri gibi tahminlerine dayanıyordu. Fakat o, gerekçe olarak, Hz. Ebû Bekir’in herkesçe bilinen yufka yürekliliğini, okuduğu Kur’an’ı ağlamaktan cemaata duyuramayacağını ileri sürüyor, imamlıktan başışlanmasını istiyordu.

Tabiatıyla olay, Hz. Âişe’nin istediği şekilde sonuçlanmadı. Resûlullah’ın ısrarlı emirleri sonucu, Hz. Ebû Bekir cemaate imam oldu ve rivâyetlere göre on iki vakit namaz kıldırıldı. Sonra da halife olarak namazları kıldırma devam etti.

Olayda Hz. Âişe’nin ileri sürdüğü gerekçe önem arz etmektedir. Hadisin burada zikredilmesinin sebebi de bu gerekçedir. Bizi burada rivâyetin bu yönü ilgilendirmektedir. Müellif Nevevî, “Allah korkusuyla ağlamanın fazileti”ne dair açtığı konuya, yukarıdan beri sıraladığı sahâbîleri örnek göstermektedir. Bu defa da Hz. Ebû Bekir’in bu meziyyetini dikkatlerimize sunmaktadır.

Hız. ÂiŖe, ‘‘Senin makamına geçince ağlamaktan sesini cemaate duyuramaz’’ derken, bu durumun Hız. Peygamber’in vefatına iŖaret olduğu bilinci ve ayrılık zamanının iyice yaklaŖtıđı kanaatiyle Hız. Ebû Bekir’in ağlamaktan kendini alamayacağını da hatırlatmıŖ oluyordu.

Hız. Peygamber’e en özel anlarında refâkat etmiŖ olan Hız. Ebû Bekir için ve tabiî diđer sađâbiler için onu kaybetmenin elem ve üzüntüsünü duymamak, onun yokluđuna ađlamamak diye bir Ŗey dűŖünülemezdi. Onlar her zaman olduđu gibi bu olayda da son derece olgun ve seviyeli bir insanî davranıŖ sergilemiŖlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberler de diğer insanlar gibi hastalanır, bazı sıkıntı ve musibetlere uğrarlar. Onların bu hali, diğer insanlara teselli vesilesi olur.
2. Hız. Ebû Bekir, Hız. Peygamber tarafından ısrarla ashâba imam tayin edilmiŖ, onların önüne geçirilmiŖtir.
3. Ebû Bekir, yufka yürekli bir kimse idi.

455- وعن إبراهيم بن عبد الرحمن بن عوفٍ أنَّ عبدَ الرحمن بنَ عوفٍ ، رضيَ الله عنه أتيَ بطعامٍ وكانَ صائماً ، فقالَ : قُتِلَ مُصْعَبُ بنُ عُمَيْرٍ ، رضيَ الله عنه ، وهوَ خيرٌ مِنِّي ، فلمَ يُوجدُ له ما يُكفَّنُ فيه إلا بُردَةٌ إنَّ عُطِيَّ بها رأسُه بدتَ رجُلُه ، وإنَّ عُطِيَّ بها رجُلُه بداَ رأسُه ، ثمَّ بَسِطَ لَنَا مِنَ الدُّنْيَا ما بَسِطَ أوْ قالَ : أُعْطِينَا مِنَ الدُّنْيَا ما أُعْطِينَا قَدْ خَشِينَا أَن تَكُونَ حَسَنَاتُنَا عُجِّلَتْ لَنَا . ثُمَّ جَعَلَ يَبْكِي حَتَّى تَرَكَ الطَّعَامَ . رواه البخاري .

455. İbrahim İbni Abdurrahman İbni Avf’dan rivayet edildiğine göre, oruçlu olduğu bir gün Abdurrahman İbni Avf *radiyallahu anh*’ın önüne (mükellef bir iftar) sofrası getirdiler. O (sofraya Ŗöyle bir baktı ve sonra) Ŗunları söyledi:

Mus’ab İbni Umeyr Uhud SavaŖı’nda Ŗehit edildi. O benden daha iyi idi. Ama kefen olarak bir kaftandan baŖka bir Ŗeyi yoktu. Onunla da baŖı örtölse ayakları, ayakları örtölse baŖı açıkta kalıyordu. Sonra dünyalık olarak her Ŗey önümüze kondu -ya da dünyalık olarak her Ŗey bize verildi- (Ŗimdi bunca nimetler önüme getiriliyor). İyiliklerimizin karŖılıđı dünyada peŖin verilmiŖ olmasın! Bundan endiŖelenmekteyiz, deyip ağlamaya baŖladı. Hatta iftar yemeğini de yemedi, terketti.

Buhârî, Cenâiz 27, Meğazî 26

İbrahim İbni Abdurrahman

Ebû İŖhâk künyesiyle bilinen İbrahim İbni Abdurrahman İbni Avf, tâbiîn neslinin büyüklerindendir. Annesi, Utbe İbni Ebî Muayt’ın kızı Ümmü Külsûm’dür.

Babası Abdurrahman İbni Avf’dan, Ömer, Osman, Ali, Sa’d, Talha, Ammâr ve Ebû Bekre gibi diğer sağâbilerden hadis rivayet etmiŖtir. Kendisinden de iki oğlu Sa’d ve Sâlih ile ez-Zührî rivayette bulunmuŖtur. Rivayetleri Tirmizî hâriç, Kütüb-i Sitte’ye dâhil beŖ hadis kitabında yer almıŖtır. Hicrî 95 veya 96 yılında vefat etmiŖtir.

Allah rahmet eylesin.

Açıklamalar

Abdurrahman İbni Avf *radiyallahu anh*, daha yaŖarken cennetlik olduğu müjdelenmiŖ bahtiyarlardandır. Kendisi sekizinci müslümandır. Bu sebeple sağâbilerin en kıdemlilerinden sayılmıŖtır. Önüne konan mükellef iftar sofrasını görünce bir anda gemiŖ günleri hatırlamıŖ, müslümanların ne zor Ŗartlarda mücâdele ve hatta can verdiklerini Ŗöyle bir kez gözlerinin önüne getirmiŖtir.

Kendisinden daha hayırlı olduğuna inandığı Mus’ab İbni Umeyr - ve rivâyete göre Hız. Hamza - gibi Uhud Harbi Ŗehidlerini bir anda gözünde canlandırıyor. Onların kefen olarak birer kaftan veya hırkadan baŖka bir Ŗey bulamadıklarını, baŖ taraflarını o hırka ile, ayaklarını ise izhir denilen otlarla kapatarak defnettiklerini

hatırlıyordu. Önüne konmuş iftar sofrasına bakarken bunları düşünebilen Abdurrahman, bir de pek anlamlı bir kuşkusunu ifade ediyordu: Elde ettiğimiz bu dünyalıklar, yaptığımız iyiliklerin peşin mükafâtı olmasın.. Eğer böyle ise, âhirette ne yaparız?..

Böylesine ağır ve ciddi bir değerlendirme sonunda, bütün iştahı ve isteği kesilen Abdurrahman İbni Avf hazretleri gözyaşları içinde sofrayı terk ediyor.. Bu, gerçekten büyük ve anlamlı bir harekettir. Kavuşulan yeni imkânlar, geçmişin gerçeklerini unutturmamalı, aksine bütün çıplaklığıyla hatırlatmalı ki, bu yeni nimetlerin kadr ü kıymeti bilinebilisin.

Abdurrahman İbni Avf'ın, Mus'ab İbni Umeyr'in kendisinden daha hayırlı olduğunu söylemesi, bir bakıma tevâzu göstermesidir. Kimin kimden daha üstün ve hayırlı olduğunu Allah bilir. Ancak o, böyle düşünmek suretiyle, hamdini ve hayrını arttırmak istemektedir. Döktüğü gözyaşları bile onun hasenâtı olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eldeki nimeti takdir için geçmişi unutmamak gerekir.
2. Kazanılan başarı ve nimetlerin birer peşin ödül olup olmadıklarını merak etmek ve ona göre davranmak gerekir.
3. Abdurrahman İbni Avf, mütevâzi bir sahâbî idi.

456- وعن أبي أُمَامَةَ صُدَيِّ بْنِ عَجَلَانَ الْبَاهِلِيِّ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ قَطْرَتَيْنِ . وَأَثَرَيْنِ : قَطْرَةُ دُمُوعٍ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَقَطْرَةُ دَمٍ تُهْرَاقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى ، وَأَمَّا الْأَثَرَانِ فَأَثَرُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى وَأَثَرٌ فِي فَرِيضَةٍ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ تَعَالَى » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

وفي البابِ أحاديثٌ كثيرةٌ ، منها :

456. Ebû Ümâme Suday İbni Aclân el-Bâhilî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah katında hiçbir şey, iki damla ve iki izden daha sevimli değildir: Allah korkusuyla akıtılan gözyaşı damlası ve Allah yolunda dökülen kan damlası. İki iz ise, Allah yolunda çarpışırken alınan yara izi ve Allah'ın emrettiği farzlardan birini yerine getirmekten kalan kulluk izidir.”

Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 26

Açıklamalar

Hadisin râvisi Ebû Umâme Suday İbni Aclân hakkında 74 numaralı hadiste bilgi verilmişti.

Gözyaşı, hisli ve duygulu olmanın ifadesi; kan, canlılığın kaynağı ve yegâne sermâyesidir. Görünürde birer sıvı olan bu iki damlanın kıymeti, birinin **haşyetullah** (Allah korkusu) diğerinin **fi sebîlillâh** (Allah yolunda) kaydına ve maksadına yönelik olmasından ileri gelmektedir.

Allah korkusu olarak türkçeleştirdiğimiz *haşyetullah*, ilâhî azametinin kavranması ve idrâki sonucu mü'minin gönül yurdunda oluşan Allah saygısı, iç titremesi, yürek titreşimidir. Muhabbet ve azametten doğan bir haşyet demektir.

Günahkârlarda pişmanlık duygusunun, ibadet ehlinde kulluk neşesinin öz suyu demek olan gözyaşı, en azgın ateşleri söndürücü bir özelliğe sahiptir. Sevgili Peygamberimiz bir başka hadislerinde (bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 12), “İki göze cehennem ateşi dokunmaz: Allah'ın büyüklüğünü düşünerek ağlayan göz; Allah yolunda geceleri uyanık kalan göz” buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah korkusuyla dökülen gözyaşının Allah katında değeri büyüktür.
2. Allah korkusuyla gözyaşı dökmek, insanı cehennem ateşine karşı korur.
3. Müslümana Allah korkusundan dolayı ağlamak yakıştır.

457- حديث الغرياض بن سارية . رضي الله عنه ، قال : وعظنا رسول الله صلى الله عليه وسلم موعظةً وجلت منها القلوب ، وذرفت منها العيون . وقد سبق في باب النهي عن البعد.

457. “Allah korkusundan ağlamak” konusuyla ilgili pek çok hadis bulunmaktadır. Meselâ, **bid’atlardan sakındırma** konusunda geçen İrbâz İbni Sâriye *radıyallahu anh*’ın, “ **Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize kalpleri ürperten, gözleri yaşartan bir va’z ve nasihatta bulundu**” anlamındaki rivayeti bunlardandır.

Açıklamalar

Kütüb-i Sitte musannıflarından Ebû Dâvûd (Sünnet 5) , Tirmizî (İlim 16) ve İbni Mâce (Mukaddime 6) tarafından rivâyet edilmiş olan İrbâz İbni Sâriye hadisi, bu kitapta, - yukarıda belirtildiği gibi - “**Bid’atlardan Sakındırma**” konusunda değil, bir sonraki “**Hiz. Peygamber’in Sünnetini ve Edeplerini Koruma**” mevzuunda 159 numaralı hadis olarak geçmiş bulunmaktadır.

Eldeki bütün *Riyâzü’s-sâlihîn* nüshalarında böyle kaydedilmiş olduğuna göre, iki ihtimal akla gelmektedir: Ya müellif Nevevî yanlış olarak “**Bid’atlardan Sakındırma**” konusunda geçtiğini yazmış veya sonradan bazı hadislerin yeri değiştirilmiştir.

Aslında, hadisin geçtiği belirtilen konu ile, yer aldığı konu arasında sadece bir hadislik bir başka mevzu bulunmaktadır. Bu sebeple bir sonraki konuya atfedilecekken yanlışlıkla bir öncesine atıfta bulunulmuş olması da muhtemeldir. Bu tür yanlışlara, hemen her kitapta rastlamak mümkündür.

Şuna da işaret edelim ki, Nevevî’nin buradaki açıklamasına - bizim esas aldığımız nüsha dışında - çoğu *Riyâzü’us-sâlihîn* nüshasında müstakil bir hadis numarası verilmemiştir. Hadisin geniş açıklaması, tam metin olarak geçtiği yerde, yani 159 numaradadır.

55- باب فضل الزهد في الدنيا

والحث على التقلل منها وفضل الفقر

ZÜHDÜN ÜSTÜNLÜĞÜ

DÜNYAYA KARŞI ZÜHDÜN FAZİLETİ DÜNYALIĞA DÜŞKÜNLÜĞÜ

AZALTMAYA TEŞVİK VE FAKİRLİĞİN ÜSTÜNLÜĞÜ

Âyetler

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَّمْ تَعْنِ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ [24]

1. “Dünya hayatının durumu, ancak gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insan ve hayvanların yediği bitkiler o su sayesinde gürleşip birbirine girmiştir. Yeryüzü zinetini takınıp süslendiği ve halkının da onun üzerinde kendilerini güçlü sandığı bir sırada, geceleyin veya gündüzün emrimiz o yere gelir de, bir gün önce hiçbir güzellik ve süsü yokmuş gibi, onu kökünden biçilmiş duruma getiririz; işte böylece iyi düşünen bir topluluğa âyetleri bir bir açıklıyoruz.”

Dünya hayatı, ebedî olan âhiret hayatıyla kıyas edilince, bir süre akıp sonra kesilen, tehlikesi az, toza toprağa karışıp giden yağmur suyu gibidir. Fakat bu su sayesinde bir takım bitkiler yetişir; insanlar ve hayvanlar onlardan yararlanır ve hayatlarını devam ettirirler. İnsanoğlu da dünyada yaptığı iyi ve kötü işler sayesinde cenneti veya cehennemi kazanır. Dünyada ebedî kalınması söz konusu değildir. O halde dünya hayatı bir imtihandan ibarettir, çünkü her imtihan geçicidir. İmtihan sonunda elde edilecek başarı, ona tam hazırlıklı olmakla sağlanır. Dünya hayatını Allah ve Resulünün gösterdiği doğrultuda geçirenler bu imtihanı başarırlar.

Dünyaya kapılıp kalmamak, ona gönül bağlamamak zühd diye isimlendirilir. Âhiret mutluluğunu elde edebilmek için, dünyaya ve dünyalığa kapılmamak gerekir. Bunun anlamı, dünyalık mal ve mülke sahip olmamak değil, sahip olduğu malın ve mülkün geçiciliğini ve onların gerçek sahibinin Allah olduğunu bilmektir. Çünkü çalışıp çabalamak, dünyadaki rızkını kazanmaya gayret etmek, başkasına el açmamak, kimseye muhtaç olmamak, elinin emeğiyle geçinmek gibi çok asil ve soylu prensipler, dinimizin önemli emirleri arasında yer alır. Âyetle ifade buyurulduğu gibi, dünyanın bütün nimetleri, süsleri, zinetleri bir anda yok olabilir. Gerçek bir mü'min bunu hiçbir zaman aklından çıkarmaz.

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا كَمَا أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَّاحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا [45] الْمَالُ وَالْبُنُونُ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَّاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا [46]

2. “Onlara dünya hayatının neye benzediğini söyle! Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki, onunla yeryüzünün bitkileri gelişip birbirine karışır ve sonunda rüzgarların savurup uçurduğu kuru bir çöp kırıntısı haline döner. Allah, her şeyi meydana getirmeye gücü yetendir. Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Ebedî kalacak iyi işler ise Rabbinin katında hem sevapça daha hayırlı hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır.”

Kehf sûresi (18), 45-46

Bir önceki âyetle de geçtiği gibi, Cenâb-ı Hak tarafından dünya hayatının gökten inen suya benzetilmesi, pek çok hikmeti ifade etmektedir. Bunlardan bazılarını yukarıda işaret edilmişti. Gökten inen yağmur suyu, bir yerde karar kılmaz ve sürekli olmaz. Dünya hayatı da her zaman bir kararda ve devamlı değildir. Yağmur suyu hep aynı durumda kalmadığı gibi, dünya hayatı da belli bir şekilde durmaz. Su nasıl kalıcı olmayıp gidici ise, dünya hayatı da öyledir. Suyun sel haline geleni nasıl zararlı ise, dünya hayatının aşırılıkları ve sapkınlıkları da zararlı ve insanı helâk edicidir.

İnsanın sahip olduğu zenginlik ve servet, oğullar ve torunlar dünya hayatının süsüdür. Mal ve servette güzellikler ve faydalar vardır; oğullar da bir insan için güç ve kuvvet belirtisidir. Fakat nasıl dünyanın bütün güzellikleri geçici ise bunlar da geçicidir. Bunlara kapılıp kalmamak gerekir. Fakat insanın bu kısa dünya hayatında işlediği güzel amellerin sevabı ve karşılığı ise sürekli olup âhiret mutluluğunun vesilesidir. Bu sebeple, malın, mülkün ve çocukların çokluğuyla öğünmek yerine, iyi ve güzel işleri çoğaltmak, sevabı kalıcı olan işler yapmak tavsiye edilmiştir. Çünkü dünyadaki mal ve servet, insanın elindeki her şey tükenir, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için yapılan güzel işlerin hayrı ve sevabı ise kalıcıdır. [bk. Nahl sûresi (16), 96]

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَهُوَ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ [20]

3. “Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ekin çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Âhirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.”

Hadîd sûresi (57), 20

Âhiret kazancı için sarfedilmeyen, kalıcı ve sürekli âlemin nimetlerini kazanmaya vasıta kılınmayan geçici hayat, sadece çocukları aldatan ve insana yorgunluktan başka bir şey vermeyen hallerden ibarettir. Âyet-

i kerîme bu halleri şöyle sıralamaktadır: **Oyun**; heves edilen, uğraşılan, boğuşulan, neticede galip de gelse yenilse de bir hiçten ibaret olan şeydir. **Eğlence**; insanı işinden, gücünden alıkoyan ve vaktini öldürmekten başka bir işe yaramayan şeylerdir. **Süs**; kişiye bir şeref kazandırmayan, görgüsüz bazı kimselerle çocukları aldatmak için vesile kılınan giyimler, kuşamlar, takılardır. **Tefâhur**; öğünme yarışı demektir. Ben senden daha üstünüm, ben falan kimsenin oğluyum, falan kabiledenim gibi kişinin öğünmeye vesile kıldığı şeylerdir. Bu öğünmenin bir başka boyutu da mal ve evlâtta çokluk yarışdır. Oysa bunlar gelip geçici olup bir imtihan vesilesidir. Fakat dünya için yaşayanlara göre hayat bunlardan ibarettir. Âhirete inanmayan kâfirlerin hayvânî bir hayattan hoşlandıklarına işaret etmek için, yağmurun bitirdiği ottan hoşlanan çiftçiler misal olarak getirilmiştir. Zira onlar, hayvanlarını besleyecek bol otları görünce sevinirler. Oysa otların ömrü kısa olup bir müddet sonra sararır, sonra da çer çöp olup gider. İşte dünya hayatının benzeri budur.

زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْخَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاَبِ [14]

4. “Nefsânî arzulara, özellikle kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı aşırı düşkünlük insanlara süslü gösterildi. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Halbuki varılacak güzel yer, Allah’ın katındadır.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 14

Şehvet ile dünyevî arzuları tatmin eden şeyler, insanlara daha çekici gösterilmiştir. Bu sebeple bazı zavallılar sevillecek ve bağlanılacak şeylerin bunlar olduğunu zannetmişlerdir. Sevilen ve beğenilen şeylerin meşrû birer nimet olma özelliği yanında, gayrı meşrû bir şeye sebep olma özelliği de vardır. Sevilen meşrû şeyleri çekici kılan ve süsleyen Allah, gayrı meşrû şeyleri cazip gösteren ise şeytan ve beşerin bilgisizliğidir. İnsana câzip gelen fakat meşru olmayan bir takım şeylerin fenalığı ve kınanması da bu ikinci sebeptir. Bu âyette ve Kur’an’ın başka âyetlerinde sayılan birtakım geçici ve aldatıcı şeyleri bağlanıp kalınacak ve sevillecek şeyler zannetmeleri, insanları fenalıklara sürüklemiştir. Çünkü bunlar ulaşılabilecek bir gaye ve hedef değildir. **Gaye ve hedef edinilen şey, geçici değil kalıcı, çirkin değil güzel olmalıdır.** Dünyada insanlara verilmiş olan meşrû nimetler, bu dünya hayatının devamı için zaruridir. Ayrıca bu nimetler Allah’ın kullarına bir ihsânı olup, hamdi ve şükrü yerine getirildiği takdirde ebedî olan âhiret mutluluğu için de bir vesiledir. Her şeyi bu dünyadan ve içinde bulunanlardan ibaret sananlar, yanıldıklarını gerçek âlemde anlarlar; fakat ne yazık ki artık iş işten geçmiş, her kişi dünyadaki hayatına göre hak ettiği yere yerleşmiştir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ [5]

5. “Ey insanlar! Allah’ın va’di gerçektir, sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın.”

Fâtır sûresi (35), 5

Allah’ın va’di gelecek olan âhiret ve oradaki ceza ve mükâfattır. İnsan, bu dünyada günümü gün edeyim de yarın ne olursa olsun deme umursamazlığı içinde olamaz. Akıllı insan, bu dünyaya dalıp uhrevî vazifelerini unutmaz; dünya için âhiretini fedâ etmez; şeytanın hile ve tuzaklarına kapılmaz; nasıl olsa Allah mağfîret sahibidir, rahmeti sonsuzdur diyerek günahlara, ahlâksızlıklara ve düşüklüklere dalmaz. Allah Teâlâ bizleri bu konuda uyarmaktadır.

الْهَآكُمُ التَّكَاثُرُ [1] حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ [2] كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ [3] ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ [4] كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ [5]

6. “Çoklukla övünmek sizi o derece oyaladı ki, kabirleri (dahi) ziyâret ettiniz (ölülerinizin çokluğunu bile hesaba kattınız). Hayır (olmaz bu), yakında (hatanızı) bileceksiniz. Hayır hayır, yakında (hatanızı) bileceksiniz. Hayır, gerçeği kesin olarak bilseydiniz (böyle yapmazdınız).”

Tekâsür sûresi (102), 1-5

Tekâsür, çokluk ve çoklukla övünmedir. Biz çoğuz; hayır, siz değil biz çoğuz diye birbirleriyle çokluk yarışına girmek, çoklukla övünmek, dünyada insanların çoğu kere kapıldığı ve aldandığı bir haldir. Bu âyetlerde, insanların mal ve evlat çokluğuna düşkünlüğünün kendilerini felâkete sürüklediğine dikkat çekilir. Bunlarla övünmenin insanı aslî vazifelerinden uzaklaştırdığı, Allah’ı zikre, şükre, O’nu hakkıyla bilmeye, azamet ve kibriyasını düşünmeye, O’na itaat ve ibadet etmeye engel olduğu anlatılır. Üstelik övünmenin

âhirette hiçbir işe yaramayacak, aksine azâbı artıracak bir günah olduğu gerçeği bütün açıklığıyla ortaya konulur.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا هُوَ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِیَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ [64]

7. “Bu dünya hayatı, eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Ahiret yurdu, işte asıl hayat odur, keşke bilselerdi.”

Ankebût sûresi (29), 64

Aynı mâhiyetteki âyetler ve açıklamaları yukarıda geçmişti. Onları tekrar etmek istemiyoruz. Kur'an'ın konuyla ilgili âyetlerini buradaki bir kaç örnek ile sınırlamak da doğru olmaz. Zühdle ilgili olduğu bilinen daha pek çok âyet vardır.

Tasavvuf ilmiyle ilgili kitaplar ile, İslâm ahlâkı sahasındaki eserlerin bir çoğunda zühdle alâkalı âyetler topluca yer alır. Sahih hadisleri ihtivâ eden meşhur kitaplarda zühd konusuna ayrılan bölümler olduğu gibi, müstakil zühd kitapları da telif edilmiş olup, bunlar az sayılmayacak kadar yekûn tutar. Bu kitaplar, zühdle ilgili rivayetleri ihtivâ eden eserler niteliğindedir. Bir kısmında konuyla ilgili Kur'an ayetlerine de yer verilir. Bu konudaki ilk eserlerden biri Abdullah İbni Mübârek'in Kitâbü'z-zühd'ü olup tavsiyeye şayândır.

Hadisler

458- عن عمرو بن عوفٍ الأنصاريِّ . رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ ، رضي الله عنه ، إِلَى الْبَحْرَيْنِ يَأْتِي بِحِزْبَتِهَا فَقَدِمَ بِمَالٍ مِنَ الْبَحْرَيْنِ ، فَسَمِعَتِ الْأَنْصَارُ بِقُدُومِ أَبِي عُبَيْدَةَ ، فَوَافُوا صَلَاةَ الْفَجْرِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، انْصَرَفَ ، فَتَعَرَّضُوا لَهُ ، فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ رَأَوْهُ ، ثُمَّ قَالَ : «أَظُنُّكُمْ سَمِعْتُمْ أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ قَدِمَ بِشَيْءٍ مِنَ الْبَحْرَيْنِ» فَقَالُوا : أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَقَالَ : «أَبْشِرُوا وَأَمْلُوا مَا يَسُرُّكُمْ ، فَوَاللَّهِ مَا الْفَقْرُ أَخْشَى عَلَيْكُمْ . وَلَكِنِّي أَخْشَى أَنْ تُبْسِطَ الدُّنْيَا عَلَيْكُمْ كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا . فَتَهْلِكُكُمْ كَمَا أَهْلَكْتَهُمْ» متفقٌ عليه .

458. Amr İbni Avf el-Ensârî *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebû Ubeyde İbnü'l-Cerrâh *radiyallahu anh*’i cizye tahsili için Bahreyn’e gönderdi. Ebû Ubeyde, cizye olarak topladığı mal ile Bahreyn’den geldi. Ensar, Ebû Ubeyde’nin geldiğini duyup, sabah namazını Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile kılmak üzere geldiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazı kılıp gitmeye kalkınca, Ensar önüne durdular. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onları bu vaziyette görünce gülümsedi ve :

– “Ebû Ubeyde’nin Bahreyn’den malla geldiğini duyduğunuzu zannediyorum?” dedi. Ensar:

– Evet, yâ Resûlallah! diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

– “Sevininiz ve sizi sevindirecek şeyler ümid ediniz. Allah’a yemin ederim ki, sizler için fakirlikten korkmuyorum. Fakat ben, sizden öncekilerin önüne serildiği gibi dünyanın sizin önünüze serilmesinden, onların dünya için yarıştıkları gibi sizin de yarışa girmenizden, dünyanın onları helâk ettiği gibi sizi de helâk etmesinden korkuyorum” buyurdular.

Buhârî, Rikak 7; Müslim, Zühd 6. Ayrıca bk. Buhârî, Cizye 1, Meğâzî 12; Tirmizî, Kıyamet 28; İbni Mâce, Fiten 18

Açıklamalar

Hız Peygamber'in, Ebû Ubeyde'yi cizye almak üzere gönderdiği Bahreyn'in o günkü sakinleri çoğunlukla mecûsîlerdi. Mecûsîlerden de cizye vergisi alınmaktaydı. **Cizye**, Ehl-i kitap'tan İslâm'ı kabul etmeyenlerin, bir anlaşma ile fert başına vermeyi üstlendikleri vergidir. Cizye vermeyi kabul edenlere zimmî denir. Bu vergi, bir taraftan Ehl-i kitap olanların İslâm ülkesinde ikâmetleri, hayat ve hürriyet haklarının korunması karşılığında ödedikleri bir bedel, bir taraftan da, müslüman olmaktan kaçınmalarının cezasıdır. Bu vergi, bütün bölge ve çevrelerde aynı olmayıp, oradaki halkın zenginlik ve fakirliğine göre değişir. Hız Peygamber, Ehl-i kitap olan yahudi ve hristiyanlar gibi, Mecûsîlerden de bu vergiyi almayı kararlaştırmıştı; daha sonraları da bu uygulama devam etti.

Sahâbîler, vakit namazlarını, özellikle sabah namazını Medine'de mevcut mahalle mescitlerinde kılarlardı. Ebû Ubeyde'nin Bahreyn'den cizye malı ve gelirleriyle döndüğünü öğrenen ensar, o gün sabah namazını Resûlullahla birlikte kılmak üzere Mescid-i Nebvî'ye gelmişlerdi. Peygamber Efendimiz, onların hangi sebeple mescide geldiklerini anlamış, ensar da bunu tasdik etmişlerdi. Onların geliş sebebi, Bahreyn'den gelen maldan pay alma ve bir miktar dünyalığa sahip olma arzusu idi. Muhtemelen onların buna ihtiyacı vardı veya Resûl-i Ekrem Efendimiz Bahreyn'den mal gelince kendilerine bundan bir miktar vermeyi va'd etmişlerdi. Peygamberimiz, insan tabiatında mevcut olan mala sahip olma duygusunu hoş karşılamakla beraber, bir endişesini de dile getirmişti. Bu endişe, mala mülke ve dünyalığa aşırı düşkünlük, helâl ve harama dikkat etmeme, fakir fukaraya karşı merhamet hissini kaybetme ve bu sebeplerle birtakım belâlara, musibetlere uğrama endişesidir. Bu endişenin kaynağı, daha önceki ümmetlerin ve milletlerin geçirmiş olduğu tecrübelerdir. Çünkü onlar, büyük dünyalıklara, zenginliğe ve yeryüzü hakimiyetine sahip olmuşlar; fakat her biri dünyalığa aşırı düşkünlük göstererek ona tek başına sahip olmaya çalışmış ve bu konuda âdeta bir yarışa girmişlerdi. Dünya malı ve zenginlik eğer Allah'ın gösterdiği doğrultuda kullanılmazsa, sonu kavga, helâk, yıkılış ve yok oluş şeklinde neticelenir. Geçmişte böyle olduğu için Peygamberimiz ümmetinin de böyle kötü bir akibete sürüklenmesinden endişelendiğini kendilerine bildirmiş, onların bu yönde dikkatlerini çekmiştir. Bununla onun ümmete fakir kalmayı veya fakirliğe özenmelerini tavsiye ettiği söylenemez. Fakat zenginliğin getireceği felâketlerden korunmalarını istediği de ortadadır. Çünkü zenginliğin sorumluluğu fakirlikten daha çoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm devletinde yaşayan, hayatları ve hürriyetleri teminat altına alınan yahûdî, hristiyan ve mecûsîlerden bu haklarını koruma karşılığında cizye vergisi alınır.
2. İnsan zengin de olsa, zühd içinde olmalı yani dünya malına, zenginliğine kapılıp kalmamalıdır.
3. İnsanların dünya malını elde etmek için birbirleriyle kavga etmesi, yarışa girmesi onların helâk olup gitmesine sebep olabilir.
4. Zenginliğin sorumluluğu fakirlikten daha ağırdır.
5. Zenginler, topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmelidirler.

459- وعن أبي سعيد الخدري ، رضي الله عنه . قال : جَلَسَ رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ. فَقَالَ: «إِنَّ مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي مَا يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَزَيْنَتِهَا» متفق عليه.

459. Ebû Saîd el-Hudrî *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* minbere oturmuş biz de onun etrafına oturmuştuk. Resûlullah şöyle buyurdu:

“Benden sonra size dünya nimetlerinin ve zînetlerinin açılmasından ve onlara gönlünüzü kaptırmanızdan korkuyorum.”

Buhârî, Zekât 47, Cihâd 37; Müslim, Zekât 121-123. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 81; İbni Mâce, Fiten 18

Açıklamalar

Peygamberimiz mescitte veya herhangi bir yerde oturduğu zaman, sahabîler kendisini dinlemek, va'z ve nasihatlarına kulak vermek üzere etrafına toplanırlardı. Peygamberimiz'in ashabının bu davranışı, daha sonra ümmet için bir örnek oldu; va'z ve nasihat, eğitim ve öğretim için konuşan kimsenin etrafında toplanıp onu sükûnetle dinlemek edep kurallarından biri olarak bize intikal etti.

Hız.Peygamber'in, İslâm ümmetinin geleceğiyle ilgili bir takım korku ve endişeleri vardı. Bunların neler olduğunu çeşitli vesilelerle bize bildirdi. Önceki hadiste de geçtiği gibi, bu korkularından biri, belki en başta geleni dünya malına düşkünlük ve bu sebeple ümmetin fitneye sürüklenmesiydi. Müslümanların pek çok fetihler gerçekleştireceğini ve dünyanın kendilerine açılacağını, yeryüzünün hâkimiyetinin ellerine geçeceğini, fethedilen yerlerdeki zenginliklere de müslümanların sahip olacağını haber veren, müjdeleyen pek çok hadisler vardır. İşte bu durumda müslümanların nasıl hareket etmeleri gerektiğini öğreten, mal mülk kavgasına düşmeden, dünyaya ve dünyalıklara kapılmadan Allah'ın hoşnutluğunu kazanacakları bir hayatı sürdürmeleri gerektiğini öğütleyen, aksi davranışların sonuçlarına dikkat çeken hadisler de vardır. Bu rivayet de onlardan biridir. Burada bizlere tavsiye edilen şey, zühd kavramına yaraşır bir hayatı tercih etmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir âlim, mürşid ve vâiz konuşurken, onun çevresinde toplanıp saygıyla dinlemeli ve istifade etmelidir.
2. Dünya malına, mülküne ve zenginliğine Allah'ı unutturacak derecede düşkünlük göstermemek ve bunlara bağlanıp kalmamak, ahireti bir an bile akıldan çıkarmamak gerekir.

– عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : « إِنَّ الدُّنْيَا خُلُوعٌ خَضِرَةٌ وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا ، فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ فَاتَّقُوا الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النَّسَاءَ » رواه مسلم .

460. Ebû Saîd el-Hudrî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Dünya tatlıdır ve manzarası hoştur. Şüphesiz ki Allah dünyanın idaresini size verecek ve nasıl davranacağınıza, ne gibi işler yapacağınıza bakacaktır. O halde dünyadan sakının ve kadınlardan korunun.”

Müslim, Zıkr 99

Açıklamalar

Bu hadis, 71 numara ile daha önce de geçmişti. Ümmetin Hız.Peygamber'den sonraki dönemlerinde en önemli ayrılık sebepleri, fitne ve fesada düşme vesileleri; dünya malı, mülkü, zenginliği, mevki ve makam hırsı olmuştur. Esasen hadisin rivayetlerinin bir kısmında geçen mal kelimesine karşılık bazısında geçen dünya kelimesiyle kastedilen mânânın da mal, mülk ve dünya zenginliği olduğu anlaşılmaktadır. Dünyanın tatlı, yeşil ve hoş manzaralı olarak anılması, tatlı ve yeşil bir meyveye benzetilmesi sebebiyledir. Çünkü manzara olarak yeşil renk, lezzet olarak da tatlı hoşadır gider. Dünyanın çekiciliği de güzel bir meyvenin çekiciliği gibidir. Fakat aynı zamanda bu meyvenin tadı ve yeşilliği gelip geçicidir. Dünya da tıpkı bunun gibi gelip geçicidir. O halde dünyaya gönül bağlamak, onun ebedî olduğuna inanmak bir müslüman için söz konusu olamaz.

Müslümanlar yeryüzüne hâkim olurlarsa, onlar dünyanın malına mülküne aşırı derecede düşkünlük göstermez, bu geçici dünya hayatı uğrunda birbirleriyle yarışmazlar. Şayet onlar kendilerinden beklenildiği şekilde müslümanca bir kişilik sergileyemezlerse, o takdirde birbirleriyle kavga eder, fitneye düşer ve neticede halifeliklerini, hâkimiyetlerini kaybeder, kendilerinden önceki ümmetler gibi helâk olur, tarih sahnesinden silinip giderler. O halde müslümanlar dünya ile ilgilerini sürdürürken, bu dünyada yaptıkları işlerin hesabını verecekleri âhîret gününü ve ebedî olan âhîret hayatını unutmamalıdır.

Peygamber Efendimiz, umûmî anlamda dünyadan ve kadınlardan sakınıp korunmayı tavsiye etmiştir. Dünyadan niçin sakınılması gerektiğini yukarıdaki açıklamalardan anlamamız mümkündür. Kadınlardan sakınmanın tavsiye edilmiş olması ise, erkek ve kadının şehvî arzularının, birbirlerine karşı olan meyil ve yönelişlerinin, her türlü gayri meşrû ve haram ilişkilerden arındırılması gâyesine yöneliktir. Çünkü toplumdaki

nizamın ve düzenin sağlanması, annesi ve babası belli sağlıklı nesiller yetiştirilmesi, aile hayatının mutluluğu ve sürekliliği, kadın erkek ilişkilerinin ahlâkî bir temel üzerine bina edilmesine bağlıdır. **Kadınlar da tıpkı dünya gibi çekicidir. Bir çok kavganın, kan dökmenin, belâ ve musibetlere uğramanın sebeplerinden biri de kadın erkek ilişkilerindeki dengesizliktir.** Nitekim günümüz dünyasında, hatta içinde yaşadığımız toplumda dahi bu durumu yakından müşahade etme imkânına sahibiz. Bu sebeple, **İslâm dini kadın erkek ilişkilerinin temel kurallarını, zaman içinde değiştirilmesi söz konusu olmayan Kur'an ve Sünnet'e dayandırmıştır.** Bir mü'minin itikad ve inancı gereği, Allah ve Resulünün koymuş olduğu bu kuralların dışına çıkması söz konusu olamaz.

Peygamber Efendimiz, kadınlar sebebiyle ortaya çıkacak fitneden genel anlamda sakındırdıktan sonra, özel anlamda bunun örneğini vererek, Benî İsrâil'in ilk fitnesinin kadın yüzünden olduğunu hatırlatmıştır. Müslim'in rivayetinde bu açıkça belirtilmişken, Nevevî o kısmı kitabına almamıştır. Bir rivâyette belirtildiğine göre, Benî İsrâil'den bir adamın kardeşinin veya amcasının oğlu, onun kızıyla ya da karısıyla evlenmek istemiş, adam bunu kabul etmeyince de öldürülmüştü. Bu kişinin aynı zamanda zengin biri olduğu da nakledilir. Bu konudaki rivayetlerin muhtevası çeşitli olmakla beraber, ilk fitnenin kadın yüzünden çıktığı gerçeği ortadadır (Bk.Ali el-Kârî, Mirkât,VI, 267-269).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyanın mal, mülk ve zenginliği insana çekici gelir. Ancak dünyanın bütün zevkleri, mal, mülk ve zenginliği geçicidir. Bu sebeple onlara bağlanıp kalmamak gerekir.
2. Yeryüzünü yönetmeye, orada halife olmaya lâayık olanlar müslümanlardır. Bu görevlerini gerektiği gibi yerine getirmedikleri takdirde hakimiyetlerini kaybederler.
3. Dünyalığa aşırı düşkünlük, insan için fitne sebeplerinin başında gelir.
4. Kadınlar da fitne unsurlarından biridir. Bunun sebebi, kadının yaratılışındaki çekicilik, kadın ve erkeğe verilen şehvet hissidir. Bu sebeple İslâm, kadın erkek ilişkilerinin düzenlenmesini esas almıştır.

461- وعن أنسٍ رضي الله عنه . أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « **اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ** » متفقٌ عليه .

461. Enes *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah'ım! Gerçek hayat sadece âhiret hayatıdır.”

Buhârî, Rikak 1, Cihâd 33, 110, Menâkibu'l-ensâr 9, Megâzî 29; Müslim, Cihâd 126, 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 55; İbni Mâce, Mesâcid 3

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bazı hadislerini bir olay üzerine söylemiştir. Hadis ilimlerinden biri olan esbâbü vürûdi'l-hadîs, hadislerin hangi sebeple söylendiğini konu edinir. Hz.Peygamber bu hadisi, Hendek savaşı öncesinde hendek kazma sırasında söylemiştir. Peygamberimiz, hendek kazmakta olan ashabının yorulduğunu görünce, insanın bu dünyada uğradığı birtakım sıkıntılara, dert ve yorgunluklara üzülmemesi gerektiğini, bunların hepsinin ecrinin ebedî olan âhiret hayatında verileceğini onlara müjdeleyerek böyle buyurmuştu. Böylece ashâba arzu ve isteklerini, hedeflerini bu dünya ile sınırlandırmamalarını öğütlemişti. Aynı hadisi, Vedâ haccı esnasında, arefe gününde mü'minlerin çokluğunu gördüğünde de söylemişti. Dünyadaki çokluklarının kendilerini gururlandırmaması gerektiğini, çünkü dünyadaki her şeyin geçici olduğunu hatırlatmıştı. Bütün bunlar göstermektedir ki, esas kalıcı hayat âhiret hayatıdır ve insanın bu geçici dünyadaki bütün gayreti, ebedî ve kalıcı âhiret hayatını kazanmak olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu dünya hayatı geçici olup, dünyanın her şeyi burada kalır.

2. Gerçek hayat ebedî olan âhiret hayatıdır. Müslüman, dünyadaki geçici hayatını yaşarken, ebedî hayatı kazanmayı daima göz önünde bulundurmalıdır.

462- وعنه عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « يَتَّبِعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثَةٌ : أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ : فَيَرْجِعُ اثْنَانِ . وَيَبْقَى وَاحِدٌ : يَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ » متفقٌ عليه .

462. Enes *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ölen kimseyi peşinden üç şey takip eder: Aile çevresi, malı ve yaptığı işler. Bunlardan ikisi geri döner, biri ise kendisiyle birlikte kalır. Aile çevresi ve malı geri döner; yaptığı işler kendisiyle birlikte kalır.”

Buhârî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 46; Nesâî, Cenâiz 52

Açıklamalar

Her insan anasından doğar, büyür, gelişir ve ölür. Erkek olsun, kadın olsun bu dünyada hayat süren her fert başta ailesi olmak üzere dar veya geniş bir çevre içinde yaşar. Çeşitli yollarla mal ve mülk sahibi olabilir. Hayatının sonuna kadar da birtakım işler yapar, davranışlar sergiler. Bu işler ve davranışlar, Allah'ın hoşnutluğuna uygun güzel ve salih ameller olabileceği gibi, Allah'ın hoşnut olmayacağı kötü ve çirkin davranışlar da olabilir. Dünya ve âhiret mutluluğunu elde etmek veya kaybetmek, herkesin bu dünyada yaptığı işler ve sergilediği davranışlarla doğrudan ilgilidir; hatta bunlarla doğru orantılıdır.

Peygamber Efendimiz, bir kimse öldüğünde onun dünyada bırakacakları ile âhirete götüreceklelerinin neler olduğunu bize bildirmiş, önem vermemiz gerekenin ne olduğunu açıklamış ve bizi sevâbı kalıcı olan ve ebedî hayatta mutluluk içinde olmamızı sağlayan iyi işlere, güzel davranışlara teşvik etmiştir. Bu sebeple, Peygamberimiz, konuyu âdetâ canlandırarak ölen kimseyi üç şeyin takip ettiğini, yani kabrine kadar gittiğini, bunların da o kişinin yakınları, malı ve iyi ya da kötü işleri, davranışları olduğunu söylemiş, bunlardan ilk ikisinin geri döndüğünü, üçüncüsünün yani âhirette mükâfat veya ceza görmesine sebep olacak iş ve davranışlarının ise ölenle birlikte kaldığını bildirmiştir. Böylelikle dikkat etmemiz gerekenin her türlü ibâdet ve tâatlerimiz, iş ve davranışlarımız olduğuna bir kere daha dikkatimizi çekmiştir.

Bu hadis 105 numara ile geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın ölümünden sonra ailesi, yakınları, malı ve mülkü dünyada kalır. Bunlar hayırlı ise, kendisinin sevabının devamına vesile olabilir.

2. Ölen kimsenin amelleri, yani iyi ve kötü davranışları onunla birlikte kabre gider. Bunlar, o kişinin âhirette mutluluğuna veya ceza görmesine sebep olur.

463- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يُؤْتَى بِأَنْعَمِ أَهْلِ الدُّنْيَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَيُصْبَغُ فِي النَّارِ صَبْعَةً ثُمَّ يُقَالُ : يَا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ خَيْرًا قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ نَعِيمٌ قَطُّ ؟ فيقول : لا والله ياربِّ . وَيُؤْتَى بِأَشَدِّ النَّاسِ بُؤْسًا فِي الدُّنْيَا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيُصْبَغُ صَبْعَةً فِي الْجَنَّةِ ، فَيُقَالُ لَهُ : يَا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ بُؤْسًا قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ شِدَّةٌ قَطُّ ؟ فيقول : لا ، والله ، مَا مَرَّ بِي بُؤْسٌ قَطُّ ، وَلَا رَأَيْتُ شِدَّةً قَطُّ » رواه مسلم .

463. Enes *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cehennemliklerden olup, dünyada pek müreffeh hayat yaşayan bir kişi kıyamet gününde getirilip cehenneme bir kere daldırılır. Sonra:

– Ey âdemoğlu! Sen hayırlı bir gün gördün mü? Herhangi bir nimete nâil oldun mu? denilir. O kişi:

– Hayır, vallahi Rabbim! Öyle bir şey görmedim, der. Cennetliklerden olup, dünyada insanların en yoksul olanı getirilir cennete bir kere daldırılır. Ona da:

– Ey âdemoğlu! Sen herhangi bir yoksulluk ve sıkıntı gördün mü? Hiç zorluk ve darlık çektin mi? denilir. O kişi de:

– Hayır, vallahi Rabbim! Hiçbir yoksulluk ve sıkıntı görmedim, zorluk ve darlık çekmedim, der.”

Müslim, Münâfikîn 55

Açıklamalar

Bu hadisten açıkça anladığımız gerçek şudur: Allah Teâlâ’nın dünyada kendisine çeşitli nimetler verip zengin ve müreffeh kıldığı her insan cennetlik olmadığı gibi, yoksulluk ve sıkıntı içinde bıraktığı herkes de cehennemlik değildir. Bunun aksine, dünya nimetlerine boğulmuş bir insan cehenneme gidebileceği gibi, dünya nimetlerinden mahrum bırakılmış olan bir kimse de cennete gidebilir. Bunun herkes için geçerli bir kaide olmadığını da belirtmeliyiz. Dünyada müreffeh ve zengin bir hayat sürüp, Allah’a karşı kulluk vazifesini gerektiği gibi yapan nice insan cennete girebileceği gibi, fakir ve yoksul bir hayat geçirip de bu durumuna sabretmeyen ve kulluk görevini gerektiği gibi yapmayan nice insan da cehenneme girebilir.

Kıyamet gününde cehenneme bir kere daldırılan kimse, dünyada pek müreffeh bir hayat yaşamış olmasına karşılık Allah’ın hoşnutluğunu kazanacak hiçbir iş yapmadığı için, bir ceza çekme yeri olan cehennemde herhangi bir hayır ve refah görmediğini itiraf eder. Çünkü onun bütün hayatı, dünyaya yönelik geçmiş ve âhirete hiç bir hazırlık yapmamıştır. Atıldığı cehennemde bu geçici dünyada yaşadığı müreffeh hayatı Allah’ın hoşnut olacağı tarzda geçirmemiş olmanın pişmanlığını tadar. Buna karşılık cennete bir kere daldırılıp çıkarılan kimse, bu geçici dünyada yoksulluk, sıkıntı, zorluk ve darlık içinde yaşadığı halde, yapılan iyi işlerin mükâfatının verildiği yer olan cennette hiçbir yoksulluk, sıkıntı, zorluk ve darlık görmediğini söyler ve dünyada Allah’ın hoşnutluğu yönünde geçirdiği hayatın burada karşılığını görür. Böylece herkes, dünyadaki hayatını hangi şekilde geçirmişse onun karşılığını kıyamet gününde aynıyla bulur; Allah’ın va’dinin gerçek olduğunu anlar. Şu kadar var ki, oradaki pişmanlık hiç kimseye bir fayda sağlamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyada refah ve mutluluk içinde bir hayat süren kimse, Allah’ın rızâsına uygun hareket etmemişse, kıyamet günü cehenneme girebilir.
2. Dünyada sıkıntılı ve yoksul bir hayat geçiren kimse, Allah’ın hoşnutluğu yönünde bir hayat sürmüşse, kıyamet gününde cennetliklerden olabilir.
3. Cehennemde bir refah ve mutluluk söz konusu olmayacağı gibi, cennette de yokluk, yoksulluk, sıkıntı ve zorluk olmayacaktır.
4. Âhiret mutluluğunu elde etmek isteyen kimse dünya hayatının kıymetini bilmeli, dünyaya ve dünyalığa kapılıp kalmamalıdır.

464- وعن المستورد بن شداد رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **مَا الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مِثْلُ مَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ أَصْبَعَهُ فِي الْيَمِّ . فَلْيَنْظُرْ يَمَّ يَرْجِعُ؟** » رواه مسلم .

464. Müstevrid İbni Şeddâd *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Âhirete göre dünya, sizden birinizin parmağını denize daldırmasına benzer. O kişi parmağının ne kadarlık bir su ile döndüğüne baksın.”

Müslim, Cennet 55

Müstevrid İbni Şeddâd

Müstevrid İbni Şeddâd İbni Amr, Mekke’li sahâbîlerden olup Kureyş kabilesine mensuptur. Peygamberimiz vefat ettiğinde henüz çocuk yaşıydı. Peygamberimiz’den hadis dinlemiş ve dinlediğini iyi anlayıp muhafaza etmişti. Mısır fethine iştirak etti. Önceleri bir müddet Kûfe’de, fethedildikten sonra da Mısır’da yerleşti. Bu sebeple kendisinden hem Kûfe’liler hem de Mısır’lılar hadis rivayet etti. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem’den yedi hadis rivayet ettiği söylenir. Müstevrid 45(665) senesinde İskenderiye’de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ebedî olan âhiret hayatıyla, geçici olan dünya hayatı kıyaslandığında, bu dünyada geçirdiğimiz hayatın ne kadar kısa ve değersiz olduğunu bu hadis çok veciz bir şekilde ortaya koyar. Âhiret hayatı uçsuz bucaksız bir deniz, buna karşılık dünya hayatı bu denize bir parmak batırıldığı zaman o parmağa değen su kadardır.

Bu hadisten öğrenmemiz gereken bir başka gerçek de şudur: Dünyada kazanılan bütün mallar, mülkler, zenginlikler, makamlar ve mevkiiler gelip geçicidir. Bunlara sahip olan bir kimsenin, bunlarla öğünmemesi, gururlanıp kibirlenmemesi gerekir. Bunun aksine, daha önceki hadislerde de geçtiği gibi, gerçek hayat âhiret hayatıdır. Bu dünya, âhiretin tarlasıdır. İnsan burada ne ekerse, âhirette onu biçer. Kısaca ifade edecek olursak, sonlu olan bu fânî dünya ile sonu bulunmayan ebedî hayat kıyas edilemeyecek kadar değer farkına sahiptir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ebedî olan âhiret hayatı ile dünya hayatı kıyas kabul etmez şekilde farklıdır.
2. Dünyanın her çeşit malı, mülkü, zenginliği, mevki ve makamı geçicidir.
3. Dünya hayatı, âhiretin tarlasıdır.
4. İnsanın gâyesi ve hedefi, ebedî olan âhiret hayatını kazanmak olmalıdır.

465- وعن جابرٍ ، رضيَ الله عنه أنَّ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِالسُّوقِ وَالنَّاسِ كَتَفَيْهِ ، فَمَرَّ بِجَدِي أَسْكَ مَيْتٍ ، فَتَنَاوَلَهُ ، فَأَخَذَ بَأُذُنِهِ ، ثُمَّ قَالَ : « أَتَيْكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ هَذَا لَهُ بِدَرَاهِمٍ؟ » فَقَالُوا : مَا نُحِبُّ أَنَّهُ لَنَا بِشَيْءٍ ، وَمَا نَصْنَعُ بِهِ ؟ ثُمَّ قَالَ : « أَتُحِبُّونَ أَنَّهُ لَكُمْ؟ » قَالُوا : وَاللَّهِ لَوْ كَانَ حَيًّا كَانَ عَيْنًا ، إِنَّهُ أَسْكُ . فَكَيْفَ وَهُوَ مَيْتٌ ، فَقَالَ : « فَوَ اللَّهُ لِلدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ هَذَا عَلَيْكُمْ » رواه مسلم.

قوله « كَتَفَيْهِ » أي : عن جانبيه . و « الْأَسْكُ » الصغير الأذن .

465. Câbir radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir gün pazar yerine uğradı. Etrafında ashâbı da vardı. Resûlullah, küçük kulaklı bir oğlak ölüsüne rastladı. Onun kulağından tutarak:

– “Hanginiz bunu bir dirheme satın almak ister?” buyurdu. Ashâb:

– Daha az para ile de olsa biz almayız, onu ne yapalım ki, dediler!. Sonra Resûl-i Ekrem:

– “Size bedava verilse ister misiniz?” diye sordu. Onlar:

– Allah’a yemin ederiz ki, o diri bile olsa, kulaksız olduğu için kusurludur. Ölüsünü ne yapalım? diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlullah:

– “Allah’a yemin ederim ki, Allah’a göre dünya, önünüzdeki şu ölü oğlaktan daha değersizdir” buyurdu.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, çevresindeki her şeyle ilgilenir, ilgiye değer gördüğü şeyleri birer eğitim malzemesi olarak kullanırdı. Bu hadiste, bunun bir örneğini görüyoruz. Ölmüş bir oğlağın kulağından tutup onu insanlara göstermek, gösterilen bu nesnenin değersizliğine delâlet eder. Buna rağmen o, sahâbeye bu değersiz şeyi bir dirheme satın alıp almayacaklarını sordu. Oysa muhatapların bunu almayacağı ve ona bir değer vermeyeceği ortada idi. Nitekim, kimse böyle bir şeyi almaya, yani ona bir değer vermeye yanaşmadı. Hatta hiç para vermeksizin ona sahiplenmeyi de kabul etmediler. Zaten bu, beklenen bir netice idi. Ayrıca sahâbiler, diri bile olsa onu arzu etmeyeceklerini, çünkü kulağı küçük olduğu için kusurlu bir hayvan olduğunu söylediler. Peygamber Efendimiz'in istediği de bu idi. Çünkü bu durum, kendisinin sahâbeye vermek istediği derse uygundu. O, bu isteksizlikten hareketle, dünyanın Allah nezdindeki değerinin, kendilerinin önünde bulunan bu ölü oğlaktan daha değersiz olduğunu söyledi. Böylelikle, müslümanların dünyanın geçici ve aldatıcı varlıklarına aldanıp kanmamaları gerektiğini tavsiye etti. Dünyanın malı mülkü böyle değersiz olduğu için, Cenâb-ı Hak çalışıp çabalayan ve gayret gösterene müslüman kâfir ayırımı yapmaksızın dünyalık ihsan edeceğini beyân etti. Çünkü bu, Allah'ın adaletinin gereği idi. Çok çalışan kâfirlere, az çalışan veya çalışmayan müslümanlardan daha çok mal vermesi de bu sebeptir. Fakat âhiretin nimetleri böyle değildir. Onların Allah katında bir kıymeti vardır ve bunları sadece kendi nazarında kıymetli olan mü'minlere ihsan edecektir. Bütün bunlar, mü'minlerin dünya ile alâkasını kesmeleri anlamına gelmez. Bu anlayışın aksine, dünyalığa sahip olabilecekleri ancak sahip oldukları şeylerin geçici olduğuna inanmaları ve bunları ebediyyen ellerinde kalacakmış, ya da kendilerini ebedileştirecekmiş gibi görmemeleri gerektiği hatırlatılmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz, ashâbı eğitirken her fırsatı değerlendirmiştir. İslâm eğitimcilerinin bunu dikkate almaları gerekir.
2. Necis olan bir ölü kokup dağılmamışsa ona dokunmak yasaklanmamıştır.
3. İnsanlar nazarında bir ölü oğlağın değeri olmadığı gibi, Allah yanında da bu dünyanın bir kıymeti yoktur.
4. İnsanlar, sanki ebedî imiş gibi bu dünyaya bağlanıp kalmamalıdır.

466- وعن أبي ذرٍّ رضي الله عنه ، قال : كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فِي حَرَّةٍ بِالْمَدِينَةِ ، فَاسْتَقْبَلَنَا أَحَدٌ فَقَالَ : « يَا أَبَا ذَرٍّ » . قُلْتُ : لَبَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَقَالَ : « مَا يَسُرُّنِي أَنَّ عِنْدِي مِثْلَ أَحَدٍ هَذَا ذَهَبًا تَمْضِي عَلَيَّ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَعِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ ، إِلَّا شَيْءٌ أَزْصُدُهُ لِدِينٍ ، إِلَّا أَنْ أَقُولَ بِهِ فِي عِبَادِ اللَّهِ هَكَذَا وَهَكَذَا » عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَمِنْ خَلْفِهِ ، ثُمَّ سَارَ فَقَالَ : « إِنَّ الْأَكْثَرِينَ هُمْ الْأَقْلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا مَنْ قَالَ بِالْمَالِ هَكَذَا وَهَكَذَا » عَنْ يَمِينِهِ ، وَعَنْ شِمَالِهِ ، وَمِنْ خَلْفِهِ « وَقَلِيلٌ مَا هُمْ » . ثُمَّ قَالَ لِي : « مَكَانَكَ لَا تَبْرَحَ حَتَّى آتِيكَ » . ثُمَّ انْطَلَقَ فِي سَوَادِ اللَّيْلِ حَتَّى تَوَارَى ، فَسَمِعْتُ صَوْتًا قَدْ ارْتَفَعَ ، فَتَخَوَّفْتُ أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ عَرَضَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَرَذْتُ أَنْ آتِيَهُ فَذَكَرْتُ قَوْلَهُ : « لَا تَبْرَحَ حَتَّى آتِيكَ » فَلَمْ أَبْرَحْ حَتَّى أَتَانِي ، فَقُلْتُ : لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتًا تَخَوَّفْتُ مِنْهُ ، فَذَكَرْتُ لَهُ . فَقَالَ : « وَهَلْ سَمِعْتَهُ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ ، قَالَ : « ذَاكَ جِبْرِيلُ أَتَانِي فَقَالَ : مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِكَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ ، قُلْتُ : وَإِنْ زَيْ وَإِنْ سَرَقَ ؟ قَالَ : وَإِنْ زَيْ وَإِنْ سَرَقَ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

466. Ebû Zer radiyallahu anh şöyle demiştir:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'le birlikte Medine'nin Harra mevkiinde yürüyordum. Derken Uhud dağı karşımıza çıkıverdi. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem:

– “Ey Ebû Zer!” dedi. Ben:

– Buyur yâ Resûlallah! Emrine âmâdeyim, dedim. Resûlullah:

“Yanımda şu Uhud dağı kadar altın olsa, bu beni sevindirmez. Bir borcu ödemek için ayırdığımdan başka da yanımda bir dinar bulunarak üç gün geçmesini istemem. –Resulullah, önüne, sağına, soluna ve arkasına elleriyle verme işareti yaparak–yanımda bulunanı Allah’ın kullarına şöyle şöyle dağıtmak isterim” buyurdu. Sonra yoluna devam etti ve:

“Dünyada varlığı çok olanlar âhirette sevapları az olanlardır. Yalnız sağına, soluna ve ardına şöyle, şöyle ve şöyle verenler müstesnadır. Fakat onlar da ne kadar azdır” buyurdu. Sonra da bana:

“Ben yanına gelinceye kadar yerinden ayrılma” diye tenbih ederek gecenin karanlığında yürüyüp gözden kayboldu. Yüksek bir ses işittim bir kimsenin Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*’e saldırmasından korktum. Onun yanına varmak istedim, fakat **“Ben yanına gelinceye kadar yerinden ayrılma”** buyruğunu hatırlayarak yerimden ayrılmadım. Resûl-i Ekrem yanıma gelince:

– Bir ses işittim ve ondan korktum, diye duyduğum sestten bahsettim. Hz.Peygamber:

– **“Sen o sesi duydun mu?”** diye sordu. Ben:

– Evet, diye cevap verdim. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

– **“O gelen Cebrâil idi; bana ümmetinden Allah’a ortak koşmayarak ölen kimse Cennet’e girer, dedi.”** Ben:

– Zina edip hırsızlık yapsa da mı? dedim. Resûl-i Ekrem:

– **“Zina da etse, hırsızlık da yapsa neticede cennete girer”** buyurdular.

Buhârî, İstikrâz 3, Rikak 14; Müslim, Zekât 32

Açıklamalar

Peygamberimiz bazı kere ashabı ile birlikte Medine’nin semtlerinde ve civarında geziye çıkardı. Bu arada çarşı pazara uğradığı ve oradakilerin durumuyla ilgilendiği de olurdu. Ebû Zer’in anlattığı bu gezintide Medine’nin Uhud dağı yönünde yer alan ve siyah taşlarıyla meşhur olan Harre mevkiine uğramışlardı. Ebû Zer, sahâbe arasında zühd hayatına düşkünlüğüyle meşhur olanlardandır. Bu sebeple özellikle zühdle ilgili rivayetleri bize nakleden sahâbîlerin ilk sıralarında yer alır.

Bu dünyada insanların en çok değer verdiği ve sahip olmak istediği şeylerin başında altın gelir. Günümüzde bile altın fertlerin ve devletlerin zenginlik ölçüsü olmaya devam etmektedir. Fakat dünyanın bu en kıymetli metali gerçekten gönül bağlamaya ve elde tutup yıgmaya değer mi? İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz Uhud dağı görünce, Ebû Zer’in bir noktaya dikkatini çekmek ve herkesin çok değer verdiği bir metali kendisinin katındaki kıymetinin ne olduğunu, aynı zamanda inananların bu yöndeki tavrının nasıl olması gerektiğini ona ve onun şahsında ümmetine öğretmek ister. Uhud dağı kadar altını olsa, dünyada kendisine yetecek ve borcunu ödeyecek miktar hariç, kalanını kısa bir süre için bile yanında tutmayı arzu etmediğini, onu hemen ihtiyaç sahiplerine dağıtmak isteyeceğini söyleyerek, dünya malının ve zenginliğinin Allah yolunda harcanması gerektiğini bizlere öğütler.

Bu ve benzeri hadislerden hareketle, dünyada mal mülk sahibi olmanın, çalışıp çabalayarak zenginleşmenin dinimizde yasaklandığı gibi bir anlayışa kapılmak son derece yanlış olur. Çünkü sahâbe arasında zengin olan pek çok kişi vardı ve Peygamber Efendimiz onların zenginliklerini övüyor, takdir ediyorlardı. Çünkü onlar, dinimizin meşrû gördüğü helâl yollardan kazanç sağlayarak zengin oluyor ve bu zenginliklerinin hakkını verip gereğini yerine getiriyorlardı. İhtiyaç sahiplerine olduğu kadar, yeni kurulan genç İslâm devletinin ordusunu techiz etmeye ve zaruri ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı oluyorlardı. Peygamberimiz’in çok sevdiği ve pek çok hadislerinde övdüğü, kendisinden sonra sırayla müslümanların halifeliğini yapan Hz.Ebû Bekir, Ömer ve Osman gibi yakın arkadaşları da zengin sahâbîler arasında yer almaktaydı.

Dünyada malı ve zenginliği çok olanın âhirette sevabının az olacağı gerçeği, bir istisna ile belirtilmiştir. Bu istisna, malı ve zenginliği infak yani Allah yolunda harcayabilmektir. Aksi takdirde zenginlik, mal mülk

sahibi olmak insan için bir vebal olabilir. Çünkü hakkı verilmeyen ve insanlığın hayrına kullanılmayıp biriktirilen mal, kişi için âhiret sevabını önleyici bir âmil olur. **İslâm'a göre zenginlik, mal ve mülk, insanların hepsinin faydalanabileceği alanlara yönlendirilmelidir. Çünkü zengin olanlar ve mal mülk elde edenler, bunları diğer hemcinsleri sayesinde elde ederler.** Dolayısıyla onlara karşı görevlerini yerine getirmekle de mükelleftirler. Böyle yapmadıkları takdirde, işte o zenginlik ve mal, insan için âhirette bir vebal ve günah kaynağı olur.

Hız.Peygamber, Ebû Zer'e bütün bunları anlattıktan sonra, Cebrâil *aleyhisselâm*'ın vahiyle kendisine bildirdiği bir hakikati, bir müjdeyi de ona haber verir. Bu müjde, bir insan ne kadar günahkâr olsa da, Allah'a şirk koşmadan öldüğü takdirde önünde sonunda cennete gireceği gerçeğidir. Bunu işiten Ebû Zer, en büyük günahlardan sayılan zina ve hırsızlık suçlarını işleyen kişinin cennete girip girmeyeceğini sorar. Peygamberimiz, zina etmiş, hırsızlık da yapmış olsa, Allah'a şirk koşmayan, tevhid inancı üzere ölen herkesin neticede cennete gireceğini söyler. Bu müjde, suç işleyenin, günahkâr olanın ceza çekmeyeceği anlamına gelmez. Ancak suç ve günah ebedî cehennemde kalma, bir başka ifadeyle cennete hiç girmeme sonucunu doğurmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hız.Peygamber insanlara karşı son derece mütevâzi idi. Ashâbıyla birlikte oturur, onların her çeşit problemiyle ilgilenir, kendileriyle gezintiye çıkar, çarşı ve pazarı dolaşırdı.
2. Borcu olan kimsenin, mal sahibi olduğunda yapacağı ilk iş, borcunu ödemektir. Borç ödemek, sadaka vermekten önce gelir.
3. Varlıklı kimselerin Allah yolunda infakda bulunmaları, Kur'an ve Sünnet'de sıkça tavsiye edilmiş olan büyük sevaplardandır.
4. Malını Allah yolunda sarfettiği, helâl yoldan kazanıp helâl yolda harcadığı sürece insanın zengin olması yasaklanmamıştır.
5. Allah'a şirk koşmanın dışında büyük günah işleyenler, cehennemde ebedî kalmazlar. Bu inanç, Ehl-i Sünnet mezheplerinin görüşüdür. Hariciler ve Mu'tezile, büyük günah işleyenlerin ebediyen cehennemde kalacağına inanırlar.
- 6 Zina ve hırsızlık, büyük günahların en çirkinlerindendir.
7. Müşrikler, ebediyen cehennemde kalacak ve cenneti asla göremeyecekler.

467- وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، عن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « لو كان لي مثلُ أُحُدٍ ذَهَبًا ، لَسَرَّني أَنْ لَا تَمُرَّ عَلَيَّ ثَلَاثُ لَيَالٍ وَعِنْدِي مِنْهُ شَيْءٌ إِلَّا شَيْءٌ أَزْصِدُهُ لِدينٍ » متفقٌ عليه .

467. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Eğer Uhud dağı kadar altınım olsa, borç ödemek için sakladığımı dışında, ondan yanımda bir miktar bulunduğum halde üzerimden üç gece bile geçmemesi beni sevindirir.”

Buhârî, Temennî 2, İsti'zân 30, Rikak 14; Müslim, Zekât 31. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 8

Açıklamalar

Bundan önceki hadiste genişçe açıkladığımız gibi eline para ve mal geçen, zengin olan kişinin borcunu öncelikle ödemesi gerekir. Borç ödeme, sadaka vermekten daha önemli ve önceliklidir. Bu sebeple ve malın hakkını vermek şartıyla zenginlik ve mal biriktirmek dinimizde yasaklanmamıştır. Bununla birlikte elinde bulunan malı Allah yolunda sarfetmek insana büyük sevap kazandırır. Kur'an-ı Kerîm'in pek çok âyeti ile Peygamber Efendimiz'in hadisleri müslümanları, mallarını Allah yolunda harcamaya teşvik eder. Ancak bu harcamanın, kendisini ve ailesini yoksul veya başkasına muhtaç bırakmayacak derecede olması tavsiye edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber fakirlik korkusu çekmez, dünyaya ve dünyalığa değer vermezdi.
2. İnsan hayatta sağlık ve sıhhat içindeyken malından harcayabilmelidir.
3. Kul borcuna karşı duyarlılık, müslümanın çok dikkat etmesi gereken vazifelerden biridir.

468- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : انْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلُ مِنْكُمْ وَلَا تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكُمْ فَهُوَ أَجْدَرُ أَنْ لَا تَزِدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ » متفقٌ عليه وهذا لفظ مسلم .

وفي رواية البخاري ، « إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى مَنْ فَضَّلَ عَلَيْهِ فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلُ مِنْهُ » .

468. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Hayat şartları sizinkinden daha aşağı olanlara bakınız; sizden daha iyi olanlara bakmayınız. Bu, Allah’ın üzerinizdeki nimetini hor görmemenize daha uygun bir davranıştır.”

Müslim, Zühd 9. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 58, Libâs 38; İbni Mâce, Zühd 9

Buhârî’nin rivayeti şöyledir:

“Sizden biriniz mal ve yaratılış itibariyle kendisinden üstün olan kimseye bakarsa, ardından kendinden daha düşük derecede olana baksın.”

Buhârî, Rikak 30. Ayrıca bk. Müslim, Zühd 8

Açıklamalar

Önce hadis usûlüyle ilgili bir hususa işaret etmemiz gerekmektedir. Musannif en-Nevevî, bu rivayetin birinci kısmının “müttefekun aleyh” olduğunu yani Buhârî ve Müslim’in birlikte rivayet ettiklerini, buradaki rivayet lafzının ise Müslim’e ait olduğunu söylemiştir. Oysa Buhârî’nin kitabında bu rivayet bulunmamaktadır. Bu sebeple biz sadece Müslim’in kitabındaki yerini gösterdik. İkinci rivayet ise, musannifimiz tarafından belirtildiği gibi sadece Buhârî’ye ait olmayıp, kaynağı tarafımızdan gösterildiği gibi aynı zamanda Müslim’in kitabında da yer almaktadır. Yani “müttefekun aleyh” olan ikinci rivayettir.

Dünyada her insanın maddî ve manevî konumu aynı değildir. İnsanlardan bazıları zengin, bazıları fakirdir. Bazı insanlar daha müttakî ve dindar, bazıları ise onlardan daha aşağı seviyededir. Dünya zenginliği sadece mal, mülk ve para cinsinden varlık olarak değil, çoluk çocuk, güç kuvvet, mevki makam gibi şeyler cinsinden de olabilir. İnsanlar çoğu kere bu dünyalıklara özenirler. Fakir zengine, çocuğu olmayan veya az olan çocuğu çok olana, bir mevki ve makam sahibi olmayan, mevki ve makam sahibi olana özenir. Oysa bu doğru değildir. Çünkü fakir olduğunu söyleyenden daha fakir olan, çocuğu olup da buna herhangi bir sebeple sevinemeyen, bir makam sahibi olup da onun vebalini taşıyamayan nice insan vardır. Kişi eğer özenecekse bu gibi geçici şeylere değil, kalıcı ve Allah katında değeri olan şeylere özenmelidir. Zengin olup, zenginliğini Allah yolunda harcayana özenilebilir. Takvâ ehli ve dindar bir kimseye, ilim sahibi olup ilmini Allah yolunda kullanana özenmek lâzımdır. Çünkü bu özellikler kalıcı ve Allah katında değerli olan şeylerdir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, dünyalık yönünden herkesin kendinden daha aşağı derecede olanlara bakmasını tavsiye etmiştir. Böylece herkes kendi bulunduğu hale hamd ve şükretme imkânına kavuşmuş olur. Bu konudaki bir rivayetten, din hususunda kendinden üstün olanlara bakıp onlara uyan, dünyalık noktasında kendinden aşağı olanlara bakıp, Allah’ın kendisini onlardan üstün kıldığına hamdeden kimsenin Allah katında şükreden ve sabreden biri olarak yazılacağını, din hususunda kendinden aşağı olanlara bakan, dünyalık noktasında ise kendinden üstün olanlara bakıp onların derecesine çıkamadığına üzülen kimsenin ise Allah katında şükreden ve sabreden biri olarak yazılmayacağını öğrenmekteyiz (Tirmizî, Kıyamet 58).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman bir kimsenin, dünyalık işler, mal, mülk ve zenginlik gibi konularda kendisinden aşağı derecede olanlara, din işlerinde ve manevî faziletler konusunda daha üstün olanlara bakması sünnete uygundur.

2. İnsan, bulunduğu hale hamdetme ve şükretme faziletine sahip olabilmelidir.

469- وعنہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال : « تَعَسَّ عَبْدُ الدِّينَارِ وَالذَّرْهَمِ وَالْقَطِيفَةِ وَالْحَمِيصَةِ ، إِنْ أُعْطِيَ رِضِي ، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ » رواه البخاري .

469. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Altın, gümüş, kumaş ve abaya kul olanlar helâk oldular. Eğer onlara istedikleri verilirse hoşnut olur, verilmezse hoşnut olmazlar.”

Buhârî, Rikak 10. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 70; İbni Mâce, Zühd 8

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin kısa rivayetini tercih ettiği bu hadisin, Buhârî'nin Kitâbü'l-cihâd'ındaki daha uzun rivayetinin baş tarafının anlamı şöyledir:

“Altın, gümüş, elbise kulu olan kimseler sürünsün, kahrolsun. Böyle (menfaat düşkünü) kişiye (işlediği hayrın karşılığı Allah tarafından) verilirse hoşnut olur, verilmezse (Allah'ın takdirine) kızar; böyle (menfaat düşkünü) sürünsün, husrâna yuvarlansın!. Vücuduna diken batsın da cımbızla çıkaran bulunmasın!. İşte bu sebeple cennet, her hayır ve saâdet, Allah yolunda cihâd için atının dizginine sarılmış olan kula lâyıktır...”(Cihâd 70).

İslâm'ın geliş gâyesi, insanları sadece Allah'a kul olma şuuruna kavuşturmak, Allah'tan başka her kişiye ve eşyaya kulluktan, geçici şeylere tapınmaktan ve onları kutsallaştırmaktan kurtarmaktır. İnsanların tapındığı ve tanrılaştırdığı şeyler sadece kutsallaştırdıkları şahıslar veya kendi elleriyle yaptıkları putlardan ibaret değildir. İnsan paranın, malın, kadının, mevki ve makamın, hatta elbisenin, yiyip içeceğin veya dünyalık herhangi bir şeyin kulu olabilir. Bunlara çok kıymet verip gönül bağlayan, hayatı bu dünyadan ve dünyalıklardan ibaret gören kimse helâk olmuş demektir. Çünkü böyle bir kimsenin önce itikadı, inancı doğru değildir. İnancı doğru olmayan bir insanın ibadetlerinin, düşüncelerinin, hareket ve davranışlarının doğru olmayacağı da tabîdîr. Hatta bir çok insan bâtil ilâhlara ve putlara tapınmaktan uzak durmasına karşılık, paranın, mevki ve makamın, dünya zevklerinin kulu kölesi olabilir. Bu durum, günümüz insanının büyük ekseriyeti itibariyle böyledir. Meselâ bizim ülkemizde Allah yerine başka ilâhlara tapanlar veya putları Allah'la kendileri arasına aracı yapanlar yoktur ama, para ve pula, mevki ve makama, dünya hırsına kendilerini kaptıran ve bu sebeple Allah yolundan sapanlar çoktur. Mademki bunlar insanı varlığına ve birliğine inandığını söylediği Allah'ın yolundan saptırıyor ve O'nun emir ve yasaklarını dinlememeye sevk ediyor, o halde kişinin bunları ilâhlaştırdığı söylenebilir. Bu sebeptendir ki, Peygamber Efendimiz, bizleri bunlara kul olmaktan şiddetle sakındırmış, böyle bir durumun helâkimize sebep olacağını açıkça bildirmiştir. Özellikle hadiste zikredilen altın, gümüş, kumaş ve giyecek elbise, insanların daha çok düşkün olduğu ve şeytanın da insanı kandırmasına vesile olan şeylerdir. İnsanın düşkün olduğu başka şeylerin sayılmamış olması, onların sakıncası olmadığı anlamına gelmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'dan başka hiç kimseye ve hiçbir şeye kulluk etmemek gerekir.
2. Altın ve gümüş başta olmak üzere, dünyanın mal ve mülküne taparcasına bağlanmak dinimizde yasaklanmıştır.
3. İslâm edebine göre, çok pahalı ve herkesin gözüne batacak derecede gösterişli elbiseler giymek hoş karşılanmamıştır.

4. İnsanı Allah'tan gâfil kılacak, ibadet ve tâatine engel olacak derecede dünya malına dalmak ve onları biriktirmekle meşgul olmak, İslâm nazarında kötü karşılanan bir davranıştır.

470- وعنہ ، رضي الله عنه ، قال : لَقَدْ رَأَيْتُ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ ، مَا مِنْهُمْ رَجُلٌ عَلَيْهِ رِداءٌ ، إِلَّا إِزَارٌ ، وَإِمَّا كِسَاءٌ ، قَدْ رِطُوا فِي أَغْنَاقِهِمْ ، فَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ نِصْفَ السَّاقَيْنِ . وَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ الْكَعْبَيْنِ . فَيَجْمَعُهُ بِيَدِهِ كَرَاهِيَةً أَنْ تُرَى عَوْرَتُهُ « رواه البخاري .

470. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Suffe ehlinde yetmiş kişiyi gördüm. Onlardan bir tek kişinin bile üzerinde bütün vücudunu örtecek bir elbise yoktu. Ya belden aşağı giyilen bir izâr ya da belden yukarı giyilen bir kisâ vardı. Elbiselerini boyunlarına bağlardı. Bunların bir kısmı baldırlarının yarısına, bir kısmı da topuklarına erişirdi de, avret yerinin görülmemesi için elbisesini eliyle toplardı.

Buhârî, Salât 58

Açıklamalar

Ebû Hüreyre'nin bizzat yaşadığı bir hayatı tasvir eden bu rivayet, mevkûf bir hadistir. Yani, Peygamber Efendimiz'le alâkası olmayan bir rivayettir. Şu kadar var ki, bu çeşit hadisler, Peygamberimiz'den gelen ve anlayıp uygulamakta zorlandığımız bazı rivayetleri anlamak, bazı kere de Peygamberimiz'in hadisi bulunmayan bir konuda fikir beyan etmek veya hüküm vermek gerektiğinde önem ifade eder.

Bilindiği gibi Suffe, Mescid-i Nebevî'nin geri taraflarında, kalacak yeri yurdu, ailesi ve bakacak kimsesi bulunmayan sahâbîlerin barınması için Peygamberimiz'in emriyle yapılmış olan üstü örtülü bir yer idi. Burada kalanlara "ehl-i Suffe" veya "ashâb-ı Suffe" denilirdi. İçlerinden evlenen, sefere çıkan, bir başka yere yerleşen veya ölen kimselere göre bunların sayısı değişir, bazan artar, bazan da eksilirdi. Bir aralık yetmiş buldukları nakledilir. Bazı kaynaklarda, Suffe ehli'nden olduğu söylenen yüzün üstünde sahâbînin ismi sayılır. Bunların geçimlerini Resûl-i Ekrem Efendimiz temin eder, hali vakti yerinde olan sahâbenin onlara yardımcı olmalarını isterdi. Ebû Hüreyre kendisi de Suffe'de kalanlardandı. Özellikle Medine döneminin ilk yıllarında müslümanlar son derece fakir idiler. Muhâcir olanlar, bütün mallarını, mülklerini ve servetlerini Mekke'de bırakıp gelmişlerdi. Ensâr ise sadece bağ bahçe ve ziraat işleriyle meşguldüler. Fakat sonraki dönemlerde durum değişti. İslâm devletinin hakimiyet alanına giren bölgelerde hem ticaret hem ziraatin gelişmesi, cihad veya fetihlerden elde edilen ganimetler, genişleyen İslâm topraklarına göçer yoluyla gelişen yerleşim müslümanların geçim seviyelerini yükseltti. Fakat fakrı ve zühd hayatını tercih edenler her zaman olageldi. Onlar, dünyaya ve dünyalıklara rağbet etmeyi uygun bulmuyorlardı. Suffe ehli olan sahâbîler, genellikle bu vasıflarıyla şöhret kazanmışlardır.

Hadisimizi 507 numara ile tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Suffe ehli, fakir ve zâhid sahâbîlerden meydana gelirdi.
2. İyi müslüman olmanın niteliklerinden biri de, dünyaya aşırı düşkün olmamaktır.
3. Zühd hayatını tercih etmek methedilmiştir.

471- وعنہ قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ » رواه مسلم .

471. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Dünya mü'minin zindanı, kâfirin de cennetidir.”

Müslim, Zühd 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 16; İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Dünyanın mü'mine zindan, kâfire cennet oluşu, ebedî olan âhiret hayatındaki hallerine kıyasladır. Çünkü Allah Teâlâ cennette mü'minler için o kadar büyük sevaplar ve kalıcı nimetler hazırlamıştır ki, bu dünyadaki en üstün nimetler ve en lüks yaşayış tarzları bile onunla kıyas edilemez. Kâfirler için âhirette hazırlanmış olan cezâ ve azâp o derece büyüktür ki, dünyanın en sıkıntılı hayatı bile onlar için âdeta bir cennet sayılır.

Bir başka açıdan bakıldığında, mü'minler bu dünyanın pek çok zevklerini, eğlencelerini, lezzetlerini ve şehvetlerini Allah tarafından haram kılınmış olduğu için terketmektedirler. Çünkü onlardaki Allah korkusu ve saygısı, bunları yapmalarına engel olur. Kâfirlerin ise böyle bir endişeleri yoktur. Onlar, hayatı bu dünyadan ibaret saydıkları ve Allah'ın emir ve yasaklarını dinlemedikleri için, esasen çok kısa olan bu geçici dünya hayatı onlar için bir cennet niteliği taşır. Oysa bu dünyadaki sorumsuz yaşayışları, âhiretteki cezâ ve azaplarını artırır.

Mü'minler için bu dünyanın zindan oluşu da derece derecedir. Allah'tan daha çok korkanlar için bu dünya sıkıcı bir hapisanedir. Çünkü onlar, Allah'ın yasak kıldığı her şeyden olabildiğince kaçınırlar. Dindarlıklarındaki hassasiyetleri az olanlar için ise daha rahat bir hapisane sayılabilir. Çünkü onlar, birinciler kadar ince eleyip sık dokumazlar. Tabii ki herkesin âhiret hayatındaki mükâfatı, dünyadaki yaşayışına göre olacaktır. Dolayısıyla âhiretteki mutlu hayatı gören mü'minler dünyada geçirdikleri hayatın bir hapis hayatı olduğunu, kâfirler ise dünyadaki hayatlarının cennet olduğunu anlayacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min, dünyaya aşırı bağlanmaktan ve ona sevgi beslemekten uzak olmalıdır.
2. Dünyada Allah'ın emir ve yasaklarına uygun yaşamak, âhirette ebedî mutluluğa ulaşmayı sağlar.
3. Kâfirlere özenerek dünyanın geçici zevk ve eğlencelerine dalmak insanın ebedî hayatını perişan eder.

472- وعن ابن عمر ، رضي الله عنهما ، قال : أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْكِبِي ، فَقَالَ : « كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ ، أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ » .

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ ، رضي الله عنهما ، يقول : إِذَا أَمْسَيْتَ ، فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ وَإِذَا أَصْبَحْتَ ، فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ ، وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ . رواه البخاري .

قالوا في شرح هذا الحديث معناه لا تركزن إلى الدنيا ولا تتخذها وطناً ، ولا تُحدث نفسك بطول البقاء فيها ، ولا بالاعتناء بها ، ولا تتعلق منها إلا بما يتعلق به الغريب في غير وطنه ، ولا تشتغل فيها بما لا يشتغل به الغريب الذي يريد الذهاب إلى أهله . وبالله التوفيق .

472. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* benim iki omuzumu tuttu ve:

“Dünyada sanki bir garip veya bir yolcu gibi ol” buyurdu. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle derdi:

Akşama ulaştığında sabahı gözetme, sabaha kavuştuğunda da akşamı bekleme. Sağlıklı anlarında hastalık zamanın için, hayatın boyunca da ölümün için tedbir al.

Buhârî, Rikak 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 25; İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Hız. Peygamber, Abdullah İbni Ömer'e söyleyeceğı sözü söylemeden ve yapacağı nasihatı yapmadan önce onun omuzunu tutmuştu. Bu hareket, sözü söyleyenin karşısındakine verdiği önemi ve söyleyeceğı söze de dikkat edilmesi gerektiğini ifade eder. Garib, memleketinden ve ailesinden uzakta bulunan kimse anlamına gelir. Yolcu da hemen hemen aynı anlamı ifade eder. Aradaki mâna farkı şudur: Garip, memleketinden ve ailesinden uzak ise de, bulunduğu ve bir müddet kaldığı gurbette, ikâmet ettiği yerde bir kaç tanıdık edinmiş olabilir. Gelip geçici yolcu bundan da mahrumdur.

Peygamber Efendimiz, İbni Ömer'e dünyada bir garip, bir yolcu gibi yaşamayı öğütlerken, dünyaya ve insanlara çok bağlanıp kalmamasını, dünyayı ebedî bir vatan gibi görmemesini, insanlarla çok fazla iç içe olmamasını tavsiye etmiş oluyordu. Bir garib gibi veya bir yolcu gibi olan kimsenin, başkalarına karşı hasedi, kini, düşmanlığı, kavgası, kötü düşünce ve davranışları olmaz. Bütün bunlar, halk ile çok iç içe olmanın ve dünyaya aşırı derecede meyledip gönül bağlamanın sonucudur. O halde insan bunlardan kendini koruyabilmek için tedbirler almalıdır.

Peygamber Efendimiz'in kendisine yaptığı tavsiyeyi naklettikten sonra İbni Ömer'in söyledikleri, kendi öğütleridir. Akşam olunca sabahı beklememek, sabah olunca da akşamı beklemekten maksat, sabahın işini akşama, akşamın işini sabaha bırakmamaktır. Çünkü insan akşamdan sabaha, sabahdan akşama çıkamayabilir. Zira, ölümün ne zaman geleceğı belli değildir. İnsan kendini tükenmez arzulara kaptırmamalı, yani geleceğı dair boş hayaller kurmamalıdır. Bu durum, yarını düşünmemek ve birtakım tedbirler almamak anlamına gelmez.

Hastalık ve sağlık bizim içindir. Bu sebeple sağlığın kıymeti iyi bilinmelidir. İnsan ibadet yaparken, yapamayacağı bir zamanın olabileceğini, çalışıp kazanırken, çalışmayacağı ve kazanamayacağı bir hale düşebileceğini düşünüp ona göre hareket etmelidir. Hayat da ölüm de bir gerçektir. O halde insan hayatında ölüme hazırlık yapmalı, bu dünyada iken ahireti kazanmanın yollarını arayıp bulmalıdır.

Hadîs-i şerif 575 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu hadis, Peygamberimiz'in İbni Ömer'i çok sevdiğinin delillerinden biridir.
2. Her işi vaktinde ve saatinde yapmak müslümanın prensibi olmalıdır.
3. Mü'min dünyaya aşırı derecede meyletmemeli ve gönül bağlamamalıdır.
4. İnsan tükenmez arzuların esiri olmamalıdır.
5. Allah'a karşı itaat ve tâati artırmak için her ânı, sağlığı, sıhhati ve hayatı ganimet bilmelidir.

473- وعن أبي العباس سهل بن سعد الساعدي ، رضي الله عنه ، قال : جاء رجلٌ إلى النبي صلى الله عليه وسلم : فقال : يا رسول الله ذلّني على عملٍ إذا عملته أحبّني الله ، وأحبّني الناسُ ، فقال : « ازهد في الدنيا يُحبّك الله ، وازهد فيما عند الناس يُحبّك الناس » حديثٌ حسنٌ رواه ابن ماجة وغيره بأسانيد حسنة

473. Ebü'l-Abbâs Sehl İbni Sa'd es-Sâidî *radıyallahu anh*'in söylediğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* 'e bir adam geldi ve:

–Yâ Resûlallah! Bana, yaptığım zaman hem Allah'ın hem de insanların beni seveceğı bir iş söyle, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– “Dünya ve dünyalıklardan yüz çevir, Allah seni sevsin; halkın elinde olandan yüz çevir, insanlar seni sevsin” buyurdu.

İbni Mâce, Zühd 1

Açıklamalar

Bir mü'min için bu dünyada en çok arzu edilen şey, önce Allah sonra da insanlar tarafından sevilen bir kul olabilmektir. İnsandaki sevilme duygusu, sevme duygusundan daha önde gelir. Kişinin Allah ve insanlar

tarafından sevilen bir kimse olması kendi elindedir. Sahâbeden birinin Peygamber Efendimiz'e bu hususu sorması üzerine, Allah Resûlü kısa fakat kapsamlı bir cevapla bunun yolunu göstermiştir. Ancak Peygamberimiz'in burada verdiği cevabın, bu sevginin yegâne şartı olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü Peygamber Efendimiz'in, herhangi bir konuda sorulan böyle sorulara muhataba göre değişen farklı cevaplar verdiği bilinmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetleri ile, Peygamberimiz'in pek çok hadislerinde Allah'ın kulunu sevmesinin belli başlı şartları ve belirtilerinden bahsedilir. Bu hadiste işaret edilen, dünyadan, dünyalıklardan ve insanların ellerinde bulunanlardan yüz çevirmek onlardan sadece biri, fakat en önemli sayılanıdır.

Dünya sevgisi, bütün kötülüklerin başıdır. Zühd ise, dünyada nefsin hoşuna gidecek birtakım işleri yapmaya gücü yetmesine rağmen, âhireti düşünerek, Allah'ın azâbından korkup cennetini umarak, Cenab-ı Hak dışındaki her şeyden gönlü arındırmak nefsin isteklerine gem vurmaktır. Bu niteliklere sahip bir kimseyi Allah sever. Çünkü böyle bir kimse, Allah'ın rızâsından başka bir şey düşünmez. Açlığını giderecek miktarda yiyecek, bedenini örtecek kadar giyecek, kendisini soğuktan ve sıcaktan koruyacak meskenle yetinen ve dünya hırsına kapılmayan insan, zühd hayatını tercih etmiş demektir. Görüldüğü gibi zâhidlik, dünyadan tamamen el etek çekmek, başkalarına muhtaç olup el açacak derecede fakir ve yoksul yaşamak anlamına gelmemektedir. Çünkü insan için elinin emeğiyle geçinmekten ve başkasına muhtaç olmamaktan daha üstün bir fazilet olmadığını bildiren de Peygamber Efendimiz'dir.

Zâhidlik, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, insan ne kadar mal ve mülke sahip olursa olsun, bunlara gönül bağlamamak ve onların sevgisini Allah'ın sevgisinin üzerine çıkarmamak, gerektiğinde varlığını Allah yolunda sarfedebilmek anlamına gelmektedir. Yine zâhidlik, başkalarının elinde bulunan mala, mülke ve dünya varlıklarının hiçbirine göz dikmemek, bunlara sahip olanlara karşı kin, hased ve kıskançlık hisleri beslememek demektir. Böyle bir kimseyi Allah sevdiği gibi insanlara da sevdirebilir. Sonuç itibarıyla, kişinin Allah ve insanlar tarafından sevilmesinin önemli şartlarından biri zühd ehli olmasıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın sevgisini elde etmek, bir mü'minin dünyadaki en büyük arzusu olmalıdır.
2. Allah'ın sevgisini elde etmenin başta gelen şartlarından biri zühd hayatını benimsemektir.
3. Zühd, dünyadan tamamen el etek çekmek değil, dünya sevgisini Allah sevgisinin üzerine çıkarmamaktan ibarettir.
4. İnsanların sevgisine lâyık olmanın yolu, onların elinde bulunan dünyalıklara göz dikmemek, onlara karşı ihtiras ve haset sahibi olmamaktır.
5. İnsan, dünyada helâl rızık kazanmaya çalışmalı ve bütün gayretini sarfettikten sonra Allah'ın verdiği rızayı olup kanaat etmelidir.
6. Gerçek mü'minlerin özelliği, haramlardan sakınmak, şüphelilerden uzak durmak, Allah'ın verdiği şükretmektir.

474- وعن الثَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ ، رضي الله عنهما ، قال : دَكَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، رضي الله عنه ، ما أصاب النَّاسَ مِنَ الدُّنْيَا ، فقال : لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَظْلُ الْيَوْمَ يَلْتَوِي ما يَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ ما يَمْلَأُ بِهِ بَطْنَهُ . رواه مسلم .

« الدَّقْلُ » بفتح الدال المهملة والقاف : رَدِيءُ الثَّمَرِ .

474. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh*, insanların dünyalıklardan elde ettiklerinden bahsetti ve:

Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gün boyu açlıktan kıvranıp, karnını doyuracak âdi hurma bile bulamadığını gördüm, dedi.

Açıklamalar

Nu'mân İbni Beşîr'in, Hz.Ömer'den naklettiği sözler, Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra müslümanların dünyalık mal, mülk, mevki, makam ve benzer nimetlere öncekine göre çokça sahip olduklarını ortaya koyar. Çünkü o dönemde İslâm coğrafyası oldukça genişlemiş, bir çok ülke müslümanların hâkimiyet alanına girmişti. Müslümanlar, elde ettikleri ganimetler ve sahip oldukları çeşitli dünyalık nimetlerle kısa sürede zengin olmuşlar, bu arada birtakım mevki ve makamlara da kavuşmuşlardı. Bunları önemseyenler olduğu gibi, dünyalıklara kapılmayarak zühd hayatını tercih edenler de vardı. Halife Ömer, bu durumu müşahade etmekte ve ashâbı bu önemli konularda eğitmeye gayret etmekteydi. Bunu yaparken de, onlar için itirazsız örnek olan Resûl-i Ekrem'in hayatını öne çıkarmayı uygun görüyordu. Hz. Ömer, bu vesileyle bir başka gerçeği de bizlere hatırlatmış olmaktadır. O da, Peygamber Efendimiz'in ashâbı açken ve yiyecek bir şey bulamazken, kendisinin karnını doyurma cihetine gitmediği ve onlar nasıl yaşıyorsa onun da öyle yaşadığı gerçeğiydi. Bu davranış, örnek bir hayat için son derece önemli olup, toplumu yönetenler açısından mutlaka üzerinde durulması ve rehber edinilmesi gereken bir özellik taşır. Bir başka deyişle Peygamberimiz hayatının hemen her safhasında dünyayı ve dünyalıkları öne çıkarmayan bir yaşayış tarzını, zühd hayatını tercih etti. Bizler, müslümanlar olarak, bir hayatı örnek alacak ve bir kimseye benzemeye özeneceksek, bu Hz.Peygamber olmalı ve özentilerimiz de onun hayat tarzına uygun düşmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'in zühd hayatını tercihi, yoksulluk ve fakirlikle ilgili değildi. O, pek çok dünyalığa sahip ve varlıklı iken bile bu hayatı tercih ediyordu.
2. Peygamberimiz'in hayatı, ashâba olduğu kadar, ümmete de örnek teşkil eder. Bu örneklik, zaman ve mekânla sınırlı olmayıp, bütün zaman ve mekânları kapsar.
3. Yöneticiler, kendileri başta olmak üzere, yönetimleri altındakileri de öğretip eğiterek müslümanca bir hayatı yaşamaya teşvik ederler. Bu yönde halka gösterecekleri ilk örnek, Peygamberimiz olmalıdır.
4. Müslümanlar, pek çok dünyalık imkânlarla da sahip olsalar, İslâm'ın emrinin dışına çıkmamalı, dünyalıklara dalarak ibadet ve tâati terketme yoluna girmemelidir.

475- وعن عائشة ، رضي الله عنها ، قالت : تُوِفِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وما في بَيْتِي مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ دُو كَبِدٍ إِلَّا شَطْرُ شَعِيرٍ فِي رَفٍّ لِي ، فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَالَ عَلَيَّ ، فَكَلِثْتُهُ فَقَنِي . متفقٌ عليه .

« شَطْرُ شَعِيرٍ » أَي شَيْءٍ مِنْ شَعِيرٍ . كَذَا فَسَّرَهُ التِّرْمِذِيُّ .

475. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefât etmişti. O sırada benim evimin rafında, bir parça arpadan başka bir canlının yiyeceği hiçbir şey yoktu. Ben ondan uzun süre yedim. Sonra ölçtüm de tükeniverdi.

Buhârî, Humus 3, Rikak 16; Müslim, Zühd 27. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ime 49

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in evindeki hayat tarzı, yiyecek ve içecekleri, eşyaları, çektikleri sıkıntılar ve benzeri hallerle ilgili pek çok rivayet, hadis kitaplarımızın ilgili bahislerinde yer alır. Gerek mü'minlerin anneleri olan Peygamber hanımları, gerekse konuyu bilen sahâbe, bize bu bilgileri en ince ayrıntılarına kadar anlatmış bulunmaktadırlar.

Pek çok rivayetten, Peygamber Efendimiz'in yiyeceklerinin ne kadar mütevazî ve sıradan gıdalar olduğunu, sahâbîlere kıyasla sofrasında daha seçkin yiyecekler bulundurmadığını ve özellikle yemek işini bir

mesele edinmediğini öğrenmekteyiz. Resûlullah vefat ettiğinde evinde bulunan yiyecek maddeleri de, hayatının son anına kadar nasıl bir yaşayış tarzını devam ettirdiğinin önemli göstergelerinden birini teşkil eder. Hanımlarından Hz. Âişe'nin belirttiğine göre, Peygamber ailesi, iki gün üstüste doya doya buğday ekmeği yememiş, iki günün yiyeceğinden biri mutlaka kuru hurma olmuştur [Müslim, Zühd 25].

Onun ve ailesinin yiyecekleri arasında adı en çok zikredilen arpa ekmeğidir. Bütün bunlar bizi, Peygamber Efendimiz'in bazı pahalı ve nadir yiyecek maddelerinden kendisini uzak tuttuğu veya onları yemeyi uygun görmediği gibi bir neticeye götürmemelidir. Çünkü Peygamberimiz, Allah'ın helal kıldığı hiçbir şeyi nefesine haram kılmamış ve yiyip içmemelik etmemiştir. Şu kadar var ki, belli bir yiyecek özlemi ve arayışı içinde olmamıştır. Ne bulduysa onu yemiş, bulduğuna hamdetmenin ve şükretmenin engin hazzını tatmıştır. Dünyanın mevcut bütün nimetlerine, altın ve gümüşüne sahip olma imkânı varken, evinde ve elinde bulunanlar bu sayılanlardan ibarettir. Bu durum, onun dünyaya karşı ne kadar zühd içinde bulunduğunun delilidir. Kendisinin vefatından sonra mü'minlerin anneleri olan Peygamber eşleri de aynı şekilde davranmış, hayatlarını zühd içinde geçirmeye özen göstermişler ve ümmete örnek olma vasıflarını sürdürmüşlerdir.

Hiz. Âişe, bu rivayette bize bir başka gerçeği daha öğretmektedir. İnfak edilecek şeyleri ölçüp biçmemek esastır. Çünkü bu davranışın altında dünya malına karşı hırslı olmak, verilen veya harcanan şeyin tükeneceği korkusuna düşmek ve cimrilik duygusuna kapılmak vardır. Bu ise Allah'a teslimiyet ruhuna aykırı olup, tedbirde aşırı gitmeyi ifade eder. Oysa Allah yolunda sarfederken çok hesâbî olmamak gerekir. Fakat alış-verişte, borç vermede eksiksiz ölçme ve tartma tavsiye edilmiştir. Ayrıca, aile erzakını ölçüp tartmanın bereket vesilesi olduğu hadiste haber verilmiş, aile azığının miktarı ailece bilinerek ona göre hareket etmeleri ve hazırlıklı bulunmaları için bu durum câiz görülmüştür. Nitekim Resûl-i Ekrem'in ailesine ait bir senelik gıda maddesini evinde bulundurduğu sahih rivayetlerde bildirilmiştir. Bu sebeple, Peygamber Efendimiz'in **“Azığınızı ölçünüz, istifadeniz artar, o size bereketli kılınır”** (Buhârî, Büyû' 52; İbni Mâce, Ticarât 39) hadisindeki emri ile buradaki tavsiye arasında bir aykırılık söz konusu değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hiz. Peygamber, hayatının her safhasında zühd anlayışı ve yaşayışı içinde olmuştur.
2. Peygamberimiz'in eşleri olan mü'minlerin anneleri, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra, o hayatta iken sürdürdükleri zühd hayatını devam ettirmişlerdir.
3. Hiz. Peygamber'in zâhidâne bir hayat sürmesi, dünya malına ve mülküne sahip olmadığı için değil, bunun aksine, her türlü maddî imkânâ sahip olduğu halde tercih ettiği bir hayat tarzıdır.
4. Alış-veriş esnasında, başkalarının hakkına riayet için ölçüp tartmak ve bunları doğru yapmak dinimizin önemli prensiplerinden biridir. Aile erzakının yeterliliğini hesaplamak ve buna göre hareket etmek için ölçmek câizdir.
5. Allah rızası için bir şey verirken ölçmek, tartmak, ince eleyip sık dokumak hoş karşılanmamıştır. Çünkü insanı buna sevkeden cimrilik duygusu, Allah'a teslimiyet noksanlığı anlamına gelir.

476- وعن عمر بن الحارث أخى جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الحَارِثِ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ، رضى الله عنهما ، قال : مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، عِنْدَ مَوْتِهِ دِينَاراً وَلَا دِرْهَمًا ، وَلَا عَبْدًا ، وَلَا أَمَةً ، وَلَا شَيْئًا إِلَّا بَغْلَتُهُ الْبَيْضَاءُ الَّتِي كَانَ يَرْكَبُهَا ، وَسِلَاحُهُ ، وَأَرْضًا جَعَلَهَا لابْنِ السَّبِيلِ صَدَقَةً . رواه البخاري .

476. Mü'minlerin annesi Cüveyriye binti Hâris'in erkek kardeşi Amr İbni Hâris *radiyallahu anhumâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat ettiğinde, geride, bindiği beyaz katırı, silahı, yolcular için vakfettiği arazi dışında, ne altın, ne gümüş, ne köle, ne câriye ve ne de başka bir şey bıraktı.

Buhârî, Vasâyâ 1, Cihâd 61, 86, Humus 3, Megâzî 83. Ayrıca bk. Nesâî, İhbâs 1

Amr, Huzâa kabilesinin Mustalik oğullarından olup Peygamber Efendimiz'in eşi, mü'minlerin annesi Cüveyriye'nin erkek kardeşidir. Sahâbe-i kirâmın en az hadis rivayet edenlerindendir. Buhârî'nin Sahih 'inde bundan başka hadisi yer almaz. Kûfelilerden sayılan Amr'ın hayatının son safhalarını bu şehirde geçirdiği anlaşılmaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in ne kadar sade, mütevazı ve zühd içinde bir hayat sürdüğünü biliyoruz. Vefatı anında arkada bıraktıkları da onun hayatının nasıl geçtiğinin göstergesidir. Peygamberimiz'in bu dünyaya bıraktıkları, bir insanın hayatını sürdürmesi için zarûrî olan eşyadan ibarettir. Bıraktığı bir araziye ise, geliri fakir fukaraya, yolda kalmışlara harcanmak üzere vakfetmişti. Çünkü vakıf, varlığı devam ettiği sürece sevabı devam eden ve bu sevabı kıyâmete kadar sürecek olan bir hayır, bir sadaka-i câriyedir. Peygamberimiz'in bu davranışını örnek alan İslâm ümmetinin gücü yeten fertleri, tarih boyunca vakıflar, hayır ve hasenât müesseseleri kurmak suretiyle manevî kazançlarının devam etmesini hedeflemişler ve bu özellikleriyle bütün insanlığa örnek olmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in vefatından sonra arkada bıraktığı eşya, onun bu dünyada nasıl bir zühd hayatı yaşadığının delilidir.

2. Vakıf, kişinin bu dünyada sahip olduğu bir malı, sevabını Allah'tan bekleyerek kendi mülkü olmaktan çıkarıp Allah adına hibe etmesidir. Peygamberimiz, kendi arazisini bu şekilde vakfetmiştir.

477- وعن خَبَّابِ بْنِ الْأَرْتِّ ، رضي الله عنه ، قال هَاجَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَلْتَمِسُ وَجْهَ اللَّهِ تَعَالَى فَوَقَعَ أَجْرُنَا عَلَى اللَّهِ ، فَمِنَّا مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْ أَجْرِ شَيْئٍ . مِنْهُمْ مُصْعَبُ بْنُ عَمِيرٍ ، رضي الله عنه ، قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ ، وَتَرَكَ نَمْرَةً ، فَكُنَّا إِذَا عَطَيْنَا بِهَا رَأْسَهُ ، بَدَتْ رِجْلَاهُ ، وَإِذَا عَطَيْنَا بِهَا رِجْلَيْهِ ، بَدَا رَأْسُهُ ، فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، أَنْ نُعْطِيَ رَأْسَهُ ، وَنَجْعَلَ عَلَى رِجْلَيْهِ شَيْئًا مِنَ الْإِذْخِرِ ، وَمِنَّا مَنْ أَيْنَعَتْ لَهُ ثَمَرَتُهُ . فَهُوَ يَهْدِيهَا ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

« النَّمْرَةُ » : كَسَاءٌ مُلَوَّنٌ مِنْ صُوفٍ . وقوله : « أَيْنَعَتْ » أَي : نَضَجَتْ وَأَذْرَكَتْ . وقوله : « يَهْدِيهَا » هو بفتح الباءِ وضم الدال وكسرهما . لُعْتَان . أَي : يَقْطِفُهَا وَجُتْنِيهَا وَهَذِهِ اسْتِعَارَةٌ لِمَا فَتَحَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِمْ مِنَ الدُّنْيَا وَتَمَكَّنُوا فِيهَا .

477. Habbâb İbni Eret *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz, Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanmayı arzu ederek, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Medine'ye hicret ettik. Allah'ın ecrimizi vereceği kesinleşti. Bizden bazıları ecrinden hiçbir şey yemeden vefat etti. Onlardan biri de Mus'ab İbni Umeyr *radıyallahu anh*'dir. O, Uhud günü şehit edilmişti. Arkada, yünden yapılmış çizgili bir kaftan bıraktı. O kaftanla başını örttüğümüzde ayakları açılıyor, ayaklarını örttüğümüzde de başı açıkta kalıyordu. Neticede Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* başını örtmemizi, ayaklarına da bir miktar Mekke ayrığı koymamızı emretti. Bizden bazılarının da hicretinin meyvesi olgunlaşmış ve onu devşirmiştir.

Buhârî, Cenâiz 27, Menâkıbu'l-ensâr 45, Megâzî 17, 26, Rikâk 16; Müslim, Cenâiz 44. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 40

Açıklamalar

İslâm'ın başlangıç yıllarında Mekke'de müslüman olan sahâbîler, her türlü eziyet ve işkenceye, sıkıntı ve musibete göğüs germişlerdi. Neticede Peygamberimiz'in emriyle Medine'ye hicret ettiler. Onlar doğup büyüdükları, mal ve mülk sahibi oldukları şehri bırakıp Medine'ye göçerken, dünyalık bir kazanç peşinde değillerdi. Sadece dinlerinin emirlerini daha rahat bir şekilde yerine getirmek ve İslâm'ı yüceltmek için hicret etmişlerdi. Onlardan bir kısmı, dünyalık bir kazanç elde etme peşinde olmaksızın, kendileri için âhiret nimetini tercih ettiler. Herhangi bir ganimet elde etme ve mal mülk edinme imkânları olmadan yapılan cihadlarda şehit düştüler veya Medine'ye hicretlerinin ilk yıllarında vefat ettiler. İşte onlardan biri de Uhud harbinde şehit düşen Mus'ab İbni Umeyr idi. Mus'ab, ilk müslümanlardandı. Hz. Peygamber onu Abdullah İbni Ümmü Mektûm ile birlikte Kur'an'ı ve İslâm'ı öğretmek üzere Medine'ye göndermişti. Daha önce Bedir harbine de iştirak eden Mus'ab, Uhud savaşında 40 yaşında iken şehit edildi. O kadar fakirdi ki, kendisini saracak miktarda bir kefen bezi bile yoktu. Nihayet ayaklarını kapatmaya dahi yetmeyen gömleğine sarılarak defnedildi. Başlangıç yıllarında Medine'deki bütün müslümanların durumu birbirinden çok farklı değildi. Fakat daha sonraları elde edilen ganimetlerin gelirleri, iktisâdî ve ticârî hayatın gelişmesi, ziraat ürünlerinin artması ve fethedilen ülkelerin zenginliklerini elde etmeleri bir çok sahâbînin zengin olmasını sağladı. Dünya nimetlerine kavuşup zengin olan sahâbîlerden bir çoğu, hiçbir dünyalığa sahip olmaksızın ölen ve şehit olan sahâbîlere imrenir, kendileri zenginlik ve nimete kavuştukça "Hayır ve hasenâtımızın bize dünyada peşin verilmesinden korkuyoruz" diyerek endişelerini dile getirirlerdi. Oysa onlar, Allah yolunda sarfetmesini bilen ve nimetin şükrünü hakkıyla yerine getirmeye çalışan kimselerdi. Buna rağmen gerçek bir zühd hayatından mahrum yaşama hissi onları ciddî biçimde endişelendirmekteydi. Sahâbenin hayatından bahseden eserler, onların bu yöndeki örnek tavırlarını yansıtan davranışlara sıkça yer verir. Bu sebepten dolayı, İslâm alimleri geçmişteki örnek hayatların hikâyelerine önem vermiş ve onların okunup öğrenilmesini tavsiye etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak her asırda meydana getirilen yüzlerce eser, bu anlayışı sürekli kılmak gerektiğinin bir göstergesi kabul edilebilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbenin Mekke'den Medine'ye hicreti, sadece Allah rızası için olup, dinlerini daha iyi yaşama ve İslâm'ı daha rahat tebliğ edip yayma gayesini taşır.
2. Sahâbîler de fazilet bakımından kendi aralarında çeşitli derecelere sahiptirler.
3. Allah dilediği kişinin mükâfatını bu dünyada, dilediğini âhirette, dilediğini de hem dünya hem âhirette verir.
4. Kefen dar ve küçük geldiği takdirde, cenazenin başını örtmek ayaklarını örtmekten daha önceliklidir. Kefen daha da küçükse, avret mahallini örtmek gerekir.
5. Zühdü tercih etmek şartıyla dünyada mal mülk sahibi olmak yasaklanmamıştır.

478- وعن سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ ، مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ » رواه الترمذي . وقال حديث حسن صحيح .

478. Sehl İbni Sa'd es-Sâidî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Eğer dünya, Allah katında sivrisineğin kanadı kadar bir değere sahip olsaydı, Allah hiçbir kâfire dünyadan bir yudum su bile içirmezdi."

Tirmizî, Zühd 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Allah bu dünyayı bir imtihan yeri olmak üzere insanlar için yarattı. Bu sadece mü'minler için değil, kâfir ve müşrikler için de böyledir. Dünyanın ve içindeki zenginliklerin Allah katında hiçbir değeri ve kıymeti yoktur. Allah, bunların hepsinden müstağnidir. Bu sebeple, yarattığı insanlara mü'min kâfir ayrımı

yapmaksızın bu dünyada rızık verir. Şayet bu dünyanın Allah katında bir değeri olsaydı, inanmayan müşriklere ve kâfirlere hiçbir şey vermezdi. Çünkü onlar Allah'ın düşmanlarıdır. Düşman olana nimet verilmeyeceği herkesin kabul edeceği bir gerçektir. Kendilerine nimet verilenler, eğer bu nimeti verenin kadrini ve kıymetini bilir ve onun emirlerini yerine getirirlerse, Allah onları mükâfatlandırır; karşı gelen ve inkâr içinde olanları ise cezalandırır. Bu sonuç, ilâhî imtihanın gereğidir.

İnanmayanlar bu dünya hayatından sonra ebedî bir hayatın varlığını kabul etmedikleri ya da bu dünya hayatını ebedî hayatla ilgili görmedikleri için, her şeye burada sahip olmak ister ve cennetlerini bu âlemde yaşarlar. Daha önceki hadislerde geçtiği gibi, dünya mü'min için bir zindan, kâfir için ise bir cennettir. Allah bütün resul ve nebîlerini, onların vârisleri olan gerçek âlimlerle hak dostlarını dünyadan ve dünyalıklardan korumuştur. Peygamberimiz'in bildirdiğine göre, Allah, sevdiği mü'min kullarını da dünyadan ve dünyalıktan korur (Bk. Tirmizî, Tıb 1). Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyeti çok dikkat çekicidir:

“Şayet insanların küfürde birleşmiş bir tek ümmet olma tehlikesi bulunmasaydı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık” [Zuhruf sûresi (43),33].

Bütün bunlar, kâfirlerin elde edip sahip oldukları dünyalıklara gıpta etmemek, özenmemek gerektiğini bize öğretmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyanın ve dünyalıkların Allah katında bir değeri ve kıymeti yoktur.
2. Kâfir ve müşrikler Allah'ın yarattığı kullardır. Cenâb-ı Hak dünyada mü'minlere rızıklarını verdiği gibi onlara da verir. Ancak kâfir ve müşriklerin Allah katında hiçbir kıymeti ve değeri yoktur.
3. Bu dünya, ebedî olan âhireti kazanma yeridir. Bu sebeple Allah, yararlı işler yapanlarla yapmayanları imtihan etmek için bu âlemde hayatı ve ölümü yaratmıştır.

479- وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ، قال : سمعتُ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول : « أَلَا إِنَّ الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ ، مَلْعُونٌ مَا فِيهَا ، إِلَّا ذَكَرَ اللهَ تعالى ، وَمَا وَالَاهُ وَعَالِمًا وَمُتَعَلِّمًا » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

479. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim demiştir:

“Uyanık olunuz! Şüphesiz dünya değersizdir. Dünyada olan mal mülk de kıymetsizdir. Ancak Allah Teâlâ'nın zikri ve O'na yaklaştıran şeylerle, öğretici ve öğrenici olmak müstesnadır.”

Tirmizî, Zühd 14. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Bir çok hadiste, bazı kayıtlar konulmaksızın dünyanın lânetlenmesi câiz görülmeyp yasaklanmıştır. Fakat, Allah'tan, Allah'a itâat ve ibâdetten uzaklaştıran bir dünya anlayışı ve dünyalık bağımlılığının, Allah'ı unutturacak tarzdaki dünya sevgisinin lânetlenmesi câiz görülmüştür. Hadisimizde geçen mel'un yani lânetlenmiş kelimesiyle, dünyanın değersiz ve kıymetsizliğinin kastedildiğini pek çok âlim açıkça ifade ettiği için, biz tercümemizde bu anlamı tercih ettik. Peygamberimiz, dünya sevgisinin bütün hataların başı olduğunu söylerken (Süyûtî, el-Fethu'l-kebîr, II,68) bu anlatılan anlamların tamamını ifâde etmiş olmaktadır.

Kişiyi Allah'a yaklaştıran şeyler, Allah'ın zikri, yani her an Allah'ı hatırlama, O'nu hiç bir zaman gönülden çıkarmama, O'na karşı ibadet ve tâatte samimi ve içten davranma, ayrıca Allah'ın sevdiği güzel davranışlar ile kulun Rabbine yaklaşmasına vesile olan diğer fiillerdir. Kısaca bütün hayırlar, faziletler ve dinimizin iyi gördüğü her şey Allah'a yakın olmanın vesilesi kabul edilir. Şüphesiz Allah'ın emirlerini yerine getirme ve yasaklarından kaçınma da buna dahildir.

Bu genellemelerden sonra Peygamber Efendimiz ilme özellikle dikkat çekmiş, böylece bilginin üstünlüğünü, öğreten ve öğrenen kimselerin değerini ortaya koymuştur. Bu sebeple, öğretici ve öğrenici olmanın dinimizde üstün bir yeri vardır. Çünkü insanların Allah'ı en iyi bilen, tanıyan ve insanlara faydalı olan âlimlerdir. Onlar, ilimle ameli, teori ile pratiği şahıslarında birleştirir, böylece başka insanlara da örnek olurlar. İnsanların büyük çoğunluğu öğretilip eğitmeye muhtaçtırlar. Onlara karşı bu vazifeyi yerine getirenler de âlimlerdir. O halde ilmin, âlimlerin ve ilim öğrenen talebelerin üstünlüğü tartışılmayacak kadar faziletli ve önemlidir. Bütün bunlar iman ve amelle birlikte düşünülürse doğruya ulaşılmış olur. Aksi takdirde öğretilen ve öğrenilen bilginin Allah'ın hoşnutluğuna uygun olduğu iddia edilemez.

Bu hadisi 1387 numarada tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kişiyi, Allah'tan ve Allah'a yakın olmaktan uzaklaştıran dünya ve dünyalıkların aşağılanıp lânetlenmesi caiz görülmüştür.
2. Dünyada en kıymetli ve değerli olan şey, Allah'ın zikri ve Allah'a yaklaştırmaya vesile olan hareket ve davranışlardır.
3. İlmin fazileti, âlimlerin üstünlüğü, ilim öğrenen talebelerin kıymeti, dünyalık başka hiçbir şeyle kıyas edilmeyecek kadar önceliklidir.

480- وعن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَا تَتَّخِذُوا الضَّيْعَةَ فَتَرْغَبُوا فِي الدُّنْيَا » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

480. Abdullah İbni Mes'ûd *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Çiftlik ve akar edinerek dünyaya rağbet etmeyiniz.”

Tirmizî, Zühd 20. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 377, 426, 443

Açıklamalar

Bir çok defa ifade ettiğimiz gibi, İslam insanların meşrû yollardan mal elde etmesine, zengin olmasına karşı çıkmaz ve buna bir sınır da getirmez. Sadece zenginliğin gereklerinin yerine getirilmesini ister. İnsan, dünyada çiftlik veya başka akarlar sahibi de olabilir. Bu akarlar ziraat, ticaret veya başka kazanç yolları olabilir.

Şu kadar var ki, hadisimizde de belirtildiği gibi, insanın onlara rağbet etmesi, yani yegane değer olarak bunları kabul etmesi ve Allah'ı unutturmasına onlara bağlanması hoş görülmez. Çünkü bu durum, Allah'tan uzaklaşmak, hem Allah'a hem de insanlık ailesine karşı görevlerini yerine getirmemek anlamına gelir. Tabii ki böyle bir servetin ve zenginliğin kişinin kendisinden başka hiç kimseye faydası olmaz. Hatta daha ince ve köklü düşünülürse, kişiye faydası olduğunu kabul etmek de zordur. Çünkü hakkını yerine getirmediği servetinin ve zenginliğinin Allah katında hesabını veremez ve bu dünyada olmasa bile ebedî hayatta cezalandırılır. İşte yasaklanan, tavsiye edilmeyen böyle bir dünya ve dünyalık anlayışıdır. Bunun insanların lehine olduğu ise açıktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm meşrû yoldan kazanç elde etmeyi, zengin olmayı yasaklamamış, helâl yoldan kazanmayı ve Allah yolunda sarfetmeyi teşvik etmiştir.

2. Dünyadaki servet ve zenginliği yegâne değer kabul edip Allah'tan gafil olmak dinimizde hoş karşılanmamıştır.

481- وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ، قال : مَرَّ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نُعَالِجُ خُصًّا لَنَا فَقَالَ : « مَا هَذَا ؟ » فَقُلْنَا : قَدْ وَهِيَ ، فَنَحْنُ نُصْلِحُهُ ، فَقَالَ : « مَا أَرَى الْأَمْرَ إِلَّا أَعْجَلَ مِنْ ذَلِكَ » . رواه أبو داود ، والترمذي بإسناد البخاري ومسلم ، وقال الترمذي : حديث حسن صحيح .

481. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhumâ* şöyle dedi:

Kendimize ait kulübeyi tamir ederken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza uğramıştı.

– “Bu yaptığınız nedir?” diye sordu. Biz:

– Yıkılmak üzereydi de onarıyoruz, dedik. Bunun üzerine:

– “Ecelin bundan daha aceleci olacağını zannederim” buyurdular.

Ebû Dâvûd, Edeb 169; Tirmizî, Zühd 25

Açıklamalar

Sahâbîler, Peygamber Efendimiz’e ait olan her hatırayı canlı tutma ve kendilerinden sonraki nesillere eksiksiz olarak nakledip ulaştırma konusunda büyük bir gayret gösterdiler. Hz.Peygamber’in her sözü, her davranışı, her çeşit tavrı ve hareket tarzı onlar için önem ifade etmekteydi. Abdullah İbni Amr’ın bu rivayeti de böyle bir özellik taşır. Peygamberimiz, içinde yaşadığı toplumdan ve onların problemlerinden uzak bir hayat sürmüyordu. Bunun aksine, o da aynı toplumun bir ferdi olmanın ortak sevincini ve kederini onlarla birlikte tatmaktaydı. Hem içinde yaşadığı topluma hem de kıyâmete kadar gelecek nesillere hayatının örnek teşkil edeceği Allah Teâlâ tarafından bildirilen bir peygamberin bu davranışı gayet tabîî ve hatta gereklidir.

Bir insanın eskiyen evini onarmasının, yıkılanı yeniden yapmasının hoş karşılanmaması veya yasaklanması söz konusu olmaz. Peygamberimiz’in buradaki “ecelin yapılan onarımdan daha yakın olduğu” yönündeki ifadeleri, yapılan işi tasvip etmemek veya yasaklamak değil, bu dünyada kalıcı olmadığımızı ve ölümün insana ne kadar yakın olduğunu hatırlatmak gayesine yöneliktir. İnsanoğlu geçici olan bu âlemde kalıcı olduğu hissine kapılır, ölümü unutursa, bu durum, hem dünyada hem de âhirette kendisinin aleyhine olur. Bu sebeple, sahip olunan dünyalıkların burada kalacağını düşünmeli, onların hayatı ebedî kılacağı gibi bir hisse kapılmamalı ve eşyaya gönül bağlayıp kalmamalıyız. Hem Kur’ân-ı Kerîm’in bir çok ayeti hem de Peygamber Efendimiz’in hadisleri bu gerçeği bize sıkça hatırlatır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın dünya ve dünyalıklarla Allah’ı unutturacak derecede meşgûl olması câiz değildir.
2. Ölüm insana her şeyden daha yakındır. Fakat ne zaman ve nerede geleceği bilinmez.
3. Dinimiz, dünyada eskiyen eşyayı onarmayı, yıkılanı yapmayı veya yeniden inşa etmeyi yasaklamamış, hatta teşvik etmiştir.

482- وعن كَعْبِ بْنِ عِيَّاضٍ ، رضي الله عنه ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول : إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ فِتْنَةً ، فِتْنَةُ أُمَّتِي الْمَالُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

482. Kâ'b İbni İyâz *radiyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

“Şüphesiz her ümmetin bir fitnesi vardır. Ümmetimin fitnesi (imtihan vesilesi) de maldır.”

Tirmizî, Zühd 26

Kâ'b İbni İyâz

Sahabe-i kirâmdan olup, Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra Şam diyarına yerleşenler arasındadır. Hayatıyla ilgili fazla bilgiye sahip olmadığımız Ka'b'dan, yine sahabe olan Câbir İbni Abdullah ve Ümmü'd-Derdâ hadis rivayet etmişlerdir. Onun rivayetleri sadece Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'lerinde yer alır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Fitne kelimesi, imtihan ve deneme anlamına gelir. Bu imtihan ve deneme hayırda ve şerde olabilir. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de: **“Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz”** [Enbiyâ sûresi (21), 35] buyurularak buna işaret edilir. Bu dünyada pek çok imtihan vesileleri vardır. Bunlardan biri, belki ilk sırada geleni maldır. Çünkü insanoğlunun düşkün olduğu şeylerin başında mal mülk gelir. Bir çok defa ifade ettiğimiz gibi, mala mülke, zenginliğe, Allah'a karşı vazifelerimizi unutturacak derecede aşırı düşkünlük dinimizde hoş karşılanmaz. Öte yandan elde edilen malın helâl yollardan kazanılması ve hakkının yerine getirilmesi gerekir. İnsan, mal konusunda imtihanı başarırsa hem dünyada hem âhirette mükâfata ulaşır. Bu sahada başarılı olamayanlar ise, dünyada kemâle ulaşamadığı gibi âhirette de cezâyı hak ederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya bir imtihan alanıdır. Dünya malı da bir imtihan vesilesidir.

2. İslâm ümmetinin bu dünyadaki imtihan vesilesi maldır. Bu konuda her müslümanın özel bir dikkat göstermesi gerekir.

483- وعن أبي عمرو ، ويقال : أبو عبد الله ، ويقال : أبو ليلى عثمان بن عفان رضي الله عنه ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَيْسَ لِابْنِ آدَمَ حَقٌّ فِي سِوَى هَذِهِ الْخِصَالِ : بَيْتٌ يَسْكُنُهُ ، وَثَوْبٌ يُؤَارِي عَوْرَتَهُ وَجِلْفُ الْخُبْزِ ، وَالْمَاءُ » رواه الترمذي وقال : حديث صحيح.

قال الترمذي : سمعتُ أبا داودَ سليمانَ بنَ سالمٍ البلخيَّ يقول : سَمِعْتُ النَّضْرَ بْنَ شُمَيْلٍ يَقُولُ : **الْجِلْفُ** : الْخُبْزُ لَيْسَ مَعَهُ إِدَامٌ . وَقَالَ : غَيْرُهُ : هُوَ غَلِيظُ الْخُبْزِ . وَقَالَ الرَّائِي : الْمُرَادُ بِهِ هُنَا وَعَاءُ الْخُبْزِ ، كَالْجَوَالِقِ وَالْخُرْجِ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

483. Ebû Amr –ki Ebû Abdullah ve Ebû Leylâ da denilir–Osmân İbni Affân *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Âdem oğlunun şunlar dışında bir hakkı yoktur: Oturacağı ev, bedenini örtecek elbise, yiyecek ekmek ile su koyacak kap.”

Tirmizî, Zühd 30

Osman İbni Affân

Sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden ve Hulefâ-yi Râşidîn'in üçüncüsüdür. İlk müslüman olanların da dördüncüsüdür. 574 senesinde Mekke'de dünyaya geldi. Soyu Abdümenâf'da Peygamberimiz'le birleşir. Kureyş kabilesine mensup olup Emevî soyundandır. Annesi Ervâ binti Küreyz'dir. Ervâ, Peygamberimiz'in halası Beyzâ'nın kızı idi. Hz. Osman müslüman olunca, Peygamber Efendimiz kızı Rukıyye'yi onunla evlendirdi. Bu evlilikten ilk çocuğu Abdullah dünyaya geldi. Bu sebeple Ebû Abdullah künyesini aldı. Sonra oğlu Amr dünyaya gelince Ebû Amr, kızı Leylâ doğunca Ebû Leylâ künyesiyle anıldı. Hz. Osman önce

Habeşistan'a, daha sonra da Medine'ye hicret etti. Birinci hanımı Rukıyye vefat edince, Peygamber Efendimiz onu ikinci bir kızı olan Ümmü Külsûm ile evlendirdi. Bu sebeple Hz. Osman, "iki nur sahibi" anlamına gelen Zinnûreyn lakabıyla tanındı. Peygamberimizin ikinci kızı olan hanımı Ümmü Külsûm vefat ettiğinde, Efendimiz'in:

"Şayet dört kızım olsaydı, onlar birer birer vefat etseydi, hepsini birbiri ardından Osman'a nikahlardım" buyurduğunu Hz. Ali bize nakleder.

Hz. Osman varlıklı bir tüccardı. Medine'de müslümanların ihtiyaç içinde bulundukları her durumda onlara yardım eder, özellikle ordu techizinde hiç bir fedâkârlıktan geri durmazdı. Bu sebeple onun zenginliği övülmüş ve başkalarına örnek gösterilmiştir. Hz Osman hayâ duygusu ve utanma hissi yönünden de örnek bir kişiliğe sahipti. Peygamberimiz, meleklerin bile ondan hayâ ettiğini söylemiştir (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 71; VI, 155). Osman İbni Affân, cennetle müjdelenmiş olan on sahâbîden biridir. O, Peygamber Efendimiz'in bir çok gazvelerine de iştirak etmiş ve büyük yararlıklar göstermiştir.

Hz. Osman 23 (644) senesinde halife seçildikten sonra, kendisinden önceki halife Hz.Ömer'in yolunu izleyip siyasetini devam ettirdi. Onun zamanında ordudaki asker sayısı daha da arttı ve fethedilen topraklar genişledi. Başta Sâsânî İmparatorluğu'nun son eyaleti Ermeniyeye olmak üzere, Kuzey Afrika kıyıları ve Anadolu'nun bir bölümü de İslâm devletinin hudutları içine katıldı. Hz. Osman'ın hilâfeti 12 sene sürdü. Onun hilâfet yıllarında yaptığı önemli hizmetlerden biri de, Hz.Ebû Bekir zamanında toplanıp mushaf haline getirilmiş olan Kur'ân-ı Kerîm'i çoğaltarak çeşitli merkezlere dağıtması oldu.

Hulefâ-yi Râşidîn'in diğerleri gibi Hz. Osman da çok hadis rivayet etmeyen sahâbîler arasındadır. Onun Resûl-i Ekrem Efendimiz'den rivayet ettiği hadis sayısı 146'dır. Buhârî ve Müslim bu rivayetlerden üçünü müştereken kitaplarında nakletmiştir. Ayrıca Buhârî sekiz, Müslim de beş hadisi münferiden kitaplarına almışlardır. Bunlar dışındaki mu'teber hadis kaynaklarında onun rivayetleri yer alır. Sahâbe-i kirâmın önde gelenleriyle, tâbiîn tabakasının seçkin imam ve ravilerinden pek çoğu Osman İbni Affân'dan hadis nakletmiştir.

Hz. Osman, 35 yılı (16 Haziran 656) Cuma günü Medine'de şehit edildi. Osman'ın şehit edilmesiyle başlayan dönem, İslâm tarihinde bir dönüm noktası teşkil etmiş, bu tarihten sonra iç karışıklıklar, fitneler birbirini takip etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İnsanın hakkı olan şeyler, zarûrî ve vazgeçilmez ihtiyaçlarıdır. Bunların da en önemlisi ve başta gelenleri oturulacak bir ev, vücudu örtüp soğuktan ve sıcaktan koruyacak giyecekler, karnı doyuracak ve hayatın devamını sağlayacak yiyecek ve içeceklerdir. İnsan bunları kazanıp elde etmek için çalışıp didinir. Dinimiz, bu yöndeki her çabayı ibadet olarak değerlendirir.

Peygamberimiz'in bu hadiste geçen "içinde oturulacak bir ev" nitelemesi sebebiyle, zaruri ihtiyaç dışında fazla ev yaptırmamanın uygun olmadığı kanaatine sahip olanlar olmuştur. Ancak bu şekildeki bir düşünce, genel kabul görüp uygulanmış veya bağlayıcı bir hüküm niteliği kazanmış değildir. Şu kadar var ki, bu yönde hırslı olmak, başkası sahip olmasın düşüncesiyle hareket ederek ev yapılabilecek yerleri elde etmek, fiyatların aşırı derecede artmasına sebep olmak, arsa simsarlığı yapmak dinimizin uygun ve câiz görmediği bir tavidir.

Giyecekler, hem farz olan tesettürü sağlamak, hem de insanı soğuktan ve sıcaktan korumak suretiyle sağlık için zaruri olan ihtiyaçların başında gelir. Bu sebeple bizim inancımıza göre elbise, bazılarının söylediği veya kabul ettiği gibi bir süs aracı veya moda malzemesi değil, vazgeçilmez bir ihtiyaç maddesidir. Bundan dolayı, pahalılaşması için satışa sunulmaması ve israfı haram kılınmıştır. Giyeceklerimizin aşırı derecede lükse kaçması da bu sebeple uygun görülmemiştir.

Yiyecek olarak ekmeğin, içecek olarak da suyun anılmış olması, bu iki maddenin yiyecek ve içecekler arasında ilk sırayı almaları ve temel gıda maddelerinin başında gelmeleri sebebiyledir. Yenilmesi ve içilmesi helal olan bütün maddeler bunlara dahildir. Giyecek maddelerinde olduğu gibi, yiyecek ve içeceklerin de

saklanması, satışa arz edilmeyerek fiyatının artmasına vesile olunması, israfı haram kabul edilmiştir. Böyle durumların ortaya çıkmaması için gayret gösterilmesi ve tedbirler alınması, toplumu yönetenlerin başta gelen görevleri arasında kabul edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Oturulacak ev, bedeni örtecek elbise, yenilecek ekmek ve içilecek su zaruri ihtiyaçların başında gelir.
2. Sınırları dinin emriyle çizilmiş olan tesettür, hem erkek hem de kadınlar için farzdır.
3. Hayatı devam ettirmek için, zaruri olan şeylerin en azıyla yetinmek fazilettir.
4. Zarûrî olan ihtiyaçları karşılamak için çalışıp çabalamak, gayret etmek dinimizin emirlerindendir.

484- وعن عبد الله بن الشَّخِيرِ « بكسر الشين والحاء المشددة المعجمتين » رضي الله عنه ، أَنَّهُ قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَقْرَأُ : { أَلْهَأَكُمُ التَّكَاثُرُ } قَالَ : « يَقُولُ ابْنُ آدَمَ : مَالِي ، مَالِي ، وَهَلْ لَكَ يَا ابْنَ آدَمَ مِنْ مَالِكَ إِلَّا مَا أَكَلْتَ فَأَفْنَيْتَ ، أَوْ لَبِستَ فَأَبْلَيْتَ ، أَوْ تَصَدَّقْتَ فَأَمْضَيْتَ ؟ » رواه مسلم .

484. Abdullah İbni Şihhîr *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelmiştim. O, “Elhâkümü't-tekâsür” sûresini okuyordu. Sûreyi okuyup bitirince şöyle buyurdu:

“Âdemoğlu, malım malım deyip duruyor. Ey âdemoğlu! Yeyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya sadaka olarak verip sevap kazanmak üzere önden gönderdiğinden başka malın mı var ki?”

Müslim, Zühd 3-4. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 31, Tefsîru sûre(102) 1; Nesâî, Vesâyâ 1

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in, hadisimizin râvisi Abdullah İbni Şihhîr yanına geldiğinde okumakta olduğu Tekâsür sûresini bitirince söylediği sözler ile sûrenin muhtevâsı arasında yakın bir ilişki vardır. Bu sûrede mal mülk, evlat ve akraba çokluğuyla övünenlerden bahsedilmekte ve Câhiliye Araplarının bu tutumu eleştirilmektedir. Çünkü Câhiliye dönemi Arapları bunların çokluğunu bir gurur ve üstünlük sebebi saymakta, hatta hayatta olanlarla yetinmeyerek, ölmüş akrabalarını da hesaba katmaktaydılar. Allah Teâlâ, bu davranışlarından dolayı onların hesaba çekileceğini ve gerçek üstünlüğün âhirette ortaya çıkacağını beyan etti.

İnsanın mala olan düşkünlüğüne konumuzun başından beri, âyet ve hadisler ışığında pek çok vesileyle işaret ettik. Bu düşkünlük sebebiyle, nefsinin iyi terbiye edemeyen ve güçlü bir imana sahip olmayanlar, dünyalık servetlerin kalıcı olduğunu ve kendilerini bu dünyada ebedileştireceğini zannederler. Oysa bu dünyada elde edilen her türlü mal ve servet yine bu dünyada kalır. İnsanın malım malım diye üzerine titrediği ve varlığıyla övündüğü şeylerden, yiyip tükettiği yiyecekler, giyip eskittiği elbiselerden başka bir şeyi yoktur ve bu dünyada Allah rızâsı için sadaka olarak verdiği, ahirette de sevabını umduğu harcamalarından başkasının kendisine bir faydası olmayacaktır. Kişinin bunlar dışındaki bütün malı ve serveti, varsa mirasçılara, o da yoksa başkalarına kalır.

Servetten ve zenginlikten verilen sadaka, farz olan zekâtın dışındaki her çeşit hayrı da içine alır. Hayır yollarının çokluğu hepimizin bildiği gerçeklerdendir. Muhtaç olanların her çeşit ihtiyacını karşılamak, fertlerin ve toplumun rahat bir hayat sürebilmeleri için hayır teşkilatları, vakıflar, dernekler ve benzer sivil toplum kuruluşları oluşturmak, dinimizin önemle üzerinde durduğu ve teşvik ettiği hususlardan biridir. Çünkü bu çeşit hayırların sevabı kıyâmete kadar bakidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her türlü mal mülk ve zenginlik bu dünyada kalır. Hiç kimse, bu dünyadan âhirete maddî bir varlık götürmez.

2. İnsan bu dünyada zaruri ihtiyaçları dışında mal ve servet biriktirmekle, mirasçılara, onlar da yoksa başkalarına hizmetçilik ve bekçilik etmiş olur.

3. Zaruri ihtiyaçlar dışında aşırı derecede mala düşkünlük ve dünyaya karşı hırslı olmak dinimizde hoş karşılanmamış ve teşvik edilmemiştir.

4. Sahip olunan servet ve zenginlikten sadaka vermek, muhtaçlara yardım etmek ve sevâbı kıyamete kadar devam edecek olan hayırlar yapmak teşvik edilmiştir.

485- وعن عبد الله بن مُعَقِّلٍ ، رضي الله عنه ، قال : قال رجلٌ للنَّبِيِّ ص: يا رَسولَ اللهِ ، وَاللهِ إِنِّي لأُحِبُّكَ ، فقال : « انْظُرْ ماذا تَقُولُ ؟ » قال : وَاللهِ إِنِّي لأُحِبُّكَ ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، فقال : « إِنْ كُنْتَ تُحِبُّنِي فَأَعِدْ لِلْفَقْرِ تَجَنُّفاً ، فَإِنَّ الْفَقْرَ أَسْرَعُ إِلَى مَنْ يُحِبُّنِي مِنَ السَّيْلِ إِلَى مُنْتَهَاهُ » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

« التَّجَفُّفُ » بكسر التاء المثناة فوق وإسكان الجيم وبالفاء المكررة ، وَهُوَ شَيْءٌ يَلْبِسُهُ الْفَرَسُ ، لِيَتَّقَى بِهِ الْأَذَى ، وَقَدْ يَلْبِسُهُ الْإِنْسَانُ .

485. Abdullah İbni Mugaffel *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’e:

– Ey Allah’ın Resûlü! Allah’a yemin ederim ki, ben seni seviyorum, dedi. Resûlullah o kişiye:

– “Sen ne söylediğini iyi düşün?” buyurdu. Adam:

– Allah’a yemin ederim ki, ben seni seviyorum, dedi ve bu sözünü üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– “Eğer beni seviyorsan, o halde fakirliğe karşı kendine bir zırh hazırla. Çünkü fakirlik, beni sevene yüksekten inen bir selden daha çabuk ulaşır” buyurdu.

Tirmizî, Zühd 36

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’e gelerek, onu sevdiğini söyleyen sahâbînin kim olduğu bilinmemektedir. Hadisimize benzeyen bazı rivayetlerden hareketle, onun Ebû Saîd el-Hudrî olduğunu ileri sürenler vardır. Her mü’minin Hz.Peygamber’i sevmesi, mü’min olmanın gereğidir. Bir sahâbînin bu sevgisini özellikle vurgulaması ise, onun sevgideki ihlâsını ve sevgisinin gereğini yerine getirmeye hazır olduğunu açıkça ortaya koyması anlamına gelir.

Hız.Peygamber, kendisini sevdiğini açıklayan sahâbîye, ne dediğini iyi düşünmesini söylemekle, sevginin gereğini hakkıyla yerine getirmenin zorluğunu ve bu yüzden başına gelecek güçlüklerle, acılara, kederlere, birtakım belâ ve musibetlerin hedefi olmaya hazırlanmasını hatırlatmıştır. **Peygamberler, her hususta olduğu gibi, belâ ve musibetlere karşı sabır ve direniş göstermede de insanlığa örnek şahsiyetlerdir. Her peygamber, insanları Allah’tan uzaklaştıran, birtakım putları ilâh edinen, menfaat ve çıkarıcılık üzerine kurulu zulüm düzenlerine son vermek, yeryüzünde hakkı ve adâleti hâkim kılmak üzere gönderilmiştir. Dolayısıyla, bütün emperyalist, baskıcı, sapık ve çıkarıcı çevreler, zulme dayalı düzenleri yıkıp adalet esası üzere bir düzen kurmak için gelen tüm peygamberlere karşı çıkmış, onlara en çirkin hakaret ve en ağır işkenceleri yapmışlardır. Bu peygamberlere inananlar da aynı eziyet ve işkencelere mâruz kalmışlardır.** İşte Peygamber Efendimiz, kendisini sevdiğini söyleyen sahâbîye bütün bunlara karşı hazırlıklı olma gereğini hatırlatmış bulunmaktadır. Bunları duyan sahâbî, iman ve sevgisindeki samimiyetini ve ihlâsını göstermek üzere, söylediği sözü bu defa Allah’a yemin ederek üç defa tekrar eder. Böylece kararlılığını ve bu yüzden başına gelecek her şeye, kısaca sevginin gereği ne ise onu yerine getirmeye hazır olduğunu açıkça belirtmiş olur. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, o sahâbînin başına gelecek ilk musibetin fakirlik olduğunu ve buna karşı bir zırh hazırlaması gereğini kendisine duyurur. Zırh, bilindiği gibi cephede düşmanla

savaşan kimsenin, kendisini dūřmanın darbelerinden korumak üzere giydiği elik yelektir. Fakirlik, insanın başına gelebilecek musibetlerin en şiddetlisidir. Onun için fakirliğe karşı geliştirilecek irāde ādeta elik bir zırha benzetilmiştir. Bu zırh ise sabırdır. **Sabır zırhı sayesinde bütün musibetlere karşı konulup zafere ulaşılır. Sabır, bütün peygamberlerin kuşandığı ve ümmetlerine tavsiye ettiği bir zırhtır.** Fakirlięe karşı sabretmek ise, dünyayı ve dünyalığı öne geçirmeyen bir zühd anlayışı sayesinde mümkün olur. Bütün peygamberler, ne kadar varlık sahibi olurlarsa olsunlar, ellerine ne kadar dünyalık geçmiş olursa olsun, hayatlarında zühdün en üstün ve en seçkin örneklerini vermişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber sevgisi, mü'min olmanın gereğidir.
2. Seven, sevdiğine sevgisini bildirebilir, fakat sevgi sözden ibaret değildir.
3. Seven, sevginin gereklerini hareket ve davranışlarıyla yerine getirmelidir.
4. Peygamberler insanlar arasında belā ve musibetlere en çok uğrayanlar olup, onları seven ve onlarla birlikte olanlar da bundan hissesini alırlar.
5. Sabır, fakirliğe karşı bir zırh olup dünya zevk ve menfaatlerini öne geçirmeyen bir zühd hayatı bu yolda başarılı olmanın temel şartıdır.

486- وعن كعب بن مالك ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَا ذُنْبَانِ جَائِعَانِ أَزْسِلَا فِي غَنَمٍ بِأَفْسَدَ لَهَا مِنْ حِرْصِ الْمَرْءِ عَلَى الْمَالِ وَالشَّرَفِ لِدِينِهِ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

486. Kā'b İbni Mālik *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Reslullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir koyun sürüsünün içine salıverilmiş iki a kurdun o sürüye verdiği zarar, mala ve mevkiye düşkün bir adamın dinine verdiği zarardan daha büyük değildir.”

Tirmizī, Zühd 43

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, çok kere, bir konuyu daha etkili ve insan zihninde yer edecek biçimde anlatmak için benzetmeler yapıp misaller vermiştir. Bu hadislerinde de aynı yola başvurmak suretiyle, hırslı ve dünyalığa çok düşkün kimselerin dine vereceği zararı, a kurtların sürüye vereceği zarara benzetmiştir. Kurt zaten tabiatı icabı çok hırslı ve yırtıcı bir hayvandır. Bir de a olunca, hırslının ve yırtıcılığının ne ölçüde artacağı ve ne kadar zararlı olacağı tahmin edilebilir. Bu nitelikte iki kurt, bütün sürüyü parçalayıp perişan eder. **Mala mülke, servete ve zenginliğe, dünyalık mevki ve makama düşkün ve hırslı olan, bunları elde edebilmek ve onlara kavuşmak için her çareye başvurmayı göze alan bir insanın, hiçbir mânevî ve ahlākî değer ölçüsü tanımayacağı ortadadır.** Böyle bir kimse gözünü hırs bürüyen en yırtıcı bir hayvandan daha zararlı hale gelebilir. Çünkü hayvan, akılı ve idraki ile değil, içgüdüleriyle hareket eder. Gözünü dünya hırslı kaplamış, gönlüne dünyalık sevgisi hākım olmuş bir kimse, sanki birtakım insānî niteliklerinden soyutlanmış gibidir. Bu sebeple **İslām ālimleri ve özellikle meşhur sfiler, dünya hırslını bütün kötü huyların kaynağı kabul ederler.**

Bu sayılanlar bütün insanlar için kötü bir özellik ise de, dindar olduklarını söyleyenlerde daha büyük bir noksanlık ve dindar olma iddiasına yakışmayan bir haldir. Çünkü din, kendisine inananlardan her şeyden önce fedākārlık ve ferāgat ister. Dünya hırslıyla dolu bir insanın bu güzel hasletlere hakkıyla sahip olması düşünülemez. Böyle bir kimse, dinini dünyalık elde etmeye vesile kılabilir. Büyük sfî ve ālim **Abdullah İbni Mbārek, en kötü ve ādî ticaretin din ticareti olduğunu söyler.** Dinini ticaretine aracı yapan kimse, iyi ve makbul müslüman kabul edilmez. Bu sebeple de ne Allah ne de samimi mü'minler tarafından sevilmez. Din perdesi arkasına gizlenerek işini yürüten nice sahtekār her dönemde ve her yerde bulunabilir. Bir çok insan bunlara bakarak din ve gerçek dindarlar hakkında yanlış kanaat ve yersiz şüphelere sürüklenirler. İşte böyle kimselerin dine vereceği zarar, a kurtların bir koyun sürüsüne vereceği zarardan daha büyüktür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya malına, servet ve zenginliğe, mevki ve makama aşırı düşkünlük dinimizde hoş karşılanmayan kötü huylardandır.
2. Mala mülke, mevki ve makama karşı hırslı olmak insanın hem dindarlığına hem de dinine zarar verir.
3. Bir konuyu insanlara daha iyi anlatıp kavratılabilmek için benzetmeler ve örnekler kullanmak câizdir.

487- وعن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ، قال : نَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى حَصِيرٍ فَقَامَ وَقَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ ، فُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اتَّخَذْنَا لَكَ وِطَاءً ، فَقَالَ : « مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا كَرَكَابٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح

487. Abdullah İbni Mes'ûd *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir hasır üzerinde yatıp uyumuştı. Uykudan uyandığında, hasır vücudunun yan tarafında iz bırakmıştı. Biz:

–Yâ Resûlallah! Sizin için bir döşek edinsek, dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

“Benim dünya ile ilgim ne kadar ki? Ben bu dünyada bir ağacın altında gölgelenen, sonra da oradan kalkıp giden binimli bir yolcu gibiyim” buyurdular.

Tirmizî, Zühd 44

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz lükse ve rahata düşkün değildi. İçinde yaşadığı toplumun hayat şartlarının üstünde bir yaşayışı hiçbir zaman arzu etmedi. Her konuda olduğu gibi, evinin tanzimi ve kullandığı ev eşyalarında da sahâbîlere ve ümmetine örnek teşkil etti. Hz. Peygamber, hayatı boyunca her türlü dünyalık imkânı elde etme gücüne sahipken, böyle bir şey istemedi, zühdü ve tevazuu da terketmedi. Kuş tüyünden, yünden veya pamuktan yapılmış rahat bir döşekte yatma imkânına sahipken, vücûdunda iz bırakan bir hasır üzerinde yatmayı tercih etti. Oysa yıllarca hizmetinde bulunan aziz sahâbî Enes İbni Mâlik'in ifadesiyle Peygamberimiz'in vücudu bir ipek kadar hassas ve nazik idi. Buna rağmen, sahâbe-i kirâmın kendisini rahat ettirecek ve vücudunda iz bırakmayacak yumuşaklıkta bir döşek hazırlama teklifini kabul etmedi. Her zaman ifade ettiği gibi, dünyaya onu hiç terketmeyecekmişçesine bağlanmadığını hatırlattı. Hatta, dünyadaki hayatının, bir ağacın gölgesinde dinlenecek kadar kısa olduğunu belirterek, lükse, rahata ve israfa düşkünlüğün bir müslümana yakışmadığını kafalara ve kalblere yerleştirdi. Nasıl bir ağacın gölgesi sürekli değilse ve sadece güneş varken gölgenin hükmü söz konusu ise, insan da bu dünyada sürekli olmayıp geçicidir. Aynı şekilde dünya da geçicidir. Bu sebeple insanları aşırı derecede dünyaya özendirip bağımlı hale getirmek, dinimizde hoş görülmemiştir. Bu durum, dünyanın meşrû olan nimetlerinden faydalanmama anlamına gelmez. Sadece, zühde yönelik bir hayatın daha tercihe şâyân olduğunu ortaya koyar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber, kendi şahsî hayatında zühdü tercih etmiş ve ümmete bu yönde tavsiyelerde bulunmuştur.
2. Dünya hayatı gelip geçicidir. Bu sebeple bağlanıp kalmaya değmez.
3. Güzel ve hayırlı davranışlarla âhîret hayatına hazırlanmak gerekir.
4. Maksudı daha iyi anlatabilmek için benzetme ve misaller kullanmak câizdir.

488- وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يَدْخُلُ الْفُقَرَاءُ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْأَغْنِيَاءِ بِحَمْسِمِائَةِ عَامٍ » رواه الترمذي وقال : حديث صحيح .

488. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Fakirler, cennete zenginlerden beşyüz sene önce girerler.”

Tirmizî, Zühd 37. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 6

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in hadislerinde hem fakirlere hem de zenginlere yönelik müjdeler vardır. Bu kısa hadis, fakirler için müjde ihtiva eden rivayetlerden biridir. Ancak, konuyla ilgili bir çok rivayette, müjdelenen fakir ve zenginlerin vasıflarından da bahsedilir. Temel nitelik olarak, sabreden fakirlerle, varlıklı olmanın gereğini yerine getiren dürüst ve şükreden zenginlerin öne geçirildiğini görürüz. Buna göre her fakirin her zenginden daha önce cennete gireceği gibi bir genel hükme varılması söz konusu olamaz. Cennete en son girecek nice fakir bulunduğu gibi, cennete ilk girecek olan nice zengin vardır. Çünkü Peygamberimiz’in doğru ve güvenilir tüccarın peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle birlikte haşrolunacağına dair hadisini (Süyûtî, el-Fethu’l-kebîr, II,40) ve benzer rivayetleri de hatırdan çıkarmamak gerekir.

Kıyamet gününde fakirlerin hesabının zenginlere göre daha kolay ve süratli olacağı çeşitli rivayetlerde belirtilir. Çünkü insanlar, bu dünyada sahip oldukları her şeyin hesabını Allah huzurunda verecekler, mal mülk ve zenginlik cinsinden olan varlıklarını nereden ve nasıl kazandıklarından, nereye sarfettiklerinden sorumlu tutulacaklardır. Fakirlerin cennete girişinin zenginlerden beş yüz sene gibi gerçekten çok önemli bir zaman farkıyla önce olacağını göz önüne alarak, dinin fakirliği teşvik ettiği sanılabilir. Oysa burada esas dikkatimizi çekmesi gereken şey, zenginlerin hesabının çetin olacağı ve içine haram karışmamış bir zenginliğin zor bulunacağı gerçeğinin kavranılmasıdır. Kaldı ki, âhiretteki sene hesabının dünya ile kıyas edilmeyeceği de bir başka gerçektir. Kur’ân-ı Kerîm’de: “**Muhakkak ki Rabbinin nezdinde bir gün, sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir**” [Hac sûresi (22), 47] buyrulur.

Netice itibariyle, burada anılan fakirler ve zenginler hakkındaki hükümlerin fakir ve zenginler sınıfının bütün fertlerini kapsamadığını belirtmek gerekir. Çünkü her insan grubu içinde iyiler de kötüler de bulunabilir. Fakat hükmün genele göre olduğu gerçeğini düşünürsek, çoğunluğu itibariyle zenginlerin fakirlerden daha sonra cennete gireceklerini ve girmelerinin zor olacağını söylemek mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabırlı ve iyi işler işleyen fakirler, sahip oldukları nimetin kadrini ve kıymetini bilmeyen ve şükürünü yerine getirmeyen zenginlerden daha üstündür.
2. Sayılan niteliklere sahip fakirler, zenginlerden daha önce cennete girerler.
3. Dünyada zühde yönelik bir hayatı tercih edenler, fakir olsun zengin olsun daha üstündürler.

489- وعن ابن عَبَّاسٍ ، وَعِمْرَانُ بْنُ الْحُصَيْنِ ، رضي الله عنهم ، عن النبي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « أَطْلَعْتُ فِي الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا الْفُقَرَاءَ . وَأَطْلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ » متفقٌ عليه . من رواية ابن عباس . ورواه البخاري أيضاً من رواية عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ ..

489. İbni Abbâs ve İmrân İbni Husayn *radıyallahu anhüm*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cenneti yakından tanıdım; orada bulunanların çoğunluğunun fakirler olduğunu gördüm. Cehennemi de yakından tanıdım; orada bulunanların çoğunluğunun da kadınlar olduğunu gördüm.”

Açıklamalar

Peygamberimiz'in cennet ve cehennemi yakından bilip tanınması, orada bulunanları görmesi olayı, bazı rivayetlerden anlaşılacağı gibi, Mi'rac gecesinde veya bir güneş tutulması sırasında küsûf namazı kılarken, kendisinin önüne cennet ve cehennem getirilip gösterilmek ya da aradaki perde kaldırılmak suretiyle gerçekleşti. Bu durumun hem mi'rac esnasında, hem de küsûf namazı kılarken ayrı ayrı zamanlarda, bir kaç defa gerçekleşmiş olduğu da düşünülebilir.

Fakirlerin cennete girmesi ve sayı olarak çoğunluğu oluşturması sadece fakirlikleri sebebiyle değil, daha iyi müslüman olmaları sebebiyledir. Aksi takdirde, **iyi ve güzel davranışlar ortaya koymayanların fakirlikleri sebebiyle üstünlüğü söz konusu değildir**. Tıpkı zenginlerin sadece zenginlikleri sebebiyle üstünlüklerinin söz konusu olmayışı gibi. Burada fakir olanların dünyaya aşırı derecede düşkün olmayışları methedilirken, zenginlerin de dünyaya aşırı derecede hırslı oluşları kötülenmekte, bu durum onların cennette daha az sayıda olmalarına sebep gösterilmektedir. Çünkü, dünyadaki bir çok kötülüğün temelinde dünya nimetlerine aşırı düşkünlük vardır. Bu düşkünlük, insanın helâl ve haram konusunda hassasiyetini ya ortadan kaldırmakta ya da zayıflatmaktadır. Her iki halde kişinin cennete girmesi de zorlaşmaktadır.

Peygamber Efendimiz'in cehennemde sayıca kadınların çok olduğunu ifade etmesi, onların hissiyatı ve psikolojik yapısı hesaba katılmak suretiyle, cehenneme girmelerine sebep olacak davranışlardan uzak durmaları, iyi ve güzel işler yapmalarını teşvik olarak kabul edilmiştir. Burada, cehennem ehlinin çoğunluğunu kadınların teşkil ettiği söylenirken, bazı sahih rivayetlerde de cennette bir erkek için birden çok hanım olduğu ifade edilir. Bu takdirde, cennetteki kadınların sayısı erkeklerden belki bir kaç kat daha fazla olmalıdır. Nitekim İbni Hacer el-Askalânî, Ebû Hüreyre'nin bu hadislerle dayanarak, cennette kadınların erkeklerden daha çok olacağı hükmüne vardığını nakleder. Sanki bu rivayetler arasında bir çelişki varmış gibi görülebilir. Oysa bir grup insanın cehennemde fazla olması, cennette az olmasını gerektirmez. Bu durum, kadınlar için olduğu gibi zenginler ve fakirler için de böyledir. Yani **fakirlerin cennette çok oluşu zenginlerin orada az olmasını, zenginlerin cehennemde çok oluşu da fakirlerin orada az olmasını gerektirmez**. Bu çeşit hadisleri, toplumda çok belirgin kesimleri iyiliklere teşvik ve kötülüklerden sakındırma yönleriyle de değerlendirmek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fakirler, cennet ehlinin çoğunluğunu teşkil ederler.
2. Fakirlik, başlı başına cennete girmeye bir sebep teşkil etmez. Onları cennete götüren sâlih amelleri, iyi ve güzel davranışlarıdır.
3. Zenginlerin mes'uliyeti daha çok ve hesapları daha zordur. Sorumluluğunu yerine getiren ve hesabını veren herkes gibi zenginler de cennete girerler.
4. Dinimiz dünyada sürekli bir kazanma hırsı içinde olmayı, helâle ve harama riayet etmeksizin malî mülkü, zenginliği artırmayı özendirmez.
5. Kadınlar kendilerini cehennemden koruyacak iyi ve güzel işler yapmaya özendirilmiş, Peygamberimiz tebliğ görevini yerine getirirken, kadınların psikolojisini her zaman dikkate almıştır.

490- وعن أسامة بن زيد رضي الله عنهما ، عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ ، فَكَانَ عَامَةً مَنْ دَخَلَهَا الْمَسَاكِينُ . وَأَصْحَابُ الْجِدِّ مُحْبُوسُونَ ، غَيْرَ أَنَّ أَصْحَابَ النَّارِ قَدْ أُمِرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ » متفق عليه . و « الْجَدُّ » الحِطُّ وَالْغِنَى . وقد سبق بيان هذا الحديث في باب فضل الضَّعْفَةِ .

490. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anhümâ* 'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cennetin kapısında durdum, oraya girenlerin çoğunluğu dünyada bir şeyleri bulunmayan yoksullardı. Varlıklı kimseler ise, hesaba çekilmek üzere alıkonulmuşlardı. Şu kadar var ki, onlardan cehennemlik olanların cehenneme sevkedilmeleri emrolunmuştu.”

Buhârî, Nikâh 87, Rikak 51; Müslim, Zikr 93

Açıklamalar

Buhârî ve Müslim’in rivayetlerinin devamında, “*Cehennem’in kapısında durdum, oraya girenlerin çoğu kadınlardı*” ilâvesi de bulunmaktadır. Hadisimiz, daha önce 260 numara ile geçmiş, orada da bu ilâve yer almıştı. Peygamber Efendimiz’in cennetin ve cehennem’in kapısında durarak, oraya girenleri görmesi olayı, bazı rivayetlerden anladığımız üzere mi’racda gerçekleşmiştir. Bir önceki hadisin açıklamasında da ifade ettiğimiz gibi, fakir ve yoksulların zenginlerden daha önce ve çoğunlukla cennete girmelerinin sebebi onların sadece fakirlikleri değildir. Bunun yanında onların iyi ve güzel davranışları, yani iyi müslüman olmalarıdır. İyi ve güzel işler yapan, iyi müslüman olan zenginler de aynı şekilde cennete gireceklerdir. Şu kadar var ki, dünyada herhangi bir mala ve mülke sahip olmayan fakirlerin hesabı zenginlere göre daha kolaydır. Şüphesiz mal ve zenginlik, dünyada bir çok iyiliği yapmaya vesiledir. Bunun yanında pek çok kötülüğün kaynağı da, kişinin helâl olmayan yollardan elde ettiği servet ve bu servetin sebep olduğu şımarıklık ve taşkınlıktır. Bu durum, hem kişinin Allah huzurundaki hesabını güçleştirmekte, hem de cehenneme girmesine sebep teşkil etmektedir. Bütün bunların fakirler ve zenginler hakkında genel hükümler olmadığını bir kere daha hatırlatmalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz cenneti ve cehennemi görmüş ve haklarında bilgi vermiştir.
2. Fakirler cennete daha erken girecek ve orada çoğunlukta olacaklardır.
3. Zenginlik, mal, mülk ve evlat çokluğu kıyamet gününde fayda vermez.

491- وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا شَاعِرٌ كَلِمَةُ لَبِيدٍ : أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ متفق عليه .

491. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Şâirlerin söylediği sözlerin en doğrusu, Lebîd’in şu sözüdür: Biliniz ki, Allah’tan başka her şey yok olacaktır.”

Buhârî, Menâkıbu’l-ensâr 26, Edeb 90, Rikak 29; Müslim, Birr 2-6. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 70; İbni Mâce, Edeb 41

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in sözünü beğendiği Lebîd İbni Rebîa, Câhiliye döneminin önde gelen şâirlerinden biriydi. Daha sonra Peygamberimiz’in huzuruna gelerek müslüman oldu. Böylece sahâbe-i kirâmdan olma şerefini kazandı. Lebîd’in, kendilerine “muammerûn” denilen uzun ömürlülerden biri olduğunu görmekteyiz. Öldüğünde yaşının 150’nin üzerinde olduğu nakledilir. Müslüman olduktan sonra şiir yazıp söylememiş, “Allah bana Kur’an’ı öğrettikten sonra ben artık şiir söylemedim” diyerek, bunun sebebini açıklamıştır. Onun bu davranışı şahsî tercihi olup, İslâm’ın şiiri yasakladığı gibi bir anlama gelmez. Bunun aksine dinimiz yüksek gaye ve ideallere yönelik şiiri teşvik bile etmiş, Peygamberimiz’in “Resûlullah’ın şâiri” diye anılan Hassân İbni Sâbit’e karşı davranışı ve onu bu alanda yönlendirişi konuya nasıl bakmamız gerektiğini öğretmiştir.

Şâir Lebîd’in bu mısraı, Kur’an’ın insanlığa getirdiği tevhid inancının ruhuna, Allah’tan başka her şeyin geçici olduğu anlayışına tam uygun düşmektedir. Nitekim Cenâb-ı Hak: “**Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâkî kalacak**” [Rahmân sûresi (55), 26-27] ve “**Allah’tan başka tanrı yoktur. O’nun zâtından başka her şey helâk olacaktır**” [Kasas sûresi (28), 88]

gibi Kur'an âyetlerinde bu gerçeği kullarına öğretmiştir. Peygamber Efendimiz'in Lebîd'in bu sözünü sevmesinin sebebi böylece anlaşılmış olmakta, aynı zamanda şâirlerin şiirlerinde işlemeleri gereken fikirlere de ışık tutmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya ve içindekiler geçicidir. Dünyaya bağlanıp kalınmasının dinimizde hoş karşılanmayış sebebi budur.
2. Doğru bir sözü ve şiiri hakikate delil göstermek câizdir.

56- باب فضل الجوع وخشونة العيش

والاقتصار على القليل من المأكول والمشروب والملبوس وغيرها من حظوظ النفس وترك الشهوات

AÇLIĞIN VE SÂDE YAŞAMANIN ÜSTÜNLÜĞÜ

YİYECEK, İÇECEK, GİYECEK VE BUNLAR DIŞINDA NEFSİN
HOŞLANDIĞI ŞEYLERDE ORTA YOLU TUTMANIN VE ŞEHEVÎ
ARZULARI TERKETMENİN ÜSTÜNLÜĞÜ

Âyetler

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا [59]

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا [60]

1. “Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler. Ancak tevbe eden, inanan ve iyi iş yapanlar, onlar cennete girecekler ve hiç haksızlığa uğratılmayacaklardır.”

Meryem sûresi (19), 59-60

Tâbiîn döneminin önde gelen müfessirlerinden Mücâhid, bu âyetle bahsedilen namazsız ve nefislerinin arzularına uyan nesillerin kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkacağını, Muhammed ümmetinin iyi ve güzel işler yapan sâlih kişilerinin gittikçe azalacağını söyler. Bu âyetle yahudilerden sonra gelen hristiyanların kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Âyet, namazı terketmenin büyük günahlardan biri olduğuna ve böyle bir kimsenin Allah tarafından cezalandırılacağına delil teşkil eder. Çünkü namaz kılmamak ve nefislerin arzusuna uymak sapıklık çeşitlerinden biridir. Peygamberimiz'in bir hadislerinden açıkça anladığımız gibi, kişinin Allah huzurunda hesaba çekileceği ilk ibadeti namazın olacaktır. Çünkü gerçek anlamda kılınan namaz kulluğun ölçüsü olduğu gibi, insanı her türlü kötülük ve çirkinliklerden alıkoyan odur. İyi terbiye edilmemiş bir nefis insanı çoğu kere kötülük ve çirkinliklere, şehvî ve hayvânî duygulara uymaya yöneltir. Bu sebeple nefsin arzu ve isteklerine boyun eğmemek, dinimizin öncelikle üzerinde durduğu terbiye unsurlarının başında gelir. İnsan ibadetlerini ihmal etmiş, nefsinin arzularına uymuş olsa bile, hatasını anladığı anda Allah'a yönelip tövbe eder. Allah, kullarının samimiyetle yaptıkları tövbeleri kabul eder ve hiçbir kuluna en küçük bir haksızlık yapmaz.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ [79]

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلْقَاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ [80]

2. “Derken, Kârûn, ihtişamı içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar: Keşke Kârûn'a verilenin benzeri bizim de olsaydı; doğrusu o çok şanslı, dediler. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: Yazıklar olsun size! İman edip iyi işler yapanlara göre Allah'ın mükâfatı daha üstündür.”

Kârûn, Hz. Mûsâ zamanında yaşadı; hatta onun amcazâdesi olduğu rivayet edilir. Önce Hz.Mûsâ'ya iman ettiği halde hırsı ve kıskançlığı yüzünden münafıklığa düştü. Son derece zengin ve zengin olduğu kadar da cimri biri olduğu ve bu zenginliği içinde nasıl helâk olup gittiği bir ibret tablosu olarak insanlığın hafızasına nakşolunmuştur. Onun, kavmi Benî İsrâîl'in karşısına çıktığında beraberinde eğerleri altından yapılmış ve her birinin üzerinde kırmızı kadifeden örtüler bulunan dört bin binit hayvanı, bin katır, katırlar üzerine bindirilmiş üç yüz câriye ve pek çok zinet eşyası ile çeşitli zenginlikleri olduğu nakledilir. Bazı rivayetlerde bu sayılanlardan çok daha fazlasına yer verildiğini de görmekteyiz. Dünyaya ve dünyalıklara düşkün olanlar, bu ihtişamı görünce, imrenmişlerdi. Ama onlar, Kârûn'un bu hesapsız serveti içinde helak olup gittiğini, malının, mülkünün ve zenginliğinin kendisini kurtarmadığını, aksine yok olmasının temel sebebi olduğunu da gözleriyle gördüler.

Kendilerine ilim verilenler, yani İsrâiloğulları içinde Allah'ın emrini bilenler ve inananlar ise, böyle bir tercihin yanlış olduğunu onlara hatırlatarak üzüntülerini ortaya koydular. Çünkü Benî İsrâîl âlimleri, her milletin içindeki benzerleri gibi, insanların özendikleri bu dünya nimetlerinin geçici olduğunu biliyorlardı. Bu sebeple, Allah'ın rızâsının ve sevabının daha kalıcı ve insanı ebedî mutluluğa kavuşturucu olduğunu onlara haber verdiler.

ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ [8]

3. “Sonra, o gün, size verilen nimetten elbette hesaba çekileceksiniz.” Tekâsür sûresi (102), 8

Nimet, bu dünyada kendisinden lezzet alınan ve hoşlanılan her şeydir. Hayat, sıhhat, âfiyet, içilen bir yudum tatlı ve soğuk su dahi bu nimete dahildir. Buna göre, yeryüzünde nimete sahip olmayan kimse yoktur. O halde kimler, hangi nimetlerden hesaba çekilecektir? Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük yapanlar, bu dünyada bütün çabaları, gayretleri ve himmetleri zevk ve safa içinde yaşamak, yemek içmek, gezip eğlenmek, şehvetlerini tatmin, nefislerinin dünyalık arzularını yerine getirmekten ibaret olanlardır. Onlar, dinden tamamen gâfil olan kâfirler ve dînî sorumluluklarını yerine getirmeyen fâsık mü'minlerdir. Her türlü nimetin Allah'tan geldiğini bilen, bunun karşılığında şükreden, ilme, iyi ve güzel işlere yönelen kimseler, Allah'a karşı vazifelerini yerine getirmiş olurlar. Böyle olanlar sorumluluklarını yerine getirmiş, Allah'ın huzuruna yüzü ak olarak çıkmayı hak etmiş olurlar.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا [18]

4. “Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız.”

İsrâ sûresi (17), 18

İnsanlardan bazısı sadece bu dünya için çalışır, çalışmasının karşılığını da ölmeden bu dünyada almak isterse, Allah ona karşılığını burada, bu dünyada peşin verir. Fakat herkese, aynı seviyede ve kişinin istediği kadar değil, Cenâb-ı Hak kendi dilediği kadar verir. Çünkü herhangi bir işin kıymeti o işi yapanın isteği ile değil, çalıştırmanın kabulü ile karara bağlanır. Bununla beraber herkesin yaptığı işin karşılığı tam olarak verilir ve hiçbirinin hakkı yenilmez, hiç kimseye zulmedilmez. Aceleci olmak ve her şeyin karşılığını bu dünyada almak başlangıçta hoş görünse de, sonu oldukça acıklıdır. Bu acıklı sonu hak edenlerin münâfıklar olduğu ifade edilir. Dünyada kendilerine nimet verilenlerin bir kısmı bunları kötü ve çirkin, haram olan yollarda sarfetmek suretiyle kendi elleriyle cehenneme hazırlık yapmış olurlar. Fakat Allah'a hakkıyla inananlar ve imanlarının şuurunda olanlar verilen her nimetin kıymetini bilir, onu yerli yerine harcar ve bir hesap gününün olduğuna, her şeyin hesabının orada sorulacağına inanırlar. Ayrıca mü'minler, dünya hayatının geçici, âhiretin ise ebedî olduğunun bilinci içinde hareket ederler.

Hadisler

492- وعن عائشة ، رضي الله عنها ، قالت : ما شَبَعَ آلُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ خُبْرٍ شَعِيرٍ يَوْمَئِذٍ مُتَتَابِعِينَ حَتَّى قُبِضَ . متفقٌ عليه .

وفي رواية : مَا شَبَعَ آلُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ مِنْ طَعَامِ الْبَرِّ ثَلَاثَ لَيَالٍ تَبَاعًا حَتَّى قُبِضَ .

492. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’in ailesi, onun vefât ettiği ana kadar, iki gün arka arkaya arpa ekmeğiyle karnını doyurmadı.

Buhârî, Eymân 22; Müslim, Zühd 22. Ayrıca bk. Buhârî, Et’ime 23, 27; Nesâî, Dahâyâ 37; İbni Mâce, Et’ime 48, 49

Müslim’in bir rivayeti şöyledir:

Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’in aile efradı, Medine’ye geldiği günden vefat ettiği ana kadar, üç gün arka arkaya buğday ekmeğiyle karnını doyurmadı.

Müslim, Zühd 20. Ayrıca bk. Buhârî, Rikak 17

Açıklamalar

Peygamber ailesi (Âl-i Muhammed) tabiri, dar anlamda Peygamber Efendimiz’in eşlerini, hizmetinde bulunup bakmakla yükümlü olduğu kimseleri, daha geniş anlamda kendisinin nesebinden olan herkesi, eşlerini, zekât almaları haram olan Benî Hâşim ve Benî Abdülmuttalib’e mensup olanları kapsar.

Hadisimizin rivayetlerinden birinde arpa ekmeği, diğerinde buğday ekmeğinden bahsedildiğini görmekteyiz. Peygamber Efendimiz’in zamanında hem arpa hem de buğday, ele geçirilmesi ve bulunması zor yiyecek maddeleriydi. Buna rağmen her iki maddeyi yeme imkânı en yüksek olan kimse de Peygamberimizdi. Fakat Resûl-i Ekrem, hiçbir zaman içinde yaşadığı toplumun sahip olmadığı imkânları elde etme ve onlardan farklı yaşama gibi bir eğilim içinde olmadı. İnsanlar açlık çekmekteyse, bunu önce ve herkesten çok Peygamber Efendimiz ve ailesi çekti. Oysa Cenâb-ı Hak tarafından Peygamberimiz’e, isterse yeryüzünün hazinelerinin verilmesi, dilerse Mekke’nin dağlarının kendisi için altın kılınması teklif edilmişti. Resûl-i Ekrem bunları istemeyerek şöyle dedi: “Bir gün aç kalıp sabreder, bir gün karnımı doyurur şükrederim. Çünkü iman biri diğerini tamamlayan iki yarıdır: Bir yarısı şükür, diğer yarısı da sabırdır. Allah da şöyle buyurur: “Şüphesiz bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır” [İbrâhim sûresi (14), 5]. (Bkz. Ali el-Kârî, Mirkât, IX, 89). Bu ve benzeri rivayetlerden hareketle, Peygamberimiz’in dünya hayatında lüksü ve zenginliği öne geçiren bir yaşayış tarzını arzu etmediğini, buna karşılık, açlık ve tokluk içinde geçen, sabrı ve şükürü yerine getirmeye vesile olan orta halli bir hayatı tercih ettiğini söyleyebiliriz. Bazılarının iddia ettiği gibi, Hz. Peygamber’in başlangıçta fakir, fakat sonradan zengin olduğu yönündeki anlayışı doğru kavramak gerekir. Bazı kere Hz. Peygamber’in elinde çok mal bulunduğu doğru ise de, bir başka doğru da onun elinde bulunan malı uzun süre tutmadığı, biriktirmediği, kendine saklamadığı ve Allah rızası için sarfettiği gerçeğidir. Efendimiz vefat ettiğinde, zırhının, ödünç aldığı arpa karşılığında bir yahudide rehin bulunmakta olduğu gerçeği, üzerinde durulup düşünülmesi gereken bir özellik taşıyor.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz, hayatının hiçbir safhasında lüks ve zenginlik içinde yaşamamıştır.
2. Peygamberimiz, açlık ve tokluk arasında orta halli bir hayat sürmüştür.
3. Fakirliğe sabır, zenginliğe şükür mü’minler için bir görevdir.
4. İnsan ne kadar zengin de olsa lüks ve israfa yönelmemelidir.

493- وعن عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ : وَاللَّهِ يَا ابْنَ أُخْتِي إِن كُنَّا لَنَنْظُرُ إِلَى الْهِلَالِ ثُمَّ الْهِلَالِ . ثُمَّ الْهِلَالِ ثَلَاثَةَ أَهْلَةٍ فِي شَهْرَيْنِ . وَمَا أُوقِدَ فِي أَبْيَاتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَارٌ . قُلْتُ : يَا خَالَه

فَمَا كَانَ يُعِيشُكُمْ ؟ قَالَتْ : الْأَسْوَدَانِ : التَّمْرُ وَالْمَاءُ إِلَّا أَنَّهُ قَدْ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِيرَانٌ مِنَ الْأَنْصَارِ . وَكَانَتْ هُمْ مَنَائِخُ وَكَانُوا يُرْسِلُونَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْبَاهَا فَيَسْقِينَا . متفقٌ عليه .

493. Urve'nin Âişe *radiyallahu anha*'dan rivayet ettiğine göre o:

Ey kız kardeşimin oğlu! Allah'a yemin ederim ki, biz bir hilâli, sonra diğerini, sonra bir başkasını, yani iki ayda üç hilâli görürdük de, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in evlerinde hiç ateş yakılmazdı, demişti. Ben:

– Teyzeciğim! O halde geçiminiz ne idi? dedim. Teyzem:

– İki siyah, yani hurma ve su. Ancak şu var ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ensardan sağmal hayvanları bulunan komşuları vardı. Onlar Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* 'e bu hayvanların sütlerinden gönderirlerdi; o da bize içirirdi, dedi.

Buhârî, Hibe 1; Rikak 17; Müslim, Zühd 28

Açıklamalar

Urve'nin babası sahâbe-i kirâmdan Zübeyr İbni Avvâm, annesi Hz. Âişe'nin ablası Esmâ'dır. Teyzesi Hz.Âişe'nin bir çok rivayeti bize Urve vasıtasıyla ulaşmıştır. Hz.Âişe, Peygamber hanımlarının hayatlarını hangi şartlarda sürdürdüklerini pek çok açıklamalarıyla ortaya koyar. Bu rivayet, onların ne kadar zor şartlar altında ve ne büyük bir geçim sıkıntısı içinde yaşadıklarını bize göstermektedir. Peygamber ailesinin evlerinde günlerce sıcak yemek pişmediği olurdu. O günlerde sadece hurma yeyip su içerek yaşarlardı. Sahâbîlerin bir çoğunun durumu da özellikle Medine'de İslâmın ilk yıllarında bundan farklı değildi. Şu kadar var ki, gerek ensar gerekse muhacirlerden olsun bütün müslümanlar birbirlerine son derece yardımcı olmakta ve ellerinde bulunan her şeyi paylaşmakta idiler. Hatta o dönemdeki bu paylaşım ve yardımlaşma örneğinin bir benzerini tarihin kaydetmediği, herkesin kabul ettiği bir gerçektir. İşte Peygamber Efendimiz de aynı şartlarda hayatını sürdürmüş, güç yetirmesi mümkün olduğu halde, içinde yaşadığı toplumdan farklı, seçkin bir hayat yaşamayı aklından geçirmemiştir. Böylece, toplumu yöneten ve onları idare edenlerin nasıl olması gerektiğinin de eşsiz örneğini sergilemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, hayatı boyunca içinde yaşadığı toplumun bir ferdi olarak, herkesin yaşadığı şartlarda hayatını sürdürmeyi tercih etmiştir.
2. Peygamber ailesinin nasıl bir hayat sürdürdüğü herkesin bilgisi dahilindedir.
3. Peygamber ailesinin ev halini bilmek, bir çok şer'î hükmün kaynağını teşkil etmesi açısından önemli görülmüştür.
4. Toplumu yönetenler, yönettikleri halkın hayat standartları üstünde bir yaşayış tarzına özlem duymamalıdır.
5. Başkalarına örnek olacak ve topluma yol gösterecekse, bir yöneticinin veya örnek alınabilecek kimselerin ev hallerinin ve geçim şartlarının bilinmesinde bir sakınca yoktur.

494- وعن أبي سعيدٍ المَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . أَنَّهُ مَرَّ بِقَوْمٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ شَاةٌ مَصْلِيَةٌ . فَدَعَا فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ ، وَقَالَ : خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الدُّنْيَا وَلَمْ يَشْبَعْ مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ . رواه البخاري . « مَصْلِيَةٌ »
« بفتح الميم : أي : مَشْوِيَةٌ .

494. Ebu Saîd el-Makbûrî'nin Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet ettiğine göre, Ebû Hüreyre, önlerinde kızartılmış koyun bulunan bir topluluğa rastladı. Topluluk kendisini davet etti; fakat o yemek istemedi ve:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, arpa ekmeğine bile doymadan dünyadan çıkıp gitti, dedi.

Buhârî, Et'ime 23

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, Peygamber Efendimiz'e uyma, onu takip etme hususunda çok gayretli idi. Burada Ebû Hüreyre'nin kızartılmış eti yememesi, onu yemek câiz olmadığı için değil, Resûlullah'ın karnını arpa ekmeğiyle bile doyumamış olduğunu hatırlamaktan kaynaklanan bir davranıştır. Böyle rivayetlere bakarak, Resûl-i Ekrem'in karnını hiçbir zaman doyurmadığı gibi bir kanaata varmak da yanlıştır. Çünkü gerek Peygamberimiz, gerek ashop zaman zaman karınlarını doyururlardı. Ama onlar genelde az yerler, lüks ve israftan uzak kalırlardı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, Peygamberimiz'e uyma hususunda çok hassas idiler.
2. Hz. Peygamber ve ashâbı karınlarını doyurduklarında bile az yerlerdi.

495- وعن أنس رضي الله عنه ، قال : لم يأكل النبي صلى الله عليه وسلم على حِوَانٍ حَتَّى مَاتَ ، وَمَا أَكَلَ خُبْزاً مَرَقَقاً حَتَّى مَاتَ . رواه البخاري . وفي رواية له : وَلَا رَأَى شَاءَ سَمِيطاً بَعَيْنِهِ قَطُّ .

495. Enes *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* vefâtına kadar kibir sofrası üzerinde yemek yemedi. Yine o, vefât edinceye kadar katıksız undan yapılmış ekmek de yemedi.

Buhârî'nin bir rivayeti şöyledir:

Hz.Peygamber, kızartılmış bir koyunu gözüyle hiç görmedi.

Buhârî, Et'ime 8, Rikak 16. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 1, Zühhd 38; İbni Mâce, Et'ime 20

Açıklamalar

Hadiste anılan ve Peygamberimiz'in üzerinde vefat edinceye kadar yemek yemediği sofrası, kibirli ve zorba kimselerin kullandığı ve kendilerini başka insanlardan üstün görüp göstermelerinin vasıtası olan sofradır. Bu çeşit sofrayı kullananlar, o günkü lüks ve israfın, şımarıklık ve kibirliliğin temsilcisi olan kimselerdi. Esasen hadiste sofrası anlamında kullanılan "hivân" kelimesi Arapça olmayıp, bu dile Farsça'dan girmiş bir kelimedir. O günün İran devleti, Bizans ile birlikte iki süper güçten biri idi. Bu çeşit lüks ve israf, kibirlilik ve gösteriş merakı, onlar arasında yaygındı. Bu sebeple Peygamberimiz'in böyle bir sofrada oturması ve onlara benzemesi söz konusu olamazdı. Çünkü **Efendimiz, özellikle müstekbirleri ve kâfirleri taklitten son derece sakınır, ashâbının ve ümmetinin de bunlardan sakınmasını isterdi.**

Hz. Peygamber'in halis, katıksız undan yapılmış ekmek yememiş ve kızartılmış koyunu mübârek gözleriyle görmemiş olması, bunların yenilmesinin yasaklığından değildir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Peygamber Efendimiz'in mütevâzî bir hayatı tercih etmesi, fakir bir toplumun içinde onların şartlarında yaşama inancı ve buna paralel bir hayat tarzını benimseyip uygulamasından kaynaklanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber, hayatı boyunca mütevâzî olmaya özen göstermiş, kibir alâmeti sayılan davranışlardan uzak durmuştur.
2. Peygamberimiz, lüks ve israftan sakınmış, zühde yönelik bir hayatı tercih etmiştir.

3. Resûl-i Ekrem Efendimiz açlığı tokluğa, az yemeyi çok yiyip karnını tıka basa doyurmaya daima tercih etmiştir.

496- وعن الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضي الله عنهما قال : لقد رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وما يَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ ما يَمَلَأُ به بَطْنَهُ ، رواه مسلم . الدَّقْلُ : تمرٌ رَدِيءٌ .

496. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Ben, Peygamberiniz *sallallahu aleyhi ve sellem*'in karnını doyuracak âdi hurma bile bulamadığını gördüm.

Müslim, Zühd 34, 36. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 39; İbni Mâce, Zühd 10

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâmın, Peygamberimiz'den sonra yaşayanları pek çok dünyalık nimetlere ve zenginliklere kavuştular. Fakat onlar, geçmişlerini unutmayıp, Efendimiz zamanındaki durumlarını hatırlayarak kendilerinden sonraki nesillere hem Peygamberimiz'in hem de kendilerinin daha önceki hallerini anlattılar. Bu durum, müslümanların meşru olan dünyalık nimetlerden faydalanmadığı veya bunu câiz görmedikleri anlamına gelmez. Fakat dünyaya ve dünyalığa aşırı derecede bağlanıp kalmamaları yönünde onlara bir uyarı niteliği taşır. Bu uyarılarda bulunurken, onların kendilerine örnek ve rehber edineceği kişinin Resûl-i Ekrem olması kaçınılmaz bir zaruretti. Çünkü ashâb, Allah Teâlâ'nın hoşnutluğuna kavuşmanın peygamberine uymakla mümkün olacağını çok iyi bilmekteydi. Müslim'in bir rivayetinde, Nu'mân İbni Beşîr'in sözünün başında, buraya alınmamış olan şu ilave bulunmaktadır: "Siz dilediğiniz kadar yiyecek ve içecek içinde değil misiniz?". Bu, varlık içindeki insanlara bir uyarı, bir dikkat çekmedir. Çünkü bu ek cümle, ashâbın ve müslümanların belli bir dönem sonunda istedikleri her şeye kavuştuklarını gösterir. İşte bu haldeki insanlara yakışan, hem geçmişteki fakir ve yoksulluk günlerini, hem de bu nimetlere sahip olmayan kardeşlerini unutmamak olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber, hayatın her çeşit sıkıntısını yaşamış ve bunlara göğüs germiştir.
2. Hz.Peygamber'in yaşadığı hayatın her safhasından alınacak dersler vardır.

497- وعن سهل بن سعد رضي الله عنه ، قال : ما رأى رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّقِيِّ مِنْ حِينَ ابْتَعَثَهُ اللهُ تعالى حَتَّى قَبَضَهُ اللهُ تعالى ، فَقِيلَ لَهُ هَلْ كَانَ لَكُمْ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنَاحِلُ ؟ قال : ما رأى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْخَلًا مِنْ حِينَ ابْتَعَثَهُ اللهُ تعالى حَتَّى قَبَضَهُ اللهُ تعالى ، فَقِيلَ لَهُ : كَيْفَ كُنْتُمْ تَأْكُلُونَ الشَّعِيرَ غَيْرَ مَنْخُولٍ ؟ قال : كُنَّا نَطْخُنُهُ وَنَنْفُخُهُ ، فَيَطِيرُ ما طَارَ ، وما بَقِيَ ثَرِينَاهُ . رواه البخاري . قوله : « النَّقِيُّ » : هو بفتح النون وكسر القاف وتشديد الياء . وهو الخُبْزُ الحَوَّارَى ، وهو : الدَّرْمَكُ ، قوله : « ثَرِينَاهُ » هو بقاء مُثَلَّثَةٍ ، ثُمَّ راءٍ مُشَدَّدَةٍ ، ثُمَّ ياءٍ مُثَنَّاةٍ مِنْ تحت ثُمَّ نون ، أي : بَلَلْنَاهُ وَعَجَنَّاهُ .

497. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah'ın kendisini peygamber olarak gönderdiği andan vefat ettirdiği zamana kadar elekten elenmiş has un görmedi. Sehl'e:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* zamanında siz elek kullanır mıydınız? diye soruldu. Sehl:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah Teâlâ'nın kendisini peygamber gönderdiği andan vefât ettirdiği ana kadar elek de görmedi, dedi. Sehl İbni Sa'd'a:

– Elenmemiş arpa ununu nasıl yiyordunuz? denildi. O:

– Biz arpayı öğütür ve savururduk. Kepeğin uçanı uçardı; kalanını da ıslatıp hamur yapardık, dedi.

Buhârî, Et'ime 23

Açıklamalar

Bu rivayet Mekke ve Medine halkının o günkü geçim şartlarının oldukça zor ve hayat seviyelerinin de çok düşük olduğunu gösterir. Sehl İbni Sa'd, Peygamber Efendimiz'in özellikle peygamberlik döneminde elekten elenmiş hâlis un ve un eleme aleti olan eleği görmediğinden bahsederken daha önce bunları görmediğini değil, kullanmamış olduğunu anlatmak istemiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in çocukluk ve gençlik döneminde Şam diyarına gittiği bilinmektedir. Orada hem elenmiş un hem de eleğin bol olduğunu pek çok rivayetten öğrenmekteyiz. Görüldüğü gibi hadisler bize o günkü sosyal hayatı, örf ve âdetleri, halkın yaşayışını da öğretmektedir. Bu sebeple hadisler müslümanların olduğu kadar, gayri müslim ilim adamlarının da inceleme alanı olmaktadır.

Sehl, Peygamberimiz'in bunları görmediğinden bahsederken, onları elde etmeye çalışmadığını sade bir hayatı tercih ettiğini anlatmak istemiştir. Fakat değişen ve gelişen şartlar, müslümanların kısa zamanda medeniyetin bütün unsurlarına sahip olmalarını sağlamış, hatta onlar bunu çok daha ileri safhalara götürerek, tarihe mührünü vuran büyük İslâm medeniyetini kurup geliştirmişler ve insanlığa hayırlı bir miras bırakmışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, lüks bir yaşayış özlemi içinde asla olmamıştır.
2. Hz. Peygamber, sade ve mütevâzî bir yaşayışı tercih etmiştir.

498- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذاتَ يَوْمٍ أَوْ لَيْلَةٍ ، فَإِذَا هُوَ بِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رضي الله عنهما ، فقال : « ما أَخْرَجَكُمَا مِنْ بُيُوتِكُمَا هَذِهِ السَّاعَةَ؟ » قالا : الْجُوعُ يا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ : « وَأَنَا ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَأُخْرِجَنِي الَّذِي أَخْرَجَكُمَا . قُومَا » فَقَامَا مَعَهُ ، فَأَتَى رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَإِذَا هُوَ لَيْسَ فِي بَيْتِهِ ، فَلَمَّا رَأَتْهُ الْمَرْأَةُ قَالَتْ : مَرْحَبًا وَأَهْلًا . فقال لها رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَيْنَ فُلَانٌ » قَالَتْ : ذَهَبَ يَسْتَعْذِبُ لَنَا الْمَاءَ ، إِذْ جَاءَ الْأَنْصَارِيُّ ، فَنَظَرَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَاحِبَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ ، مَا أَحَدٌ الْيَوْمَ أَكْرَمَ أَضْيَافًا مِنِّي فَاَنْطَلَقَ فَجَاءَهُمْ بِعَذْقٍ فِيهِ بُسْرٌ وَتَمْرٌ وَرُطْبٌ ، فقال : كُلُوا ، وَأَخَذَ الْمِدْيَةَ ، فقال لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِيَّاكَ وَالْحُلُوبَ » فَذَبَحَ لَهُمْ ، فَأَكَلُوا مِنَ الشَّاةِ وَمِنْ ذَلِكَ الْعَذْقِ وَشَرِبُوا . فَلَمَّا أَنْ شَبِعُوا وَرَوُّوا قال رسولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لأبي بكرٍ وعُمَرَ رضي الله عنهما : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَتُسْأَلَنَّ عَنْ هَذَا النَّعِيمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، أَخْرَجَكُمُ مِنَ بُيُوتِكُمُ الْجُوعُ ، ثُمَّ لَمْ تَرْجِعُوا حَتَّى أَصَابَكُمُ هَذَا النَّعِيمُ » رواه مسلم .

قَوْلُهَا : « يَسْتَعْذِبُ » أَيُّ : يَطْلُبُ الْمَاءَ الْعَذْبَ ، وَهُوَ الطَّيِّبُ . وَ « الْعَذْقُ » بِكَسْرِ الْعَيْنِ وَإِسْكَانِ الذَّالِ الْمَعْجَمَةِ : وَهُوَ الْكِبَاسَةُ ، وَهِيَ الْعُصْنُ . وَ « الْمِدْيَةُ » بضم الميم وكسر هـ : هِيَ السَّكِّينُ . وَ « الْحُلُوبُ » ذَاتُ

اللَّبَنَ . وَالسُّؤَالَ عَنْ هَذَا النِّعَمِ سُؤَالَ تَعْدِيدِ النَّعَمِ لَا سُؤَالَ تَوْيِيحٍ وَتَعْذِيبٍ . وَاللَّهُ أَعْلَمُ وَهَذَا الْأَنْصَارِيُّ الَّذِي أَتَوْهُ هُوَ أَبُو الْهَيْثَمِ بْنُ التَّيَّهَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، كَذَا جَاءَ مُبَيَّنًّا فِي رَوَايَةِ التِّرْمِذِيِّ وَغَيْرِهِ .

498. Ebû Hüreyre *radiyallahu anhu* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gün –veya bir gece- evinden dışarı çıkmıştı. Baktı ki, Ebu Bekir ve Ömer *radiyallahu anhümâ* oradalar. Onlara:

– “**Bu saatte sizi evinizden dışarı çıkaran sebep nedir?**” diye sordu. Onlar:

– Açlık, yâ Resûlallah, dediler!. Peygamberimiz:

“**Gücü ve kudretiyle canımı elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, sizi evinizden çıkaran sebep beni de evimden çıkardı; haydi kalkınız**” buyurdu. İkisi de kalkıp, Resûl-i Ekrem’le birlikte ensârdan birinin evine geldiler. Fakat o zât da evinde değildi. Ama hanımı Resûlullah’ı görünce:

– Hoş geldiniz, buyurunuz, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– “**Falan nerede?**” diye sordu. Kadın:

– Bize tatlı su getirmek için gitti, dedi. Tam o sırada evin sahibi olan Medine’li sahâbî geldi, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e ve iki arkadaşına baktıktan sonra:

– Allah’a hamdolsun, bugün, hiç kimse misafir yönünden benden daha bahtiyar değildir, dedi. Hemen gidip onlara içinde koruğu, olgunu ve yaşı bulunan bir hurma salkımı getirdi:

– Buyurun, yiyiniz, dedi ve eline bıçak aldı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona:

– “**Sağılan hayvanlara sakın dokunma**”, dedi. Ev sahibi onlar için bir koyun kesti. Onlar da koyunun etinden ve hurmadan yediler; tatlı sudan içtiler. Hepsi yemeğe doyup suya kanınca, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebû Bekir ve Ömer *radiyallahu anhümâ*’ya şöyle dedi:

– “**Gücü ve kudretiyle canımı elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, kıyamet gününde bu nimetlerden sorguya çekileceksiniz. Sizi evinizden açlık çıkardı, sonra evinize dönmeden şu nimetlere kavuşunuz**” buyurdu.

Müslim, Eşribe 140

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem ve ashâbın ileri gelenleri dünya nimetlerinin pek azıyla yetinirler, çok kere açlık ve geçim darlığı içinde bulunurlardı. Bazı âlimler bu durumun fetihlerden öncesi için geçerli olduğunu söylemekteyse de, Nevevî bu görüşün doğru olmadığını belirtir. Çünkü Hz. Peygamber bütün hayatı boyunca varlıkla darlık arasında yaşadı. Kitabımızın bu kısmında geçen, açıkladığımız ve açıklamaya çalışacağımız rivayetler de bize bu yönde ışık tutucu niteliktedir. Fakat işaret etmemiz gereken önemli bir gerçek, Hz. Peygamber’in ihtiyaç içinde olduğunu muhacir ve ensarın kendisine son derece yakın olan cömert zenginlerinin bile bilmediğidir. O, halini hiç kimseye söylemez, kimseye yük olmak istemezdi. Nitekim burada da gördüğümüz gibi, kendisini belki yiyecek bir şey bulurum ümidiyle evinden dışarıya çıkaran açlık, en yakın dostları olan Ebû Bekir ve Ömer’i de aynı şekilde evlerinden çıkarmıştı. Fakat onlardan biri diğerinin halinden habersizdi. Çünkü bu bakımdan hepsinin ahlâkı birbirine benzemekteydi. Onlar şahsî ihtiyaçlarını ve hallerini başkalarından gizlemeyi tercih ederlerdi. Şu kadar var ki, bir insan başına gelen elem ve kederi, dert ve sıkıntıyı, şikâyet veya itiraz olarak değil de, sabır ve teselli için, dua edilmesi için, ya da kendisine yardım edilmek suretiyle din kardeşlerinin sorumluluktan kurtulması için söyleyebilir. Çünkü mü’minlerin birbirlerine ve bütün insanlara karşı birtakım sorumlulukları vardır.

Peygamber Efendimiz’in Ebû Bekir ve Ömer’le birlikte evine gittiği sahâbî Ebû’l-Heysem Mâlik İbni Teyyihân idi. Kendisi evde olmadığı için hanımı Peygamberimiz’i tanıyarak evine davet etmişti. Sahâbe hanımları, bilip tanıdıkları ve dürüstlüğünden emin oldukları kimseleri eve davet etmenin ve kendileriyle konuşmanın câiz olduğunu biliyorlardı. Gelen Allah’ın Resûlü olunca, davet etmeleri kaçınılmaz olduğu gibi, bu durumu kendileri için en büyük şeref sayarlardı. Eve bir misafir geldiğinde elde mevcut olan yiyeceklerden hemen bir şeyler ikram etmek edepten sayılır. Ayrıca özel olarak yemek hazırlamak bundan sonra gelir. Çünkü gelen misafir çok aç olabilir. Öte yandan kısa bir ziyaret için uğramışsa yemek hazırlanmasını bekleyecek

zamanı olmayabilir; hatta bu misafirin ev sahibine yük olmamaya çalışan hassas biri olması da mümkündür. Fakat bütün bunlar, kendisine misafir gelen kimsenin ikramda bulunmasına engel teşkil etmez.

Dinimiz misafire ikrama büyük bir önem verir. Bunun en güzel ve canlı örneklerini sahâbe-i kirâmın hayatında görürüz. Yeryüzünün her yerindeki müslüman toplumlar, dinimizin bu güzel prensibini asırlarca canlı bir şekilde yaşatmışlardır. Bizim ülkemizin en küçük yerleşim birimlerinde bile, tanıdık tanımadık her misafire gösterilen hürmet ve saygı, kesinlikle canlı tutup yaşatmamız gereken üstün bir medeniyet mirasıdır.

Bize ikram edene teşekkür, Allah'a da hamd ve şükür vazifemizi yerine getirmeliyiz. Çünkü o nimetin gerçek sahibi Allah, nimetine vesile kıldığı da ikram sahibi kuludur. İyi bir müslümanın böyle inanması ve misafiri bir nimet bilmesi gerekir. İnsanın kıyamet gününde kendisine ihsan edilen nimetlerden sorumlu tutulması, bu nimetlere karşı teşekkür, hamd ve şükür vazifesini yerine getirip getirmediğinden sorumlu olacağı anlamına gelir. Yoksa bu bir hesap, bir tehdit ve bir ceza sorusu değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in ve ashâbın ileri gelenlerinin hayatı açıklıkla tokluk arasında geçmiştir.
2. Bir kimsenin açlığını veya başına gelen bir sıkıntıyı, şikâyet ve itiraz etme kastı olmaksızın, sabır, teselli, dua veya yardım gayesiyle söylemesinde bir sakınca yoktur.
3. Konuşurken bir sözün doğruluğunu bildirmek için istenmeksizin yemin etmek caizdir.
4. Bir kimse güvendiği bir kişinin evine dostlarını misafir götürebilir.
5. Misafire hoş geldin demek ve güler yüz göstermek ikramdan sayılır.
6. Bir kadın, iyi tanıdığı ve dürüstlüğüne güvendiği kimseleri kocasının evine misafir edebilir ve ihtiyaç halinde onlarla konuşabilir.
7. Bir ikramda bulunanın ikramına karşı teşekkür, ihsan ettiği nimet sebebiyle Allah'a da hamd ve şükretmek İslam'ın öngördüğü edep kaidelerindendir.
8. Misafire evde mevcut olan yiyeceklerden bir şeyler takdim etmek müstehaptır. Ayrıca özel yemek hazırlanabilir.
9. Kıyamet gününde Allah'ın bize verdiği nimetlerin hakkını yerine getirip getirmediğimiz konusunda sorumlu olacağız.

499- وعن خالد بن عُمَرَ الْعَدَوِيِّ قَالَ : خَطَبَنَا عُثْبَةُ بْنُ غَزْوَانَ ، وَكَانَ أَمِيرًا عَلَى الْبَصْرَةِ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ الدُّنْيَا آذَنْتْ بِضُرْمٍ ، وَوَلَّتْ حَدَاءً ، وَلَمْ يَبْقَ مِنْهَا إِلَّا صُبَابَةٌ كَصُبَابَةِ الْإِنَاءِ يَتَصَابُهَا صَاحِبُهَا ، وَإِنْكُمْ مُنْتَقِلُونَ مِنْهَا إِلَى دَارٍ لَا زَوَالَ لَهَا ، فَانْتَقِلُوا بِخَيْرٍ مَا بِحَضْرَتِكُمْ فَإِنَّهُ قَدْ ذُكِرَ لَنَا أَنَّ الْحَجَرَ يُلْقَى مِنْ شَفِيرِ جَهَنَّمَ فَيَهْوِي فِيهَا سَبْعِينَ عَامًا لَا يُدْرِكُ لَهَا قَعْرًا ، وَاللَّهُ لَتُمْلَأَنَّ .. أَفَعَجِبْتُمْ ؟ وَلَقَدْ ذُكِرَ لَنَا أَنَّ مَا بَيْنَ مِصْرَاعَيْنِ مِنْ مِصَارِيحِ الْجَنَّةِ مَسِيرَةُ أَرْبَعِينَ عَامًا ، وَلَيَأْتِيَنَّ عَلَيْهَا يَوْمٌ وَهُوَ كَظِيظٍ مِنَ الرَّحَامِ ، وَلَقَدْ رَأَيْتُنِي سَابِعَ سَبْعَةٍ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَالَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقُ الشَّجَرِ ، حَتَّى قَرِحَتْ أَشْدَاقُنَا ، فَالْتَقَطْتُ بُرْدَةً فَشَقَقْتُهَا بَيْنِي وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ فَاتَّزَرْتُ بِنِصْفِهَا ، وَاتَّزَرَ سَعْدٌ بِنِصْفِهَا ، فَمَا أَصْبَحَ الْيَوْمَ مِمَّا أَحَدٌ إِلَّا أَصْبَحَ أَمِيرًا عَلَى مِصْرٍ مِنَ الْأَمْصَارِ . وَإِنِّي أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ فِي نَفْسِي عَظِيمًا . وَعِنْدَ اللَّهِ صَغِيرًا . رواه مسلم .

وله : « آذَنْتْ » هُوَ بَدَّ الْأَلْفِ ، أَي : أَعْلَمْتُ . وقوله : « بِضُرْمٍ » : هو بضم الصاد . أي : بانقطاعها وفنائها . وقوله « وَوَلَّتْ حَدَاءً » هو بجاءٍ مهملةٍ مفتوحةٍ ، ثُمَّ ذَالٌ معجمة مشددة ، ثُمَّ أَلْفٌ ممدودة . أَي : سَرِيعَةً

وَ « الصُّبَابَةُ » بضم الصاد المهملة : وهي البَقِيَّةُ الْيَسِيرَةُ . وقوله : « يَتَصَابُهَا » هو بتشديد الباء . أَي : يَجْمَعُهَا .
و الْكَظِيظُ : الكثيرُ الْمُجْتَمَعُ . وقوله : « فَرِحَتْ » هو بفتح القاف وكسر الراء ، أَي : صارتَ فِيهَا فُرُوحٌ .

499. Hâlid İbni Ömer el-Adevî şöyle dedi:

Basra Emîri olan Utbe İbni Gazvân bize bir konuşma yaptı. Önce Allah’a hamd ve senâda bulundu. Sonra sözlerine şöyle devam etti:

Şüphesiz dünya geçici olduğunu bildirdi ve durmaksızın arkasını dönüp gitmektedir. Ondan kalan, sahibinin içip de kabın dibinde bıraktığı kalıntı su kadar bir miktardır. Siz bu dünyadan, gelip geçici olmayan bir diyara taşınacaksınız. Oraya hayırlı, iyi ve güzel işlerinizle taşınmaya çalışınız. Çünkü bize anlatıldığına göre, cehennemin kenarından atılan bir taş, yetmiş sene yol alıp yine de onun dibine ulaşmayacaktır. Allah’a yemin ederim ki, cehennem mutlaka doldurulacaktır. Siz buna şaşırdınız mı? Yine bize anlatıldığına göre, cennetin kapılarının iki kanadı arasında kırk senelik mesafe vardır. Cennette öyle bir gün gelecek ki, yoğunluktan kapısına kadar dolacaktır. Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*’le birlikte olan yedi kişinin yedincisi olduğumu görmüşümdür. Bizim ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz yoktu. Bu yüzden dudaklarımız yara olmuştu. Ben giyecek bir örtü bulmuştum da ikiye bölüp Sa’d İbni Mâlik’le paylaşmıştık. Yarısını ben, diğer yarısını da Sa’d beline dolamıştı. Bugün her birimiz bir şehre vâli olmuş bulunmaktayız. Ben, kendimi büyük görüp de Allah katında küçük olmaktan Cenâb-ı Hakk’a sığınırım.

Müslim, Zühd 14

Halid İbni Ömer el-Adevî

Babasının adı Ömer değil, Umeyr’dir. Ne var ki, Nevevî onu Ömer diye yazıp kaydetmiştir. Tâbiîn tabakasının önde gelenlerinden olup güvenilir bir râvîdir. Bazı kaynaklar onu hem Câhiliye devrini hem İslâm dönemini yaşayıp, Peygamberimiz’i görme imkânı olmayan muhadramlar arasında sayar. Onun muhadramûndan olmadığı yönündeki kanaat daha yaygın ve isabetlidir. Hâlid İbni Umeyr Basra’lıdır. Burada da bir örneğini gördüğümüz gibi, Basra valisi olan ve sahâbe-i kirâmın önde gelenleri arasında yer alan Utbe İbni Gazvân’dan rivâyetleri vardır.

Allah ona rahmetiyle muamele eylesin.

Açıklamalar

Bu rivayet, Mekke’de İslâm’ı ilk kabul edenler arasında yer alan ve Basra valiliği yapan Utbe İbni Gazvân’ın bir konuşmasından nakledilmiş olup mevkuf bir rivayettir. Bilindiği gibi mevkuf rivayetler, sahâbîlere ait söz veya davranışların anlatımından ibarettir. Ancak bu rivayetler, muhtevâları itibariyle merfû olabilir, yani Peygamber Efendimiz’in bir sözü, bir davranışı, bir şeyi beğenmesi ya da beğenmemesi gibi bir tavrını ifade eder veya burada olduğu gibi, bir sahâbînin Peygamberimiz’den duymadan bilme imkânı olmayan konuları ihtivâ edebilir. Bu sebeple âlimlerimiz mevkuf rivayetleri doğrudan doğruya dinî bir hüküm koymada müstakil delil kabul etmemişlerse de, onları reddetme veya hiçbir şekilde kullanmama gibi bir yola da gitmemişlerdir. Bunun aksine, onların hükmen merfu olabileceğini veya merfu hadislerle konulmuş olan bir hükmün açıklanması ve uygulanmasında bize yol göstereceğini kabul etmişlerdir.

Bu rivayette Utbe’nin bahsettiği konular ancak vahiyle bilinebilecek hususlardır. Nitekim kitabımızın çeşitli bölümleri içinde bunları gördük; gelecek bahislerde de göreceğiz. Çünkü cennet ve cehennemle ilgili bilgileri insanların aklıyla bulması veya mahiyetlerini açıklayabilmesi mümkün değildir. Bunların mutlaka Allah’ın elçisi olan peygamberler aracılığıyla bildirilmiş olması gerekir. Utbe bunları insanlara anlatırken, esasen Resûl-i Ekrem Efendimiz’den duyduklarını özetlemektedir. Fakat söylediği sözleri peygambere dayandırmadığı için rivayeti mevkuftur. Ancak biz onun söylediklerinin muhtevâsından hükmen merfû olduğunu anlamaktayız. Bugün bizler de bir konuyu açıklarken aynı şekilde yapıp, Kur’an’ın bazı âyetleri ve Peygamberimizin bazı hadislerinin ışığında konuşur veya yazarız. Ama çoğu kere konuştuğumuz sözün veya yazdığımız ifadenin aslında bir âyet ya da hadis olduğunu söyleme ihtiyacı duymayız. Çünkü bizim kültürümüz genelde Kur’an ve Sünnet temeline dayanır. Sıradan bir insanımızın bile hâfızasında bir kaç âyet,

bir kaç hadis, metniyle olmasa da anlamıyla yer etmiştir. Bu bizim hiç de küçümsenmeyecek ve iftihar edilmeye lâyık yanımızdır. Müslümanlar olarak milletçe korumamız gereken en önemli özelliklerimizden biri bize göre budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yöneticiler insanlara nasihat etmeli ve onları hayra yönlendirip âhireti hatırlatmalıdır.
2. Bu dünya geçici olup, kalan zaman geçenden daha kısadır.
3. Cennet ve cehennem yaratılmış olup halen mevcuttur. Allah her ikisini de insanlarla dolduracaktır.
4. Allah'ın rahmetinin bolluğu sayesinde, cennet kapısına kadar mü'minlerle dolacaktır.
5. Sahâbe-i kirâm her türlü sıkıntıya, fakirlik ve yoksulluğa sabrederek zafere ulaşmıştır.
6. İnsan hangi dünyalık makama ulaşırsa ulaşınsın, gurura kapılmaktan ve büyüklük taslamaktan Allah'a sığınmalı, mütevâzî olmalıdır.

500- وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال : أَخْرَجَتْ لَنَا عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كِسَاءً وَإِزَارًا غَلِيظًا قَالَتْ : قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَيْنِ . متفقٌ عليه.

500. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Âişe *radiyallahu anhâ* bize bir omuz örtüsü ile kalın bir peştemal çıkardı ve:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu ikisi arasında vefât etti, dedi.

Buhârî, Humus 5; Libas 19; Müslim, Libâs 35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 5; Tirmizî, Libâs 10; İbni Mace, Libâs 1

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den naklettiği bu hadis, Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde yerleri yukarıda belirtilen bölümlerde Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin oğlu Ebû Bürde'den rivayet edilmiştir. Biz, hadisin Ebû Mûsâ tarihiyle gelen bir rivayetini görebilmiş değiliz. Buhârî ve Müslim dışındaki diğer müelliflerin kitaplarında da aynı şekilde Ebû Bürde'den nakledilmiş bulunmaktadır. Bu bir yazım hatası da olabilir.

Hiz. Âişe'nin, bazı rivayetlerde ayrıntılı bir şekilde belirtildiği üzere iyice keçeleşmiş bir omuz örtüsüyle peştemalı çıkarıp göstermesi, Peygamber Efendimiz'in bu fânî âlemden ayrıldığı âna kadar dünyalık eşyalara hayatının hiçbir döneminde değer vermediğini anlatmak içindir. Ayrıca Peygamberimiz'in yolunu ve izini takip etme, ona uyma arzusu içinde olanlara yön göstermesi açısından da önem ifade etmektedir. Gerçekten İslâm ümmetinin pek çok seçkinleri ve örnek şahsiyetleri, her konuda olduğu gibi bu alanda da Peygamberimiz'i takip ve taklit etmişlerdir. Bunu yaparken, takip ve taklit edilecek yegâne kişinin Hiz.Peygamber olması gerektiği şuuru içinde hareket etmişler ve bu davranışları sebebiyle Allah katında sevaba nâil olacakları ümidi içinde yaşamışlardır. İşte bu sebeplerle, Hiz.Peygamber'in hayatının en küçük ayrıntısı bile sahâbîler tarafından bize rivayet edilmiş ve islâmî ilimlerin her dalındaki eserlerde bu rivayetler yer almıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, yiyeceklerinde olduğu gibi giyeceklerinde de israftan uzak durmuş ve azla yetinmiştir.
2. Mü'minlerin anneleri olan peygamber hanımları başta olmak üzere, pek çok sahâbî Efendimiz'in hayatını küçük ayrıntılarına kadar kendilerinden sonra gelen nesillere en doğru şekilde nakletmişlerdir.
3. Peygamberimiz'in hayatının her safhasında ona uymak ve izini takip etmek isteyenler için güzel örnekler vardır.

501- وعن سعد بن أبي وقاصٍ . رضي الله عنه قال : إني لأَوَّلُ الْعَرَبِ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَلَقَدْ كُنَّا نَعْزُو مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقُ الْحَبْلَةِ . وَهَذَا السَّمُرُ . حَتَّى إِنْ كَانَ أَحَدُنَا لَيَضَعُ كَمَا تَضَعُ الشَّاةُ مَالَهُ خَلَطَ . متفقٌ عليه .

« الْحَبْلَةُ » بضم الحاء المهملة وإسكان الباء الموحدة : وهي والسَّمُرُ ، نَوْعَانِ مَعْرُوفَانِ مِنْ شَجَرِ الْبَادِيَةِ .

501. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Allah yolunda ok atan arapların ilki benim. Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'le birlikte harbederdik de, şu bildiğiniz Huble ve Semür ağacı yapraklarından başka yiyeceğimiz olmazdı. Hatta bu ağaç yapraklarını yediğimiz için, tıpkı koyununki gibi birbirine karışmayacak şekilde abdest bozardık.

Buhârî, Et'ime 23, Rikak 17; Müslim, Zühd 12-13. Ayrıca bk., Tirmizî, Zühd 39; İbni Mâce, Zühd 12

Açıklamalar

Sa'd İbni Ebû Vakkâs, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hicretin ilk yılında gönderdiği Ubeyde İbni Hâris komutasındaki seriyyeye katılmıştı. Bu seriyye, Mekke'li müşriklerin kervanına karşı gönderilmiş, iki taraf Râbiğ denilen yerde karşılaşmış, kılıç harbi yapmayarak birbirlerine ok atmışlardı. İşte bu çatışmada ilk oku Sa'd atmıştı. Bu sebeple o İslâm tarihinde düşmana karşı ilk ok atan kişi unvanına sahiptir.

Hadiste adı geçen Huble ve Semur çölde yetişen iki ağaçtır. Müslümanlar, Mekke'de olduğu gibi Medine'de de özellikle hicretten sonraki ilk yıllarda yiyecek sıkıntısı içinde yaşadılar. O sıralarda hayatlarını sürdürebilmek için yenilmesi âdetten olmayan yiyecekleri, ağaç yapraklarını ve bazı diğer bitkileri yemek zorunda kaldılar. Şu kadar var ki, bütün bu sıkıntılar ve yokluklar, müslümanları dinlerini yaşamaktan ve yaymaktan alıkoymadığı gibi, her geçen gün daha iyiye ve güzele gitmelerine, daha çok kişinin İslâm dinini tercih etmesine de engel olmadı. Kur'ân-ı Kerim'in yanında Peygamber Efendimiz'in nasihat ve tavsiyeleri, zorluğun peşinden kolaylığın, sıkıntının ve darlığın peşinden rahatlığın ve bolluğun geleceğini müjdelemekteydi. Netice aynen haber verildiği şekilde gerçekleşti ve müslümanlar yeryüzü hâkimiyetini ellerine geçirdiler. Pek çok ülke İslâm toprağı oldu ve oralandaki insanlar kendi istekleriyle müslümanlığı kabul ettiler. Her renk ve her ırktan insana dinî tebliğ ulaştırıldığı gibi yeryüzünün bütün nimetlerine de müslümanlar sahip oldular. Geçmişteki sıkıntılı günler onların hafızasından silinmedi ve kavuştukları nimetler kendilerini gurur ve kibire sevketmedi. Sahip oldukları nimetlere şükrettikleri müddetçe devletleri sürekli oldu. Bu niteliklerini kaybettiklerinde ise, hem güç ve kuvvetlerini hem de devletlerini kaybettiler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın başına gelen musibetleri ve çektiği sıkıntıları, şikayet niteliği taşımadıkça anması, hatırlaması yasaklanmamıştır.

2. Sahâbîler bütün sıkıntı ve musibetlere sabretmek suretiyle zafere ulaşmışlar ve yeryüzünün müslümanların hâkimiyetine girmesini sağlamışlardır.

3. Sahâbe-i kirâm, Allah yolunda her türlü sıkıntıya katlanmayı göze almışlar, zühd, kanaat ve sabrın en güzel örneklerini sergilemişlerdir.

502- وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه . قال : قال رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «اللَّهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوتًا» متفقٌ عليه . قال أَهْلُ اللُّغَةِ وَالْعَرَبِ : مَعْنَى « قُوتًا » أَيُّ مَا يَسُدُّ الرَّمَقَ .

502. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah'ım! Muhammed ailesinin rızkını kendilerine yetecek kadar ihsân eyle.”

Buhârî, Rikak 17; Müslim, Zühd 18, 19. Ayrıca bk., Tirmizî, Zühd 38

Açıklamalar

Dua, içinde hakikat kırıntısı bulunan her dinin vazgeçilmez esaslarından biridir. İslâm dini, duaya büyük bir önem verir. Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş peygamberlerin ve sâlih kimselerin yaptığı dualardan bir çoğunu bize hatırlatır ve öğretir. Peygamberimiz de bize çeşitli konularda, hayatın farklı alanlarında, farklı durumlarda, farklı zamanlarda yapmamız gereken pek çok dua öğretmiştir.

Peygamberimiz'in dualarından biri de, Allah'tan, Muhammed ailesine yeterli rızık vermesi niyâzıydı. Yeterli rızıktan maksat, insanın bedenini canlı tutacak ve hayatta kalmasını sağlayacak, başkasına muhtaç olmayacak miktardır. Bu miktarın kişiden kişiye, zamana ve zemine göre değişeceği gerçeğini kabul etmek gerekir. Çünkü genç ile yaşlının, çalışanla çalışmayanın, zayıfla şişmanın yeterli sayılacak rızıkları arasında fark vardır. Bazı insanlar vardır ki, günde bir kaç defa yemek yeme ihtiyacı duyar; bir kısım insan günde sadece bir defa yemekle yetinir; bazıları ise nefsinin çok iyi terbiye etmiş olur da, bir kaç günde sadece bir defa yemek ihtiyacı hissedebilir. Peygamberimiz'in dualarındaki gibi bir temenni, hem zenginliğin başa getireceği felâketlerden hem de fakirliğin doğuracağı musibetlerden korunma duygusunu ihtivâ eder. Netice itibariyle herkes, kendi aile efradına yeterli olacak ölçüde rızık ihsan etmesi için Allah'a dua edebilir, böyle dua etmenin bir sakıncası olmadığını Peygamberimiz'in bu hadislerinden öğrenmiş bulunmaktayız. Âl-i Muhammed kavramı, öncelikle kendilerine zekât verilmesi haram olan, nesep itibariyle Peygamber'e en yakın kimseleri, ikinci olarak da dinî bakımdan Hz.Muhammed'e tâbi olan herkesi, Hulefâ-yi Râşidîn, ashap ve daha sonra gelen bütün müslümanları kapsar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a dua etmek insan için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Bütün peygamberler ümmetlerine Allah'a dua etmeyi öğretmiştir.
2. İnsanın, kendisi ve aile çevresinin rızıkını yeterli kılması için Allah'a dua etmesi câizdir.
3. Bir kimsenin Allah'tan yeterli miktarda rızık talebinde bulunması, zenginliğin sebep olacağı felâketlerden ve fakirliğin doğuracağı musibetlerden korunmayı talep anlamına gelir.
4. Bütün bu söylenenler, helâl yoldan zengin olmaya engel teşkil etmez. Çünkü sahâbîler arasında pek çok zenginlerin bulunduğunu, Peygamberimiz'in de onları methettiğini biliyoruz.

503- وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال : والله الذي لا إله إلا هو ، إن كُنْتُ لَأَعْتَمِدُ بِكَبِدِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْجُوعِ ، وَإِنْ كُنْتُ لَأَشُدُّ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِي مِنَ الْجُوعِ . وَلَقَدْ فَعَدْتُ يَوْمًا عَلَى طَرِيقِهِمُ الَّذِي يَخْرُجُونَ مِنْهُ ، فَمَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَتَبَسَّمَ حِينَ رَأَيْنِي ، وَعَرَفَ مَا فِي وَجْهِِي وَمَا فِي نَفْسِي ، ثُمَّ قَالَ : « أبا هِرٍّ ، » قُلْتُ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : « الْحَقُّ » وَمَضَى ، فَاتَّبَعْتُهُ ، فَدَخَلَ فَاسْتَأْذَنَ ، فَأُذِنَ لِي فَدَخَلْتُ ، فَوَجَدَ لَبَنًا فِي قَدَحٍ فَقَالَ : « مِنْ أَيْنَ هَذَا اللَّبَنُ ؟ » قَالُوا : أَهْدَاهُ لَكَ فُلَانٌ أَوْ فُلَانَةٌ قَالَ : « أبا هِرٍّ ، » قُلْتُ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : « الْحَقُّ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فَادْعُهُمْ لِي » . قَالَ : وَأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضْيَافُ الْإِسْلَامِ ، لَا يَأْتُونَ عَلَى أَهْلِ ، وَلَا مَالٍ ، وَلَا عَلَى أَحَدٍ ، وَكَانَ إِذَا أَتَتْهُ صَدَقَةٌ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ . وَلَمْ يَتَنَاوَلْ مِنْهَا شَيْئًا ، وَإِذَا أَتَتْهُ هَدِيَّةٌ أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ وَأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فِيهَا ، فَسَاءَ بِي ذَلِكَ فَقُلْتُ : وَمَا هَذَا اللَّبَنُ فِي أَهْلِ الصُّفَّةِ ؟ كُنْتُ أَحَقُّ أَنْ أُصِيبَ مِنْ هَذَا اللَّبَنِ شَرْبَةً تَقْوَى بِهَا ، فَإِذَا جَاءُوا أَمَرَنِي ، فَكُنْتُ أَنَا أُعْطِيهِمْ ، وَمَا عَسَى أَنْ يَبْلُغَنِي مِنْ هَذَا اللَّبَنِ ، وَلَمْ يَكُنْ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَدْءًا . فَأَتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ ، فَأَقْبَلُوا وَاسْتَأْذَنُوا ، فَأُذِنَ لَهُمْ وَأَخَذُوا بِمَحَالِسِهِمْ مِنَ الْبَيْتِ قَالَ : « يَا أبا هِرٍّ ، » قُلْتُ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : « خذْ فَأَعْطِهِمْ » قَالَ : فَأَخَذْتُ الْقَدَحَ فَجَعَلْتُ أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرَوِي ، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ ، فَأُعْطِيهِ الْآخَرَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرَوِي ، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ ، حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَقَدْ رَوَى الْقَوْمُ كُلُّهُمْ ، فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ عَلَى يَدِهِ ، فَنَظَرَ إِلَيَّ فَتَبَسَّمَ ، فَقَالَ : « أَبَا هِرَّ »
« قُلْتُ : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ : « بَقِيْتُ أَنَا وَأَنْتَ » قُلْتُ صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ ، قَالَ : « أَفْعُدْ فَأَشْرَبْ »
فَقَعَدْتُ فَشَرِبْتُ : فَقَالَ : « اشْرَبْ » فَشَرِبْتُ ، فَمَا زَالَ يَقُولُ : « اشْرَبْ » حَتَّى قُلْتُ : لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا
أَجِدُ لَهُ مِثْلَكَ ، قَالَ : « فَأَرِنِي » فَأَعْطَيْتُهُ الْقَدَحَ ، فَحَمِدَ اللّٰهُ تَعَالَى ، وَسَمَّى وَشَرِبَ « الْفَضْلَةَ » رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ .

503. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Kendisinden başka ilâh bulunmayan Allah’a yemin ederim ki, ben bazan açlıktan karnımı yere dayar, bazan da mideme taş bağlardım. Bir gün sahâbîlerin geçtikleri yol üzerine oturmıştım. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* benim yanımdan geçti ve beni görünce gülümsedi. Kalbimden geçeni yüzümden anladı ve:

– “**Ebû Hüreyre!**” dedi. Ben:

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim. Resûl-i Ekrem:

– “**Beni takip et**” buyurdu ve yoluna devam etti. Ben de peşinden yürüdüm. Hz. Peygamber evine girdi; ben de girmek için izin istedim; izin verdi; içeri girdim. Bir kap içinde süt buldu ve:

– “**Bu süt nereden geldi?**” diye sordu.

–Falan erkek veya falan kadın onu size hediye etti, dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– “**Ebû Hüreyre!**” diye seslendi. Ben:

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.

– “**Suffe ehline git, onları bana çağır**” buyurdu. Ebû Hüreyre der ki:

Suffe ehli İslâm konuklarıydı. Onların ne sığınacak aileleri, ne malları, ne de bir kimseleri vardı. Peygamber’e bir sadaka geldiğinde onlara gönderir, kendisi ondan hiçbir şey almazdı. Şayet gelen bir hediye ise, onlara da gönderir, kendisi de ondan bir parça alır ve böylece gelen hediyeyi onlarla paylaşırdı. Hz. Peygamber’in Suffe ehlini davet etmesi hoşuma gitmedi. Kendi kendime: Bu süt, Suffe ehli arasında kime yetecek ki! O sütü içmek suretiyle kuvvetlenmeye ben daha çok hak sahibiyim. Oysa onlar geldiğinde Resûlullah bana emreder, ben de onlara veririm; belki de o süttten bana kalmaz. Fakat Allah’ın ve Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in emrine itaat etmemek de olmaz, dedim. Neticede onlara gittim ve kendilerini davet ettim. Onlar bu daveti kabul ettiler ve içeri girmek için izin istediler, kendilerine izin verildi ve onlar da evde yerlerini aldılar. Hz. Peygamber:

– “**Ebû Hüreyre!**” diye seslendi. Ben:

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.

– “**Al, onlara ver!**” buyurdu. Ben de süt kabını aldım, herkese vermeye başladım. Verdiğim kişi kanıncaya kadar içiyor, sonra kabı geri veriyor, ben bir başkasına veriyordum, o da kanıncaya kadar içiyor sonra geri veriyordu. En sonunda kabı Nebî *sallallâhu aleyhi ve sellem*’e verdim. Topluluğun hepsi süte kanmışlardı. Resulullah kabı alıp elinde tuttu ve bana bakıp gülümsedi. Sonra:

– “**Ebû Hüreyre!**” dedi.

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.

– “**Bir ben kaldım, bir de sen**” buyurdu. Ben:

– Doğru söylediniz, yâ Resûlallah, dedim.

– “**Otur da iç**” buyurdular. Ben de oturdum ve içtim. Sonra yine:

– “**Otur, iç**” buyurdu. Yine oturdum ve içtim. Resûl-i Ekrem durmadan:

– “**İç, iç**” buyuruyordu. Sonunda ben:

– Hayır. Seni hak peygamber olarak gönderen Allah’a yemin ederim ki, artık içecek yerim kalmadı, dedim.

– “**Bana ver**” buyurdu. Kabî Resûl-i Ekrem’e verdim, Allah Teâlâ’ya hamdetti, besmele çekti ve kalan sütü kendisi içti.

Buhârî, Rikak 17

Açıklamalar

Ebû Hüreyre, sahâbîler arasında geçmişteki fakirlik günlerini ve çektiği sıkıntıları en çok hatırlayıp ananlardan biridir. O, Suffe ehli arasında seçkin bir yere sahipti. Suffe ehlinin geçimi, Peygamber Efendimiz ve infaka gücü yeten sahâbîler tarafından temin edilmekteydi. Onlar çok kere karınlarını doyuracak yiyecek bulmakta zorluk çekerler, bazı günler aç kaldıkları ve bu sebeple karınlarına taş bağladıkları olurdu. Bu âdet Araplar arasında yaygındı. Çünkü mide boşalınca karna taş bağlamak, açlığın verdiği acıyı azaltır, insana hareket edebilme imkânı sağlar. Ebû Hüreyre’nin insanların gelip geçtiği yol üzerine oturmasının sebebi, aç olduğunu onlara hissettirmek içindi. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz onun bu halini yüzünden anlayınca, kendisini alıp evine götürdü ve bu vesileyle Suffe ehlini de davet edip hepsinin karnını doyurdu. Burada Efendimiz’in mucizelerinden birinin gerçekleştiğini de görmekteyiz. Çünkü bir kişiye yetecek kadar sütle bütün Suffe ehlinin karnını doyumuştu. Azıcık bir yiyeceğin veya içeceğin Peygamberimiz’in elinde çoğalmasını nübüvvet alâmetlerinden ve Resûl-i Ekrem’in bereketinden sayanlar da vardır.

Peygamber Efendimiz, kendisine gönderilen bir şeyin sadaka mı hediye mi olduğunu sorup öğrenir, şayet sadaka ise onu almaz aile fertlerine de vermezdi. Çünkü sadakadan istifade etmek Peygamber ailesine helâl kılınmamıştı. Bu uygulama asırlardır aynı şekilde devam etmekte olup, Peygamber sülalesine mensup olanlar zekât ve sadaka kabul etmemeyi sürdürmektedirler. Peygamberimiz sadakayı sadece ashabın fakirlerine verirdi. Evine gönderilen hediyeleri ise hem kendisi alır hem de ashâbın muhtaç olanlarına verirdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ashâbının fakirlerine karşı son derece merhametli idi ve onlara özel bir ilgi gösterirdi.
2. Peygamber ve ailesine sadaka malı yemek haram, hediye ise helâldir.
3. Bir şey yiyip içerken oturmak ve besmele ile başlayıp, hamd ile bitirmek müstehaptır.
4. Aç olan bir kimsenin halini başkasına arzetmesi câizdir.
5. Az bir yiyecek ve içeceğin Resûl-i Ekrem’in elinde çoğalması, onun nübüvvetinin alâmetlerinden ve mucizelerinden sayılır.

504- وعن مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَإِنِّي لَأَخْرُ فِيمَا بَيْنَ مَنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى حُجْرَةِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا مَعْشِيًّا عَلَيَّ ، فَيَجِيءُ الْجَائِي ، فَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلَى عُنُقِي ، وَيَرَى أَنِّي بَجُنُونٍ وَمَا بِي مِنْ جُنُونٍ ، وَمَا بِي إِلَّا الْجُوعُ . رواه البخاري .

504. Muhammed İbni Sîrîn’den nakledildiğine göre Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in minberi ile Âişe’nin odası arasında bayılıp düştüğümü biliyorum. Biri gelir, beni deli zannederek ayağını boynumun üzerine koyardı. Oysa ben deli değildim ve açlıktan başka da bir derdim yoktu.

Buhârî, İ’tisâm 16. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 39

Açıklamalar

Bu mevkuf rivayetin Buhârî’nin kitabında nakledildiği yerde, tâbiîn âlimlerinden Muhammed İbni Sîrîn, Ebû Hüreyre’yi kırmızı toprak rengine boyanmış iki keten elbise içinde gördüğünü anlatır. Bu giyim tarzı Ebû Hüreyre’ye çok lüks görünmüş, geçmişteki durumlarını, çektikleri sıkıntıları, açlık ve yoksulluğu hatırlatmıştır. O, bu tavrıyla müslümanların nereden nereye geldiklerinin farkında olmalarını ve küfrân-ı nimet içinde bulunmamaları gerektiğini de hatırlatmaktadır.

Açlıktan bayılan Ebû Hüreyre'nin boynuna basılmasının sebebi, onu tanımayanların kendisini saralı bir hasta zannetmeleridir. Araplar, sara nöbeti tutup bayılan hastaları onların boynuna basmak suretiyle ayıltırlardı. Oysa Ebû Hüreyre'nin bayılma sebebi hastalık değil, açlık idi. Daha önce geçen hadislerde de gördüğümüz gibi, bu hâdis sahâbîlerin bazı zamanlar ne kadar çok açlık ve sıkıntı çektiklerini bir kere daha gözlerimizin önüne sermektedir. Ebû Hüreyre ve benzeri sahâbîler, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den hiçbir zaman ayrılmayıp bu sıkıntılara göğüs germeleri neticesinde, dinin esaslarını ve ahkâmını hem öğrenme hem uygulama hem de güzelce koruyup başkalarına öğretme sorumluluğu olan üstün bir mertebeye ulaştılar. Ulaştıkları bu mertebe sayesinde onların pek çoğu kısa zamanda hudutları genişleyen İslâm coğrafyasının çeşitli bölgelerinde ve belli başlı büyük merkezlerde bir taraftan kendilerinden sonra gelen nesilleri öğretip eğitirken, bir taraftan da idâri görevleri üstlendiler. Böylece, yeryüzünün hâkimiyetini elde edebilmek için bazı sıkıntılara göğüs germek gerektiğinin de en güzel örneklerini sergilediler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yüksek bir gaye uğruna açlık ve yoksulluk gibi sıkıntılara sabretmek gerekir. Bu sabrın sonucunda üstün derecelere ulaşılır.
2. Şahsiyetli bir müslümana yakışan, bütün sıkıntı ve güçlükler karşısında iffetli davranmak ve insanlardan bir şey isteme zilletine düşmeyerek sabretmektir.

505- وعن عائشة ، رضي الله عنها ، قالت : تُوِّفِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَدِرْعُهُ مَرْهُونَةٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ فِي ثَلَاثِينَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ . متفقٌ عليه .

505. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, zırhı otuz ölçek arpa karşılığı bir yahudinin yanında rehin bulunmakta iken vefât etmiştir.

Buhârî, Cihâd 89, Megâzî 86; Müslim, Müsâkât 124-126. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyü 7; Nesâî, Büyü 58, 83; İbni Mâce, Rühûn 1

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

506- وعن أنس رضي الله عنه قال : رَهَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دِرْعَهُ بِشَعِيرٍ ، وَمَشَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحُبْزِ شَعِيرٍ ، وَإِهَالَةٍ سِنْخَةٍ ، وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ : « مَا أَصْبَحَ لَالٍ مُحَمَّدٍ صَاعٌ وَلَا أَمْسَى وَإِنَّهُمْ لَتِسْعَةُ أَبْيَاتٍ » رواه البخاري .

« الإِهَالَةُ » بكسر الهمزة : الشَّحْمُ الذَّائِبُ . وَالسِّنْخَةُ » بالنون والحاء المعجمة ، وَهِيَ : الْمُتَعَيِّرَةُ .

506. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, arpa karşılığında zırhını rehin bırakmıştı. Ben Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir arpa ekmeği ve erimiş bayat içyağı götürmüştüm. Onun şöyle buyurduğunu işittim:

“Muhammed ailesi dokuz ev oldukları halde, yanlarında bir ölçek yiyecek bulunmadan sabahlayıp akşamladıkları olur.”

Buhârî, Büyü 14, Rehin 1, Megâzî 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyü 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in kendisinden arpa alıp zırhını yanına rehin bıraktığı yahudinin Evs kabilesinin Zafer oğullarına mensup Ebû Şahm adında biri olduğu bilinmektedir. Hz.Peygamber'in aile fertlerinin bir

senelik geçimini temin edecek miktarda zahîreyi bir yerde biriktirdiği sahih rivayetlerle sabittir. Bu borçlanmanın, o zahîre bittikten sonra olduğunu söyleyenlerin yanında, gelen misafirler sebebiyle olduğunu söyleyenler de vardır. Fakat, Resûl-i Ekrem'in niçin sahâbîlerinden birine değil de, Medine'li bir yahudiye borçlandığı hususu, İslâm âlimlerinin farklı yorumlarına sebep olduğu gibi, çeşitli fikhî hükümler çıkarılmasına da kaynaklık etmiştir. Bu yönde ortaya konulan yorumlar arasında şunlar dikkat çekicidir:

* Hz.Peygamber böyle bir ticârî ilişkinin câiz olduğunu ashâba göstermek istemiş olabilir;

* Sahâbe arasında borç verebilecek kadar malı olan bir kimse bulunmaması sebebiyle böyle davranmış olabilir;

* Sahâbenin zenginlerinden borç aldığı takdirde, para olarak arpanın bedelini veya kendi cinsinden dengini almak istemezler; o takdirde ben de minnet altında kalırım endişesi Peygamberimiz'i böyle hareket etmeye sevk etmiş olabilir.

Bu tahminlerin her birinde doğruluk payı bulunabilir; bunlar üzerine bina edilecek hükümler de doğru olur. Bu hadisin hem hadis kitaplarımızın çeşitli bölümlerinde nakledilmiş olması hem de fıkıh kitaplarımızda birbirinden farklı sahalarda delil olarak kullanılması gayet tabiidir. Çünkü hadisimiz alış verişi, borç alıp vermek, rehin mal bırakmak, gayri müslimlerle ticârî ilişki kurmak, ölümden sonra borç bırakmak gibi konularla doğrudan ilgilidir. Hadîs-i şerîfin kitabımızın bu bölümünde getirilişi sebebi, Peygamber Efendimiz'in ne kadar mütevâzî bir hayat sürdüğünü, dünya malına düşkünlük göstermeyerek zühde yönelik bir yaşayışı tercih ettiğini, açlıkla tokluk arasında bir ömür geçirdiğini bizlere öğretmeyi hedeflemesidir denilebilir.

Peygamber Efendimiz'in adı geçen yahudiye olan borcunu vefatından sonra Hz.Ebû Bekir ödemiş ve rehin bırakılan kalkan da geri alınıp damadı Hz.Ali'ye teslim edilmiştir.

İkinci hadis de aynı mahiyette olup, râvi Enes, Peygamber Efendimiz'in zırhını kime rehin bıraktığından bahsetmemiştir. Muhtemelen anlatılan hâdise aynıdır. Peygamber ailesinin yanında bir ölçek miktarda yiyecek maddesinin bile sabahlayıp akşamlamadığının belirtilmesi, Allah Resulü'nün ihtiyaç fazlası bir şeyi yanında tutmayıp muhtaç olanlara verdiğini gösterir. Esasen Peygamberimizin âdetinin böyle olduğunu şimdiye kadar geçen pek çok rivayetten öğrenmiş bulunmaktayız. Peygamber hanımları olan annelerimizin de bu durumu ne kadar sabır ve anlayışla karşıladıklarını, ümmetin bir parçası olmanın şuur ve idraki içinde olduklarını bir kere daha görmüş oluyoruz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, hayatının sonuna kadar mütevâzî bir hayatı tercih etmiş, rehin bıraktığı zırhı karşılığında bir yahudiden borç almak zorunda bile kalmıştır.
2. Veresiye alış verişi yapmak câizdir.
3. Harb edilen yerde, yiyecek sıkıntısından dolayı alınan bir mal karşılığında satıcıya silah ve harp aleti rehin verilebilir. Düşmana silah ve harp aleti satmak ise câiz değildir.
4. Gayri müslimlerle alış verişi yapmak câizdir.
5. Mü'minlerin anneleri olan Peygamber Efendimiz'in hanımları da her türlü açlık ve sıkıntıya sabırla katlanmışlardır.

507- وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ، قال : لَقَدْ رَأَيْتُ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ ، مَا مِنْهُمْ رَجُلٌ عَلَيْهِ رِذَاءٌ ، إِمَّا إِزَارٌ وَإِمَّا كِسَاءٌ ، قَدْ رُبُّوا فِي أَغْنَائِهِمْ مِنْهَا مَا يَبْلُغُ نِصْفَ السَّاقَيْنِ ، وَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ الْكَعْبَيْنِ ، فَيَجْمَعُهُ بِيَدِهِ كَرَاهِيَةً أَنْ تُرَى عَوْرَتُهُ . رواه البخاري .

507. Ebû Hüreyre *radiyallahu anhu* şöyle dedi:

Ben Suffe ehlerinden yetmiş kişiyi gördüm. Hiçbirinin üzerinde bütün vücudunu örten bir elbise yoktu. Ya bir izârları ya da boyunlarına bağladıkları bir kisâları vardı. Bunların bir kısmı baldırlarının yarısına, bir kısmı da topuklarına erişirdi de, avret yerleri görülmesin diye elbiselerini elleriyle toplarlardı.

Buhârî, Salât 58

Açıklamalar

Bu mevkûf rivayet daha önce 470 numara ile de geçmişti. Konumuzla alâkası sebebiyle burada tekrar zikredilmiştir. Çünkü Suffe ehlerinden olan sahâbîler, açlık ve yoksullukla en çok karşılaşan, fakat buna büyük bir tahammül gösteren faziletli kimselerdi. Birçok defa ifade edildiği gibi onların geçimiyle Peygamber Efendimiz ve hâli vakti iyi olan sahâbîler ilgilenirdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Suffe ehli, sahâbe-i kirâmın açlık ve fakirliğe en çok sabır ve tahammül gösterenleridir.
2. Yüce bir gayeye ulaşmak için, açlık ve fakirlik gibi sıkıntılara katlanmak fazilettir.

508- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَدَمٍ حَشْوُهُ لَيْفٌ . رواه البخاري .

508. Âişe *radiyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yatağının yüzü tabaklanmış deriden, içi de yumuşak hurma lifindendi.

Buhârî, Rikak 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 42; Tirmizî, Libâs 27; İbni Mâce, Zühd 11

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in dışı deri, içi hurma lifi olan bir yatakta yatması, onun dünyaya bakış açısını göstermesi yönünden oldukça önemlidir. Bir çok konuda olduğu gibi, yaşadığı devrin her türlü imkânına sahip olmasına rağmen, üzerinde yatacağı yatağa önem vermedi. Bu dünyanın her türlü maddî imkânlarına sahip olduğuna inanan bir kral gibi hareket etmeyi aklından bile geçirmedi. Tam aksine, bu dünyada kalma süresinin çok kısa olduğunu söyleyerek fakir bir insanın hayat tarzını benimsedi ve ömrünün sonuna kadar da öyle yaşadı. Kendisinin yapmadığı bir şeyi başkalarına tavsiye etmedi. Söylediklerini öncelikle kendisi yaşayarak bütün zamanlar ve mekânlar için geçerli bir örnek oldu. Onun insanları teşvik ettiği hayat tarzı, dünyalık elde etme yarışı üzerine kurulmuş bir anlayışı öne geçirmiyordu. Asıl yarışılacak alanın faziletler sahası olması gerektiğini, aşırı hırs ve dünyalık düşkünlüğünün insanı her çeşit kötülüğe sürükleyebileceğini söyledi ve ashâbına bunlardan uzak durmalarını devamlı surette hatırlattı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz dünyalıkların asgarisiyle yetinmiştir.
2. Kişinin söyledikleriyle yaptıkları uyum içinde olmalıdır. Bu, başkalarına örnek olmanın en önemli şartıdır.

509- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : كُنَّا جُلُوسًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ أَدْبَرَ الْأَنْصَارِيَّ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يَا أَخَا الْأَنْصَارِ ، كَيْفَ أَخِي سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ ؟ » فَقَالَ : صَاحٌ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ يَعُودُهُ مِنْكُمْ ؟ » فَقَامَ وَقُمْنَا مَعَهُ

، وَنَحْنُ بَضْعَةٌ عَشْرَ مَا عَلَيْنَا نِعَالَ وَلَا خِفَافٌ ، وَلَا قَلَانِسُ ، وَلَا قُمْصٌ نَمْشِي فِي تِلْكَ السَّبَاحِ ، حَتَّى جِئْنَاهُ ، فَاسْتَأْخَرَ قَوْمُهُ مِنْ حَوْلِهِ حَتَّى دَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ الَّذِينَ مَعَهُ . رواه مسلم .

509. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Biz, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile oturuyorduk. O sırada ensardan bir kişi gelip kendisine selam verdi, sonra da geri döndü. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– “Ey ensardan olan kardeş! Kardeşim Sa’d İbni Ubâde nasıl?” diye sordu. O da:

– İyiye gidiyor, cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*:

“Sizden kim onu ziyaret edecek?” buyurarak ayağa kalktı. Biz de, on onbeş kişi onunla birlikte kalktık. Ne ayağımızda ayakkabı ve mest, ne başımızda bir giyecek, ne de üstümüzde gömlek vardı. Biz bu çorak arazide yürüyorduk. Nihayet Sa’d’ın yanına geldik. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve beraberindeki arkadaşlarının yaklaşması için kavmi onun etrafından geri çekildiler.

Müslim, Cenâiz 13

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz her vesileyle tevâzuunu, üstün ahlâk ve fazilet örneği oluşunu ortaya koyardı. Zamanının bir bölümünü ashâbıyla bir arada olmaya ayırır, onların geçim sıkıntılarını paylaşır, meselelerini dinler ve çözmeye çalışırdı. Onun sahâbîlerin her meselesiyle ilgilendiğini görmekteyiz. Hasta olanlarla ilgilenmesi, onları ziyaret etmesi, ihtiyacı olanların ihtiyaçlarını gidermeye çalışması, ölenlerin cenazesine katılıp namazını kıldırması, geride kalanlarına baş sağlığı dilemesi, sahâbîlerine misafir olması gibi sevgi ve merhamet temeline dayalı davranışlar onun yolu, sünneti idi. Böylelikle toplumu yönetenlerin, idarî görevleri yanında dikkat etmeleri gereken başka esasları da ortaya koymuş oluyordu. Hasta ziyâreti gibi sosyal faaliyetlerde bulunurken çoğu kere ashâbından bazılarıyla birlikte gider, onları da bu yönde eğitirdi. Burada da Sa’d İbni Ubâde’yi ziyârete giderken yanına sahâbî arkadaşlarını aldığını görüyoruz. İbni Ömer, bu ziyârete iştirâk edenlerin yalın ayak baş açık hallerine işaret etmeyi de önemli görmüştür. Çünkü sahâbîlerin yoksulluğu dikkat çekecek durumda idi. Esasen bu hadisin bu konuda zikrediliş sebebi de budur. Fakat ihtiyaç içinde olmak sahâbeyi insânî davranışlardan alıkoymuyor, tam aksine birbirlerine daha çok yaklaşıyor ve ihtiyaçlarını ortaklaşa karşılamalarına, ellerindeki nimeti birlikte paylaşmalarına da vesile oluyordu. Sahâbîler Peygamberimiz’in bulunduğu bir yerde ona karşı saygıda kusur etmezlerdi. Çünkü Peygamber’e karşı nasıl davranmaları gerektiğini Kur’an onlara öğretmiş, Efendimiz de kendilerini bu yönde eğitmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, tevâzuunu ve üstün ahlâkını ashâbı arasında her vesileyle ortaya koymuştur.
2. Hz. Peygamber, daima ashâbının arasında bulunmuş ve onların her türlü meselesiyle ilgilenmiştir.
3. Resûl-i Ekrem hastaların ziyaretine özel bir önem vermiş, ashâbı bu yönde hem teşvik etmiş hem de eğitmiştir.
4. Sahâbe-i kirâm, bu dünyada zühde yönelik bir hayat yaşamışlardır. Onların ihtiyaç içinde oluşları ve fakirlikleri, kendilerini üzerlerine düşen görevleri yapmaktan alıkoymamıştır.

510- وعن عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ : « خَيْرُكُمْ قَرِينِي ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُؤُهُمْ ، ثُمَّ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ » قَالَ عِمْرَانُ : فَمَا أَدْرِي قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا « ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُمْ قَوْمٌ يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ ، وَيُخَوَّنُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ ، وَيَنْذَرُونَ وَلَا يُوقُونَ ، وَيُظْهَرُ فِيهِمُ السَّمْنُ » متفق عليه .

510. İmrân İbni Husayn *radiyallahu anhumâ*’dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sizin hayırlılarınız, benim zamanımda yaşayanlarınızdır. Sonra zamanımda yaşayanlara yakın olanlar, sonra da onlara yakın olanlardır.” İmrân der ki:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*’in **“Sonra onlara yakın olanlardır”** sözünü iki defa mı veya üç defa mı söylediğini bilemiyorum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sözüne şöyle devam etti:

“Onlardan sonra öyle bir topluluk gelir ki, kendilerinden şahitlik istenmediği halde şahitlik yaparlar; hiyânet ederler de kendilerine güvenilmez; bir adakta bulunurlar fakat yerine getirmezler; onlarda şişmanlık başgösterir.”

Buhârî, Şehâdât 9, Fezâilu ashâbi’n-Nebî 1, Rikak 7, Eymân 10, 27; Müslim, Fezâilu’s-sahâbe 214. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 45, Şehâdât 4, Menâkıb 56; İbni Mâce, Ahkâm 27

Açıklamalar

Bu rivayeti sadece İmrân değil, başka sahabiler de nakletmişlerdir. İşaret ettiğimiz kaynakların bazılarındaki rivayet, Abdullah İbni Mes’ûd’dan gelmiştir. Peygamber Efendimiz’in en hayırlı olarak nitelediği kendi zamanında yaşayanlardan maksat, sahâbilerdir. Sahâbe, Peygamberimiz’i gören, dinleyen, İslâm dinini kabul eden ve bu iman ile ölen kimselerdir. Onun zamanında yaşadığı ve davetinden haberdâr olduğu halde kendisine inanmayan kimselerde bir hayır olmayacağı ise her müslümanın kabul ettiği bir gerçektir. Çünkü küfürde ve şirkte hayır aranmaz.

Peygamber Efendimiz’in derece derece hayırlarından bahsettiği nesiller ise, sahâbeyi gören tâbiîn ile onlardan sonraki nesli teşkil eden, kendilerine etbâ veya tebe-i tâbiîn denilen kimselerdir. Bu üç nesil, Kur’ân-ı Kerîm’in Allah Taâlâ’dan geldiği gibi bize ulaşmasında ve Resûl-i Ekrem Efendimiz’in sünnetinin, hadislerinin en doğru şekilde kendilerinden sonra gelen nesillere nakledilmesinde büyük sorumluluk üstlenip, mükellefiyetlerini güçlerinin yettiği nisbette yerine getirdiler. Kısacası, yaşadıkları dönemde ortaya çıkan bir çok fitneye rağmen, dinin en sahih biçimde bize ulaşmasında, iman ile küfrün, doğru ile yanlışın, hak ile bâtılın birbirinden ayırt edilmesinde en büyük gayreti gösterenler onlar oldu. Onların en hayırlı kimseler oluşunun sebebi, anlatılan üstünlükleri, dürüstlük ve samimiyetleridir. Fakat bu hükmün herkesi kapsadığı, bu sebeple her üç neslin tamamının mübarek insanlar sayılması veya tenkit dışı bırakılması gibi bir anlayış söz konusu değildir. Her toplumun içinde iyilerin de kötülerin de bulunabileceği gerçeği, her zaman ve zemin için geçerlidir. Belki burada söylenilmesi gereken en önemli söz, sahâbilerin bilerek, isteyerek ve maksatlı olarak, Peygamber Efendimiz’in söylemediği bir sözü, yapmadığı bir işi veya herhangi bir davranışı ona izafe etmediklerinin bilinmesidir. Çünkü sahâbiler, bir başka sahâbî hakkında böyle bir ithamda bulunmamıştır. Oysa onlar, aralarında geçen en küçük olayları bile başkalarına anlatmış sonraki nesillere aktarmayı ihmal etmemişlerdir. Bu olaylar müsbeti ve menfisi ile kaynaklarımızda senetleriyle birlikte nakledilmiştir. Bu sebeple, varsayımlardan hareket ederek dayanaksız sözler söylemek, hükümler vermek isabetli olmaz.

Peygamberimiz’in daha sonra gelecek nesillerin olumsuz yanlarından bahsetmesi, onların hepsinin böyle olacağı anlamına gelmez. Fakat zamanla toplumdaki bozulmanın artacağı ve gelecekte insanların hassasiyetlerinin daha az olacağına dikkatimizi çekmektedir. Hatta bu îkâz, hoş görülme ve kötü sayılan vasıflardan uzak durmak için bizlere bir uyarı kabul edilmelidir.

Hadisimizde bildirildiğine göre, gelecekteki nesillerin arzu edilmeyen vasıflarından biri, kendilerinden istenilmediği halde şahitlik yapmalarıdır. Burada hoş görülme, sakındırılan şahitlik, görmediği ve bilmediği bir konu hakkında yalancı şahitliktir. Çünkü, bir konuda bilgi sahibi olan kimsenin kendisinden istenilmese bile, gerçeğin ortaya çıkması için şahitlik yapması ve hakkın yerini bulmasına katkı sağlaması dinimizin tavsiye ettiği prensiplerdendir. Emanet ehli olmak iyi müslümanlığın gereklerindendir. Emanete ihanet ise münafıklık âlâmetidir.

Hadisimizin verdiği bilgiye göre bozuk nesillerin ortaya çıkması halinde, insanlar hainlik yapmaya başlayacağı için kendilerine güvenilmez. Bu durum, bozulmanın ve toplumun sapmasının belirtilerinden biridir. Ortaya çıkacak bir başka olumsuzluk, nezreden yani adak adayan kimsenin adağını yerine

getirmemesi, böylece Allah’a karşı söz verip sözünde durmamasıdır. Çünkü bir insanın adağını yerine getirmesinin vacip olduğunda bütün âlimler görüş birliği içindedirler.

Bir başka bozulma alâmeti de semizliğin artması, şişmanlığın çoğalmasıdır. Fakat bu herkesin şişman olacağı anlamına gelmez. Ayrıca doğuştan şişman olanları kapsayıcı bir yönü de yoktur. Burada kötülener şişmanlık, yemeğe aşırı düşkünlük, besleyici şeyler yemeye özen göstermek, lüks yemekler yemeyi hayatının bir parçası haline getirmek ve israf içinde bir ömür sürmekten doğan şişmanlıktır; daha doğrusu şişmanlığa vesile olan bu sayılan haller ve benzerleridir. Bununla kastedilenin karnı tok sırtı pek zenginler ile mevki ve makam sahipleri olduklarını söyleyenler de olmuştur. Böyle kimselerin başkalarını düşünmesi, sıkıntılara göğüs germesi, musibetlere sabretmesi son derece zor olduğu gibi, tasvip edilmesi de mümkün değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslam ümmetinin en hayırlı ve faziletlipleri, Peygamberimiz’in sahâbileridir. Peygamber Efendimiz onları takip eden nesillerden tâbiîn ve tebe-i tâbiîni de hayırlı nesiller olarak anmıştır.
2. Sahâbe ve onları takip eden iki neslin hayırlı oluşu genel bir hüküm olup, ayrı ayrı bütün fertleri kapsayıcı değildir.
3. Müslümanlar arasındaki sapmalar, olumsuz tavırlar ve çözümler daha çok ilk üç nesilden sonra artmıştır.
4. Yalancı şahitlik, emanete ihanet, adağını yerine getirmemek dinimizin haram kıldığı kötü özelliklerdir.
5. Yeme içmeye aşırı düşkünlük, lüks ve israfa dalmak, zenginlik, mevki ve makamla övünmek dinimizin hoş karşılamadığı kötü huylardandır.

511- وعن أبي أمامة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يَا ابْنَ آدَمَ : إِنَّكَ إِذَا تَبَدَّلَ الْفَضْلَ خَيْرٌ لَكَ ، وَأَنْ تُمَسِكَهُ شَرٌّ لَكَ ، وَلَا تُلَامُ عَلَى كَفَافٍ ، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

511. Ebû Ümâme *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ey âdemoğlu! İhtiyacından fazla olan malını sadaka vermen senin için hayırlıdır. Eğer vermeyip elinde tutarsan, senin için kötüdür. Yeterli miktarda mala sahip olmaktan dolayı Allah katında sorumlu tutulmazsın. Harcamaya, bakmakla yükümlü olduklarından başla.”

Tirmizî, Zekât 32. Ayrıca bk. Müslim, Zekât 97

Açıklamalar

İnsan tabiatının mala, mülke ve dünyalıklara ne kadar düşkün olduğunu biliyoruz. Daha önce, “zühd” bölümünde konuyla ilgili yeterli açıklamalar verilmeye çalışıldı. İslâm’ın çok önem verdiği hayırların başında infak, yani ihtiyaçtan fazla olan malı Allah yolunda sarfetmek gelir. Bu hayır, kişinin yapmakla yükümlü olduğu bazı günlük ibadetlerinden hem daha zor hem de daha faydalıdır. Çünkü insanın şahsını aşan, bütün beşeriyeti içine alan bir yönü vardır. Esasen bütün ibadetlerin ferdi aşan bir boyutu varsa da, sosyal dengeyi temin yönünden zekât ve sadaka çok farklıdır. Malı mülkü biriktirip depolamak, altını, gümüşü ve parayı yığmak dinimizde câiz görülmemiştir. Bunları mutlaka toplumun istifadesine sunmak gerekir. Bu istifade sadece vermek suretiyle değil, helâl yatırımlar yapmak ve iş sahaları açmakla olmalıdır. İş sahaları açmak, insanlara çalışma imkânı sağlaması yönünden daha da önemlidir. Hadisimizde açıkça belirtildiği gibi, malı mülkü ve parayı atıl bir şekilde elde tutmak vebaldır.

Şahsının ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak ve başkalarına muhtaç olmayacak derecede mala mülke, dünyalık servete sahip olmayı dinimiz sakıncalı görmemiştir. Dinen üzerine düşen hakları yerine getirdiği takdirde, kişinin servet ve zenginlik sahibi olmasının yasaklanmadığını, bilakis teşvik edildiğini, zenginliğe bir hudut tayin edilmesinin de söz konusu olmadığını bir çok defalar tekrarlamış bulunmaktayız. Bunun en

çarpıcı örneklerini sahâbe-i kirâm arasında ve onlardan sonra gelen nesiller içinde bulunan meşhur zenginler teşkil eder. Onların hayatları bizim için iyi birer örnek oluşturur. Çünkü her birinin İslâm'a ne kadar büyük faydası olduğunu ve ihtiyaç anında müslümanların yardımına nasıl koştuğunu kaynaklarımız bize sayısız örnekleriyle açıklar.

İnsan yardıma ve vermeye öncelikle geçimini üstlendiklerinden, yani aile çevresinden başlamalıdır. Herkes bu kaideye uyduğu takdirde, bütün insanları kapsayan bir yardımlaşma gerçekleşmiş olur. Böylece toplumda yardımlaşma ve kardeşlik yayılır, huzurlu bir toplumun kurulması sağlanır.

Hadîs-i şerîf 553 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Malının ve servetinin ihtiyaçtan fazla olanını infâk etmek en büyük hayırlardandır.
2. Mal ve serveti elde tutup hakkını vermemek ve cimrilik göstermek haram ve günahtır.
3. Kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda malı biriktirip elde tutmak câizdir.
4. Harcamaya ve infâka önce bakmakla yükümlü olduğu aile çevresinden başlamak gerekir. Çünkü onların nafakasını temin etmek kişinin üzerine farzdır. İhtiyaç sahibi olan başka fakirlere bakmak ise bazı kere farz-ı kifâye, genel olarak da sünnettir.

512- وعن عُبيد الله بن مَحْصَنٍ الْأَنْصَارِيِّ الحِطْمِيِّ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمْ آمِنًا فِي سِرِّهِ ، معافى في جَسَدِهِ ، عِنْدَهُ قُوتٌ يَوْمِهِ ، فَكَأَنَّمَا حِيزَتْ لَهُ الدُّنْيَا بِحِذَائِهَا . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

« سِرِّهِ » بكسر السين المهملة ، أي : نَفْسِهِ ، وقيل : قَوْمِهِ .

512. Ubeydullah İbni Mihsan el-Ensârî el-Hatmî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sizden hanginiz canı ve malı emniyet içinde, vücudu sıhhat ve afiyette, günlük azığı da yanında olduğu halde sabahlarsa, sanki bütün dünya kendisine verilmiş gibidir.”

Tirmizî, Zühd 34. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 9

Ubeydullah İbni Mihsan el-Ensârî

Ubeydullah İbni Mihsân, nisbesinden de anlaşılacağı gibi ensardan yani Medine’li sahâbilerdendir. Peygamber Efendimiz’den rivayet ettiği yegane hadis budur. Kendisinden de oğlu Seleme rivayette bulunmuştur. İbni Abdilber, Seleme’nin sahâbî olma ihtimali bulunduğunu söyler. Bu takdirde onun rivayetleri sahâbe mürseli olur. Fakat onu tâbiîn tabakasından sayanlar çoğunluktadır. Kaynaklarımız, Ubeydullah İbni Mihsan hakkında başka bir bilgi vermez.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir insan için vazgeçilmez olan en önemli şeyler bu hadiste sayılanlardır. Başka her ihtiyaç bunlardan sonra gelir. Emniyet içinde olmak, en başta canın, malın, ırz ve namusun, meskenin güven içinde olmasını kapsar. Bu emniyet, öncelikle düşmandan, dıştan gelecek her türlü tehditte, korku ve endişeden emin olmakla sağlanabilir. Bundan sonra, Allah’ın azâbına sebep olacak davranışlardan, dinin işlenilmesini yasakladığı şeylerden uzak durmakla kişi kendisini emniyet içinde hisseder. Bu sebeple, bir Arap atasözünde: “Leyse’l-îd

limen lebise'l-cedîd, inneme'l-îd limen emine'l-vaîd: Gerçek bayram yeni elbise giyene değil, Allah'ın azâbından emin olanadır" denilmiştir.

Bir insanın her türlü maddî ve manevî hastalıklardan sâlim olması, kıymeti dünyalık değerlerle ölçülemeyecek kadar büyük bir nimettir. Çünkü her türlü faaliyet, Allah'a ibadet, din ve dünya işlerinin yolunda gitmesi, sağlık ve sıhhat içinde olmakla mümkündür. Vücudumuzdaki küçücük bir hastalık bile bizi bir çok işleri yapmaktan alıkoyar. Ne yazıkki çok kere insanoğlu sağlığın ve sıhhatin kıymetini hastalanınca veya bunları kaybedince anlar. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, ümmetini bir çok defalar özellikle sıhhat nimetinin kıymetini bilme konusunda uyarmışlardır.

Bir günlük azığa sahip olmak, insanı belli bir huzura kavuşturur ve yarınını düşünmeye imkân bulmasına vesile olur. Kanaatkâr bir kimse kendisini bugüne kavuşturan ve rızkını ihsan eden Allah'ın, yarına ulaştırdığı takdirde de rızkını ihsan edeceği inancı içinde yaşar. Bugün çevremizde böyle insanları görme imkânına sahip olmayışımız veya çok az görmemiz bizi yanlış yönelişlere sevketmemelidir. Böyle düşünmemiz, yarınlarımız için çalışmamıza, hayatımızı disiplin altına almamıza, birtakım tedbirlere baş vurmamıza engel teşkil etmez. Tam aksine bu sayılanları yapmak bizim kulluk vazifelerimiz arasındadır. Fakat bütün sebeplere yapıştığımız, tedbirlere başvurduğumuz halde istediğimiz ve beklediğimiz sonucu elde etme imkânına kavuşamayabiliriz. İşte o zaman üzerimize düşen vazife, günlük geçimimizi bize ihsan eden Allah'a hamd ve şükürümüzü eksiksiz yerine getirip, sanki dünya bize verilmiş gibi bir tevekküle sahip olmaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Emniyet içinde olmak, maddî ve mânevî hastalıklara yakalanmamak ve bir günlük rızka sahip olmak dünyada bir insana Allah'ın bağışladığı en büyük hayırdır.
2. Kişi Allah'tan gelen her türlü sıkıntıya sabretmeyi, her nimete hamd ve şükretmeyi üzerine bir vazife bilmelidir.

513- وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ، أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ ، وَكَانَ رِزْقُهُ كَفَافًا ، وَقَعَّعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ » رواه مسلم.

513. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Müslüman olan, kendisine yeteri kadar rızık verilen, Allah'ın kendisine verdiği nimete kanâat eden kimse şüphesiz kurtuluşa ermiştir.”

Müslim, Zekât 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 35; İbni Mâce, Zühd 9

Açıklamalar

Müslüman olmanın gereği, Allah'ın her türlü emrine uymak ve yasakladığı her şeyden kaçınmaktır. Rızkın yeterli olanı ise, artık ve eksik olmamak şartıyla, insanı ihtiyaçlarından ve başkasına muhtaç olmaktan kurtarandır. Allah'ın verdiği kanaat etmek, en üstün faziletlerden biridir. Dünyalığa karşı ihtiraslı olanlar kanaatten mahrum kalırlar. İmâm Nevevî, bu hadis ve benzerlerini delil göstererek, zenginlikle fakirlik arasında bir hayatın tercihini en uygun ölçü kabul eder. Ancak bu ölçünün şartlarının zamana ve zemine göre değiştiği gerçeğini akıldan çıkarmamak gerekir. Bu durum, kişilerin dindarlığı, insafı ve vicdanı ile de doğrudan ilgilidir.

Bu hadisi 524 numara ile tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her şeyin başı müslüman olmaktır. Müslüman olmayan kimselerin yaptığı hiçbir işin Allah katında değeri yoktur.

2. Cenâb-ı Hak bir kimseye yetecek kadar rızık ihsan etmekle onu başkasına muhtaç olmaktan ve istemekten korur.

3. Kanaat en üstün faziletlerdendir. Bu fazilete sahip olanlar Allah katında makbul olurlar.

514- وعن أبي مُحَمَّد فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « طُوبَى لِمَنْ هَدِيَ إِلَى الْإِسْلَامِ ، وَكَانَ عَيْشُهُ كَفَافاً ، وَقَنَعَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

514. Ebû Muhammed Fedâle İbni Ubeyd el-Ensârî *radiyallahu anhu*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İslâm’ın dosdoğru yoluna ulaştırılan ve geçimi yeterli olup da buna kanaat eden kimse, ne kadar mutludur!”

Tirmizî, Zühd 35

Fedâle İbni Ubeyd el-Ensârî

Fedâle, Medine’li sahâbîlerden olup Evs kabilesine mensuptur. Künyesi Ebû Muhammed’dir. Hudeybiye’de, ağaç altında Resûl-i Ekrem’e biat eden Rıdvân ashâbı arasında yer aldı. Peygamberimizle birlikte katıldığı ilk gazve Uhud savaşı idi. Ondan sonraki bütün gazvelerde bulundu. Daha sonra Mısır ve Şam’ın fethine iştirak etti. Şam’a yerleşti ve Muâviye’nin Dimaşk kadılığını yaptı. Sonra Muâviye onu bir ordunun başına komutan tayin etti ve Rumlarla deniz harbi yaptı. Fedâle’den elli hadis rivayet edilmiştir. Fadâle 53(673) senesinde Dimaşk’da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu dünyada İslâm’ın dosdoğru yoluna girerek kâmil bir mü’min ve iyi bir müslüman olmaktan daha büyük saâdet düşünülemez. Çünkü İslâm kişiyi hem bu dünyada hem de âhirette mutluluğa ulaştırır. Bu dünyadaki geçimi yeterli derecede olup da buna kanaat eden kimse dünyalık hırslardan, tamakârlıktan, hased ve benzeri kötü huylardan kendisini arındırmış sayılır. Kendisine ihsan olunan nimete kanaat etmeyen, elindekini de kaybeder. Kaybetmese bile iyi bir mü’min olduğu söylenemez. Bahtıyarlığı da elde edemez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm en büyük nimet, müslüman olmak en üstün fazilettir.

2. Kişinin dünya ve âhiret saadeti, dindarlığındaki kemâli, kendisine verilen rızka kanaati ve şükrü, Allah’ın verdiği rızâ göstermesiyle mümkündür.

515- وعن ابن عباسٍ رضي الله عنهما قال : كان رسولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَبِيتُ اللَّيْلَةَ الْمَتَابَعَةَ طَاوِياً ، وَأَهْلُهُ لَا يَجِدُونَ عَشَاءً ، وَكَانَ أَكْثَرُ حُبِّهِمْ حُبَّ الشَّعِيرِ . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

515. İbni Abbâs *radiyallahu anhumâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, yemek yemeksizin peşpeşe bir kaç gün aç olarak gecelerdi. Ailesi de yiyecek akşam yemeği bulamazdı. Çoğu zaman ekmekleri arpa ekmeği idi.

Tirmizî, Zühd 38. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et’ime 49

Açıklamalar

Abdullah İbni Abbâs, Hz.Peygamber ve ailesinin yaşadığı hayatı ashâb arasında en iyi bilenlerden biridir. Çünkü o, Efendimiz'in amcası Abbâs'ın oğlu idi. Peygamber Efendimiz'in hanımı Meymûne de Abdullah'ın teyzesiydi. Bu yakınlık sebebiyle ve yaşı da küçük olduğu için Peygamberimiz'in evine sıkça gider, hatta bazı kere orada gecelediği olurdu. Buraya kadar geçen bazı hadisleri açıklarken de belirtildiği gibi, Resûl-i Ekrem Efendimiz kendi şahsî halini ve aile fertlerinin durumunu başkalarına açıklamaktan son derece sakınırdı. Fakat kendisine nesep ve hizmet itibarıyla yakın olanlar, hem kendisinin hem de aile efradının hangi şartlar içinde hayatlarını geçirdiklerini bize açıklamışlardır. Onların bize ulaşan rivayetlerinden hem Efendimiz'in hem de aile çevresinin hayat şartlarını en ince ayrıntılarına kadar öğrenme imkânına sahip olmaktayız. Bunlar, Allah'ın en sevgili kulu olan Peygamber'in ne kadar sade bir hayat sürdüğünü, lüks ve israftan, dünyaya düşkünlükten ne derece uzak durduğunu bize gösteren örnekler ve hayat düsturu haline getirmemiz gereken prensiplerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz ve aile fertlerinin bazı kere günlerce aç kaldığı olmuştur.

2. Hz. Peygamber, aile çevresiyle birlikte zühdün ve geçimlerine yetecek derecede rızıkla yetinmenin en güzel örneğini sergilemiştir.

516- وعن فضالة بن عبيد رضي الله عنه ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان إذا صلى بالناس يجزئ رجالاً من قانتهم في الصلاة من الخصاصة وهم أصحاب الصفة حتى يقول الأعراب : هؤلاء مجانين ، فإذا صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم انصرف إليهم ، فقال : « لَوْ تَعْلَمُونَ مَا لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى ، لَأَحْبَبْتُمْ أَنْ تَزْدَادُوا فَاقَةً وَحَاجَةً » رواه الترمذي ، وقال حديث صحيح . « الْخِصَاصَةُ » : الْفَاقَةُ وَالْجُوعُ الشَّدِيدُ .

516. Fedâle İbni Ubeyd şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâba namaz kıldırırken, onlardan bazıları açlığın verdiği takatsızlıktan dolayı ayakta duramayarak düşüp bayılırlardı. Bunlar Suffe ashâbı idi. Çölden gelen Bedeviler: Bunlar deli, derlerdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* namazı bitirince açlıktan bayılanların yanına gider ve onlara:

“Allah Teâlâ'nın yanında sizin için neler hazırlandığını bilseydiniz, daha fazla yoksul ve muhtaç olmayı isterdiniz” buyururdu.

Tirmizî, Zühd 39

Açıklamalar

Suffe ashâbı arasında yer alan Ebû Hüreyre'nin benzer bir rivayetini daha önce okumuştuk. Onlar, Medine'de kurulan İslam devletinin ilk günlerinden itibaren hayatın bütün sıkıntılarına göğüs gerdiler. Peygamberimiz'in ve ashâbın yardımlarıyla hayatlarını sürdürdüler. Bütün sıkıntılara göğüs gerip Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yanından ayrılmadılar. Daha sonraları onlardan bir çoğu genişleyen İslâm coğrafyasının çeşitli bölgelerinde idarecilik, eğitim öğretim hizmetleri ve cihad faaliyetlerinin başında yer aldılar. Pek çok dünyalık nimete sahip olmaları onlara geçmişlerini unutturmamış gibi, zühd hayatını terketmelerine de sebep teşkil etmedi.

Medine dışından gelen, çoğunlukla çöldeki yerleşim merkezlerinden ve çadırlarda hayat süren bedevilerin bu fakir sahâbîleri tanınamaları, hatta bir kısım sahâbenin bile onların hallerine vakıf olmamaları, bu seçkin insanların ne derece iffetli bir hayat sürdüklerini ve hallerini kimseye açmadıklarını göstermektedir. Suffe ashâbının fakirlik ve açlık yüzünden namazda ayakta duramayacak derecede güçsüz kaldığı olurdu. Bu durum, imkânları olduğu halde yemediklerinden değil, mecburiyetten kaynaklanıyordu. Çünkü, ibadetlerini gönül rahatlığı içinde yerine getirebilecek derecede karnı doyurmak, ya da ibadetlerini aksatacak derecede aç kalmamak, dinimizin öngördüğü prensiplerden biridir. Peygamberimiz sahâbîlerin bu sıkıntılara sabretmek

suretiyle, kıyamet gününde çok üstün derecelere nâil olacaklarını müjdelemiştir. Zira Efendimiz, onlar için Allah katında hazırlanan nimetleri ve onların cennette ulaşacakları dereceleri bilmekteydi. Çünkü kişinin iradesi ve gayreti dışında kendisine isabet eden fakirlik, yoksulluk ve benzeri sıkıntılara, özellikle açlığa sabredebilmesi herkesin başarılı olamayacağı bir imtihandır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, özellikle İslâm'ın ilk yıllarında büyük sıkıntı çekmişler, fakirlik, yoksulluk ve açlık içinde bir hayat sürmüşlerdir.
2. Zorluklara sabredenler, neticede başarılı olur, Allah katında da büyük ecirlere ulaşırlar.
3. Dünyalık sıkıntılar içinde hayat sürenlerin, bu hallerini başkalarına arzetmemesi bir fazilettir. Sahâbîler bunun en güzel örneklerini sergilemişlerdir.
4. Sahâbîler arasında özellikle Suffe ashâbının seçkin bir yeri vardır.

517- وعن أبي كريمة المِقْدَام بن مَعْدٍ يَكْرِب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ :
« مَا مَلَأَ آدَمِيٌّ وَعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنِهِ ، بِحَسْبِ ابْنِ آدَمَ أَكْثَلَاتٌ يُقِمْنَ صُلْبَهُ ، فَإِنْ كَانَ لَا مُحَالَاةَ ، فَتَلْتُ لَطَاعِمِهِ ،
وَتَلْتُ لِشَرَابِهِ ، وَتَلْتُ لِنَفْسِهِ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن . « أَكْثَلَاتٌ » أَي : لُقَمٌ .

517. Ebû Kerîme Mikdâd İbni Ma'dîkerib *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Hiçbir kişi, midесinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Oysa insana kendini ayakta tutacak bir kaç lokma yeter. Şayet mutlaka çok yiyecekse, midесinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefесine ayırmalıdır.”

Tirmizî, Zühd 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ime 50

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in tıka basa doldurulan mideyi tehlikeli ve şerli bir kaba benzetmesi, insan sağlığı ve sıhhati ile yeme içmenin yakın ilişkisini etkili bir şekilde ortaya koyar. Bu dünyada hayatı devam ettirecek miktarda yemekle, yeme içmeyi hayatın gayesi haline getirmek arasındaki farkı iyi kavramak gerekir. Yeme içmede gerekli olan ölçünün, vücudun güç ve kuvvetini devam ettirecek, kişinin yaptığı işte çalışamayacak kadar zayıf düşmesine, Allah'a kulluk görevini yerine getiremeyecek derecede takatsiz kalmasına yol açmayacak bir miktar olduğu kabul edilir. Bunun her kişiye göre az çok değişen bir miktar olacağı da tabiidir. Bu sebeple Peygamberimiz midenin üçte birinin yemek, üçte birinin içecek, geri kalan üçte birinin de rahat hareket etme imkânını sağlayacak nefes alma miktarı olması gerektiğini söyleyerek, bizlere ideal bir ölçü vermiştir. Hayattaki gayesi, çalışıp çabalaması yemek ve içmek olan bir insanın aklının ve idrakinin normal çalıştığı, yönelişlerinin isabetli olduğu söylenemez. Bu şekilde hareket edenler, yüksek insanlık ideallerine de sahip olamazlar. Böylelerinin helâl ve haram ölçülerine riâyeti de zorlaşır.

İslâm ahlâk ve edebiyi ilgili eserlerin yanında tıp alanındaki eserlerde, devamlı tokluğun meydana getirdiği çeşitli zararlardan bahsedilirken, az yemenin ve açlığın faydaları anlatılır. Bu faydaları İmam Gazzâlî, meşhur eseri İhyâü ulûmi'd-dîn'de sayar. Onları şöyle özetlemek mümkündür:

1. Açlık anında kalbe ve beyne fazla kan hücumu olmadığı için düşünme gücü artar; anlayış ve sezis kabiliyeti gelişir. Sürekli tokluk, tenbellik doğurur ve kalbi köreltir; sür'atli intikal kabiliyetini kaybettirir.
2. Az yemek ve açlık, kalb yumuşaklığı ve gönül huzuru sağlar. Allah'ı anmaktan zevk duymak, etkilenmek ve zikre devam etmek bu sayede mümkün olur.

3. İnsan açlık anında Rabbine daha bir içtenlikle yönelir, kulluğunu idrak eder, acizliğini anlar, Allah’a ibadete yönelir, kibir ve gururdan uzaklaşır, Mevlâ’nın yüceliğini, rahmet ve merhametinin sonsuzluğunu kavrar.

4. Aç kalan insan, muhtaçların, fakir ve yoksulların halini anlar. Tok kimse ise, acın halinden anlamaz. Böylelikle açlık çekenler, Allah Teâlâ’nın nimetlerinin kıymetini bilir, azâbını ve imtihanını unutmaz. Çünkü bir kısım toplumlar kendilerine verilen bol nimetlerle, başka bir kısmı da açlıkla imtihan olunurlar.

5. İnsanı her türlü kötülüğe sevkeden nefistir. Nefse hakimiyet, az yemek ve açlıkla sağlanır. Çünkü Allah’ın emrine isyan ve karşı geliş, kuvvet ve şehvetten kaynaklanır. Kuvvet ve şehvetin kaynağı ise yeme içmedir. Yemeği azaltmak, şehveti ve kuvveti zayıflatır.

6. Açlık, çok uyumayı engeller. Çünkü çok yiyenler çok uyurlar. Çok uyku ise kalbi karartır, zihnin faaliyetlerini engeller, çalışmayı önler. Çok uyuyanlar Allah’a karşı kulluk görevlerini de hakkıyla yerine getiremezler. Âlimlerimiz, çok uykuyu bütün felâketlerin sebebi kabul ederler.

7. Az yemek, ibadetlere devamı kolaylaştırır, kalb ve gönül uyanıklığı sağlar. Aşırı derecede zaman kaybını önler. Ali el-Cürcânî’ye niçin sürekli çorba içtiği sorulduğunda: “Ben kuru lokmayı çiğneyip yutuncaya kadar, yetmiş kere Allah’ı anarım. Bu sebeple kırk senedir ekmek çiğnemekle uğraşmadım” demiştir.

8. Az yemek ve aç kalmak, vücudun sağlıklı kalmasına ve bir kısım hastalıkların yok olmasına sebep olur. Çünkü bir çok hastalığın sebebi oburluktur. Çok yemek, özellikle mide, bağırsak, kalb ve damar hastalıklarının sebepleri arasında önemli bir yer işgal eder. Bu fizyolojik ve biyolojik rahatsızlıklar, rûhî ve psikolojik hastalıklara da sebep olur.

9. Az yiyen ve açlığa tahammül edenler, geçim kolaylığı içinde olurlar. Çünkü onlar az ile idare etmeyi öğrenmişler, oburluğu terketmeyi âdet haline getirmişlerdir.

10. Fakir ve yoksullara, yetim ve öksüzlere bakmak, ihtiyaçlarını karşılamak, başka insanlara faydalı olmak dinimizin önemli emir ve tavsiyeleri arasındadır. Az yemek yiyenler bu sayede başkalarına yardım edip, hem dünya hem de âhîret hayatlarında mutluluğa ulaşırlar. Bir fakiri, bir yetim ve öksüzü sevindirmenin mutluluğunu hissedebilmek saadetlerin en büyüğüdür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Az yemek, sağlık ve sıhhati korumanın, aklın ve zihnin verimli çalışmasının önemli sebeplerinden biridir.

2. Mideyi tıka basa yemekle doldurmak yerine, üçte birini yiyeceklere, üçte birini içeceklere, üçte birini de boş bırakarak nefes alma kolaylığı sağlamaya ayırmalıdır.

518- وعن أبي أمّامة إِيَّاسِ بْنِ ثَعْلَبَةَ الْأَنْصَارِيِّ الْحَارِثِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : ذَكَرَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا عِنْدَهُ الدُّنْيَا ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَلَا تَسْمَعُونَ ؟ أَلَا تَسْمَعُونَ ؟ إِنَّ الْبَدَاةَ مِنَ الْإِيمَانِ إِنَّ الْبَدَاةَ مِنَ الْإِيمَانِ » يَعْنِي : التَّقَحُّلُ . رواه أبو داود .

« الْبَدَاةُ » : بِالْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ وَالذَّالَيْنِ الْمُجْمَعَتَيْنِ ، وَهِيَ رِثَاةُ الْهَيْئَةِ ، وَتَرْكُ فَاحِرِ اللَّبَاسِ وَأَمَّا « التَّقَحُّلُ » فَبِالْقَافِ وَالْحَاءِ ، قَالَ أَهْلُ اللَّغَةِ : الْمُتَقَحِّلُ : هُوَ الرَّجُلُ الْيَابِسُ الْجِلْدِ مِنْ خُشُونَةِ الْعَيْشِ ، وَتَرْكِ التَّرَفِّهِ .

518. Ebû Ümâme İyâs İbni Sa’lebe el-Ensârî el-Hârisî *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in ashâbı onun yanında dünyadan bahsettiler. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Siz ışıtmiyor musunuz? İşıtmiyor musunuz? Sade yaşamak imandandır; sâde hayat sürmek imandandır.”

Ebû Dâvûd, Tereccül 2. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 4

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in dünyaya ve dünyalıklara bakışını, ashâbını ve ümmetini bu yönde nasıl eğittiğini, konunun başlangıcından beri çeşitli rivayetler ışığında açıklamaya çalıştık. Dinimiz, bu dünyada hayatını devam ettirebilecek ve Allah’a kulluk görevini yerine getirebilecek miktarda yiyip içmeyi her insana bir vazife olarak yüklemiştir. Peygamberimiz, yiyecek, içecek ve giyim kuşamda lüks ve israfa dalmayı, hayatı bunlardan ibaret sanmayı asla tasvip etmemiş, bu şekildeki davranışları kınamıştır.

İslâm, ne herkesin kıskanmasına ve buğzetmesine sebep olacak derecede lüks yaşamayı, ne de bunun aksine, son derece pejmürde bir görünüm sergilemeyi tasvip eder. İslâm, mütevâzî bir hayatı ve sâde bir görünümü mükemmel bir imanın belirtisi sayar. Sahâbe, sadece fakir ve yoksul oldukları dönemlerde değil, yönetimde bulundukları ve maddî imkânlar sahibi oldukları dönemlerde de örnek sayılacak mütevâzî bir hayat sürmeye özen göstermişlerdir. Tâbiîn âlimlerinden Zeyd İbni Vehb: “Ömer İbnü’l-Hattâb’ı elinde kamçı, üzerinde yamalı bir elbise ile çarşıda gördüm. Elbisesinde on dört yama vardı; bu yamalardan bazısı da deriden idi” der. Sahabe ve daha sonraki nesillerin seçkin kişilerile ilgili benzer rivayetler, muteber eserlerde yer alır. Onlar bu şekildeki davranışlarıyla, Peygamber Efendimiz’in tavsiyesini yerine getirmiş ve hayatlarına uygulamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yaşamayı kolaylaştırmak, sadelik ve mütevâzîlik, İslâm’ın prensiplerinden biridir.
2. Dünyaya ve dünyanın süsüne, gösterişine, lüksüne, israfına dalmamak gerekir.
3. Az yemek, vücutça zayıf olmak, iyi bir mü’minin özelliği sayılmıştır.

519- وعن أبي عبد الله جابر بن عبد الله رضي الله عنهما قال : بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَرَ عَلَيْنَا أبا عُبَيْدَةَ رضي الله عنه ، نَتَلَقِّيَ عَيْرًا لِقْرِيشٍ ، وَرَوَدَنَا جِرَابًا مِنْ تَمْرٍ لَمْ يَجِدْ لَنَا غَيْرُهُ ، فَكَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ يُعْطِينَا تَمْرَةً تَمْرَةً ، فَقِيلَ : كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ بِهَا ؟ قَالَ : نَمْصُهَا كَمَا يَمَصُّ الصَّبِيُّ ، ثُمَّ نَشْرِبُ عَلَيْهَا مِنَ الْمَاءِ ، فَتَكْفِينَا يَوْمَنَا إِلَى اللَّيْلِ ، وَكُنَّا نَضْرِبُ بِعَصِينَا الْحَبْطَ ، ثُمَّ نَبْلُهُ بِالْمَاءِ فَنَأْكُلُهُ . قَالَ : وَانْطَلَقْنَا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ ، فَرَفَعَ لَنَا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ كَهَيْئَةِ الْكَثِيبِ الضَّخَمِ ، فَأَتَيْنَاهُ فَإِذَا هِيَ دَابَّةٌ تُدْعَى الْعَنْبَرُ ، فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ : مَيْتَةٌ ، ثُمَّ قَالَ : لَا ، بَلْ نَحْنُ رُسُلُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَقَدْ اضْطُرِرْتُمْ فَكُلُوا ، فَأَقَمْنَا عَلَيْهِ شَهْرًا ، وَنَحْنُ ثَلَاثُمِائَةٍ ، حَتَّى سَمِنَّا ، وَلَقَدْ رَأَيْتُنَا نَعْتَزِفُ مِنْ وَقْبٍ عَيْنِهِ بِالْقِلَالِ الدُّهْنِ وَنَقْطَعُ مِنْهُ الْفِدْرَ كَالثَّوْرِ أَوْ كَقَدْرِ الثَّوْرِ .

وَلَقَدْ أَخَذَ مِنَّا أَبُو عُبَيْدَةَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا فَأَقْعَدَهُمْ فِي وَقْبٍ عَيْنِهِ وَأَخَذَ ضِلْعًا مِنْ أَضْلَاعِهِ فَأَقَامَهَا ثُمَّ رَحَلَ أَعْظَمَ بَعِيرٍ مَعَنَا فَمَرَّ مِنْ تَحْتِهَا وَتَرَوَدْنَا مِنْ لَحْمِهِ وَشَائِقٍ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ ، فَقَالَ : « هُوَ رِزْقٌ أَخْرَجَهُ اللَّهُ لَكُمْ ، فَهَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٍ فَتَطْعُمُونَا ؟ » فَأَرْسَلْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُ فَأَكَلَهُ . رواه مسلم .

« الْجِرَابُ » : وعاء مِنْ جِلْدٍ مَعْرُوفٍ ، وَهُوَ بِكَسْرِ الْجِيمِ وَفَتْحِهَا ، وَالْكَسْرُ أَفْصَحُ . قوله : « نَمَصَّهَا » بفتح الميم « وَالْحَبْطُ » وَرَقُّ شَجَرٍ مَعْرُوفٍ تَأْكُلُهُ الْإِبِلُ . « وَالْكَثِيبُ » التَّلُّ مِنَ الرَّمْلِ ، « وَالْوَقْبُ » : بفتح الواو وإسكان القافِ وبعدها باء موحدة ، وَهُوَ نَقْرَةُ الْعَيْنِ « وَالْقِلَافُ » الْجِرَارُ . « وَالْفِدْرُ » بكسر الفاء وفتح الدال : الْقِطْعُ . « رَحَلَ الْبَعِيرَ » بتخفيف الحاءِ أَي جعلَ عليه الرَّحْلَ . و « الْوَشَائِقُ » بالشينِ المعجمة والقافِ : اللَّحْمُ الَّذِي اقْتُطِعَ لِيَقْدَدَ مِنْهُ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

519. Ebû Abdullah Câbir İbni Abdullah *radiyallahu anhumâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebû Ubeyde *radiyallahu anh*'ı başımıza kumandan tayin ederek, Kureyş kervanının karşısına çıkmak üzere bizi gönderdi. Bize azık olarak bir dağarcık hurma verdi. Verecek başka bir şey bulamamıştı. Ebû Ubeyde hurmayı bize tane tane veriyordu. Dinleyenlerden biri:

– O hurmalarla nasıl geçinebiliyordunuz? diye sordu. Câbir:

– Onları çocuğun meme emmesi gibi emer, sonra üzerine su içerdik, o gün geceye kadar bize yeterdi. Sopalarımızla ağaç yapraklarını silker, sonra onları su ile ıslatıp yerdik, dedi. Sonra da sözüne şöyle devam etti: Biz deniz sahili boyunca yürüdük. Sahil boyunda önümüze büyük kum tepesi gibi bir şey çıktı. Onun yanına kadar geldik, bir de baktık ki, Anber denilen bir balık. Ebû Ubeyde:

– Bu, ölü bir hayvandır, (yenilmez) dedi. Sonra da: Hayır, bizler Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in elçileriyiz ve Allah yolundayız. Siz son derece zorda kalmış bulunuyorsunuz, o halde yiyiniz, dedi. Biz üç yüz kişi idik ve bir ay süreyle onun etinden yiyerek orada kaldık, hatta kilo da aldık. Balığın göz çukurundan testilerle yağ aldığımızı biliyorum. Biz ondan öküz büyüklüğünde parçalar kesiyorduk. Ebû Ubeyde bizden onüç kişiyi alıp onun göz çukuruna oturttu, onun kaburga kemiklerinden birini de alıp dikti. Sonra yanımızdaki en büyük deveyi semerledi ve deve ile kaburga kemiğinin altından geçti. Balığın etinden pastırma da yaptık. Medine'ye gelince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gidip olup bitenleri anlattık. Resûl-i Ekrem:

“O, Allah’ın sizin için çıkardığı bir rızıktır. Onun etinden yanınızda bir miktar var mı, bize de yederseniz?” buyurdu. Biz de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ondan bir parça gönderdik, o da yedi.

Müslim, Sayd 17

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz Medine devrinde, gerektiği zaman bir komutanın idaresinde düşmana karşı küçük çaplı müfreze birlikleri gönderirdi. Resûl-i Ekrem'in bizzat katılmadığı bu küçük savaş birliklerine “seriyye” adı verilir. Ebû Ubeyde'nin kumandasında gönderdiği bu seriyye, Kureyş kervanlarının yolunu kesmek ve onların ekonomik gücüne darbe vurmak, müslümanların güç ve kuvvetini onlara göstermek üzere, hicretin sekizinci yılında sevk edilmişti. Kureyş'in en önemli geçim kaynağı, yazın Suriye, kışın da Yemen taraflarına gidip gelen ticaret kervanlarıydı. Onlar, elde ettikleri zenginlikler ile ticaret yollarını kaybetmemek için Medine İslâm Devleti'ne karşı daima düşmanlık beslemekte, kin ve intikam hissiyle dolu olarak, sık sık savaş tehdidiyle müslümanları tedirgin etmekteydiler. Çeşitli hadis ve siyer kitaplarında bu seriyye hakkında rivayetler vardır. Buhârî'nin Sahih'inden de öğrendiğimiz gibi, bu seriyyeye “Gazvetü seyfi'l-bahr” adı verilmektedir (Buhârî, Megâzî 65). İmam Nevevî'nin, bu konuyla ilgili olarak Müslim'in Sahih'inden seçtiği bu rivayet, diğerlerine göre daha kapsamlı sayılır.

Bu seriyyeye katılan askerler, muhtemelen yanlarına taşıyabildikleri kadar yiyecek maddeleri almışlar, Peygamberimiz de onlara sadece bir kırba hurma verebilmişti. Kendi yiyecekleri bittikten sonra, tamamen yiyeceksiz kalacaklarından korktuğu için, Ebû Ubeyde onlara bu hurmaları tane hesabıyla veriyordu. Neticede hurma da bitince, ağaç yaprakları yemeye başladılar. Onların deniz kenarında buldukları Anber denilen balık, mavi balina olup, kendi türü içinde en büyüğüdür. Bazılarının ağırlığının yüz elli tona ulaştığı bilinmektedir. Burada buldukları ölmüş bir hayvan olduğu için, komutan Ebû Ubeyde önce onun yenilmesinin caiz olmadığı yönünde ictihadda bulunmuş, daha sonra bu görüşünden vaz geçip zorunluluk halini de dikkate alarak

yenilebileceği yönünde hüküm vermiştir. Verdiği bu hükmün doğruluğu, daha sonra Peygamber Efendimiz tarafından hem sözlü olarak tasdik edilmiş hem de ondan bir parça kendisi de yemek suretiyle, müslüman askerlerin gönlündeki şüphenin gitmesi temin edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ordu için bir kumandan gereklidir. Bu kumandan ordunun en seçkinlerinden olmalıdır.
2. Kumandanın meşru olan emirlerine uymak ve ona itaat etmek gerekir.
3. Savaş halinde olunan düşmana pusu kurmak ve ekonomik hedeflerini vurmak, mallarına el koymak câizdir.
4. Ashab, açlığa, susuzluğa, her türlü sıkıntıya karşı son derece tehammüllü idiler.
5. İctihad, Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra değil, onun zamanında da câizdi.
6. Denizde yaşayan hayvanların ölüsü mübahtır. Ebû Hanife'ye göre, balıktan başka deniz hayvanları yenilmez. Balığın da sebepsiz, bir av aletiyle olmaksızın eceliyle öleni yenmez. Şâfiî mezhebine göre, su hayvanlarından kurbağa yenmez. Mâlikî mezhebine göre, kurbağa da dahil bütün deniz hayvanları yenir.

520- وعن أسماء بنت يزيد رضي الله عنها قالت : كَانَ كُمْ قَمِيصِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الرُّضْغِ رواه أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديث حسن .

« الرُّضْغُ » بالصادِ والرُّضْغُ بالسَّيْنِ أَيْضاً : هُوَ الْمُفْصِلُ بَيْنَ الْكَفِّ وَالسَّاعِدِ .

520. Esmâ Binti Yezîd *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gömleğinin kolu bileğine kadardı.

Ebû Dâvûd, Libâs 3; Tirmizî, Libâs 27

Esmâ Binti Yezîd

Esmâ Binti Yezîd İbni Seken, Medine'li hanım sahâbilerden olup, Muaz İbni Cebel'in halasının kızıdır. Hz. Peygamber'in huzuruna hanımları temsilen gelerek güzel bir konuşma yaptığı için hanımların hatibi anlamında hatîbetü'n-nisâ diye anılmıştır. Künyesi Ümmü Seleme veya Ümmü Âmir'dir. Hz. Peygamber'le birlikte bazı gazvelere katılmış, 15 (636) yılında yapılan Yermuk harbinde Rum askerlerinden dokuzunu çadırının direği ile öldürmüştür. Kendisinden rivayet edilen hadis sayısının 81 olduğu belirtilir. Sünen sahipleri, onun hadislerinden bazısını kitaplarına almışlardır. Peygamberimiz'den işitip naklettiği hadisler arasında: "Kim Allah rızası için bir mescid yaparsa, Allah da o kimseye cennette bir ev yapar" (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, VI, 461) rivayeti de vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Esmâ Binti Yezîd'in bu rivayeti, Peygamber Efendimiz'in giyim kuşamda israftan sakınmakla beraber cimrilik de yapmadığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca, Peygamber Efendimiz'in giydiği elbiselerin, gömleklerin kolunun uzunluğu hakkında bize bir fikir vermektedir. Çeşitli rivayetlerden öğrendiğimize göre, gömlek ve elbiselerinin kolu bu şekilde iken, cübbelerinin kolunun parmak uçlarına kadar uzandığını görmekteyiz. Bu hususta çok kesin ölçüler vermek söz konusu değildir. Şu kadar var ki, soğuktan ve sıcaktan korunacak ve tesettürü sağlayacak şekilde giyinmek esastır. Giyilen elbise hareket etmeye ve iş yapmaya engel teşkil edecek şekilde de olmamalıdır. Burada Peygamberimiz'in giyimiyle ilgili olarak belirtilen husus, yaklaşık bir sınır olup kesin ve bağlayıcı nitelikte değildir.

Hadisimizi 791 numara ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, Peygamber Efendimiz'in her türlü hareketini, tavrını, giyim kuşamına varıncaya kadar en ince ayrıntılarıyla tesbit edip, sonraki nesillere aktarmıştır.

2. Başka alanlarda olduğu gibi, giyim kuşamda da israf ve cimrilikten sakınmak gerekir.

521- وعن جابر رضي الله عنه قال : إِنَّا كُنَّا يَوْمَ الْخَنْدَقِ نَحْفِرُ ، فَعَرَضَتْ كُذْيَةٌ شَدِيدَةٌ فَجَاءُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا : هَذِهِ كُذْيَةٌ عَرَضَتْ فِي الْخَنْدَقِ . فقال: « **أَنَا نَازِلٌ** » ثُمَّ قَامَ وَبَطْنُهُ مَعْصُوبٌ بِحَجَرٍ ، وَلَبِنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ لَا نَذُوقُ ذَوْقًا ، فَأَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمِعْوَلَ ، فَضَرَبَ فَعَادَ كَثِيرًا أَهْيَلًا ، أَوْ أَهْيَمَ .

فقلت : يا رسول الله ائذن لي إلى البيت ، فقلت لامرأتي : رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا مَا فِي ذَلِكَ صَبْرٌ فَعِنْدَكَ شَيْءٌ ؟ فقالت : عِنْدِي شَعِيرٌ وَعَنَاقٌ ، فَذَبَحْتُ الْعَنَاقَ ، وَطَحَنْتُ الشَّعِيرَ حَتَّى جَعَلْنَا اللَّحْمَ فِي الْبُرْمَةِ ، ثُمَّ جِئْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْعَجِينُ قَدْ انْكَسَرَ وَالْبُرْمَةُ بَيْنَ الْأَثَائِي قَدْ كَادَتْ تَنْضَجُ .

فقلت : طُعِيمٌ لِي فَقُمْ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَرَجُلٌ أَوْ رَجُلَانِ ، قال : « **كَمْ هُوَ ؟** » فَذَكَرْتُ لَهُ فَقَالَ : « **كَثِيرٌ طِيبٌ ، قُلْ لَهَا لَا تَنْزِعِ الْبُرْمَةَ ، وَلَا الْخُبْزَ مِنَ التَّنُورِ حَتَّى آتِيَ** » فقال : « **قُومُوا** » فقام المهاجرون والأنصار ، فَدَخَلْتُ عَلَيْهَا فَقُلْتُ : وَيْحَكَ جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُهَاجِرُونَ ، وَالْأَنْصَارُ وَمَنْ مَعَهُمْ ، قَالَتْ : هَلْ سَأَلْتُكَ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ ، قال : « **ادْخُلُوا وَلَا تَضَاعَظُوا** » فَجَعَلَ يَكْسِرُ الْخُبْزَ ، وَيَجْعَلُ عَلَيْهِ اللَّحْمَ ، وَيُحْمَرُ الْبُرْمَةَ وَالتَّنُورَ إِذَا أَخَذَ مِنْهُ ، وَيُقَرَّبُ إِلَى أَصْحَابِهِ ثُمَّ يَنْزِعُ فَلَمْ يَزَلْ يَكْسِرُ وَيَعْرِفُ حَتَّى شَبِعُوا ، وَبَقِيَ مِنْهُ ، فَقَالَ : « **كُلِي هَذَا وَأَهْدِي** ، فَإِنَّ النَّاسَ أَصَابَتْهُمْ بَجَاعَةٌ » متفق عليه .

وفي رواية : قال جابر : لما حَفَرَ الْخَنْدَقُ رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمَصًا ، فَأَنْكَفَأْتُ إِلَى امْرَأَتِي فَقُلْتُ : هَلْ عِنْدَكَ شَيْءٌ ، فَإِنِّي رَأَيْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمَصًا شَدِيدًا .

فَأَخْرَجَتْ إِلَيَّ جَرَابًا فِيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ ، وَلَنَا بُهَيْمَةٌ ، دَاجِنٌ فَذَبَحْتُهَا ، وَطَحَنْتِ الشَّعِيرَ فَفَرَعْتُ إِلَى فَرَاعِي ، وَقَطَعْتُهَا فِي بُرْمَتِهَا ، ثُمَّ وَلَّيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَتْ : لَا تَفْضُخْنِي بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَنْ مَعَهُ ، فَجِئْتُه فَسَارَرْتُهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، ذَبَحْنَا بُهَيْمَةً لَنَا ، وَطَحَنْتُ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، فَتَعَالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ مَعَكَ ، فَصَاحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : « **يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ : إِنَّ جَابِرًا قَدْ صَنَعَ سُورًا فَحَيَّهَا بِكُمْ** » فقال النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « **لَا تُنْزِلَنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلَا تُخْبِزَنَّ عَجِينَكُمْ حَتَّى أَجِيءَ** » . فَجِئْتُ ، وَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْدُمُ النَّاسَ ، حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتِي فَقَالَتْ : بِكَ وَبِكَ ، فَقُلْتُ : قَدْ فَعَلْتُ الَّذِي قُلْتَ . فَأَخْرَجَتْ عَجِينًا فَبَسَقَ فِيهِ وَبَارَكَ ، ثُمَّ عَمَدَ إِلَى بُرْمَتِنَا فَبَصَقَ وَبَارَكَ ، ثُمَّ قَالَ : « **ادْعُ خَابِزَةً فَلْتُخْبِزْ مَعَكَ ، وَأَقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكُمْ وَلَا تَنْزُلُوهَا** » وَهُمْ أَلْفٌ ، فَأَقْسِمُ بِاللَّهِ لَا أَكُلُوا حَتَّى تَرْكُوهُ وَانْحَرُفُوا ، وَإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِطُّ كَمَا هِيَ ، وَأَنَّ عَجِينَنَا لَيُخْبِزُ كَمَا هُوَ .

قَوْلُهُ : « **عَرَضَتْ كُدَيْةٌ** » : بضم الكاف وإسكان الدال وبالياء المثناة تحت ، وَهِيَ قِطْعَةٌ غَلِيظَةٌ صُلْبَةٌ مِنَ الْأَرْضِ لَا يَعْمَلُ فِيهَا الْفَأْسُ . « **وَالْكَثِيبُ** » أَصْلُهُ تَلُّ الرَّمْلِ ، وَالْمِرَادُّ هُنَا: صَارَتْ تُرَاباً نَاعِماً ، وَهُوَ مَعْنَى « **أَهْيَلٌ** » . و « **الْأَثَانِي** » : الْأَحْجَارُ الَّتِي يَكُونُ عَلَيْهَا الْقِدْرُ . و « **تَضَاعَطُوا** » : تَزَاحَمُوا . و « **الْمِجَاعَةُ** » : الْجُوعُ ، وَهُوَ بَفَتْحِ الْمِيمِ . و « **الْحَمَصُ** » بَفَتْحِ الْخَاءِ الْمَعْجَمَةِ وَالْمِيمِ : الْجُوعُ . و « **انْكَفَأَتْ** » : انْقَلَبَتْ وَرَجَعَتْ . و « **الْبُهِيمَةُ** » بضم الباء: تَصْغِيرُ بَهْمَةٍ ، وَهِيَ الْعَنَاقُ بَفَتْحِ الْعَيْنِ و « **الدَّاجِنُ** » : هِيَ الَّتِي أَلْفَتْ الْبَيْتَ . و « **السُّؤْرُ** » : الطَّعَامُ الَّذِي يُدْعَى النَّاسُ إِلَيْهِ وَهُوَ بِالْفَارِسِيَّةِ ، و « **حَيْهَلًا** » أَي: تَعَالَوْا . وَقَوْلُهَا « **بَكَ وَبَكَ** » أَي : خَاصَمْتُهُ وَسَبَّيْتُه ، لِأَنَّهَا اعْتَقَدَتْ أَنَّ الَّذِي عِنْدَهَا لَا يَكْفِيهِمْ ، فَاسْتَحْيَتْ وَخَفِيَ عَلَيْهَا مَا أَكْرَمَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى بِهِ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ هَذِهِ الْمُعْجَزَةِ الظَّاهِرَةِ وَالْآيَةِ الْبَاهِرَةِ . « **بَسَقٌ** » أَي : بَصَقَ ، وَيُقَالُ أَيْضاً : بَرَقَ ثَلَاثُ لُعَاتٍ . و « **عَمَدٌ** » بَفَتْحِ الْمِيمِ : قَصْدٌ . و « **اِقْدَحِي** » أَي : اغْرِفِي ، وَالْمُقْدَحَةُ : الْمِغْرَفَةُ . و « **تَغِطُّ** » أَي لِعَلِّيَا نَهَا صَوْتٌ . وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

521. Câbir radiyallahu anh şöyle dedi:

Biz Hendek Savaşı gününde siper kazıyorduk. Önümüze son derece sert bir kaya çıktı. Sahâbîler, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip:

– Siperde önümüze bu kaya çıktı, dediler. Resûl-i Ekrem:

“**Ben hendeğe ineciğim**” buyurdu, sonra ayağa kalktı, açlıktan karnına taş bağlamıştı. Biz üç gün müddetle yiyecek hiçbir şey tatmaksızın orada kalmıştık. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kazmayı eline aldı ve sert kayaya vurdu, o kaya un ufak olup kum yığınınna döndü. Ben:

– Yâ Resûlallah! Eve gitmeme izin veriniz, dedim. Evde eşime:

– Ben, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i dayanılmayacak bir halde gördüm, yanında yiyecek bir şey var mı? diye sordum. Eşim:

– Biraz arpa ile bir de oğlak var, dedi. Ben oğlağı kestim, arpayı da öğüttüm. Eti tencereye koyduk. Sonra ben, ekmek pişmekte, tencere de taşlar üzerinde kaynamakta iken, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim.

– Ey Allah'ın Resûlü! Birazcık yemeğim var, bir iki kişiyle birlikte bize gidelim, dedim. Resûl-i Ekrem:

– “**O yemek ne kadar?**” diye sordu. Ben de olanı söyledim. Bunun üzerine:

– “**Ooo! Hem çok, hem güzel. Hanımına söyle de, ben gelinceye kadar tencereyi ateşten indirmesin, ekmeği de fırından çıkarmasın!**” buyurdu. Sonra ashâba:

– “**Kalkınız**” dedi, muhacirler ve ensar hep birlikte kalktılar. Ben telaşla eşimin yanına varıp:

– Vay başımıza gelenler! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanında muhacirler, ensâr ve beraberlerinde olanlarla birlikte geldi, dedim. Karım:

– Sana ne kadar yemeğimiz olduğunu sordu mu? dedi, ben:

– Evet, dedim.

Resûl-i Ekrem sahâbîlere:

– “**Giriniz, birbirinizi sıkıştırmayınız**” buyurdu. Resûl-i Ekrem ekmeği koparıyor, üzerine et koyuyor ve her defasında tencereyi ve fırını kapıyor, ondan aldığını ashâbına veriyordu. Sonra yine aynı yapıyordu. Onların hepsi doyuncaya kadar, ekmeği koparıp üzerine et koymaya devam etti. Neticede bir miktar yiyecek arttı. Resûl-i Ekrem karıma:

– “**Bunu ye, konu komşuya da hediye et, çünkü insanları açlık perişan etti**” buyurdu.

Buhârî, Megâzî 29

Bir başka rivayette Câbir şöyle demiştir:

Hendek kazıldığı zaman ben Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*’de açlık gördüm. Hemen eşimin yanına dönüp:

– Yanında bir şey var mı? Çünkü ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in çok acıktığını gördüm, dedim. Eşim bana içinde bir ölçek arpa olan bir dağarcık çıkardı. Bizim bir de besili kuzucuğumuz vardı. Hemen ben onu kestim, arpayı da eşim öğüttü. Ben işimi bitirinceye kadar, o da işini bitirmişti. Eti parçalayıp tencereye koydum. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in yanına dönerken eşim bana:

– Sakın beni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve yanındakilere rezil etme, dedi! Bu sebeple Resûl-i Ekrem’e durumu gizlice söyleyerek:

– Yâ Resûlallah! Küçük bir kuzumuz vardı onu kestik, bir ölçek de arpa öğüttüm. Bir kaç kişi birlikte buyurunuz, dedim. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– “**Ey Hendek ehli! Câbir bir ziyafet hazırlamış, haydi buyurun!**” diye yüksek sesle bağırdı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bana dönerek:

“**Ben gelinceye kadar sakın tencerenizi ateşten indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayın**” buyurdu. Ben eve geldim, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de halkın önünden geldi. Ben eşimin yanına varınca bana:

– Ah seni seni, dedi. Ben de:

– Senin bana söylediğini aynen yaptım, dedim. Eşim hamuru çıkardı. Resûl-i Ekrem ona püfledi ve bereketli olması için dua etti; sonra tenceremize yönelip ona da püfledi ve bereketlenmesi için dua etti. Sonra da karıma:

“**Bir ekmekçi hanım çağır da seninle beraber ekmek yapsın. Tencerenizden yemeği kepçe ile al, onu ateşten de indirmeyiniz**” buyurdu. Gelenler bin kişi idiler. Allah’a yemin ederim böyle. Güzelce yediler, hatta kalanı bırakıp gittiler. Tenceremiz eksilmeden kaynıyor, azalmayan hamurumuzdan da iki hanım tarafından sürekli ekmek yapılıyordu.

Müslim, Eşribe 141

Açıklamalar

İmam Nevevî, aynı konuyu anlatan, fakat az çok farklılık arzeden bu rivayeti hem Buhârî hem de Müslim’in Sahih’lerinden ayrı ayrı nakletmiştir. İmam Müslim, bu hadisi, güvendiği biri tarafından, yemeğe davet edilen kimsenin, başkasını yanına alıp gitmesinin ve aynı yemeğin etrafına toplanmanın müstehap oluşu bahsinde nakletmiştir.

Hicretten beş yıl sonra Mekke müşrikleri, Ebû Süfyân’ın komutasında dört bin kişilik bir ordu ile müslümanlarla savaşmak üzere Medine’ye hareket etmişlerdi. Müslüman askerlerin sayısı bin kişiden ibaretti. O sırada Medine’de kıtlık hüküm sürmekteydi. Bu sebeple Hendek harbi kıtlık senesine rastlamıştı. Müslümanlar açlık ve kıtlık sebebiyle, Medine’nin dışa açık kısmına hendek kazarak savaşmaya karar vermişlerdi. Câbir’in, hanımı Süheyle Binti Mes’ûd ile birlikte verdiği bu davet, hendegın kazılması sırasında gerçekleşti. Resûl-i Ekrem Efendimiz’in bir kaç kişilik yemekle bin kişiyi doyurması, hatta onlardan artanın komşulara ikram edilmesi sonucu onların da doyması mucizesine bütün sahâbîler şahit oldular.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbîlerin yaptığı bir işi Peygamber Efendimiz de onlarla birlikte yapardı.
2. Peygamberimiz, içinde yaşadığı toplumun sevinçlerine, kederlerine, sıkıntı ve üzüntülerine onlarla birlikte ortak olurdu.

3. Sahâbe-i kirâm, açlığa, susuzluğa ve hayatın her türlü zorluklarına tahammül etme konusunda ümmete örnek teşkil etmektedir.

4. Yokluk ve kıtlık zamanlarında, ihtiyaç anında yapılan davetler ve muhtaçları yedirip içirme, başka zamanlardakinden daha faziletlidir.

5. Kalabalık içinde bir kimseye gizlice söz söylemek câizdir.

6. Mûcize haktır ve Peygamberimiz'in pek çok mûcizesine ashâb defalarca şahit olmuştur.

522- وعن أنس رضي الله عنه قال : قال أبو طلحة لأُمِّ سُلَيْمٍ : قَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَعِيفاً أَعْرَفُ فِيهِ الْجُوعَ ، فَهَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ ؟ فَقَالَتْ : نَعَمْ ، فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصاً مِنْ شَعِيرٍ ، ثُمَّ أَخَذَتْ خِمَاراً لَهَا فَلَقَّتْ الْخُبْزَ بِبَعْضِهِ ، ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ ثَوْبِي وَرَدَّتْنِي بِبَعْضِهِ ، ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَذَهَبْتُ بِهِ ، فَوَجَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِساً فِي الْمَسْجِدِ ، وَمَعَهُ النَّاسُ ، فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَرْسَلَكْ أَبُو طَلْحَةَ ؟ » فَقُلْتُ : نَعَمْ ، فَقَالَ : « أَلِطْعَامُ » فَقُلْتُ : نَعَمْ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « قُومُوا » فَانْطَلَقُوا وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ حَتَّى جِئْتُ أَبَا طَلْحَةَ فَأَخْبَرْتُهُ ، فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : يَا أُمِّ سُلَيْمٍ : قَدْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّاسِ وَلَيْسَ عِنْدَنَا مَا نُطْعِمُهُمْ ؟ فَقَالَتْ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ .

فَانْطَلَقَ أَبُو طَلْحَةَ حَتَّى لَقِيَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَهُ حَتَّى دَخَلَ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « هَلُمِّي مَا عِنْدَكَ يَا أُمِّ سُلَيْمٍ » فَأَتَتْ بِذَلِكَ الْخُبْزِ ، فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ فَفُتَّ ، وَعَصَرَتْ عَلَيْهِ أُمُّ سُلَيْمٍ عُكَّةً فَأَدَمَتْهُ ، ثُمَّ قَالَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ ، ثُمَّ قَالَ : « ائْذَنْ لِعَشْرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُمْ ، فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قَالَ : « ائْذَنْ لِعَشْرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُمْ ، فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ، ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قَالَ : « ائْذَنْ لِعَشْرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُمْ حَتَّى أَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ وَشَبِعُوا ، وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ رَجُلًا أَوْ ثَمَانُونَ . متفق عليه.

وفي رواية : فما زال يدخلُ عَشْرَةً وَيَخْرُجُ عَشْرَةً ، حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا دَخَلَ ، فَأَكَلَ حَتَّى شَبِعَ ، ثُمَّ هَيَّأَهَا فَإِذَا هِيَ مِثْلُهَا حِينَ أَكَلُوا مِنْهَا .

وفي رواية : فَأَكَلُوا عَشْرَةَ عَشْرَةً ، حَتَّى فَعَلَ ذَلِكَ بِثَمَانِينَ رَجُلًا ثُمَّ أَكَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ ذَلِكَ وَ أَهْلُ الْبَيْتِ ، وَتَرَكُوا سُورًا .

وفي رواية : ثُمَّ أَفْضَلُوا مَا بَلَعُوا جِيرَانَهُمْ .

وفي رواية عن أنس قال : جِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا فَوَجَدْتُهُ جَالِسًا مَعَ أَصْحَابِهِ ، وَقَدْ عَصَبَ بَطْنُهُ بِعَصَابَةٍ ، فَقُلْتُ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ : لِمَ عَصَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَطْنَهُ ؟ فَقَالُوا : مِنَ الْجُوعِ .

فَذَهَبْتُ إِلَى أَبِي طَلْحَةَ ، وَهُوَ زَوْجُ أُمِّ سُلَيْمٍ بِنْتِ مِلْحَانَ ، فَقُلْتُ : يَا أَبَتَاهُ ، قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَصَبَ بَطْنِهِ بِعِصَابَةٍ ، فَسَأَلْتُ بَعْضَ أَصْحَابِهِ ، فَقَالُوا : مِنَ الْجُوعِ . فَدَخَلَ أَبُو طَلْحَةَ عَلَى أُمِّي فَقَالَ : هَلْ مِنْ شَيْءٍ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ عِنْدِي كِسْرٌ مِنْ خُبْزٍ وَتَمْرَاتٍ ، فَإِنْ جَاءَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَخُدَهُ أَشْبَعَنَاهُ ، وَإِنْ جَاءَ آخَرٌ مَعَهُ قَلَّ عَنْهُمْ ، وَذَكَرَ تَمَامَ الْحَدِيثِ .

522. Enes *radiyallahu anh* şöyle dedi:

(Üvey babam) Ebû Talha, (annem) Ümmü Süleym'e:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sesi kulağıma pek zayıf geldi; kendisinin aç olduğunu da biliyorum. Yanında yiyecek bir şey var mı? dedi. Ümmü Süleym:

– Evet, var dedi ve arpa ekmeğinden yapılmış bir kaç çörek çıkardı. Sonra kendisine ait bir başörtüsü aldı; onun bir tarafına çörekleri sarıp dürdü ve elbisemin altına yerleştirdi. Örtünün bir kısmını da belime sardı, sonra beni Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gönderdi. Ben ekmeği götürdüm. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i mescidde, cemaatle birlikte otururken buldum. Ben de yanlarında ayakta durdum. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– “**Seni Ebû Talha mı gönderdi?**” buyurdu. Ben:

– Evet, dedim.

– “**Yemek için mi?**” buyurdu.

– Evet, diye cevap verdim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanında bulunanlara:

– “**Kalkınız**” buyurdu, onlar da kalkıp yürüdüler, ben önlerinden yürüdüm. Ebû Talha'ya gelerek durumu bildirdim. Bunun üzerine Ebû Talha:

– Ey Ümmü Süleym! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cemaatle birlikte geldi, oysa bizim yanımızda onları doyuracak bir şey yok? dedi. Ümmü Süleym:

– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedi. Ebû Talha da hemen gidip Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i karşıladı. Resûl-i Ekrem, Ebû Talha ile birlikte geldi ve eve girdiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– “**Ey Ümmü Süleym! Yanında olanları getir**” buyurdu. O da bu ekmeği getirdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* emredip ekmekleri parçalattı. Ümmü Süleym, yağ tulumunu sıkarak o ekmek parçaları üzerine yağ sürdü. Sonra, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onun içine Allah'ın söylemesini dilediği duayı okudu. Bundan sonra:

– “**On kişiye izin ver!**” buyurdu. Ebû Talha on kişiye izin verdi, onlar doyuncaya kadar yediler, sonra çıktılar. Resûl-i Ekrem:

– “**On kişiye daha izin ver!**” buyurdu. Ebû Talha onlara da izin verdi, onlar da yiyip çıktılar. Hz. Peygamber:

– “**Bir on kişiye daha izin ver!**” buyurdu. Neticede cemaatin hepsi yiyip doydular. Bu cemaat yetmiş veya seksen kişi idi.

Buhârî, Menâkıb 25; Müslim, Eşribe 142

Bir rivayette şöyledir:

On kişi durmadan giriyor, on kişi de çıkıyordu. Neticede onlardan içeri girip karnını doyurmayan hiç kimse kalmadı. Sonra Ebû Talha sofrayı yeniden düzenledi. Bir de ne görsün, yemekler sanki cemaatin yemeğe başladığı andaki gibi duruyordu.

Müslim, Eşribe 143

Bir başka rivayette şöyledir:

Onar onar yediler. Seksen kişiye böyle yaptılar. Sonra Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ile ev sahipleri yediler. Yine de artanını bıraktılar.

Müslim, Eşribe 143

Başka bir rivayet şöyledir:

Sonra komşularına yetecek kadarını artırdılar.

Müslim, Eşribe 143

Enes bir rivayetinde şöyle demiştir:

Bir gün, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelmişim. Kendisini ashâbı ile otururken buldum. Karnına bir sargı sarmıştı. Ashâbından bazılarına:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* karnını niçin sardı? diye sordum. Onlar:

– Açlıktan, diye cevap verdiler. Bunun üzerine, annem Ümmü Süleym Binti Milhân'ın eşi Ebû Talha'ya gittim ve:

– Ey babacığım! Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i karnını bir sargı ile bağlamış vaziyette gördüm. Ashâbından bazılarına bunun sebebini sordum, açlıktan olduğunu söylediler, dedim. Ebû Talha annemin yanına girdi ve:

– Yiyecek bir şey var mı? diye sordu. Annem de:

– Evet, evde bir parça ekmek ve bir kaç hurma var. Eğer Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize tek başına gelirse, kendisini doyururuz. Eğer onunla birlikte başkası da gelirse, onlara az gelir, dedi. Enes hadisin tamamını zikretti.

Müslim, Eşribe 143

Açıklamalar

İmam Nevevî, muhtemelen aynı hâdisenin farklı anlatımlarından ibaret olan bu hadisin çeşitli rivayet tariklerini, birbirini tamamlayıcı nitelikte gördüğü için ayrı ayrı verme ihtiyacı duymuş olmalıdır. Buhârî şârihi Bedreddin el-Aynî, bu farklı rivayetlerin bir defa cereyan eden bir hadiseyi anlatmadığını, çeşitli hâdiselerin benzer şekilde anlatımından ibaret olduğunu söyler. Ebû Talha, Enes'in üvey babası, Ümmü Süleym ise Enes'in annesidir. Enes, küçük yaştan itibaren Peygamber Efendimiz'in hizmetinde bulunan ve onun vefatına kadar on yıl boyunca yanından ayrılmayan aziz bir sahâbîdir. Efendimiz'e çok yakın bir aile olmaları sebebiyle, onun hem kendi hayatı hem de aile çevresiyle ilgili pek çok rivayeti bize ulaştırmışlardır.

Bu hadîs-i şerîf, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ve sahâbe-i kirâmın Medine'de hayatlarını hangi şartlar içinde geçirdiklerini bir kere daha bütün açıklığıyla gözlerimizin önüne sermektedir. Onlar, genellikle açlıkla tokluk arasında bir hayat sürerlerdi. Buldukları bir kaç lokma arpa ekmeği bazan kendileri için yegâne geçim kaynağı olurdu. En önemli özellikleri, buldukları bir yiyecek maddesini birbirlerinden saklayıp gizlemeden paylaşabilmeleri, bütün sıkıntılara ortaklaşa göğüs germeleriydi. Birileri açken, kendileri tok yaşamayı içlerine sindiremiyorlardı. Sahâbe neslinin bütün başarılarının temelinde ve başkalarına üstün gelip, nice yıkılmaz zannedilen güçlü devletleri dize getirmelerinde, her şeyi aralarında paylaşabilmeyi hayat düsturu edinmelerinin büyük tesiri olsa gerektir. Hz. Peygamber, hangi nitelikte bir toplum olurlarsa muvaffak olacaklarını onlara çok iyi öğretmiş, bu öğrettiklerini önce kendi hayatında uygulamış, sonra da içinde yaşadığı toplumun hayatında en güzel bir biçimde uygulatmış, kıyamete kadar geçerliliğini koruyacak bir örneği insanlığın önüne koymuştu.

Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in peygamber olduğunu gösteren mucizelerine bir çok defa şahit oldular. Bu rivayette de onlarca sahâbî önünde gerçekleşen mucizelerden bir kaçının aynı anda vuku bulunduğunu görmekteyiz. Bunlar, Enes'i kimin gönderdiğini, ne için gönderdiğini, yemeğin seksen kişiye yeteceğini bilmesi ve bir iki kişinin doyacağı kadar az bir yemeği çoğaltmasıdır. Peygamberimiz'in bu nevi

mucizelerini aktaran rivayetler hadis kitaplarımızın ilgili bölümlerinde, siyer ve şemâille ilgili eserlerde yer alır. Ayrıca “Delâilü’n-nübüvve” ve “el-Hasâis” adı verilen bir grup kitap, daha çok bu nitelikteki rivayetlerden meydana gelir. Bunların yanında, konusu, ihtiva ettiği bilgiler ve rivayetler tamamen Peygamber Efendimiz’in mucizelerinden ibaret olan eserler de vardır. Bu eserler çeşitli isimler altında yazılmışsa da genel karakterleri dikkate alınarak, “Mu’cizâtü’n-nebî” diye anılırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz’in nübüvvetine delâlet eden pek çok mucizeleri vardır. Bunların her birine sahâbe-i kirâm şahit olmuş ve gördüklerini daha sonraki nesillere nakletmişlerdir.
2. Her peygamber gibi, Peygamber Efendimiz de açlık ve yokluk başta olmak üzere, bir çok sıkıntılarla imtihan olunmuştur. Peygamberimiz’in ashâbı da bu imtihandan başarı ile çıkmıştır.
3. Sahâbe-i kirâm, ellerinde olanı olmayanlarla paylaşırdı.
4. Onlar Peygamber Efendimiz’e son derece saygılı davranır, nezâket ve terbiye kurallarına riayet ederlerdi. Peygamberimiz de onlara şefkat ve merhamet gösterir, hoş görülme davranırdı.
5. Âlim, eğitim ve öğretim için talebeleriyle birlikte oturmalı ve onları rahat bir ortamda yetiştirmelidir.
6. Davet sahibinin, misafirlerini karşılamak için evinin kapısına çıkması müstehaptır.
7. Davet sahibi ile ev halkının, yemeklerini misafirlerden sonra yemeleri müstehaptır.

57- باب القناعة والعفاف والاقتصاد

في المعيشة والإنفاق ودم السؤال من غير ضرورة

KANAAT VE TOK GÖZLÜLÜK

KANAAT, TOK GÖZLÜLÜK, GEÇİMDE ORTA YOLU SEÇMEK,
INFÂK ETMEK VE ZORDA KALMADIKÇA DİLENMEYİ KÖTÜLEMEK

Âyetler

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ [6]

1. “Yeryüzündeki her canlının rızkını Allah üstlenmiştir.”

Hûd sûresi (11), 6

Âyet-i kerîme evrende rızka muhtaç her türlü canlıyı içine alacak bir anlam enginliğine sahiptir. “Yeryüzündeki” ifadesi, sadece insanların kolay anlamalarını sağlamak için konulmuş bir kayıttır. Yoksa havada veya denizde yaşayan canlıların bu ilâhî teminât ve garantiden mahrum oldukları anlamına gelmez. Hatta yeryüzünde herhangi bir şekilde beslenme imkânı bulamadan ölen canlıların da ana rahminde rızıklandırıldıkları düşünülecek olursa, âyetin asıl anlatmak istediği mâna kavranmış olur.

Yüce Rabbimiz her canlının rızkını vermeyi üstlenmiştir. Bu, O’nun bir lutfudur. Yoksa O’na hiçbir şeyi görev olarak vermek, O’nun bazı şeyleri yapmaya mecbur olduğunu söylemek asla mümkün değildir. Ancak kendisi canlıların rızkını vermeyi üstlendiğini bildirmektedir.

Bu anlatım tarzıyla, insanların Allah’a tam olarak güvenmeleri istenmektedir.

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ [273]

2. “Sadakalar, hayatlarını Allah yoluna vakfedip gelir temini için fırsat bulamayanlara verilmelidir. Onlar dilenmedikleri için, onları tanımayanlar dilenmediklerine bakarak zengin

olduklarını zannederler. Sen ise onları sîmâlarından tanırsın; onlar, yüzüzlük ederek insanlardan ısrarla bir şey istemezler.”

Bakara sûresi (2), 273

Kendilerini Allah yoluna adayıp cihadla veya ilim öğrenmek ve öğretmekle meşgul olduklarından dolayı veya hastalık, düşkünlük gibi sebeplerle geçimlerini temin için çarşı-pazar gezip dolaşmaya imkân ve fırsat bulamayan kimselere yardım edilmesi, öncelikle toplumda cihad ve ilme destek verilmesi demektir. Bu tür insanlar genelde kimseden bir şey istemeye tenezzül etmedikleri ve kanaat ehli oldukları yani yokluğa katlanmasını bildikleri için halden anlamayan cahiller onları zengin sanırlar. Oysa yoksullukları sîmâlarından anlaşılabilir olan bu insanlar, hele hele ısrarla hiçbir şey isteyemeyen iffetli kimselerdir.

Suffe ashâbı hakkında indiği söylenen bu âyet, her devirde aynı niteliklere sahip kimselerin bulunabileceğini ve onların övgüye ve ihtimama layık olduklarını ortaya koymaktadır. Âyet aynı zamanda kanaat ehli olmanın, her şeyden önce insanın iffet ve izzetini koruduğunu da belirlemektedir.

Anlaşıldığına göre, kasa ve keseleri boş olsa bile gönülleri tok olan ve zorda kalmalarına rağmen dilenmeyen iffetli insanların gözetilmesi, İslâm toplumunun görevlerindendir.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا [67]

3. “Onlar verdikleri zaman israf etmezler; cimrilik de etmezler; ikisi ortası bir yol tutarlar.”

Furkân sûresi (25), 67

Bir ölçü ve itidal dini olan İslâm, eldeki imkânları rastgele saçıp savurmayı da, cimrilik edip her şeyi kendi yanında alıkoymayı da hoş görmemektedir. İyilik ederken bile israfa kaçılmamasını, yani kişinin kendisini muhtaç duruma düşürecek derecede infakta bulunmamasını istemektedir. Bir başka âyette belirtildiği gibi [Bakara sûresi (2), 219] “**ihtiyaçtan fazla olan**” infak edilecektir.

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسِطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا [29]

“**Eli boynuna bağlıymış gibi cimri olma! Elini büsbütün açıp israfa da kaçma!**” [İsrâ sûresi (17), 29] âyeti de orta yollu davranmanın nasıl olacağını anlatmaktadır.

Bütün mal varlığını Allah yolunda infak eden Hz. Ebû Bekir gibi bazı sahâbilerle ilgili rivayetler, genel değil, çok özel hallerde yapılan ve yapılması uygun olan nâdir örnekleri yansıtmaktadır. Normal zamanlarda takınılacak tavır, cimrilik etmemek ve israfa kaçmamak suretiyle herkesin kendi durumuna göre infakta bulunmasıdır.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ [56] مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ [57]

4. “İnsanları ve cinleri ben, yalnızca bana kulluk etmeleri için yarattım; yoksa onlardan rızık ve beni doyurmalarını istemiyorm.”

Zâriyât sûresi (51), 56-57

Kanaat ve tok gözlülükte, değişmeyen ilâhî gerçeklerin bilinmesi büyük önem arzeder. İnsanların ve cinlerin yaratılış sebebi, bu âyette açıkça belirtilmiş olduğu gibi yalnızca “**Allah’a kulluk**”tur. Yaratılmış varlıkların rızık ilâhî teminat altındadır. İşte bu teminat, elde edilenle geçinmek, aç gözlülük etmemek, kendisine verilmiş olan nimetlerden başkalarını yararlandırmak gibi güzelliklerin temelini oluşturur.

Yüce Rabbimiz, hizmetçisinden kendisi için çalışmasını isteyen efendi gibi olmadığını, kullarının rızıkını kendisinin vereceğini bildirmektedir. Kimseden bir başka varlığın rızıkını temin etmesini de istememektedir. O halde herkesin, “**Allah’a kulluk**”tan ibaret olan temel görevini yapmaya özen göstermesi, geçimi için endişe etmemesi, o konuda hırsla, telaşa ve aç gözlülüğe kapılmaması gerekmektedir.

Hadisler

523- عن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ ، وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ » متفقٌ عليه . « الْعَرَضُ » بفتح العين والراء : هُوَ الْمَالُ .

523. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Gerçek zenginlik, mal çokluğu değil, gönül tokluğudur.”

Buhârî, Rikak 15; Müslim, Zekât 130. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 40; İbni Mâce, Zühd 9

Açıklamalar

Zenginlik deyince, bizim aklımıza mal, mülk ve servet sahibi olmak gelir. Bu, zenginliğin maddî ve görünen yönüdür. Ama asıl zenginlik bunlardan mı ibarettir? İşin bir başka yönü daha yok mudur? Diğer bir ifade ile zenginlik, kasa - kese ile başlayıp orada biten bir mesele midir?

Hadisimiz işte bu suallere gayet açık bir cevap vermektedir. Övgüye ve “zenginlik” demeye lâyık, Allah katında makbul ve âhirette faydası görülebilecek olan zenginlik, mal çokluğundan ibaret olan zenginlik değildir. **Asıl zenginlik**, – malın çokluğuna veya yokluğuna bakılmaksızın- **gönül tokluğu, kalb zenginliğidir**. Kiminin hem malı çoktur hem gönlü toktur. Ama kiminin de malı çoktur fakat gözü açıtır, sınırsız bir mal hırsı içindedir. Nereden ve nasıl olursa olsun kazanmak ve mal sahibi olmaktan başka bir düşüncesi yoktur. Böylesi kimseler mal zengini olsalar da gönül fakiri, hırs mahkûmudurlar. Kimilerinin de malı yoktur ama, gönlü toktur. Kimsenin malında mülkünde gözü yoktur. Eline geçenle geçinir. Daha fazla kazanmaya çalışır ama, asla rızasızlık, şükürsüzlük etmez, başkalarının kazancına hased çekmez, göz dikmez.

Bütün bunlardan dolayıdır ki, hadisimiz gerçek zenginliğin, mal zenginliğinden çok duygu zenginliği olduğunu ortaya koymuş, gözü ve gönlü aç olanın fakirliğinin, aslında, mal çokluğu ile telâfi edilemez bir açlık olduğuna dikkat çekmiştir.

Gönül tokluğu, Allah’ın kendisi için verdiği rızka râzı olma temeline dayanır. Bu da en büyük zenginlik ve izzettir. Çünkü bunun sonucu Allah’ın taksimine ve emirlerine teslim olmaktır. Allah’ın takdirinin kendisi için daha hayırlı olduğunu kabullenmektir. Bu sebeple gönlü tok olan insan, Allah’tan başka kimseden bir şey istemez, kimseye el açmaz. Tam hürriyet ve şeref işte budur.

Elde ettiğiyle yetinmemek ise, neye sahip olursa olsun, insanı sınırsız bir hırsa, sonu gelmez bir tatminsizliğe sürükler.

Gönül tokluğu insanı, vakitlerini güzellikler ve mükemmellikler peşinde harcamaya sevkeder. Bitip tükenmeyen bu üstünlükler, yok olmaya mahkûm maddî zenginliklerden elbette insan için daha faydalı ve gereklidir.

İlim tahsili ve nefsin kemâlî yönünde gösterilen gayretler, gerçek zenginliğe kavuşma çabasıdır. Çünkü mal, kısa sürede zaval bulur ama ilim bitmek-tükenmek bilmeyen bir hazinedir.

Öte yandan hırs ve tatminsizliğin neticesi, ferd ve toplum plânında **sömürgeciliktir**. Gönül tokluğu ise, duygu ve uygulama olarak kendi kendine yetmek, kimsenin hakkına tecâvüz etmemek demektir. Maddî beklentilerin esiri olmamak için gönül tokluğu gereklidir.

Bu arada şuna da işaret edelim ki kanaat, “**bir lokma bir hırka**” şeklinde anlatılamaz. Zira kanaat, ele geçen ile geçinmektir, yetinmek değil.. Daha fazla kazanmak ve üretmek için gayret göstermek kanaata aykırı değildir. Ancak sınırsız bir kazanma hırsı içinde olmamak gerekir. Bu hususu, İslâm büyükleri “**Dünya elimizde olmalı ama gönlümüze girmemeli**” diye ifade etmişlerdir. Herhalde gerçek zenginlik işte budur. Çünkü gönlü tok kimse, elindekileri harcamasını bilir. Gözü aç ya da aşırı derecede cimri olan ise, kimseye bir şey vermez kendisi de yeterince istifade etmez, edemez. Böyle birinin zenginliğine de asla zenginlik denilmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Asıl zenginlik göz ve gönül tokluğudur. Mal çokluğuna aldanmamak ona gerçek zenginlikmiş gibi bakmamak lâzımdır.
2. Kanaat, Allah'ın kendisi için takdir ettiğine râzı olmak ve ele geçenle geçinmektir.
3. Mal kazanma hırsı insanı sınır tanımazlığa götürür.
4. Gönülu tok olmayan ne kadar zengin olursa olsun fakirdir.
5. İlim ve olgunluk peşinde olmak, gerçek zenginlik için çalışmak demektir.

524- وعن عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ ، وَزُرِقَ كَفَافاً ، وَفَنَعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ » رواه مسلم .

524. Abdullah İbni Amr *radiyallahu anhumâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Müslüman olan, yeterli geçime sahip kılınan ve Allah’ın kendisine verdiklerine kanaat etmesini bilen kurtulmuştur.”

Müslim, Zekât 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 35

Açıklamalar

Allah katında makbul din İslâmdır [Âl-i İmrân (3), 19]. İslâmdan başka din arayanın bu arayışı boşunadır [Âl-i İmrân (3), 85]. Bu iki âyet, müslüman olanın, inanç anarşisinden ve şirk belâsından kurtulmuş, gerçek dini bulmuş olduğunu açıkça ifade etmektedir. Hz. Peygamber’in “İslâm ol, kurtul” (bk. Buhârî, Bed’ul-vahy 2, Cihâd 102, Cizye 6; İkrâh 2, İ’tisam 18; Müslim, Cihâd 74) tavsiyesi ve “Müslüman olmak, daha önceki günahları ortadan kaldırır” (bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 204) beyânı, “Kim lâ ilâhe illallah derse canını, malını güvence altına almış olur” (bk. Buhârî, İmân 17, 28) hadisi de aynı kurtuluşluğun değişik yönlerini dile getirmektedir.

İslâm’ın temelde bir kurtuluş ve mutluluk sistemi olduğu açıktır. Kurtuluş için hadisimizde iki ayrı gerçeğe daha dikkat çekilmektedir: *Yeterli geçim ve kanaat*. İslâm olmak, işin **inanç yönünü** belirlemekte, yeterli geçim **ekonomik tarafını**; kanaat ise **ahlakî ve psikolojik cephesini** dile getirmektedir.

Bilinen bir gerçektir ki hayatını, inançları çerçevesinde kimseye muhtaç olmadan sürdürebilmek, yöre şartlarına göre “*yeterli bir geçim*”e sahip olmakla çok yakından ilgilidir. Yeterli geçim imkânı olmayan kimsenin içinde bulunduğu ihtiyaç, bazan onu istemediği olumsuzluklara, gereksiz fedakârlıklara ya da çılgınlıklara itebilir. Günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecek imkâna sahip olmak, asgari seviyede de olsa, bir huzur sebebidir. Günlük ihtiyaçlarını giderecek yeterli geçim şartlarına sahip olmayanlar, ister istemez sömürülmeye hazır bir ortam oluştururlar. İşsizliğin yoğun olduğu ülke ve yörelerdeki sıkıntılar, bu hususun açık ve fakat acı delilidir. İhtiyaçtan ileri gelecek kötülüklerden Allah’a sığınmak gerekir.

Allah’ın kendisine verdikleriyle geçinmeyi bilmek yani kanaat sahibi olmak, aç gözlülüğü, doyumsuzluğu, nasıl olursa olsun kazanma hırsını, başkalarını kendi çıkarları için kullanma teşebbüslerini, önleyebilecek yegâne fikrî, psikolojik ve ahlakî esastır. **Kanaatsız kimse, geçimi yerinde olmayandan çok daha büyük ölçüde rahatsızdır, huzursuzdur ve mutsuzdur. Çünkü o, ne kazansa tatmin olmayacak, dünyayı yutsa doymayacak, elde ettiklerine şükretmek asla aklına gelmeyecektir. O, sürekli açtır.**

Kanaat, hadisimizde işaret buyurulduğu gibi, Allah’ın, kuluna lutfettiği başlı başına büyük bir nimettir. Daha fazla kazanmak için meşrû şekilde çalışmakla beraber, ele geçenle geçinmek, kendi kendine yeter olabilmenin ilk ve asıl adımıdır. **Tarih içinde müslüman milletlerin sömürgeci olmayışının temel sebebi, ümmet çapında sahip çıktıkları bu kanaat ilkesi ve uygulamasıdır.**

513 numarada da yer almış olan hadisimiz “**Müslüman, kafası, gönülu ve midesi selâmette olan insandır**” anlamına gelmektedir. Bu açıdan İslâm’ın tam bir kurtuluş olduğunu belirlemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kurtulmak için müslüman olmak temel şarttır.
2. Geçimi yeterli ve kanaat sahibi olmak da kurtuluşun öteki iki şartıdır.
3. Müslümana kanaat ehli olmak yaraşır.
4. Kanaatsızlık sömürgeciliğin temelini oluşturur.

525- وعن حكيم بن حزام رضي الله عنه قال : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعْطَانِي ، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ، ثُمَّ قَالَ : « يَا حَكِيمُ ، إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرٌ خُلُوْ ، فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ ، وَكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ ، وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى » قَالَ حَكِيمٌ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَرِزُّ أَحَدًا بَعْدَكَ شَيْئًا حَتَّى أَفَارِقَ الدُّنْيَا ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَدْعُو حَكِيمًا لِيُعْطِيَهُ الْعَطَاءَ ، فَيَأْتِي أَنْ يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئًا . ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَعَاهُ لِيُعْطِيَهُ ، فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَهُ . فَقَالَ : يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ ، أَشْهَدُكُمْ عَلَى حَكِيمٍ أَنِّي أَعْرَضْتُ عَلَيْهِ حَقَّهُ الَّذِي قَسَمَهُ اللَّهُ لَهُ فِي هَذَا الْفَيْءِ ، فَيَأْتِي أَنْ يَأْخُذَهُ . فَلَمْ يَرِزُّ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى تُؤْفَى . متفقٌ عليه .

« يَرِزُّ » براءِ ثم زاي ثم همزة ، أي لم يأخذ من أحدٍ شيئاً ، وأصل الرزء : التَّقْصَانُ ، أي لم ينقص أحدًا شيئاً بالأخذ منه . و « إِشْرَافُ النَّفْسِ » : تَطَلُّعُهَا وَطَمَعُهَا بِالشَّيْءِ . و « سَخَاوَةُ النَّفْسِ » : هِيَ عَدَمُ الْإِشْرَافِ إِلَى الشَّيْءِ ، وَالطَّمَعُ فِيهِ ، وَالْمِبَالَاةُ بِهِ وَالشَّرُّ .

525. Hakîm İbni Hizâm *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den (mal) istedim, verdi. Bir daha istedim, yine verdi. Tekrar istedim, tekrar verdi. Sonra şöyle buyurdu:

- “Ey Hakîm! Gerçekten şu mal çekici ve tatlıdır. Kim onu hırs göstermeksizin alırsa, o malda kendisine bereket verilir. Kim de ona göz dikerek hırs ile alırsa, o malın bereketi olmaz. Böylesi kişi, yiyip yiyip de bir türlü doymayan obur gibidir. Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır.”

Hakîm diyor ki, bunun üzerine ben:

- Ey Allah'ın Resûlü! Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, yaşadığım sürece senden başka kimseden bir şey kabul etmeyeceğim, dedim.

Gün geldi, Hz. Ebû Bekir, Hakîm'i kendisine ganimet malından hisse vermek için çağırdı. Fakat Hakîm, onu almaktan uzak durdu. Daha sonra Hz. Ömer, kendisini bir şeyler vermek için davet etti. Hakîm yine kabul etmedi. Bunun üzerine Ömer:

- Ey müslümanlar! Sizi Hakîm'e şahit tutuyorum. Ben kendisine şu ganimetten Allah'ın ona ayırdığı hissesini veriyorum, fakat o almak istemiyor, dedi.

Netice itibariyle Hakîm, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra, ölünceye kadar kimseden bir şey kabul etmedi.

Buhârî, Vasâyâ 9, Cihâd 27, Zekât 47, 50, Humus 19, Rikak 7, 11; Müslim, Zekât 96. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 26, Zühd 41; Nesâî, Zekât 50, 80, 93; İbni Mâce, Fiten 19

Açıklamalar

İnsanlarda dünya malına karşı bir zaaf vardır. Bu herkeste aynı derecede değildir. Sahâbîler de hiç şüphesiz birer insandı. Onların da mala karşı istek duymaları tabî idi. İşte onlardan biri olan Hakîm İbni Hizâm hazretleri, hadisimizde kendi başından geçen bir olayı anlatıyor.

Bilindiği gibi Hz. Peygamber, kendisinden bir şey isteyen oldu mu, esirgemez verirdi. Kolay kolay “yok” demezdi. Hakîm de kendisinden üç kez mal istemiş. O da -âdeti olduğu üzere- vermiş. Ama elinde verecek mal kalmayınca, Hakîm’e ve onun şahsında ümmetine güzel bir benzetme ile mal konusunda şu açıklamayı yapmıştır: *“Gerçekten şu mal çekici(yeşil) ve tatlıdır.”* Burada mal “yeşil” ve “tatlı” diye tanıtılmıştır. Böylece malın göz alıcı, gönül okşayıcı, zevk verici, ama aynı zamanda da “geçici” olduğu ifade edilmiş olmaktadır. Mal, göz ve damak zevkine hitâb eder. Ancak sürekli değildir. Mevsimlidir. Böyle olunca *“Onu kim hırs göstermeksizin, tama’ etmeksizin alırsa bereket bulur. Kim de göz dikerek ve ısrar ederek onu elde etmeye kalkışrsa, o malın bereketi olmaz. Böylesi kişi, yiyip yiyip bir türlü doymayan obur gibidir.”* Bir kere almaya alışan kişi, elinde avucunda ne kadar mal olursa olsun o hep almak, biriktirmek, yığmak ister. Bu da tam anlamıyla doymak bilmeyen bir mal hırsı demektir. Obur kimselerin yemek düşkünlüğü gibi, ne pahasına olursa olsun mal toplamak isteyen kimseler de mal düşkünü haline gelirler. Gözleri doymaz. Kanaat etmez, şükür bilmezler. Böyle bir sonuç ise, hiç şüphesiz tam bir açlık ve doyumsuzluktur. Bir başka ifade ile felâkettir. Oysa **“Üstteki el, alttaki elden daha hayırlıdır.”** Yani veren el, alan elden daha faziletli ve üstündür.

İnsanlar belki almanın daha hayırlı olduğunu sanırlar. Oysa vermek daha iyi ve üstündür. Malı ve maddî imkânları yerinde kullanmasını bilmek önemlidir. Vermesini bilmek gerçekten büyük bir fazilettir. Herkese nasip olmaz. Vermesini bilen zenginler, sevapları alıp götürürler. Aslında vermek kanaat ehli olmaktan kaynaklanır. Kanaat nedir bilmeyen kişi, dünyaya sahip olsa kimseye bir çöp bile vermek istemez. Böyle bir şey aklından geçmez. Çünkü bu bir ruh ve gönül terbiyesidir.

Hakîm İbni Hizâm *radıyallahu anh*’ın, Hz. Peygamber’in bu uyarısı karşısında, “bundan böyle kimseden bir şey kabul etmemeye” karar vermiş olması, sahâbîlerdeki Peygamber tavsiyelerine anında uyma eğiliminin güzel bir örneğidir. Sahâbîler işte bu sebeple de büyüktürler. Onlar ânında karar verip Resûlullah Efendimiz’in tavsiyelerine uyarlardı. Günümüzde bu tür teslimiyet gösteren müslümanların sayısı gerçekten son derece azalmış bulunmaktadır.

Hakîm, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer tarafından kendisine düşen ganimet hissesini bile almaktan kaçınmıştır. Çünkü Hz. Peygamber’e, *“Yaşadığım sürece senden sonra kimseden bir şey kabul etmeyeceğim”* diye söz vermişti. Kendisinin hakkı da olsa, Peygamber’den başkasından bir şey almak istememiştir. Belki de almaya tekrar alışmaktan çekinmiştir. Hz. Ömer ise, öteki sahâbîleri şahit tutmak suretiyle hem Hakîm’in sözüne sadâkatini tescil etmiş, hem de herhangi bir şekilde halife olarak kendisi hakkında doğacak bir yanlış anlamayı önlemiştir. Bunun yanında bir de beytûlmâlden payını almayan kimsenin artık hakkının kalmayacağını göstermiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kanaat sahibi olmak, az da olsa kazandığıyla geçinmek büyük fazilettir.
2. Başkasının malına göz dikmek suretiyle malını çoğaltmaya çalışmak iyi bir müslümana yakışmayan düşük bir tavidir.
3. Gönül hoşluğu ile verilen ve gönül hoşluğu ile alınan malda bereket vardır.
4. Dilenci en fazla üç kez isteyebilir. Dördüncüde dilenmekten men edilmesi gerekir.
5. Veren el, alan elden daima üstündür.

526- وعن أبي بردة عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال : **خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةٍ ، وَنَحْنُ سِتَّةُ نَفَرٍ بَيْنَنَا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ ، فَتَقَبْتُ أَقْدَامُنَا ، وَتَقَبْتُ قَدَمِي ، وَسَقَطَتْ أَطْفَارِي ، فَكُنَّا نُلْفُ عَلَى أَرْجُلِنَا الْحَرِيقَ ، فَسُمِيتْ غَزْوَةُ ذَاتِ الرَّقَاعِ لِمَا كُنَّا نَعَصِبُ عَلَى أَرْجُلِنَا الْحَرِيقَ ، قَالَ أَبُو بُرْدَةَ : فَحَدَّثَ أَبُو مُوسَى بِهَذَا**

الحَدِيثُ ، ثُمَّ كَرِهَ ذَلِكَ ، وَقَالَ : مَا كُنْتُ أَصْنَعُ بِأَنْ أَدْكُرُهُ ، قَالَ : كَأَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَكُونَ شَيْئًا مِنْ عَمَلِهِ أَفْشَاهُ . متفقٌ عليه .

526. Ebû Bürde'den, Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radiyallahu anh*'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bir savaşa çıkmıştık. Altı kişilik bir grup olarak biz nöbetleşe bir deveye biniyorduk. Ayaklarımız delindi. Benim de ayaklarım delinmiş ve tırnaklarım düşmüştü. Ayaklarımıza bez parçaları sarıyorduk. Ayaklarımıza böyle bez parçaları bağladığımız için o savaşa **Zâtürrikâ'** ismi verildi.

Ebû Bürde diyor ki; “Ebû Mûsâ bunları söyledi sonra da yaptığından hoşlanmadı ve; “*Bunları söylemekle hiç de iyi etmedim*” diye pişmanlığını dile getirdi.

Ebû Bürde, Ebû Mûsâ'nın bu tavrını, “Herhalde o bunu, yaptığı bir yiğitliği ifşâ etmiş olduğu için hoş görmedi” diye yorumladı.

Buhârî, Meğazî 31; Müslim, Cihâd 149

Açıklamalar

Ebû Bürde, babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radiyallahu anh*'ın bizzat katıldığı ve büyük sıkıntılar çektiği bir harb hatırasını kendi ağzından bize nakletmektedir.

Hicretin dördüncü yılında (Buhârî'ye göre Hayber'in fethinden sonra) 400 - 700 kişilik bir mücâhid grubuyla gerçekleştirilen ve on beş gece sürmüş olan bu gazve, -hadiste de belirtildiği gibi- askerlerin ayaklarına bez parçaları bağlamış olmaları sebebiyle Yamalılar [Zâtürrikâ'] Gazvesi diye bilinmektedir. Bu savaş sırasında üç deve kuşu yumurtasının tüm orduya yiyecek olarak yetmesi, bir devenin, sâhibini Hz. Peygamber'e şikâyet etmesi gibi birtakım ilginç olaylar yaşanmıştır. Bu tür olaylar dikkate alınarak bu gazveye “**Şaşılabak olaylar savaşı**” adı da verilmiştir.

Burada bu gazvenin etraflica anlatılması, dikkatleri kanaat ve tok gözlülük konusundan başka tarafa çekmek olur. Bu sebeple, merak edenlerin olayı İslâm tarihlerinden okuyabileceklerini hatırlatarak, bu rivayetin kanaat konusunu ilgilendiren yönü üzerinde durmak istiyoruz.

Anlaşıldığına göre Zâtürrikâ' Gazvesi, altı kişilik bir grubun ancak tek bir bineğe nöbetleşe binebileceği derecede fakr u zarûret içinde ve tabanları delinip tırnakları dökülecek ölçüde zorluklara göğüs gererek gerçekleştirilmiş bir kanaat ve dayanıklılık savaşıdır. Sahâbiler o gün hiç şikâyet etmeden o cihadı gerçekleştirmişlerdir. Yıllar sonra olayı, bu sıkıntılı noktalarına dikkat çekerek anlatmak, büyük sahâbî Ebû Mûsâ el-Eş'arî hazretlerine o günlere yönelik bir kanaatsizlikmiş gibi gelmiş olmalıdır ki pişmanlık duyarak, “*Bunları anlatmakla hiç de iyi etmedim*” demiştir. İlk müslüman nesillerin, büyük bir fedakârlıkla ellerinde ne varsa onlarla yetinerek görevlerini yaptığı, sonradan o hallerinin anlatılmasına bile gönüllerinin râzı olmadığı görülmektedir. O halde her müslümanın elindeki imkânlarla inançları istikâmetinde hayatını sürdürmeye çalışması gerekmektedir. Kanaatsizlik edip daha iyi imkânlarla kavuştuktan sonra iyi şeyler yapmak istemek gibi yanlış ve yanıltıcı düşüncelere kapılmamak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm çok zor şartlarda son derece kısıtlı imkânlarla büyük bir fedakârlık ve kanaatla İslâm'a hizmet etmişlerdir.
2. Onlar, çektikleri sıkıntıların söylenmesini kanaatsizlik anlamına gelir kuşkusuyla hoş karşılamazlardı.
3. Mal ve mülke karşı tok gözlü olmak gerektiği gibi şan ve şöhrete karşı da tenezzül etmemek lâzımdır.

527- وعن عمرو بن تغلب بفتح التاء المثناة فوق وإسكان الغين المعجمة وكسر اللام رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِمَالٍ أَوْ سَبِي فَقَسَّمَهُ ، فَأَعْطَى رَجُلًا ، وَتَرَكَ رَجُلًا ، فَبَلَغَهُ أَنَّ الَّذِينَ تَرَكَ عَتَبُوا ، فَحَمَدَ اللَّهُ ، ثُمَّ أَتَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : « أَمَّا بَعْدُ ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ وَأَدْعُ الرَّجُلَ ، وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِي ، وَلَكِنِّي إِنَّمَا أُعْطِي أَقْوَامًا لِمَا أَرَى فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْجَزَعِ وَالْهَلَعِ ، وَأَكِلُ أَقْوَامًا إِلَى مَا جَعَلَ اللَّهُ فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْغِنَى وَالْحَيَرِ ، مِنْهُمْ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبَ » قَالَ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبَ : فَوَاللَّهِ مَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِكَلِمَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُمْرَ النَّعَمِ . رواه البخاري .

« الْهَلَعُ » : هُوَ أَشَدُّ الْجَزَعِ ، وَقِيلَ : الصَّحْرُ .

527. Amr İbni Tağlib *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ganimet malları - ya da esirler- getirilmişti. O bunları kimine verip kimine vermemek suretiyle dağıtmıştı. Mal vermediği kişilerin ileri geri söylendikleri kendisine ulaşınca, Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu:

“Allah’a yemin ederim ki, ben kimilerine veriyor, kimilerine vermiyorum. Aslında mal vermediğim kimseler, verdiklerimden bence daha sevgilidir. Ben bazı kimselerin kalbinde sabırsızlık ve tama’ gördüğüm için veririm. Bazı kimseleri de, Allah’ın kalblerinde yarattığı kanaat ve hayırla baş başa bırakırım. Amr İbni Tağlib de bunlardan biridir.”

Amr İbni Tağlib der ki, “Vallahi Hz. Peygamber’in hakkımda söylediği bu söz, benim için bütün dünyaya bedeldir.”

Buhârî, Cum’a 29, Humus 19, Tevhîd 49

Amr İbni Tağlib

Kabilesi ve nereli olduğu hakkında bir takım ihtilaflar bulunan Amr, Hz. Peygamber’den iki hadis rivayet etmiş bir sahâbîdir. Basra’da ikâmet etmiştir. Kanaat sahibi ve hayırlı kimselerden olduğuna Hz. Peygamber şehâdet etmiştir. O da bu şehâdeti, -haklı olarak- kendisi için en büyük şeref bilmiştir. Kendisinden Hasan-ı Basrî hazretleri rivayette bulunmuştur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hiz. Peygamber kendisine Bahreyn’den gönderilen malları taksim ederken, bazı sahâbîleri görmezden gelmiş onlara bir şey vermemişti. Bu gruptan bazıları, bu davranışın gerçek sebebini kavrayamadıkları için bu taksimden hoşlanmadıklarını dile getirmişlerdi. Onların bu durumunu öğrenen Hiz. Peygamber, minbere çıkmış, Allah’a hamd ve senâ ettikten sonra hadiste yer alan açıklamayı yapmıştır. Hemen belirtelim ki, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in bu açıklaması, Amr İbni Tağlib gibi kendilerine mal verilmemiş olan diğer sahâbîleri son derece memnun etmiştir. Çünkü Hiz. Peygamber, onların kanaat ve hayır sahibi kimseler olduklarına şehâdet etmiştir.

Kalbleri İslâm’a ısındırılacak kimselere uygulandığı gibi, gönüllerinde mala karşı zaaf ve düşkünlük olanlara da maddi ikram ve lutuflarda bulunmak, aslında onları, zaaflarından doğacak hatalardan korumak maksadına yönelik peygamberî bir uygulamadır. Bu tür uygulamalar, yöneticilerin takdirine bağlı olarak her zaman yapılabilir.

Bize göre bu olayda, maldan mahrum kalmaktan çok Hiz. Peygamber’in ikrâmından mahrum kalmış olmanın üzüntüsü ağır basmaktadır. Nitekim Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in, kendilerine mal vermediği kimselerin, verdiklerinden daha değerli olduklarını açıklaması, onları kanaat duygularına havale

etmiş olduğunu belirtmesi bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Bu demektir ki, mal ve mülk, her zaman kişinin makam ve seviyesinin ölçüsü anlamına gelmez. Peygamber Efendimiz, bu davranışıyla her zaman görüntüye aldanmamak gerektiğini, insanlara durumlarına göre muamele etmenin esas olduğunu öğretmiş olmaktadır.

Öte yandan kendisine mal verilerek ikram edilmek, her zaman iyilik alâmeti olmayabilir. İnsan, ihsanın kölesidir. Kimileri, aslında hakettiklerinden daha fazla ikram ve ihsanlarla iyiliğe yönlendirilirler. Bu da bir sünnettir.

Amr İbni Tağlib *radiyallahu anh*, Hz. Peygamber tarafından isminin açıkça zikredilmek suretiyle, kalbinde kanaat ve hayır bulunanlardan biri olduğunun açıklanmasını, kendisi için en kıymetli dünya nimetlerine bedel, hatta ondan daha üstün bir şeref saymıştır. Bu da onun manevî olgunluğunu göstermektedir.

Amr İbni Tağlib bu sözüyle, Resûlullah'ın bir iltifâtını dünyaya değişmemek şeklindeki ashâbın düşünce ve tutumuna tercüman olmuştur. Allah Teâlâ, hayır yollarını ve güzellikleri kendileri vasıtasıyla öğrendiğimiz bütün sahâbîlerden razı olsun.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kanaat en büyük zenginliktir.
2. Gönlü tok olanlar, maddeye fazla değer vermezler.
3. Gönlünde mala karşı zaaf ve düşkünlük bulunanların bu yönleri dikkate alınarak onların gönüllerinin kazanılması ve olgunlaştırılmasına çalışılmalıdır.
4. Allah'ın verdiği rızka nasıl kanaat etmek gerekiyorsa, Resûlullah'ın taksimine de aynı şekilde razı olmak müslümanın görevidir.

528- وعن حكيم بن حزام رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « الْيَدُ الْغُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّقْلَى ، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنَى ، وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ يُعْفُ اللَّهُ ، وَمَنْ يَسْتَعْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ » متفق عليه . وهذا لفظ البخاري ، ولفظ مسلم أخصر .

528. Hakîm İbni Hizâm *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Üstteki el, alttaki elden daha hayırlıdır. Harcamaya, geçimini üstlendiklerinden başla! Sadakanın iyisi, ihtiyaç fazlası maldan ve-rilendir. Dilenmekten sakınmak isteyenleri, Allah iffetli kılar. Halka karşı tok gözlü davranmak isteyenleri de Allah, insanlara muhtaç olmaktan kurtarır.”

Buhârî, Zekât 18, Vasâyâ 9, Nafakât 2; Müslim, Zekât 95. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 39; Nesâî, Zekât 53, 60.

Açıklamalar

298 numarada Hz. Ebû Hüreyre'nin rivayeti olarak, 525. numarada da yine Hakîm İbni Hizâm'ın rivayeti içinde kısmen geçmiş olan hadîs-i şerîf, *veren elin alan elden daha hayırlı olduğunu* bir kere daha belirlemekte, meseleyi pekiştirmektedir.

İnfak ve harcamaya, geçimi üstlenilen kişilerden başlanması, önce aslî görevin yerine getirilmesi demektir. Kendisi, ailesi ya da akrabası ihtiyaç içinde kıvranırken başkalarına yardım etmeye kalkmak uygun bir hareket değildir. Herşeyin bir sırası ve usulü vardır. Borcu olan kimseye önce borcunu ödemek düşer. Bu farzdır. Sadaka vermek ise nâfiledir. Aynı şekilde, kişi kendisinin ihtiyaçlarını, hanımının ve çocuklarının ihtiyaçlarını görmezden gelerek başkalarına harcama yapmaya kalkmamalıdır. Önce geçimini üstlendiği kişileri dikkate almalıdır. Nitekim “**Sadakanın iyisi ihtiyaç fazlası maldan verilir**” demek, kişinin malından çoluk-çocuğuna yetecek miktarı ayırdıktan sonra, artandan çıkarıp verdiği gelir. Kendisini, çoluk-çocuğunu ihtiyaç içinde bırakacak ölçüde elinde avucunda ne varsa hepsini dağıtmak doğru

değildir. Nitekim 22. hadiste görüldüğü üzere Hz. Peygamber, tövbesini tamamlamak maksadıyla bütün malını tasadduk ettiğini bildiren Kâ'b İbni Mâlik hazretlerini:

“*Ey Kâ'b! Malının bir kısmını kendin için alıkoy. Böylesi senin için daha hayırlıdır!*” diye uyarılmış ve onun bütün malını dağıtmasına izin vermemiştir.

Peygamber Efendimiz iyilik etmekte gözetilmesi gerekli sırayı şöyle tesbit buyurmuştur:

“*Harcamaya nefsinden başla. Artanı çoluk-çocuğuna sarf et. Ailenden bir şey artarsa, bunu da akraba ve yakınlarına harca. Bunlardan arta kalanı da sağındaki solundaki konu-komşuya ver!*” (bk. Nesâî, Zekât 60, Büyû 84. Ayrıca bk. Müslim, Zekât 41).

Yine sevgili Peygamberimiz, yanında beş dinarı olduğunu ve bunları kime vermesi gerektiğini beş kere ayrı ayrı soran bir sahâbîye sırasıyla; kendine, eşine, çocuğuna, hizmetçine buyurmuş; beşincide “*Artık sen basiret sahibi bir insansın*” diye onu kendi tercihiyle başbaşa bırakmıştır (bk. İbni Hibbân, *Sahîh*, V,141).

Hz. Ebû Bekir'in bütün malını sadaka olarak vermesi ve Hz. Peygamber'in onu bundan men etmemesi, bu kaidenin ya istisnasıdır ya da Hz. Ebû Bekir'in ve ailesinin sabr-ı cemîl ve kuvvetli bir tevekkül sahibi olmasındandır. Hz. Sıddîk'in bu özel hali, diğer ümmet fertleri için bağlayıcı bir örnek değildir.

Burada bir noktaya daha işaret edelim ki, insanın harcamaya kendi nefsinden başlaması çoluk-çocuğu ve akrabası ile devam etmesi, bencillik değildir. Başkalarına yardım edeyim derken kendisini ve geçimini üstlendiği kişileri başkalarının yardımına muhtaç durumda bırakmak asla doğru değildir. Bu sebeple herkesin önce kendi sorumluluğuna sahip çıkması sonra hayır hasenât yapması uygun olur. İşin doğrusu da budur.

Hadisimiz, sabredip dilenmekten kaçınmak, insanlara karşı müstağni davranmak isteyenleri Allah Teâlâ'nın koruyacağını müjdelemektedir. Çok mecbur kalmadıkça kimseye yüz suyu dökmek istemeyenlerin soylu bir davranışa sahip olduklarını belirlemek suretiyle kanaat ehli olmayı teşvik etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Almak değil, vermek önemlidir.
2. Sadakanın iyisi, ihtiyaç fazlası maldan verilir.
3. İnfak ve tasadduka geçimini üstlendiklerinden başlamak gerekir.
4. Dilenmekten ve insanlara muhtaç olmaktan sakınanları Allah arzularına kavuşturur. Onları kimseye muhtaç etmez.
5. Kanaat ehli olup eline geçenle idare etmek, başkalarına yüz suyu döküp el avuç açmaktan çok şerefli bir tavidir.

529- وعن سفیان صخر بن حرب رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لا تُلْحِقُوا فِي الْمَسْأَلَةِ ، فَوَاللَّهِ لا يَسْأَلُنِي أَحَدٌ مِنْكُمْ شَيْئاً ، فَتُخْرِجَ لَهُ مَسْأَلَتُهُ مِنِّي شَيْئاً وَأَنَا لَهُ كَارَةٌ ، فَيُبَارِكَ لَهُ فِيمَا أُعْطِيَتْهُ » رواه مسلم .

529. Ebû Abdurrahman Muâviye İbni Ebû Süfyân Sahr İbni Harb *radiyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“**Dilenmekte ısrar etmeyiniz. Allah’a yemin ederim ki, sizden biri benden bir şey ister de, hoşuma gitmemesine rağmen, benden bir şey koparırsa, verdiğim malın bereketini görmez.**”

Müslim, Zekât 99

Muâviye İbni Ebû Süfyân

Babası Ebû Süfyân, annesi Hind ve kardeşi Yezid ile birlikte Mekke Fethi'nde müslüman olan Muâviye, İslâm tarihinin en meşhur sîmâlarından biridir. Hz. Peygamber'in vahiy kâtiplerindendir.

Hiz. Peygamber’den rivayet ettiği 163 hadisın 13 ü Buhârî ve Müslim’in Sahîh’lerinde yer almaktadır. Kendisi bazı sahâbîlerden de hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de bulunmaktadır.

Çok zeki ve muktedir bir yönetici olan Muâviye, Halife Hz. Ali’ye karşı çıkmış ve Şam’da Emevî idaresini kurmuştur.

Hicri 60 tarihinde 80 küsur yaşında iken Şam’da vefat etmiştir.

Vefat etmeden önce, Hz. Peygamber’in giydirdiği gömleği kendisine kefen yapmalarını vasiyet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Dilenmek yasaktır. Böyle olmasına rağmen öyle insanlarla karşılaşırız ki, âdeta insanın yakasına yapışırçasına ısrarla bir şeyler isterler. Az-çok bir şey almadan asla bırakıp gitmezler. Böylesi insanların yaptıklarına **ilbah - ısrar** denir.. İşte hadisimiz bu tür zorlamaları özellikle yasaklamaktadır.

Şefkat ve merhameti pek yüksek olan Peygamber Efendimiz, bazı insanların kendisinden ısrarla bir şeyler istemesinden hiç hoşlanmazdı. Böyle bir durumla karşılaşınca, gönlü razı olmasa bile, o kimsenin daha fazla ısrar etmesine engel olmak için bir şeyler verirdi. Hadisimizde Allah’a yemin ederek böyle zorla ve ısrarla kendisinden bir şey koparmanın doğru olmadığını bunun asla hayır ve bereket getirmeyeceğini açıklamaktadır. Bu bereketsizlik, diğer müslümanlardan ısrarla alınacak şeyler için de aynen geçerlidir. Çünkü veren isteyerek vermemiştir. Bir insanın malını o istemediği halde almak haramdır. Utanma belâsına veya birini başından def etmek için istemeye istemeye verilen şeyde de asla hayır ve bereket olmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dilenmek, hele ısrarlı bir şekilde dilenmek Peygamber Efendimiz tarafından yasaklanmıştır.
2. İsrarla dilenerek elde edilecek malın kimseye hayrı olmaz.
3. İstmeden verilen şeyi almak sakıncalı değildir.

530- وعن أبي عبد الرحمن عوف بن مالك الأشجعي رضي الله عنه قال : كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تِسْعَةً أَوْ ثَمَانِيَةً أَوْ سَبْعَةً ، فَقَالَ : أَلَا تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكُنَّا حَدِيثِي عَهْدٍ بِنَبِيِّهِ ، فَقُلْنَا : قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، ثُمَّ قَالَ : « أَلَا تَبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ ؟ » فَبَسَطْنَا أَيْدِيَنَا وَقُلْنَا قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَعَلَّامَ نَبَايَعُكَ ؟ قَالَ : « عَلَى أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً ، وَالصَّلَاةَ الْحَمْسَ وَتَطِيعُوا » وَأَسَرَّ كَلِمَةً خَفِيَةً : « وَلَا تَسْأَلُوا النَّاسَ شَيْئاً » فَلَقَدْ رَأَيْتُ بَعْضَ أَوْلِيَّكَ النَّفَرِ يَسْقُطُ سَوْطُ أَحَدِهِمْ فَمَا يَسْأَلُ أَحَدًا يُنَاوِلُهُ إِيَّاهُ رواه مسلم .

530. Ebû Abdurrahman Avf İbni Mâlik el-Eşca’î *radiyallah anh* şöyle dedi:

Biz dokuz, veya sekiz yahut yedi kişilik bir grub Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in yanında oturuyorduk. Bize:

- “Allah’ın elçisine bîat etmez misiniz?” buyurdu. Oysa biz, yeni bîat etmiştik. Bu sebeple:

- Ey Allah’ın Resûlü! Biz sana bîat ettik ya! dedik. Sonra tekrar:

- “Allah’ın elçisine bîat etmeyecek misiniz?” buyurdu.

Bu defa bîat için ellerimizi uzatarak:

- Ey Allah’ın Resûlü! Biz sana bîat etmiştik. Şimdi ne üzerine bîat edeceğiz? dedik.

- “Allah’a kulluk edip O’na hiçbir şeyi ortak koşmamak, beş vakit namazı kılmak, itaat etmek

- sesini alçaltarak bir cümle söyledi ve - kimseden bir şey istememek üzere bîat edeceksiniz! buyurdu.

Avf İbni Mâlik diyor ki: Yemin ederim ki bu gruptan bazılarını görürdüm; kamçısı yere düşerdi de kimseden onu kendisine vermesini istemezdi.

Müslim, Zekât 108. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 27; Nesâî, Salât 5; Bîat 18; İbni Mâce, Cihâd 41

Avf İbni Mâlik el-Eşca'î

Avf İbni Mâlik mücâhid bir sahâbîdir. Hz. Peygamberden 67 hadis rivayet etmiş, bunlardan 6 tanesi Buhârî ve Müslim'de yer almıştır. Kendisinden Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ebû Hüreyre ve Mikdâm İbni Ma'dikerib gibi sahâbîler ve Ebû İdris el-Havlânî gibi tabîler hadis rivayet etmişlerdir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de bulunmaktadır.

Kendisi Dimaşk'a yerleşmiş ve bir ara Mısır'a da gitmiştir. Hicrî 73 yılında Dimaşk'ta vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bîat, devlet başkanına emirlerine uymak üzere söz vermek, onun yönetimini tanıdığını bildirmek demektir. Bunun şekli, alış verişte olduğu gibi el ele tutuşmaktır. Zaten bîat da bey' kökünden gelmektedir. Kadınlar hariç, ashâb-ı kirâm, Hz. Peygamber'e, onun mübârek ellerinden tutarak bîat ederlerdi.

Hadisimizde Hz. Peygamber'in, daha önce bîat etmiş bir grup müslümana, bazı rivayetlere göre üç defa **"Allah'ın elçisine bîat etmez misiniz?"** buyurmak suretiyle tekrar bîat ettirmesi, onların, hadîs-i şerîfte sayılan konularda daha dikkatli olmalarını sağlamak içindir. Hadisin bu konuda zikredilmesi ise, en son cümlesi dolayısıyladır. Zira Peygamber Efendimiz, **İnanç, ibadet ve itaat** gibi üç temel konuya bir de **"kimseden bir şey istememeyi"** ilâve etmiş, bu hususun önemine müslümanların dikkatini çekmiştir. Bu, günümüzün ifadesiyle, **işin ekonomik yönünü** gündeme getirmek demektir. Dilenmeyi, başkalarına el avuç açmayı yasaklamaktır.

Hadisin ravisi Avf İbni Mâlik'in gözlemini ifade eden son cümleden anladığımıza göre, bu bîata iştirak edenlerden bazıları **"kimseden bir şey istememeyi"** genel anlamda değerlendirmiş ve bineğinin üzerindeyken yere düşen kamçısını bile kimseden istememiştir. Verdikleri söze bu kapsamda sahip çıkmışlardır.

Öte yandan hadiste dikkat çeken bir başka husus, Hz. Peygamber'in sesini alçaltarak söylediği kelime veya cümledir. Bu konuda iki ihtimal söz konusudur:

1. Bu cümle, hadisimizdeki **"kimseden bir şey istememek"** cümlesidir. İnsanların bir kısmının dilenme mecburiyetinde olduğu, bazılarının da mal veya iffet sahibi olduğundan dolayı dilenmeyeceği için Peygamber Efendimiz böyle herkesin duymayacağı bir ses tonuyla bu cümleyi söylemiştir (bk. es-Subkî, *el-Menhel*, IX, 280). Ya da bu en son söyleyeceği cümleye iyice dikkat çekmek için böyle yapmış, sesini alçaltmıştır.

2. Gizlice söylediği bu cümle, herhalde açıklanması gerekmeyen bir husus idi. Yoksa Hz. Peygamber'in, duyurulması gereken bir konuyu gizlemesi aslâ düşünülemez.

İşaret edelim ki bu iki ihtimalden birincisi daha kuvvetli gözükmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, kimseden bir şey istememek yani dilenmemek üzere ashâbından bîat almıştır.
2. Ashâb-ı kirâm, kimseden bir şey istememek konusunda son derece titiz davranırlardı.
3. İnanç, ibadet, itaat gibi müslüman hayatının izzet ve şerefini temin eden konular arasında kanaatin ve kimseden bir şey dilenmemenin önemli bir yeri bulunmaktadır.
4. İyi müslüman, kendi yağıyla kavrulmasını bilen, kimseden bir şey beklemeyen insandır.

531- وعن ابن عمر رضي الله عنهما أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ تَعَالَى وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةٌ لَحْمٍ » متفقٌ عليه . « الْمَرْعَةُ » بضم الميم وإسكان الزاي وبالعين المهملة : القِطْعَةُ .

531. İbni Ömer *radiyallahu anhumâ*’dan rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İçinizden birilerinin, yüzünde bir parça et bile kalmamış olduğu halde Allah’ın huzuruna çıkacağı güne kadar dilencilik aranızda sürüp gidecektir.”

Buhârî, Zekât 52; Müslim, Zekât 103, 104

Açıklamalar

İhtiyacı olmadığı halde sırf mal toplamak maksadıyla dilenmeyi âdetâ meslek edinmiş olan yüz­süz kimselerin toplum­larda daima bulunacağı ve böylesi kimselerin kıyamette huzur-ı ilâhîye yüzlerinde bir parça et bulunmaksızın çıkacağı bu hadîs-i şerîf ile açıkça ortaya konulmaktadır.

Dilenciliği meslek edinen kimselerin yüzlerinde bir parça bile et bulunmadan ilâhî huzura getirilmeleri, gereksiz yere döktükleri yüz suyunun tam bir cezasıdır ya da böylesi kimselerin diğer insanlar tarafından tanınması içindir. Her iki halde de çok ağır bir cezadır. Çünkü insanın güzelliği, yüzündeki etler sebebiyledir. İskelet haline gelmiş bir yüz, korkunç derecede çirkin ve ürkütücüdür. Böyle bir durumdan kurtulmanın çaresi ise, hiç şüphesiz dilenciliği terketmektir.

Hadisimizi, “Dilenciliği san’at edinmiş olanların kıyamet günü yüzünde güzellikten eser bulunmayacaktır”, veya “Dilencinin kıyamette hiçbir itibarı olmayacaktır” şeklinde anlamak da mümkündür.

Hangi mânada olursa olsun bu ağır bir cezadır. Daha sonra gelecek hadislerden de anlaşılacağı gibi bu ceza, fakirliği sebebiyle ihtiyacını giderecek kadar insanlardan bir şey istemek zorunda kalan kimseler için söz konusu değildir.

Konu ile ilgili olarak İmâm Ahmed İbni Hanbel’in şu duası ne kadar anlamlıdır:

“Allahım, yüzümü senden başkasına secde etmekten koruduğun gibi, senden başkasından bir şey istemekten de koru!”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Malını çoğaltmak için dilenmek, kıyamet gününde dilenci için yüzkarası olacaktır.
2. Üç-beş kuruş için yüz suyu dökmeyi göze alan kimse, kendi şeref ve haysiyetini ayaklar altına almış olur. Âhirette de herhangi bir değeri olmaz.
3. Müslüman, kimseye el açmamalıdır.
4. İslâm ve insan onuru dilenmeye mânidir.

532- وعنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَذَكَرَ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَفُّفَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ : « يَا أَيُّهَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى » وَالْيَدِ الْعُلْيَا هِيَ الْمُنْفَعَةُ ، وَالسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَةُ . متفقٌ عليه .

532. Yine İbni Ömer *radiyallahu anhumâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* minber üzerinde iken sadaka vermektен, dilenmeyip iffetli yaşamaktan bahsetmiş ve şöyle buyurmuştur:

“Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır. Üstteki el, veren; alttaki el ise, dilenip alan eldir.”

Buhârî, Zekât 18, 50; Müslim, Zekât 94, 95, 96, 97, 106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 28. Tirmizî, Zühd 32, Kıyâmet 39; Nesâî, Zekât 50, 52, 53, 93

Açıklamalar

Riyâzü’s-sâlihîn’de muhtelif vesilelerle birçok defa geçmiş olan hadîs-i şerîf, iktisâdî ve beşerî hayat açısından son derece önemli olan bir hususa açıklık getirmektedir: Dilenmek.

Eli ayağı tutarken, çalışıp kazanmaya gücü yeterken, yapabileceği iş de varken tembellik edip dilencilikle hayatını sürdürmek, başkalarının verdikleriyle yetinip çalışmamak, insan haysiyet ve izzetine yakışmayan büyük bir zillet ve aşağılıktır. İnsan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bir hastalıktır.

Öte yandan herkes, başkasının yardımıyla geçinmeye kalkarsa, ümmet ve millet nasıl kalkınacak, İslâm'ın üstünlüğü nasıl isbat edilecektir?

Çalışıp bir şeyler üreterek başkalarına yardım etmek dinimizce teşvik edilmiştir. Hadisimizde de veren elin hayırlı olduğuna ısrarla dikkat çekilmektedir. Hadisimizin bir rivayetinde üst ve hayırlı olan elin “veren” değil de “almayan, iffetli davranan, istemeyen” el olduğunu gösteren “**el-müteaffife**” tabiri geçmektedir. Hiç kuşkusuz, dilenmeyen el hayırlıdır. Ama ürettiğinden ihtiyaç içinde olanlara veren el daha hayırlıdır. Bu sebeple âlimlerimizin çoğu, üst eli veren el olarak belirleyen rivayeti tercih etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Elinde imkânı olan başkalarına yardım etmeyi ihmal etmemelidir.
2. Fakir de dilenmemeli, kimseye yüz suyu dökmemelidir. Yardım yerine iş istemelidir.
3. Şükürü yerine getirilen zenginlik, fakirlikten üstündür.

533- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ سَأَلَ النَّاسَ تَكْثُرًا فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا ، فَلَيْسَتْ قِلَّةٌ أَوْ لَيْسَتْ كَثْرَةٌ » رواه مسلم .

533. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Mal biriktirmek için dilenen, gerçekte kor istiyor demektir. Artık ister az, ister çok dilensin.”

Müslim, Zekât 105. Ayrıca bk. İbn Mâce, Zekât 25

Açıklamalar

Hadisimiz, kanaatsızlığın kötü sonuçlarından birini ve sonuçtaki büyük tehlikesini haber vermektedir: Mal toplayıp biriktirmek için dilencilik yapmak.

İhtiyacı yokken ve dilenmesi de câiz değilken sırf servet yapmak, mal biriktirmek için dilenen kimseler toplumlarda hep olagelmıştır. İnsanların merhamet duygularını kötüye kullanarak böyle bir yola sapanlar, bir anlamda dilencilik alışkanlık ya da sanat haline getirenlerdir. Bu yüzüstü kimseler, aslında insanların mallarını değil, kendilerini yakacak kor parçacıkları toplamaktadırlar. Hadisin İbn Mâce'deki rivayetinde bu husus açıkça “**cemre cehennem = cehennem koru**” diye yer almaktadır. Bu yüzden, “Dilenmeyi sanat haline getirenler cehennem ateşi ile azap edileceklerdir. Yani bu kimselerin halktan topladıkları, cehennemde kor haline gelmiş ateş parçalarına dönüşecek ve o insanlar bunlarla dağlanacaklardır” yorumu yapılmıştır.

Dinen zengin sayılmanın üç derecesi vardır:

1. Zekât vermeyi gerektiren zenginlik. Bu, yıl boyu nisâba mâlik olmak demektir.
2. Zekât almayı haram, fitır sadakası ve kurban kesmeyi vacip kılan zenginlik. Bu, aslî ihtiyaçlardan artan ve nisâba ulaşan herhangi bir mala sahip olmaktır.
3. Dilenmeyi haram kılan ve fakat istemeden verilen sadakayı almaya mâni olmayan zenginlik. Bu da günlük nafakaya ve avret yerlerini örtecek elbiseye sahip olmak demektir.

İşte bu durumdaki bir insanın kalkıp dilencilik yapması, o işi alışkanlık ya da sanat edinmiş olmasıyla yorumlanır. Böylesi kimselerin topladıkları da kendileri için birer kor parçası demektir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, “*Bu durumu öğrendikten sonra artık dileyen dilediği kadar dilensin*” buyurmakla çok ciddi bir uyarıda bulunmuştur. Yoksa bu tür kimseleri serbest ya da kendi hallerine bırakmak anlamında bu sözleri söylememiştir. Hadisimizde açık bir tehdid ve sakındırma vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mal biriktirmek için dilenmek, ateş toplamak demektir.
2. Hz. Peygamber dilenciliği şiddetle yasaklamıştır.
3. Müslümana izzet ve şerefini korumak yaraşır.

534- وعن سُمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ الْمِسْأَلَةَ كَدٌّ يَكْدُ بِهَا الرَّجُلُ وَجْهَهُ ، إِلَّا أَنْ يَسْأَلَ الرَّجُلُ سُلْطَانًا أَوْ فِي أَمْرٍ لَا بُدَّ مِنْهُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح »
الكَدُّ : الحَدَشُ وَنَحْوُهُ .

534. Semüre İbni Cündeb *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Dilenmek, yüz karasıdır. Kişi dilenmek suretiyle kendi yüzünü lekeler. Sadece devlet başkanından hakkını istemesi ya da zaruret sebebiyle dilenmek böyle değildir.”

Tirmizî, Zekât 38. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 93

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte geçen **ked** veya bir başka rivayetinde yer aldığı şekliyle **kuduh** kelimesi, yüzün tırmalanması, berelenmesi anlamına gelmektedir. Ancak Türçemizdeki “yüzkarası” ifadesi, manayı daha açık ortaya koyduğu için biz öyle tercüme ettik. Hatta hadisın Ebû Davud’un *Sünen*’indeki rivayetinde “*Dileyen yüzünü korur dileyen de korumaz*” diye bu bahis konusu tırmalanma ve berelenmenin mânevî lekelenme anlamında olduğuna işaret edilmektedir. Yani bir bakıma kişi dilenmek suretiyle, tırmalanmanın yüzünde izler bıraktığı gibi, kimlik ve kişiliğinde, izzet ve şerefinde kara lekelerin meydana gelmesine sebep olur. Toplum içinde itibarını kaybeder. Bu sebeple kişinin, saygınlığını ve şerefini koruyabilmesi için kimseye yüz suyu dökmemesi yani dilenmemesi gerekir.

Ancak, yöneticiden hakkını istemek dilenmek anlamına gelmez. Zira yöneticinin görevi herkese hakkını vermektir. Bir ihmal olmuşsa, onu hatırlatıp hakkını istemek hiçbir zaman dilencilik anlamına gelmez. Bu kişi zengin de olsa, yöneticiden hakkını istemekle dilencilik yapmış sayılmaz. Bir de çok zor durumda ve katlanamayacağı bir yükün altında kalmış olan kimsenin o durumu atlatacak kadar bir şeyler istemesi, yasak değil, mübahtır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dilencilik yüz karasıdır.
2. Yöneticiden hakkını istemek veya zarûret derecesindeki sıkıntıyı atlatmak için dilenmek böyle değildir.

535- وعن ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فَاقَتُهُ ، وَمَنْ أَنْزَلَهَا بِاللَّهِ ، فَيُوشِكُ اللَّهُ لَهُ بِرِزْقٍ عاجِلٍ أَوْ آجِلٍ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن . « يُوشِكُ » بكسر الشين : أي يُسرِعُ .

535. İbni Mes’ûd *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kim ihtiyaç içine düşer de bunu insanlara açarsa, ihtiyacı kapanmaz. Kim de ihtiyacını Allah’a arzederse, Allah’ın, hemen veya ileride o kimseye rızık vermesi umulur.”

Ebû Dâvûd, Zekât 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 18

Açıklamalar

Hayatta insanın başına her şey gelebilir. Çok büyük bir maddi ihtiyaç içine düşmek, başına bir felâketin gelmesi insanlar için olağan hadiselerdir. Böylesine bir sıkıntıya düşen kimse, öncelikle Allah’a sığınıp kendisine bu sıkıntıdan kurtulma imkânı vemesini dileyceği yerde, böyle bir yola başvurmadan birtakım kimselere gidip derdini açarak onlardan yardım dilenmeye kalkarsa doğru hareket etmiş olmaz. Zira insanların bulacağı çare, sınırlıdır. Asıl çareyi Allah’dan dilemek, kulluk gereğidir.

İhtiyacını kendisi gibi ihtiyaç içine düşme ihtimali olan insanlara açan ve onlar tarafından karşılanmasını bekleyen kimse, o ihtiyacını giderse bile, daha büyük bir ihtiyaç ya da sıkıntı ile karşılaşabilir. Bu da onun ihtiyacının karşılanmaması anlamına gelir. Hadîs-i şerîfte belirtilen bu husus, usûlsüz davranmış olmasının cezâsıdır.

İnsanın en temel ve değişmez görevi “**kulluk**”tur. Kulluğun en vazgeçilmez özelliği de daima ve sadece Allah’a arz-ı ihtiyaç etmektir. İsteyeceğini Allah’tan istemektir. O’nun hiçbir şeye ve kimseye muhtaç olmadığı ve kendisine iletilen isteklere er-geç, ama mutlaka cevap vereceği kesin inancı ve güveni içinde bulunmaktır. Allah’ın fazlına ve keremine sığınmaktır. Nitekim Yüce Rabbimiz, “**Allah’ın lutfundan isteyin**” [Nisâ sûresi (4),32], “**Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O’ndan başka giderecek yoktur.**” [Yunus sûresi (10),107], “**Kim Allah’a karşı saygılı davranırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah’a güvenirse, Allah ona yeter**” [Talâk sûresi (65), 2-3] buyurmakta, karşılaşılacak her türlü problem ve sıkıntıda güvenle başvurulacak yegane merciin kendisi olduğunu çok açık bir şekilde duyurmaktadır. Hadisimiz işte bu ilâhî gerçeğin bir başka şekilde ifadesinden ibarettir.

Unutulmamalıdır ki, kulların hem imkânları kısıtlı hem de kapıları her zaman açık değildir. Allah’ın kapısı gece-gündüz her zaman açık ve her şey O’nun tasarrufundadır. O vermeyince kimsenin yapacağı bir şey yoktur. Hani meşhur sözdür “*Vermeyince Ma’bud, neylesin Mahmud?*”... Hem Peygamber Efendimiz, bir başka hadîs-i şerîflerinde “*Allah’tan istemeyene Allah gazab eder*” buyurmaktadır (bk. Tirmizi, Daavât 2).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, her hacetini Allah’a arzedip O’ndan yardım dilemelidir.
2. Allah’a tam güven beslemek gerekir. Kişi istek ve ihtiyaçlarının eninde sonunda karşılanacağını kabul etmelidir.
3. Halka el-avuç açmak, dert yanmak, sürekli sıkıntıda kalmak demektir.
4. Dua, kulluğun gereği ve özüdür.

536- وَعَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ تَكَفَّلَ لِي أَنْ لَا يَسْأَلَ النَّاسَ شَيْئًا ، وَأَتَكَفَّلَ لَهُ بِالْجَنَّةِ ؟ » فَقُلْتُ : أَنَا ، فَكَانَ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا ، رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح .

536. Sevbân radiyallahu anh şöyle dedi:

Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “**Kim bana, halktan hiçbir şey dilenmeyeceğine dair söz verirse, ben de ona cenneti garanti ederim**” buyurdu. Bunun üzerine

- Ben söz veriyorum, dedim.

Râvi diyor ki, Sevbân hiç kimseden hiçbir şey istemiyordu.

Ebû Dûvûd, Zekât 27. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 61

Açıklamalar

Önceki hadîs-i şerîfin açıklamasında ifadeye çalıştığımız gerçeklerin yaşanması halinde kulun âhiret hayatında ulaşacağı mutlu sonucu Peygamber Efendimiz bu hadislerinde haber vermektedir: **Cennet...**

Dünyada insanlara arz-ı hâcet etmeyen, onlardan bir şey dilenmeyen, sıkıntılı da olsa bu izzetli hayatı tercih eden kula, Allah Teâlâ âhirette cennet mutluluğunu nasip edecektir. Zarûret olmadıkça kimseden bir şey istememek ve bu konuda kararlı olmak büyük bir irade ve olgunluktur. Sevgili Peygamberimiz'in bu konuya gösterdiği dikkat, onun böylesine tok gözlü davranacaklara cennet vadetmesinden anlaşılmaktadır.

Hiz. Sevbân bu fırsatı kaçırmamak için, kimseden bir şey istemeyeceğine söz vermiş ve sonuna kadar sözünde durmuştur. Hatta onun, düşen kamçısını bile kimseden istemediği nakledilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Halktan hiçbir şey istemeyen kimse cennete girmeye hak kazanır.
2. Hiz. Sevbân bu konuda örnek bir sahâbîdir.

537- وعن أبي بشرٍ قَيْصَةَ بنِ المَخَارِقِ رضي الله عنه قال : **تَحَمَّلْتُ حِمَالَةً فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْأَلُهُ فِيهَا ، فَقَالَ : « أَقِمْ حَتَّى تَأْتِيَنَا الصَّدَقَةُ فَنَأْمُرَ لَكَ بِهَا » ثُمَّ قَالَ : « يَا قَيْصَةُ إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا لِأَحَدٍ ثَلَاثَةَ رَجُلٍ تَحْمَلُ حِمَالَةً ، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصَيِّبَهَا ، ثُمَّ يُمْسِكُ . وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ اجْتَاكَ مَالُهُ ، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصَيِّبَ قِوَاماً مِنْ عَيْشٍ ، أَوْ قَالَ : سِدَاداً مِنْ عَيْشٍ ، وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ ، حَتَّى يَقُولَ ثَلَاثَةَ مِنْ ذَوِي الْحِجَى مِنْ قَوْمِهِ : لَقَدْ أَصَابَتْ فُلَاناً فَاقَةٌ ، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصَيِّبَ قِوَاماً مِنْ عَيْشٍ ، أَوْ قَالَ : سِدَاداً مِنْ عَيْشٍ . فَمَا سِوَاهُنَّ مِنَ الْمَسْأَلَةِ يَا قَيْصَةُ سُحْتَ ، يَأْكُلُهَا صَاحِبُهَا سُحْتاً »** رواه مسلم .

« **الحِمَالَةُ** » بفتح الحاء : أَنْ يَقَعَ قِتَالٌ وَنَحْوُهُ بَيْنَ فَرِيقَيْنِ ، فَيُصْلَحُ إِنْسَانٌ بَيْنَهُمْ عَلَى مَالٍ يَتَحَمَّلُهُ وَيَلْتَزِمُهُ عَلَى نَفْسِهِ . و « **الجَائِحَةُ** » : الْآفَةُ تُصَيِّبُ مَالَ الْإِنْسَانِ . و « **القَوَامُ** » بكسر القاف وفتحها : هُوَ مَا يَقُومُ بِهِ أَمْرُ الْإِنْسَانِ مِنْ مَالٍ وَنَحْوِهِ و « **السِّدَادُ** » بكسر السين : مَا يَسُدُّ حَاجَةَ الْمُعْزِرِ وَيَكْفِيهِ ، و « **الْفَاقَةُ** » : الْفَقْرُ . و « **الْحِجَى** » : الْعَقْلُ .

537. Ebû Bişr Kabîsa İbni'l-Muhârik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Yüklendiğim bir kefâlet borcu yüzünden Resulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e başvurdum. Bana;

- “Bekle biraz. Sadaka malı gelsin, ondan sana verilmesini emrederiz!” dedi. Sonra da şöyle buyurdu:

- “Ey Kabîsa! Dilenmek yalnızca üç kişi için helâldir:

Kefâlet üstlenen kişi ki, borcunu ödeyinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra dilenmekten vazgeçer.

Bütün mal varlığını yok eden büyük bir felâkete uğramış kişinin geçimini yoluna koyacak kadar - yahut ihtiyacını giderecek kadar- dilenmesi helâldir.

Hakkında, kendisini tanıyanlardan akli başında üç kişinin “filan fakir düştü” diyecekleri kadar fakr u zarûrete uğramış kişinin geçimini temin edecek kadar dilenmesi helâldir. Ey Kabîsa! Bu hallerin dışında dilenmek haramdır, dilenen haram yemiştir olur.”

Müslim, Zekât 109. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 26; Tirmizî, zekât 23; Nesâî, Zekât 80.

Kabîsa İbnu'l-Muhârik

Ebû Bişr künyesiyle bilinen Kabîsa, Hiz. Peygamber'e elçi olarak gelip müslüman olan sahâbîlerdendir. Kendisi Hiz. Peygamber'den altı hadis rivayet etmiştir. Müslim onun sadece bu hadisini kitabına almıştır. Ebû Dâvûd ve Nesâî de Sünen'lerinde onun hadislerini nakletmişlerdir.

Kabîsa, Basra'ya yerleşmiş ve orada yaşamıştır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Zaman zaman iki kişi ya da iki grub arasında çıkan anlaşmazlıkları halledivermek için birileri çıkıp **kefil** olur. Maddi yükün altına girer. Sonuçta bu kefâlet borcunu ödemek zorunda da kalabilir. İşte hadîs-i şerîfte böyle bir kefâlet yükü altına girmiş olan Kabîsa, borcunu ödeyebilmek için gelip Hz. Peygamber'e başvurmuş, kendisine yardım etmesini istemiştir.

Hiz. Peygamber'in, Kabîsa'nın mürâcaatını kabul etmesi, onu yardım istemekten men etmemesi, kefâlet yüzünden borçlanan kimselerin borçlarını ödemek için dilenmesinin mübah olduğunu göstermektedir. Zaten bu durum, Hiz. Peygamber'in Kabîsa'ya hitâben yaptığı açıklamada da yer almaktadır.

Peygamber Efendimiz, ashâb ve ümmetini bilgilendirmekte çok dikkatli ve ısrarlı idi. Zekat olarak kendisine birşeylerin gelmesini bekleme esnasında Kabîsa'ya hitâben dilenmesi hoş görülebilecek kimseleri ya da dilenmenin câiz olduğu üç durumu açıkladığını görmekteyiz.

Kabîsa, başındaki kefâlet borcu dolayısıyla sıkıntıya düşmüş ve yardım için Hiz. Peygamber'e başvurmuştur. Bu konuya ait verilecek her bilgiyi almaya hazır bir durumdadır. Efendimiz işte bu fırsatı değerlendiriyor ve kendisine;

1. Kefâlet borcu olanın,
2. Bütün mal varlığı herhangi bir felâket sonucu yok olanın,
3. Kendisini tanıyanlardan üç kişinin "falan fakir düştü" diye hakkında şehâdet edecekleri, herhangi bir sebeple fakir düşmüş bir kişinin bu ihtiyaçlarını karşılayacak kadar dilenmelerinin mümkün olduğunu öğretiyor. Peşinden de bu üç halin dışında dilenmenin haram olduğunu kesin bir şekilde bildiriyor.

Fakir düşen bir kimsenin fakirliğini tesbit için üç şâhidin gerekip gerekmediği konusu tartışmalıdır. Çoğu âlimlere göre iki erkeğin şehâdeti yeterlidir. Onlara göre hadisteki üç kişi kaydı, gereklilik değil müstehablık ifade eder.

Ayrıca bu şahitlik, daha önceden malı mülkü olduğu bilinen kimseler hakkında geçerlidir. Önceden fakir olduğu bilinen kimseden, "fakir düştüğüne dair" şâhit istemeye gerek yoktur. Esasen İslâm toplumunu yönetenler başta olmak üzere bütün müslümanlar, çevrelerini yakından tanıyıp muhtaç olanları dilenmeye mecbur bırakmamakla yükümlüdür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadiste geçen üç durumda dilenmek câizdir.
2. Bu üç hal dışında herhangi bir sebeple dilenen kişi açıkca haram yemiş olur.
3. Zekâtın bir yerden bir başka yere (şehir) nakledilmesi câizdir.

538- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللَّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ ، وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ ، وَلَكِنَّ الْمِسْكِينَ الَّذِي لَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ ، وَلَا يُفْطِنُ لَهُ ، فَيَتَصَدَّقَ عَلَيْهِ ، وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ » متفقٌ عليه .

538. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Miskin, bir iki lokma veya bir iki hurma için kapı kapı dolaşan kimse değildir. Asıl miskin, ihtiyacını karşılayacak bir şeyi bulunmadığı halde, durumu bilinmediği için kendisine sadaka verilemeyen ve kendisi de kalkıp insanlardan bir şey istemeyen kimsedir."

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf kapı kapı dolaşan bir şeyler toplamaya çalışan kimselerin Kitab ve Sünnet'te geçen “**miskin**” sayılamayacağını ortaya koymaktadır. Zekât'ın verileceği yerler sayılırken **fukara** ve **mesâkin** ayrı ayrı ve ard arda zikredilmektedir.

Burada “gerçek fakir” demek olan miskinın tarifi yapılmakta ve onun, kapı kapı dolaşmadığı, durumu bilinmediği için de kendisine yardım ulaştırılmayan iffetli fakir olduğu anlatılmaktadır.

Fakir ve miskin tarifleri arasında İmam Şâfiî'nin tarifi daha bir dikkat çekicidir. O diyor ki; “Fakir, kendisiyle geçinecek sanatı olmayan kimsedir. Miskin ise, san'atı olduğu halde onunla geçinemeyen ve çoluk çocuğu da olmayan kimsedir.”

Bir başka tarife göre; fakir, yiyeceği olan, **miskin** ise, hiçbir şeyi olmayan yoksul demektir. Buradan hareketle bugün, geçimini temin edecek bir işi olmayan **miskin**, işi olmasına rağmen ondan elde ettiği gelirle geçinemeyen kimse ise **fakir** diye tanımlanabilir. Ancak bu, tabîî ihtiyaçlar çerçevesinde düşünülecek bir durumdur. Sun'î ya da abartılmış veyahut reklamların ihtiyaç olarak hissettirdiği durumlar burada söz konusu değildir. Eğer bu durum ölçü alınacak olursa, hemen hemen herkesin fakir sayılması gerekir. Çünkü ihtiyaçlara sınır çizilemez. Hele lüks ve moda her an yeni yeni ihtiyaçlar oluşturmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Utandığı için iffetli davranıp kimseye el açmayan fakirler üstün nitelikli insanlardır.
2. Sadaka ve yardımları, ehline vermeye çalışmak gerekir.
3. Kapı kapı dolaşıp bir şeyler toplamaya çalışmak, önceki hadiste belirtilen üç hal dışında helâl değildir.
4. Çalışıp eline geçenle geçinmeye bakmak, tok gözlü davranıp kimseden bir şey istememek insan haysiyetine ve iman izzetine yakışan soylu bir darvanıştır.

-58- باب جواز الأخذ من غير مسألة ولا تطلع إليه

DİLENMEKSİZİN VE GÖZ DİKMEKSİZİN SADAKA ALMAK

Hadis

539- عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْطِينِي الْعَطَاءَ ، فَأَقُولُ : أَعْطِهِ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي ، فَقَالَ : « خُذْهُ ، إِذَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ ، وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ ، فَخُذْهُ فْتَمَوَّلْهُ فَإِنْ شِئْتَ كُلُّهُ ، وَإِنْ شِئْتَ تَصَدَّقْ بِهِ ، وَمَا لَا ، فَلَا تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ » قَالَ سَالِمٌ : فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا ، وَلَا يَرُدُّ شَيْئًا أُعْطِيَهِ . متفقٌ عليه . « مشرفٌ » بالشين المعجمة : أَي : متَطَلِّعٌ إِلَيْهِ .

539. Sâlim İbni Abdullah İbni Ömer, babası Abdullah İbni Ömer'den, o da Ömer *radiyallahu anhüm*'den rivayet ettiğine göre Ömer şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* arada sırada bana gâzilik bahşîşi verirdi. Ben de kendisine:

Bunu benden daha fakir ihtiyaç içinde kıvranan birine verseniz, derdim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de cevaben:

- “Sen bunu al! Göz dikmediğin ve istekli de olmadığın halde sana gelen böylesi malı al. Kendine mal et, ister ye ister tasadduk et! Fakat böyle olmayan bir malın peşine de düşme!”

Buhârî, Zekât 51; Ahkâm 17; Müslim, Zekât 110. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 94

Açıklamalar

Müellif Nevevî'nin âdeti her konuya âyetlerle başlamak olduğu halde burada herhangi bir âyet zikretmeden doğrudan hadise geçmiş ve sadece bir hadis zikretmiştir. Çünkü bu hadis konuyu yeterince açıklamaktadır.

Her türlü iyilik ve ihsâna **atâ** denilmekle beraber asıl **atâ**, genellikle mücâhidlere yıllık veya aylık olarak verilen gâzilik bahşişine denir. Bu bahşiş, zekâtın verileceği yerlerden biri olup gâzilerin âyetle tesbit edilmiş payıdır. Hadisimizdeki atâ, o payın dışında verilen bahşişi ifade eder.

Hiz. Ömer'in, böyle bir ikrâmı, kendisinden daha muhtaç olanları hatırlatarak almak istememesi, Hiz. Peygamber'in takdirine karşı gelmek olarak asla değerlendirilemez. Ayrıca bu olay, Hiz. Peygamber'in daha muhtaç durumda olanları ihmal ettiği anlamına da gelmez.

Bir müslümanın, istemediği ve göz dikmediği halde kendisine verilen hediye ve ikrâmı kabul etmesinin, dilenmekle bir ilgisi yoktur. Hiz. Peygamber'in Hiz. Ömer'e “*Sen bunu al!*” buyurması, bu kabil malları ve ikrâmı kabul etmenin mübah olduğunu gösterir. “*Kendi mülkiyetine geçirdikten sonra ister ye, ister daha layık gördüğün birine tasadduk et!*” tavsiyesi de “iyilik yapma” yolunun daima açık olduğunu göstermektedir. Birinden bir ikrâmı ya da bahşişi kabul eden kimsenin onu mutlaka kendisinin kullanması veya harcaması gerekmez. Pek âlâ o da başkasına ikrâm etmek suretiyle o malı değerlendirebilir. Asıl önemli olan, göz dikerek, hırs göstererek ve isteyerek bir malın peşine düşmemektir.

Nitekim Abdullah İbni Ömer de bu hadisi öğrendikten sonra, kimseden hiçbir şey istememiş, ama kendiliğinden gelen hediye ve kimden geldiğine bakmadan kabul etmiş, reddetmemiştir.

Belirtildiğine göre İslâm bilginleri hediye kabûlü konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Özeti şudur:

1. Helâl yoldan kazanıldığı bilinen hediye ve reddi uygun değildir.
2. Haramdan kazanıldığı bilinen hediye ve kabulü doğru değildir, hatta haramdır.
3. Nereden kazanıldığı bilinmeyen hediye hakkında araştırma yapmaya gerek yoktur. Kabul edilmesi daha münâsip olur.

Bu hadîs-i şerîf, bazı bilginlere göre, sultandan başka herkesin hediyesini kabule teşvik etmekte, bazılarının göre ise, yalnızca sultanın hediyesini kabule teşvik etmektedir. Taberî ise, “Hediye sultandan olsun başkasından olsun, mutlak surette kabul edilir. Zira hadiste bu konuda herhangi bir sınır getirilmemiştir. Sadece göz dikmek, istemek gibi haller istisnâ edilmiştir” demektedir. Yine Taberî, Ehl-i kitap'tan cizye alınmasının mübah olduğunu, halbuki onların kazancında şarap ve domuz ticâretinin inkâr edilemez bir payı bulunduğunu hatırlatarak, malını helâlden mi yoksa haramdan mı kazandığı bilinmeyen bir müslümanın hediyesini kabul etmenin mübah olduğu sonucuna varmaktadır.

Günümüzün karışık ve karmaşık ekonomik sistemi içinde Taberî'nin görüşüne göre hareket etmek, müslümanlar arası ilişkiler bakımından isabetli olur kanaatindeyiz. Şu kadar var ki, kazancının haram olduğu bilinen kimsenin hediyesini kabul etmek de haramdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İstemeden verilen helâl malı almak, almamaktan daha hayırlıdır.
2. İslâm hükümdarının verdiği atıyyeyi geri çevirmek edebe aykırıdır. Zira Allah Teâlâ, “**Resûlün size verdiğini alın!**” [Haşr sûresi (59), 7] buyurmuştur. Bazı âlimlere göre müslüman yöneticinin ihsânını kabul etmeyen bu emre uymamış olur.
3. Hiz. Ömer, fazilet ve takvâ sahibi bir büyük sahâbîdir.

59- باب الحثَّ على الأكل من عمل يده

والتعفف به من السؤال والتعرض للإعطاء

ELİNİN EMEĞİYLE GEÇİNMEK

ELİNİN EMEĞİYLE GEÇİNEREK İFFETLİ YAŞAMAYI
VE HİÇ KİMSEDEN BİR ŞEY DİLENMEMEYİ TEŞVİK

Âyetler

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ [10]

1. “Cuma namazı bittikten sonra yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lutfundan nasîbinizi arayın!”

Cuma sûresi (62),10

Dinimizde çalışmak görev, kazanmak helâldir. Her müslümanın rızkını temin etmek için çalışması esastır. Çalışmanın ve kazanmanın yasaklandığı tek vakit, cuma günü cuma namazı için iç ezanı okunduktan, cuma namazının farzının bitimine kadar geçen zamandır. Yüce Rabbimiz “**Ey iman edenler, cuma günü ezan okununca Allah’ı zikretmeye koşun ve alış-verişi bırakın. Bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır**” [Cuma sûresi (62), 9] buyurmaktadır. Cuma namazının edâsından sonra yeryüzüne dağılıp herkes işinin başına dönecek ve çalışmasına devam edecektir. Allah’ın fazlından rızkını elde etmeye bakacaktır. Bu emir, Rabbimizin bir tavsiyesidir. Bu tavsiye, açıkça herkesi kendi rızkını kazanmak için gayret göstermeye davet etmektedir. O halde, kimseden bir şey istemeden, kendi el emeğiyle geçimini temin için çalışmak kula yakışan yegâne tavidir.

Hadisler

540- وعن أبي عبد الله الرُّبَيْرِ بنِ العَوَّامِ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ أَحْبَلَهُ ثُمَّ يَأْتِيَ الْجَبَلَ ، فَيَأْتِي بِخُزْمَةٍ مِنْ حَطَبٍ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعُهَا ، فَيَكْفَى اللَّهُ بِهَا وَجْهَهُ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ ، أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ » رواه البخاري .

540. Ebû Abdullah Zübeyr İbni'l-Avvâm *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Herhangi birinizin iplerini alıp dağa gitmesi ve sırtına bir bağ odun yüklenip getirerek onu satması ve Allah’ın bu sebeple onun yüz suyunu koruması, verseler de vermeseler de insanlardan bir şeyler dilenmesinden çok hayırlıdır.”

Buhârî, Zekât 50, 53; Büyû‘ 15, Müsâkât 13. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 85; İbni Mâce, Zekât 25

Sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

541- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَأَنْ يَحْتَطِبَ أَحَدُكُمْ خُزْمَةً عَلَى ظَهْرِهِ ، خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ أَحَدًا ، فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ » متفقٌ عليه .

541. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sizden herhangi birinizin sırtına bir bağ odun yüklenip satması, herhangi bir kişiden dilenmesinden hayırlıdır. O da ya verir, yahud vermez.”

Buhârî, Zekât 50, 53; Müslim, Zekât 106. Ayrıca bk. Tirmizî, Zekât 28

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîf, birbirine çok yakın ifâdelerle dikkatimizi pek önemli bir noktaya çekmektedir: El emeğiyle geçinmeyi tercih etmek.

Geçimini temin için herkesin bir sanatı veya işi olmayabilir. Toplumda herkes için bir gelir kapısı aslında vardır. Ancak çalışıp kazanabilecek olan kimseler bile, işsizlik gibi bir sebeple geçimleri için başkalarının yardımına muhtaç duruma düşebilirler.

Bir de yapabileceği işi tenbellikten dolayı yapmayıp kolay yoldan yani dilenerek rızkını temin etmeye kalkanlar her devirde olagelmıştır. İşte böylesi kimseleri Sevgili Peygamberimiz uyarmakta ve herkesin kendi rızkını bizzat çalışarak temin etmesi gerektiğini çok açık bir şekilde anlatmaktadır. Gidip ormandan odun toplamanın, onu sırtında getirip satmanın ve böylece günlük rızkını temin etmenin, verip vermeyeceği belli olmayan birtakım kimselere el avuç açmaktan çok daha hayırlı olduğunu bildirmektedir. Sırtında odun getirip satmak belki çoğu müslümanın ağına gidecek bir olaydır. Ama dilencilik yapmaktan çok daha şerefli dir. Hadislerin dikkat çektiği asıl konu budur.

Burada, yeşilin ve ormanın korunması ihmal edilmiş olmuyor mu gibi bir sual akla gelebilir. Hz. Peygamber, ormanların kesilip yakılmasını tavsiye etmiyor, dilencilik gibi yüz karası bir yola baş vurmaktansa, elinden hiçbir iş gelmeyenlerin bile yapabilecekleri bir şeyler olduğuna, onurlu yaşamının yolunu bulabileceklerine dikkat çekiyor ve bir de misal veriyor. Ormandan çalı-çırpı toplayıp satarak rızkını temin etmek bile dilencilikten hayırlıdır buyuruyor. Kendi elinin emeğiyle geçinmenin şerefini duyan bir insanın, daha başka kazanç yolları bulacağı açıktır.

Geçimini temindeki izzet ve insanlara minnet etmekteki zillet ancak bu kadar güzel ifade ve tasvir edilebilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Elinin emeğiyle geçinmek müslümanın izzetine yakışan yegâne yoldur.
2. Dilencilik, yüzkarasıdır.
3. Sırtında odun taşıyarak geçimini temin etmek bile, dilencilikten bin kat iyidir.
4. Müslüman geçimini temin edeceği hiçbir yolu küçük görmemelidir.

542- وعنه عن النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « كَان دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا يَأْكُل إِلَّا مِنْ عَمَلِ يَدِهِ » رواه البخاري .

542. Yine Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Davud *aleyhisselâm* ancak elinin emeğiyle kazandığını yerdi.”

Buhârî, Büyü’ 15

Açıklamalar

Dâvûd *aleyhisselâm*, mülkü çok , siyasi otoritesi yüksek, malî ve iktisâdî imkânları bol bir peygamberdi. Fakat o, bu imkânlarla rağmen kendi el emeğiyle geçinmeyi tercih etmişti. Yüce kitabımızda bildirildiğine göre, kendisine demir madeninden yararlanma yolları öğretilmişti. O da zırh yaparak geçimini temin etme yolunu seçmişti.

İşte Peygamber Efendimiz, kendisi gibi bir peygamber olan Dâvûd *aleyhisselâm*'ın bu meziyyetini, ümmetine örnek göstermek suretiyle, onları Dâvûd Peygamber gibi elinin emeğiyle geçinmeye özendirmek istemiş, son derece müsâit imkânlara sahip olan yetkililerin bile mümkün olduğunca kendi kazançlarıyla geçinmelerinin güzelliğine dikkat çekmiştir.

Dâvûd *aleyhisselâm*'ın bu üstün meziyyetine bir sonraki hadiste tekrar işaret edilmiş bulunmaktadır. Ancak söz Dâvûd *aleyhisselâm*'dan açılmışken, bir başka hadislerinde de Peygamber Efendimiz'in, Dâvûd *aleyhisselâm*'ın gün aşırı tuttuğu orucu ümmetine örnek göstermiş olduğunu hatırlatmak istiyoruz (bk. 152. hadis).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir peygamber olarak Dâvûd *aleyhisselam* kendi el emeğiyle geçinmeyi yeğlemiştir.
2. Durumu, görevi, ünvanı ne olursa olsun, müslümana kendi kazancıyla geçinmek yakışır.

543- وعنه أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « كَانَ زَكْرِيَّا عَلَيْهِ السَّلَامُ بَنَجَارًا » رواه مسلم .

543. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“ Zekerıyyâ *aleyhisselâm* marangozdu.”

Müslim, Fezâil 169. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticârât 5

Açıklamalar

Konuların açıklanmasında herkesin dikkatini çekecek misaller vermek eğitim ve öğretimde etkili bir yoldur. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz de, ümmetini dilencilikten sakındırıp elinin emeğiyle geçinmeye alıştırmak için böylesine etkili örnekler vermiştir. Bu da bir sünnettir. Önceki ve sonraki hadislerde Dâvûd *aleyhisselâm*, bu hadiste de Zekerıyyâ *aleyhisselâm* bu misalleri teşkil etmektedir. Zekerıyyâ *aleyhisselâm* marangoz, doğramacı veya dülgere diyebileceğimiz bir zenaat sahibi idi. Onun bu durumu peygamberliğine, peygamberliği de marangozluğuna aslâ mâni değildi. Bir zenaatle geçimini temin etmek şerefli bir yoldur. Nitekim İslâm âlimlerinin birçoğu, kendi el emekleriyle geçimlerini temin yolunu seçmiştir. Ancak bütün zamanını öğrenci yetiştirmeye hasrettiği için çalışmaya fırsat bulamayanlar, yaptıkları eğitim-öğretim hizmeti karşılığında geçinecek kadar ücret alma yoluna gitmişlerdir. Çoğu zaman da toplum onların verdikleri bu kesintisiz hizmeti, ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle desteklemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zekerıyyâ *aleyhisselâm* marangozlukla geçimini temin etmiştir.
2. Sanat veya zenaat sahibi olmak ve o yolla geçimini temin etmek övgüye değer bir davranıştır.
3. Elinin emeğiyle geçinmek peygamberler sünnetidir.

544- وعن المقْدَامِ بن مَعْدٍ يَكْرَبُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللهِ دَاوُدَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ » رواه البخاري .

544. Mikdâm İbni Ma'dikerib *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Hiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd *aleyhisselâm* da kendi elinin emeğini yedi.”

Açıklamalar

Elinin emeğiyle geçinip kimseden bir şey istemeden iffetli yaşama konusunda söylenecek en güzel ve son söz, hiç şüphesiz bu hadîs-i şerifte ifâdesini bulmaktadır. **“Kimse, kendi kazancından daha hayırlı bir rızık asla yememiştir.”**

Yukarıdan beri nakledilen hadislerden anlaşıldığına göre, dilencilik asla emek mahsülü bir geçim yolu sayılmamaktadır. Bu sebeple de müslümanın izzet ve şerefine, insanlık haysiyetine uygun düşmemektedir. O meşrû bir kazanç yolu olarak düşünülmemektedir.

Üç ana kazanç yolu bulunmaktadır: **Zirâat, ticâret, sanat.** Bunlardan hangisinin en temiz kazanç yolu olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. İmâm Şâfiî, ticâreti tercih ederken, Mâverdî, tevekküle daha yakın olduğu gerekçesiyle ziraatı öne geçirmiştir. Müellif Nevevî ise, “zirâat ile sanat, ticâretten önde gelir. Çünkü ziraat ve sanat, kişinin el emeği, göz nuru ve alın teridir. Bu ikisinden de ziraat daha tercihe şâyândır. Zira faydası daha geneldir, insanlara, hayvanlara yöneliktir” demektedir.

Hiz. Âişe vâlidemiz sahâbe-i kirâm'ın, kendi işlerinin işçileri olduklarını dile getirmektedir. Hatta çalışıp terledikleri için Hiz. Peygamber'in, *“Keşke mescide yıkanıp gelseler”* diye temenni ve tavsiyede bulunduğunu bildirmektedir (bk. Buhârî, Büyû' 15).

Bu ve yukarıda zikredilen hadislerden açıkça anlaşıldığına göre, insanın görevi ve sosyal mevkii ne olursa olsun, kendi işini kendisinin görmesi, geçimini el emeği ve alın teriyle temin etmesi övgüye lâyık bir davranıştır. Özellikle büyük şehirlerin sıkıntılı hayatında, hele hele ekonomik şartların ağırlaştığı günümüz ortamında, el becerisi gelişmiş, ev, bağ-bahçe işlerini bizzat yapabilir, ufak-tefek tamirleri gerçekleştirebilir olmak, insanlar için her yönüyle önemli, faydalı ve kârlıdır. Tüketime değil, üretime yönelik büyük-küçük her çaba övgüye lâyıktır. Her işini kendisi yapan kimselere, “Kimseye beş kuruş vermez, her şeyi kendisi yapar, pinti, cimri..” gibi bir takım ithamlar yönelmek asla doğru değildir. Herkes yapabildiği işi bizzat yapmalıdır. Tamir ücretlerinin nerede ise yeni eşyâ fiyatları düzeyine çıktığı günümüzde, evde ocakta onarılması gerekli işleri bizzat yapabilmek hem ekonomik hem de faydalı bir meşguliyettir. Unutmamak gerekir ki, Hiz. Peygamber de elbisesini diker, ayakkabısını tamir eder ve hayvanını bizzat sağlar, ev halkına ev işlerinde yardımcı olurdu.

Sanayi, ticâret ve hatta zirâatın, kısaca, ekonomik hayatın ve işletmeciliğin uluslararası boyut kazandığı, kazanç yollarının hem mâhiyet hem de çeşit olarak arttığı bir ortamda elinin emeğiyle geçimini temin etme tavsiyesi yeterli midir diye akla bir soru takılabilir.

Dinimiz, başkalarının imkânlarına göz dikerek onlardan isteyerek yaşamayı, 537. hadiste geçen çok zorunlu üç hal dışında, prensip olarak yasaklamıştır. Gerek bu suretle gerekse herkesin bizzat çalışıp rızıkını temin etmesini teşvik etmek suretiyle sadece kişilerin insanlık onurunu korumayı amaçlamış değildir. Milletlerin, başka millet ve devletlere muhtaç olmadan, el-avuç açmadan kendi ihtiyaçlarını karşılayacak, ekonomik ve sosyal gelişmelerini sürdürecektir, şevket ve devletini koruyacak yerli sanayilerini gerçekleştirmelerini de öğütlemiş olmaktadır. Yani dinimiz, dilenciliği fert çapında yasaklayıp da millet ya da ümmet bazında hoş görmüş değildir. Müslüman fertler için getirilen yasaklar, ümmet için öncelikle ve daha büyük boyutlarda getirilmiş demektir.

Günümüzde İslâm ülkelerinin, sahip olduğu ekonomik imkânları malesef kendi irâdeleri ve gayretleriyle değerlendirememekte olmaları, gelişmiş ülkelerin sömürgesi konumunda bulunmaları yürekler acısı bir durumdur. Tabî bu durum, yukarıdan beri açıklamaya çalıştığımız hadislerin ne kadar önemli, isâbetli ve kapsamlı tavsiyeler içerdiğinin de göstergesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. En temiz ve helâl rızık, kişinin bizzat çalışarak yani el emeğiyle kazandığıdır.
2. Geçim temini için bizzat çalışmak övgüye lâyıktır.

3. Millet ve ümmetlerin kendi ihtiyaçlarını kendi gayretleriyle temin etmeleri, hem varlıkları hem de bağımsızlıkları açısından son derece önemlidir.

4. Fertler için kötü olan dilencilik, milletler için öncelikle kötü ve yüz karasıdır.

5. El emeği, göz nuru, alın teri tavsiyesi, yerli sanayiın gerçekleştirilmesi tavsiyesidir.

6. Peygamber Efendimiz, ümmetine daima şerefli bir fert ve ümmet hayatı için gerekli olan ikaz ve önerilerde bulunmuş, yol göstermiştir.

60- باب الكرم والجود والإنفاق في وجوه الخير ثقة بالله تعالى

CÖMERTLİK

KEREM, CÖMERTLİK VE ALLAH'A
GÜVENEREK HAYIR YOLLARINA İNFAK ETMEK

Âyetler

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ [39]

1. “Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir.”

Sebe’ sûresi (34), 39

Bir anlamda el açıklığı diye ifade edilebilecek olan **kerem**, gerekeni gereken yerde gönül rızası ile harcamak demektir. **Cömertlik** de böylesi bir iyilik severliktir. **İnfak** ise, dinimizin hayır olarak bildirdiği herhangi bir yolda mal sarfetmek demektir. Allah Teâlâ, iyilik ve infakın, hiçbir kimse için “*Acaba sonuçsuz kalır mı*” diye bir kuşku konusu olmaması gerektiğini belirtmekte, hayır olarak harcanacak her şeye, onun yerine geçmek üzere bir karşılık vereceğini bu âyette bildirmektedir. Hatta Yüce Rabbimiz, bu karşılığın o yapılan iyilikten daha üstün olacağını da haber vermektedir: “**Kim bir iyilik yaparsa ona bundan daha hayırlı karşılık vardır.**” [Kasas sûresi (28). 84]. Bir başka âyette de bu **daha hayırlı karşılığın**, “**on kat iyilik**” olduğunu açıklamaktadır: “**Kim, Allah’ın huzuruna iyilikle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır**” [En‘âm sûresi (6), 160].

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَأَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ [272]

2. “Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah’ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa, karşılığı size tam olarak ödenir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız.”

Bakara sûresi (2), 272

Hayır ve iyilik olarak yapılan işlerin asıl faydası, bizzat o iyiliği yapanadır. Görünürde o iyilikten başkaları faydalanır ama, sonuçta ondan en çok yararlanacak olan, iyilik sahibidir. Bu gerçeği iyi bilen âlimlerimiz, bir çok iyilik yaparlar, sonra da öz nefislerinden başka kimseye bir iyilik yapmadıklarını söylerlermiş. Böylece de yaptıkları iyilikleri kimsenin başına kakmak gibi bir hatâyâ düşmezlermiş. Hayır ve iyilikten maksat, Allah rızasını kazanmak olmalıdır. Müminler başka amaçlarla değil, sadece bu maksatla infak ederler. Gâye Allah rızası olunca, bir hadîs-i şerifte ifade buyurulduğu gibi, “*Hanımının ağzına uzattığı bir lokmadan bile insan sevab kazanır.*”

Âyetin ilk kısmında yer alan “**kendi iyiliğiniz içindir**” ifadesi, “**Hayır olarak verdiğiniz ne varsa, karşılığı size tam olarak ödenir ve siz asla haksızlığa uğratılmazsınız**” beyânı ile açıklanmaktadır. Demektir ki, yapılan hayrın asıl hayrını, bizzat o hayrı işleyen görecektir. Hem de eksiksiz olarak...

Kerem ve cömertliğin bundan daha güçlü teşviki düşünülebilir mi?

وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ [273]

3. “Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.”

Bakara sûresi (2), 273

Her şeyi bilen Allah Teâlâ, kimin ne hayır işlediğini de mutlaka bilir. Bu âyet, insanların kendilerine yapılan iyiliği bilmekte, onu takdir ve itiraf etmekte kusurlu davranabileceklerini, ama Allah Teâlâ'nın kimin ne iyilik yaptığından aslâ gafıl olmadığını bildirmektedir. Böylece, iyilik yapacaklara, hem ilâhî bir garanti verilmiş olmakta hem de “İyiliğin Allah Teâlâ tarafından bilinmesi yeter” esası belirlenmektedir. Nitekim halkımız da “İyilik yap, denize at, balık bilmezse Hâlık bilir” diyerek konuya ait inancını dile getirir.

Bu üç âyette Allah Teâlâ, iyilik yapacaklara, cömert davranacaklara her çeşit garantiyi vermiş bulunmaktadır.

Hadisler

- وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا ، فَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكَةٍ فِي الْحَقِّ ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً ، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا » متفقٌ عليه .

معناه : يَنْبَغِي أَنْ لَا يُعْبَطَ أَحَدٌ إِلَّا عَلَى إِحْدَى هَاتَيْنِ الْحَصْلَتَيْنِ .

545. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ancak iki kişiye gıpta edilir:

Allah’ın verdiği malı hak yolunda harcamayı başaran kimse.

Yine Allah’ın kendisine verdiği ilim ve hikmet ile yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse.”

Buhârî, İlim 15, Zekât 5, Ahkâm 3, Temennî 5, İ’tisâm 13, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 268

Açıklamalar

“**Hased**” kelimesi bu hadîs-i şerîfte “**gıpta**” anlamındadır. **Gıpta**, başkasının elinde bulunan mal ve imkânların onun elinde kalmakla birlikte, bir benzerinin veya bir mislinin de kendisine verilmesini temenni etmektir. **Hased** ise, başkasının elindeki malın ondan alınıp kendisine verilmesini dilemektir. Gıptaya hased denilmesi mecâzî anlamdadır.

Gıpta, bir anlamda hayır ve güzelliklerin artmasını temenni etmektir. Ayrıca gıptanın kendisi bir iyilik ve güzelliştir. Hased, başkasına ait imkân ve iyiliklerin ondan alınıp kendisine naklini istemek olduğu için tam anlamıyla kıskançlıktır.

Mal ve servet sahibi olmak, böylece, Allah Teâlâ’nın bir lutfunu elde etmek elbette güzeldir. Ancak asıl güzellik ve hüner, Allah’ın lutfu olan malı, **hak yolunda harcamayı** başarabilmektir. Çünkü tecrübe göstermiştir ki, mal harcamakta insanların çoğu başarılı değildir. Aslında “*imtihan vesilesi*” olarak verilmiş olan “mal”, çoğu kimsenin başarısız bir imtihan geçirmesine vesile olmakta, azmasına, sapmasına, haksızlık yapmasına kapı açmaktadır.

Malın fitnesi her devirde yaygın olmuştur. Bu sebeple gıpta edilecek, özenilecek husus, mal sahibi olmak değil, az olsun çok olsun malı hak yolunda harcamaktır. Hadîs-i şerîf, işte bu çok önemli noktaya dikkatimizi çekmektedir. Demek oluyor ki, sahip olduğu malı hak yolda harcamasını başarabilen kimse, herkesin takdirini toplamaya hak kazanmış bir yiğit, bir büyük kahramandır. Çünkü malın fitnesinden yakasını kurtarıp onu güzellikler ve hayırlara vesile kılmasını bilmiştir.

İnsan elindeki maddî imkânı ya cimrilik yüzünden harcamaz, hayır hasenât yapamaz ya da tam tersi bir savurganlıkla ve fakat sadece kendi keyfince, hak-bâtıl, haram-helâl demeden yer içer, saçar savurur. Her iki durum da malın fitnesidir. Her iki olumsuz durumun örneklerini malesef toplumda sıkça görmek mümkündür.

Konumuzu ilgilendiren hadisin bu kısmıdır. Fakat Peygamber Efendimiz bu hadiste Allah'ın lutfettiği bilgi ve kavrayışı, hayatını yönlendirmekte kullanan ve başkalarını da bu büyük fazilete sahip kılmak için gayret gösteren kimseye de gıpta edilebileceğini bildirmektedir. Bilmek bir meziyet olmakla beraber, bilgi ve hikmetle amel etmek, daha büyük bir fazilettir. Hele o fazileti başkalarına kazandırmaya çalışmak ise elbette gıpta edilecek bir davranıştır.

Mal ve hangi anlamda olursa olsun hikmet, aslında biri maddî, biri mânevi iki büyük nimet ve değerdir. Ancak onların asıl değeri, yerli yerinde kullanılmalarıyla ortaya çıkmaktadır.

Hadîs-i şerîf 572 ve 1380 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mal ve ilim insanda cimrilik duygularını kamçılayan iki değerdir.
2. Bu iki nimeti hak yolunda değerlendirebilen kimseler gıpta edilmeye layık kişilerdir.
3. Gıpta güzel bir haslettir.

546- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَيُّكُمْ مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ ؟ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ . مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ . قال : « فَإِنَّ مَالَهُ مَا قَدَّمَ وَمَالٌ وَارِثُهُ مَا أَخَّرَ » رواه البخاري

546. Yine İbni Mes'ûd *radiyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ashabına:

- “**Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir?**” diye sordu. Onlar :

- Ey Allah'ın Resûlü! Hepimiz malımızı herşeyden fazla severiz, dediler.

Hz. Peygamber de:

- “**Kişinin kendi malı hayır yaparak önceden gönderdiği, mirasçısının malı ise, harcamayıp geriye bıraktığıdır!**” buyurdu.

Buhârî, Rikak 12

Açıklamalar

İnsanlar mal harcama veya saklama konusunda birbirinden farklıdır. Kimi vardır, eline geçeni yer içer veya muhtaçlara sadaka verir. Kimi de vardır, ne kendisine ve çocuklarına yeterince harcar ne de hayır hasenât yapar. Cimridir, pintidir. Beş kuruş harcamak istemez. Mal biriktirmeyi marifet sayar.

İşte Hz. Peygamber bu konuyu aydınlatmak üzere bir gün ashâbına, mirasçısının malını kendi malından daha çok sevenlerin kimler olduğunu sormuştur. Onlar da meseleyi sonuç itibarıyla ele alarak, herkesin kendi malını daha çok sevdiği cevabını vermişlerdir. Hz. Peygamber maksadını anlatmak üzere bir kimsenin kendi malı ile mirasçısının malının ne demek olduğunu tarif etmek suretiyle konunun bir kez daha düşünülmesini istemiştir.

Bilinen bir gerçektir ki, insan ne kadar zengin olursa olsun, öbür dünyaya nihayet bir kefen bezi ile uğurlanmaktadır. Hiç kimse malıyla gitmemektedir. Hal böyle olunca, herkesin kazandığı mal, netice itibarıyla mirasçılara kalmaktadır. Kazandığı malı yerli yerinde harcamayan kimse, mirasçısı için mal biriktiriyor demektir. Onun da o malı nasıl değerlendireceğini Allah bilir.

Malını seven kişi, onu beraberinde götüren kişidir. Yani elindeki serveti sevap olarak âhirete taşıyabilen kimse, kendi malını gerçekten seven kişi demektir. Bu durumu anlatmak için halkımız “ Ne verirsen elinle, o gider seninle” diyerek, insanın hayatta iken bizzat yapacağı iyiliğin gerçek iyilik olduğunu anlatır. Herkesin dünyadan nasibi, yiyip tükettiği, giyip eskittiği ya da tasadduk edip âhirete gönderdiği. Nitekim Yüce Rabbimiz de bir âyet-i kerîmede şöyle buyurmaktadır: “ **Ey iman edenler! Allah'a karşı saygılı olun ve herkes yarını için ne hazırladığına dikkat etsin!**” [Haşr sûresi (59), 18].

Bu hadîs-i şerîf, ölüm döşeginde iken malının bütününe veya çoğunu sadaka olarak vermeye kalkan kimseye hitâben söylenmiş olan “*Mirasçılarını zengin olarak bırakman, fakir bırakmandan senin için daha*

hayırlıdır” (bk. Buhârî, Cenâiz 36, Vesâyâ 2) hadisine ters düşmez. Çünkü hadisimiz, kişinin sağlığında yapması gereken iyilik ve yardımlarla ilgilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Malını seven, onu beraberinde âhirete götürebilendir. Yani hayatında iyilik yapabilen kimselerdir.
2. İleride mirasçısının olacak malın bekçiliğini yapmak akıllıca bir iş değildir.
3. Hadisimiz eldeki imkânların mümkün mertebe önceden âhîret azığı olarak gönderilmesini teşvik etmektedir.

547- وَعَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ » متفق عليه .

547. Adî İbni Hâtim *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun!”

Buhârî, Zekât 9, 10, Menâkıb 25, Rikak 49, 51, Edeb 34, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 66-68. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 1, Zühd 37; Nesâî, Zekât 63, 64; İbni Mâce, Mukaddime 13; Zekât 28

Açıklamalar

İnfak ve iyilikte önemli olan, yapılan iyiliğin miktarı değil, onun iyilik niyetiyle yapılmasıdır. Bu sebeple iyilik ve infakın sağlayacağı güzel sonuca herkesin elindeki imkân ne ise, onunla ulaşmaya çalışması, bu bilinç ve gayret içinde olması uygun olur. 141 numarada geçmiş, 694 numarada tekrar gelecek olan hadisimiz bize işte bu çağrıyla yapmaktadır: **“Yarım hurma ile de olsa, iyilik yapıp cehennemden korunmaya bakın!”** Atalarımız da konuya duydukları hassasiyeti “Yarım elma, gönül alma”, “Az veren candan, çok veren maldan” diye dile getirmişlerdir.

“Zenginlerin mallarından sadaka al” [Tevbe sûresi (9), 103] âyeti gelince, hadisimizdeki teşvikin de tesiri ile sahâbîler arasında sırtıyla yük taşıyıp sadaka vermek için çırpınanlar oldu. Hatta bir keresinde bir sahâbî iki avuç hurma getirdi. Münâfıklar “Allah bu adamın iki avuç hurmasına muhtaç değildir” diye onu küçümsediler. Bir başka sahâbî, epeyce yüklü bir para getirdi. Bu kez de münâfıklar “Bu bir gösterişten ibarettir” dediler. Bunun üzerine şu âyet indi: **“Sadakalar hususunda, mü’minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elem verici azap vardır”** [Tevbe sûresi(9), 79].

Azaptan kurtulmanın yolu iyilik yapmaksa, bunun azına çoğuna bakılmamalıdır. İyilik niyeti ile yapılacak her hayır mutlaka bir güzel sonuca ulaşacaktır. Nitekim bir âyette şöyle ifade buyurulmuştur: **“Allah’ın rızâsını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarfedenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisinti düşer (de yine ürün verir). Allah yaptıklarınızı görmektedir”** [Bakara sûresi (2), 265].

Öte yandan Âişe vâlidemizin, yanında iki kız çocuğu ile dilenen bir kadına, bulabildiği tek şey olarak bir hurma verdiği ve bunun Peygamber Efendimiz tarafından takdir edildiği de bilinmektedir (bk.270-271 numaralı hadisler). Hatta yine Hz. Âişe’nin, yanında bulunan bir üzüm tanesini bile sadaka olarak verdiği rivayet edilmektedir. Hayır da şer de küçük görülmemelidir. Zira Yüce Rabbimiz bu konuda çok açık bir şekilde şöyle buyurmaktadır: **“Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür”** [Zilzâl sûresi (99),7-8].

Dinimizde **sadaka**, iyilik ve hayrın genel adıdır. Sadaka niteliğine sahip olan her şey, hatta yarım hurma veya güzel bir söz başlı başına bir iyilik ve insanı cehennemden koruyan bir kalkandır. Bu sebeple iyiliğin azı çoğu değil, iyilik olarak yapılmış olması önemlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hiçbir iyilik küçük görülmemelidir.
2. Kişiyi cehennemden ve azaptan koruyacak olan yaptığı iyiliktir.
3. Herkesin kolayca bulabileceği bir nesne ile de olsa iyilik yapmaya bakmak gerekir.
4. Yapılan iyiliğin miktarı değil, iyilik niyeti ile yapılmış olması önemlidir.

548- وعن جابر رضي الله عنه قال : ما سئِلَ رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئاً قَطُّ فَقَالَ : لا . متفقٌ عليه .

548. Câbir *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* 'den bir şey istendiği zaman asla “yok” demezdi.

Buhârî, Edeb 39; Müslim, Fezâil 56

Açıklamalar

Her yönden mükemmel ve “en güzel örnek” olan Hz. Peygamber, kerem ve cömertlik bakımından da herkesten önde idi. Onun, insanların en cömerdi olduğuna, ramazan aylarında ise daha bir başka cömert davrandığına dair sahih rivayetler bulunmaktadır (bk. Buhârî, Edeb 39).

Câbir *radiyallahu anh* 'ın bu şehâdetinden de anlıyoruz ki, Hz. Peygamber kendisinden bir şey istenildiği zaman asla “yok” demez, kimseyi “reddetmezdi.” Bunun anlamı da her halde, “Varsa ve vermesi mümkünse verir, verecek bir şeyi yoksa, belki bir yerden bir yardım gelir diye bekler, veya yardım etmeyi va'd eder ya da güzel sözler söyleyerek isteyenin gönlünü alırdı” demektir. Hatta bir başka rivayette, “**Kendisinden bir şey istenildi mi, onu yerine getirmek isterse “evet, olur” der; eğer yapmak istemezse “hayır” demez sadece sükût ederdi**” denilmektedir. Nitekim Efendimiz, yiyecekler konusunda da aynı tavır içindeydi: “**Hiçbir yiyeceğe kusur bulmaz; canı isterse yer, istemezse yemezdi**” (Buhârî, Et'ime 21).

Hz. Peygamber, elinde mal varken sırf vermemek için asla “hayır, yok” dememiştir. Ancak özür beyânı anlamında “yok” demiştir. Nitekim “**Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde, sizi bindirecek bir binek bulamıyorum demiştin..**” [Tevbe sûresi (9), 92] âyeti bu hususu tesbit etmektedir.

Hz. Peygamber'in Tebük Harbi öncesinde Eş'arîlerin kendisinden binek istemeleri üzerine yemin ederek “*Vallahi size verecek bineğim yok*” buyurduğu (bk. Buhârî, Eymân 1, 4, 18) bildirilmektedir. Herhalde bu, Câbir *radiyallahu anh* 'ın haber verdiği genel tavrın yegâne istisnasıdır. Zaten daha sonra Hz. Peygamber, o yemininden dönerek Eş'arîlere 5 veya 6 deve vermiştir. Bu olayda Hz. Peygamber, bir konuda yemin etmiş bile olsa, zıddını hayırlı görünce, hayırlı olanı tercih etmek gerektiğini örneklemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber çok cömertti.
2. Kendisinden bir şey istenilince, varsa verir, yoksa “yok” demez, sükût ederdi.

549- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ ، فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا ، وَيَقُولُ الْآخَرُ : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُسْكًا تَلْفًا » متفقٌ عليه .

549. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Her sabah iki melek iner. Biri:

-Ya Rabb! İyilik edene malının karşılığını (halef) ver, der. Diğeri de:

-Ya Rabb!. Cimrilik edenin malını telef et, diye dua eder.”

Açıklamalar

297 numara ile de geçmiş olan hadisimizden anlaşıldığına göre iyilik de cimrilik de karşılıksız değildir. Ancak burada hemen işaret edilmesi gerekli olan nokta, telef edilmesi için beddua edilen mal, farz olan zekâtı verilmeyen maldır. Nâfile iyilik hususunda tenbellik edenler için telef istenmez.

Konu Ahmed İbni Hanbel'in rivayet ettiği bir hadiste daha açık şekilde şöylece dile getirilmiştir:

“Üzerine güneş doğan her gün iki melek şöyle seslenir: “Ey insanlar, Rabbinizin rahmetine geliniz. Az ama yeterli olan rızık, çok olup da azdıran maldan hayırlıdır.” Bu çağrıyı, insanlarla cinler dışında bütün yaratıklar duyar.

Güneşin battığı her gün iki melek yerlerini alıp insanlarla cinler dışında yeryüzü sakinlerine işittirecek şekilde: “Allahım, infak edene halef, etmeyene telef ver!” diye niyâz ederler (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 197).

Hadisimizdeki **halef** kelimesi, dünyada mal olarak karşılık, âhirette sevab olarak bedel anlamına gelmektedir. “**Ne infak ederseniz, Allah karşılığını verir**” [Sebe’ sûresi (34),39] âyet-i kerîmesinde açıklanan gerçek de budur. **Telef** de ya maddeten veya mânen yok olmayı ifade eder.

Meleklerin duasına mevzu teşkil etmesi, konunun önemini ve neticenin hadîs-i şerîfte dile getirildiği gibi tecelli edeceğini gösterir. Çünkü meleklerin duası makbuldür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyilik karşılıksız kalmaz.
2. Eli cimri, yüzü ekşi olmak hayır getirmez.
3. Hali vakti yerinde olduğu halde zekât vermeyen zenginlerin malı telefî hakeder.
4. Melekler dua ederler. Onların duasının makbûl olduğu, “*Amin diyen kimsenin bu duası, meleklerin âminine denk düşerse, geçmiş günahları bağışlanır*” (Buhârî, Bed’ül-halk 7) hadisinden anlaşılmaktadır.

550- وعنه أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « قال الله تعالى : أنفق يا ابن آدم يُنْفَقْ عَلَيْكَ » متفق عليه .

550. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, “Allah Teâlâ şöyle buyurdu” demiştir:

“Ey âdemoğlu! (Allah için) infak et ki, sana da infak olunsun!”

Buhârî, Tefsîru sûre (11) 2; Nefekât 1; Tevhid 35; Müslim, Zekât 36, 37. Ayrıca bk. İbni Mâce, Keffârât 15

Açıklamalar

“İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir” [Rahmân sûresi (55), 60] âyet-i kerîmesini hatırlatan bu kudsî hadis, Allah rızâsı için yapılacak hiçbir iyiliğin karşılıksız kalmayacağını ifade etmektedir.

Hadisin bazı rivayetlerinde (Meselâ, bk. Buhârî, Tefsîru sûre (11), 2) “Ey ademoğlu!” hitabı yoktur ve ifade de “*Enfık, Ünfik aleyke = Sen sadaka ver ki ben de sana vereyim*” şeklindedir.

Allah Teâlâ’nın sayısız nimet ve ikrâmları içinde yaşamaktayız. O’nun, “Ey kulum sen ver ki, ben de sana vereyim” buyurması, iyilik yapacak kimselere bu iyiliklerinin kesinlikle karşılıksız kalmayacağını bildirmek, bizleri hayır yapmaya teşvik etmek içindir. Aslında iyilik ve hayır yapmak da bir nasip meselesidir. Kimi insanlar çok rahat iyilik yaparken kimileri de isteseler bile yapamazlar. İyiliğin karşılığı yine iyilik

olduğuna göre, bazı kimseler iyilikle karşılanmaktan kendilerini mahrum bırakırlar. Yani iyilik yapmak yapabilmek de bir nimettir, onun da ayrıca şükürü gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyilikler karşılıksız kalmaz.
2. Allah yolunda infakta bulunana Allah Teâlâ infak ile karşılık verir.
3. Cömert kimse mahrum kalmaz.

551- وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما أَنَّ رجلاً سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم : أَيُّ الإسلامِ خَيْرٌ؟ قال : « تُطْعِمُ الطَّعَامَ ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ » متفقٌ عليه .

551. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre bir kimse Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Müslümanın hangi ameli daha hayırlıdır? diye sordu. Hz. Peygamber de:
  - “**Tanıdık tanımadık herkese yemek yedirmen ve selâm vermendir**” buyurdu.
- Buhârî, İmân 6, 20; İsti'zân 9, 19; Müslim, İmân 63. Ayrıca bk. Nesâî, İmân 12; İbni Mâce, Et'ime 1.

Açıklamalar

“**Yemek ikrâmı ve selâm ifşâsı**” hayır yapmakta iki önemli adımdır. Özellikle insanlar arası ilişkilerde bu iki hareket, bir çok olumlu adımların atılmasını sağlar.

“*Tanıdık tanımadık herkese*” kaydı, hadisin metninde selâm vermekle ilgiliymiş gibi gözükmektedir. Tercümeler de hep buna göre yapılmıştır. Ancak Ali el-Kârî'nin de işaret ettiği gibi, bu “*tanıdık tanımadık herkese*” kaydı, hem selâm verme hem de yemek yedirme tavsiyelerinin her ikisi için de geçerli olabilir. Biz bu ihtimali dikkate alarak tercümeyi ona göre yaptık. Yemek yedirmek ve selâm vermek toplumda sıcak ilişkilerin, köklü dostlukların kurulması ve güzelliklerin artması için iki önemli iyiliktir. Bunların muhataplarının “*tanıdık tanımadık herkes*” olması, her iki iyilik için de en geniş çerçevenin tesbiti anlamına gelir.

Burada önemli bir noktayı daha hatırlamakta fayda vardır. Sevgili Peygamberimiz, kendisine en üstün amellerin neler olduğunu soranlara, özellikle kendi durumları açısından yani onlar için en hayırlı ameli söylemek suretiyle cevap verirdi. Onun usûlü bu idi. O yüzden cevapları değişik olurdu. Buradan hareketle, hadisimizde ismi verilmeyen soru sahibinin yemek ikrâmı ve selâm verme konusunda biraz kusurlu biri olduğunu düşünebiliriz. Zira Efendimiz, o zâta bu iki hususu öncelikle öğütlemiştir.

Yemek ikrâmı da selâm ifşâsı da başlı başına birer cömertliktir. Benzer yönleri vardır. Zira insanlar, genellikle yakınlarına ve sevdiklerine ya da iltifat ve iyiliğe layık gördüklerine ikrâmda bulunur ve onlara selâm verirler. Oysa her iki halde de, kimseyi küçümsemeden herkese aynı davranabilmek son derece önemli bir olgunluk ve iyiliktir. Bazı kendini beğenmişler, gözlerinin kestiği kimselere selâm verirken çoğu insanı selâm vermeye lâyık görmezler. Bu asla doğru bir hareket değildir. Aynı şeyi yemek ikrâmında, dâvetlerde de görmek mümkündür. Oysa İslâmiyet yemek yedirmekte ve selâm vermekte böyle bir ayırımı gitmeden müslümanlara eşit davranmayı emretmektedir.

Zamanımızda özellikle büyük şehirlerde, kimin ne olduğunu hangi inanç ve düşünceye sahip bulunduğunu, çoğu zaman kestirmeye imkân yoktur. Buna rağmen tanıdık tanımadık herkese selâm vermek ve ikrâmda bulunmak, müslüman iyilik severliğinin anlaşılması bakımından da oldukça önemlidir. Çünkü **insan, ihsanın kuludur**. İyilik görmekten, iyisin denilmekten hoşlanmayan normal bir insan düşünmek mümkün değildir. Anormaller ise, zaten konu dışıdır. Onlara ne yaparsanız hayra geçmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman herkese iyilik yapmaya bakmalıdır.
2. İyilik konusunda, tanıdık tanımadık herkese yemek yedirmenin ve selâm vermenin özel bir yeri ve önemi vardır.
3. Toplumda sıcak ilişkilerin ve samimi dostlukların kurulmasına müslümanlar öncülük etmelidir.
4. Hz. Peygamber'in cevapları, soru soranların özel durumlarını dikkate alan önceliklere sahiptir.

552- وعنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « أَرْبَعُونَ خَصْلَةً أَعْلَاهَا مَنِيحَةُ الْعَنْزِ مَا مِنْ عَامِلٍ يَعْمَلُ بِخَصْلَةٍ مِنْهَا رَجَاءَ ثَوَابٍ وَتَصَدِيقٍ مَوْعُودٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا الْجَنَّةَ » رواه البخاري . وقد سبق بيان هذا الحديث في باب بَيَانِ كَثْرَةِ طُرُقِ الْحَيْرِ .

552. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kırk iyilik vardır. Bunların en üstünü, birisine sağıp sütünden faydalanması için ödünç olarak sütlü bir keçi vermektir. Kim, sevâbını umarak ve mükâfâtını Allah'ın vereceğine inanarak bu kırk hayırdan birini işlerse, Allah Teâlâ onu bu sebeple cennete koyar.”

Buhârî, Hibe 35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 42

Açıklamalar

140 numarada geçmiş olan hadisimiz, İslâm'da hayır ve iyilik yollarının çokluğunu, kerem ve cömertlik çeşitlerinin bolluğunu haber vermektedir. Özellikle kırsal kesimlerde ya da hayvancılığın yaygın olduğu yer ve yörelerde, sevâb için yapılacak iyiliklerden birini açıklamaktadır. Sütlü bir keçi veya koyunu sağıp sütünden yararlanması için ödünç olarak fakir komşuya vermenin 40 kadar iyiliğin en üstünü olduğunu bildirmektedir. Bu, koyun ya da keçi sürüsü olan kimse için, belki küçük görülecek bir iyiliktir. Ama sütünden istifade edeceği bir tek hayvanı bile olmayan bir fakir için büyük ikrâmıdır.

Eskiden, memleketimizde düğün ve sünnet yapanlara destek olmak maksadıyla emânet olarak sağmal inek veya koyun verilirdi. Fakir-fukara ailelere de sağıp sütünü içmesi, böylece geçimini sağlaması için sağmal hayvan vermek âdettendi. Bu güzel âdetlerin asıl kaynağı, bu tür yardımlaşmayı teşvik eden ve öven hadisimizdir. Tabii bu tür bir yardım, hayvan bakımına elverişli ortamlar için geçerlidir.

Demektir ki çevre şartlarına göre yapılabilecek bir çok hayır ve iyilik çeşidi bulunmaktadır. Mesele sevâbını Allah'tan bekleyerek ve iyilik niyetiyle bunlardan herhangi birini yapabilmektir.

Hadiste haber verilen 40 iyiliğin tek tek sayılmamış olması, iyilik niyetiyle yapılabilecek her hayıra imkân tanımak bakımından isâbetli olmuştur. Zira bu iyilikler sayılmış olsaydı, onlardan başka iyiliklere iltifat edilmeyebilirdi. Sağmal bir keçinin ödünç verilmesinin bile üstün bir iyilik ve cömertlik sayıldığı belirtilmek suretiyle müslümanların hayır yapmakta duyarlı ve gayretli davranmaları teşvik edilmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyilik ve hayır yolları çoktur.
2. İyilik niyetiyle yapılan hayırlar, hayr sahiplerine cennet kapılarını açar.
3. Yapılacak iyiliğin mahallî şartlara uygun olması, ayrıca bir iyiliktir.

553- عن أبي أمامة صدي بن عجلان رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «يا ابن آدم إِنَّكَ إِن تَبْدُلَ الْفَضْلَ خَيْرٌ لَّكَ ، وَإِنْ تُمْسِكَهُ شَرٌّ لَّكَ ، وَلَا تُلَامُ عَلَى كَفَافٍ ، وَإِذَا بِمَنْ تَعُولُ ، وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى » رواه مسلم .

553. Ebû Ümâme Suday İbni Aclân *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ey âdemoğlu! İhtiyâcından fazla olan malını sadaka olarak vermen senin için iyi; vermemen kötüdür. İhtiyacına yetecek kadarını elinde tutmaktan dolayı ayıplanmazsın. İyiliğe, geçimini üstlendiklerinden başla. Veren el, alan elden üstündür (unutma).”

Müslim, Zekât 97. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 32.

Açıklamalar

İnsanın zorunlu ihtiyaçlarından artan malını saklamayıp öncelikle geçimlerini üstlendiği kişilerden başlamak üzere ihtiyaç sahiplerine dağıtması, iyilik ve cömertlik gereğidir. Hiç şüphesiz her iyilik gibi faydası ve hayrı, böyle davranan kimseye yöneliktir. Çevresindeki insanlar ihtiyaç içinde kıvrılırken, elinde ihtiyaç fazlası imkânı bulunanların, cimrilik edip kimseye bir şey koklatmaması ise, lehlerine değil, aleyhlerinedir. Özellikle bu ihtiyaç sahipleri, bakımını üstlendiği kişiler ise, daha kötüdür. Nitekim bir hadîs-i şerîfte “Geçimini üstlendiği kişileri ihmal etmesi kişiye günah olarak yeter” (bk. 296. hadis) buyurulmuştur.

511 numarada geçmiş olan hadisimizde, özellikle ihtiyaç fazlasının infak edilmesi tavsiye edilmektedir. Bu orta yoldur. Zira kendisini başkasının yardımına muhtaç bırakacak şekilde nesi var nesi yoksa dağıtmak sonra da başkalarının kendisine bir şeyler vermesini beklemek asla doğru değildir. Böyle bir tavır cömertlik sayılmaz. Her şeyin bir ölçüsü vardır. Nitekim Sevgili Peygamberimiz, bütün malını sadaka olarak getirip :

- Ey Allahın Resûlü!. Al bunu, sadakadır. Sahip olduğum bütün malım budur, diyen kimsenin yüzüne bakmamış. Adam bu sözü üç kez tekrarlayınca, malı alıp adamın önüne bırakmış, sonra da:

- “Sizden biri elinde-avucunda ne varsa hepsini getiriyor ve bu sadakadır diyor; sonra oturup insanların kendisine yapacakları yardımı bekliyor. Sadakanın iyisi, vereni ihtiyaç içinde bırakmayandır” buyurmuştur (bk. Dârimî, Zekât 25).

Hız. Ebû Bekir’in bütün malını, Hız. Ömer’in imkânlarının yarısını tasadduk etmesi ve Hız. Peygamber’in kabul buyurması, onların kimseden bir şey beklemeyecek gönül tokluğuna sahip olmaları sebebiyledir.

Hadisimizde, elinde ihtiyaç fazlası imkânı olduğu halde, harcaması gerekli olan yerlere harcamayanların ilâhî azabı hakedeceklerine işaret buyurulmuş, ihtiyacı kadarını tutmasında ise hiçbir sakınca bulunmadığı bildirilmiştir. İyilik ve cömertlikte sıranın, geçimi üstlenilmiş kişilerden başladığına da ayrıca dikkat çekilmiştir. Sonuçta, bu kitapta bir çok kez tekrarlandığı gibi “Veren elin, alan elden üstün” ve hayırlı olduğu genel prensibi hatırlatılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İhtiyaç fazlası malı infak etmek ve infaka yakınlarından başlamak tam bir iyiliktir.
2. İhtiyacı olan malı elinde ihtiyâten tutmakta bir sakınca yoktur.
3. Geçimini üstlendiği kişileri ihtiyâc içinde bırakmak iyilik değil, kötülük getirir.
4. Vermek, almakdan her zaman üstündür.
5. Kendisini başkalarının yardımına muhtaç bırakacak şekilde varını yoğunu tasadduk etmek doğru değildir. Her şeyin bir kararı ve ölçüsü vardır.

554- وعن أنس رضي الله عنه قال : ما سئِلَ رسولُ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الإسلامِ شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاهُ ، وَلَقَدْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَأَعْطَاهُ غَنَمًا بَيْنَ جَبَلَيْنِ ، فَرَجَعَ إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ : يَا قَوْمِ اسْلِمُوا فَإِنَّ مُحَمَّدًا يُعْطِي عَطَاءَ مَنْ لَا يَخْشَى الْفَقْرَ ، وَإِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيُسْلِمَ مَا يُرِيدُ إِلَّا الدُّنْيَا ، فَمَا يَلْبَثُ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى يَكُونَ الْإِسْلَامُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا . رواه مسلم .

554. Enes *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, İslâm için kendisinden ne istenirse onu mutlaka verirdi. Hele bir keresinde yanına gelen bir adama iki dağ arasını dolduran bir koyun sürüsü verdi...Adam kabilesine dönünce :

- Ey milletim! (Koşun) müslüman olun. Çünkü Muhammed, fakirlik ve ihtiyaç korkusu duymadan çok büyük ikrâm ve ihsanlarda bulunuyor, dedi.

(Hadisin râvisi Enes diyor ki), kimileri sırf dünyalık elde etmek için müslüman olurlardı. Fakat çok geçmeden müslümanlık onların gözünde, dünyadan ve dünya üzerindeki her şeyden daha değerli hale gelirdi.

Müslim, Fezâil 57-58

Açıklamalar

Hadisimiz Hz. Peygamber'in, gerektiğinde insanların zengin veya fakir olduklarına bakmaksızın onlara ne kadar cömert davrandığını göstermektedir. Aslında Müslim'in bir başka rivayetinde (Fezâil 59) açıklandığı üzere, Efendimiz'in kendisine iki dağ arasını dolduracak kadar çok koyun verdiği kişi, Mekke'nin fethinden sonra müslüman olmuş ve fakat Huneyn ve Tâif savaşlarına müşrik olarak katılmış bulunan Safvan İbni Ümeyye idi.

Safvân, mal düşkünü biri olup kalbleri İslâm'a ısındırılması uygun görülen kimselerdendi. Hz. Peygamber bu gibi kimselere, Huneyn ganimetlerinden, onların akıllarından bile geçiremeyecekleri ölçüde ikramda bulunmuş, onlar da bu ikram karşısında İslâm'a olan düşmanlıklarından vazgeçmek zorunda kalmışlardı. Âlemlere hidâyet ve rahmet vesilesi olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz, herkesin derdine göre tedâvi uygulamış, insanların yepyeni bir İslâm kimliği kazanmalarına yardımcı olmuştur.

Peygamber Efendimiz'in, bağışta bulunurken mutlaka iyi müslüman aramaması, olaya insanların İslâm'a kazanılması açısından yaklaşması dikkat çekicidir. Demektir ki, farz olan zekât dışındaki ikram, ihsan ve yardımların henüz müslüman olmayan kalbleri kazanılması düşünülen kimselere, onların kalblerini kazanacak ölçü ve miktarlarda verilmesi, yetkililerin takdirlerine kalmış bir uygulamadır.

Günümüzde de kalbleri İslâm'a ısındırılması halinde, toplumun muhtelif kesimlerinde etkili olabilecek kimseler için böyle bir uygulama düşünülebilir. Özellikle, her türlü insan kazanma yöntemlerinin dünya çapında uygulandığı bir dönemde müslüman sermayenin, böyle bir yola girmesi, Hz. Peygamber devrindeki uygulamayı yeniden canlandırma anlamına gelir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, yokluk ve fakirlik korkusu duymayacak derecede cömertti.
2. O, iyiliği sadece iyilere yapmaz, iyi olmasını umduğu ve beklediği kimselere de yapardı.
3. Her insana, kendi anlayışına göre nüfuz etmeye bakmak gerekir.
4. İyilik ve ikram, insanların kalblerini kazanmakta en etkili yollardan biridir.

555- وعن عُمرَ رضيَ الله عنه قال : قَسَمَ رسولُ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَسَمًا ، فَقُلْتُ : يا رسولَ الله لَعَيَّرَ هَؤُلَاءِ كَانُوا أَحَقَّ بِهِ مِنْهُمْ ؟ قال : « إِنَّهُمْ خَيَّرُونِي أَنْ يَسْأَلُونِي بِالْفُحْشِ فَأُعْطِيَهُمْ أَوْ يُبْخَلُونِي ، وَلَسْتُ بِبَاخِلٍ »
رواه مسلم .

555. Ömer *radiyallahu anh* şöyle dedi

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* mal taksim etti. Ben:

- Ey Allah'ın Resûlü! Kendilerine mal verdiğiniz şu kimselerden başkaları o mala daha layıktır!" dedim. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Onlar beni iki durumla karşı karşıya bıraktılar: Ya çirkin sözlerle benden mal isteyecekler, vereceğim. Ya da vermeyeceğim bu defa da beni cimrilikle suçlayacaklar. Ben cimri değilim” buyurdu.

Müslim, Zekât 127

Açıklamalar

Altı hadis kitabı içinde sadece Müslim’de bulunan bu hadîs-i şerîf göstermektedir ki sevgili Peygamberimiz, insanların durumlarına ve İslâm izzetine en uygun şekilde davranırdı. Özellikle ihsan ve iyilikte, mal taksiminde, yeterince olgunlaşmamış kimseleri kollar, onların yanlış ve kaba davranışlara düşmemesine dikkat ederdi. Nitekim bu olayda görüldüğü gibi, Hz. Ömer’in bile kabullenmekte zorlandığı bir uygulamada bulunmuştu.

Hz. Peygamber, Hz. Ömer’e verdiği cevabıyla her hareketinin farklı bir sebebi olabileceğini göstermiştir. Bu olayda bazı kimselerin kendisine karşı doğru ve güzel olmayan iki davranış içinde olacaklarını sezmiş, o sebeple onları bu çirkinlikten kurtarmak için daha önce davranıp onları tatmin etmiş ve bir hata işlemelerini önlemiştir. Anlaşıldığına göre bu kimseler, henüz iman bakımından belli bir seviyeye ulaşamamış, İslâm muâşeret kurallarını henüz tam olarak içlerine sindirememiş, Peygamber’e karşı nasıl davranacaklarını bile öğrenememişlerdi. Hz. Peygamber ne onların kaba-saba sözlerle mal isteyip almalarına ne de istediklerini elde edememeleri halinde kendisini cimrilikle itham etmelerine fırsat bırakmamış, onlardan daha lâıyk kimseler varken, muhtemel çirkinlikleri önlemek maksadıyla bu kimselere mal vermiştir. Özellikle Hz. Peygamber’in, “Ben cimri değilim” buyurması dikkat çekicidir. Bilindiği gibi Efendimiz, cimrilikten ve pintilikten Allah’a sığınır.

Peygamber Efendimiz’in bu davranışı, ashâb ve ümmetine karşı duyduğu şefkat ve merhametin bir sonucudur. Toplumda üç-beş kuruş için gereksiz yere yalan - yanlış şeyleri konuşacak veya bazı yakışsız halleri aleniyete dökcek ve durup dururken günaha girecek kimseler daima vardır. Bütün bunları önleyici tedbirleri almak, iyilik ve ikram ile bunların önüne geçmek tercih edilmesi gerekli bir uygulamadır. Üstelik bu, başlı başına bir iyiliktir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kaba-saba ve câhil kimseleri idâre etmek, kabalıklarını önlemek için tedbir almak uygun olur.
2. Gerekiyorsa, ihsan ve ikramda bulunarak onların kabalık yapmalarına mani olmak câizdir.
3. İyilik ve ikram, her zaman kişiye lâıyk olduğundan dolayı değil, bazan da şerrinden korunmak veya onu kötülükten korumak için yapılır.
4. Hz. Peygamber cimrilikten nefret ederdi.
5. Yöneticiler, etraflarındaki kimselerin durumlarına göre hareket etmelidir.
6. İnsanların en kötüsü, şerrinden korunmak için öteki insanların tedbir almak zorunda kaldığı kimsedir.

556- وعن جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ : بَيْنَمَا هُوَ يَسِيرُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَقْفَلَةً مِنْ حُنَيْنٍ ، فَعَلِقَهُ الْأَعْرَابُ يَسْأَلُونَهُ ، حَتَّى اضْطَرُّوهُ إِلَى سَمُرَةٍ فَخَطَفَتْ رِدَائَهُ ، فَوَقَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : أَعْطُونِي رِدَائِي ، فَلَوْ كَانَ لِي عَدَدُ هَذِهِ الْعِضَاهِ نَعْمًا ، لَقَسَمْتُهُ بَيْنَكُمْ ، ثُمَّ لَا تَجِدُونِي بِخِيَلًا وَلَا كَذَابًا وَلَا جَبَانًا » رواه البخاري .

« مَقْفَلَةً » أَيُّ حَالِ رُجُوعِهِ . وَ « السَّمُرَةُ » : شَجَرَةٌ . وَ « الْعِضَاهُ » : شَجَرٌ لَهُ شَوْكٌ.

556. Cübeyr İbni Mut'im *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Huneyn Gazvesi'nden dönüŖte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yürürken bedevi arablar ganimetin taksimini ısrarla istemeye başladılar. Neticede Hz. Peygamber'i Semüre ağacının altında durdurdular. Cübbesi ağaca takılıp kaldı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* devesini durdurup:

“Cübbemi verin bana! Şayet Ŗu gördüğünüz ağaçlar kadar hayvanım olsaydı, onların tamamını size paylaştırırdım. Siz de benim cimri, yalancı ve korkak olmadığımı görürdünüz!” buyurdu.

Buhârî, Cihâd 24, Humus 19

Açıklamalar

Huneyn Gazvesi'nde bol miktarda ganimet elde edilmişti. Hz. Peygamber bu malların taksimini savaŖ sonrasına ertelemişti. Huneyn'den dönerken bir kısım bedeviler, taksimin geciktiği iddiasıyla ganimetin bir an önce dağıtılmasını istemeye başladılar. Bu konuda Hz. Peygamber'i sıkıştırıyorlardı. Hatta bazı rivayetlerde devesinin yolunu bile değiştirip onu malları taksime zorladılar. Neticede dikenli bir ağaç türü olan Semüre ağacının altına inmek zorunda bıraktılar. Buna rağmen Hz. Peygamber onların bu kabalıklarına bir Ŗey demiyor, kendilerini hoŖ karŖılıyordu.

Ağacın dikenlerine takılan cübbesini istedikten sonra, onlara: “Bırakınız bu ganimet malını, Ŗu gördüğünüz ağaçlar kadar şahsi hayvanlarım olsaydı, yine de onların tamamını aranızda taksim ederdim. Siz beni asla cimri, yalancı ve korkak olarak göremezsiniz.” buyurmak suretiyle, onları teskin etmiştir. Bu arada da kendisinin mal ve mülk ile meŖgul olmadığını, insanların doğruyu bulmaları için çalıştığını anlatmıştır.

Cömertliği, doğruluğu ve yiğitliği herkes tarafından bilinen Hz. Peygamber'i, ganimet mallarının taksimi konusunda böylesine sıkıştıran kimselerin, onu yeterince tanımadıkları ya da aşırı derecede mal düşkünü oldukları anlaşılmaktadır.

Kimi insanlar hep kendi arzuları ve düşünceleri doğrultusunda olayların gelişmesini isterler. Hele konu maddi çıkarla ilgiliyse iş daha da ciddileşir. İşte bu olayda da bunu görüyoruz. Şahsî çıkarını ön planda tutan bazı kimseler Hz. Peygamber'i etkilemeye çalışmışlar, hatta ganimetlerin taksiminde de bazı kimselere fazla mal verilmesi üzerine, o taksimin âdil olmadığını iddiaya bile kalkışmışlardır. O derecede ki, Hz. Peygamber, “Ben de âdil davranmazsam, dünyada kim âdil davranabilir?” diye kendilerini uyarma ihtiyacını hissetmiştir.

Bütün bu olaylarda Resûl-i Ekrem Efendimiz'in son derece tahammüllü ve bağışlayıcı bir tavır izlediği görölmektedir. Çünkü o, câhillerin davranışlarını bağışlamakla, onların kusuruna bakmamakla emrolunmuştur.

Hadisimizin burada zikredilmesinin sebebi, Hz. Peygamber'in cimri olmadığını, şahsi malını bile taksimden asla geri durmayacağını belirtmesi ve dolayısıyla cömertliği öngörmüş olmasıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cimrilik, yalancılık ve korkaklık gibi kötü huyların özellikle müslüman yöneticilerde bulunması asla yakışık almaz.
2. Hz. Peygamber, bağışlama, müsamaha ve eziyetlere katlanma gibi güzel huylara sahipti.

3. Gerektiğinde kişinin sahip olduğu üstün vasıfları, övünmek maksadı gütmekten belirtmesinde bir sakınca yoktur.

4. İdarecilik, son derece anlayışlı ve müsamahalı olmayı gerektirir.

557- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا ، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ عِزًّا وَجَلَّ » رواه مسلم .

557. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sadaka vermek malı eksiltmez. Kul başkalarının hatalarını bağışladıkça Allah da onun şerefini artırır. Kim Allah için alçak gönüllü davranırsa, Allah da onu yükseltir.”

Müslim, Birr 69. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 82

Açıklamalar

604 numara ile Tevâzu bahsinde tekrar gelecek olan hadisimiz “*Sadaka malı eksiltmez*” beyânından dolayı buraya alınmıştır. Çok net ve kesin bir ifade ile Sevgili Peygamberimiz, sanılanın aksine, sadakanın malı eksiltmeyeceğini müjdelemektedir. Çünkü Allah Teâlâ, tasadduk edilen her şeyin karşılığını vereceğini vâdetmiştir. Bununla ilgili âyetler ve açıklamalar bu konunun baş tarafında geçmiştir.

Sadaka, Allah’a yakınlık maksadıyla harcanan mal demektir. Onun dünyadaki peşin faydasını malı arttırdığı için alan; âhiretteki faydasını ise sevabı kat kat olduğu için veren görür.

Kendisinden sadaka verilen mal, bereketlenir. Verene de Allah verir. Görünürde bir azalma var gibi gelse bile, karşılığı ya dünyada ya âhirette ya da her ikisinde birden en az on misli ile alınacağından mal mânen ve maddeten bereketlenmiş ve artmış olur. Yani sadaka malı ya maddeten ya mânen artırır, kesinlikle eksiltmez. O halde cimri davranmaya gerek yoktur. Cömertlik bereket getirir.

Hz. Peygamber, sadakanın malı eksiltmediğine sanki bir başka örnek verir gibi, cezalandırmaya gücü yettiği halde insanların kusurlarını affeden kimsenin izzet ve şerefine artacağını, mütevâzi davrananların da Allah Teâlâ tarafından şeref ve itibarlarının yükseltileceğini bildirmiştir. Bu üç husus da ilk bakışta bir eksiklikmiş gibi gözükse de sonuçlarının fevkalâde yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Aslında af ve tevâzu da huy bakımından sadaka anlamındadır.

O halde hadisimizin mânası, her güzellik ve iyilik, bereket, şeref ve izzet kaynağıdır, demek olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah için verilen sadaka malı noksanlaştırmaz. Sadakanın bereketi mutlaka görülür.
2. Dünyada malını arttırmak, ahirette sevabını çoğaltmak isteyen sadaka vermelidir.
3. Şeref ve izzetini yüksetmek isteyen de, insanlara karşı alçak gönüllü ve bağışlayıcı olmalıdır.

558- وعن أبي كبشة عمرو بن سعد الأثماري رضي الله عنه أنه سمع رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « ثَلَاثَةٌ أَقْسِمُ عَلَيْهِنَّ وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا فَاحْفَظُوهُ : مَا نَقَصَ مَالُ عَبْدٍ مِنْ صَدَقَةٍ ، وَلَا ظَلِمَ عَبْدٌ مَظْلَمَةً صَبَرَ عَلَيْهَا إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ عِزًّا ، وَلَا فَتَحَ عَبْدٌ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ ، أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا . وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا فَاحْفَظُوهُ . قَالَ إِنَّمَا الدُّنْيَا لِأَرْبَعَةِ نَفَرٍ :

عَبْدٍ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا وَعِلْمًا ، فَهُوَ يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ ، وَيَصِلُ فِيهِ رَحْمَهُ ، وَيَعْلَمُ لِلَّهِ فِيهِ حَقًّا فَهَذَا بِأَفْضَلِ الْمَنَازِلِ .

وَعَبْدُ رَزَقَهُ اللَّهُ عِلْمًا ، وَلَمْ يَرْزُقْهُ مَالًا فَهُوَ صَادِقُ النَّيِّ يَقُولُ : لَوْ أَنَّ لِي مَالًا لَعَمِلْتُ بِعَمَلِ فُلَانٍ ، فَهُوَ نِيَّتُهُ ، فَأَجْرُهُمَا سَوَاءٌ .

وَعَبْدُ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا ، وَلَمْ يَرْزُقْهُ عِلْمًا ، فَهُوَ يَخْطُ فِي مَالِهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ، لَا يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ وَلَا يَصِلُ رَحْمَهُ ، وَلَا يَعْلَمُ لِلَّهِ فِيهِ حَقًّا ، فَهَذَا بِأَخْبَثِ الْمَنَازِلِ .

وَعَبْدٌ لَمْ يَرْزُقْهُ اللَّهُ مَالًا وَلَا عِلْمًا ، فَهُوَ يَقُولُ : لَوْ أَنَّ لِي مَالًا لَعَمِلْتُ فِيهِ بِعَمَلِ فُلَانٍ ، فَهُوَ نِيَّتُهُ ، فَوَزَرَهُمَا سَوَاءٌ »
رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

558. Ebû Kebşe Amr İbni Sa'd el-Enmârî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre o, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir:

“Haklarında yeminle söz söyleyebileceğim üç haslet vardır; iyi belleğiniz!

Sadaka vermekle kulun malı eksilmez.

Uğradığı haksızlığa sabredenin Allah şerefini arttırır.

Dilenme kapısını açan kimseye Allah, fakirlik kapısını açar. (Veya buna benzer bir cümle söyledi).

“Yine size bir söz daha söyleyeceğim, onu da iyi belleğiniz” dedi ve şöyle buyurdu:

“Dünyada dört kısım insan vardır:

(Birincisi) Allah'ın kendisine mal ve ilim verdiği kimsedir. Bu kişi Allah'a karşı saygılı davranır, hısımlarını görüp gözetir, o maldaki Allah'ın hakkını yerine getirir. Bu, en üst derecedir.

(İkincisi), Allah'ın kendisine ilim verip mal vermediği iyi niyetli kimsedir. O, iyi niyetle, “Eğer malım olsaydı ben de falan adam gibi davranırdım” der. Bu, iyi niyetinin karşılığını görür. İkisinin sevabı eşittir.

(Üçüncüsü), Allah'ın mal verip ilim vermediği kimsedir. O bilgisizliği yüzünden malını gelişi güzel harcar, Allah'a karşı sorumlu davranmaz, hısımlarını görüp gözetmez, o malda Allah'ın hakkı olduğunu idrak etmez. Böylesi kişi, en kötü durumdadır.

(Dördüncüsü), Allah'ın ne mal ne de ilim verdiği kimsedir. Bu kişi der ki, “Eğer malım olsaydı, ben de falan gibi yer-içerdim”. Bu da niyetinin karşılığını görür. Binaenaleyh bu iki kişinin vebâli eşittir.”

Tirmizî, Zühd 17

Ebû Kebşe el-Enmârî

Künyesiyle meşhur olan ve ismi kaynaklarda Amr veya Ömer olarak iki ayrı şekilde verilen Ebû Kebşe, Enmâr kabilesine mensup bir sahâbidir. Şamlılardan sayılır. Hz. Peygamber'den ve Hz. Ebû Bekir'den rivayetleri vardır. Kendisinden de oğulları Abdullah ve Muhammed hadis rivayet etmiştir. Tirmizî ve İbni Mâce onun hadislerini kitaplarına almışlardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadiste, mecbur olmadığı halde sırf mal biriktirmek maksadıyla dilencilığe kalkışan kimseyi Allah Teâlâ'nın fakirlikle cezâlandıracağı bildirilmektedir. Hadisimizde sadaka ve dilencilikten bahsedildiğine göre, ikinci cümledeki “*haksızlık*” da her halde ekonomik açıdan bir haksızlık olmalıdır. Nitekim hadisin bundan sonraki kısmında da ağırlıklı olarak mal ve mal sarfından bahsedilmektedir.

Uğradığı haksızlığa sabır ve tahammül göstermek, haksızlığa râzı olmak anlamına gelmez. Bu, “**Sen kötülüğü en güzel bir şekilde önle!**” [bk. Fussilet sûresi (41), 34] âyetindeki tavsiyenin uygulaması demektir. Sonucu da yine aynı âyette haber verildiği gibi, “**candan dostluk**”ların oluşmasıdır.

Hadisimizin ikinci kısmında açıkça görüldüğü gibi ilim de mal gibi insanlara lutfedilmiş bir tür rızıktır. Hatta mal nimetinin nasıl kullanılması gerektiğini bilmeye ve dünyayı değerlendirmeye yarayan çok daha kapsamlı ve insanı kemâle ulaştırıcı bir rızıktır. Hatta bu sebeple bir hadis-i şerifte, “*Ortaya konulmayan, istifadeye sunulmayan ilmin, kendisinden infakta bulunulmayan bir hazine gibi olduğu*” (bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 499] bildirilmiştir. Öte yandan fakir bile olsalar âlimler, “**Kendilerini rızıklandırıdığımız nimetlerden infak ederler**” [Bakara sûresi (2), 3] âyetinin anlam sınırları içindedirler.

Ayrıca hadisimizde, iyi ve kötü niyetin kişiye, sanki iyiliği ve kötülüğü bizzat işlemiş gibi sevap ve günah kazandıracağı çok çarpıcı bir biçimde ortaya konulmuştur. Birinin iyilik yaparak kazandığı sevabı, bir başkasının sırf iyi ve samimi niyetinden dolayı alması çok güzeldir. Ancak birinin işlediği hatalar sebebiyle kazandığı günahı, bir başkasının sırf ona özendiği ve onun gibi olmak istediği için üstlenmesi, “*durduk yerde günaha girmek*” demektir. Bu durum, yani birinin işleyerek hakettiği vebâli ötekinin işlemediği halde sırf niyeti sebebiyle haketmesi, “*Allah Teâlâ, işlemedikleri sürece gönüllerinden geçen kötülüklerden dolayı ümmetimi sorumlu tutmaz*” (Bk. Buhârî, İtk 6; Talak 11; Eymân 15; Müslim, İman 201-202) hadisine ilk bakışta muhalif gibi geliyorsa da öyle değildir. Çünkü hadisimizde “*Malım olsaydı ben de onun gibi keyfimce harcardım*” diye niyetini, sadece içinden geçirmekle kalmadığına, diliyle açıklamış olduğuna dikkat çekilmektedir. Böyle olunca artık o bir anlamda fiil haline dönüşmüş gibidir. Öte yandan işi inceden inceye araştıran âlimler, “*İnsanın içinden geçenler dolayısıyla sorumlu tutulmaması, o şeylerin yerleşik bir niyet ve karar haline gelmemesine bağlıdır. Bir azm ve değişmez karar haline gelmişse, kişi onu henüz işlememiş ve diliyle söylememiş bile olsa, günah olarak kaydedilir*” demektedirler (bk. 12. hadis). Hiç kuşkusuz bu yorum, her iki hadisin birbiriyle çelişik olmadığını, farklı durumlara yönelik olduklarını açıkça ortaya koymakta ve doğru olarak anlaşılmasını sağlamaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadaka malı eksiltmez.
2. Uğradığı haksızlığı sabır ve tahammülle karşılayanın izzeti artar.
3. İhtiyacı yokken dilencilığe yeltenen, fakirlikle cezalandırılır.
4. İlim, maldan üstündür. Çünkü malın nasıl kullanılması gerektiği, neleri nasıl yapmanın doğru olduğu ilimle bilinir.
5. Kişi niyetiyle hem sevab hem de günah kazanabilir. İyi şeylere niyet etmek ve iyi niyetli olmak müslümana iyilik kapılarını açar.

559- وعن عائشة رضي الله عنها أَنَّهُمْ دَبَّحُوا شَاةً ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَا بَقِيَ مِنْهَا؟ » قَالَتْ : مَا بَقِيَ مِنْهَا إِلَّا كَتِفُهَا ، قَالَ : « بَقِيَ كُلُّهَا غَيْرَ كَتِفِهَا » رواه الترمذي وقال حديث صحيح .

ومعناه : تَصَدَّقُوا بِهَا إِلَّا كَتِفَهَا فَقَالَ : بَقِيَتْ لَنَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا كَتِفَهَا .

559. Âişe *radiyallahu anhâ*’dan rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem’in ailesi bir koyun kesmişlerdi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir ara:

- “Ondan geriye ne kaldı?” diye sordu. Hz. Âişe:
- Sadece bir kürek kemiği kaldı, cevabını verdi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber;

- “Desene bir kürek kemiği hariç, hepsi duruyor!” buyurdu.

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz'in infak ve iyilik yapmayı çok sevdiği, onun son derece cömert davrandığı şimdiye kadar bir çok hadîs-i şerîfte geçmiş bulunmaktadır. Burada Resûl-i Ekrem Efendimiz, Allah rızâsı için kestikleri bir koyundan, ne kadarının dağıtıldığını, dağıtılmayan ne kaldığını öğrenmek istiyor. Kendisi gibi cömert olan hanımlarının, koyunun kürek kemiği dışında tamamını dağıttıklarını haber alıyor. İşte o zaman Sevgili Peygamber'imiz, son derece yüksek, özlü, güzel ve anlamlı bir tesbit ve açıklamada bulunuyor:

“Desene, bir kürek kemiği (veya butu) hariç, hepsi duruyor.”

Peygamber Efendimiz'in bu cevabı, insanlara iyilik olsun diye verilen ve dağıtılan hiçbir şeyin kayıp olmadığını, onun, veren adına kaydedildiğini, aslında infak edilmeyen malın elden çıkmış sayılması gerektiğini pek nefis bir ifade ile ortaya koymaktadır. **“Ne infak ederseniz o sizin lehinizedir”** [bk. Bakara sûresi (2), 272], **“İnfak ettiğinizin karşılığını Allah verir”** [Sebe' sûresi (34), 39] âyetleri, bundan daha güzel, nasıl yorumlanabilir?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah için yapılan hiçbir iyilik zâyî olmaz.
2. İnfak edilen, aslında infak edenin yanında kalır. “Ne verirsene elinle o gider seninle” sözü, bu kesin gerçeğin halkımızca ifadesidir.
3. Malının yanında kalmasını isteyen, onu fakirlere tasadduk etmelidir.

560- وعن أسماء بنت أبي بكر الصديق رضي الله عنهما قالت : قال لي رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لا تُوكِي فَيُوكِي الله عَلَيْكَ » .

وفي رواية « أَنْفَقِي أَوْ أَنْفِجِي أَوْ أَنْضِجِي ، وَلَا تُخْصِي فَيُخْصِي الله عَلَيْكَ ، وَلَا تُوعِي فَيُوعِي الله عَلَيْكَ » متفقٌ عليه . وَ « أَنْفِجِي » بالحاء المهملة : هو بمعنى « أَنْفَقِي » وكذلك : « أَنْضِجِي » .

560. Esmâ Binti Ebû Bekir *radiyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Esmâ, “Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu” demiştir:

- **“Kesenin ağzını sıkma! Allah da sana sıkarak verir!”**

Bir rivayette (Müslim, Zekât 88) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“İnfak et sayıp durma, Allah da sana karşı nimetini sayıp esirger. Paranı çömlekte saklama, Allah da senden saklar.”

Buhârî, Zekât 21; Müslim, Zekât 88. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd. Zekât 46; Tirmizî, Birr 40; Nesâî, Zekât 62

Açıklamalar

Hiz. Peygamber, Esmâ *radiyallahu anha*'ya hitâben cömertliğin önemini, cimri davranılması halinde neler olacağını bildirmek suretiyle anlatmıştır. Bunu da halk arasında yaygın olan bir üslupla ifade ederek: *Para kesesinin ağzını iple boğma, yani eli sıkı ve cimri biri olma! Aksi halde Allah da sana olan nimet ve ikram hazinesinin ağzını bağlar, nimetini senden esirger*, buyurmuştur.

Cimri kimseler keselerinin ağzını sıkıca bağladığı, para çıkınlarını birkaç defa sarmaladığı için halkımız onlardan “ne kirli çıkıdır ooo!” diye bahseder.

Hadisin öteki rivayetinde râvinin tereddüdünün sonucu olarak birbirine yakın mânada bir kaç kelimenin yer aldığı görülmektedir. Bu kelimelerin her birinin kullanılmış olduğu ihtimalini gözönüne alarak hepsini birden tercüme edersek şöyle bir cümle kullanmamız gerekir: “Allah rızâsı için infak et, bol bol ver, âdeta etrafa su döker gibi iyilik saç, cömert ol, sakın malını, parayı sayıp saklamaya kalkışma, Allah da sana sayar ve nimetini senden esirger”. Bu ifadeler Hz. Peygamber’in, konuya ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Sevgili Peygamberimiz, “insan nasıl davranırsa onun karşılığını görür” demek istemektedir. “**Siz ne infak ederseniz, Allah onun karşılığını verir**” âyetini [Sebe’ suresi (34), 39] bir başka şekilde hatırlatıp teyid etmiştir. “Ceza amelin cinsinden olur” kuralı da böylece gerçekleşmiş olacaktır.

Malı veya parayı saklayıp biriktirmeye kalkışmak, yani böylece cimrilik yapmak aslında insanın, kendisine yönelecek maddî ve mânevî ikram ve ihsanlara kapıyı kapamak demektir. Bu da akıllıca bir iş değildir. Bu sebeple Hz. Peygamber, sürekli eli açık ve cömert davranmayı tavsiye etmiştir. Hadisimizin Buhârî’deki rivayeti, “(Az da olsa) gücün yettiği kadar sadaka ver” diye sona ermektedir.

Bu da gösteriyor ki cömertlik, çok vermekten ibaret değildir. İnsanın gücü ölçüsünde, az olsun çok olsun bir şeyler vermeyi, eli sıkı olmamayı benimsemesi ve öyle davranması demektir. Bunu alışkanlık haline getirmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cimrilik, mahrumiyet sebebidir.
2. İkram ve infak edene Allah Teâlâ da bol bol ikram ve ihsanda bulunur.
3. Cömert davranmak kadın-erkek her müslüman için hem bir fazilet hem de zenginlik vesilesidir.
4. Hz. Peygamber infakta bulunmayı ısrarla tavsiye etmiştir.

561- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُنْفِقِ ، كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ مِنْ تَدْيِهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا ، فَأَمَّا الْمُنْفِقُ ، فَلَا يُنْفِقُ إِلَّا سَبْعَتَ ، أَوْ وَفَرَّتْ عَلَى جِلْدِهِ حَتَّى تُخْفِيَ بَنَانَهُ ، وَتَعْفُو أَنْزَرَهُ ، وَأَمَّا الْبَخِيلُ ، فَلَا يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيْئاً إِلَّا لَزِقَتْ كُلُّ حَلَقَةٍ مَكَانَهَا ، فَهُوَ يُوسِّعُهَا فَلَا تَتَّسِعُ » متفقٌ عليه .

و « الْجَبَّةُ » الدَّرْعُ ، وَمَعْنَاهُ : أَنَّ الْمُنْفِقَ كُلَّمَا أَنْفَقَ سَبْعَتَ ، وَطَالَتْ حَتَّى تَجُرَّ وَرَاءَهُ ، وَتُخْفِيَ رَجْلَيْهِ وَأَثَرَ مَشْيِهِ وَخُطَوَاتِهِ .

561. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre o, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

“Cimri ile cömerdin durumu, göğüsleri ile köprücük kemikleri arasına zırh giyinmiş iki kişinin durumuna benzer. Cömert, sadaka verdikçe, üzerindeki zırh genişler, uzar, ayak parmaklarını örter ve ayak izlerini siler. Cimri ise, bir şey vermek istediğinde zırhın halkaları birbirine iyice geçer, onu sıkıştırır; genişletmek için ne kadar çalışsa da başaramaz.”

Buhârî, Cihâd 89; Zekât 28, Talâk 24; Libâs 9; Müslim, Zekât 76-77. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 61

Açıklamalar

Çok fazla önem arzetmeyen kelime farklılıklarıyla rivayet edilmiş olan hadisimiz, cimri ve cömert kimselerin ruh hallerini güzel bir benzetme ile edebî bir tarzda anlatmaktadır. Ruhî ve mânevî bir olayı şeklî ve maddî bir misalle somutlaştırarak anlatmak, meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Eğitim ve öğretimde bu uygulama hep yapılagelmiş-tir.

Sevgili Peygamberimiz bu hadislerinde, fakir-fukaranın yardımına koşan cömert kimsenin gönlünde huzur, vicdanında engin bir ferahlık meydana geleceğini bildirmektedir. Adetâ boğazına sarılıp kişiyi sıkıştıran duygular zırhı, cömert kimse için yumuşar genişler ve hatta bütün ayıplarını örten koruyucu ve çok rahat bir elbise haline dönüşür. Cömert adam, iyilik ve yardımseverlikten duyduğu huzurun, ta parmak uçlarına kadar bütün vücudunu kapladığını hisseder. Cömertlik sayesinde görünür ve görünmez ayıplarının örtülmüş olmasından dolayı son derece mutlu olur.

Cimri, çevresindeki yardıma muhtaç insanlara ve dindaşlarına karşı duyarsız ve katı davranan kimsedir. Adeta kendisini demir zırhla koruma altına almıştır. Fakat ne de olsa insandır. Arada bir birilerine yardım etmeye niyetlenecek olsa, kendisini cimrilik duygularının yoğun ve nefes aldırılmaz baskısı ve sıkıştırmaları altında hisseder. Üzerindeki zırhın halkaları birbirine iyice kenetlenmiş kimsenin, biraz rahatlamak için onu açmaya çalışıp başaramadığı gibi cimri de, cimrilik duygularının baskısından kurtulup da iyilik yapamaz. Gönlünde başkalarına yardım etmiş olmanın huzur ve rahatlığını yaşayamaz. Kendi katı ve dar dünyasında, tepeden turnağa cendere içindeymiş gibi bunalır kalır. Eli bir türlü iyiliğe uzanamaz. Onun için bu, yeter ıstırap ve cezâdır.

Bilinen bir gerçektir ki, cömert kişi sadaka verir, iyilik ve infakta bulunurken elini açar ve yayar. Cimri ise, kendisini sıkar, ellerini yumar; kimseye bir şey koklatmak istemez. Hadisimiz, biri son derece rahat, öteki son derece sıkıntı içinde olan işte bu iki kişinin hallerini tasvir etmektedir.

Cimri ve cömert kimselerin iç dünyasını ve onların hareketlerini etkileyen duygularını ve sonuçta onların yaşadıkları huzur veya rahatsızlığı böylesine canlı bir örnekle ortaya koyan Hz. Peygamber, kısıtlı imkânlar içinde bile insanların yapacakları iyilikler sebebiyle çok mutlu ve huzurlu olabileceklerini anlatmakta, insanları imkân nisbetinde cömert davranmaya davet etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cömert kişi bir iyilik yapmak istediği zaman içinde hiçbir sıkıntı duymadan kolayca yapar.
2. Cimri bir iyilik yapmak isterse, elini kıpırdatamayacak derecede bir baskı ve sıkıntı hisseder. Sanki boğazında nefes almasını zorlaştıran bir demir zırh vardır. Öylesine sıkıntı hisseder ve iyilik yapmayı başaramaz.
3. Cömertlik, hem dünyada hem de âhirette mutluluk ve huzur demektir.
4. Rahat etmek, görünür ve görünmez hatalarının baskısından kurtulmak isteyenler, iyilik yapmalı, sadaka vermeli, çevrelerine karşı cömert davranmalıdırlar. Çünkü cömertlik ayıpları örter, kusurları silip yokeder.

562- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ ، وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ فَإِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُهَا يَمِينِهِ ، ثُمَّ يُرِيهَا لِصَاحِبِهَا ، كَمَا يُرِي أَحَدُكُمْ فَلَوَّهُ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ » . متفق عليه

« الْقَلْوُ » بفتح الفاء وضم اللام وتشديد الواو ، ويقال أيضاً : بكسر الفاء وإسكان اللام وتخفيف الواو : وهو المهر .

562. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kim, helâl kazancından bir hurma kadar sadaka verirse, - ki Allah, helâlden başkasını kabul etmez - Allah o sadakayı kabul eder. Sonra onu dağ gibi oluncaya kadar, herhangi birinizin tayını büyüttüğü gibi, sahibi adına ihtimamla büyütür.”

Buhârî, Zekât 8; Tevhîd 23; Müslim, Zekât 63, 64. Ayrıca bk. Tirmizî, Zekât 28, Nesâî, Zekât 48; İbni Mâce, Zekât 28

Açıklamalar

Yüce Kitabımız'da Allah Teâlâ'nın fâizi batıracağı, sadakaları arttıracığı [bk.Bakara sûresi (2),276] bildirilmiştir. Hadisimiz, helâlinden verilen sadakaların Allah Teâlâ tarafından nasıl büyütüldüğünü, herkesin anlayacağı bir misalle anlatmaktadır. Güzel bir küheylan yavrusuna sahip olan kimse o güzel tayı, büyük bir at olsun diye nasıl özenle bakar, büyütür, beslerse; Allah Teâlâ da kulun helâl maldan verdiği değer veya miktar bakımından bir hurma kadar olan sadakayı kabul buyurur ve o kişi adına yine miktar veya sevab olarak dağ gibi oluncaya dek arttırır. Neticede bir hurma tanesi sadaka veren kimse, dağ kadar mal tasadduk etmiş gibi olur. Sadakaların Allah tarafından arttırılması, ecir ve sevaplarının katlanmasıyla olur.

Ancak burada, hadiste geçen ara cümlecikte de belirtildiği gibi, sadakanın helâl yoldan kazanılmış temiz bir maldan verilmiş olması son derece önem arz etmektedir. Zira Allah Teâlâ, helâl ve temiz olmayan hiç bir sadakayı asla kabul buyurmaz. Haram maldan verilen sadakayı kabul etmesi, haramı emretmiş olması anlamına gelir ki, Allah hakkında asla böyle bir şey düşünülemez. O sebeple Allah katında, sahibi adına arttırılacak olan sadakanın azlığı çokluğu değil, helâl maldan verilmiş olması önem taşımaktadır. Cenâb-ı Hakk'ın yüce katına ancak temiz olan sözler ve işler ulaşabilir. Yücelik isteyen, önce kendi kalitesine dikkat etmek zorundadır.

Helâl, israfı kaldırmaz. Helâl kazanç boşa, layık olmayana gitmez. Helâlinden kazanılmış malı olanın, “kime sadaka versem” diye düşünmesine, özel araştırma yapmasına veya etraftan tavsiye almasına gerek yoktur. O temiz mal, kendisine layık olan kimseyi bulur. Yani “kime sadaka versem ki” diye iyi adam aramaktan önce, “kazancın temiz ve helâl olmasına dikkat etmek” gerekir.

Hadîs-i şerîfte Allah Teâlâ için kullanılan ve anlamı “Allah o temiz sadakayı sağ eliyle kabul eder” demek olan **fe innellahe yakbeluhâ bi yemînihî** ifadesi, Allah'ın o sadakayı kabul buyurduğunu anlatır. Yoksa - haşa- Allah Teâlâ'ya el, ayak isnâd etmek mümkün değildir. O, hiç bir mahlûka benzemez ve benzetilemez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ ancak helâl maldan verilen sadakaları kabul buyurur.
2. Helâl maldan verilen sadakalar miktar ve değer olarak bir hurma kadar az ve küçük de olsa makbuldür.
3. Allah Teâlâ kabul buyurduğu bir sadakayı, kendi ikram ve ihsanı ile tahmin ve tasavvur edilemeyecek ölçüde büyütür.
4. Verilen sadakanın küçüklüğüne - büyüklüğüne, azlığına çokluğuna değil, helâl yoldan kazanılmış olmasına dikkat etmek lâzımdır.

563- وعنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِفَلَاةٍ مِنَ الْأَرْضِ ، فَسَمِعَ صَوْتًا فِي سَحَابَةٍ : اسْقِ حَدِيقَةَ فُلَانٍ ، فَتَنَحَّى ذَلِكَ السَّحَابُ فَأَفْرَغَ مَاءَهُ فِي حَرَّةٍ ، فَإِذَا شَرْجَةٌ مِنْ تِلْكَ الشَّرَاجِ قَدْ اسْتَوْعَبَتْ ذَلِكَ الْمَاءَ كُلَّهُ فَتَتَبَعَ الْمَاءَ ، فَإِذَا رَجُلٌ قَائِمٌ فِي حَدِيقَتِهِ يُحَوِّلُ الْمَاءَ بِمَسْحَاتِهِ ، فَقَالَ لَهُ : يَا عَبْدَ اللَّهِ مَا اسْمُكَ قَالَ : فُلَانٌ ، لِلَّاسِمِ الَّذِي سَمِعَ فِي السَّحَابَةِ ، فَقَالَ لَهُ : يَا عَبْدَ اللَّهِ لِمَ تَسْأَلُنِي عَنْ اسْمِي ؟ فَقَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ صَوْتًا فِي السَّحَابِ الَّذِي هَذَا مَأْوُهُ يَقُولُ : اسْقِ حَدِيقَةَ فُلَانٍ لِاسْمِكَ ، فَمَا تَصْنَعُ فِيهَا ؟ فَقَالَ : أَمَا إِذْ قُلْتُ هَذَا ، فَإِنِّي أَنْظُرُ إِلَى مَا يَخْرُجُ مِنْهَا ، فَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثِهِ ، وَأكُلُّ أَنَا وَعِيَالِي ثُلُثًا ، وَأَرُدُّ فِيهَا ثُلُثَهُ . رواه مسلم .

« الْحَرَّةُ » الْأَرْضُ الْمَلْبَسَةُ حِجَارَةً سَوْدَاءَ : « وَالشَّرْجَةُ » بفتح الشين المعجمة وإسكان الراء وبالجيم : هِيَ مَسِيلُ الْمَاءِ .

563. Yine Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Sahrada yolculuk yapmakta olan adamın biri, yolculuk esnâsında, bulut içinden “falanın bahçesini sula!” diye bir ses duydu. Bunun üzerine o bulut, kara taşlık bir yere saptı ve oraya suyunu boşalttı. Adam derelerden birinin o suyun tamamını topladığını hayretle gördü ve suyu takip etti. Bir de baktı ki, adamın biri bahçesinde elindeki kürekle suyu oraya buraya çevirip bahçesini suluyor. Ona:

- Ey Allahın kulu! Adın nedir? diye sordu.

Adam, daha önce buluttan duyduğu ismi söyledi, peşinden de:

- Ey Allahın kulu! Adımı niçin soruyorsun? dedi. O da:

- Ben şu suyu yağdıran buluttan, “senin adını vererek falanın bahçesini sula!” diye bir ses duymuştum da onun için soruyorum. Sen ne yapıyorsun ki bu lutfu mazhar oluyorsun? dedi. Bahçe sahibi:

- Madem ki merak ediyorsun söyleyeyim; “Ben bu bahçenin ürününü hesap ederim; üçte birini sadaka olarak dağıtırım, üçte birini çoluk-çocuğumla birlikte yerim, üçte birini de tohumluk olarak ayırıyorum” dedi.

Müslim, Zühd 45

Açıklamalar

Allah rızâsı için cömertlik eden kimsenin, hiçbir zaman mahrum kalmayacağı, Allah’ın çok değişik ikram ve lutuflarıyla karşılaşacağı muhakkaktır. İşte hadisimiz, bahçesinden elde ettiği mahsulün üçte birini sadaka olarak dağıtan bir insanın, nasıl Allah’ın özel ikramını kazandığını haber vermektedir.

Kaynakların ismini vermediği bu bahtiyar zât, sırf cömertliği sayesinde, çöl ve sahra gibi suyun çok az bulunduğu bir ortamda, sanki özel olarak yapılmış su yollarıyla ve özel olarak görevlendirilen bulutların getirip boşattığı sularla bahçesini sulayabilmekte ve bereketli mahsul elde edebilmektedir. “**Eğer siz verdiğimiz nimetlere şükrederseniz, biz de size nimetimizi arttırırız**” [bk. İbrahim sûresi (14),7] âyetinin sırrı tecelli etmektedir.

Dinimizde tarla mahsüllerinden öşür, yani mahsulün onda biri, özel hizmet ve masrafla sulanan topraklardan çıkan ürünün ise yirmide biri vergi olarak toplanır. Bu olayda, bahçe sahibi mahsulün üçte birini kendiliğinden tasadduk etmektedir. Kendisini ve bakımıyla yükümlü olduğu kimseleri muhtaç duruma düşürmemek kaydıyla kişi istediği kadar sadaka verebilir; bunun sınırı yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cömertlik bereket getirir.
2. Sadaka, en olumsuz ortamlarda bile bir ihsan ve lutuf sebebidir.
3. Allah Teâlâ iyilik sever kullarını lutuf ve ihsanı ile ödüllendirir.
4. İyilik eden iyilik bulur, mahrûmiyet çekmez.

61- باب النهي عن البخل والشح

CİMRİLİK VE AÇGÖZLÜKTEN SAKINMAK

Âyetler

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَوا سَعَى [8] وَكَذَّبَ بِالْحَسَنَى [9] فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى [10] وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى [11]

1. “Cimrilik eden, Allah’a muhtaç değilmiş gibi davranan ve en güzel söz olan kelime-i tevhîdi yalanlayan kimsenin çetin yola gitmesini sağlarız. O helâk olduğu zaman malı kendisine fayda vermez.”

Leyl sûresi (92), 8-11

Âyet-i kerîmede üç kötü huy ele alınmakta, bu huylara sahip olanların Allah yolundan uzaklaştığı bildirilmektedir. Bu kimseler ilâhî sese kulak vermedikleri için, Allah Teâlâ onlara yardımını kesmiştir. İlâhî

yardımdan mahrum kaldıkları için de, cehennemle aralarındaki engel kaldırılmıştır. Bu sebeple cehennem çukuruna doğru sürüklenip gideceklerdir.

Allah Teâlâ'nın kendilerine yardımı kestiği bu fena kimseler öncelikle cimrililerdir. Onlar mallarını İslâmiyet'e hizmet etmek için harcamazlar. Çok sevdikleri mallarını ellerinden çıkarmak istemezler. Hayır ve iyilik yapmazlar. Yoksullara harcamazlar.

Bunların kötü huylarından biri de, Allah'a hiç ihtiyaçları yokmuş gibi tavır takınmalarıdır. Bu yüzden onlar Allah Teâlâ'yı memnun etmeye, O'nun istediği şekilde davranmaya çalışmazlar.

Onların bir diğer kötülükleri de, kelime-i tevhîd'i yani İslâmiyet'i kabul etmemeleridir. Bu yüzden onlar, yapılan iyiliklerin karşılıksız kalmayacağına, Cenâb-ı Hakk'ın her iyiliğe kat kat fazlasıyla karşılık vereceğine inanmazlar. Cennetin bir mükâfat yeri olduğunu kabul etmezler. Bütün bunlara inanmadıkları için de dinin tavsiye ettiği hayırları yapmazlar.

İşte bu sebeplerle onlar cehennemi boylayacaklardır. Allah yolunda harcamadıkları malları ve paraları da kendilerine hiçbir fayda vermeyecektir. Hayatları boyunca nice zahmetlere katlanarak biriktirmeye çalıştıkları servetleri kendilerine fayda vermediği gibi, üstelik bunlar görecekları işkencelerin artmasını da sağlayacaktır.

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [16]

2. “Kendisini nefsinin cimriliğinden koruyan kimseler kurtulmuş-tur.”

Tegâbün sûresi (64), 16

Abdullah İbni Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre **nefsin cimriliği**, başkalarının malını haksız bir şekilde ele geçirmektir. Cimrilik ise, kendisine ait malı, sarfetmesi gereken yerlere harcamamaktır.

Hangi şekliyle olursa olsun, cimrilik mü'minde asla bulunmaması gereken kötü bir huydur. Peygamber Efendimiz bir insanın kalbinde hem imânın hem de cimriliğin bulunamayacağını söylemiştir (Nesâî, Cihâd 8). Öldürücü bir hastalığa yakasını kaptıran bir kimse ondan kurtulmak için nasıl çabalarsa, müslümanlar cimriliğin insanı mânen öldüren bir hastalık olduğunu düşünerek bu hastalıktan yakasını kurtarmaya bakmalıdır. Nitekim Peygamber Efendimiz cimrilik hastalığına yakalanmaktan Allah'a sığınmıştır.

Bir kimse zekâtını veriyorsa, misafire ikram etmekten ve yedirip içirmekten zevk alıyorsa, yardıma ihtiyacı olan yakınlarına ve sıkıntıya düşmüş insanlara yardım edebiliyorsa, işte o kimse cimri değildir. Yakasını bu belâdan kurtarmıştır. Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmede, kendisini cimrilikten koruyan kimselerin ebedî kurtuluşa ereceğini müjdelemektedir. Ne mutlu o bahtiyarlara!..

Hadisler

564- وعن جابر رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : اتَّقُوا الظُّلْمَ ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَاتَّقُوا الشُّحَّ ، فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحْلَوْا مَحَارِمَهُمْ « رواه مسلم .

564. Câbir İbni Abdullah *radiyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Zulüm yapmaktan sakının. Çünkü zulüm kıyamet gününde zâlîme zifîrî karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakının. Zira cimrilik sizden önce yaşayan insanları, birbirini boğazlamaya ve dokunulmaz haklarını çiğnemeye götürmek suretiyle perişan etmiştir.”

Müslim, Birr 56

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte dinimizin şiddetle yasakladığı iki fenalığa işaret edilmekte ve onlardan uzak durulması istenmektedir.

Bunlardan birincisi zulümdür.

Zâlim, haksızlık yapan kimsedir. Bu haksızlık ya Allah’a karşı veya Allah’ın kullarına karşı yapılır.

Allah Teâlâ, Kur’ân-ı Kerîm’de, kendisine inanmayanları, Hz. Peygamber’i tanımayanları, Kur’an’ı bir hayat nizâmı olarak kabul etmeyenleri, emirlerine uymayanları, yasaklarını çiğneyenleri ve bu nevi kötülükleri yapanları zâlim olarak nitelemiştir [Meselâ bk. Bakara sûresi (2), 229, 254; Mâide sûresi (5), 45; Furkân sûresi (25), 8].

Allah’a karşı zulmedenler olduğu gibi, O’nun kullarına zulmedenler de vardır. Kullarını çok seven Allah Teâlâ, onlara haksızlık edilmesine râzı olmaz. Kullarına haksızlık edenleri de sevmez.

Zulmedenleri bekleyen felâketler nelerdir?

Bu hadîs-i şerifte belirtildiğine göre, âhirette zâlimler zifirî karanlıklar içinde kalacaklar, çevrelerini göremeyeceklerdir. Zifirî karanlıklar içinde kalmak onlara büyük bir sıkıntı ve işkence verecektir. Buna karşılık mü’minlerin önlerinde ve yanlarında nurlar parılayıp duracak, nerede olduklarını, nereye gittiklerini ayân beyân göreceklerdir. Demekki insanlar âhirette karanlığı da ışığı da dünyadan alıp götüreceklerdir.

Öte yandan Allah Teâlâ zâlimleri çok iyi tanıdığını, yakalarını ilâhî adaletin pençesinden kurtaramayacak olan bu kimseleri âhirette rezil ve perişan edeceğini haber vermektedir. Hadisimizde işaret edilen zifirî karanlıklar ifadesiyle, aynı zamanda bu korkunç âkıbet kastedilmiş olabilir.

205-223. hadisler arasında zulmün fenalığı geniş bir şekilde işlendiği için, bu kadarla yetiniyor, hadisimizin ikinci konusuna geçiyoruz.

Resûlullah Efendimiz’in sakınmamızı istediği **ikinci fena huy cimriliktir**. Konumuzun başındaki iki âyet-i kerîme, cimriliğin Allah katında ne kötü bir huy olduğunu ortaya koymaktadır. Peygamber Efendimiz de cimriliğin insanoğlunu nasıl azdırdığına işaret buyurmakta, bir zamanlar yeryüzünde yaşayanların cimrilik yüzünden birbirine düştüklerini, yok yere kan döküp namusları çiğnemekte sakınca görmediklerini ve bu yüzden yok olup gittiklerini söylemektedir. Cimrilerin helâk edilmesi sözüyle, onların ayrıca âhirette ağır cezalara uğratılacağı anlatılmak istenmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’de Allah Teâlâ’nın esirgemediği serveti muhtaçlara harcamayıp cimrilik edenlerin çok kötü bir davranışta bulunduğu, bunun kendilerine hayır değil şer getireceği, üstelik Allah yolunda harcamadıkları o malın, kıyamet gününde boyunlarına dolanacağı belirtilmektedir [Âl-i İmrân sûresi (3), 180]. Kendileri cimrilik ettiği gibi bu kötü huyu başkalarına da tavsiye eden kimseler, Cenâb-ı Hakk’ın sevmediği kişiler olarak tanıtılmaktadır [Nisâ sûresi (4), 37].

Resûl-i Ekrem Efendimiz bir kimsenin hem mü’min hem cimri olamayacağını (Nesâî, Cihâd 8), cimrinin cennete giremeyeceğini (Tirmizî, Birr 41) belirtmiştir. Cimri diye bilinmekten çok korktuğu için de, kendisinin cimri olmadığını, gerektiğinde ashâbına hatırlatmıştır. Onun sık sık yaptığı şu dua, cimriliğin ne kötü bir huy olduğunu, onun hangi fenalıklar seviyesinde bulunduğunu ve cimrilikten Allah’a sığınılması gerektiğini göstermektedir:

“Rabbim! Cimrilikten, tembellikten, çok yaşlanıp bunamaktan, kabir azâbından, deccâlin oyununa gelmekten, hayatın ve ölümün getireceği huzursuzluktan sana sığınırım” (Buhârî, Tefsîru sûre (16), 1).

Kendisinde bu hastalık bulunan kimse, cimriliği hem Allah’ın hem Resûl’ün kötilediğini, insanların cimrilerden nefret ettiğini düşünmeli, kendisinin cömert olduğunu gören kişiler tarafından seveceğini ve böylece nice gönülleri kazanacağını hesap etmelidir. Şunu da bilmelidir ki, kendisine bile faydası olmayan ihtiyaç fazlası altını biriktirmekle parlak ve cilâlı taşları biriktirmek arasında hiç fark yoktur.

Cimri ile cömerdin duygularını anlatması bakımından 561. hadis ne kadar ilgi çekicidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü’min olduğunu söyleyen bir kimse, zulüm ve cimrilik yapmamalı, âdil ve cömert olmalıdır.

2. Zulüm yapan kimse büyük günahlardan birini yapmış ve âhirette zâlimler için hazırlanan korkunç cezaları hak etmiş olur.

3. Dünya zevkine ve malına aşırı düşkünlük, cimrilik insanı günaha ve dinin yasaklarını çiğnemeye iter.

62- باب الإيثار المواساة

BAŞKASINI KENDİNE TERCİH ETMEK

BAŞKASINI KENDİNE TERCİH ETMEK, VARINI YOĞUNU MUHTAÇLARA VERMEK

Âyetler

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [9]

1. “Kendileri muhtaç olsalar bile, başkasını daha çok düşünürler.”

Haşr sûresi (59), 9.

Cömertliğin en yüksek mertebesi, kendi ihtiyacı olsa bile başkasını kendisine tercih etmektir. Buna **îsâr** denmektedir. Îsârın en güzel örneklerini ensar dediğimiz Medineli sahâbîler vermişlerdir. Âyet-i kerîmede onların bu güzel vasıfları dile getirilmektedir.

Ensar, Mekkeli kâfirlerin zulmünden kaçan muhâcirlere evlerini açmışlar, onları kendilerine hep tercih etmişlerdir. Mallarını, mülklerini Mekke’de bırakıp gelen kardeşlerinin her ihtiyacını karşılamaya çalışmışlardır. Ganimetlerden onlara fazla pay verilmesine gücenmemişlerdir.

Yermük savaşında son nefesini vermek üzere olan yaralı bazı müslümanların, susuzluktan dudakları çatladığı halde, suya daha fazla ihtiyacı olan kardeşlerini kendilerine nasıl tercih ettikleri, Mehmed Âkif’in diliyle Safahât’ta ne güzel anlatılmıştır (bk. yedinci kitaptaki “Vahdet” başlıklı manzûme).

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِمْ شَكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا [8] إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا [9]

إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبَّنَا يَوْمًا غَيْرَ قَمَطَرٍ [10] فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا [11]

2. “Kendileri istekli oldukları halde yemeklerini yoksula, öksüze ve esire verirler ve onlara: ‘Bunu size Allah rızâsı için yediriyoruz. Sizden karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Biz Rabbimizin sert, belâlı bir gününden korkarız’, derler. Allah da onları o günün fenalığından korur. Yüzlerine parlaklık, gönüllerine sevinç verir.”

Dehr (İnsan) sûresi (76), 8-11

Bu âyet-i kerîmelerde, Allah Teâlâ’nın “ebrâr” yâni iyi insanlar diye bahsettiği bazı mü’minlerin birtakım özellikleri sayılmaktadır. Bu kimseler, sahip oldukları bazı şeylere ihtiyaçları bulunduğu, onları ellerinde tutmaya istek ve arzuları olduğu halde, daha muhtaçları görünce kendi ihtiyaçlarını unutan ve başkalarını kendilerine tercih eden mü’minlerdir.

Muhtaçlar arasında **miskin, yetim ve esirin** sayılması da dikkat çekicidir. Zira miskin kendini geçindiremeyen adamdır. Yetim, geçimini sağlayacak kimseyi kaybettiği gibi, kendisi de geçinmekten âciz olan kimsedir. Esir de -ister mü’min ister kâfir olsun- hürriyetini kaybeden ve başkalarının himâyesine ihtiyacı olan biridir. İşte bunlara kol kanat germeleri sebebiyle Cenâb-ı Hakk’ın ikrâmına nâil olacak kimseler, yapacakları yardımı, bir karşılık, hatta bir teşekkür beklemeden yapacaklardır. Âyetin devamında bu bahtiyarlara sunulacak ilâhî ikramlar zikredilmektedir.

Demekki en yüce mertebeyi elde edebilmek için, en sevdiği ve kendisine en çok ihtiyaç duyduğu şeyleri vermek şarttır. Bu durum bir başka âyet-i kerîmede şöyle anlatılmaktadır:

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ [92]

Hadisler

565- وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : إِنِّي مَجْهُودٌ ، فَأَرْسَلَ إِلَى بَعْضِ نِسَائِهِ ، فَقَالَتْ : وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا عِنْدِي إِلَّا مَاءٌ ، ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى أُخْرَى . فَقَالَتْ مِثْلَ ذَلِكَ ، حَتَّى قُلْنَ كُلُّهُنَّ مِثْلَ ذَلِكَ : لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا عِنْدِي إِلَّا مَاءٌ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مِنْ يُضَيِّفُ هَذَا اللَّيْلَةَ ؟ » فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ : أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَأَنْطَلَقَ بِهِ إِلَى رَحْلِهِ ، فَقَالَ لَامْرَأَتِهِ : أَكْرِمِي : ضَيْفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

وفي رواية قال لامرأته : هل عندك شيء ؟ فقالت : لا ، إلا قُوتَ صبياني قال : عليهم بشيء وإذا أرادوا العشاء ، فنؤمهم ، وإذا دخل ضيفنا ، فأطعمي السراج ، وأريه أننا نأكل ، فقعدوا وأكل الضيف وباتا طويلاً ، فلما أصبح ، عدا على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : فقال : « لَقَدْ عَجِبَ اللَّهُ مِنْ صَنِيعِكُمَا بِضَيْفِكُمَا اللَّيْلَةَ » متفق عليه .

565. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’e gelerek:

- Ben açım, dedi.

Allah’ın Resûlü hanımlarından birine haber salarak yiyecek bir şey göndermesini istedi. O da:

- Seni peygamber olarak gönderen Allah’a yemin ederim ki, evde sudan başka bir şey yok, dedi.

Hz. Peygamber bir başka hanımından yiyecek bir şeyler istedi. O da aynı cevabı verdi. Daha sonra Resûl-i Ekrem’in öteki hanımları da: Seni peygamber olarak gönderene yemin ederim ki, evde sudan başka bir şey yok, diye haber gönderince, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbına dönerek:

- “Bu gece bu şahsı kim misafir etmek ister?” diye sordu.

Ensardan biri:

- Ben misafir ederim, yâ Resûlallah, diyerek o yoksulu alıp evine götürdü. Eve varınca karısına: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in misafirini ağırla, dedi.

Bir başka rivayete göre karısına:

- Evde yiyecek bir şey var mı? diye sordu.

Hanımı:

- Hayır, sadece çocuklarımdan yiyeceği kadar bir şey var, dedi.

Sahâbî:

- Öyleyse çocukları oyala. Sofraya gelmek isterlerse onları uyut. Misafirimiz içeri girince de lambayı söndür. Sofrada biz de yiyormuş gibi yapalım, dedi.

Sofraya oturdular. Misafir karnını doyurdu; onlar da aç yattılar.

Sabahleyin o sahâbî Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in yanına gitti. Onu gören Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- “Bu gece misafirinize yaptıklarınızdan Allah Teâlâ memnun oldu.”

Açıklamalar

Hadisimizde fedakârlığın, başkalarını kendine tercih etmenin pek güzel örnekleri sergilenmektedir. Cömertlik, insanın muhtaç olmadığı şeyleri başkalarına vermesidir. Bu güzel huyun en üstün derecesi, ihtiyaç duyduğu şeyleri başkalarına vermek, diğer bir ifadeyle, başkalarını kendisine tercih etmektir. Buna **îsâr** adı verilmektedir.

Peygamber Efendimiz'in yoksul bir kimseyi önce kendisinin ağırlamak istemesi ve bu maksatla bütün hanımlarına ayrı ayrı haber göndermesi, onun cömert ve fedakâr bir insan olduğunu göstermektedir.

Öte yandan Allah Resûlü'nün bütün hanımlarının evlerinde karın doyuracak kadar birkaç lokmanın bulunmaması ne kadar ibretlidir. Kapıya gelen dilenciye boş çevirmeyen, bir tanecik hurmayla bile olsa yoksulun gönlünü alan Peygamber hanımları, belki de o günkü rızıklarını bir başka fakire vermişlerdi. Bu sebeple evlerinde bir lokma yiyecek kalmamıştı.

Yoksulun ihtiyacını kendi imkânlarıyla gideremeyeceğini anlayan Resûl-i Ekrem Efendimiz, o zaman:

- “*Bu gece bu şahsı kim misafir etmek ister?*” diye sordu.

Yoksulu misafir etmek isteyen sahâbînin kim olduğu hadisimizden anlaşılmıyor. *Sahîh-i Müslim*'de, hadisten hemen sonra zikredilen rivayette, bu sahâbînin Ebû Talha el-Ensârî olduğu belirtiliyor. Eğer öyleyse, hanımı da Enes İbni Mâlik'in annesi Ümmü Süleym'dir. Fakat Ebû Talha zengin sahâbîlerden biriydi. Bu sebeple olayın kahramanı bir başka sahâbî olmalıdır. Nitekim bazıları bu sahâbînin Sâbit İbni Kays İbni Şemmâs, bazıları da Abdullah İbni Revâha olduğunu söylemektedir.

Peygamber Efendimiz'in evlerinde hiçbir yiyeceğin olmaması, yoksul misafiri ağırlayan sahâbînin evinde sadece çocukların yiyeceği kadar bir şey bulunması, o yıllarda müslümanlar arasında maddî imkânsızlığın ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. İslâm fetihleri başlayana kadar müslümanlar çok büyük sıkıntılar çekmişlerdir.

Misafir ağırlamak ve onu memnun etmek bir incelik, daha doğrusu bir sanattır. Gönül adamı olmayanlar bu sanatın inceliğini kavrayamaz. Her ikisi de sahâbî olan bu misafirperver karı koca, misafirlerine her şeyi olduğu gibi söyleyebilirlerdi. “Kusura bakma, evimizde sadece bir kişilik yiyecek var. Onu da sana ikram ediyoruz” diyebilirlerdi. Şayet böyle yapsalardı misafirin yediği lokmalar boğazına dizilecekti. Başkasının nafakasını yemenin tedirginliğiyle huzuru kaçacaktı. Elbette bundan Allah Teâlâ da hoşnut olmayacaktı. Ertesi gün Efendimiz'in:

- “*Bu gece misafirinize yaptıklarınızdan Allah Teâlâ hoşnut oldu*” diye onları kutlaması da gösteriyor ki, misafiri memnun etmek için yapılan o davranışlar birer gösteriş değil, samimiyetin ve ihlâsın tâ kendisidir.

Hadisimizin bazı rivayetlerinde bu olay üzerine şu âyet-i kerîmenin nâzil olduğu belirtilmektedir:

“Kendileri muhtaç olsalar bile, başkasını daha çok düşünürler. Kendisini nefsinin cimriliğinden koruyan kimseler kurtulmuştur” [Haşr sûresi (59), 9].

Bu hadis îsârın yani başkalarını kendisine tercih etmenin en güzel örneklerinden biridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ve ailesi çok kanaatkâr idiler. Yokluğa ve açlığa yıllarca katlandılar.
2. Öncelikle bir toplumun ileri gelenleri yoksula ve fakire sahip çıkmalı, şayet imkânları elvermiyorsa, o zaman başkalarından yardım istemelidir.
3. Misafire ikram etmek ve hadiste en güzel örneğini gördüğümüz şekilde onu kendisine tercih etmek büyük bir olgunluktur.

566- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « طَعَامُ الاثْنَيْنِ كافي الثَّلَاثَةِ ، وطَعَامُ الثَّلَاثَةِ كافي الأَرْبَعَةِ »

« متفق عليه .

وفي رواية لمسلم رضي الله عنه ، عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِي الْاِثْنَيْنِ ، وَطَعَامُ الْاِثْنَيْنِ يَكْفِي الْارْبَعَةَ وَطَعَامُ الْارْبَعَةِ يَكْفِي الثَّمَانِيَةَ » .

566. Yine Ebû Hüreyre *radiyallahu anhu*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İki kişinin yiyeceği üç kişiye, üç kişinin yiyeceği de dört kişiye yeter.”

Buhârî, Et’ime 11; Müslim, Eşribe 178. Ayrıca bk. Tirmizî, Et’ime 21

Müslim’in Câbir İbni Abdullah’tan rivayet ettiği bir hadise göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye, dört kişinin yiyeceği ise sekiz kişiye yeter.”

Müslim, Eşribe 179-181. Ayrıca bk. Tirmizî, Et’ime 21; İbni Mâce, Et’ime 2

Açıklamalar

Müslüman tokgözlüdür; kanaatkâr adamdır; midesine düşkün olmadığı için de tıka basa yemez. Çünkü bir kişiyi doyuracak bir yemekle iki kişi rahatça doyabilir; iki kişiyi doyuracak bir yemekle üç kişi doyabilir.

Mü’minin tokgözlü ve kanaatkâr olması dünyaya sırt çevirmesini gerektirmediğinden, o çok çalışıp çok kazanır; bununla birlikte kazandıklarını yoksullarla paylaşmaktan zevk duyar.

Hadîs-i şerîf birlikte yemenin bereketine dikkatimizi çekmektedir. Peygamber *aleyhisselâm* iki kişilik yemeği dört kişi, dört kişilik yemeği sekiz kişi yediği takdirde onların doymayıp yarı tok kalkacaklarını söylememekte, tam aksine o yemeğin sofradakilerin hepsine yeteceğini belirtmektedir. Demekki yiyeceklerin sayısı arttıkça yemeğin bereketi de artmaktadır. 740 numaralı hadiste geleceği üzere bir gün ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Yiyoruz, fakat karnımız doymuyor, diyerek bunun sebebini sormuşlardı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz:

- “O halde siz ayrı ayrı yiyorsunuz”, buyurunca ashâb-ı kirâm:

- Evet, öyle yapıyoruz, dediler.

Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Yemeği birlikte yiyin ve besmele çekin ki, yemeğiniz bereketli olsun” buyurdu.

Cenâb-ı Hakk’ın nimet ve lutufları, O’nun kullarıyla birlikte tadılıp paylaşıldığı zaman, bundan hem bereket hâsıl olur hem de yenilen yemekten büyük bir haz alınır.

Bu hadisler 756 ve 757 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sofraya tek tek değil, birlikte oturup bir arada yendiği takdirde yemek bereketlenir.
2. İnsan karnını tıka basa doyurmamalı, ihtiyacından fazlasını fakirlere vermelidir.
3. Yanında az bir yiyecek bulunan kimse, bu kime yeter diye düşünmemelidir. Zira o azıcık yemek, bazan insanları zor duruma düşmekten kurtarır.

567- وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : بَيْنَمَا نَحْنُ فِي سَفَرٍ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ عَلَى رَاحِلَةٍ لَهُ ، فَجَعَلَ يَصْرِفُ بَصَرَهُ يَمِينًا وَشِمَالًا ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلٌ ظَهَرَ

فَلْيَعُدُّ بِهِ عَلَى مَنْ لَا ظَهَرَ لَهُ ، وَمَنْ كَانَ لَهُ فَضْلٌ مِنْ زَادٍ ، فَلْيَعُدُّ بِهِ عَلَى مَنْ لَا زَادَ لَهُ « فَذَكَرَ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ مَا ذَكَرَ حَتَّى رَأَيْنَا أَنَّهُ لَا حَقَّ لِأَحَدٍ مِنَّا فِي فَضْلٍ » رواه مسلم .

567. Ebû Saîd el-Hudrî *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Bir defasında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile bir seferde bulunuyorduk. Bu sırada devesine binmiş bir adam çıkageldi. Bir şeyler umarak sağa sola bakınmaya başladı.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“Yanında ihtiyacından fazla binek hayvanı olanlar, olmayanlara versinler. Fazla azığı olanlar, azığı olmayanlara versinler” buyurdu.

Hz. Peygamber daha birçok mal çeşidi saydı. İşte o zaman kimsenin ihtiyacından fazla bir şey bulundurmaya hakkı olmadığını anladık.

Müslim, Lukata 18. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 32

Açıklamalar

Hadisimizin muhtelif rivayetleri dikkate alındığı zaman, Peygamber Efendimiz’in yanına gelen bu adamın ya kendisinin veya devesinin açlıktan ve yorgunluktan halsiz düştüğü anlaşılmaktadır. Bu kimse bütün eşyasını deveye yüklediği ve ayrıca binecek hayvanı bulunmadığı için yorulmuş da olabilir. Yahut devesinin yükü ağır, yolu da uzun olduğu için binit, taşıdığı ağır yükün altında ezilmiş olabilir.

Şefkatli Efendimiz bu durumu görünce ashâbına dönerek, yanında ihtiyacından fazla binek hayvanı olanların onu bineği olmayanlara vermesini, ihtiyacından fazla azığı veya hayvan yemi olanların da bunları azığı ve yemi olmayanlara vermesini tavsiye buyurmuştur.

Ebû Saîd el-Hudrî’nin belirttiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, o günün şartlarına göre yolculuk esnasında lâzım olan elbise, ayakkabı, su, su kabı, çadır ve para gibi zaruri ihtiyaçları saymış, ihtiyaç fazlasını muhtaçlara vermek gerektiğini söylemiştir.

Yolculuk esnasında kabile başkanı seçilen kimse, yol arkadaşlarının durumunu araştırmalı, ihtiyaç sahiplerinin sıkıntısını gidermeye çalışmalıdır. Bir kimse varlıklı olduğu halde yolculuk esnasında muhtaç duruma düşebilir. Bir kimsenin kılığının kıyafetinin yerinde olması, ona maddî bakımdan yardım etmeye, hatta zekât vermeye engel değildir.

Peygamber Efendimiz’in kurup yaşattığı İslâm kardeşliği işte böylesine insanîdir. Sevgi, şefkat ve merhamet esasına dayanır. Düşenin, düştüğü yerde kalmasına göz yumulmaz. Düşen elbirliği ile kaldırılır, sıkıntısı giderilir, insanca yaşaması temin edilir. İslâm toplumunda müslümanın sosyal güvencesi tamdır.

İslâmiyet’in kardeşlik anlayışına göre, birine yardım edenin böbürlenip gururlanmasına izin verilmediği gibi, yardım edilenin ezilip büzülmesi, mahcubiyet duyması da hoş karşılanmaz. Zira yardım isteyen şahıs, yardım istediği kimseleri görevlerini yapmaya çağırmış olur. Yardım edenler de kardeşlerine hizmet etmenin zevkini ve şerefini duyarlar. İslâm kardeşliği işte böylesine güzel, böylesine sınırsızdır.

Hadisi 971 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuk ve kıtlık esnasında zor duruma düşenlerin ihtiyaçlarını temin etmek, hali vakti yerinde olanların görevidir.
2. Söz konusu ihtiyaçlar sadece yemek içmekten de ibaret değildir. İnsanlara yaşamları için gerekli olan her yardım yapılmalıdır.
3. Yol arkadaşları birbirini kollamalı, yardıma muhtaç olan arkadaşlarına gerekli yardımı yapmalıdır.

568- وعن سهل بن سعد رضي الله عنه أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِبُرْدَةٍ مَنْسُوجَةٍ ، فَقَالَتْ : نَسَجْتُهَا بِيَدَيَّ لَأَكْسُوَكَهَا ، فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحْتَاجاً إِلَيْهَا ، فَخَرَجَ إِلَيْنَا وَإِنَّهَا لِإِزَارَةٌ ، فَقَالَ فُلَانٌ اكْسُيْنِيهَا مَا أَحْسَنَهَا ، فَقَالَ : « نَعَمْ » فَجَلَسَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَجْلِسِ ، ثُمَّ رَجَعَ فَطَوَّاهَا ، ثُمَّ أَرْسَلَ بِهَا إِلَيْهِ : فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ : مَا أَحْسَنْتَ ، لَبِسَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحْتَاجاً إِلَيْهَا ، ثُمَّ سَأَلْتُهُ ، وَعَلِمْتُ أَنَّهُ لَا يَرُدُّ سَائِلاً ، فَقَالَ : إِنِّي وَاللَّهِ مَا سَأَلْتُهُ لِأَلْبَسَهَا ، إِنَّمَا سَأَلْتُهُ لِتَكُونَ كَفَنِي . قَالَ سَهْلٌ : فَكَانَتْ كَفَنَهُ . رواه البخاري .

568. Sehl İbni Sa'd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir kadın dokuduğu kumaşı (bürdeyi) Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e getirip verdi ve:

- Bunu giyesin diye kendi ellerimle dokudum, dedi.

Böyle bir kumaşa ihtiyacı olan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onu aldı, izâr olarak (belden aşağısına) giyinip yanımıza geldi.

Bunu gören falanca, Hz. Peygamber'e:

- Ne kadar da güzelmış! Bunu ver de ben giyineyim, dedi.

Resûl-i Ekrem:

- Peki, dedi. Orada biraz oturduktan sonra evine döndü. Kumaşı katlayıp o adama gönderdi.

Ashâb-ı kirâm o sahâbîye:

- Hiç de iyi yapmadın. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* öyle bir kumaşa ihtiyacı olduğu için onu giyinmişti. Üstelik sen, Hz. Peygamber'in, kendisinden bir şey isteyeniyi geri çevirmediğini bile bile o kumaşı istedin, dediler.

O şahıs şunları söyledi:

- Vallahi ben o kumaşı giyinmek için değil, kendime kefen yapmak için istedim.

Hadisin râvisi Sehl İbni Sa'd'ın dediğine göre o kumaş bu zâtın kefeni oldu.

Buhârî, Cenâiz 28, Büyû' 31, Libâs 18, Edeb 39. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 97; İbni Mâce, Libâs 1

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf bize Peygamber Efendimiz'in zamanından canlı bir tablo ve pek güzel dersler sunmaktadır.

Hadiste adı zikredilmeyen, kim olduğu da bilinmeyen bu hanım sahâbî, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hediye edeceğim diye, kim bilir o kumaşı ne güzel duygularla dokudu. Sonra onu alıp Resûlullah'ın huzuruna geldi. Mübârek yüzüne ve ceylan gözlerine bakarak hediyesini takdim etti ve onun duasını aldı. Yâ Rabbi! Bir mü'min için bu ne büyük saâdet!..

Öte yandan bir diğer sahâbî, ihtiyacı olduğu için değil, sadece onun mübârek vücuduna temas eden bir kumaşa sahip olmak, ölünce ona sarılmak düşüncesiyle kumaşı isteyip aldı ve gerçekten de öldüğü zaman bu kumaş onun kefeni oldu. Allahım, bu ne büyük bahtiyarlık!..

Beri yanda bir Peygamber, hem de Allah'ın sevgilisi olan bir Peygamber, vücudun alt tarafına giyilen izâr dedikleri bir kumaşa muhtaç olabiliyor. Ancak kumaşı giymesinin üzerinden daha birkaç saat geçmeden, "Bu kumaşı bana ver" diyen bir sahâbîsine, onu sarıp sarmalayıp gönderiyor. Allahım bu ne cömertlik! Kendisinden istenen bir şeyi, ona ihtiyacı olduğu halde çıkarıp vermek ne emsâlsiz bir tokgözlülük!

Esasında cömertlik ve tokgözlülük sözleri, Peygamber Efendimiz'in bu asil davranışı karşısında pek cılız kalmakta ve onun yaptığı fedakârlığı ifade edememektedir. Çünkü cömertlik, kendisine ihtiyaç duyulmayan

bir şeyi, ona ihtiyacı olana veya olmayana çıkarıp vermekten ibarettir. Peygamberler Sultanı Efendimiz ise, bir elbiseye son derecede muhtaç olduğu bir sırada o kumaşı çıkarıp veriyor ve böylece başkasını kendisine tercih ediyor.

Bir de bu olayı gören sahâbîlerin, haksızlık ve münasebetsizlik gibi görünen bir davranışa göz yummayıp hemen müdahale etmeleri ve onu yapanı uyarmaları olayı vardır ki, bu da bir başka güzelliştir.

Peygamber Efendimiz'in mübârek vücuduna temas eden bir kumaşa bürünerek âhiret yolculuğuna çıkma fikri ne güzel bir düşünce, ne ince bir davranış! Allah'ın Resûlü'ne âşık olduğu anlaşılan bu bahtiyar sahâbînin davranışı, Resûlullah hasretiyle yanan bir başka âşığın, büyük şâir Fuzûlî'nin meşhur beytini hâtıra getiriyor. Fuzûlî diyor ki:

Şayet ben sevgilime kavuşamaz ve onun elini öpme arzusuyla yanıp tutuşarak ölüp gidersem, mezarımın toprağından bir testi yapın ve yârime onunla su verin. Ben sevgilime dokunamadan ölüp gitsem bile, toprağımdan yapılan testinin onun dudaklarına temas etmesi beni mutlu eder:

*Dest bûsî arzusuyle ölürsem doostlar
Kûze eylen toprağım sûnun anınla yâre sû*

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hediye alıp vermek Peygamber Efendimiz'in sünnetidir.
2. İnsanların istediği bir şeyi, ona ihtiyaç duyulsa bile, vermeye çalışmalıdır.
3. Ölüme hazırlanmak düşüncesiyle kefenin ve kabrin hazırlanmasında sakınca yoktur.

569- وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ الْأَشْعَرِيَّينَ إِذَا أَرْمَلُوا فِي الْعَزْوِ ، أَوْ قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِمْ بِالْمَدِينَةِ ، جَمَعُوا مَا كَانَ عَنْدهُمْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، ثُمَّ اقْتَسَمُوهُ بَيْنَهُمْ فِي إِنَاءٍ وَاحِدٍ بِالسَّوِيَّةِ فَهُمْ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُمْ » متفقٌ عليه . « أَرْمَلُوا » : فَرَعَ زَادُهُمْ ، أَوْ قَارَبَ الْفَرَاغَ .

569. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Eş'arîler, gazâda azıkları tükenmeye yüz tuttuğu veya Medine'de ailelerinin yiyeceği azaldığı zaman, yanlarında ne varsa getirip bir yaygıya dökerler. Sonra bunu bir kapla aralarında eşit olarak paylaşırlar. İşte bu sebeple Eş'arîler bendendir, ben de onlardanım.”

Buhârî, Şirket 1; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 167

Açıklamalar

Yardımlaşma konusundaki davranışlarıyla Peygamber Efendimiz'in takdirini kazanan Eş'arîler, Yemen'de yaşayan bir kabile olup hadisimizin râvisi Ebû Mûsâ el-Eş'arî de bu kabileye mensuptur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Eş'arîleri, tıpkı kendisi gibi yardımlaşmayı sevdikleri, sıkıntı zamanında herkesin elinde olanı ortaya koyarak zenginle fakiri eşit hale getirdikleri için beğenmektedir. Nitekim Peygamber *aleyhisselâm* Hevâzin Gazvesi de denilen Huneyn Gazvesi esnasında bu uygulamayı yapmıştır. Şöyle ki:

Mücâhidlerin yiyecekleri tükenmeye yüz tutunca, Peygamber Efendimiz'e gelerek:

- İzin verirsen develeri keseceğiz, dediler.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de onlara izin verdi.

Bunu duyan Hz. Ömer Resûlullah Efendimiz'in huzuruna gelerek:

- Yâ Resûlallah! Bunların develeri gittikten sonra hiçbiri sağ kalmaz, dedi.

O zaman Efendimiz Hz. Ömer'e şu emri verdi:

- “Orduya ilân et! Herkes arta kalan azığını alıp gelsin.”

Yere meşin bir yaygı serildi. Müslümanlar yanlarında bulunan azıklarını bunun üzerine koydular.

Hız. Peygamber ayağa kalkarak bu erzakın bereketlenmesi için dua etti. Sonra İslâm askerleri yanlarında ne kadar boş kap varsa alıp geldiler ve yaygı üzerindeki yiyeceği bunlara avuç avuç doldurmaya başladılar. Doldurulmadık bir kap kalmadı. Erzakın bir o kadarı da arttı. Bu mucize, Efendimiz’i pek sevindirdi. Mübârek dişleri görününceye kadar güldü. Sonra da Allah Teâlâ’ya şükürünü şu sözlerle ifade etti:

- “Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve ennî Resûlullah: Allah’dan başka ilâh bulunmadığını, benim de O’nun Resûlü olduğumu kesinlikle belirtirim” (Tecrid Tercemesi, VII, 422).

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve onun ileri gelen sahâbîleri, müslüman kölelerin işkenceye uğratıldığı günlerde, din kardeşlerinin sıkıntıya düştüğü zamanlarda ve İslâm ordusuna yardım etmek gerektiğinde bütün servetlerini ortaya koymuşlardır.

Bir müslüman din kardeşlerinin ıstırabını gönlünde duymalı, onların sıkıntısını azaltmak için elinden geleni yapmalıdır. Allah Teâlâ’yı en fazla memnun eden davranış, bir kulunun, kendinden çok başkalarını düşünmesi, onların rahatını kendi rahat ve huzuruna tercih etmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculukta veya diğer zamanlarda yiyecek sıkıntısı çekildiğinde yardımlaşmak ve elindekini olmayanlara vermek güzel bir harekettir.
2. İnsanların sıkıntısını gidermek için fedakârlık etmek ve kendisinden önce başkalarını düşünmek, Allah’ı ve Peygamber’ini memnun eder.
3. Eş’arîler, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in takdirini kazanmış değerli mü’minlerdir.

63- باب التنافس في أمور الآخرة والاستكثار مما يُتبرَّك فيه

ÂHİRETE HAZIRLANMAK

YARIŞIRCASINA ÂHİRETE HAZIRLANMAK VE ÇOK HAYIR YAPMAK

Âyet:

حَتَّامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ [26]

1. “Yarışanlar bu konuda yarışsınlar.”

Mutaffîfîn sûresi (83), 26

Bu âyet-i kerîmeden önceki dört âyette, iyi kimselerin âhirette en yüksek derece ve makamları elde edecekleri belirtilmekte, orada sayısız nimetler içinde yaşayacakları, tahtlar üzerinde oturup etrafı seyredecekleri, sahip oldukları bahtiyarlığın yüzlerinden okunacağı, onlara ağızları güzel kokularla mühürlenmiş sürahiler içinde saf şerbetler sunulacağı tasvir edilmekte, sonra da -yukarıdaki âyetle- yarış edilecek hususlar işte bunlardır; bu görülmemiş nimetleri elde etmek için yarışın denmektedir.

Âyette sözü edilen yarış (münâfese), başkalarının iyi haline imrenip onlar gibi olmaya, hatta daha ileri gitmeye çalışmak demektir. Bunun haset ile ilgisi yoktur. Çünkü hasette, başkasının elindeki nimetin yok olmasını isteme, yok olunca da sevinme hali vardır. Burada kendisinden bahsedilen yarışçının ise öyle kötü bir düşüncesi yoktur. O kemâle âşık olduğu için en mükemmele ulaşılmasını ister. En iyiye, en güzele gidenleri takdir etmek ve onlara hayranlık duymakla beraber, iyilikte herkesi geçmeyi arzu eder.

Hadisler

570- وعن سهل بن سعد رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أُتيَ بِشَرَابٍ ، فَشَرِبَ مِنْهُ وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ ، وَعَنْ يَسَارِهِ الْأَشْيَاحُ ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ : « أَتَأْذُنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هَذَا؟ » فَقَالَ الْغُلَامُ : لا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لا أُؤْثِرُ بِنَصِيبي مِنْكَ أَحَدًا ، فَتَلَّهَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي يَدِهِ . متفقٌ عليه .

« تَلَّهَ » بالتاء المثناة فوق ، أي : وَضَعَهُ ، وَهَذَا الْغُلَامُ هُوَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما.

570. Sehl İbni Sa'd *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e içecek bir şey getirdiler. O da içti. Bu sırada sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında yaşlılar oturuyordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* çocuğa dönerek:

- “**Bunu yaşlılara verebilir miyim?**” diye sordu.

Çocuk:

- Hayır, vallahi olmaz yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de kabı çocuğun eline verdi.

Buhârî, Şîrb ve'l-müsâkât 1, 10, Mezâlim 12, Hibe 22, 23; Eşribe, 19; Müslim, Eşribe 127

Açıklamalar

Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz sahâbîlerinden birinin evinde bulunuyordu. Bazı sahâbîler de Peygamber *aleyhisselâm*'ı dinlemek üzere oraya gelmişlerdi. Bir ara kendisine süt ikrâm edildi. Bu sırada Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sağında amcazâdesi Abdullah İbni Abbas oturuyordu. İbni Abbas o meclisteki sahâbîlerin en küçüğü idi. Efendimiz'in solunda ise elli yaşını geçkin sahâbîler vardı.

O devirde, şimdi olduğu gibi herkese ayrı bardaklarda meşrubat verilmez, mecliste kaç kişi olursa olsun, içilecek şey bir kap ile sunulurdu. Meşrubatı içen kimse kabı yanındakine verirdi.

Ashâbına görgü kurallarını canlı örneklerle öğreten Resûlullah Efendimiz, sütü içtikten sonra sağ tarafında oturan İbni Abbas'a dönüp:

- *Bu sütü yaşlılara verebilir miyim?* diye sordu. Böylece **ikramın sağdan başlaması** gerektiğini, fakat sol tarafta yaşlılar varsa, **yaşlarına hürmeten** onlara öncelik tanınabileceğini öğretmiş oldu.

Peygamber Efendimiz sadece ikrama değil, her işe sağdan başlama esası üzerinde önemle durmuştur. Küçük yaştan itibaren yıllarca Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hizmetinde bulunan Enes İbni Mâlik'in anlattığı böyle bir olay daha vardır. Bu olay Enes'lerin Kubâ'daki evinde geçmiştir. O sırada Hz. Peygamber'in sağında bir bedevi, solunda Hz. Ebû Bekir oturuyordu. Karşısında da Hz. Ömer vardı.

Peygamber *aleyhisselâm* süt içmek istedi. Hemen bir koyun sağdılar. Süte biraz su kattılar ve Resûlullah'a ikrâm ettiler. Efendimiz sütü içince, Hz. Ömer süt kabının önce bedeviye verilmesinin Hz. Ebû Bekir'i gücendireceğini düşünerek:

- Yâ Resûlallah! Sütü yanıbaşınızda duran Ebû Bekir'e verin, dedi.

Fakat Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ömer'in dediğini yapmadı. Sütü bedeviye verdi. Sonra da:

- “**el-Eymene, fel-eymene: Önce sağdakine, sonra onun sağındakine**” buyurdu.

Bir başka rivayete göre ise üç defa:

- “**el-Eymenûne: Sağdakilere, sağdakilere, sağdakilere!**” buyurdu (Müslim, Eşribe 126).

Böylece Efendimiz İslâmiyet'te sağın, sağdan başlamanın önemini belirtmiş oldu.

Bu olayların birkaç defa meydana geldiği, hatta bir defasında, hadisimizde sözü edilen çocuğun Abdullah İbni Abbas'ın kardeşi Fazl İbni Abbas olduğu anlaşılmaktadır.

İki kardeşten hangisi olursa olsun, onların:

- Yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, diyerek sütü Peygamber Efendimiz'in elinden alıp içmelerinin çok önemli bir sebebi vardı. **Resûlullah'ın mübârek dudaklarının temas ettiği yerden ilk önce içmenin hayır ve bereketini** elde etmeyi bütün sahâbiler pek arzu ederlerdi.

Hayır ve bereket söz konusu olunca, herkesin öncelikle kendini düşünmesi bencillik değildir. Zaten insanoğlu şu dünyada bir nevi yarış meydanındadır. Âhirete doğru uzanıp giden yolda, bülûğ çağından itibaren sessiz bir yarış başlar. Bunun adı faziletli olabilme, Allah'ın rızasını kazanabilme yarışıdır. Bu konuda tevâzu göstermek, başkasını kendisine tercih etmek akıl kârı değildir. Akıllı insan, sevap diye bilinen her hayrı yapmaya gayret eden, amel defterini sevaplarla doldurmaya çalışan kimsedir.

Hadîs-i şerîf 762 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İkrama meclisteki en değerli insandan başlanır. O da ikram edilen şeyi sağındakine verir.
2. Sağda oturan kimse izin verdiği veya istediği takdirde, ikram önce mecliste bulunan yaşlılara, ilim ve faziletçe üstün olanlara sunulabilir.
3. Büyüklere saygı gösterilmeli, ikramlarda onlara öncelik tanınmalıdır.
4. Ashâb-ı kirâmın Resûl-i Ekrem Efendimiz'e derin hayranlık besledikleri ve onun mübârek vücuduna temas eden her şeye sahip olmaya çalıştıkları görülmektedir.

571- وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « بَيْنَا أَيُّوبُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَغْتَسِلُ عُرْيَانًا ، فَخَرَّ عَلَيْهِ جَزَاءٌ مِنْ ذَهَبٍ ، فَجَعَلَ أَيُّوبُ يَحْثِي فِي ثَوْبِهِ ، فَنَادَاهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجَلَّ : يَا أَيُّوبُ ، أَلَمْ أَكُنْ أَغْنِيَنَّكَ عَمَّا تَرَى ؟ ، قال : بَلَى وَعِزَّتِكَ ، وَلَكِنْ لَا غِنَى بِي عَنْ بَرَكَتِكَ » رواه البخاري .

571. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir gün Eyyûb peygamber çıplak yıkanırken, üzerine altın çekirgeler düşmeye başladı. Eyyûb da onları toplayıp elbisesine doldurdu.

Bunun üzerine Cenâb-ı Mevlâ:

- Eyyûb! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kıldım mı? diye seslendi.

Eyyûb da:

- Evet, izzetine yemin ederim ki, beni çok zengin kıldın. Fakat ben senin lutfettiğin berekete doyamam, dedi.”

Buhârî, Gusûl 20, Enbiyâ 20, Tevhîd 35. Ayrıca bk. Nesâî, Gusûl 7

Açıklamalar

Eyyûb *aleyhisselâm* bir zamanlar çok zengindi. Allah Teâlâ onu hem malıyla hem de bedeniyle imtihan etti. Önce servetini, sonra da sağlığını elinden aldı. On üç yıl boyunca tatmadığı acı, çekmediği ıstırap kalmadı. İki dostu ve sâdik eşi dışında bütün ahabları ve yakınları kendisini terketti. Onun ne kadar sabırlı ve Cenâb-ı Hak'tan gelen her şeye râzı olduğu kesinleşince, Allah Teâlâ hem sağlığını hem de servetini fazlasıyla geri verdi. Hadisimizde sözü edilen altın çekirge yağmuru, işte bu sabır imtihanından sonra meydana geldi.

Önce iki hususa işaret etmekte fayda var:

Birincisi, Hadiste Eyyûb *aleyhisselâm*’ın çıplak yıkandığı söyleniyor. Çıplak yıkanmak câiz midir?

Yıkanılan yerin açık veya kapalı olmasına göre durum değişir. Başkalarının görebileceği yerde çıplak yıkanmak haramdır. Nitekim Peygamber Efendimiz bir defasında açıkta yıkanan bir adam gördü. Hemen ashâbını Mescid-i Nebvî’de toplayarak, Allah Teâlâ’nın son derece hayalî olduğunu, hayalî ve örtülü olanları sevdiğini söyledi ve onlara yıkanırken başkalarının göreceği şekilde açılmamalarını tavsiye etti (Ebû Dâvûd, Hammâm 1; Nesâî, Gusûl 7). Demekki başkalarının görebileceği yerde yıkanırken örtünmek şarttır.

Başkalarının görmeyeceği yerde çıplak yıkanmak câiz olmakla beraber, büsbütün açılıp saçılmak uygun değildir. Tenhâda açılıp saçılmanın ne sakıncası olduğunu soran birine Resûlullah Efendimiz, “*Utanıp sakınılmaya Allah Teâlâ’nın daha lâayık olduğunu*” söylemiştir (Buhârî, Gusûl 20; Tirmizî, Edeb 22, 39).

İkinci husus da, Allah Teâlâ’nın Eyyûb peygambere:

- *Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?* diye bizzat seslenip seslenmediğidir.

Bunu kesin olarak bilemiyoruz. Allah Teâlâ’nın peygamberlerine vahiy şekilleri vardır. Buna göre Cenâb-ı Hak ona bizzat hitap edebileceği gibi, bir meleği vasıtasıyla da seslenmiş olabilir.

Bu yan bilgilerden sonra hadisimizde anlatılmak istenen asıl konuya geçebiliriz.

Kur’ân-ı Kerîm’de “ne iyi kul!” diye övülen Eyyûb peygamber o kadar zengin olduğu halde, **çekirge şeklindeki altınları görünce onları toplamaya başladı**. Demekki bir insan helâl yoldan kazandığı ve şükürünü edâ ettiği sürece çok kazanıp aşırı derecede zengin olabilir. Zira dünya malına yenik düşmeyen, servet içinde yüzdüğü halde mal sevgisiyle gönlünü kirletmeyen yiğit insanlara hem dinin hem de müslümanların ihtiyacı vardır.

Ayrıca kendiliğinden gelen bir mal, Eyyûb *aleyhisselâm*’ın dediği gibi, Allah’ın bir lutfu ve bereketidir. Böyle bir lutfu ihtiyacı yokmuş gibi tok davranmak yanlıştır. Nitekim Eyyûb *aleyhisselâm* çıplak olduğuna bakmadan altın çekirgeleri toplamaya çalışmıştır. “*Seni bunlara dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?*” sorusuna da, senden gelen nimete ve berekete doymuş gibi davranmamam, diyerek kulun ilâhî lutuflara hiçbir zaman doymayacağını göstermiştir.

Kendiliğinden gelen mal konusunu 539 numaralı hadiste de görmüştük. Hatırlanacağı üzere bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ömer’e bir ganimet malından pay ayırdı. Hz. Ömer o mala ihtiyacı olmadığını ifade etmek için:

- Bunu daha muhtaçlara verin, dedi.

Onun bu tavrını doğru bulmayan Peygamber Efendimiz:

- “*Al, al! Göz koyup istemediğin halde sana böyle bir mal verilirse al. Onu kendine mâlet. Sonra ister ye, ister fakirlere ver. Böyle olmayan bir malı da elde etmeye çalışma!*” buyurdu.

Demekki bir büyüğün ikram ve iltifatına nâil olan kimse, o ikrama ihtiyacı yokmuş gibi davranmamalı, teşekkür edip kabul etmelidir.

Şunu da belirtelim ki, Allah Teâlâ’nın Hz. Eyyûb’a:

- *Eyyûb! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?* diye hitab etmesi bir azarlama değildir. Kuluna verdiği hesapsız nimetler karşısında onun tutumunu görmek ve daha fazla şükretmesine imkân hazırlamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayır ve bereket kazandıracak şeyler elde edilmeye çalışılmalı, değerli insanların ikrâmı geri çevrilmemelidir.

2. Zenginlik bir nimettir. Eyyûb peygamber gibi Allah’ın nimetlerine şükreden bir zengin olmaya çalışmalıdır.

3. İnsan ne kadar zengin olursa olsun, Cenâb-ı Hakk'ın lutuf ve yardımına her zaman muhtaçtır.
4. Kapalı yerlerde çıplak yıkanılabilir. Açık yerlerde kimse görmese bile çıırılçıplak yıkanmamalıdır.

64- باب فضل الغني الشاكر

وهو من آخذ المال من وجهه وصرفه في وجوهه المأمور بها

ŞÜKREDEN ZENGİNİN FAZİLETİ

MALİ HELÂLİNDEN KAZANIP SARFEDİLMESİ EMREDİLEN
YERLERE HARCAMAK SURETİYLE ŞÜKREDEN ZENGİNİN FAZİLETİ

Âyetler

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى [5] وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى [6] فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى [7]

1. “Her kim verir, fenalıktan sakınır ve en güzeli doğrularsa, ona mutluluk yolunu kolaylaştırırız.”

Leyl sûresi (92), 5-7

Âyet-i kerimede “verme” sözü genel olarak kullanılmıştır. Bu sözle fakire yardım, İslâmiyet’in gelişmesine hizmet, din aleyhindeki faaliyetleri boşa çıkarma gibi Allah yolunda yapılan her nevi mâlî yardım ifade edilmiştir. İslâmiyet’in ilk yıllarında Hz. Ebû Bekir’in yaptığı gibi servetini Allah yolunda harcamak, varlıklı müslümanın bir özelliğidir.

Diğer bir özelliği de Allah’tan korkup O’nun yasakladığı her türlü fenalıklardan uzak durmak, ifâ etmesi gereken kulluk görevlerini yapmaktır. Mü’min, bunlardan başka dinin kötü saydığı davranışlardan sakınır, iyiliği kötülükten, güzelliği çirkinlikten ayırır, âhirete inanır, Cenâb-ı Hakk’ın orada iyi kimselere ikramda bulunacağını kabul ederse, Allah Teâlâ o mü’mini cennetine ve cemâline kolayca kavuşturur.

Demekki Cenâb-ı Mevlâ zengin kuluna ikramda bulunabilmek için onda başlıca üç özellik görmek istiyor:

Malını hayıra harcamak,

Günahlardan sakınmak,

Bu güzel davranışların mükâfatını göreceğine inanmak.

وَسُيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى [17] الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى [18] وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى [19]

إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى [20] وَلَسَوْفَ يَرْضَى [21]

2. “Kötülükten sakınan, malını hayıra sarfederek özünü temiz tutan kimse cehennemden uzak kalır. O şahıs yaptığı iyiliğe karşılık kimseden mükâfat beklemes. Ancak Yüce Rabbinin rızâsını kazanmaya çalışır. O kimse kavuşacağı nimetlerden hoşnut olacaktır.”

Leyl sûresi (92), 17-21

Görüldüğü üzere Leyl sûresinin bu son âyetleri, yukarıda geçen âyetlerin devamında gelmekte ve konuyu özetleyerek sonuca bağlamaktadır.

Buna göre hem küfürden hem Cenâb-ı Hakk’ın yasaklarından sakınan ve malını hayır yolunda harcayarak cimrilikten kurtulan kimse cehennemden uzaklaştırılacaktır. O bahtiyar kimse kesinlikle cehenneme girmeyecek, sadece onun üzerinden şöyle bir geçip cennete kavuşacaktır. Bunun sebebi ise, onun dünyada iken “servetim temizlensin, maddeten ve mânen çoğalsın” diye malını Allah yolunda harcaması, kendilerine yardım ettiği kimselerden bir teşekkür bile beklememesi, sadece Allah’ın rızâsını elde etmek istemesidir. İşte bu sebeple o iyi insan mutlaka aradığını bulacak, Allah’ın rızâsını kazanacak, kavuştuğu nimetlerden râzı ve hoşnut olacaktır.

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ مِّنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ [271]

3. “Zekâtları açıktan verirsiniz ne âlâ. Ama fakirlere gizlice verirsiniz, bu sizin için daha hayırlı olur. Allah da bu sebeple sizin bazı günahlarınızı bağışlar. Cenâb-ı Hak yaptıklarınızı bilir.”

Bakara sûresi (2), 271

Zekât diye tercüme ettiğimiz kelime, âyet-i kerîmede “sadaka” olarak geçmektedir. Farz olan zekât ile nâfile olan sadaka Kur’an ve hadislerde “sadaka” sözüyle ifade edilmektedir.

Zekât, sadaka gibi hayırların gizli yapılması tavsiye edilmiştir. Gizli yapılan hayırlar hem veren hem de alan için iyidir. Zira o takdirde sadaka veren kimse riya ve gösteriş gibi fena duygulara kapılmaz ve böylece Allah’ın rızâsını daha kolay kazanır. Sadakanın gizli verilmesi fakir için de iyidir. Çünkü sadakanın kime verildiğini başkaları görmeyeceği için, fakirin şeref ve haysiyeti korunmuş olur. Zekâtı herkesin göreceği şekilde, sadakayı ise gizlice vermenin faydaları bulunmakla beraber, zamanın ve şartların gereğine göre hareket etmek daha iyidir.

Âyet-i kerîmede bu güzel davranışlar sebebiyle bazı günahların bağışlanacağı belirtilmekte ve Allah Teâlâ’nın gizli açık ne yapılırsa hepsinden haberdâr olacağı ifade edilmektedir.

Şu halde önemli olan iyi bir niyete sahip olmak, insanların değil Allah’ın rızâsını kazanmak gerektiğini hatırdan çıkarmamak, zekât ve sadakayı günün şartlarına göre en uygun yere, en uygun şekilde vermektir.

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ [92]

4. “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah şüphesiz onu bilir.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 92

“En iyi” diye tercüme ettiğimiz “birr” kelimesi, hayrın ve iyiliğin en mükemmeli, Allah’ın rahmeti, rızâsı ve cenneti gibi mânalara gelmektedir. Bu kelime imanın en mükemmeli, ibadetin en güzeli, ahlâkın en yücesi olarak da açıklanmaktadır. Bakara sûresinin 77. âyetinde “en iyi”nin ne olduğu kısaca böyle belirtilmektedir.

Demekki bir kimsenin en mükemmeli yakalayabilmesi için sadece iman etmesi yetmez. Hem iman etmesi hem de sahip olduğu imkânların içinde en çok sevdiklerini Allah yolunda harcaması (infâk etmesi) gerekir. Verdiği malı ne kadar fazla severse, diğer bir ifadeyle sevdiği maldan ne kadar verirse, yaptığı hayır o kadar makbûl olur.

Birr, insanın sahip olduğu imkânlar, mal ve beden gücü cinsinden maddî varlıklar olabildiği gibi ilim ve nüfuz kabilinden mânevî şeyler de olabilir. Cenâb-ı Hak bir kimseye değerli olarak ne vermişse, onun bu ilâhî bağışları Allah yolunda ve din uğrunda çekinmeden sarfetmesi hem bir kulluk borcu hem de verilen nimetin şükürüdür.

Bu âyet nâzil olduğu zaman bazı sahâbîler en çok sevdikleri mallarını sadaka olarak dağıtmışlardı. Ebû Talha el-Ensârî Beyruhâ adlı çok değerli hurma bahçesini, Abdullah İbni Ömer çok sevdiği câriyesini, Zeyd İbni Hârise en güzel atını Allah rızâsı için elden çıkarmışlardı. Hz. Ömer Resûl-i Ekrem’in huzuruna gelerek en sevdiği malının Hayber’deki hissesi olduğunu söylemiş ve nereye harcaması gerektiği hususunda onun görüşünü almak istemişti. Resûlullah Efendimiz de arâziyi elinde tutup meyvasını sadaka olarak vermesini tavsiye etmişti.

Hadisler

572- وعن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « لا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالاً ، فَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكْتِهِ فِي الْحَقِّ . وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا » متفقٌ عليه وتقدم شرحه قريباً .

572. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Yalnız şu iki kimseye gıpta edilmelidir:

Biri, Allah'ın kendisine verdiği malı hak yolunda harcıyıp tüketen kimse, diğeri, Allah'ın kendisine verdiği ilimle yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse.”

Buhârî, İlim 15, Zekât 5, Ahkâm 3, İ'tisâm 13; Müslim, Müsâfirîn 268. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 22

545 numarada geçmiş olan bu hadis, bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

573- وعن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « لا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ الْقُرْآنَ ، فهو يَقُومُ بِهِ آتَاءَ اللَّيْلِ وَآتَاءَ النَّهَارِ . وَرَجُلٌ آتَاهُ اللهُ مَالاً . فهو يُنْفِقُهُ آتَاءَ اللَّيْلِ وَآتَاءَ النَّهَارِ » متفقٌ عليه . « الْآتَاءُ » السَّاعَاتُ .

573. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Yalnız şu iki kişiye gıpta edilmelidir:

Biri, Allah'ın kendisine verdiği Kur'ân ile gece gündüz meşgul olan kimse, diğeri, Allah'ın kendisine verdiği malı gece gündüz harcayan kimse.”

Buhârî, Temennî 5, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 266, 267. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 22

Açıklamalar

Her iki hadis de “Yalnız iki kişiye haset edilmelidir” diye başladığı halde, biz **haset** sözünün burada gıpta anlamında kullanıldığına bakarak, onu **gıpta** diye tercüme etmeyi uygun bulduk.

Haset nedir, gıpta nedir?

Haset, birinin elindeki nimetin, onun elinden çıkarak kendisine geçmesini istemektir. Biz buna kıskançlık diyoruz. Kıskançlık insanları mutsuz ve huzursuz eden mânevî bir hastalıktır. Bu ateşe gönlünü kaptıran kimse hem kendi rahatını bozar hem başkalarını rahatsız eder hem de ilâhî takdire boyun eğmediği için günahkâr olur.

Yüce Rabbimiz haset edilmesini yasaklamakta ve:

“Allah'ın sizi birbirinize üstün kılmasına haset etmeyiniz” buyurmaktadır [Nisâ sûresi (4), 32]. Şunu biliyoruz ki, Allah Teâlâ her kuluna çeşitli kabiliyetler vermiş, insan bu kabiliyetleri kullandığı ölçüde çeşitli nimetlere ermiştir. Başkalarına verilen nimetlere göz koyup ömür boyu o nimetleri özlemek yerine, insanın kendisindeki ilâhî lutufları görmesi, onların kıymetini bilmesi, şayet daha fazlasını isteyecekse bunu Cenâb-ı Hak'tan istemesi gerekir.

Haset zararlı bir duygu olduğu için Yüce Mevlâmız “haset ettiği vakit hasetçinin şerrinden Allah'a sığınılmasını” tavsiye etmiştir [Felak sûresi (113), 5]. Şu halde gönlünde kıskançlık duygusu beliren kimse hemen kendine gelmeli ve bu duyguyu içinden söküp atmalıdır.

Gıpta ise, hayır işleyen ve iyilikler yapan bir kimsenin elindeki nimetin yok olmasını düşünmeden, öyle bir imkâna sahip olmayı arzu etmektir. Allah Teâlâ bu duyguyu yasaklamadığı gibi, başkasının sahip olduğu ve Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için harcadığı iyi imkânlarla kavuşmak için yarış edilmesini tavsiye etmiştir. Dinimizde buna “hayırda yarış etme” anlamında **münâfese** denmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır:

“İyi işlerde öne geçmek isteyenler, bu hususta yarışıp dursunlar” [Mutaffîfîn sûresi (83), 26].

İyilik ve Allah’a itaat yolunda yarışılması böyle teşvik edilmekte, kötülük, bencillik ve kıskançlık hususundaki yarışlar ise Peygamber Efendimiz’in “*lâ-tenâfesû: Dûnyaya bağlanarak bir şeyin yalnız sizde bulunmasını istemeyiniz*” hadisiyle yasaklanmaktadır. Şu halde insan dinin izin verdiği ve uygun bulduğu konularda gıpta edebilir.

Bu iki hadîs-i şerîfi yanyana düşünürsek, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in **üç kimseye imrenmemizi** tavsiye buyurduğunu görürüz:

Birincisi: Allah Teâlâ’nın helâl mal ile zengin kıldığı adamdır. Bu zât, eline geçen malın tamamını - gösteriş yapmayı düşünmeden- günün şartlarına göre, dinin öngördüğü yerlere gece gündüz harcar durur. Böyle kimseler, imrenilecek adamlardır. Onlar, ellerindeki servetin kendilerine büyük bir sorumluluk yüklediğini düşünürler ve bir emanet gözüyle baktıkları bu serveti nereye sarfetmek gerektiğini devamlı surette araştırırlar. Zira zamanın değişmesiyle hizmet şekilleri de değişir. İslâm’ı anlatıp öğretmenin, onu gerektiği şekilde duyamayan kesimlere bu ilâhî mesajı iletmenin yolları farklılık arzeder. Şuurlu zengin bütün bu şartları göz önünde bulundurur.

İkincisi: Allah Teâlâ’nın kendisine ilim ve İslâmiyet’i anlama kabiliyeti verdiği âlimdir. Bu kimse öğrendiklerini hem kendisi yaşar hem de başkalarına öğreterek yaşanmasını sağlar. Zira bildiklerini bizzat yaşamayan kimse, anlattığı konuların doğruluğuna başkalarını inandıramaz. Bildiklerini başkalarına öğretmek, ilmin zekâtıdır. Bilgilerini kendileriyle birlikte mezara götüren kimseler, o bilgiyi kendilerine esirgemeden verene nankörlük etmiş olurlar.

Hadisimizin metnindeki “hikmet” kelimesini âlimlerimiz ilim, Kur’an, sünnet diye tefsir etmişlerdir. İlim sözü hem Kur’an’ı hem de sünneti içine aldığından, hikmeti ilim diye anlamak daha uygun görünmektedir.

Üçüncüsü: Allah Teâlâ’nın kendisine Kur’an-ı Kerîm’i öğrenip ezberleme ve anlama imkânını verdiği kimsedir. Bu kimse gece gündüz Kur’an-ı Kerîm ile meşgul olur. Her fırsatta onu okur, ihtiva ettiği derin mânâlar ve hükümler üzerinde düşünür. Kur’an’ın emir ve yasaklarını bizzat yaşar, kısacası Kur’ân ahlâkını benliğine mâleder. Bunları yapmadan sadece Kur’an okuyup ezberlemekle, imrenilecek adam olunamaz.

Hadisi 999 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sahip olduğu nimetleri yerli yerinde kullanan kimselere, onlar gibi iyilik yapmak ve sevap kazanmak arzusuyla gıpta edilebilir.
2. Zenginliğin şükürü, Allah rızâsını gözeterek malını hayırlı işlere sarfetmektir.
3. İlmin şükürü, bildiğini yaşayıp başkalarına da öğretmektir.
4. Kur’an’ı öğrenip ezberlemenin şükürü, onu her zaman okuyup üzerinde düşünmek ve hayatının rehberi yapmaktır.

574- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ قُرْءَاءَ الْمُهَاجِرِينَ أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالُوا : **دَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالْذَّرَجَاتِ الْعُلَى . وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ .** فَقَالَ : **« وَمَا ذَاكَ ؟ »** فَقَالُوا : **يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي ، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ . وَيَتَصَدَّقُونَ وَلَا نَتَصَدَّقُ ، وَيَعْتَفُونَ وَلَا نَعْتَقُ** فقال رسول الله صَلَّى الله عليه وسلم : **« أَفَلَا أَعَلَّمُكُمْ شَيْئًا تُدْرِكُونَ بِهِ مَنْ سَبَقَكُمْ ، وَتَسْبِقُونَ بِهِ مَنْ بَعْدَكُمْ وَلَا يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُمْ إِلَّا مَنْ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُمْ ؟ »** قالوا : **بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : « تُسَبِّحُونَ ، وَتَحْمَدُونَ وَتُكَبِّرُونَ ، ذُبُرُ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ مَرَّةً »** فَرَجَعَ قُرْءَاءُ الْمُهَاجِرِينَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالُوا : **سَمِعَ إِخْوَانُنَا أَهْلُ الْأَمْوَالِ بِمَا فَعَلْنَا ، فَفَعَلُوا مِثْلَهُ ؟** فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : **« ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ »** متفقٌ عليه ، وهذا لفظ رواية مسلم . **« الدُّثُورُ »** : **الْأَمْوَالُ الْكَثِيرَةُ ، وَاللَّهُ أَعْلَم .**

574. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Mekke'den Medine'ye hicret eden müslümanların fakirleri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- Varlıklı müslümanlar cennetin yüksek derecelerini ve ebedî nimetleri alıp götürdüler, dediler.

O zaman Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Hayrola! Onlar ne yaptılar ki?”** diye sordu.

Fakir muhâcirler:

- Bizim kıldığımız namazı onlar da kılıyorlar. Tuttuğumuz oruçları onlar da tutuyorlar. Üstelik onlar sadaka veriyorlar, biz veremiyoruz. Köle âzâd ediyorlar, biz edemiyoruz, dediler.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara:

- **“Sizden önde gidenlere yetişebileceğiniz, sizden sonra gelenleri geçebileceğiniz, sizin yaptığınızı yapanlar dışında herkesten üstün olacağınız bir şeyi haber vereyim mi?”** diye sordu.

- Evet, söyle yâ Resûlallah! dediler.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **“Her farz namazın peşinden otuz üçer defa sübhânallah, Allâhü ekber, elhamdülillah dersiniz.”**

Birkaç gün sonra fakir muhâcirler Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tekrar gelerek:

- Zengin kardeşlerimiz bizim yaptığımız tesbihleri duymuşlar. Aynını onlar da yapıyorlar, dediler.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **“Ne yapalım! Artık bu Allah'ın bir lutfudur; Allah lutfunu dilediğine verir.”**

Buhârî, Ezân 155; Daavât 18; Müslim, Mesâcid 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 24

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm birer hayır yarışçısıydı. Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını daha çok kazandıran ibadetleri öğrenirler, onları herkesten çok yaparak kullukta en ön sırayı almak isterlerdi.

Fakir muhâcirler dediğimiz kimselerin bir kısmı Mekke'de de fakir olmakla beraber, çoğu mallarını mülklerini Mekke'de bırakarak Hz. Peygamber'i ve İslâmiyet'i desteklemek için Medine'ye koşmuşlardı. Onların gözünde Allah rızâsını kazanmaktan daha önemli bir şey yoktu.

Ashâb-ı kirâmın yoksulları, fakirliğin bazı ibadetleri yapmaya engel olduğunu bildikleri için, o konularda geri kalmanın üzüntüsüyle Resûlullah Efendimiz'e gelerek:

- Zenginler, malları çok olduğu için hac ve umre yapıyorlar, savaşa gidiyorlar, köle âzâd ediyorlar, yoksula yardım ediyorlar. Dolayısıyla bütün sevapları alıp götürüyorlar. Biz bunları yapamadığımız için onlardan geri kalıyoruz, diye dert yanmışlardı.

Peygamber Efendimiz fakir muhâcirlerin hem gönlünü almak hem de sevabı çok olan bir ibadeti haber vermek üzere onlara hadisimizde anlatılan zikirleri öğretti.

Hadîs-i şerîfin bu rivayetinde “Allahü ekber” tesbihi ikinci olarak zikredilmiş olmakla beraber, diğer rivayetlerde, bizim alışık olduğumuz şekilde üçüncü olarak söylenmiştir. *Sahîh-i Buhârî*'deki rivayetten öğrendiğimize göre, sahâbîler tesbihlerin sayısında tereddüde düşerek Efendimiz'e başvurdular. O da bunlardan her birinin otuz üçer defa söyleneceğini ve peşinden:

“Lâ ilâhe illallâhü vahdehü lâ-şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü vehüve alâ külli şey'in kadîr” deneceğini belirtti. Ebû Dâvûd'daki rivâyette, tesbihleri çekip ardından bu “Lâ ilâhe illallâhü” diye başlayan zikri söyleyen birinin, günahları deniz köpükleri kadar çok olsa bile bağışlanacağı belirtilmektedir (Vitir, 24; geniş bilgi için bk. 1419 numaralı hadis).

Oturup tesbih çekenle, malıyla ve canıyla savaş eden ve servetini fakir fukaraya dağıtan kimse nasıl bir olur? denebilir. Unutmamak gereken bir husus var: İbadetleri değerli kılan şey, onları yapanların niyeti ve samimiyetidir. İhlâsla yapılmayan hiçbir ibadetin değeri yoktur. Bir insanın malını, sırf Allah rızası için çıkarıp vermesi ne kadar zorsa, hiçbir çıkar gözetmeden oturup tesbih çekmek de aynı derecede zordur.

İbadetleri değerlendirecek olan Allah'tır. Zenginlerin tesbih çekerek yine kendilerini geçtiklerini söyleyen fakir muhâcirlere Resûlullah Efendimiz'in verdiği cevap ne kadar düşündürücüdür:

- “Ne yapalım! Artık bu Allah'ın bir lutfudur; Allah lutfunu dilediğine verir.”

Demekki herkes içinde bulunduğu şartlara göre ibadet ve tâatını, hayır ve hasenâtını yapacak, en yüksek derecelerin sadece ibadetlerle değil, ibadet ve ihlasla birlikte Allah'ın lutfuyla elde edileceğini bilecektir. Allah'ın lufu ve yardımı olmadan O'nun cennetini ve cemâlini kazanmak mümkün değildir.

Yokluğa sabreden fakir mi, yoksa malını Allah yolunda harcayarak şükreden zengin mi daha üstündür? diye sorulabilir

Bu konuda çok şey söylenmiştir. İbadetlerinin yanısıra zikir ve tesbih ile Allah'ı anan, aynı zamanda malını sarfedilmesi gereken yerlere harcayan zengin şüphesiz daha değerlidir.

Hiz. Ömer ne güzel söylemiştir:

“Zenginlik de fakirlik de aynı şekilde birer binektir. Hangisine bineceğime aldırımıyorum.”

Hiz. Ömer Efendimiz demek istiyor ki, servet ve fakirlik, binilmesi zor bir serkeş ata benzer. Her ikisini de kullanmak maharet ister. Önemli olan iyi bir binici olmaya çalışmaktır.

Kur'ân-ı Kerîm'de birkaç defa tekrarlanan âyetlerden biri şudur:

“Şüphesiz Rabbin kimi dilerse rızkını genişletir, dilediğine de daraltır” [İsrâ sûresi (17), 30; Ra'd sûresi (13), 26]. Şu halde fakirliği ve zenginliği dilediğine veren Cenâb-ı Hak'tır. Herkes şöyle veya böyle birer imtihandan geçmektedir. Önemli olan imtihanın şekli değil, sonucudur. Bize düşen sonunda kazanmaya bakmaktır.

Hadisi 1421 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herkesten çok sevap kazanmaya gayret etmek, makbûl bir davranıştır.
2. Namazlardan sonra, hadiste anlatıldığı şekilde zikir yapmak faziletli bir ameldir.
3. Zenginler mallarını gerekli yerlere sarfetmekle kalmamalı, ashâb-ı kirâmın yaptığı gibi zikir ve ibadete de önem vermelidir.
4. Fakirler de sadece ibadetle yetinmemeli, Allah yolunda para sarfetme bahtiyarlığına ermek için meşrû yoldan zengin olmaya çalışmalıdır.
5. Zenginlik de fakirlik de birer imtihandır. Önemli olan bu imtihanlarda başarılı olmaya gayret etmektir.

65- باب ذكر الموت وقصر الأمل

ÖLÜMÜ ANMAK VE NEFSİN AŞIRI İSTEKLERİNİ DİZGİNLEMEK

Âyetler

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّقُونَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ بَاطِلٌ [185]

1. “Her can ölümü tadacaktır. Kıyamet günü mükâfatlarınız tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete gönderilirse, o gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı aldatici bir metâdır.”

Melek, insan ve cin başta olmak üzere, şu kâinatta can taşıyan her varlık ölecektir. Sevinçler ve üzüntüler son bulacaktır. Ölümden sonra başlayacak yeni hayatta, herkes dünyada yaptığının karşılığını görecektir. Cennete kavuşanlar, hiç bitmeyecek ve azalmayacak bir bahtiyarlığı yaşayacaktır. Orada sevinçleri elem ve keder bölmeyecek, huzur ve emniyeti korkular gidermeyecek, zevkleri acılar kesmeyecektir.

Dünya denilen fâni hayat, bir serap gibi parıldayıp kaybolur; bir bulut gibi kayıp gider. Allah Teâlâ dünyayı, müşteriye aldatmak için allanıp pullanan, câzip şekillerde sunulan, alındıktan sonra da hiçbir değeri olmadığı görülen bir mala benzetiyor.

Dünya böylesine değersiz, ölüm de kaçınılmaz bir gerçek olduğuna göre, akli başında olan kimse hayatını boşa harcamaz...

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ [34]

2. “Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini bilemez.”

Lokman sûresi (31), 34

Bu âyet-i kerîmede sadece Allah Teâlâ'nın bileceği beş hususa işaret edilmekte ve

- * Kıyametin ne zaman kopacağını,
- * Yağmurun nereye, ne zaman, ne kadar ve nasıl yağacağını,
- * Rahimlerdeki yavruların cinsiyetiyle birlikte, siyah mı beyaz mı, tamam mı noksan mı, iyi mi kötü mü olacağını,
- * İnsanların başına ne geleceğini, eline ne geçeceğini, iyilik mi kötülük mü yapacağını ve
- * Nerede öleceğini sadece Allah Teâlâ'nın bildiği belirtilmektedir.

Şu halde yarınından haberi olmayan, kendisini nelerin beklediğini bilmeyen, nerede ve ne zaman öleceğini kestiremeyen bir insan nasıl rahat olabilir? Bütün bunları bilen, herkesin ve her şeyin yegâne sahibi olan Allah'ın buyruklarına baş eğmeden nasıl yaşayabilir? **Ömür kısa ve varış O'na** olduğuna göre, akli başında olan kimse nefsin bitip tükenmeyen isteklerini tatmin edeceğim diye sayılı günlerini nasıl boşa geçirebilir?

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِرُونَ [61]

3. “Ecelleri gelince ne bir saat geri kalabilirler, ne bir saat ileri gidebilirler.”

Nahl sûresi (16), 61

Herkesin dünyadaki günleri, alıp vereceği nefesleri sayılıdır. İnsan gözlerini dünyaya açtığı andan itibaren hayatına son verecek olan görülmeyen ve tik takları duyulmayan bir saatli bomba kurulur ve geriye doğru saymaya başlar. Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği an gelince bomba patlar ve o şahsın küçük kıyameti kopmuş olur.

Aklını kullanmasını bilen kimse, nice örneklerini gördüğü bu olayı bizzat yaşamadan önce hayatına bir çeki düzen verir. Nefsine esir olmaktan kurtulmaya bakar. İstek ve arzularını frenlemeye çalışır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ [9]

وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَّ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ أَصَدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ [10] وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجْلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ [11]

4. “Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar ziyana uğrayanlardır.”

Herhangi birinize ölüm gelip de: ‘Rabbim, ne olur, ölümümü biraz geciktirsen de, sadaka verip iyilik edenlerden olsam!’ demeden önce, size verdiğimiz rızıktan harcamayın.

Allah eceli gelen bir kimseyi geri bırakmaz. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdârdır.”

Münâfikûn sûresi (63), 9-11

Dünyada insanı en fazla malı ve çocukları meşgul eder. Doyma bilmeyen nefis aza kanaat etmez, daha fazla kazanmak ister. Dünya hayatının meyvası olan çocuklarını daha rahat yaşatmak ve onları kimseye muhtaç etmemek için didinip durur. Aslında mal kazanmak, çocuk sahibi olmak ve onları kimseye muhtaç etmemek kötü bir şey değildir. Zira zengin olmayı, çoluğa çocuğa karışmayı dinimiz tavsiye eder. Kötü olan, ölçüyü kaçırmak, çok kazanma hırsıyla, çocuklarını rahat yaşatma arzusuyla ibadetlerini ihmâl etmek, malım mülküm azalır düşüncesiyle Allah'ın emrettiği harcamaları yapmamaktır. Bu duruma düşenler, dünya hayatını boşa geçirmiş, neticede zarar etmiş olurlar.

Çeşitli zaafırları sebebiyle görevlerini ihmâl eden insanoğlu, ölüm gelip çatınca aklı başına gelir. Yapmadığı görevleri hatırlar. İhmâli yüzünden kaybedeceği sonsuz bir hayatı ve hesapsız nimetleri düşünerek pişmanlık duyar. Yeniden hayata dönmeyi, biraz daha yaşayıp yapamadığı ibadetleri yapmayı, açıklarını kapamayı arzu eder. Fakat ilâhî kanun gereği bu şans hiç kimseye verilmez.

Gerçek bu olduğuna göre, hiçbir zevk ve menfaat insana Allah'ı ve O'nun rızâsını kazandıracak olan dinî ve insânî görevlerini unutturmamalıdır.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ [99]

لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ [100]

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ [101] فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [102]

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ [103]

تَلْفَحُ وَجْوهُهُمْ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ [104] أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ [105]

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ [106] رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ [107]

قَالَ احْسَبُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ [108] إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ [109]

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنْسَوْكُمُ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ [110]

إِنِّي حَزِنْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَتُهمُ هُمُ الْفَائِزُونَ [111] قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ [112]

قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِينَ [113] قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنْتُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ [114]

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنْتُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ [115]

5. “Nihayet o müşriklerden birine ölüm gelip çatınca:

Rabbim, der. Ne olur beni dünyaya geri gönder. Ömrümü boşa geçirdiğim dünyada iyi işler yapayım.

Hayır, hayır. Onun bu söyledikleri boş lâftan ibarettir. Tekrar dirilecekleri güne kadar onların önlerinde bir engel vardır, geri dönemezler.

Sûra üflendiği zaman artık aralarında soy sop ilişkisi kalmaz. Birbirlerinin hâlini de sormazlar.

Kimin yaptığı iyilikler ağır basarsa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

Kimin yaptıkları da hafif gelirse, işte onlar zarara uğrayanlardır. Onlar cehennemde devamlı kalacaklardır.

Bunların yüzlerini ateş yalar da, dişleri sırttır kalır.

Allah Teâlâ onlara:

- “Benim âyetlerim size okunurdu da, siz onları yalanladınız, değil mi?” der.

Derler ki:

- Rabbimiz! Azgınlığımız bizleri altetti. Biz sapıklık içinde kalmış bir kavim olduk.

Rabbimiz! Ne olur, bizi buradan çıkar! Eğer tekrar önceki hâlimize dönersek, kendimize zulmetmiş oluruz.

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

- “Alçaldıkça alçalın orada. Bana artık bir şey söylemeyin! Çünkü kullarımdan bir grup insan: Rabbimiz, biz iman ettik, bizi bağışla. Bağışlayanların en iyisi sensin, demişlerdi. Fakat siz onlarla eğlenir, beni anmayı unutarak onlara gülersiniz. Sabrettikleri için bugün ben onları mükâfatlandırdım. Onlar muradlarına erenlerdir.”

Allah Teâlâ inkârcılara:

- “Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?” diye sorar.

- Bir gün veya daha az bir zaman kaldık; sayanlara sor, derler.

Allah Teâlâ da onlara şöyle buyurur:

- “Pek az kaldınız. Keşke bunu bilseydiniz (dünyaya tapmazdınız). Sizi boşuna yarattığımızı, bize dönmeyeceğinizi mi sandınız?”

Mü’minûn sûresi (23), 99-115

Boşu boşuna harcanan bir ömürden sonra insanın duyacağı, fakat bir faydasını görmeyeceği pişmanlığı ve ölümden sonra insanın başına gelecek korkunç mâcerayı son derecede sâde ve berrak bir üslûp ile anlatan bu âyet-i kerîmeleri ayrıca açıklamaya gerek görmüyoruz.

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ [16]

6. “Mü’minlerin Allah’ı anmaktan ve Allah tarafından gönderilen gerçeği hatırlamaktan dolayı kalblerinin yumuşama zamanı gelmedi mi? Mü’minler daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalbleri katılaştı. Bunların birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”

Hadîd sûresi (57), 16

Allah Teâlâ mü’minleri, kendilerine ilâhî kitaplar gönderilen kimselere benzemekten sakındırıyor.

Deniyor ki: Kendilerine peygamber ve kitap gönderildiği devirden bu yana çok zaman geçtiği için yahudi ve hristiyanlar dinlerinin esasını ve rûhunu kaybettiler. Doğru yolu yitirdiler. Kalbleri iyice katılaştı. Menfaatlerini düşünerek ellerindeki ilâhî kitabı keyiflerine göre değiştirdiler. Allah’ın buyruğuna değil, ilâhî kitabı değiştiren ve sapıklığa düşen din adamlarının emirlerine uydular ve onları âdetâ ilahlaştırdılar. Hal böyle olunca, mü’minlerin onlardan uzak durması ve hiçbir konuda onlara benzemeye çalışmaması gerekir. Onlar katı kalbli kimselerdir. Mü’minlere yakışan hassas, duygulu ve yufka yürekli olmaktır.

Demekki dünyaya aşırı derecede bağlananlar gönül hassasiyetini yitirirler. Öyleyse mü’minler dünyaya hâkim olmalı, fakat dünyanın kendilerine hâkim olmasına ve gönüllerini öldürmesine izin vermemelidir.

Hadisler

575- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْكِبِي فَقَالَ : «كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ» وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنهما يقول : إِذَا أَمْسَيْتَ ، فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ ، فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ ، وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ » رواه البخاري .

575. İbni Ömer *radiyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* omuzumu tutarak şöyle buyurdu:

“Dünyada tıpkı bir garip hatta bir yolcu gibi davran!”

İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle derdi:

Akşamı ettiğinde, sabahı bekleme!

Sabaha çıktığında, akşamı bekleme!

Sağlıklı günlerinde, hastalanacağın vakit için; hayatın boyunca da öleceğin zaman için tedbir al!

Buhârî, Rikak 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 25; İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in, dünyada kendini bir garip, hatta bir yolcu gibi saymasını tavsiye ettiği sahâbî Abdullah İbni Ömer’dir. Efendimiz çok sevdiği bu kayın biraderine, dünyaya nasıl bakması gerektiğini öğreterek diyor ki:

Vatanından, aile ocağından ayrı düşmüş bir garibin aklı fikri hep öz yurdunda ve sevdiklerinde olur. Sen de bu dünyada kendini bir garip say ve asıl yurdun olan âhireti düşün! Bitip tükenmeyen nimetlerle dolu, o çiçekleri solmayan diyârı düşün!

Hatta kendini garip saymak da yeterli değil. Zira yurdundan yuvasından ayrı düşen adam, bir süre kalacağı gurbet diyarına gönül bağlayabilir. Dünyaya gönül bağlamak doğru değil. En iyisi sen **kendini yolcu say!** Uzun bir sefere çıkan, aklı fikri varacağı menzilde olan bir yolcu gibi davran. Zira böyle bir yolcu, uğradığı yerlerdeki güzelliklere gönül bağlayıp kalmaz. Aşacağı sarp dağları, geçeceği engin vâdileri ve oralarda kendisini bekleyen tehlikeleri hatırlayıp ürperir. Hiçbir yerde durmadan yoluna devam eder. İşte sen böyle bir yolcu olduğunu düşün!

Bir de şunu unutma: **Vatana döndüğün zaman, seni sevenler eline bakacaklar.** Bakalım bize ne getirmiş diyecekler. Bu gerçeği düşünerek, vatana eli boş dönmemeye bak!

Abdullah İbni Ömer bu nasihatleri aynen tutmuş, dünyanın geçici zevklerini unutmuş, çok zengin biri olduğu halde dünyasını âhiretine satmıştır. Efendimiz’in en büyük âşıklarından biri olan ve hayatını onun sünnetine göre düzenleyen Abdullah İbni Ömer, Resûlullah Efendimiz’in kendisine verdiği öğüdü bize şöyle açıklıyor:

Dere tepe demeden yoluna devam ederken, “Akşam oldu. Hele bir dinleneyim de, sabah yoluma devam edeyim” diye duraklama! Sen, önünde uzun bir yol bulunan yolcusun. Senin boşa geçirecek zamanın yok. Gevşeyip kalma!

Sabaha çıkınca da, “Önümde uzun bir zaman, serde de gençlik var; nasıl olsa giderim” diye işi tembelliğe vurma! Seni ölümün daha önce yakalayacağını düşün ve ona göre hareket et!

Hadîs-i şerîfin *Sahîh-i Buhârî* dışındaki kaynaklarda geçen “*Hatta kendini ölmüş bil!*” ifadesi, bize dünyayı, dünya yolculuğunu ve yolun sonunu pek güzel anlatmaktadır. Zira kendini ölmüş bilen insan, âhiret hayatında başına geleceklere kesin surette inandığı için dünyaya takılıp kalmaz. “Ölmeden önce ölmek” dedikleri bu olmalıdır.

Bu hadîs-i şerîf daha önce 472 numarada geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan dünyanın geçici bir faydalanma yeri olduğunu düşünerek onu avucuna almalı, ama asla dünyanın pençesine yakalanmamalıdır.
2. Yapılması gereken ibadet ve hayırlar, günü gününe yapılmalıdır.
3. Hayat ve sağlık bir daha ele geçmeyecek nimet sayılmalı, bu iki fırsat iyi değerlendirilmelidir.

576- وعنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ . بَيْتٌ لَيْتَيْنِ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ » متفقٌ عليه . هذا لفظ البخاري .

وفي رواية لمسلم : « يَبِيتُ ثَلَاثَ لَيَالٍ » قال ابن عمر : مَا مَرَّتْ عَلَيَّ لَيْلَةٌ مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ذَلِكَ إِلَّا وَعِنْدِي وَصِيَّتِي .

576. Yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Vasiyet etmeye değer bir şeyi bulunan müslümanın, vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmesi doğru değildir.”

Buhârî, Vesâyâ 1; Müslim, Vasiyyet 1, 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vesâyâ 1; Tirmizî, Vesâyâ 3; Nesâî, Vesâyâ 1; İbni Mâce, Vesâyâ 2

Müslim'in bir rivayetinde: **“üç gece geçirmesi”** şeklindedir.

İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* dedi ki:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözünü duyduğumdan beri, yanımda vasiyetim olmadan bir gece bile geçirmedim.

Müslim, Vasiyyet 4

Açıklamalar

Müslümanın en büyük gayesi, Allah Teâlâ'nın huzuruna ak alınla çıkmaktır. Bunu gerçekleştirmenin yolu, her an ölüme hazır olmaktır. Ölüme hazırlanan kimse, her şeyden önce “üzerimde Allah ve kul hakkı var mı?” diye düşünür ve bunun için tedbirler alır. Bu tedbirlerin başında vasiyet gelir.

Vasiyetnâme ne yazılacaktır?

Herkesin maddî durumu ve problemi farklı olduğu için, yazacağı vasiyetnâmenin muhtevâsı da farklı olur. Ama en önemlisi şunlardır:

* İnsanın henüz ödemeye fırsat bulamadığı oruç, zekât, hac ve adak gibi Allah'a karşı borçları.

* Bir kimsenin şahsî borcu, alacağı, satacağı, birine verdiği söz, birinin kendisine bıraktığı emanet gibi kullara karşı borçları.

İşte bunların mutlaka yazılması lâzımdır.

Bir de -6 numaralı hadiste gördüğümüz üzere- sevap kazanmak maksadıyla, her şahsın geride bırakacağı malının üçte biri üzerinde vasiyet etme yetkisi vardır. İsteddiği hayırları yapamayanlar, geride bıraktıkları mallarının üçte birinin nereye sarfedilmesi gerektiğini vasiyetnâme yazabilirler. Vasiyet konusunda mezheplerin farklı görüşlerine burada yer vermeyi uygun görmüyoruz (Bu konuda bilgi için bk. İbni Hacer, *Fethü'l-bârî*, V, 264-267; Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-Mefâtih*, III, 397; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, V, 441; *Tecrid Tercemesi*, VIII, 203-205).

Yaygın zaaflarımızdan biri, görevlerimizi sonraya bırakmaktır. Vasiyetnâme yazmayı da “acelesi yok canım; daha müsâit bir zamanda yazarım” diye ihmâl etmemelidir. Ölümün bize ne zaman geleceğini bilmesek bile, onun insanları âniden yakaladığını görüp duruyoruz. Müslümana yakışan, bu değişmeyecek sona hazırlıklı olmaktır.

Zaten vasiyetnâme yazmak, ölüme fikren hazırlanmaktır. Onun önünde sonunda karşımıza çıkacağına inandığımızı, vasiyetnâmemizi yazarak amelî olarak göstermek, aynı zamanda nefsi eğitmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan ne zaman öleceğini bilmediği için, ödemesi gereken borçları ve üzerindeki emânetleri vakit geçirmeden yazmalıdır.

2. Mü'min ölümüne her zaman hazır olmalıdır. Vasiyetnâmenin bir faydası da, insana bu kaçınılmaz sonucu hatırlatmasıdır.

3. Abdullah İbni Ömer, Hz. Peygamber'in vasiyet konusundaki buyruğunu duyar duymaz vasiyetnâmesini yazdığını söylüyor. Peygamber buyruğuna bağlılık hususunda İbni Ömer ne güzel örnektir.

577- وعن أنس رضي الله عنه قال : خَطَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُطُوطاً فَقَالَ : « هَذَا الْإِنْسَانُ وَهَذَا أَجَلُهُ . فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ جَاءَ الْخَطُّ الْأَقْرَبُ » رواه البخاري .

577. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yere birtakım çizgiler çizdi. Sonra da çizgileri göstererek şöyle buyurdu:

“Bunlar insanın istek ve arzuları, şu da onun ecelidir. İnsan hayal içinde yaşayıp giderken bir de bakar ki, en yakın ölüm çizgisi karşısına gelivermiş.”

Buhârî, Rikak 4

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

578- وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : خَطَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطّاً مُرَبَّعاً ، وَخَطَّ خَطّاً فِي الْوَسْطِ خَارِجاً مِنْهُ ، وَخَطَّ خُطُوطاً صِغَاراً إِلَى هَذَا الَّذِي فِي الْوَسْطِ مِنْ جَانِبِهِ الَّذِي فِي الْوَسْطِ ، فَقَالَ : « هَذَا الْإِنْسَانُ ، وَهَذَا أَجَلُهُ مُحِيطاً بِهِ أَوْ قَدْ أَحَاطَ بِهِ وَهَذَا الَّذِي هُوَ خَارِجٌ أَمَلُهُ وَهَذِهِ الْخُطُوطُ الصِّغَارُ الْأَعْرَاضُ ، فَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا ، نَهَشَهُ هَذَا ، وَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا » رواه البخاري . وَهَذِهِ صُورَتُهُ : الأجل - الأعراض - الأمل

578. İbni Mes'ûd radiyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yere bir dörtgen çizdi. Dörtgenin ortasına, onu bir kenarından keserek dışarı çıkan bir çizgi çekti. Ortadaki bu çizginin iki yanından ona doğru birtakım küçük çizgiler daha çizdi. Sonra çizgileri göstererek şöyle buyurdu:

“Şu insan, şu da onu kuşatan (veya “kuşatmış olan”) ecelidir. Dörtgeni keserek dışarı çıkan, insanın arzularıdır. Ortadaki çizgiye yönelik küçük çizgiler, dert ve ıstıraplardır. İnsan bu dertlerin birinden kurtulsa, öteki gelip çarpar. Şundan kurtulsa, beriki gelip yakalar.”

Buhârî, Rikak 4. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 22; İbni Mâce, Zühd 27

Açıklamalar

Riyâzû's-sâlihîn ve Sahîh-i Buhârî'nin metin ve şerhlerinde, Peygamber Efendimiz'in yere çizdiği bu çizgiler aşağıdaki gibi veya ona yakın şekillerde resmedilmiştir:

Görüldüğü üzere ecel, tıpkı bir ahtapot gibi insanı dört bir yandan sarıp kuşatmış, avucunun içine almıştır. Ondan kaçıp kurtulmak mümkün değildir. Bir yandan **“Herkes ölümün acısını tadacaktır”** âyet-i kerîmesi, öte yandan nice insanın her gün omuzlar üzerinde kabristana götürülerek orada kara toprağın bağrına tek başına terk edilmesi bunu ispat etmektedir.

Gerçek işte budur. Ama ne var ki, insanın hayali geniş, arzuları sonsuzdur. İçinde bulunduğu durumu çabucak unuttur; hiçbir zaman elde edemeyeceği kuruntular peşine düşer; ham hayale kapılır. Ölmeden önce gerçekleştirmek üzere planlar yapar. Fakat dertler, ıstıraplar, felâketler, açlık, susuzluk, perişanlık yakasını bir türlü bırakmaz. Efendimiz ne güzel anlatmıştır:

“İnsanoğlunun etrafını doksan dokuz çeşit belâ çevirmiştir. Bunların hepsinden kurtulsa bile, yakasını ihtiyarlığa kaptırır” (Tirmizî, Kıyamet 22).

İhtiyarlık günlerinde zavallı insanın peşini dertler yine bırakmaz. Nihayet kaçınılmaz son çıkagelir. Eğer iyi bir müslüman ise, ölüm onun için bir kurtuluş olur.

İnsan için çizilen değişmez kader bu olduğuna göre, Allah'ın takdirine rızâ gösterip başa gelenlere sabretmekten ve bir gün mutlaka Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıkacağını düşünerek âhirete hazırlanmaktan başka ne yapılabilir?

Hız. Ali içinde bulunduğumuz hali, bizi kuşatan gerçeği ne güzel dile getirir:

“Dünya bir sona doğru başını alıp gitmekte, âhiret ise koşarak bize doğru gelmektedir. İnsanlar arasında dünyanın da âhiretin de isteklileri vardır. Siz âhireti istemeye bakın. Günü gün etmeyin. Bugün hesap günü değil, iş günüdür. Ama yarın artık iş yok, yalnız hesap vardır” (Buhârî, Rikâk 5).

Birbiri peşinden gelip giden mevsimler, etrafımızda olup bitenler, her yıl değiştiğini gördüğümüz aynadaki yüzümüz, dökülen ve ağaran saçlarımız bir yere doğru gittiğimizi bize hatırlatır. Fakat gerçekler bizi korkuttuğu için, bu hatırlatmayı görmezden geliriz. Şunu iyi bilmeliyiz ki, bu duyarsız halimiz gerçekleri hiç değiştirmez.

Büyük âlim İbnü'l-Cevzî, geleceğe dönük hayal kuranları iki kısma ayırarak der ki:

“Sonu gelmeyen ümit ve arzuların peşine düşmek, halk için kötü bir şeydir. Ama âlimler için durum böyle değildir. Zira onların ümit ve arzuları olmasaydı, kitaplar yazıp eserler veremezlerdi.”

Demek oluyor ki, her emel ve arzu kötü değildir. Öyle olsaydı, Cenâb-ı Hak bu duyguyu insanlara vermezdi. Eğer geleceğe ait hayal kurma kabiliyeti bulunmasaydı, insan hayattan zevk almaz, yaşama sevinciyle dolu olmaz, yeni atılımlara başlama gücünü kendinde bulamazdı. Bu işin kötü yanı, kendisini büsbütün boş ve mânasız isteklere kaptırmak ve âhiret için hazırlık yapmamaktır.

Anlaşılması zor bazı konuları şekiller çizerek anlattığını gördüğümüz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir başka gün bu konuyu **çubuklar** yardımıyla anlatmıştı. Ebû Saîd el-Hudrî'nin söylediğine göre Efendimiz yere bir çubuk dikti. Sonra bunun yanına ikinci bir çubuk, biraz ilerisine üçüncü bir çubuk dikti. Daha sonra ashâbına dönerek:

- “*Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz?*” diye sordu.

Onlar her zaman yaptıkları gibi:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisini merakla dinleyen ashâbına meseleyi şöyle açıkladı:

- “*Bu birinci çubuk **insan**, ikincisi onun **eceli**, üçüncüsü de **istek ve arzularıdır**. İnsan kuruntular peşinde koşup dururken ecel önünü keser ve onu alıp götürür*” (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 18).

İşte bizim değişmeyen kader çizgimiz budur. Bizim imanlı insanımız, “Dünya kime kalmış ki, bana kalsın!”, “Dünya malı dünyada kalır” diyerek bu değişmeyen kadere olan inancını gösterir.

Dünya bir rüya gibi gelip geçecektir. Bir gün insan her şeyi arkada bırakıp gidecektir. Gerçek bu olduğuna göre, herkes kaybedeceği değerleri bir bir gözden geçirmeli; parasını, ilmini, fikrini, gençliğini ve zamanını âhiret yurdunu imâr edecek faydalı yatırımlara harcamalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsan bir gün öleceğini ve geleceğe dönük planlarının yarım kalacağını unutmamalıdır.

2. Fırsat elde iken günahlara tövbe etmeli, boş hayalleri bırakmalı ve âhiret yurduna hazırlanmalıdır.

3. Bütün istekler kötü değildir. Kötü olan insana Allah'ı ve âhireti unutturan, onu faydasız işlerle oyalayan arzulardır.

4. Peygamber Efendimiz ashâbına dini öğretirken çeşitli araç ve metotları kullanmıştır.

579- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ سَبْعًا ، هَلْ تَنْتَظِرُونَ إِلَّا فَقْرًا مُنْسِيًا ، أَوْ غِنًى مُطْغِيًا ، أَوْ مَرَضًا مُفْسِدًا ، أَوْ هَرَمًا مُفْنِدًا ، أَوْ مَوْتًا مُجْهِزًا ، أَوِ الدَّجَالَ ، فَشَرُّ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ ، أَوِ السَّاعَةِ وَالسَّاعَةِ أَذْهَى وَأَمْرٌ ؟ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

579. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Yedi şey gelip çatmadan iyi işler yapmaya bakın. Yoksa siz insana görevlerini unutturan fakirlikten, azdıran zenginlikten, halsiz bırakan hastalıktan, bunaklaştıran ihtiyarlıktan, ansızın yakalayan ölümden, gelmesi beklenen şeylerin en fenası deccâlden, belâsı daha büyük ve daha acı olan kıyametten başka bir şey mi gözlüyorsunuz?”

Tirmizî, Zühd 3

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu hadisinde, insanların muhtelif sıkıntılarla imtihan edileceğini belirtmekte ve bu imtihan sorularından yedisine işaret etmektedir. Dünyanın bir deneme yeri olduğunda şüphe yoktur. Çeşitli denemelerden geçmeden Cenâb-ı Hak'ın huzuruna varmak mümkün değildir.

Muhtelif âyet-i kerîmelerde belirtildiğine göre, insan “iman ettim” demekle rahat bırakılmayacak, mutlaka bir denemeden geçecektir [Ankebût sûresi (29), 2]. Biraz korku, biraz açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden azaltma yapılmak suretiyle yâni fakirlik ile imtihan edilecektir [Bakara sûresi (2), 155]. Zenginlik ve çoluk çocuk da birer imtihan vesilesidir [Enfâl sûresi (8), 28].

Hadisimizde işte bu imtihan şekillerinden yedisine işaret edilmektedir:

Bunlardan birincisi **fakirlik**dir. Kendisinin ve çocuklarının karnını doyurmak, gerekli ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalan kimse kendisini işe öylesine verebilir ki, hâtırına ne ibadet görevi ne de âhiret hazırlığı gelebilir. İnsan böyle bir gaflete düşebileceğini hatırlardan çıkarmamalı ve fırsat elde iken zamanını iyi değerlendirmelidir.

İkinci bir imtihan şekli **insanı azdıran ve baştan çıkaran zenginlik**dir. Mânevî yönü zayıf olan kimseleri, para ve servet baştan çıkarabilir. Onları keyfince yaşamaya, gününü gün etmeye, dinin yasaklarına aldırmmaya teşvik edebilir. Nefse hoş gelen bu işleri yapmak ne kadar günahsa, elindeki serveti yerli yerince kullanmamak, zekât ve benzeri sorumlulukları yerine getirmemek de aynı şekilde günahdır.

Üçüncüsü **insanı halsiz bırakan hastalık**tır. Hastalık bedenî olabilir, aklî olabilir. Bir yeri ağrıyıp sızlayan kimse, Allah'a ve insanlara karşı görevini yapacak mecâli kendinde bulamayabilir. Şâyet hastalık aklî ise, Allah korusun, o zaman da insan, yapması gereken görevleri olduğunu bile düşünemez.

Dördüncü imtihan şekli, **insanı bunaklaştıran ihtiyarlıktır**. Böyle bir imtihana yakalanan ihtiyarlar, sağlıklı düşünme melekesini yitirirler. Nerede ne söylenmesi ve nasıl davranılması gerektiğini bilemezler. Âdetâ yeniden çocukluk çağına inerler. İşte bu sebeple insan yarın ne hallere düşebileceğini hesap etmeli ve sağlığını iyi değerlendirmelidir.

Beşincisi **ansızın yakalayan ölümdür**. Günahlarımı ileride affettirmeye çalışırım; yaş kemâlini bulunca namaza, niyâza başlarım diye kendini avutan kimse, tövbe etmeye bile fırsat bulamayabilir. Hatta borcunu, harcını söylemeye, vasiyetini yapmaya bile zamanı kalmayabilir. Bu imtihan şekli ne saydıklarımıza, ne sayacaklarımıza benzer. Dünyaya gelen hiç kimse bu sonuçtan kurtulmamıştır. Ölüm düşüncesi, bizi daha uyanık ve tedbirli olmaya sevk eder.

Altıncısı **deccâlin tuzağına düşmektir**. Deccâl ile karşılaşmak, **imtihan şekillerinin en çetinidir**. Ondan sadece Allah Teâlâ'nın koruduğu bahtiyarlar kurtulacaktır. Çünkü deccâl, insanları baştan çıkarmak ve kendisinin ilâh olduğuna inandırmak için pek hârika şeyler gösterecektir. “Ben ancak gördüğüme inanırım” diyerek dine ve dinî düşünceye iltifat etmeyen kimseler, acaba görecekleri o akıllara durgunluk verecek

gözbağcılıklar karşısında ne yapacaklar? Cenâb-ı Hak bizleri onun şerrinden muhâfaza buyursun (Deccâl konusu 1812-1823 numaralı hadisler arasında ele alınacaktır).

Yedinci imtihan şekli, yukarıda sayılanlara göre **belâsı daha büyük ve daha acı olan kıyamettir**. Kıyamet, hiçbir acı, hiçbir elem ve kederle ölçülemeyecek kadar korkunç bir olaydır. Kur’ân-ı Kerîm’deki kıyamet tasvirleri bunu bütün açıklığıyla göstermektedir. Bu sebeple kıyametin koptuğu zaman hayatta olanlar, en çetin imtihana uğrayacaklardır. Mevlâm bizleri bu fenâ âkıbetten de korusun (Âmin).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sağlığı ve boş zamanı en büyük fırsat bilmeli, bunları âhirete yatırım yaparak değerlendirmelidir.
2. Aşırı derecede fakirlik, zenginlik, hastalık ve yaşlılık iyi işler yapmaya imkân bırakmaz. Henüz bunlarla imtihan edilmeyenler, zamanlarını iyi kullanmalıdır.
3. Ölümden kurtuluş olmaması, ibret almak için yeterli bir sebeptir.
4. Deccâli ve kıyameti görmek imtihanların en çetindir. Bunların her an gelmesi de mümkün olduğuna göre, oyalanmaktan vazgeçmelidir.

580- وعنه قال : قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَكْثَرُوا ذِكْرَ هَازِمِ اللَّذَاتِ » يَعْنِي الْمَوْتَ ، رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

580. Yine Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Zevkleri bıçak gibi keseni -ölümü- çok hatırlayın!”

Tirmizî, Zühd 4. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 3; İbni Mâce, Zühd 31

Açıklamalar

Çocuklar deniz kenarında oynarken kumdan evler yapar, onunla bir müddet oynar, canları sıkılınca da kendilerini saatlerce oyalayan bu evi bir tekmeyle yerle bir ederler. Yahut şiddetli bir dalga, o evcikleri yalayıp yutar.

Ölüm de böyledir. Gelecek günlere dair hayalinde nice planlar, projeler yapan insan, birden bire ölümü hatırlayınca hayal ufkunu acı bir hüznün kaplar. Zihnindeki planları gerçekleştirmek üzere olan kimseler, ha bugün ha yarın diye çırpınıp dururken, ölüm her şeyi bir anda yıkıp dağıtır. Onca emek ve zahmet, çocukların kumdan evi gibi yok olup gider.

Kaçınılmaz gerçek işte budur. Bu gerçeği kimse inkâr edemez. Hal böyle olunca, hayal dizginlerini büsbütün koyuverip ölüm gerçeğini unutmamalıdır. Efendimiz’in buyurduğu gibi ölümü sık sık anarak kendine bir çeki düzen vermeli, nefsin ve şeytanın oyununa gelmemelidir.

Hazreti Ömer’in oğlu ve Efendimiz’in duygulu sahâbîsi Abdullah İbni Ömer diyor ki:

Bir gün Resûl-i Ekrem’in yanında bulunuyordum. Ensardan bir adam gelip selâm verdikten sonra:

- Yâ Resûlallah! Hangi mü’min daha faziletlidir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- “*Ahlâkı en iyi olan mü’min*”, diye cevap verdi.

O zât yine:

- Yâ Resûlallah! Hangi mü’min daha zekidir? diye sorunca:

- “Ölümü en çok hatırlayıp ölümden sonrası için en iyi hazırlık yapanlar zeki adamlardır” buyurdu (İbni Mâce, Zühd 31).

Bu açıklamayı okuyanlar “Acaba dünya için çalışmak, servet sahibi olmak kötü bir şey midir?” diye sorabilirler.

Güzel dinimiz, dünya ile âhiret arasında mükemmel bir denge kurmuştur. Allah’ı ve âhireti unutmamak şartıyla para kazanıp zengin olmak iyi bir davranış olarak görülmüştür. Zengin sahâbîlerin İslâmiyet’e ve müslümanlara yaptığı hizmetler mâlumdur.

Öyleyse hadislerde ölümü hatırlamaya ve dünyaya sırt çevirmeye niçin teşvik edilmiştir?

Ölüm düşüncesi, insanın dünyaya büsbütün bağlanmasına ve âhireti unutmamasına engel olur. Ölümü hatırlayan insan, servetini Allah’ın rızâsına uygun yerlere harcar. Hatta bu düşünce, parasını hiçbir yere harcamayan cimrileri uyarır, onları kendilerine getirir.

Dünyaya sırt çevirmek demek, dünyanın câzibesine kapılıp ona kul, köle olmamak demektir. Dünyaya sırt çeviren kimse, onun insanı baştan çıkaran oyunlarına gelmemiş olur.

Demekki kötü olan dünya değildir. Kötü olan, insanın Allah’a boyun eğmesine engel teşkil eden dünyevî arzu ve isteklerdir. Bu arzu ve istekleri frenleyen, onları törpüleyip faydalı hale getiren duygu ise, Efendimiz’in tavsiye buyurduğu gibi ölümü sık sık hatırlamaktır.

Hadîs-i şerîf bize şu gerçeği öğretiyor: Dünya sevgisi, çok yaşama arzusu, zengin olma hırsı o kadar kuvvetli duygulardır ki, o duyguları zararsız hale getirebilecek yegâne ilaç, kuvvetli dozdaki ölüm fikridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölüm düşüncesi insana Allah’ı ve âhireti hatırlatır.
2. Âhirete yönelik hazırlığı bulunmayanlar ile günah bataklığına saplanıp kalanları, ölüm fikri sarsıp kendine getirir.

581- وعن أبي بن كعب رضي الله عنه : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ذَهَبَ ثُلُثُ اللَّيْلِ، قَامَ فَقَالَ : « يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ جَاءَتْ الرَّاحِقَةُ تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ، جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ ، جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَكْثِرُ الصَّلَاةَ عَلَيْكَ ، فَكَمْ أَجْعَلُ لَكَ مِنْ صَلَاتِي ؟ قَالَ : « مَا شِئْتَ » قُلْتُ الرَّبُّعَ ؟ قَالَ : « مَا شِئْتَ ، فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ » قُلْتُ : فَالنِّصْفَ ؟ قَالَ : « مَا شِئْتَ ، فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ » قُلْتُ : فَالثَّلَاثِينَ ؟ قَالَ : « مَا شِئْتَ ، فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ » قُلْتُ : أَجْعَلُ لَكَ صَلَاتِي كُلَّهَا ؟ قَالَ : إِذَا تُكْفِي هَمَّكَ ، وَيُعْفِرُ لَكَ ذَنْبَكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

581. Übey İbni Kâ'b *radıyallahu* şöyle dedi:

Gecenin üçte biri geçince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* uyanıp kalktı ve şöyle buyurdu:

“İnsanlar! Allah’ı zikredin! Yeri yerinden oynatan birinci sûr üflenecek. Arkasından ikincisi gelecek. Ölüm bütün şiddetiyle gelip çatacak. Ölüm bütün şiddetiyle gelip çatacak.”

Übey diyor ki, Hz. Peygamber’e:

- Yâ Resûlallah! Ben sana çok salavât-i şerîfe getiriyorum. Acaba bunu ne kadar yapmam gerekir? diye sordum.

- “Dilediğin kadar”, buyurdu.

- Dualarımın dörtte birini salavât-i şerîfeye ayırsam uygun olur mu? diye sordum.

- **“Dilediğin kadarını ayır. Ama daha fazla zaman ayırırsan senin için iyi olur”**, buyurdu.
- Öyleyse duamın yarısını salavât-i şerîfeye ayırayım, dedim.
- **“Dilediğin kadar yap. Ama daha fazla zaman ayırırsan senin için hayırlı olur”**, buyurdu.

Ben yine:

- Şu halde üçte ikisi yeter mi? diye sordum.
- **“İstedtiğin kadar. Ama artırırırsan senin için hayırlı olur”**, buyurdu.
- Öyleyse duaya ayırdığım zamanın hepsinde sana salavât-ı şerîfe getirsem nasıl olur? deyince:
- **“O takdirde Allah bütün sıkıntılarını giderir ve günahlarını bağışlar”** buyurdu.

Tirmizî, Kıyamet 23

Açıklamalar

En değerli dua şeklini öğrenmek için Peygamber Efendimiz’le âdetâ pazarlık eden bu büyük insan, sahâbî efendilerimizin öğretmeni Übey İbni Kâ’b’dır. O hem vahiy kâtibi hem de Kur’ân-ı Kerîm’i en güzel okuyan ve en iyi bilen sahâbî idi. Resûlullah Efendimiz’in sağlığında fetvâ veren sayılı âlimlerden biri olan Übey İbni Kâ’b’a Hz. Ömer, müslümanların efendisi anlamına gelmek üzere “seyyidü’l-müslimîn” derdi.

Önce şu manzaraya doya doya bir bakalım: Efendimiz’in bu seçkin sahâbîsi, sarsılmaz bir azim ve yorulmaz bir iradeyle ona sorular soruyor. Öğretmenlerin en yücesi olan Efendimiz ise o kadar soruyu tükenmez bir sabırla karşılıyor. Karşısındakini aslâ yokuşa ve zora sürmüyor. Nâfile ibadetlerin arzu edildiği kadar yapılması gerektiğini ısrarla belirtiyor.

Zikrin önemine işaret eden Sevgili Efendimiz demek istiyor ki:

Daha ne duruyorsunuz? Neyi bekliyorsunuz? Böyle de gaflet olur mu? Bir gün müthiş bir zelzele ile yer yerinden oynayacak! Her şey alt üst olacak! Siz de bir gün ölüp kara toprağın altına gireceksiniz! Öyleyse vaktinizi ne diye boşa geçiriyorsunuz? Allah’ı çokça zikrederek bu korkunç günlere hazırlansanız ya!

Bu uyarı üzerine Übey İbni Ka’b çok duygulanıyor ve Efendimiz’e:

- Yâ Resûlallah! Ben sana çok salavât-i şerîfe getiriyorum. Acaba bunu ne kadar yapmalıyım? diye soruyor.

Peygamberler Sultanı Efendimiz de ona, dilediği ve yapabildiği kadar salavât-i şerîfe getirmesini tavsiye ediyor. Ama bu sayı ne kadar çok olursa, Allah katındaki derecesinin o kadar yükseleceğini, dünyevî ve uhrevî sıkıntılarından kurtulacağını söylüyor.

Salâvât-ı şerîfe konusu 1400-1410 numaralı hadisler arasında geniş bir şekilde ele alınacaktır. Burada şu kadarını belirtelim ki, Resûlullah Efendimiz’in bizim dualarımıza ihtiyacı olmamakla beraber, ona salât ü selâm getirmemizi Allah Teâlâ emretmektedir. Çünkü getireceğimiz salât ü selâmlar bizi Resûlullah’a yaklaştıracak, onun yanında değer ve itibar kazanmamızı ve kıyamet günü ona yakın olmamızı sağlayacaktır.

Salavât-i şerîfe getirmenin belli bir vakti ve yeri yoktur. İşe giderken, işten dönerken, gezinip dolaşırken, kısacası zikretmeye elverişli her yerde Efendimiz’e salât ü selâm getirerek hem zamanımızı değerlendirmiş hem reddedilmeyecek bir dua yapmış hem de büyük sevap kazanmış oluruz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’ı çokça zikrederek O’nun rızâsını kazanmaya çalışmalıdır.
2. Hz. Peygamber’e salât ü selâm getirmek, değerli bir ibadettir.
3. Nâfile ibadetler yorulup usanmayacak kadar yapılmalıdır.
4. Riya için olmadıktan sonra, yaptığı ibadetleri, görüşünü almak istediği bir âlime veya gerektiğinde bir başkasına anlatmak sakıncalı değildir.

66- باب استحباب زيارة القبور للرجال وما يقوله الزائر

KABİR ZİYARETİ

ERKEKLERE KABİR ZİYARETİNİN MÜSTEHAĞ OLDUĞU VE ZİYARETÇİNİN NE DİYECEĞİ

Hadisler

582- عن بُرَيْدَةَ ، رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا » رواه مسلم . وفي رواية « فمن أراد أن يزور القبور فليزر فإنها تذكرنا بالآخرة » .

582. Büreyde *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kabirleri ziyaret etmenizi yasaklamıştım. Ama artık ziyaret edebilirsiniz.”

Müslim, Cenâiz 106, Edâhî 37. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 77; Tirmizî, Cenâiz 60; Nesâî, Cenâiz 100

Başka bir rivayete göre şöyle buyurdu:

“Kabirleri ziyaret etmek isteyen ziyaret etsin. Çünkü kabir ziyareti bize âhireti hatırlatır”

Tirmizî, Cenâiz 60; Ebû Dâvûd, Cenâiz 77

Büreyde İbni Husayb

Büreyde Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret ederken müslüman oldu. O günlerde Mekkeli müşrikler Resûl-i Ekrem Efendimiz'in peşine düşmüşler, onu ölü veya diri yakalayana büyük ödüller va'd etmişlerdi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hz. Ebû Bekir'le birlikte Eslem kabilesinin arazisinden geçerken Büreyde karşılarına dikildi. Kabilenin reisi olduğu için arazisinden geçenleri sorgulama hakkına sahipti. Peygamberler Sultanı Efendimiz'in konuşması Büreyde üzerinde büyük bir tesir yaptı. Hemen orada adamlarıyla birlikte müslüman oldu ve hep beraber Resûlullah'ın arkasında namaz kıldılar.

Büreyde Efendimiz'e bir fenalık yapabilirler diye onu yalnız bırakmadı ve Medine'ye bayraksız girmesine gönlü razı olmadığı için başından sarığını çıkarıp mızrağına bağladı.

Daha sonraları Medine'ye hicret edip oraya yerleşen Büreyde, Bedir ve Uhud Gazveleri dışında, Efendimiz'le birlikte on altı gazveye katıldı. Bunların bir kısmında istihbârât görevlisi ve kılavuz olarak önemli hizmetler yaptı. Mekke fethi sırasında Eslem kabilesinin iki sancağından birini o taşıdı. Peygamber Efendimiz hazırladığı Üsâme ordusuna onu sancaktar yapmıştı. Resûl-i Ekrem'le beraber gittikleri bir gazvede, mola verdikleri yerde bazı eşyalar kalmıştı. Efendimiz o eşyayı Büreyde'nin sırtına yüklemiş, kendisine de, haydi bakalım yük devesi, diye iltifat etmişti. Büreyde bu hâtırayı sık sık yâdederdi.

Büreyde'nin en büyük günahım diye anlattığı Hayber fethi sırasında geçmiş bir olay vardır. Hayber kalesi günlerce kuşatıldıktan sonra nihayet surlarda ilk gedik açılmış, oradan içeri ilk dalanlardan biri de Büreyde olmuştu. Fakat o sırada Büreyde'nin üzerinde kırmızı bir elbise vardı. Bu elbise sebebiyle herkesin kendisini farkettiğini düşünür, tevâzua aykırı gördüğü bu hali hatırlayıp üzülürdü.

Daha sonraki devirlerde Büreyde savaşımlardan hiç geri kalmadı. Nihayet 63 (682) yılında vefat etti. Horasan'da en son vefat eden sahâbî odur.

Büreyde Peygamber Efendimiz'den 164 hadis rivayet etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İslâmiyet'in ilk yıllarında Peygamber Efendimiz kabir ziyaretini yasaklamıştı. Bunun önemli bir sebebi vardı. Zira o devirde bazı Câhiliye âdetleri hâlâ yaşamaktaydı. Araplar büyük ve kalabalık bir kabile olduklarını birbirlerine ispat etmek için mezardaki ölülerin sayısı ile övünürlerdi. Ölülerin kahramanlıklarını anarlar, göğüslerini yırtarak ve bağırıp çağırarak onlar için ağlardı.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu âdetlerin çirkin ve mânasız olduğunu benimsetene kadar kabir ziyaretini yasakladı. Kadınlar eski âdetleri devam ettirmeye daha arzulu oldukları için, onların kabirleri ziyaret etmesini özellikle yasakladı. Ölülere nasıl davranılması gerektiği konusunda İslâmiyet'in getirdiği emirler iyice benimsenip gönüllere yerleşince, bu yasak da kalktı.

Kadınların kabir ziyareti konusu asırlar boyu tartışılmıştır. Bazı âlimler daha hassas ve yufka yürekli olan kadınların kabir başında kendilerini tutamayıp dinin yasak ettiği şekilde ağlayıp sızlayacaklarını, hatta bazı devirlerde yaptıkları gibi, dikkat çekecek şekilde giyinip kuşanarak boy göstereceklerini ileri sürerek onların kabirleri ziyaret etmesini doğru bulmamışlar, Peygamber Efendimiz'in kabir ziyaretine dair verdiği iznin kadınları içine almadığını belirtmişlerdir.

Buna karşı ileri sürülen görüş daha tutarlıdır. Bu görüş sahipleri diyorlar ki: Resûl-i Ekrem Efendimiz, *“Kabirleri ziyaret etmek isteyen etsin. Zira kabirleri ziyaret etmek, insana âhireti (ölümü) hatırlatır”* buyurduğuna göre, kabirlerden ibret almaya erkekler kadar kadınlar da muhtaçtır. Bu sebeple kabirleri ziyaret etmek onların da hakkıdır. Zaten Resûlullah Efendimiz *“Kabirleri ziyaret etmek isteyen etsin”* buyururken erkek kadın ayırımı yapmamış, nitekim Hz. Âişe'nin kabir ziyaretine gitmesine engel olmamıştır.

32 numaralı hadiste geçtiği üzere, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* kabir başında ağlayan bir kadını gördüğü zaman ona Allah'tan korkmasını ve sabırlı olmasını tavsiye etmiş, fakat kabristana gelmesinin doğru olmadığını söylememiştir. Şu halde kadınların -sık sık gitmemek şartıyla- kabir ziyareti yapmalarında bir sakınca yoktur.

Bununla beraber bütün âlimler, kadınların cenâze ile birlikte kabre kadar gitmelerini ve cenâze toprağa verilirken orada bulunmalarını uygun görmemişlerdir.

Peygamber Efendimiz sık sık Bakî mezarlığına gider, aşağıdaki hadislerde göreceğimiz şekilde ölümlere selâm verir, onlara dua ederdi. Biz de zaman zaman kabristana gitmeli, yarın kendilerine komşu olacağımız kimseleri ziyaret etmeliyiz. Bir gün bizim de nâmımız, nişânımız kalmayacak diye düşünmeliyiz. Bugün dünya, câzibesıyla erkekli kadınlı hepimizi büyülemiş, bizi bir ahtapot gibi sarıp kendine bağlamıştır. İşte bu sebeple kabristanda yatanların halini gördüğümüz zaman, belki bağlanan basiretimiz çözülür, katılaştan kalblerimiz yumuşar.

Ziyaret edebi. Bir kimse kabristana gittiği zaman, aşağıdaki hadislerde görüleceği şekilde, önce kabir halkına selâm vermeli, onlara dua etmeli ve sonunda kendisinin de onlar gibi olacağını düşünmelidir. Kabrini ziyaret ettiği kimse sanki sağ imiş de onunla konuşuyormuş gibi yüzünü ona dönerek yanına yaklaşmalı ve rahatsız değilse ayakta durmalıdır. Sağlığında kendine çok yakın ise, yakınına varmalı, fazla yakın değilse uzakça durmalı, sonra da ona dua etmelidir.

Kabirde yatan kimse ne kadar büyük olursa olsun, ondan asla bir şey istememelidir. Çünkü kendisinden bir şey istenecek olan sadece Allah Teâlâ'dır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâmiyet'in ilk yıllarında Peygamber Efendimiz, İslâm öncesi devrin kabristanla ilgili kötü âdetlerini unutturmak için kabir ziyaretini yasakladı. Bu kötü âdetler unutulunca, yasağı kaldırdı.
2. Kabir ziyareti kalbleri yumuşattığı, insana âhireti ve ölümü hatırlattığı için zaman zaman kabristana uğramalı, öldükten sonra orada geçecek günleri düşünmelidir.
3. Kadınların kabirleri ziyaret etmesinde dinî bir sakınca yoktur.

583- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : كان رسولُ الله ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، كُلَّما كان لَيْلَتها مِنْ رسولِ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ إِلَى الْبَقِيعِ ، فَيَقُولُ : « السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ، وَأَتَاكُمْ مَا تُوعَدُونَ ، غَدًا مُؤَجَّلُونَ ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَهْلِ بَقِيعِ الْغَرَقَدِ » رواه مسلم .

583. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Âişe'nin yanında kaldığı gecelerin sonuna doğru Bakî mezarlığına giderek şöyle derdi:

“Selâm size, ey mü'minler diyârı! Başınıza geleceği söylenen şeylerle nihâyet karşılaştınız. Şimdilik ileri bir tarihe bırakıldınız. İnşallah yakında biz de aranızda katılacağız.

Allahım! Bakî'î'l-garkad mezarlığında yatanları bağışla!”

Müslim, Cenâiz 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 79; Nesâî, Cenâiz 103; İbni Mâce, Cenâiz 36, Zühhd 36

585. hadisle birlikte açıklanacaktır.

584- وعن بُرَيْدَةَ رضي الله عنه ، قال : كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُهُمْ إِذَا خَرَجُوا إِلَى الْمَقَابِرِ أَنْ يَقُولَ قَائِلُهُمْ : « السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ ، أَسْأَلُ اللهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ » رواه مسلم .

584. Büreyde radiyallahu anh şöyle dedi:

Hiz. Peygamber ashâb-ı kirâma, kabristana gittikleri zaman şöyle demelerini öğretirdi:

“Selâm size, ey bu diyârın mü'min ve müslim halkı! İnşallah yakında biz de aranızda katılacağız. Allah'ın bizi de sizi de bağışlamasını dilerim.”

Müslim, Cenâiz 104. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 103; İbni Mâce, Cenâiz 36

585. hadisle birlikte açıklanacaktır.

585- وعن ابن عَبَّاسٍ ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ، قال : مَرَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقُبُورٍ بِالْمَدِينَةِ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ فَقَالَ : « السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ ، يَغْفِرُ اللهُ لَنَا وَلَكُمْ ، أَنْتُمْ سَلَفُنَا وَنَحْنُ بِالْآثَرِ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

585. İbni Abbas radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Medine'de bazı kabirlere uğradı. Yüzünü onlara dönerek şöyle buyurdu:

“Selâm size, ey bu kabirlerde yatanlar! Allah bizi de sizi de bağışlasın. Siz bizden önce gittiniz. Biz peşinizden geleceğiz.”

Tirmizî, Cenâiz 59

Açıklamalar

Bu üç hadiste, Peygamber Efendimiz'in kabristana gittiği zaman ölümlere nasıl hitap edip selâm verdiğini, kendisini onlara ne kadar yakın hissettiğini görmekteyiz.

Birinci hadiste, Hz. Âişe'nin yanında kaldığı gecelerin sonuna doğru Resûlullah Efendimiz'in, Bakî veya Bakî'ül-garkad adıyla anılan Medine mezarlığına gittiğini gördük. Bakî Mezarlığı o devirde garkad adı verilen böğürtlen çalılıyla kaplıydı. Bu sebeple oraya "garkad ormanı" anlamına gelmek üzere Bakî'ül-garkad denirdi. Fakat Türkler o diyara duydukları derin sevgi sebebiyle Mekke mezarlığını **Cennetü'l-Muallâ**, Medine mezarlığını da **Cennetü'l-Bakî** diye ana gelmişlerdir.

Bir gece yarısı Peygamber Efendimiz Hz. Âişe'nin odasında uyurken Cebrâil *aleyhisselâm* Resûl-i Ekrem'i uyandırdı ve getirdiği emri tebliğ etti: Allah Teâlâ onun Bakî Mezarlığı'na gidip ölümlere dua etmesini istiyordu.

Allah'ın Resûlü Hz. Âişe'yi uyandırmamaya çalışarak yavaşça kalktı. Onun bu hâli Âişe annemizi kuşkulandırdı. Acaba benim yanımdan kalkıp başka bir hanımına mı gidiyor diye düşündü. Sonra da Resûlullah Efendimiz'in peşine takılarak kabristana kadar onu takip etti. Zaten Cennetü'l-Bakî Efendimiz'in evine çok yakındı. Peygamber *aleyhisselâm*'ın iki gözü iki çeşme ağlayarak ümmetine dua ettiğini görünce çok utandı. Orada biraz durup Peygamberi Zîşân'ın bu coşkulu halini seyretti. Sonra da koşarak eve döndü ve yorganı başına çekerek uyuyormuş gibi yaptı. Onun arkasından hemen eve dönen Efendimiz Hz. Âişe'yi nefes nefese görünce durumu anladı ve ona:

"Allah ve Resûlü'nün sana haksızlık edeceğinden mi korktun?" diye sitem etti ve böylece kendi davranışlarının Allah Teâlâ tarafından kontrol edildiğini belirtmiş oldu.

Resûl-i Ekrem Efendimiz ölümlere hitâb ederken:

"Başınıza geleceği söylenen şeylerle nihâyet karşılaştınız" buyuruyor. Bu sözleriyle onlara, dünyada bulundukları sırada âhirete dair kendilerine anlatılan ve başlarına geleceği söylenen gerçeği sonunda bizzat yaşadıklarını hatırlatıyor.

"Şimdilik ileri bir tarihe bırakıldınız" sözüyle de asıl hesabın daha sonra görüleceğini, ileride onları daha zor bir maceranın beklediğini haber veriyor. Şüphesiz bu gerçeği toprağın altına girenler çok iyi öğrenmiş, geride bıraktıklarının yalan olduğunu anlamışlardır.

Burada Hz. Ali'nin o değerli sözlerini hatırlamalıdır. Hz. Ali bir kabristana uğradığı zaman, orada yatanlara şöyle hitâb edermiş:

"Bırakıp gittiğiniz evleri şimdi eller tuttu.

Mallarınız paylaşıldı bitti.

Karılarınızı başkaları nikâh etti.

Bunlar bizim tarafta olup bitenler. Âh! Keşke bir de sizin tarafta olup bitenleri öğrenebilseydik!

Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onların konuşmalarına izin verilseydi, en hayırlı azık Allah korkusudur, derlerdi" (İbni Abdirabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, III, 236-237).

Bu pırlanta sözler, ölümü hatırlarına bile getirmeden "hepsi benim olsun" diye dünyaya sarılanların hazin sonunu çarpıcı bir şekilde dile getirmektedir.

Peygamber Efendimiz'in yukarıdaki üç hadisın ikisinde *"İnşallah yakında biz de aranıza katılacağız"*, birinde ise *"Siz bizden önce gittiniz. Biz peşinizden geleceğiz"* buyurması çok anlamlıdır. İnsan ölümlere böyle selâm verirken, "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen işit" kabilinden olmak üzere bu sözleri daha çok kendi nefesine hitâben söylemelidir. Zira kabristana bakarak *"İnşallah yakında biz de aranıza katılacağız"* dediğimiz zaman, ölümü düşünmek istemeyen nefsimiz belki sarsılıp kendine gelebilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Erkek ve kadın herkes kabirleri ziyaret etmelidir.
2. Ölümlere dua etmek onlara fayda verir. Bu sebeple kabristandaki müslüman ölümlere dua etmelidir.
3. Kabristandakilere yarınki komşularımız gözüyle bakmalıdır.
4. Kabristan sadece gündüz değil, gece de ziyaret edilebilir.

67- باب كراهية تمني الموت

بسبب ضرر نزل به ولا بأس به لخوف الفتنة في الدين

ÖLMEYİ İSTEMENİN DOĞRU BİR ŞEY OLMADIĞI

BAŞA GELEN SIKINTI SEBEBİYLE ÖLMEYİ İSTEMENİN DOĞRU BİR ŞEY OLMADIĞI, FAKAT DİNİ YAŞAMAK ZORLAŞTIĞINDA BÖYLE BİR ARZUNUN GÜNAH SAYILMADIĞI

Hadisler

586- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ إِمَّا مُحْسِنًا ، فَلَعَلَّهُ يَزِدُّهُ ، وَإِمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ يَسْتَعْتِبُ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ البخاري .

وفي روايةٍ لمسلم عن أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ ، وَلَا يَدْعُ بِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُ ، إِنَّهُ إِذَا مَاتَ انْقَطَعَ عَمَلُهُ ، وَإِنَّهُ لَا يَزِيدُ الْمُؤْمِنَ عُمرُهُ إِلَّا خَيْرًا » .

586. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Zira ölmeyi isteyen kimse eğer iyi biriye, belki daha çok hayır ve iyilik yapar. Şayet kötü biriye, olabilir ki, tövbe edip Allah’ın rızâsını kazanmaya çalışır.”

Buhârî, Temennî 6; Müslim, Zikir 10. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 1; İbni Mâce, Zühd 31

Müslim’in Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den bir başka rivayetine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Ölüm kendiliğinden gelmeden önce de öleyim diye dua etmesin. İnsan ölünce hiçbir iyilik yapamaz. Mü’minin hayatta kalması iyiliklerini çoğaltır.”

Müslim, Zikir 13. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 1

Aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

587- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لِضُرِّ أَصَابِهِ فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ فَاعِلًا ، فَلْيُثَلِّ : اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي ، وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي » متفقٌ عليه .

587. Enes *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Başa gelen bir sıkıntı sebebiyle hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Eğer ölümü istemek zorunda kalırsa şöyle desin:

Allahım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu sürece hayat ver. Ölmek benim için daha hayırlı olduğu zaman canımı al!”

Buhârî, Merdâ 19, Daavât 30; Müslim, Zikir 10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 9; Nesâî, Cenâiz 1,2; İbni Mâce, Zühd 31

Açıklamalar

Dünyaya hiç kimse kendi isteğiyle gelmedi. Yaşamakta olduğumuz hayatı arzu edip etmeyeceğimiz de bize sorulmadı. Hem içinde yaşadığımız kâinat hem de bizim için çizilen kader planı aynen uygulanmaktadır. Hiç kimse bu planı değiştirme, arzu ettiği planı uygulama imkânına sahip değildir.

Şu halde hem bizi hem kâinatı yaratan ve işlerimize çeki düzen veren yüce bir kudret var. O kudret, varlığını kabul etmemizi, başımıza gelen her şeyi kendisinden bilmemizi ve halimizden hoşnut olmamızı istemektedir. Başımıza gelen sıkıntılara katlanmayıp ölümü istemek, kaderimizi çizene itiraz etmek anlamına gelir. Her şeyi bu kadar mükemmel yaratıp yürüten Cenâb-ı Hakk'ın bizim sıkıntımızdan habersiz olması mümkün müdür? Elbette hayır. Böyle bir şeyi düşünmek bile mümkün değildir. Öyleyse bizim Rabbimiz, başımıza gelen sıkıntıları bilerek vermekte, o sıkıntılara katlanmamızda bizim için hayır görmektedir. Sabrettiğimiz takdirde, bize hadsiz hesapsız mükâfatlar vereceğini Kur'ân-ı Kerîm'inde belirtmektedir.

Dertli ve çileli de olsa, uzun bir ömür sürmek kulun lehinedir. “Ne yapayım, Allah'dan geldi” diyerek başa gelen sıkıntılara katlanan, öte yandan ibadet ve tââtını elinden geldiği kadar yapmaya çalışan bir kimse Allah'ın rızâsını kazanabilir. Çünkü hayat bir fırsattır. Öldükten sonra tekrar dünyaya gelmek, eksik bıraktıklarını tamamlamak mümkün değildir. İyi bir insan için hal böyledir.

Kötü yolda olan, günah ve isyan batağına dalan kimselere gelince, yaşadıkları sürece o şahısların kendilerine gelmeleri, içinde yaşadıkları çirkinliği anlayıp güzel bir hayata dönmeleri dâima mümkündür. Nitekim hatasını anlayıp yaptıklarına pişman olan kimseler az değildir.

Peygamber Efendimiz'in bir sohbeti sırasında, cennetle müjdelenen sahâbîlerden Sa'd İbni Ebû Vakkâs çok duyulanmış ve:

- Âh, keşke şimdi ölmüş olsaydım! diye hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başlamıştı.

O zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz bu sevgili arkadaşını şöyle uyarmıştı:

- “Sa'd! Eğer cennetlik isen, hayatının uzun ve yaptıklarının iyi olması senin için daha hayırlıdır” (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 267).

Efendimiz'in bu uyarısı, uzun bir ömrün mü'mine verilmiş iyi bir fırsat olduğunu göstermektedir.

Zamanın iyice kötüye gittiği, fenalıklara engel olma imkânı kalmadığı zaman ölümü istemekte bir sakınca yoktur. Çünkü bu durumda kul kadere isyan etmemekte, tam aksine, zaman seline kapılarak günah batağına düşmekten korktuğunu göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Başa gelen sıkıntılara dayanamayıp ölümü arzu etmek doğru değildir.
2. İyi bir kul, yaşadığı sürece sevaplarını çoğaltır.
3. Kötü bir kul, yaptıklarına pişman olup günahlarına tövbe edebilir.
4. İnsan, içinde bulunduğu şartların kötü olması ve günaha girmekten korkması sebebiyle ölümü temenni edebilir.
5. Ölümü istemek zorunda kalanlar, “Allahım canımı al!” şeklinde değil, hadîs-i şerîfte Efendimiz'in öğrettiği tarzda dua etmelidir.

588- وَعَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ : دَخَلْنَا عَلَى خَبَابِ بْنِ الْأَرْتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نَعُوذُهُ وَقَدْ اِكْتَوَى سَبْعَ كَيَّاتٍ فَقَالَ : إِنَّ أَصْحَابَنَا الَّذِينَ سَلَفُوا مَضَوْا ، وَلَمْ تَنْفُضْهُمْ الدُّنْيَا ، وَإِنَّا أَصَبْنَا مَا لَا نَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا التَّرَابَ وَلَوْلَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَانَا أَنْ نَدْعُو بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ ثُمَّ أَتَيْنَاهُ مَرَّةً أُخْرَى وَهُوَ يَبْنِي حَائِطًا لَهُ ، فَقَالَ : إِنَّ الْمُسْلِمَ لَيُؤْخَرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ يُنْفِقُهُ إِلَّا فِي شَيْءٍ يَجْعَلُهُ فِي هَذَا التَّرَابِ . متفقٌ عليه ، وهذا لفظ رواية البخاري .

588. Kays İbni Ebû Hâzim şöyle dedi:

Habbâb İbnü'l-Eret'i hastalığından dolayı ziyaret etmek için yanına gittik. Vücudunu yedi yerden dağlamıştı.

Habbâb dedi ki:

Eski dostlarımız dünyaya kapılmadan göçüp gittiler. Biz ise o kadar çok mala sahip olduk ki, koyacak yer bulamayıp toprağa gömdük. Şayet Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ölmek için dua etmeyi yasaklamasaydı, Allah'tan canımı almasını isterdim.

(Râvi Kays İbni Ebû Hâzim diyor ki:)

Bir başka zaman Habbâb'ın yanına gittiğimizde duvar örüyordu. Bize şunları söyledi:

Müslüman, Allah için harcadığı her şeyden sevap kazanır. Yalnız şu çamura verdiklerinden eline bir şey geçmez.

Buhârî, Merdâ 19, Daavât 30, Rikâk 7, Temennî 6; Müslim, Zikir 12. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 40, Nesâî, Cenâiz 2

Açıklamalar

Habbâb'ı ziyâret edip sözlerini bize nakleden Kays İbni Ebû Hâzim, Kûfeli bir hadis hâfızıydı. Sahâbî olma bahtiyarlığını kıl payı kaçırdı. İslâmiyet'i kabul ettikten sonra Resûl-i Ekrem Efendimiz'i görmek üzere Medine'ye doğru yola çıkan Kays, daha Medine'ye varmadan Efendimiz'in vefat ettiğini duyunca çok üzüldü. Onun hadislerini sahâbîlerinden öğrenip hadis hâfızı oldu. 97 (715) yılında vefat etti.

Habbâb'a gelince, 42 numaralı hadiste hayatını gördüğümüz üzere, Câhiliye devrinde zorbalara zoruyla hür iken esir edilmiş ve Mekke'de bir kadına satılmış çilekeş bir sahâbîdir. İslâmiyet'i altıncı olarak kabul eden bu bahtiyar insan, kızgın kumların, kor ateşlerin üzerine yatırılıp çok işkence görmüştür.

Peygamber Efendimiz demircilik yapan Habbâb'ın yanına gelir, onunla sohbet ederdi. Kölesinin Resûl-i Ekrem ile sohbet ettiğini haber alan imansız sâhibesi koşarak dükkâna gelir, ocaktan aldığı kızgın demiri Habbâb'ın başına sürerek işkence ederdi. Peygamber Efendimiz bu kadına beddua etti. Ümmü Enmâr adındaki bu kalbsiz kadın o günden sonra öyle bir baş ağrısına tutuldu ki, ancak dağlanmak suretiyle ağrısı hafifledi. Baş ağrısı tutunca Habbâb'ın yanına koşar, o da kendisini acımadan dağlayan bu merhametsiz kadını aynı şekilde dağlardı.

Habbâb hayatının sonlarına doğru, uzun süren bir hastalığa yakalandı. Vücudunun yedi yerinde yaralar açıldı. Araplar böyle yaraları ateşle dağlardı. O da bu yola başvurmak zorunda kaldı. Hadisimizde sözü edilen dağlama olayı budur.

Dağlama yoluyla tedâvi hastaya büyük acı verdiği için Peygamber Efendimiz “*Ümmetimin dağlanmasını yasaklıyorum*”, “*Dağlamayı sevmiyorum*” buyurmak suretiyle bu can yakıcı tedâviden vazgeçirmek istemiş ve mecbur kalmadıkça bu yola başvurulmamasını arzu etmişti (Buhârî, Tıb 3, 4, 17. Ayrıca bk. Tecrid Tercemesi, s.75-77). Ne yazık ki, Habbâb buna mecbur kalmış, vücudunu yedi yerinden dağlamıştı.

Şimdi gelelim Habbâb'ın sözlerine:

Habbâb müslümanların yokluk devrini görüp yaşamıştı. Daha sonra İslâm fetihlerinin müslümanlara sağladığı refâhtan o da payını aldı. Kays İbni Ebû Hâzim ve arkadaşları kendisini ziyarete gelince, onlara bu iki durumu hatırlattı. Dünya nimetlerine kapılarak ona gönül bağlamanın âhiret nimetlerini elde etmeyi zorlaştıracığını söyledi ve yokluk içinde yaşayarak ebedî âleme göçen dostlarına imrendiğini belirtti.

Habbâb hayatı boyunca, dünyaya kapılmaktan endişe eder, müslümanları bundan sakındırırdı. Kendisinin Peygamber Efendimiz'in sağlığında bir kuruşu bile bulunmadığını, daha sonra evinde kırk bin dirhemi olduğunu söyleyerek üzüntüsünü dile getirirdi.

Hârise İbni Mudarrib adlı tâbiî diyor ki:

Habbâb'a kefenini getirdiler. Kefen bezinin güzelliğini görünce ağlamaya başladı ve şunları söyledi:

Hiz. Hamza'yı (bir rivayete göre Mus'ab İbni Umeyr'i) sarmak için doğru dürüst bir kefen bulamamışlardı. Üzerine çizgili bir hırka örtmüşlerdi. Hırkayı başına çekince ayakları açıkta kalıyor, ayakları örtülünce başı

açıkta kalıyordu. Sonra başını hırkayla, ayaklarını da boya otuyla örttüler (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 111).

Habbâb'ın “*Şayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ölmek için dua etmeyi yasaklamasaydı, Allah'tan canımı almasını isterdim*” demesi de anlamlıdır. Acaba hastalığı artık canına tak dediği için mi böyle söyledi; yoksa toprağa gömmek diye ifade ettiği büyük binalar yapmaktan mı yakındı? Her iki ihtimâl de hâtıra gelmekle beraber, Habbâb'ın zenginlikten şikâyet etmesi duruma daha uygun görünmektedir. Nitekim hadisin devamındaki ikinci rivayet bunu güçlendirmektedir. Habbâb, çamur sözüyle ifade ettiği binaya harcanan paranın insana hiçbir sevap kazandırmayacağını açıkca söylemektedir. *Riyâzü's-sâlihîn* müellifi Nevevî'nin de bunu tercih ettiği anlaşılmaktadır. Zira konu başlığındaki “dini yaşamak zorlaştığında ölümü istemenin günah sayılmayacağı” ifadesine sadece bu hadis uygun düşmektedir.

Peygamber Efendimiz'in şu hadisi de Habbâb'ın yakındığı ihtiyaç fazlası yapıların insana bir şey kazandırmayacağını göstermektedir:

“*İnfak edilen her şey, Allah yolunda sarfedilmiş demektir. Ama bina yapmak böyle değildir. Zira onda hayır yoktur*” (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme 40).

Bir gün Peygamber Efendimiz sahâbîlerinden birinin yüksek bir bina yaptığını görerek üzülmüş, ona gücendiğini göstermek üzere de selâmını almamıştı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine neden darıldığını arkadaşlarına sorup öğrenen sahâbî, eline kazmayı alıp o yüksek binayı yerle bir etmişti. Binanın yıkıldığını gören Resûl-i Ekrem Efendimiz:

“*Zarûri olanı, evet zaruri olanı müstesnâ; onun dışındaki binalar sahibine günah kazandırır*” buyurmuştu (Ebû Dâvûd, Edeb 157).

Güzel dinimiz dengeli hayata önem verir. Her aşırı hareketi yadırgar. Dünya ve âhiret dengesini sağlayabilen kimseler, dünya nimetlerinden dilediği gibi faydalanır ve faydalandırabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tedavi maksadıyla vücudu dağlamak insana ıstırap verdiği için Peygamber Efendimiz bunu uygun görmemiş; fakat başka çare kalmayınca, vücudu dağlamakta sakınca olmadığını belirtmiştir.
2. Başa gelen sıkıntı sebebiyle ölmeyi arzu etmek doğru değildir.
3. Dünya nimetleri kullar için olmakla beraber, insan bu nimetler karşısında Habbâb *radıyallahu anh*'ın yaptığı gibi kendini frenlemeli, dengeyi elden bırakmamalıdır.

68- باب الورع وترك الشبهات

GÜNAHTAN SAKINMA, GÜNAHA GÖTÜREBİLECEK DAVRANIŞLARDAN KAÇINMA

Âyetler

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ [15]

1. “Siz bu iftira etme işinin önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki o, Allah katında çok büyük bir suçtur.”

Nûr sûresi (24), 15

İslâm tarihinin üzücü olaylarından biri, bazı dedi koducuların Hz. Âişe'ye iftira etmeleridir. Bu olay “ifk hadisesi” diye anılır. Gittiği her sefere bir hanımını da götürən Peygamber Efendimiz, bir defasında yanına Hz. Âişe'yi almıştı. O zamanlar örtünme âyeti nâzil olduğu için Hz. Âişe deve üzerinde üstü kapalı bir mahfede seyahat ediyordu. Bir yerde mola verilmiş, sonra Hz. Âişe'nin mahfede olduğu sanılarak yola çıkılmıştı. Vakit geceydi. Hz. Âişe o sırada ihtiyaç gidermek için ordudan uzaklaşmış, dönerken gerdanlığını düşürdüğünü farketmiş, onu ararken gecikmiş, konak yerine döndüğünde kafilenin gittiğini görmüş, orada oturup kendisini almalarını beklemeye başlamıştı. İslâm ordusunun artçısı olan Safvân İbni Muattal adlı sahâbî konak yerinde Hz. Âişe'yi görünce, onu kendi devesine bindirip Hz. Peygamber'e getirmişti.

Bu olay üzerine bazı münafıklar Hz. Âişe'nin iffetiyle ilgili dedi kodu çıkarmışlardı. Bu dedi kodular Resûlullah Efendimiz'i, Hz. Âişe'yi ve mü'minleri çok üzmüştü. Bunun üzerine Allah Teâlâ mü'minlerin annesi Hz. Âişe'nin günah işlemediğini, onun tertemiz olduğunu belirten âyetleri indirmişti.

İnsanları yapmadıkları bir günahla suçlamak, onları mânen öldürmektir. Allah Teâlâ'nın kullarına verdiği bazı dokunulmaz hakları onların elinden almaya kalkmaktır. Dolayısıyla Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu düzeni yok etmektir. Buna kimsenin hakkı yoktur. Âyet-i kerîmede asılsız dedi kodularla bir kimsenin namusunu lekelemenin Allah katında büyük bir günah olduğu belirtilmektedir. Mü'min yüzde yüz emin olmadığı konular üzerinde konuşmamalıdır. Günah işleme hususunda pek cüretkâr davranan kendini bilmezler âlet olmamalıdır.

إِنَّ رَبَّكَ لَبَالْمُرْصَادِ [14]

2. “Çünkü Rabbin her an görüp gözetmektedir.”

Fecr sûresi (89), 14

Allah Teâlâ kullarının yaptığı bütün hareketleri her an görüp gözetmektedir. Yorulmak, usanmak ve dinlenme ihtiyacı duymak gibi beşerî zaafılar O'nun için söz konusu değildir. İşte bu sebeple O'nun bilgisi dışında bir şey yapma imkânı yoktur.

Allah'ın koyduğu yasakları çiğnemeye kalkanlar, O'nun huzuruna vardıkları zaman, yaptıkları büyük küçük her günahın kendilerine bir filim gibi gösterileceğini düşünerek bu günahlardan uzak durmalıdır.

Hadisler

589- وعن الثَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : «إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ ، وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ ، وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ، فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ ، اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ ، وَقَعَ فِي الْحَرَامِ ، كَالرَّاعِي يَرْعى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ ، أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى ، أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحْرَمَهُ ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتِ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذَا فَسَدَتِ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ : أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ » متفقٌ عليه . وَرَوَاهُ مِنْ طُرُقٍ بِالْفَاظِ مُتَقَارِبَةٍ .

589. Nu'mân İbni Beşîr *radiyallahu anhümâ* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Helâl olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisinin arasında, halkın birçoğunun helâl mi, haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır.

Şüpheli konulardan sakınanlar, dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli konulardan sakınmayanlar ise gitgide harama dalar. Tıpkı sürüsünü başkasına ait bir arâzinin etrafında otlatan çoban gibi ki, onun bu arâziye girme tehlikesi vardır.

Dikkat edin! Her padişahın girilmesi yasak bir arâzisi vardır. Unutmayın ki, Allah'ın yasak arâzisi de haram kıldığı şeylerdir.

Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçücük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalbdır.”

Buhârî, İmân 39, Büyû' 2; Müslim, Müsâkat 107, 108. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 3; Tirmizî, Büyû' 1; Nesâî, Büyû' 2, Kudât 11; İbni Mâce, Fiten 14

Açıklamalar

Beş hadisin İslâm dininin özünü ihtivâ ettiğini söyleyen âlimler, bu hadîs-i şerîfi o beş hadisten biri kabul etmişler, hatta bazıları bunu İslâm dininin bütün hükümlerini bünyesinde toplayacak kadar geniş mânalı bulmuşlardır.

Peygamber Efendimiz bu hadiste, müslümanların karşısına çıkacak meseleleri üç grupta toplamaktadır:

Birincisi yemek, içmek, yürümek, konuşmak ve evlenmek gibi **helâl davranışlar**.

İkincisi içki içmek, zina etmek, yalan söylemek, iftira etmek gibi **haram davranışlar**.

Üçüncüsü ise **şüpheli konulardır**. Şüpheli konuların helâl kısmına mı, yoksa haram kısmına mı girdiği ilk bakışta bilinemez. Çünkü din bu konuda bir hüküm getirmemiştir. Bu sebeptendir ki, Peygamber Efendimiz, halkın birçoğunun bunları bilemeyeceğini söylemiştir. İslâm âlimleri bunları bilinen benzeri konulara kıyas ederek yani icthad yaparak açıklığa kavuşturmuşlardır.

Şüpheli konuların bilinmesine, iyi bir insanın kalbinin ışık tutacağını 594 numaralı hadiste göreceğiz.

Bir yanında helâller diğer yanında haramlar bulunan şüpheli konuların sınırları kesin çizgilerle ayrılmamıştır. Bu sebeple şüpheli konular bölgesinde dolaşmak tehlikelidir. Bu tehlikeyi Peygamber Efendimiz şöyle dile getirmiştir:

Şüpheli konulara yaklaşmaya cesaret edenler, burasının hassas bölge olduğunu unutarak kesin çizgilerle yasaklanmış bölgelere kadar giderler ve sonunda kendilerini yasak bölgenin içinde buluverirler. İşte o zaman bu kimseler iki bakımdan perişan olurlar. Önce müslümanların arasındaki değerlerini kaybederler; halkın diline düşerek rezil olurlar; namus ve haysiyetlerini yitirirler. İkinci olarak da, Allah'ı gücendirirler ve O'nun rızasını kaybederler. Peygamber Efendimiz'in "Şüpheli konulardan her kim sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur" sözüyle anlatmak istediği işte budur.

Şüpheli konular bölgesinde dolaşmayı, sisli bölgede yürümeye benzetebiliriz. Sisli bölgede yürümeye devam edenler, içinde bulundukları anormal şartları zamanla normal görebilirler ve farkında olmadan daha koyu sise ve karanlığa dalebilirler. Diğer bir ifadeyle söyleyecek olursak, mekruhlara alışan ve onları önemsemeyen kimseler, çok geçmeden kendilerini haramın içinde bulabilirler.

Şüpheli konuları, sahâbîlerin iyi bildiği bir misâl ile açıklamak isteyen Peygamber Efendimiz, onlara Arap hükümdarlarının korularını hatırlattı. Arap hükümdarları kendi hayvanlarının otladığı özel koruya başkalarını yaklaştırmazlardı. Yaklaşmaya cesaret edenlere ağır cezalar verirdi. Bunu belirttikten sonra Efendimiz Allah'ın da bir yasak arâzisi yâni haramları olduğunu, o yasak arâziye girenlerin Allah'a karşı gelmiş sayılacaklarını söyledi.

Bu üç farklı bölgeyi, yâni dolaşılması helâl, şüpheli ve yasak arâziyi insana kalbinin göstereceğini belirten Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, **kalbin sağlığını korumanın** çok önemli olduğunu anlatmaktadır. Hadisimizin baş tarafı ile son tarafında böyle bir ilgi vardır. Efendimiz demek istiyor ki, kalbin sağlığını koruyabilmek için onu **helâl lokma** ile beslemek şarttır. Kalbin iyi ile kötüyü, şüpheli ile yasağı ayırt edebilmesi buna bağlıdır. Haram lokma ile beslenen kalb, zamanla saflığını yitirerek bulanır, hatta bir zaman sonra kararmaya başlar. Bu hal kalbin hastalandığını ve ayırıcı özelliğini yitirdiğini gösterir.

Bir defasında Peygamber *aleyhisselâm* kalbin nasıl hastalandığını anlattı. Yapılan her bir günahın kalbin üzerinde siyah bir nokta meydana getirdiğini, noktalar çoğaldığı zaman kalbin siyah bir hal aldığını ve artık iyi ile kötüyü birbirinden ayırma görevini yapmadığını söyledi.

Kalbin sağlığını korumak veya hastalanmış bir kalbi iyileştirmek için yapılması gerekeni, onu icad edip yaratan bildirmiş ve: **"Unutmayın ki, kalbler, Allah'ı anarak huzura kavuşur"** buyurmuştur [Ra'd sûresi (13), 28]. Allah Teâlâ'nın yapmamızı istediği her ibadet, kalbin sağlığını korumak için emredilmiştir. Allah adıyla dirilip can bulan bir kalb, vücut ülkesinin yegâne sultanı olduğu için, emri altındaki bütün varlıklara, yani ellere, ayaklara, dillere, dudaklara, gözlere, kulaklara isabetli emirler verir; başarılı bir hükümdâr olur.

Peygamber Efendimiz'in küçük et parçası diye anlattığı kalb, acaba göğsümüzde çırpınıp duran et parçası mı, yoksa davranışlarımıza yön veren akıl mıdır? Öyle anlaşıyor ki, davranışlarımıza yön veren şey, o çırpınan kalb sayesinde varlığını koruyan akıldır. Kalbin iyiliği sözüyle anlatılan da, sağlam bir anlayış ve mükemmel bir düşüncedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Helâl lokma yemeli, haramlardan sakınmalıdır.

2. İnsanı farkına varmadan harama yaklaştıran şüpheli konulardan uzak durmalıdır.
3. İyi ile kötüyü ayırt etmeye yarayan kalbin sağlığını korumalıdır.
4. Şüpheli konulardan sakınmayıp haram batağına düşenler, hem Allah hem de insanlar yanındaki değerlerini yitirirler.

590- وعن أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَدَ تَمْرَةً فِي الطَّرِيقِ ، فَقَالَ : « لَوْلَا أَنِّي أَخَافُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لَأَكَلْتُهَا » . متفقٌ عليه .

590. Enes *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre:

Peygamber *aleyhisselâm* yolda bir hurma buldu ve:

“Bu hurmanın sadaka olması ihtimâlinden korkmasaydım, onu yerdim” buyurdu.

Buhârî, Büyû’ 4, Lukata 6; Müslim, Zekât 164-166. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 29

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in özelliklerinden biri zekât ve sadaka kabul etmemesidir. Hem kendisinin hem de ailesinin ve soyunun zekât ve sadaka kabul etmeyeceğini belirtmiştir. 300 ve 347 numaralı hadislerde bu konuda bilgi verilmiştir.

Bu halin Resûl-i Ekrem Efendimiz’in hayatındaki çarpıcı örneklerinden biri şudur:

Hz. Hasan henüz küçük bir çocukken, Mescid-i Nebvî’de dedesinin kucağında oturmuş, onunla birlikte zekât hurmalarının dağıtılmasını seyrediyordu. Önündeki hurmalardan birini alıp ağzına attı. Resûl-i Ekrem Efendimiz onu:

“Kaka, kaka! At onu! Bizim sadaka yemediğimizi bilmiyor musun?” diye uyardı ve çocuğun ağzındaki hurmayı yere attırdı.

Peygamber Efendimiz zekât ve sadaka yemekten pek sakınır, dolayısıyla ilâhî emirler karşısında son derece titiz davranırdı.

Hadisimizde Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’in, yolda bulduğu bir hurmayı, belki birinin sadaka vermek üzere ayırdığı hurmalardan düşmüştür düşüncesiyle yemediğini görüyoruz. Bu durum onun bizzat yerleştirdiği kaidelere dikkatle uyduğunu ve şüpheli şeylerden büyük bir titizlikle sakındığını göstermektedir.

Bir defasında yatağının yanında bulduğu bir hurmayı, zâyî olmasın diye yemişti. Yedikten sonra acaba bu sadaka hurması mıydı diye şüphelendi. İçini kemiren bu şüphe yüzünden sabaha kadar uyuyamadı.

Allah Teâlâ’nın bize helâl kıldığı nimetler sayılamayacak kadar çoktur. Bunlarla yetinmeyip haram olması ihtimâlî bulunan şeylere yönelmek kulluğa yakışmayan bir davranıştır. Öte yandan kullanılması şüpheli olan şeylerden sakınacağım diye helâl olan nimetlerden uzak durmak veya helâl olan nimetler hakkında vesveseye düşüp gereksiz tereddütler uyandırmak ve böylece müslümanları sıkıntıya sokmak da doğru değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz’in özelliklerinden biri, zekât ve sadaka kabul etmemesidir.
2. Bir şeyin helâl olup olmadığından şüpheye düşüldüğü zaman, ondan faydalanmamak gerekir.
3. Yolda bulunan bazı önemsiz şeylerden faydalanmak helâldir.

591- وعن النَّوَاسِ بْنِ سَمْعَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « الْبُرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي نَفْسِكَ ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ » رواه مسلم .

« حَاكُ » بالحاءِ المهملة والكاف ، أَي تَرَدَّدَ فِيهِ .

591. Nevvâs İbni Sem'ân *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“İyilik güzel ahlâktan ibarettir. Günah ise kalbini tırmalayıp durduğu halde insanların bilmesini istemediğin şeydir.”

Müslim, Birr 14, 15. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 52

Nevvâs İbni Sem'ân

Kaynaklarımızda Nevvâs hakkında yeterli bilgi yoktur. Medineli olduğu, Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkan Ashâb-ı Suffe arasında yer aldığı ve sonraları Suriye'ye gidip yerleştiği anlaşılmaktadır. Babası Sem'ân'ın, kabilesi adına Peygamber Efendimiz'e geldiği, gelirken de bir çift nalın getirdiği söylenmektedir. Kendisinden 17 hadis rivayet edilmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in **özelliklerinden biri**, anlatılması zor olan şeyleri, özlü bir şekilde, duru ve berrak bir ifadeyle kolayca anlatmasıdır. Bu özelliğe kendisi “cevâmiu'l-kelim” adını vermektedir.

İyilik ve kötülük terimleri de, ifade edilmesi kolay olmayan sözlerdendir. İyiliğin güzel ahlâk demek olduğunu söyleyen Efendimiz, başka hadislerinde güzel ahlâkı eziyetlere göğüs germek, fazla kızmamak, güler yüzlü ve tatlı dilli olmak diye anlatır.

Günah ve kötülüğü kolayca anlamamız için bir ölçü getiren Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, bize diyor ki:

Şayet yapılan iş gönülde bir huzursuzluk doğuruyor ve o işin başkaları tarafından duyulması istenmiyorsa, o hareket mutlaka çirkindir, günahtır, yapılmasına Allah Teâlâ'nın izin vermediği bir harekettir. Çünkü insanların çoğu yaptıkları iyiliğin duyulmasını, bu sebeple kendilerine gıpta ve hayranlıkla bakılmasını isterler. Bu ölçü, herkesin rahatlıkla kullanabileceği şaşmaz bir ölçüdür. Zaten yapılan bir hareketin günah olup olmadığı hususunda şüpheyi düşmek bile, o hareketi terk etmek için yeterli bir sebeptir.

Günah kırıyla büsbütün kararmamış kalbler, iyi ve kötüyü ayna gibi gösterirler. Bu sebeple insan bir şey yapmak istediği zaman önce gönlüne bakmalıdır. Eğer o hareketi yapmaktan dolayı gönlünde bir rahatsızlık hissediyor, içini bir şüphe ve tedirginlik kemirip duruyorsa, derhal o işten vazgeçmelidir. Çünkü sağlam bir vicdan insana doğru yolu gösterir.

Hadis 625 numaraya tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimize göre insanın varması gereken hedef güzel ahlâktır.
2. İnsan iyi ile kötüyü temiz bir kalb sayesinde ayırt edebilir.
3. Yapılan bir iş kalbi tedirgin ediyor ve insanların onu duyması istenmiyorsa, o iş mutlaka günahtır.

592- وعن وابصة بن معبد رضي الله عنه قال : أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : « جِئْتَ تَسْأَلُ عَنِ الْبِرِّ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ ، فَقَالَ : « اسْتَفْتِ قَلْبَكَ ، الْبِرُّ : مَا أَطْمَأْنَنْتَ إِلَيْهِ النَّفْسُ ، وَأَطْمَأَنَّ إِلَيْهِ الْقَلْبُ ، وَالْإِثْمُ مَا

حَاكَ فِي النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ ، وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوْكَ » حديث حسن ، رواه أحمد ، والدارمي في « مُسْنَدَيْهِمَا

. «

592. Vâbisa İbni Ma’bed *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in huzûruna varmıştım. Bana:

- “İyiliğin ne olduğunu sormaya mı geldin?” buyurdu.

- Evet, dedim.

O zaman şunları söyledi:

- “Kalbine danış.

İyilik, nefsin uygun gördüğü ve yapılmasını kalbin onayladığı şeydir.

Günah ise içini tırmalayan ve başkaları sana yap diye nice nice fetvâlar verse bile içinde şüphe ve tereddüt uyandıran şeydir.”

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 227-228; Dârimî, *Büyû*’ 2

Vâbisa İbni Ma’bed

Benî Esed kabilesinden olan Vâbisa hakkında fazla bilgi yoktur. Hicretin dokuzuncu yılında on kişilik bir heyetle kabilesini temsilen Resûl-i Ekrem Efendimiz’in yanına geldiler ve müslüman olduktan sonra geri döndüler.

Daha sonraları Kûfe ve Rakka’da yaşayan Vâbisa Hz. Peygamber’den on bir hadis rivayet etti. Çok duygulu ve gözü yaşlı bir insandı. Rakka’da vefat ettiği bilinmektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz hassâs bir kalbe sahip olduğunu bildiği Vâbisa’yı daha fazla duygulandırmak için olmalı ki, ona yanına niçin geldiğini söyleyiverdi. Zira ilâhî vahyin aynası olan kalbine onun niçin geldiği yansımıştı. Bu olayın Vâbisa’yı nasıl sevindirip ağlattığını rivayetlerde bulamıyoruz.

Peygamber Efendimiz bu değerli sahâbîsine **iyiliğin ne olduğunu kalbine danışarak öğrenmesini** tavsiye ediyor. Günah ve ihtiraslarla zedelenmemiş bir kalbin iyiyi kötünden ayırt edebileceğini söylüyor. **“Göğsünde İslâm sevgisi bulunan kimsenin, Allah’ın lûtfettiği ilâhî bir nûra sahip olduğunu”** ifade eden âyet-i kerîme de [Zümer sûresi (39), 22] bu gerçeği tasdik etmektedir.

Günah ile lekelenmemiş kalbin iyiyi kötünden ayırma özelliğini Peygamber *aleyhisselâm* şöyle açıklıyor:

“Mü’min bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta meydana gelir. Eğer o günahı hemen bırakıp tövbe ve istiğfâr ederse, kalbi eski parlaklığına kavuşur. Günah işlemeye devam ederse, siyah noktalar gittikçe çoğalır ve kalbini büsbütün kaplar. Bu siyah noktalar, Allah Teâlâ’nın: ‘hayır hayır, onların işlediği günahlar kalblerini paslandırıp körletmiştir’ [Mutaffîfîn sûresi (83), 14] diye belirttiği pastır” (İbni Mâce, *Zühd* 29; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 297).

Demekki günahlar aynanın üzerinde oluşan kirler gibi, zamanla görüntüyü bozar. Kalbi mânevî kirlerle körelmeyen kimseler iyi, doğru ve güzeli kolayca tanıyıp farkedeler. İşte bu sebeple Efendimiz kalbi temiz, vicdanı saf olan sahâbîsine, bir işi yapman için başkaları sana binlerce fetvâ verse bile, onlara aldırma! Sen fetvâyı kalbinden al! Kalbinin vereceği fetvâya uy! buyurmaktadır. Zira bir şahsı yakından ilgilendiren bir meseleyi, başkaları bütün yönleriyle bilemez. Bu sebeple de verecekleri fetvâda hata edebilirler. Fakat kalbin sesi daima doğruyu ilhâm edeceği için yanılma ihtimali iyice azalır.

Gerçek ilim adamlarına bilinmeyen konularda elbette başvurulur ve verecekleri fetvâlar aynen uygulanır. Fakat onlardan fetvâ koparmak için, meseleyi olduğundan farklı şekilde anlatmak son derece hatalı olduğu gibi böyle bir fetvânın değeri de yoktur. Hele ilim adamı olmayan câhillerin “Yap canım, bu senin hakkındır; hiçbir günahı yoktur” şeklindeki günaha yönlendirici teşviklerine uymamak gerekir.

Dârimî’nin rivayetinden (Büyû’ 2) öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz’in mübarek parmaklarıyla Vâbisa’nın göğsüne vurarak ısrarla: “*Gönlüne sor, kalbine danış!*” buyurması, herkesin kendi problemini daha iyi bileceğini göstermekte, içinde bir şüphe ve tereddüt uyanınca da, o işten süratle uzaklaşması gerektiğini belirtmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Meydana gelecek olayları sadece Allah Teâlâ bilir. Bazan bu olayları, daha meydana gelmeden önce Peygamber’ine de bildirir.
2. İnsan, doğru bulmadığı bir konuda müsaade koparmak için başkalarına değil, kalbine danışmalıdır. Zira fetvâ, soruş tarzına göre verilir.
3. Yapılması şüpheli olan bazı şeyleri, haram olabileceğini düşünerek yapmaktan vazgeçmelidir.

593- وعن أبي سِرْوَةَ بكسر السين المهملة وفتحها عُقْبَةُ بنِ الحَارِثِ رضي الله عنه أَنَّهُ تَزَوَّجَ ابْنَةً لِأَبِي إِهَابِ بنِ عَزِيزٍ ، فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ : **إِنِّي قَدْ أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالتِي قَدْ تَزَوَّجَ بِهَا ، فَقَالَ لَهَا عُقْبَةُ : مَا أَعْلَمُ أَنَّكَ أَرْضَعْتَنِي وَلَا أَخْبَرْتَنِي ، فَرَكَبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ ، فَسَأَلَهُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « كَيْفَ ، وَقَدْ قِيلَ ؟ »** فَفَارَقَهَا عُقْبَةُ وَنَكَحَتْ زَوْجًا غَيْرَهُ . رواه البخاري .

« **إِهَابٌ** » بكسر الهمزة ، وَ « **عَزِيزٌ** » بفتح العين وبزاي مكررة .

593. Ebû Sirva’a Ukbe İbni Hâris *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, kendisi Ebû İhâb İbni Azîz’in kızı ile evlenmişti. Bu olay üzerine bir kadın çıka geldi ve:

- Ben Ukbe’yi de, evlendiği kadını da emzirmiştım, dedi.

Ukbe o kadına:

- Beni emzirdiğini bilmiyorum. Üstelik bunu bana hiç söylemedin, dedi. Sonra da bineğine atlayıp Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e danışmak üzere Medine’ye gitti. Oraya varır varmaz meseleyi Peygamber *aleyhisselâm*’a açtı.

Allah’ın Resûlü:

- “**Mâdemki böyle deniyor; o kadınla nasıl evli kalabilirsin?**” buyurunca, Ukbe ile karısı ayrıldı ve kadın bir başkasıyla evlendi.

Buhârî, İlim 26, Büyû’ 3, Şehâdât 4, 13, 14, Nikâh 23. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 18; Tirmizî, Radâ’

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfi, bu garip olayı bizzat yaşayan Ukbe İbni Hâris rivayet ediyor. Mekke’de yaşayan Ukbe, Ebû İhâb adlı sahâbînin kızı Ganiyye ile evlenmişti. Onun, kendisinin süt kardeşi olduğunu bilmiyordu. Üstelik bunu daha önce hiç kimse söylememişti. Her ikisini de emzirdiğini ileri süren siyâhî bir kadın ortaya çıkınca işler karıştı. *Sahîh-i Buhârî*’deki bir rivayetten öğrendiğimize göre, Ukbe hemen kızın ailesine ve akrabalarına koştu. Kızlarını bu kadının emzirip emzirmediğini sordu. Böyle bir olaydan kimsenin haberi yoktu. O zaman Ukbe biraz rahatlamakla beraber içini bir şüphe kemirmeye başladı. Acaba kadın doğru mu söylüyordu? Onun gibi bir sahâbînin böyle bir şüphe ile yaşaması mümkün değildi. İçinde gittikçe büyüyen şüpheyi yok etmek

ve işin dinî hükmünü öğrenmek için Medine'ye, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yanına gitmeye karar verdi. Uzun bir yolculuktan sonra Medine'ye vardı ve durumu Resûl-i Ekrem Efendimiz'e arzetti. Bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre, meseleyi Efendimiz'e arzederken siyâhî kadının yalan söylediğini ifade etti.

Peygamberler Sultanı Efendimiz, Ukbe'nin bu tavrını beğenmedi. Ona arkasını döndü. Fakat Ukbe bu meseleyi öğrenmek için tâ Mekke'den kalkıp gelmişti. Tekrar Efendimiz'in huzuruna geldi ve:

- Ama kadın yalan söylüyor, dedi.

O zaman Resûlullah Efendimiz Ukbe İbni Hâris'e:

- “*Mademki o kadın sizi emzirdiğini söylüyor; süt kardeşinle nasıl evlenebilirsin? Bırak gitsin!*” diyerek bu evliliğin devam edemeyeceğini açıkladı.

Başta Hanefiler ve Şâfiîler olmak üzere İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, bir tek kadının şahitliğini esas alarak bu konuda hüküm verilemeyeceğini, bu meselenin şahitlik konusundaki diğer hükümlerden ayrı tutulamayacağını söylemişlerdir. Fakat emzirme olayının diğer olaylara benzemediğini söyleyerek, bu gibi durumlarda bir kadının şahitliğini kabul eden âlimler de vardır.

Çoğunluğun görüşünü esas alarak meseleye fetvâ ve takvâ açısından bakmak gerekiyor. **Fetvâ**, bir kadının şahitliğinin hiçbir değeri bulunmadığını, bu evliliğin devam edebileceğini söyleyebilir. Fakat **takvâ** buna izin vermez. Şüphe kısıracının insanı devamlı surette huzursuz edeceğini, öyle yaşamaktansa bu evliliğe son verip gönlü huzura kavuşturmanın daha isabetli olacağını söyler.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in de meseleye bu açıdan baktığı anlaşılmaktadır. “Ya kadın doğru söylüyorsa” diye düşünerek şüphenin boğucu girdâbında huzursuz olmanın anlamı yoktur.

Hadisimizi, **şüpheli işleri terketmeye** dair olan bu konuya almakla, bir Şâfiî âlimi olan Nevevî'nin de böyle düşündüğü anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günaha girme korkusuyla yaşamaktansa, şüpheli işlerden uzak durmak daha doğrudur.
2. Bir problemle karşılaşınca, konuyu bilen kimselere gitmeli ve çözüm yolunu öğrenmelidir.

594- وعن الحسن بن علي رضي الله عنهما ، قال : حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «دَعْ مَا يَرِيكَ إِلَى مَا لَا يَرِيكَ» رواه الترمذي وقال حديث حسن صحيح.

ومعناه : اترك ما تشك فيه ، وخذ ما لا تشك فيه .

594. Hasan İbni Ali *radiyallahu anhumâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu kendisinden duyup ezberledim:

“Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyene bak!”

Tirmizî, Kıyâmet 60. Ayrıca bk. Buhârî, Büyû' 3; Nesâî, Kazâ 11

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu sözünü, Abdullah İbni Mes'ûd'un bir sohbet sırasında aynen kullandığını, hadisin *Sünen-i Nesâî*'deki rivayetinde görmekteyiz.

Bir gün müslümanlar İbni Mes'ûd hazretlerine birçok mesele sordular. İbni Mes'ûd onlara dedi ki:

Herhangi bir olayla karşılaşan kimse, meseleye Kur'an âyetlerinin ışığında çözüm arasın.

Âyetlerde çözüm bulamayınca, Resûlullah'ın verdiği hükümlere bakarak halletsin.

Âyetlerde ve Hz. Peygamber'in hükümlerinde çözüm bulunmayan bir olayla karşılaşan kimse, ilim adamlarının (sâlihlerin) verdiği fetvâlara bakarak meseleye cevap arasın.

O problemin Kur'an'da, hadislerde, ilim adamlarının fetvâlarında cevabı yoksa, aklını kullanarak ictihâd yapsın. Sakın ha "Ben ictihad yapmaktan korkarım" demesin. Çünkü helâl belli, haram bellidir. Helâlle haramın arasında şüpheli ve kapalı konular vardır. O halde sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyen şeye bak!

Demekki bir kimse problemini çözerken, bu sırayı gözetecektir. Helâller ve haramlar belli olduğuna göre, insan bu iki esası iyi bilirse, helâl ve haramın dışında kalan şüpheli konulardan da uzak durursa, dinini tehlikeye sokmadan huzur içinde yaşayabilir.

Daha önceki hadislerde söylendiği üzere, dindar bir müslümanın temiz kalbi, ona iyi ile kötüyü gösterir. Mü'min, doğruyu alıp yanlıştan kaçma alışkanlığına sahip olduğu için hangi davranışın şüpheli olduğunu kolayca sezer. Helâl mi, yoksa haram mı olduğunu kestiremediği konulardan uzak durmak, dindarlığın ve takvânın esasını teşkil eder. Hatta 597 numaralı hadiste görüleceği üzere, bir kulun günaha girerim korkusuyla, yapılması sakıncalı olmayan bazı şeylerden vazgeçmesi gerekir. Şayet vazgeçmezse, Allah Teâlâ'ya en üstün saygı duyanlar seviyesine çıkamaz.

Bu hadîs-i şerîf 56 numarada açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Helâl mi haram mı olduğu açıkça bilinmeyen şüpheli konulardan uzak durmalıdır.
2. Şüpheli konulardan uzak duranlar, hem günaha girmekten hem de halkın diline düşmekten kendilerini korumuş olurlar.

595- وعن عائشة رضي الله عنها ، قالت : كَانَ لِأَبِي بَكْرٍ الصَّدِّيقِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ غُلَامٌ يُخْرِجُ لَهُ الْحَرَاجَ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يَأْكُلُ مِنْ خَرَاجِهِ ، فَجَاءَ يَوْمًا بِشَيْءٍ ، فَأَكَلَ مِنْهُ أَبُو بَكْرٍ ، فَقَالَ لَهُ الْغُلَامُ : تَدْرِي مَا هَذَا ؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : وَمَا هُوَ ؟ قَالَ : كُنْتُ تَكْهَنْتُ لِإِنْسَانٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَمَا أَحْسِنَ الْكَهَانَةَ إِلَّا أَنِّي خَدَعْتُهُ ، فَلَقِينِي ، فَأَعْطَانِي بِذَلِكَ هَذَا الَّذِي أَكَلْتُ مِنْهُ ، فَأَدْخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَدَهُ فَقَاءَ كُلَّ شَيْءٍ فِي بَطْنِهِ ، رواه البخاري .

«الْحَرَاجُ» : شَيْءٌ يَجْعَلُهُ السَّيِّدُ عَلَى عَبْدِهِ يُؤَدِّيهِ إِلَى السَّيِّدِ كُلِّ يَوْمٍ ، وَبَاقِي كَسْبِهِ يَكُونُ لِلْعَبْدِ .

595. Âişe *radiyallahu anhumâ* şöyle dedi:

Ebû Bekir es-Sıddîk *radiyallahu anh*'ın bir kölesi vardı. Bu köle kazancının belli bir kısmını Ebû Bekir'e verir, o da bundan yedi.

Yine bir gün köle kazandığı bir şeyi getirdi, Ebû Bekir de onu yemeğe başladı. Köle Ebû Bekir'e:

- Yediğin şeyin ne olduğunu biliyor musun? diye sordu. Ebû Bekir de:

- Söyle bakalım, neymiş? diye açıklamasını istedi. Köle şunları söyledi:

- Falcılıktan anlamadığım halde, Câhiliye devrinde birine falcılık yaparak adamı aldatmıştım. Bugün onunla karşılaştık. Adam o yaptığım işe karşılık, işte bu yediğin şeyi çıkarıp verdi.

Bunun üzerine Ebû Bekir parmağını ağzına sokarak yediklerinin hepsini kustu.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 26

Açıklamalar

Hiz. Ebû Bekir'in kölesi elinden iş gelen bir adamdı. O zamanın âdeti gereğince bu uşak, kazancının belli bir miktarını her gün efendisine getirip verir, fazlası kendisinin olurdu. Hadisimizdeki olayın geçtiği gün, bu köle kazandığı parayla bazı yiyecekler aldı. Hiz. Ebû Bekir birkaç lokma yedikten sonra bunların haram yoldan

kazanılmış bir parayla alındığını duyunca, midesindekileri hemen boşalttı. Zira bu köle İslâmiyet'in yasakladığı iki haramı birden işlemişti: Hem **falcılık yapmış**, hem **adam aldatmıştı**. Bu işin Câhiliye devrinde yapılmış olması, ondan alınan parayı helâl kılamazdı.

Hz. Ebû Bekir midesine haram lokma sokmayan bir insandı. Bir başka zaman yine böyle bir olayla karşılaşmıştı. Hayatını tüccarlık yaparak kazanan Hz. Ebû Bekir, bir ticaret seferine çıkarken, yanında çalışmak üzere bazı işçiler tutmuştu. Bunlardan biri de şakalarıyla ünlü Nuaymân adlı sahâbî idi. Nuaymân bir konak yerinde falcılık yaparak para kazanmış, kazandığı parayla yiyecek almış, bu yiyecekten Hz. Ebû Bekir'e de ikram etmişti. Yenilip içildikten sonra, Nuaymân'ın o yiyecekleri nasıl temin ettiğini öğrenen Hz. Ebû Bekir, yediklerini tamamen çıkarmıştı.

Hadisimizi açıklayan bazı âlimler, Hz. Ebû Bekir'in kusmasını şöyle yorumlamışlardır:

Falcılıktan kazanılan para haramdır. Böyle bir haramı işlediğini öğrenen kimse, yediklerinin parasını ödemek suretiyle gûnahtan kurtulur. Kusmasına gerek yoktur. Binaenaleyh Hz. Ebû Bekir yediği şeyin falcılıktan kazanılan parayla alınmasından dolayı değil, o paranın Câhiliye devrinde kazanılmasından dolayı kusmuştur. Çünkü Câhiliye devri bütün müesseseleriyle iptal edilip defteri dürlmüştür.

Diğer âlimler ise, Hz. Ebû Bekir'in falcılık yaparak para kazanmayı yasaklayan muhtelif hadisleri dikkate aldığını, falcılıktan gelen bir şeyle midelerini kirletmek istemediğini söylemişlerdir. Bu sonuncu görüş, hadisimizin verdiği öğüte daha uygundur. Kitabımızın 1672-1677 numaralı hadislerinde falcılara inanmanın günah olduğu ve bu yolla kazanılan paranın yenemeyeceği belirtilmektedir.

Bir mü'min haramlardan şiddetle sakınır. Kendisinin ve ailesinin midesine haram lokma koymanın büyük bir günah olduğunu bilir. Hatta bununla da yetinmeyip Hz. Ebû Bekir'in yaptığı gibi, haram olması ihtimâli bulunan her şeyden uzak durur. Zira o iyi bilir ki, haram bir gıdanın sağladığı güç ve enerji ile yapılan ibadetler ve dualar kabul olmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Haramdan, hatta haram olması ihtimâli bulunan şeylerden sakınmak gerekir.
2. Falcılara gitmek ve onların söylediklerine inanmak gûnahtır.
3. Hadisimizden elde edilen sonuçlardan biri de, Hz. Ebû Bekir'in İslâmiyet'i bütün benliğiyle yaşayan müttakî bir insan olduğudur.

596- وعن نافعٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، كَانَ فَرَضَ لِلْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ أَرْبَعَةَ آلَافٍ ، وَفَرَضَ لِابْنِهِ ثَلَاثَةَ آلَافٍ وَخَمْسَمِائَةٍ ، فَقِيلَ لَهُ : هُوَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ فَلِمَ نَقَصْتَهُ؟ فَقَالَ : إِنَّمَا هَاجَرَ بِهِ أَبُوهُ يَقُولُ : لَيْسَ هُوَ كَمَنْ هَاجَرَ بِنَفْسِهِ . رواه البخاري .

596. Nâfi'den rivayet edildiğine göre:

Ömer İbnü'l-Hattâb *radiyallahu anh* ilk hicret eden sahâbîlere dörder bin, oğlu Abdullah'a da üç bin beş yüz dirhem maaş bağlamıştı.

Hz. Ömer'e:

- Oğlun da ilk hicret edenlerden biridir. Onun hakkını niçin kıstın? diye sordular.

Hz. Ömer şunları söyledi:

- Oğlum babasıyla birlikte hicret etti. Bu sebeple yalnız başına hicret edenlerle bir tutulamaz.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 45

Nâfi'

Nâfi', Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın âzatlı kölesidir. O devirde kölelerin ilim öğrenmesine hiçbir engel bulunmadığı için Nâfi' iyi bir muhaddis, büyük bir fakih yâni İslâm hukukçusu olmuş ve Medine'nin ileri gelen âlimleri arasında yer almıştır.

İmâm Mâlik'in Nâfi'den, Nâfi'in de efendisi İbni Ömer'den duyduğu hadisler, Buhârî tarafından en sahîh rivayet olarak kabul edilmiştir.

Zenginlerden biri Abdullah İbni Ömer'e:

- Nâfi'i bana sat! Sana on iki bin dirhem vereyim, demişti.

İbni Ömer bu teklifi reddetmiş ve Nâfi'i âzât etmişti.

Bu ilim deryâsı 117 (735) yılında Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Allah şefâatine nâil eylesin.

Açıklamalar

İslâm'ın âdil halifesi Hz. Ömer'in devlet malını dağıtırken ne kadar titiz davrandığı görülmektedir.

Hz. Ömer devrinde yeni yeni fetihlerle İslâm devletinin hudutları genişlemiş, zaferlerden elde edilen ganimetlerle devlet hazinesi dolup taşmıştı. Bunun üzerine Hz. Ömer, İslâmiyet'e olan hizmetlerini ön planda tutarak müslümanlara maaş bağlamaya karar vermişti. Hz. Ömer'in müslümanlara bağladığı bu maaş aylık değil, yıllık tahsisattı.

Hz. Peygamber zamanında hicret etmek, dine hizmetin en önemli ölçülerinden biriydi. Çünkü Medine'de kurulan ilk İslâm devletini destekleyecek insanlara büyük ihtiyaç vardı. Hicret ederek Hz. Peygamber'in yanına gidenler, kurulmakta olan İslâm devletinin memurunu, askerini ve ordusunu meydana getireceklerdi.

Hz. Ömer evlerini barklarını, mallarını mülklerini, çoluklarını çocuklarını Mekke'de ve diğer yerlerde bırakıp Resûlullah'ın yanına koşarlara farklı bir gözle bakıyordu. Güç şartlar altında hicret ettikleri, yolculuğun çilesine yalnız başına katlandıkları için onlara büyük değer veriyor ve kendilerine dörder bin dirhem tahsis ediyordu. İlk muhâcirlerden olmasına rağmen, **on bir yaşında** anne ve babasıyla birlikte hicret ettiği için kendi oğluna beş yüz dirhem daha az para veriyordu.

Bir başka rivayetten öğrendiğimize göre, yine bir defasında Hz. Ömer, Peygamber Efendimiz'in âzatlısı Zeyd İbni Hârîse'nin oğlu Üsâme'ye üç bin beş yüz dirhem tahsis etmiş, oğlu Abdullah'a ondan beş yüz dirhem daha az vermişti.

İbni Ömer babasına bunun sebebini sorarak:

- Üsâme'yi niçin benden üstün tutuyorsun? O benden daha çok savaşa katılmadı ki! demişti.

Hz. Ömer, eşsiz adaleti yanında, zengin bir gönle ve üstün bir tevâzua sahip olduğunu gösteren şu cevabı vermişti:

- Oğlum! Resûlullah Efendimiz onun babasını senin babandan daha çok severdi. Üsâme'ye de senden daha çok muhabbeti vardı. İşte bu sebeple, Resûlullah'ın sevdiğini kendi sevdiğime tercih ettim (Tirmizî, Menâkıb 39).

İş başına geçince devletin imkânlarını yakınları için kullanan sorumsuz ve Allah korkusundan yoksun kimselere bu ne güzel bir ibret dersi, değil mi?

Hz. Ömer, hem Allah karşısında hem de insanlar yanında oğlunu kayıran baba durumunda görünmek istemiyordu. Böyle davranmakla Allah katında dinini, insanlar karşısında da şeref ve haysiyetini korumuş oldu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbîler hicret sıkıntısına tek başlarına katlandıkları için, Hz. Ömer kendisiyle birlikte hicret eden oğluna daha az maaş bağlamıştır.
2. Sorumluluk mevkiine gelenler, yakınlarını kayırma yoluna gitmemelidir. Çünkü devletin malı yöneticinin değil, yönetilen halkın malıdır.
3. Günah işlememek için titiz ve ihtiyatlı olmak gerekir.

597- وعن عطية بن عروة السَّعْدِيِّ الصَّحَابِيِّ رضي الله عنه قال . قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لا يبلغ العبدُ أن يكون من المتقين حتى يدَع مالا بأس به حذرًا مما به بأس ».

رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

597. Atıyye İbni Urve es-Sa'dî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kul günaha girerim korkusuyla, yapılması sakıncalı olmayan bazı şeylerden bile uzak durmadıkça, müttakîler derecesine çıkamaz.”

Tirmizî, Kıyâmet 19. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 24

Atıyye İbni Urve es-Sa'dî

Hz. Peygamber ile pek az görüştüğü anlaşılan Atıyye hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Resûlullah'ın vefatından sonra Suriye'ye yerleştiği bilinmektedir. Kendisinden 3 hadis rivayet edilmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Müttakî, Allah'a en üstün saygı duyan, emirlerini yapıp yasaklarından sakınan ve O'nu gücendirmekten korkan kimse demektir. Kulun bu haline **takvâ** denir. Bir kulun ulaşması arzu edilen üstün derece budur.

Bu dereceye gelebilmek için, Peygamber Efendimiz'in belirttiğine göre, haramlardan ve haram olup olmadığı kesinlikle bilinmeyen şüpheli konulardan uzak durmak gerekir. Bu hadîs-i şerîf, bir adım daha ileriye gidilerek, yapılması sakıncalı görünmeyen bazı konularda bile titiz davranmak gerektiğini öğretmektedir.

Peygamber Efendimiz'in pek değerli sahâbîsi Abdullah İbni Ömer'in bir sözünü burada hatırlamak gerekir. İbni Ömer diyor ki:

“Bir kul gönlünün şüphelendiği bir işi bırakmadıkça, gerçek takvâya ulaşamaz” (Buhârî, İmân 1).

Demekki Allah'a en üstün saygı duyanlar derecesine çıkabilmek için, acaba bunu yapsam mı yapmasam mı diye insanı tereddüde düşüren ve kalbi rahatsız eden bazı davranışlardan uzak durmak gerekir. Bu titizliği gösterenler gerçek müttakî olur, böyle bir hesabı bulunmayanlar da takvâya hiçbir zaman erişemezler.

İslâm âlimleri **takvâyı üç basamaklı** olarak düşünmüşlerdir:

Birinci derecesi, şirkten yâni Allah Teâlâ'ya ortak koşmaktan ve benzeri hareketlerden uzak durmaktır. Müslüman olan herkes bu birinci basamağa çıkar.

İkinci derecesi, günah olan her şeyden sakınmaktır. Küçük ve basit görülen her günah buna dâhildir.

Üçüncü derecesi, Allah'ı düşünmekten gönlü alıkoyan her şeyi bir yana atmaktır. “Allah'tan nasil sakınmak lâzımsa öyle sakının” [Âl-i İmrân sûresi (3), 102] âyeti, takvânın bu derecesini göstermektedir.

Peygamber Efendimiz'in yerde bulduğu bir hurmayı bile, acaba sadaka veya zekât olarak verilmiş hurmalardan mı düştü diye yemediğini 590 numaralı hadisimizde görmüştük.

Bir müslümanın hedefi, müttakî olabilmektir. Diğer bir ifadeyle Allah’a üstün saygı duyanlar ve **O’nu gücendirmekten sakınanlar** seviyesine ulaşmak, dünyaya vedâ edip giderken, Allah Teâlâ’nın rızâsını kazanmış olmaktır.

Bu hedefe varabilmek için, acaba bilerek veya bilmeyerek bir günah işler de Allah katındaki yerimi kaybeder miyim diye dikkatli ve titiz davranmak gerekir. Efendimiz’in buyurduğu gibi, yapılması ilk planda sakıncalı görünmeyen bazı davranışlardan bile, günaha girme endişesiyle uzak durmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadece günahlardan değil, günah olması ihtimâli bulunan davranışlardan bile uzak durmalıdır.
2. Gerçek müttakî olabilmek için, yapılması sakıncalı olmayan bazı davranışları, beni günaha götürebilir endişesiyle yapmamalıdır.

69- باب استحباب العزلة عند فساد الناس والزمان

أو الخوف من فتنة في الدين أو وقوع في حرام وشبهات ونحوها

İNSANLARDAN UZAK YAŞAMAK

ZAMAN BOZULDUĞUNDA VEYA DİNDARCA YAŞAYAMAMAKTAN
VE HARAMLARA DÜŞMEKTEN KORKULDUĞUNDA
BİR KÖŞEYE ÇEKİLMENİN İYİ OLACAĞI

Âyet

فَقَرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ

1. “Hepiniz Allah’a koşup sığının. Çünkü ben sizi O’nun azâbından açıkça korkutuyorum.”

Zâriyât sûresi (51), 50

Allah’a koşup sığınmak demek, O’nun emir ve yasaklarına uymak, O’na aslâ karşı gelmemek suretiyle iyi bir mü’min olmak demektir. Allah Teâlâ’dan başkasına tapmayan, şeytanın yoluna sapmayan, sadece Allah’a sığınan kimseler, kendilerini ilâhî azâbdan kurtarırlar.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in gece yatağa girince okunmasını tavsiye ettiği bir dua vardır. O duadaki “*Senden kaçıp sığınacak ve senin elinden kurtulacak bir yer varsa yine sensin Rabbim!*” niyâzı (bk. 1465. hadis), bu âyet-i kerîmeye ne kadar uygun düşmektedir!

Allah Teâlâ âyetin son kısmında hem cehennem azâbına işaret ediyor hem de felâketlere uğrayan geçmiş milletlerin başlarına gelenlere dikkat çekiyor. Ben sizi hem dünyevî hem de uhrevî azâbdan korkutuyorum. Bunları düşünerek aklınızı başınıza alın, demek istiyor.

Hadisler

598- وعن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه ، قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ التَّقِيَّ الْغَنِيَّ » رواه مسلم .

والمُرَاد بـ « الْغَنِيِّ » : غِنَى النَّفْسِ . كما سَبَقَ فِي الْحَدِيثِ الصَّحِيحِ .

598. Sa’d İbni Ebû Vakkâs *radiyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken dinledim, dedi:

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm, sözleriyle halleri uyum içinde olan kimselerdi. İslâm’a ilk girenlerin beşincisi veya yedincisi ve cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olan hadisimizin râvisi Sa’d İbni Ebû Vakkâs, sözleriyle halleri uyum içinde olan seçkin insanlardan biriydi. Hz. Ömer, kendisinden sonraki halifeyi seçecek 6 kişilik heyette onu da görevlendirmişti. Ya bu olayda veya daha sonraki bir halife seçiminde, muhtelif gruplar arasında anlaşmazlık çıkınca, Sa’d çok üzüldü. Kurtuluşu Medine dışındaki ağıllarına gitmekte buldu. Orada koyunlarla ve develerle oyalanırken oğlu Ömer’in gelmekte olduğunu gördü. Huzursuzluğu iyice arttı: “Şu deveye binmiş adamın şerrinden Allah’a sığınırım” diye dua etti.

Oğlu Ömer gelipte:

- Baba! Millet Medine’de iktidar kavgası yaparken, onları bırakıp develerinin ve koyunlarının arasına çekildin, öyle mi? deyince, Sa’d eliyle onun göğsüne vurdu ve:

- Sus! Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in şöyle buyurduğunu duydum, diyerek yukarıdaki hadisi rivayet etti.

Hayatını hadislere göre düzenleyen Sa’d İbni Ebû Vakkâs, Hz. Osman şehid edildikten sonra, bu nevi hadislere dayanarak tamamen bir köşeye çekildi ve hiçbir olaya karışmadı. Onun rivayet ettiği bu hadiste Allah sevgisini elde etmenin üç yolu gösterilmektedir:

Birincisi, **müttakî olmak**, yâni Allah Teâlâ’ya üstün saygı beslemek, daha açık bir ifadeyle, Allah’ın emirlerini tutup yasaklarından sakınmak, malını mülkünü yerli yerince sarfetmek, şüpheli konulardan uzak durmak, hatta helâllere bile aşırı düşün olmamaktır.

İkincisi, **gönlü zengin olmaktır**. 523 numaralı hadiste geçtiği üzere, gerçek mânada zenginlik mal mülk çokluğu ile değil, gönül zenginliği ile mümkündür. Aslına bakılırsa, maddî zenginlik iyi bir şeydir. Bir zengin, varlığını Allah yolunda ve O’nun rızası uğrunda harcayabiliyorsa, o zenginlik Cenâb-ı Hakk’ın bir lutfudur. Buna karşılık bir insanı serveti Allah’tan uzaklaştırıyorsa, o mal mülk başa belâdır. En iyisi hem eli hem gönlü zengin olmaktır. Gönül fakir olduktan sonra, varlıklı veya varlıksız olmanın hiçbir önemi yoktur.

Üçüncüsü, **kendi halinde işiyle ibadetiyle meşgul olmaktır**. Gözlerden uzak yerlerde ibadet ve tâatla nefsinin adam etmeye çalışanlar, servetlerini gösterişe kapılmadan Allah Teâlâ’yı memnun edecek yerlere harcayanlar, içinde yüzdükleri maddî imkân sebebiyle gurura kapılmayıp tevâzuu elden bırakmayan ve her zaman fakirin yanında olanlar Cenâb-ı Hakk’ın sevgisini daha kolay kazanırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ’nın sevgisini kazanabilmek için, müttakî olmalı, O’na kullukta kusur etmemelidir.
2. İnsan ister zengin ister fakir olsun, gönlünü zenginleştirmelidir.
3. Genellikle insanlarla bir arada olmalı, fakat zaman iyice bozulunca, bir tarafa çekilip kendi halinde sükûnetle yaşamalı, nefsinin ve ailesinin kurtarmaya çalışmalıdır.

599- وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : قال رجلُ أيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ يارسولَ الله ؟ قال : « مُؤْمِنٌ بَاجِهٍ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » قال : ثم من ؟ قال : « ثُمَّ رَجُلٌ مُعْتَزِلٌ فِي شَعْبٍ مِنَ الشَّعَابِ يَعْبُدُ رَبَّهُ » . وفي روايةٍ « يَتَّقِي اللَّهَ . وَيَدَعِ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ » متفقٌ عليه .

599. Ebû Saîd el-Hudrî *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Bir sahâbî:

- Yâ Resûlallah! Hangi insan daha değerlidir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Canıyla, malıyla Allah yolunda savaşılan mü’min**” buyurdu. O sahâbî:

- Sonra kimdir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Dağ aralarına çekilip Rabbine ibadet eden kimse**” buyurdu.

Bir başka rivayete göre ise:

“**Allah’a karşı gelmekten sakınan ve kimseye zararı dokunmayan adam**” buyurdu.

Buhârî, Cihâd 2, Rikak 34; Müslim, İmâre 122, 123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 5; Tirmizî, Fezâilü’l-cihâd 24; Nesâî, Cihâd 7; İbni Mâce, Fiten 13

1292 numarayla tekrar gelecek bu hadis aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

600- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يُوشِكُ أَنْ يَكُونَ خَيْرَ مَالِ الْمُسْلِمِ غَنَمٌ يَتَّبِعُ بِهَا شَعَفَ الْجِبَالِ . ومواقع القطر يفرُّ بدِينِهِ من الفتن » رواه البخاري . و « شَعَفَ الْجِبَالِ » : أعلاها .

600. Yine Ebû Saîd el-Hudrî *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“**Pek yakında müslümanın en hayırlı malı, dinini fitnelerden korumak için yanına alıp dağ başlarına ve otlak yerlere gideceği koyun olacaktır.**”

Buhârî, İmân 12, Bed’ü’l-halk 15, Menâkıb 25, Rikak 34, Fiten 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Fiten 4, Nesâî, İmân 30, İbni Mâce, Fiten 13

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerin birincisinde, Peygamber Efendimiz’e:

“*Hangi insan daha değerlidir?*” diye sorulduğunu görmüştük. Efendimiz de bu soruyu:

“*Canıyla, malıyla Allah yolunda savaşılan mü’min*” diye cevaplamıştı.

Bazı sahâbîler Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’e hangi insanın veya hangi ibadetin daha değerli olduğunu sorduğu zaman, Peygamber Efendimiz karşındaki insanın şahsî durumuna veya yaşadıkları zamanın gereğine göre cevaplar verirdi. Şayet sulh ve sükûn zamanı ise, onlara muhtelif ibadetleri tavsiye eder, Allah Teâlâ’ya karşı kulluk görevlerini yerine getirmenin en değerli ibadet olduğunu söylerdi. Eğer savaş zamanı ise, bu hadiste görüldüğü üzere, “canıyla, malıyla Allah yolunda savaşmanın” daha üstün olduğunu anlatırdı.

Cihadın yani Allah yolunda savaşın önemi ve değeri, 1288-1355 numaralar arasındaki 67 hadiste enine boyuna ele alınmaktadır.

Sorduğu soruya aldığı cevapla yetinmeyen sahâbî, Peygamber Efendimiz’e daha sonra kim değerlidir? diye sordu. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

“*Dağ aralarına çekilip Rabbine ibadet eden kimse*” cevabını verdi.

Ne zaman dağ aralarına çekilmek gerekecektir? sorusuna ikinci hadisimiz cevap vermektedir. Buna göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ileride meydana gelecek bazı durumları haber vermiş ve buyurmuştur ki, halk arasında büyük huzursuzluklar çıkacaktır. O zaman insanlar doğru yoldan büsbütün ayrılacaklardır. Kendilerini uyarıp doğru yolu göstermeye çalışanları dinlemeyeceklerdir. İşte böyle fena bir zamanda fazilet savaşı veren müslümanlar, kimseye tesir edemediklerini görünce, hiç olmazsa kendilerini ve aile fertlerini, süratle yayılmakta olan fenalıklardan kurtarmaya çalışacaklardır. Bunun için de dağ başlarına, tenhâ yerlere kaçıp kurtulmak isteyeceklerdir.

İnsanlardan uzak yerlerde, dağ başlarında ailesini geçindirebilmek için en uygun geçim vasıtası koyun sürüsüdür. Otu ve suyu bol yerlerde koyunlarını otlatan kimseler, onlardan temin edeceği et, süt, yoğurt, peynir ve yün ile kimseye muhtaç olmadan ve yiyeceğine haram karıştırmadan yaşayabilecektir.

Bazı âlimler halktan uzak yaşayıp kendini onların fenalığından korumanın en uygun hayat şekli olduğunu söylemişler ve bunu uygulamışlardır. Fakat İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu bu görüşe katılmamışlardır. Onlar insanlarla birlikte yaşayan ve onların sıkıntısına katlanan kimselerin, bu fedakârlığı göstermeyenlerden daha değerli olduğunu belirten hadîs-i şerîfe (Tirmizî, Kıyâmet 55; İbni Mâce, Fiten 23) uygun hareket etmişlerdir.

Hiz. Osman'ın şehid edilmesi olayına İslâm âlimleri **fitne** adını vermişlerdir. Bu olayı ve Hiz. Ali ile Hiz. Âişe ve Muâviye arasında meydana gelen savaşları gören bazı sahâbîler, Peygamber Efendimiz'in işaret buyurduğu zamanın geldiği düşüncesiyle bir köşeye çekilmiş ve insanlardan uzakta yaşamışlardır.

Demek oluyor ki, bir müslüman, elinden geldiği ölçüde toplumdaki fenalıklarla savaşmalı, onları yok etmeye çalışmalıdır. Çünkü dinin buyruklarını bütünüyle yaşamamanın başka yolu yoktur. Câmî ve cemaat bütünlüğünü korumak, muhtaçların yardımına koşmak, hastaları ziyaret edip cenâzeleri defnetmek başka türlü mümkün değildir. Kötülüklerin bir çığ gibi büyümekte olduğunu, kendisini ve aile fertlerini de çemberi içine alacağını farkedince, uzleti tercih etmeli, bir köşeye çekilip dinin güzelliklerini ailesiyle birlikte yaşamalıdır.

İnsanlarla iyi geçinmeyen, onlara sıkıntı veren huysuz kimselerin, fitne zamanını beklemesine bile gerek yoktur. Onların hiç vakit kaybetmeden bir köşeye çekilmesi, hem kendileri hem de başkaları için daha uygundur.

599 numaralı hadiste, Peygamber Efendimiz'in hayırlı kimseyi: *“Allah'a karşı gelmekten sakınan ve kimseye zararı dokunmayan adam”* diye de belirttiğini görmüştük. Demekki yalnız başına Allah'tan korkmak yâni müttakî olmak yetmemekte, bununla birlikte insanlara zarar vermemeye çalışmak da gerekmektedir. 602 numaralı hadîs-i şerîf de aynı konuya ışık tutmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bazı sahâbîlerin yaptığı gibi, insan bilmediği dinî konuları, bilen âlimlere sorup öğrenmelidir.
2. Malını harcayarak, canını ortaya koyarak cihad etmek en büyük ibadettir.
3. Bir müslüman, diğer insanlara zarar vermeden, onlarla bir arada yaşamak zorundadır.
4. Toplumun bozulup halkla beraber yaşamamanın bir mü'mine sıkıntı vereceği zamanlar gelecektir.
5. Dini yaşamamanın zorlaştığı, helâl lokma bulmanın imkânsızlaştığı böyle zamanlarda bir köşeye çekilmek ve ailesiyle birlikte dindarca yaşamak en iyisidir.

601- وعن أبي هريرة رضي الله عنه . عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « ما بعث الله نبيًّا إِلَّا رعى العنَمَ »
فَقَالَ أَصْحَابُهُ : وَأَنْتَ ؟ قَالَ : « نَعَمْ ، كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطَ لِأَهْلِ مَكَّةَ » رواه البخاري .

601. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber mutlaka koyun gütmüştür” buyurdu. Bunun üzerine sahâbîleri:

- Sende mi güttün, yâ Resûlallah? diye sordular. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Evet, Mekkelilerin koyunlarını Karârît mevkiinde güderdim” buyurdu.

Buhârî, İcâre 2, Enbiyâ 29, Et'ime 50. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticâret 5

Açıklamalar

“Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamberin mutlaka koyun gütmüş olması” boşuna değildir. İnsanlara kendisini kabul ettirmek ve sözünü dinletmek zor iştir. Gönüllere hükmetmek ince bir san'attır. Bu sebeple peygamberler mahlûkatın en uysalı olan koyunları idare etmeyi öğrenerek idare san'atı hakkında fikir sahibi olurlar. Şöyleki:

Koyunları güden kimsede, güttüğü hayvanlara karşı **merhamet duygusu** gelişmeye başlar. Zira koyunlar kendilerini tehlikelerden koruma imkânlarına sahip olmadıkları için, himâye edilmeye diğer hayvanlardan daha fazla muhtaçtır. Yayılırken birbirinden kopup dağılan sürüyü toplamak, onları etrafa zarar vermeden bir otlaktan diğerine götürmek, su içme zamanı gelince sulamak, hırsızdan ve yırtıcı hayvanlardan korumaya çalışmak insanda **sabır duygusunu** geliştirir. **Uysal olanlarla inatçı ve söz dinlemeyenlerin farkını** görür ve onlara nasıl davranmak gerektiğini öğrenir. Zamanla onlara farklı ses tonlarıyla her istediğini yaptırır. Yaratılmışlara merhamet etmek, onların huysuz ve anlayışsız hallerine sabretmek peygamberlerin en fazla muhtaç oldukları özelliklerdir. Kazandıkları şefkat, sabır ve hoşgörü ile insanların isyankâr ve söz dinlemez tavırlarını anlayışla karşılamaya çalışırlar.

Hadîs-i şerîfte geçen “**Karârît**” kelimesini, Mekke’de bir yerin adı diye açıklayan âlimlerin görüşünü tercih ettik. Karârît’i bir para birimi olan “kîrât”ın çoğulu olarak kabul eden âlimler de vardır. Bu görüş doğruysa, Peygamber Efendimiz, her gün koyun başına dinarın yirmide biri olan bir kîrât karşılığında Mekkelilerin koyunlarını güttüğünü söylemiştir. Siyer kitaplarından öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz koyun güttüğü sıralarda **yirmi yaşında** bulunuyordu.

Hadisi 610 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberler idare etme sanatını öğrenmek için, Allah Teâlâ’nın takdiriyle, hayatlarının bir döneminde çobanlık yapmışlardır.
2. Önemli olan helâl rızık kazanmaktır. Bu açıdan bakınca mesleğin değerlisi, değersiz olamaz.
3. Peygamber Efendimiz, insanların en yücesi olduğu halde, üstün tevâzuu sebebiyle, bir zamanlar çobanlık yaptığını söylemekten çekinmemiştir.

602- وعنه عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ : « مِنْ خَيْرِ مَعَاشِ النَّاسِ رَجُلٌ مُمْسِكٌ عِنَانَ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، يَطِيرُ عَلَى مَتْنِهِ ، كُلَّمَا سَمِعَ هَيْعَةً أَوْ فَرْعَةً ، طَارَ عَلَيْهِ يَبْتَغِي الْقَتْلَ ، أَوْ الْمَوْتَ مِظَانَهُ ، أَوْ رَجُلٌ فِي غَنِيمَةٍ فِي رَأْسِ شَعْفَةٍ مِنْ هَذِهِ الشَّعَفِ ، أَوْ بَطْنٍ وَادٍ مِنْ هَذِهِ الْأَوْدِيَةِ ، يُقِيمُ الصَّلَاةَ وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ ، وَيَعْبُدُ رَبَّهُ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْيَقِينُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ إِلَّا فِي خَيْرٍ » رواه مسلم .

« يَطِيرُ » أي يُسْرِع . « وَمَتْنُهُ » : ظَهْرُهُ . « وَالْهَيْعَةُ » : الصوتُ للحَرْبِ . « وَالْفَرْعَةُ » : نَحْوُهُ . وَ « مِظَانُ الشَّيْءِ » : المواضع التي يُظَنُّ وجودُهُ فيها . « وَالْغَنِيمَةُ » بضم الغين تصغير الغنم . « الشَّعْفَةُ » بفتح الشَّين والعين : هي أعلى الجبل .

602. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“En hayırlı geçim yolunu tutanlardan biri, Allah için savaşmak üzere atının dizginlerine yapışan kimsedir. O kimse savaşa çağırın veya yardım isteyen bir ses duyunca, ölümü göze alıp atının sırtında o yana doğru uçar veya ölümün kol gezdiği yerlere dalar.

Yahut bir tepenin başında veya bir vâdinin içinde koyunlarını otlatan kimsedir. Bu zât namazını kılar, zekâtını verir, ölünceye kadar Rabbine ibadet eder ve insanlara hep iyilik yapar.”

Müslim, İmâret 125. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 13

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf muhtevâ bakımından 599 numaralı hadisin tamamen aynı ve onun bir nevi açıklamasıdır.

1302 numarayla cihad bahsinde tekrarlanacaktır.

Efendimiz demek istiyor ki, hayat ya normal seyrinde devam eder veya etmez. Şayet insan toplumda bir şeyler yapma gücünü kendinde buluyor ve yapabiliyorsa, kendisinden yardım istendiği zaman yardıma koşabiliyorsa, işte o zaman canı pahasına da olsa, toplumun yardımına koşmalıdır. Gördüğü fenalıklarla savaşmalı, iyilik ve güzelliğin yaşanmasını sağlamalıdır. Dinin güzelliğini bilmeyen kimselere, dindarlığın en büyük bahtiyarlık olduğunu öğretmek için gayret sarfetmelidir. Kendisinden bu yolda yardım isteyenlere, bütün benliği ile hizmet etmelidir.

Bir insanın en mukaddes varlığı olan dini ve o dinini yaşadığı vatani tehlikeye girdiği zaman, devrin en tesirli mücadele vasıtalarıyla savaşını vermelidir. Bu uğurda ölmek gerekiyorsa, ölümün kucağına seve seve atılmalıdır.

Toplum iyice bozulmuş, fitneler yayılmış, kötülöklere engel olma imkânı kalmamış, kısacası hizmet etme yolları büsbütün tükenmişse, işte o zaman yapılacak en iyi şey, insanlardan uzaklaşmaktır. Bir tepenin başına veya bir vâdinin köşesine, ama mutlaka halktan uzak bir yere çekilmeli ve orada Allah'a karşı görevlerini yapmaya çalışmalıdır.

Ne kadar tenhâ bir köşede yaşansa bile, insanlardan büsbütün kopmak mümkün değildir. Onlarla olan münasebetlerde kendi çıkarını değil, başkalarının iyiliğini ve menfaatini düşünmelidir. Kimsenin hakkını üzerine geçirmemeye gayret etmelidir.

Müellifimiz Nevevî, bu hadisten hemen sonra, insanlarla birlikte yaşamının gereği ve önemi hakkında bir konu başlığı açmış, bu hususla ilgili görüşlerini kısaca söylemekle beraber, bu bahse dair hadis yazmamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. En iyi hayat tarzı, dine hizmet etmek ve din düşmanlarıyla savaşmaktır.
2. Kötülöklere savaşmak mümkün olduğu sürece, toplumu terk etmemek gerekir.
3. Kötülöklere engel olma imkânı kalmadığı zaman yapacak en iyi şey, tenhâ bir yerde helâl lokma yiyerek Allah'a ve insanlara karşı görevinde kusur etmeyerek yaşamaktır.

70- باب فضل الاختلاط بالناس

وحضور جمعهم وجماعاتهم ومشاهد الخير ومجالس الذكر معهم وعبادة مريضهم وحضور جنازهم ومواساة محتاجهم وإرشاد جاهلهم وغير ذلك من مصالحهم لمن قدر على الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وقمع نفسه عن الإيذاء وصبر على الأذى.

اعلم أن الاختلاط بالناس على الوجه الذي ذكرته هو المختار الذي كان عليه رسول الله صلى الله عليه وسلم وسائر الأنبياء صلوات الله وسلامه عليهم ، وكذلك الخلفاء الراشدون ، ومن بعدهم من الصحابة والتابعين ، ومن بعدهم من علماء المسلمين وأخيارهم ، وهو مذهب أكثر التابعين ومن بعدهم ، وبه قال الشافعي وأحمد ، وأكثر الفقهاء رضي الله عنهم أجمعين . قال تعالى : { وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى } [المائدة : 2] والآيات في معنى ما ذكرته كثيرة معلومة .

İNSANLARLA BİR ARADA YAŞAMANIN DEĞERİ

İNSANLARA İYİLİĞİ EMREDİP KÖTÜLÜKTEN ALIKOYABİLECEK, ONLARI İNCİTMEYECEK VE YAPACAKLARI FENALİĞA KATLANACAK KİMSELER İÇİN, HALKLA BİR ARADA YAŞAMANIN, CUMA NAMAZINA GİTMENİN, TOPLANTILARINA KATILMANIN, ONLARLA BERABER HAYIR MECLİSLERİNDE VE ZİKİR TOPLANTILARINDA BULUNMANIN, HASTALARINI ZİYARET EDİP CENAZELERİNE KATILMANIN, MUHTAÇLARINA YARDIM EDİP CÂHİLLERİNE YOL GÖSTERMENİN VE DAHA BAŞKA İYİLİKLERDE BULUNMANIN DEĞERİ

(Nevevî diyor ki:)

Şunu iyi bil ki, söylediğim şekilde, insanlara sıkıntı vermeden onların arasına katılmak, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, *Allah'ın salât ve selâmı üzerlerine olsun* diğer peygamberlerin, Hulefâ-yi Râşidîn'in, onlardan sonraki ashâb ve tâbiîn ve daha sonra gelen müslüman âlimlerle faziletli kimselerin tuttuğu yoldur. Tâbiîler ile onlardan sonra gelenlerin çoğu bu görüşü benimsemişlerdir. İmâm Şâfiî, Ahmed İbni Hanbel ve fakihlerin büyük çoğunluğu da böyle düşünmektedir. *Allah hepsinden razı olsun*.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“İyilik etmek, fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşınız” [Mâide sûresi (5), 2].

Bu konuda daha pek çok âyet vardır.

Nevevî, “İnsanlardan Uzak Yaşamak” adlı bahisten hemen sonra onunla son derece ilgili olan “İnsanlarla Bir Arada Yaşamının Değeri” konusunu ele almıştır. Fakat kısa açıklamasından da anlaşılacağı üzere bu konuyu *Riyâzû's-sâlihîn*'in pek çok yerinde işlemiştir. Birçok âyet ve hadisi bu bahiste tekrar etmemek maksadıyla bu kısa açıklamayla yetinmiştir. Misâl olarak zikrettiği Mâide sûresinin ikinci âyetini ise önemi sebebiyle 175, 179, 1541 ve 1594. hadislerin bulunduğu konu başlıklarında da tekrarlamıştır.

71- باب التواضع وخفض الجناح للمؤمنين

TEVÂZÛ VE MÜ'MİNLERE KOL KANAT GERMEK

Âyetler

[215] وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

1. “Sana uyan mü'minlere alçak gönüllü davran!”

Şuarâ sûresi (26), 215

Allah Teâlâ İslâmiyet'e gönül veren kullarını Resûlullah Efendimiz'e emanet ediyor. Onlara karşı mütevazî davranmasını, yardıma ve korunmaya muhtaç olanları himaye etmesini tavsiye buyuruyor.

Bu sadece Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e değil, onun şahsında bütün mü'minlere yapılmış bir tavsiyedir. Zira Yüce Rabbimiz mü'minleri birbirine kardeş yapmış, sonra da onlara birbirinin derdiyle ilgilenmeyi, birbirinin yarasına merhem olmayı ve kardeşlerinin sıkıntılarını gidermeyi emretmiştir.

Şu halde mü'minler kardeş olduklarını hiçbir zaman unutmayacak, birbirlerine asla kaba davranmayacak, kendilerini diğer kardeşlerinden üstün görmeyecek, onları küçümsemeyecek, onlara kardeş gözüyle bakacak, onlardan bir kabalık görünce hemen yüz çevirmeyecek, insan tabiatı böyledir diyerek, kardeşlerine karşı anlayışlı olacaktır.

İyi bir mü'minin diğer mü'min kardeşlerine karşı alçak gönüllü ve merhametli, kâfirlere karşı ise onurlu ve zorlu olması gerektiği Kur'an'ın buyruğudur [Mâide sûresi (5), 54].

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ [54]

2. “Ey iman edenler! Sizden biriniz dinden dönerse, şunu iyi bilsin ki, Allah o şahsın yerine, kendisinin sevdiği ve kendisini seven insanlar getirir. Bunlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı zorlu kimselerdir.”

Mâide sûresi (5), 54

Dinden dönme olaylarının üçü Hz. Peygamber zamanında, yedisi Hz. Ebû Bekir devrinde, biri de Hz. Ömer'in hilâfetinde meydana gelmiştir.

Bunlardan Esvedü'l-Ansî, Müseylimetü'l-kezzâb ve Tulayha İbni Huveylid Resûlullah Efendimiz zamanında ortaya çıkarak peygamber olduklarını iddia etmişler; ilk ikisi müslümanlar tarafından telef edilmiş, üçüncüsü ise tekrar İslâm'a dönerek kendisini kurtarmıştır. Hz. Ebû Bekir devrinde dinden dönenlerin (irtidâd

edenlerin) tamamı yok edilmiş, Hz. Ömer devrinde dinden dönen Cebele İbni Eyhem ise Bizans’a kaçıp canını kurtarmıştır.

Allah Teâlâ dinden dönenlere hitâben buyuruyor ki, siz dinden dönmekle kimseye değil sadece kendinize zarar verirsiniz. Önce müslümanlar eliyle belânızı bulursunuz. Sonra da Cenâb-ı Hak sizin yerinize, dünyada ve âhirette mutlu olmalarını istediği ve kendilerini çok sevdiği kullar getirir. Onlar da Allah Teâlâ’yı çok severler; O’na aslâ karşı gelmezler.

O bahtiyar insanların bir özelliği de mü’minlere karşı pek merhametli ve pek mütevâzi olmalarıdır. Fakat kâfirlere karşı pek onurlu ve çetindirler.

Bir başka özellikleri de Allah yolunda cihad etmeleri ve kimsenin sözüne, hâtırına, gönlüne bakmadan, haklarında yapılacak dedikodulara aldırmadan görevlerini yapmalarıdır.

İslâm’dan dönme olayları daha sonraki dönemlerde de meydana gelmiştir. Bugün misyonerlerin tesiriyle, az da olsa dininden dönenler görülmektedir. Muhtemelen bu olaylar yarın da görülecektir. Şüphesiz bu gibi olaylar, ebedî saâdeti yakalamışken onu elinden kaçırarak ve kendisini ebedî bir karanlığa bırakan zavallılardan başkasına zarar vermez.

Onların yerine gelecek olan kalbleri şefkat dolu mü’minler, din kardeşlerine değer verirler. Onları severler. Onlar adına hiçbir fedakârlıktan kaçınmazlar. Böylece kardeşleriyle birlikte Allah’ın rızasını kazanmaya çalışırlar.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ [13]

3. “Ey insanlar! Sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Birbirinizi tanıyasınız diye sizi milletlere ve soylara ayırdık. Şüphesiz Allah yanında en değerliniz, O’na karşı gelmekten en fazla sakınanlarınız-dır.”

Hucurât sûresi (49), 13

Herkes önce Hz. Âdem ile Havvâ’dan, daha sonraları da bir anne ile babadan yaratılmıştır. Bu sebeple kimsenin üstünlük iddia etmeye, anne ve babasıyla övünmeye, bir başkasını soyu ve milleti sebebiyle küçümsemeye hakkı yoktur. Çünkü herkesin soyu aynı kaynağa dayanmakta ve aralarında hiçbir fark bulunmamaktadır.

Durum bundan ibaret olduğuna göre herkes birbirini soyu sopu ne ise öylece kabul etmeli ve birbiriyle yardımlaşmaya bakmalıdır. Çünkü Allah katında en değerli olanlar, O’nun buyruğuna kendisini teslim eden ve O’na karşı gelmekten en fazla çekinenlerdir. Durum böyle olduğuna göre, falanın soyundan gelmenin, falan millete mensup olmanın hiçbir değeri yoktur.

Demekki herkes birbirine akraba ve hısım gözüyle bakmalı, birbirine iyi davranmalı, mütevâzi olmalıdır. Asil bir soydan geldiğini iddia eden değersiz kimselere değil, güzel ahlâkı ve asil davranışlarıyla kendisini kabul ettirenlere itibar etmelidir.

الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَىٰ [32]

4. “Siz kendinizi överek temize çıkarmaya çalışmayın. Çünkü kötülüklerden sakınanları Allah daha iyi bilir.”

Necm sûresi (53), 32

İnsan başkalarının gözünde kendisini büyütmek için övünür durur. Halbuki övündükçe değeri düşer, itibarını kaybeder. İnsanın kendini övmesini doğru bulmayan Peygamber Efendimiz, “değerli insan”, “iyi adam” gibi mânalar taşıyan bazı isimleri bile değiştirmiştir.

Atamız Hz. Âdem’in topraktan yaratıldığı hâtırdan çıkarılmamalı, daha sonraki nesillerin dünyaya geliş şekli, doğduğu zamanki hali, yıllarca süren âcizliği ve zayıflığı unutulmamalıdır. İşte o zaman insan kibir ve gurura kapılmaya hakkı olmadığını daha iyi anlar.

Allah Teâlâ, kendini beğenenleri ve büyüklük taslayanları sevmediğini açıklamış (Nahl sûresi (16), 23), Resûl-i Ekrem Efendimiz de kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimsenin cennete giremeyeceğini kesin bir

dille belirtmiştir. Bize yakışan mütevâzi olmak ve Allah Teâlâ'nın yasakladığı kötü davranışlardan uzak durmaktır.

[48] وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رَجُلًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ

[49] أَهْؤُلَاءِ الَّذِينَ أَفْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ

5. “Kıyamet gününde A'râf'takiler, simalarından tanıdıkları birtakım adamlara seslenerek şöyle diyecekler:

Gördünüz mü, o toplanıp bir araya gelmeniz ve büyüklük taslamanız size bir şey kazandırmadı? Hani, Allah bunlara hiç rahmet etmez dediğiniz adamlar bunlar mıydı? Halbuki onlara şimdi: Girin cennete, artık size korku ve hüznün yoktur, denilecek.”

A'râf sûresi (7), 48-49

Önce A'râf'ın ne olduğunu açıklayalım. Âlimlerimizin çoğunun kabul ettiğine göre A'râf cennetle cehennem arasında bir yerdir. Sevaplarıyla günahları birbirine eşit olan mü'minler önce cennete veya cehenneme konulmayıp Allah'ın dilediği kadar burada bekleyecekler, sonra Allah'ın lutfuyla cennete gireceklerdir. Burada A'râf'ın ne olduğu bizi ilgilendirmiyor. Bizi ilgilendiren âyetin şu kısmıdır:

A'râf'ta bulunan mü'minler, dünyada iken tanıdıkları bazı din düşmanlarına rastlayınca, onlara, umduklarını bulup bulmadıklarını soracaklar ve diyecekler ki, hani dünyada aynı düşüncüyü paylaşan kişiler olarak büyük kalabalıklar halinde toplanıyor, çokluğunuzla övünüyor, biriktirdiğiniz servetlere bakıp şımarıyordunuz. Bu tutumunuz ve Hak'tan uzaklaşmanız bugün size ne kazandırdı, söyleyin bakalım?

Dünyada maddî imkânları olmadığı için kâfirlerin küçümsediği, hakir gördüğü ve “Allah bunları cennete alacak da, bizi cehenneme atacak öyle mi? Olmaz öyle şey!” dediği o mü'minler kendilerine gösterilecek. Siz bir zamanlar bunları hor ve hakir görüyordunuz değil mi? diye sorulacak, onların pişmanlık dolu bakışları arasında o kimsesiz ve yoksul mü'minlere şöyle denecek:

“Haydi girin cennete, artık size korku ve hüznün yoktur...”

Hadisler

603- وعن عِيَّاضِ بْنِ حِمَارٍ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ اللَّهَ أَوْحَىٰ إِلَيَّ أَنَّ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ ، وَلَا يَبْغِيَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ » رواه مسلم .

603. İyâz İbni Himâr radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ bana: O kadar mütevâzi olun ki, kimse kimseye böbürlenmesin; kimse kimseye zulmetmesin, diye bildirdi.”

Müslim, Cennet 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 40; İbni Mâce, Zühd 16, 23

İyâz İbni Himâr

Temim kabilesinden olan İyâz'ın hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Basra'da yaşadığı ve Hz. Peygamber'den otuz hadis rivayet ettiği bilinmektedir. İbni Hacer, bazı fakihlerin bir insana Himâr denmeyeceğini ileri sürerek babasının adını değişik şekilde okumaya kalktıklarını, fakat doğrusunun böyle olduğunu söylemektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Tevâzu alçak gönüllü olmak demektir. Daha geniş mânasıyla söyleyecek olursak, **tevâzu, hakkı kabul edip ona boyun eğmektir.** Hak ve doğru olan bir şey, yaşça büyük veya küçük, insanlar arasındaki itibarı

bakımından değerli veya değersiz her kim tarafından ortaya konmuşsa, itiraz etmeden kabul etmektir. Hakikate böylesine teslim olan kimselere de mütevâzi insan denir.

Mütevâzi insan kimseye haksızlık edemez. Zira haksız olan kimse; zâlim, kendinden başkasını beğenmeyen, burnu yukarılarda olduğu için de önündeki değerleri göremeyen basiretsiz bir kimsedir. Aşırı gururu sebebiyle hakikatin her yerde ve herkesin eliyle ortaya çıkabileceğini kabul edemez.

İnsanın mânevî dünyasını perişan eden bu sakat düşünceye yakalanmamak için tevâzuu **Hasan-ı Basrî** hazretleri gibi anlamak gerekir. Tâbiîn neslinin bu büyük âlimine göre **tevâzu, evinden çıkıp giderken yolda rastladığın her müslümanın senden üstün olduğunu kabul etmektir.** Aynı anlayışa sahip olan büyük sûfi **Fudayl İbni İyâz** (ö. 187/803), Kâbe'yi tavaf ederken, kendisi gibi zâhid ve muhaddis olan **Şuayb İbni Harb**'e şöyle demişti:

Şuayb! Eğer bu yılki hacca seninle benden daha kötü bir kimse katılmıştır diye düşünüyorsan, bil ki, bu çok fena bir zandır.

Demek oluyor ki, mütevâzi olmayan insan, kendini beğenmiş zavallı bir zâlim olmaktan öteye geçemez. Diğer bir deyişle kibirli bir kimse kendini herkesten üstün gördüğü ve hakka boyun eğmediği için başkalarına mutlaka zulmeder.

Hz. Ömer'in adaleti, hakka kayıtsız şartsız teslim olmaktan kaynaklanır. Onun bu yönünü dikkate değer bir misâlle belirtelim. Hz. Ömer halife olduğu yıllarda bir gün ashâb-ı kirâmdan Cârûd İbni Muallâ ile yolda giderken karşılarna Havle Binti Sa'lebe çıktı. Artık yaşlanmış olan Havle, Hz. Peygamber zamanında genç bir hanımdı. Yaşlı kocasıyla arasında geçen bir olayı Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şikâyet etmiş, meselesini halletmek üzere Mücâdele sûresinin ilk âyetleri nâzil olmuştu. İşte bu hanım sahâbî:

- Ömer! diye seslendi.

Hz. Ömer durunca Havle ona şunları söyledi:

Biz seni bir hayli zaman “Ömercik” diye bilirdik. Sonra büyüdün “delikanlı Ömer” oldun. Daha sonra da sana “Mü'minlerin Emîri Ömer” dedik. Allah'dan kork ve insanların işleriyle ilgilen. Zira Allah'ın azabından korkan kimseye uzaklar yakın olur. Ölümünden korkan, fırsatı kaçırmaktan da korkar.

Bu sözler üzerine Hz. Ömer duygulandı ve ağlamaya başladı. Onun bu haline üzülen Cârûd, Havle'ye dönerek:

- Yeter be kadın! Mü'minlerin Emîri'ni rahatsız ettin, dedi. Hz. Ömer arkadaşına şunları söyledi:

- Bırak onu istediğini söylesin! Sen bu kadının kim olduğunu biliyor musun? Bu, şikâyetini Allah Teâlâ'nın arş-ı a'lâdan duyup değer verdiği Havle'dir. Vallahi beni geceye kadar burada tutmak istese, namazımı kılıp gelir yine onu dinlerdim.

Yukarıdan beri anlatmaya çalıştığımız tevâzu işte budur. Hak karşısında böylesine boyun büklenler, Cenâb-ı Hak katında aziz olurlar.

Hadisimiz 1593 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ birbirimize karşı mütevâzi olmamızı emretmektedir.
2. Kullarının küçümsenmesini, horlanmasını, onlara haksızlık edilmesini uygun görmemektedir.
3. Peygamber Efendimiz'in bu hadiste “Allah bana bildirdi (vahy etti)” buyurması, Cenâb-ı Hakk'ın ona Kur'ân-ı Kerim'den başka şeyleri de bildirdiğini göstermektedir. Resûlullah'ın ilhamla, gönlüne bir bilginin konulmasıyla, uykuda kendisine bir şeyin öğretilmesiyle, bir melek aracılığıyla veya daha başka yollarla bilgilendirilmesi sebebiyle hadîs-i şerîfler, Kur'an'dan sonra dinimizin ikinci kaynağı kabul edilmektedir.

604- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « مَا تَقَصَّتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا ، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ » رواه مسلم.

604. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sadaka vermekle mal eksilmez. Allah Teâlâ affeden kulunun değerini artırır. Allah rızâsı için alçak gönüllü olanı Allah yüceltir.”

Müslim, Birr 69. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 82

Açıklamalar

Hadisimizde üç ahlâk esasına temas edilmektedir.

Birinci esas **sadaka** vermekle ilgilidir. Bütün cimrilerin elini kolunu bağlayan, başkasına yardım edince servetinin azalacağı korkusudur. Peygamber Efendimiz bu düşüncenin yanlış olduğunu vurgulayarak sadaka vermekle malın eksilmeyeceğini belirtmektedir. Sadaka vermekle malın nasıl eksilmeyeceğini bizzat Allah Teâlâ açıklamakta ve kendi rızâsı için harcanan malın yerine yenisini koyacağını va'detmektedir [Sebe' sûresi (34), 39]. 549. hadiste, ilgili meleğin, her Allah'ın günü, “*Allahım! Verene yenisini ver!*” diye dua ettiğini, 550. hadiste Allah Teâlâ'nın “*Âdem oğlu! Ver ki, sana da verilsin!*” buyurduğunu okumuştuk. Bütün bunlardan şunu öğreniyoruz ki, Cenâb-ı Mevlâ, eli açık kulunun malını bereketlendirmekte, eksikliğini kapatmakta, harcananın yerine yenisini vermektedir. Sadaka vermekle malın eksilmeyeceğini böyle anlamak mümkün olduğu gibi, Allah için verilen mala karşılık Cenâb-ı Hakk'ın **sevap vereceğini** düşünmek de mümkündür. Bu anlayışa göre, maddî yönden malı azalan kimse mânevî yönden sevap kazanmak suretiyle hayırlı bir alış veriş yapmış olmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu hayırlı alış verişe temas edilmekte, Allah Teâlâ'nın kullarına cenneti vereceği, buna karşılık onlardan canlarını ve mallarını alacağı belirtilmektedir [Tevbe sûresi (9), 111].

Hadisimizdeki ikinci ahlâk esası, **affedip suç bağışlamakla** ilgilidir. Kullarını çok seven Allah Teâlâ, onlardan birini affeden, hatasını görmezden gelen kimsenin değerini, diğer kullarının yanında yükseltir. Gönüllerin dizgini onun elinde olduğu ve gönüllere dilediği gibi hükmettiği için, affeden ve suç bağışlayan kimseyi diğer kullarına sevdirep saydırır. Allah Teâlâ'nın insanın değerini yükseltmesinin bir şekli de, kulunu cennetine alması, cennet nimetlerini ona sunması ve böylece kendisine değer verdiğini göstermesidir. 644-648. hadisler açıklanırken bu konu birçok âyetin ışığında ele alınacaktır.

Buradaki üçüncü ahlâk esası ise, Allah rızâsı için **alçak gönüllü olanı Cenâb-ı Mevlâ'nın yücelteceği**dir. Bir mü'min, sadece iyi bir mü'mine karşı alçak gönüllü davranacaktır. Buna karşılık kibirli, kendini beğenmiş, burnundan kıl aldırmayan, insanlara yukarıdan bakan ve onlara haksız davranan kimselere aslâ tevâzu göstermeyecektir. Böyle kimseler ile gönlünü dünyaya kaptıran, her şeyi parayla ölçen kimselere tevâzu göstermeye kalkmak, İslâm'ın izzetinden fedakârlık yapmaktır ki, buna kimsenin hakkı yoktur. Tevâzu menfaatperestlik değildir. Tevâzu korkaklık hiç değildir. **Tevâzu hak karşısında boynu kıldan ince olmaktır.** Hakkına razı olmaktır. Mü'min ancak saygıyı haketmiş bir büyüğünün önünde Allah rızâsı için eğilir. Tevâzu gösterirken aklından hiçbir çıkar geçmez. İşte böyle olan kulunu Allah Teâlâ hem insanlar yanında yükseltir hem de cennetini ve cemâlini ikrâm ederek onu melekleri katında değerli kılar.

Bu hadis 557 numarayla daha önce geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadaka malı eksiltmez.
2. İnsanları bağışlayan kimsenin değerini Allah Teâlâ artırır.
3. Allah rızâsı için tevâzu gösteren kimse, Cenâb-ı Hakk'ın yardımıyla insanların yanında değerli ve itibarlı bir mü'min olur.

605- وعن أنس رضي الله عنه أنه مرَّ على صبيانٍ فسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وقال : **كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُهُ .**
متفقٌ عليه .

605. Enes *radıyallahu anh* çocukların yanından geçerken onlara selâm verdi ve:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de çocuklara böyle selâm verirdi, dedi.

Buhârî, İsti'zân 15; Müslim, Selâm 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 136; Tirmizî, İsti'zân 8; İbni Mâce, Edeb 14

Açıklamalar

Çocukluk çağından gençlik çağına kadar on yıl süreyle Resûlullah Efendimiz'e hizmet etme şerefine nâil olan Enes İbni Mâlik, bir rivayetinde bu konuda biraz daha bilgi vermekte ve şöyle demektedir:

Çocuklarla birlikte oyun oynadığım o çocukluk günlerinden birinde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza gelerek bize selâm verdi. Elimden tuttu ve beni bir işe gönderdi. Kendisi de ben dönene kadar duvarın gölgesinde oturdu (Ebû Dâvûd, Edeb 136).

Yine Enes'den öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz zaman zaman ensarı yani Medine'nin yerlisi olan müslümanları ziyarete giderdi. Evlerine vardığında çocuklara selâm verir, başlarını okşar ve onlara dua ederdi (Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VI, 90).

Müslümanların birbirlerine selâm vermesi, dinimizin güzel âdetlerinden biridir. Dinin diğer esasları gibi selâm verip almayı da çocuklara öğretmek gerekir. Peygamber Efendimiz'in çocukların yanından geçerken veya yanlarına varırken “*Selâmün aleyküm, çocuklar!*” diye onlara iltifat etmesinde birçok incelik bulmak mümkündür. Şöyleki:

Büyüklerin birbirlerine yaptığı gibi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in çocuklara selâm vermesi onları onurlandırmış, böylece çocuklar ona ve öğrettiği dine yakınlık duymuşlardır.

Çocuklara selâm vermekle Resûl-i Ekrem Efendimiz onlara selâm alıp vermenin gereğini ve önemini öğretmiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın buyruklarına muhatap olan büyük bir insanın çocuklara selâm verip onlarla ilgilenmesi, Kâinâtın Efendisi'nin ne kadar mütevâzi bir insan olduğunu ortaya koymaktadır.

Esasına bakılırsa çocuklara selâm vermek dinî bir mecburiyet olmadığı gibi, onların selâmı almaması da sakıncalı değildir.

Çocuklara selâm veren kimse onların dinî eğitimine katkıda bulunur. Ayrıca alçak gönüllü bir mü'min olduğunu hem kendine hem de Cenâb-ı Hakk'a ispatlamış olur.

Hadisi 864 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz mütevâzi bir insandı. Çocukları çok sever, onlara selâm vererek onurlandırır.
2. Ashâb-ı kirâm, Peygamber Efendimiz'in sünnetlerini aynen yapmaya çalışırdı.
3. Çocuklara dinî ve insanî görevlerini, onlar daha küçükken tabîî bir şekilde öğretmelidir.

606- وعنه قال : إِنْ كَانَتْ الْأَمَةُ مِنْ إِمَاءِ الْمَدِينَةِ لَتَأْخُذُ بِيَدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَتَنْطَلِقُ بِهِ حَيْثُ شَاءَتْ . رواه البخاري .

606. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Medineli bir adamın hizmetçisi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in elinden tutar, onu istediği yere kadar götürürdü.

Buhârî, Edeb 61. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 16

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in ne büyük bir tevâzu sahibi olduğunu gösteren hadislerden biri de budur. Bir önceki hadiste onun çocuklara karşı tevâzuunu görmüştük; bu hadiste onun kölelere karşı da alçak gönüllü olduğunu görmekteyiz.

Peygamber Efendimiz'in yaşadığı devirde kadınlara değer verilmezdi. Hele câriye dediğimiz hizmetçiler, insan yerine konulmazdı. Basit bir hizmetçinin bir peygamberin elinden tutmaya cesaret etmesi ve hele Allah'ın elçisini istediği yere çekip götürmesi olacak şey değildi.

Burada kendisinden bahsedilen kadının Medine'de yaşayan bir hizmetçi olduğu, Ahmed İbni Hanbel'in rivayetinde açıkça görülmektedir (*Müsned*, III, 215-216). Yine Enes'den rivayet edilen bu hadiste, "*Medineli hizmetkârlardan bir kız, gelip Resûlullah'ın elinden tutardı. İsteddiği yere varıncaya kadar Resûl-i Ekrem elini o kızcağızın elinden çekmezdi*" denilmektedir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere bir hizmetçinin Peygamber Efendimiz'in elinden tutması demek, Resûlullah'ın ona itiraz etmemesi anlamına gelir. Biat esnasında bile kadınların elini tutmayan Allah'ın Resûlü, aynı titizliği başka zamanlarda da göstermiştir. Şayet buradaki el tutma gerçek mânada elini eline almak ise, o günün şartlarına göre hiç olmayacak böyle bir işi yapmış olan bir kadıncağızın elinden Resûl-i Ekrem Efendimiz'in elini çekip kurtarması, "hizmetçi parçası" diye horlanan bir zavallıyı elbette incitecekti.

Hadîs-i şerîfin hiçbir rivayetinde hizmetkârın Efendimiz'i alıp götürdüğü mesafeden bahsedilmemektedir. Onun Efendimiz'den halletmesini istediği iş belki uzak bir yerde, Medine'nin dışında idi. Buna rağmen Kâinâtın Efendisi hiç itiraz etmez, onunla birlikte yürüyüp giderdi.

Bir başka hadis, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu konuda ne kadar hoşgörülü olduğunu, yardım edeceği kimsenin durumuna ve seviyesine bakmadığını, ona faydalı olmaktan başka bir şey düşünmediğini göstermektedir.

Hz. Hatice'nin kuaförü diyebileceğimiz Ümmü Züfer adında aklî dengesi pek yerinde olmayan bir kadın vardı. Bir gün Resûl-i Ekrem'e gelerek:

- Yâ Resûlallah! Seninle bitecek bir işim var, dedi. O da:

- "*Pekâlâ, nerede görüşmemizi istiyorsan görüşüp derdini halledelim*" dedi.

Kadınla yolun kenarına çekilip meselesini halledene kadar görüştüler (Müslim, Fezâil 76; Ebû Dâvûd, Edeb 12).

Günlük hayatımızda da gördüğümüz gibi, önemli kişiler, önemsiz gördükleri kişilere pek zaman ayırmazlar. Yapacak çok işleri olduğunu söyleyerek böyle kimselerden yakalarını kurtarmaya çalışırlar. Resûlullah Efendimiz'in, vahyin ışığıyla aydınlanmış mübarek gönlünde kibirin zerresi bulunmadığını gösteren bu hadîs-i şerîfler, onun hayat felsefesine de ışık tutmaktadır. Buna göre, bir kimsenin işi ve mesleği ne kadar önemli olursa olsun, onun asıl vazifesi, insanlara faydalı olmaktır. En hayırlı İnsanın bize öğrettiği hayat görüşü işte budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Toplumda önemli bir yere sahip olmasalar bile, insanlara Resûlullah Efendimiz gibi anlayışlı ve mütevâzi davranmalıdır.
2. Allah'ın kulu olmak bakımından herkes aynı seviyededir. İnsanlara insan oldukları için değer vermelidir.
3. Resûlullah Efendimiz herkese yardım etmeyi, kendisiyle bitecek işlerini halletmeyi pek severdi.

607- وعن الأسود بن يزيد قال : سئلت عائشة رضي الله عنها : ما كان النبي صلى الله عليه وسلم يصنع في بيته ؟ قالت : كان يكون في مهنة أهله يعني : خدمة أهله فإذا حضرت الصلاة ، خرج إلى الصلاة ، رواه البخاري .

607. Esved İbni Yezîd şöyle dedi:

Hz. Âişe'ye:

- Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* evinde ne yapardı? diye sordular.

O da şu cevabı verdi:

- Ailesinin hizmetinde bulunurdu. Namaz vakti gelince de namaza giderdi.

Buhârî, Ezân 44, Nefekât 8, Edeb 40. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 45

Esved İbni Yezîd

Kûfeli olan Esved İbni Yezîd en-Neha'î fıkıh, hadis ve kırâat ilimlerinde ileri gelen tâbiîn âlimlerindendir. Muâz İbni Cebel ile Abdullah İbni Mes'ûd'dan çok miktarda ilim tahsil etmiş, Hz. Ebû Bekir, Ömer, Ali ve Âişe gibi büyük sahâbîlerden rivayette bulunmuştur.

*Tâbiîn neslinin ileri gelen **sekiz zâhid**inden biri olan Esved, Kur'ân-ı Kerîm'i çok okurdu. Ramazanda iki günde bir, diğer zamanlarda da altı günde bir hatmederdi. Akşamla yatsı arasında uyur, namaz kılıp oruç tutmaktan ve hemen her yıl hacca gitmekten büyük haz duyardı. Hem Câhiliye hem de İslâm devrine yetiştiği için muhadramûndan sayılan Esved, 75 (694) yılında Kûfe'de vefat etti.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Herkes Resûl-i Ekrem'in hizmetinde bulunmaya can atarken o kendi işini kendi görürdü. Efendimiz'in ailesine nasıl yardım ettiğine dair muhtelif rivayetler vardır. Kâdî İyâz bu rivayetleri derleyip bir araya getirmiştir (*eş-Şifâ*, I, 26.). Rivayetlerin hepsini bir arada gördüğümüz zaman karşımıza şu manzara çıkmaktadır:

Resûlullah Efendimiz evde kendi elbiselerini temizler, koyunlarını sağlar, yırtığını yamar, pabucunu tamir eder, evi süpürür, devesini bağlayıp yemini verir, hizmetçi ile beraber yemek yer, onunla hamur yoğurur, çarşıdan aldıklarını kendisi taşırdı. Bir defasında satın aldığı çamaşırları Ebû Hüreyre taşımaya kalkınca:

- “*Bir şeyi sahibinin taşıması daha uygundur*” buyurarak çamaşırları ona vermemişti. Onun hayatını kendilerine örnek alan Hz. Ömer ve Hz. Ali, halife oldukları yıllarda bile çarşı pazar dolaşarak evlerinin ihtiyaçlarını bizzat temin ederlerdi.

Bizim onlar gibi olamayışımız, yetişme kusurumuzdan gelmektedir. Bize göre ev işlerinde erkeğin kadına yardım etmesi, erkekliğe yakışmaz. Halbuki ev işlerinde kadına yardım etmek erkeğe bir şey kaybettirmediği gibi, aralarındaki sevgi ve yakınlığı daha da artırır. Hayatı mü'minlere en güzel örnek olan Resûlullah Efendimiz'i, ev işlerinde ailesine yardım etme konusunda da örnek almalıyız.

Ailesine yardım etmeyi kılıbıklık sayan anlayış, mü'minleri dine ve sünnete aykırı davranmaya zorlamaktadır. Kılıbıklık bu değildir. Kılıbıklık, kadına kul köle olmaktır. Karısının istekleri ve yaşama tarzı dine, akla ve mantığa aykırı bile olsa, ona itiraz etmemek, her dediğini kayıtsız şartsız yapmaktır. Aksini yapacak olsa, karısının bağırıp çağıracağını düşünerek ondan ödü kopmaktır. Onların bu halinin tevâzu ile bir ilgisi yoktur.

Karısına olan sevgi ve şefkatinden, yuvasının huzuruna düşkünlüğünden dolayı ev işlerine yardım eden, ailesinin hizmetinde olan, aman bir huzursuzluk olmasın diye rahatından fedakârlıkta bulunan mütevâzi kimselerin halini kılıbıklık saymak, hâşâ Peygamber sünnetini küçümsemek olur.

Ailesine yardım etmekten zevk alan Resûlullah Efendimiz'in ezan okunur okunmaz kalkıp Mescid'e gitmesi, ashâbına namaz kıldırması, ev işlerini yapacağım diye Allah'a karşı görevlerini hiçbir zaman ihmâl etmediğini göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan her zaman mütevâzi olmalı, kibirden uzak durmalıdır.
2. Aile fertlerine yardım etmek, evinde kendi işini kendisi yapmak insanın mütevâzi olduğunu gösterir.

3. Namaz vakti gelince insan her işi bırakmalı, ibadetini zamanında yapmalıdır.

608- وعن أبي رِفَاعَةَ تَمِيمِ بْنِ أُسَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : انْتَهَيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَخْطُبُ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، رَجُلٌ غَرِيبٌ جَاءَ يَسْأَلُ عَنْ دِينِهِ لَا يَدْرِي مَا دِينُهُ ؟ فَأَقْبَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَرَكَ خُطْبَتَهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَيَّ ، فَأَتَى بِكُرْسِيِّ ، فَقَعَدَ عَلَيَّ ، وَجَعَلَ يُعَلِّمُنِي مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ ، ثُمَّ أَتَى خُطْبَتَهُ ، فَأَتَمَّ آخِرَهَا . رواه مسلم .

608. Ebû Rifâ'a Temîm İbni Üseyd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe okurken yanına vardım ve:

Yâ Resûlallah! Dinini bilmeyen bir garip geldi. Dinini sorup öğrenmek istiyor, dedim.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana dönüp baktı. Hutbeyi kesip yanıma geldi. Hemen ona bir sandalye getirdiler. Üzerine oturdu ve Allah Teâlâ'nın kendisine öğrettiği bazı şeyleri bana öğretmeye başladı. Sonra tekrar hutbesine dönerek konuşmasını tamamladı.

Müslim, Cum'a 60. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 122

Ebû Rifâ'a el-Adevî

Ebû Rifâ'a'nın adı Temîm, babasının adı Üseyd veya Esîd'dir. Benî Adî kabilesinden olduğu için el-Adevî nisbesiyle anılır. Onun hangi tarihte müslüman olduğu bilinmemektedir.

Ebû Rifâ'a, Bakara sûresini Hz. Peygamber'den öğrendiğini ve onu bir daha hiç unutmadığını söylerdi. Çok namaz kılar, "Bütün gece namaz kıldığım halde sırtım hiç ağrımaz" derdi.

Hiz. Peygamber'in vefatından sonra Basra'ya yerleşti. 44 (664) yılında Sicistan'ın fethine katıldı. Bir gece askerî birlikle beraber keşfe çıktığında düşman askerleri tarafından şehid edildi. Dualarında hep "Allahım! Yaşamak hayırlı ise yaşamayı, yoksa imrenilecek şekilde ölmeyi nasib et!" diye dua ederdi. Sonunda imrenilecek şekilde şehid düşerek muradına nâil oldu.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ebû Rifâ'a'nın İslâmiyet'i öğrenmek için başvurduğu yol pek ilgi çekicidir. O gün Mescid-i Nebvî'ye girdiğinde, minberde konuşan kimsenin sözünü kesmemek gerektiğini henüz bilmiyordu. Bu sebeple minberde konuşmakta olan Efendimiz'e, dinini bilmeyen bir garip geldi; sorup öğrenmek istiyor, diyerek dinî bilgiye ihtiyacı olduğunu söyledi.

Görevi insanlara dini öğretmek olan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* konuşmasını keserek minberden aşağı indi. Ebû Rifâ'a'nın yanına geldi. Ashâb-ı kirâm böyle birine Resûlullah'ın neler söyleyeceğini, ona dini nasıl öğreteceğini merak ettikleri için hemen altına bir sandalye verdiler. Böylece onu daha iyi görecektik, sesini daha iyi duyacaklardı.

Hadisimizde Efendimiz'in Ebû Rifâ'a'ya neler söylediği anlatılmamaktadır. Burada onun bizi ilgilendiren hali, İslâmiyet'i öğrenmek isteyen birine karşı davranış tarzıdır. Böyle bir kimsenin yanına konuşmasını keserek gelmesi ve ona, ihtiyacı olan bilgileri hiç vakit kaybetmeden öğretmesidir.

Konuşmasını ashâbının derin bir hazla dinlediği bir sırada Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ebû Rifâ'a'ya, imâm hutbede iken sözü kesilmez; otur bekle; konuşmam bitince seninle meşgul olurum, gibi sert ve haşın davranmayıp onunla hemen ilgilenmesi pek mânîdardır. Demekki dini öğrenmek isteyen kimselere sıcak davranmalı, ilgi gösterilmeli ve muhtaç oldukları bilgiler kendilerine hemen öğretilmelidir.

Din hakkında bir şey öğrenmek isteyen kimse belki de iman konusunda bir şeyler soracak, belki de dini öğrendikten sonra müslüman olacaktır. Böyle durumlarda zaman kaybı büyük mahzurlar doğurabilir. Dini öğrenmek isteyen hemen öğretmeyip geciktirmek, hiç kimsenin yüklenemeyeceği büyük bir vebâldir. Hele öğrenilecek konu imanla ilgili ise, bir şahsa İslâmiyet hakkında bilgi vermek gerekiyorsa, Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi her iş bir yana bırakılmalı, onun muhtaç olduğu bilgiler verilmelidir.

Peygamber Efendimiz'in en büyük sevdası, insanlara dini öğretmek ve böylece onların hem dünyada hem de ebedî hayatta mutlu olmalarına yardım etmektir. İnsanlar istemese bile onlara İslâmiyet'in güzelliğini anlatır, herkesi Allah'a giden yola çağırırdı. O, bu sevda uğrunda büyük sıkıntılar çekti. Gösterdiği fedakârlığı takdir etmeyen, onun kendileri için bir rahmet olduğunu kavramayan kimseler Resûlullah Efendimiz'i çok üzdüler. Fakat o gördüğü kabalıklara hiç aldırmadı; zorluklar onu yıldırmadı. Benim kavmim doğruyu bilmiyor, Allahım! diyerek şikâyetlerini sadece Allah'a arzetti. Sonunda kazanan o oldu.

Peygamber Efendimiz konuşmalarının çoğunu minbere çıkarak yaptığı için, hadisimizde sözü geçen konuşmanın Cum'a hutbesi olup olmadığı bilinmemekte, fakat Cum'a hutbesi olmadığı tahmin edilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz mü'minleri çok sever, onlara karşı pek anlayışlı davranırdı. Mü'minlere duyduğu şefkat, merhamet ve tevâzu her davranışında sezilirdi.
2. Dini öğrenmek isteyenlere hemen koşmalı, lüzumlu bilgiler zaman kaybetmeden kendilerine öğretilmelidir.
3. Peygamber Efendimiz'in hutbeyi bırakıp önce iman esaslarını öğretmesi, işlerin önem sırasına göre yapılması gerektiğini ortaya koyuyor.

609- وعن أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَكَلَ طَعَامًا لَعَقَ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ قَالَ : وَقَالَ : « إِذَا سَقَطَتْ لُقْمَةٌ أَحَدِكُمْ ، فَلْيُمِطْ عَنْهَا الْأَذَى ، وَلْيَأْكُلْهَا ، وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ » وَأَمَرَ أَنْ تُسَلَّتَ الْقِصْعَةُ قَالَ : « فَإِنَّكُمْ لَا تَذَرُونَ فِي أَيِّ طَعَامِكُمُ الْبَرَكَةَ » رواه مسلم .

609. Enes *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yemek yediği zaman üç parmağını da yalardı ve bu konuda şöyle buyururdu:

“Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman, bulaşan şeyi temizleyip lokmayı yesin. Onu şeytana bırakmasın.”

Resûl-i Ekrem tabağın sıyrılmasını emrederek:

“Zira bereketin yemeğin neresinde bulunduğunu bilemezsiniz” buyurdu.

Müslim, Eşribe 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 49; Tirmizî, Et'ime 11

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz katı yemekleri çoğu zaman üç parmakla yedi. Yiyecekleri bir kepçe gibi kavrayan baş parmak, şehâdet parmağı ve orta parmağı kaşık veya çatal gibi kullanırdı. Gerekliğinde dördüncü veya beşinci parmağı kullandığı da olurdu.

Peygamber Efendimiz yemekten sonra parmaklarını yalar, tabağı bir ekmek parçası veya benzeri bir şeyle iyice sıyrır, böylece besin değeri olan şeyleri israf etmezdi. Parmaktaki veya tabaktaki yağın ve yemek parçalarının, yenilen yemeğin aynı olduğunu düşünen insan, parmağını yalamaktan, tabağını sıyırmaktan iğrenmez. Parmaktaki veya tabaktaki yiyecekler bu şekilde değerlendirilmekle hem insanın eli ve yemek kabı geçici bir süre için temizlenmiş hem de üzerlerindeki kalıntılar kire dönüşmemiş ve böylece onların kötü bir görüntü alması önlenmiş olur. Peygamber Efendimiz'in bu sünneti, zikrettiğimiz maddî faydaları yanında, çok önemli bir ahlâk prensibi olan tevâzua uygun yaşamayı da sağlar.

Temizliğı imanın yarısı kabul eden bir Peygamber'in parmağı yalamayı tavsiye etmesini garip karşılayanlar olabilir. Onlara bu tavsiyenin ne kadar yerinde olduğunu şöyle açıklamak mümkündür:

1. Peygamber Efendimiz her yemekten önce ellerin iyice yıkanmasını, her abdest alışta parmak aralarının temizlenmesini (hilâllenmesini) tavsiye etmektedir. Onun sünnetine uygun yaşayan kimselerin parmakları, lokanta ve benzeri yerlerde yemek yerken kullanılan çatal ve bıçaktan çok daha temizdir.

2. Resûl-i Ekrem Efendimiz ashâbına parmaklarını yalamayı söylemekle, o günkü maddî imkânlarla, yerleşmiş âdetlere ve o zamanki anlayışa uygun bir tavsiyede bulunmaktadır. Onun bu tavsiyesi, yemeğini bugün çatal bıçakla yemek isteyen kimselere engel değildir.

3. Resûl-i Ekrem'in yaşadığı devirde ne Arabistan'da ne de dünyanın herhangi bir yerinde yemek esnasında çatal kullanılıyordu. Ansiklopediler Avrupa'da çatalın İslâmiyet'ten on asır sonra, on yedinci yüzyılda yaygınlaştığını söylemektedir. Yine Avrupa'da, kaşık yaygınlaşana kadar çorbanın kâse ile içildiği bilinmektedir.

4. Efendimiz "bereket" sözüyle, parmağa, çatala, bıçağa, kaşığa bulaşan veya tabakta bırakılan bir besinin kaldırıp atılmamasına, böylece bir nimetin israf edilmemesine dikkatimizi çekmektedir.

5. Yere düşen yiyeceğe bulaşan çer çöpü temizledikten sonra lokmayı yemek, israfı önlemeye yönelik bir tavsiyedir. Bunu herkesin midesi kaldırmayabilir. Lokmayı atmayıp onu kedi, köpek gibi hayvanlara yedirmek suretiyle de Efendimiz'in tavsiyesine uyulmuş olur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz yere düşen yiyeceğe bulaşan toz toprak gibi zararlı şeyleri "ezâ" kelimesiyle anlatmaktadır. Bu zararlı maddeler gözle görünen bir şey olabileceği gibi, mikrop cinsinden çıplak gözle görülmeyen bir şey de olabilir. Hadisimizdeki bu tavsiyenin kapsamı da gözden kaçmamalıdır.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in **lokmayı şeytana bırakmamak** sözünü şöyle anlayabiliriz: Yere düşen lokmayı yemeyip atmak bir israftır. Şeytanın istediği de insanı israfa yöneltmektir. "**Saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdır**" [İsrâ sûresi (17), 27] âyet-i kerîmesi de bu gerçeğe işaret etmektedir.

Düşen lokmayı yememenin, yağlanan parmağı yalamamanın bir diğer sebebi de kibirdir. En büyük mütekebbirin şeytan olduğu unutulmamalıdır. Düşen lokmayı kibirlenip değerlendirmemek, bir mânada şeytana benzemek ve onun keyfince hareket etmek olur.

Cenâb-ı Hakk'ın imkân ve servet vererek insanı refaha kavuşturması, onu hiçbir zaman şımartmamalı, tevâzudan uzaklaştırmamalıdır.

Hadîs-i şerîf daha önce 166 numarada geçmişti. Yemeği üç parmakla yeme konusunu açıklayan 749-754 numaralar arasındaki hadisler, bu rivayetin aynı veya farklı ifadeleridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yemekten sonra parmaklarda ve tabakta kalan besinleri son kırıntısına kadar değerlendirmeli, hem onları hem de yere düşen yiyecekleri atarak şeytanı sevindirmemelidir.
2. İnsan her zaman olduğu gibi yemek yerken bile ezeli düşmanı şeytandan sakınmalıdır.
3. Allah'ın verdiği nimet hiçbir şekilde israf edilmemelidir.
4. Yemeğin bereketinin nerede olduğu belli değildir. Bereket belki yalanacak parmakta, belki silinecek tabaktadır. Mü'min hiçbir bereketi kaçırmamalı, onu elde etmeye çalışmalıdır.

610- وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « ما بعثَ اللهُ نبيًّا إلا رعى الغنمَ » قال أصحابه : وأنت ؟ فقال : « نَعَمْ كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطٍ لِأَهْلِ مَكَّةَ » رواه البخاري .

610. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber mutlaka koyun gütmüştür" buyurdu.

Bunun üzerine sahâbîleri:

- Sende mi göttün, yâ Resûlallah? diye sordular.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Evet, Mekkelilerin koyunlarını Karârî mevkîinde güderdim” buyurdu.

Buhârî, İcâre 2, Enbiyâ 29, Et’ime 50. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticâret 5

Açıklamalar

Koyun gütmek, tabii hayattan uzak yaşayanların küçümsediği bir iştir. Çobanlık, hayatta bir iş yapamayan, hiçbir meslekte dikiş tutturamayan kimselerin başvurduğu bir meşgale olarak kabul edilir.

Halbuki Allah Teâlâ insanların arasından seçtiği, o toplumun en değerli ferdi olarak benimsediği has kullarına, peygamberlerine koyun güttürmüştür. Peygamberlerine çobanlık yaptırmak suretiyle, 601 numaralı hadiste genişçe açıklandığı üzere, onlara, insanları güdecek kimselerde bulunması gereken yöneticilik vasfını kazandırmıştır. Çobanlığın peygamberlere sağladığı pek çok faydadan biri de, herkesten çok peygamberlerde bulunması gereken tevâzuu, onların ayrılmaz bir özelliği haline getirmesidir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in bir zamanlar Mekke’de koyun çobanlığı yaptığını söylemesi bile onun tevâzuunun bir delilidir.

601 numarada geçen hadis-i şerîf, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in tevâzuuyla ilgisi sebebiyle burada tekrar zikredilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ peygamberlerine yönetme san’atını öğretmek için onlara çobanlık yaptırmıştır.

2. Peygamber Efendimiz, bir zamanlar çobanlık yaptığını söylemekten çekinmeyecek kadar mütevâzi bir insandı.

611- وعنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : لَوْ دُعِيتُ إِلَى كُرَاعٍ أَوْ ذِرَاعٍ لَقَبِلْتُ . وَلَوْ أُهْدِيَ إِلَيَّ ذِرَاعٌ أَوْ كُرَاعٌ لَقَبِلْتُ « رواه البخاري .

611. Yine Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Eğer paça veya kürek eti yemeğe davet edilsem, derhal giderim. Şayet bana kürek veya paça hediye edilse, hemen kabul ederim.”

Buhârî, Hibe 2, Nikâh 73; Müslim, Nikâh 104

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in paça ile kürek kemiğini yanyana zikretmesi anlamlıdır. Kürek eti ne kadar makbûl ise, paça, Araplar’ın o nisbette değer vermediği bir yemektir. Arapların “Adama paça verince, senden kürek eti ister” atasözü de bu farkı göstermektedir. Efendimiz de etler içinde en fazla kürek etini severdi.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, eşsiz tevâzuunun parıldadığı bu sıcak ve samimi sözleriyle, dostça geçinmenin önemine işaret etmektedir. Şu fânî dünyada en değerli ve Allah katında en makbul iş, insanlarla iyi geçinmek olduğu için iyi münasebetleri geliştirecek, dostlukları pekiştirecek davranışlara önem vermelidir.

Dostluğu hazırlayan ve pekiştiren şeylerden biri de hediyeleşmektir. Bir arkadaşımızın veya komşumuzun bize hediye ettiği şeyi beğenmeyebiliriz. Fakat burada önemli olan, arkadaşın veya komşunun bizi hatırlaması ve ikrama değer bulmasıdır. Çam sakızı çoban armağanı sözüyle de ifade edildiği gibi, verilen şeyin değerine veya değersizliğine değil, bize verilmiş olmasına bakmak gerekir.

126 ve 308. hadislerde geçtiği üzere Resûlullah Efendimiz müslüman kadınlara, komşunun ikram ettiği şey ne kadar önemsiz olsa bile, onun hor görülmemesini tavsiye buyurmaktadır. Çünkü müslüman mütevâzi insandır. Kendini beğenip önemsemenin, başkasını hakir görüp küçümsemenin din dışı bir davranış olduğunu bilir ve öyle bir hareketi aklından bile geçirmez.

Hadîs-i şerîf bize hediyeleşmenin makbul ve meşrû bir hareket olduğunu göstermektedir. “*Tehâdev tehâbbû: Hediyeleşiniz ki, sevginiz artsın*” (Münavi, Feyzû'l-kadîr, III, 271) buyuran Nebiy-yi Ekrem Efendimiz hem hediye alır hem de karşılığında bir şeyler hediye ederdi (Buhârî, Hibe 11). Hediyeleşmenin insanları birbirine nasıl yaklaştırıp sevdirdiğini anlatmak için de:

“*Hediyeleşiniz; zira hediye, kalbdeki kin ve nefreti yok eder*” buyururdu (Tirmizî, Velâ 6).

Hediyeyi veren ve alan bunu bir sünnet olarak yaparsa, hediye'nin azlığına çokluğuna, değerli veya değersiz oluşuna bakmaz. Hediye verirken riyâ, gösteriş, çıkar gibi duygular araya girerse, hediyeden beklenen netice alınmaz.

Hadisimizde işaret buyurulan bir husus da, **kendisine ne ikram edileceğine bakmadan dâvete gitmektir**. Bunu bir başka hadisinde Efendimiz daha açık bir şekilde belirtmekte ve:

“*Çağırıldığınız zaman dâvete gidiniz*” buyurmaktadır (Müslim, Nikâh 99, 102).

Sosyal münasebetlerin gelişmesinde, insanların birbirleriyle kaynaşmasında dâvetin ve dâvete gitmenin önemli yeri vardır. Zengin, âlim ve toplumda önemli yeri olan bir kişi, fakirin dâvetine katılmakla hem onu sevindirmiş hem dâvete gitmemeyi kendine telkin eden gururlu nefsinin yenmiş hem de Allah'ın rızasını kazanmış olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz insanların gönlünü almaya, onlarla iyi geçinmeye pek önem verirdi.
2. Kendisini dâvet edenler fakir bile olsa, evlerine gider, onlarla birlikte oturup yemeklerini yerdi.
3. Kendisine ikram edilen hediyeyi alır, o da başkalarına hediye verirdi.
4. Resûlullah'ın mütevâzi bir insan olduğu, onun her davranışında görülürdü.

612- وعن أنس رضي الله عنه قال : كَانَتْ نَاقَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَضْبَاءُ لَا تُسَبِّقُ ، أَوْ لَا تَكَادُ تُسَبِّقُ ، فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ عَلَى قَعُودٍ لَهُ ، فَسَبَّقَهَا ، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ حَتَّى عَرَفَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : «حَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يَرْتَفَعَ شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا وَضَعَهُ» رواه البخاري.

612. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah'ın devesi **Adbâ**, yarışta birinciliği başkasına vermezdi; yahut yarışı başkasına kolay kolay bırakmazdı. Bir gün binek devesine binmiş bir bedevi geldi ve yarışta onu geçti. Bu durum müslümanlara pek ağır geldi. Bu hali farkedenden Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Dünyada yükselen bir şeyi alçaltmak, Allah'ın değişmez kanunudur.”

Buhârî, Cihâd 59, Rikak 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 8; Nesâî, Hayl 14

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfte bize ilâhî sırlardan birini haber vermekte, yükselen bir şeyin her zaman öyle kalmayacağını, vâdesi dolunca irtifâ kaybetmeye başlayacağını ve nihayet bir gün düşeceğini bildirmektedir. İnişli yokuşlu bu dünyada her şeyin bir ömrü olduğu, devletlerin bile bir vâdesi bulunduğu, günü gelince her şeyin yok olup gideceği anlaşılmaktadır. Resûlullah Efendimiz bu ilâhî kanunu bildiği için dünya hayatında yükseliş ve düşüşlerin vazgeçilmez olduğunu ashâbına öğretmiş, Adbâ'nın yarışı

kaybetmesine üzülmemek gerektiğini onlara telkin etmiş, kendisi de devesinin yarışı kaybetmesini bir gurur meselesi yapmamıştır.

Resûlullah Efendimiz'in diğer insanlar gibi deve yarıştırması bazılarına garip gelebilir. Bir peygamber böyle basit işlerle uğraşır mı, diye düşünenler olabilir. Fakat onun her zaman hayatın içinde, üzüntülü ve sevinçli günlerinde daima sahâbîlerinin yanında olduğunu bilenler, deve yarıştırmasını da tabii bulurlar. Zira insanlara dünya ile ilgili bir şeyler öğretmek, onlarla birlikte hayatın içinde olmakla mümkündür. Yapılan bir hatayı düzeltmek, iyi bir davranışı takdir etmek, bir işi yapmanın sakıncalı olmadığını söylemek insanlarla bir arada yaşamakla mümkündür.

Ashâb-ı kirâmın Peygamber Efendimiz'i canlarından da çok sevdiğini biliyoruz. Bu sevginin, onun devesini bile yenik görmeye dayanamayacak kadar ileri olduğu bu hadîs-i şerifte açıkça görülmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan mütevâzi olmalı, başkalarından üstün olduğunu iddia etmemelidir.
2. Peygamber Efendimiz tevâzuu tavsiye eder; mütevâzi olduğunu her davranışıyla gösterirdi. Devesini bir bedevinin devesi ile yarıştırması, devesinin yarışı kaybetmesini son derece tabii karşılaması onun bu özelliğini ortaya koymaktadır.
3. Dünyanın hiçbir şeyi mükemmel değildir. Mükemmele ulaşmanın mümkün olmadığı bir meydanda ne diye diğer insanlarla çekişmelidir.
4. Yarış yapmak, hayvanları yarıştırmak câizdir.
5. Ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimiz'i, devesinin bile yenilmesine razı olmayacak kadar çok severdi.

72- باب تحريم الكبر والإعجاب

KİBİRLENMENİN VE KENDİNİ BEĞENMENİN HARAM OLDUĞU

Âyetler

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ [83]

1. “İşte âhiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuk yapmayı istemeyenlere nasib ederiz. Sonunda kazançlı çıkanlar, fenalıktan sakınanlardır.”

Kasas sûresi (28), 83

Âhiret yurdu, Allah Teâlâ'nın hoşnut olduğu kullarına ikram edeceği cennettir. Cenneti kazanabilmek için yeryüzünde böbürlenmemek ve bozgunculuk yapmamak şarttır. Diğer bir ifadeyle Allah'a iman etmekten kaçmamak, O'na kafa tutmamak, büyüklük taslamamak, kendisine verdiği malı kötü yolda kullanmamak gerekmektedir. Ömer İbni Abdülazîz'in vefât edeceği zamana kadar tekrar tekrar okuyup durduğu bu âyet, Allah'a boyun eğmenin ve ona teslim olmanın önemini ortaya koymaktadır. Müslümanlar siyâsî zulmün simgesi olan Firavun ile mâlî zulüm ve haksızlığın simgesi olan Kârûn'a benzemekten sakınmakla kalmamalı, memleketlerinde yeni Firavun ve Kârûn'lar yetişmemesi için gayret göstermeli ve buna yönelik tedbirler almalıdır.

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا [37]

2. “Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma!” İsrâ sûresi (17), 37

Bu âyet, bir sonraki âyetle birlikte ele alınacaktır.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ [18]

3. “Kibirlenip de insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez.”

Malın, servetin, güzelliğin, insanların hayran kalıp alkışladığı her varlığın bir emânet olduğunu düşünemeyen kimseler, büyük bir yanılgıya düşerler. Bu câzip imkânları kendi gayretleriyle kazandıklarını ileri sürerler. Bunları verenin dilediği zaman çekip alabileceğini hesaba katmadıkları için de hep aynı durumda kalacakları hayaliyle kendilerini üstün görmeye başlarlar. Ancak kendileri gibi olanlarla düşüp kalkarlar. Kendileri gibi olmayanları küçük, seviyesiz ve önemsiz bulurlar.

İşte bu kendini beğenme ve başkalarını hor görme tavrı, yegâne kudret ve kuvvet sahibi, kâinattaki her şeyin tek mâliki olan Allah Teâlâ'yı gazaplandırır. Bazan verdiklerini geri alır. Esasına bakılacak olursa, bu ceza şekli, insanın kendine gelmesi için iyi bir fırsattır. Sahip oldukları imkânlar ellerinden alınmayan kimseler ise, derin gafletlerine iyice gömülecekleri için dünyalarını ve âhiretlerini boş bir gurur uğruna perişan ederler.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاحِهُ لَتَتَوَّى بِالْعُصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ [76]

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ [77]

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِ الْمُجْرِمُونَ [78]

فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ [79]

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ تَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلْقَاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ [80]

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ [81]

4. “Kârûn Mûsâ’nın kavminden idi. Kavmine karşı böbürlenerek onlara zulmetmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Onun kibirlendiğini gören kavmi kendisine şöyle demişti:

- Şımarma! Allah şımaranları sevmez! Allah’ın sana verdiği bu servetle âhiret yurdunu kazanmaya çalış. Dünyadaki nasibini de unutma. Allah sana nasıl iyilik ettiyse, sen de başkalarına iyilik et. Yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışma. Allah fesatçıları sevmez.

Karun da cevaben:

- Ben o serveti kendi bilgimle kazandım, dedi.

Kârûn bilmiyor mu ki, Allah daha önceki zamanlarda kendinden daha güçlü, taraftarı daha fazla nice nesilleri helâk etti. (Neler yaptıkları bilindiği için) günahkârlardan günahları sorulmaz bile.

Bir gün Kârûn bütün debdebesiyle kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar:

- Kârûn’a verilen keşke bize de verilseydi! Doğrusu o çok şanslı adam, dediler.

İlmi olanlar ise:

- Yazıklar olsun size! İmân edip iyi işler yapanlara Allah’ın vereceği sevap daha değerlidir. Bu mükâfata ise ancak sabredenler kavuşur, dediler. Sonunda biz onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Allah’a karşı ona yardım edecek bir kimse bulunamadı. Kendisi de kendini savunup kurtaracak durumda değildi.” Kasas sûresi (28), 76-81

Kârûn’un bu ibretli macerası, Allah’ın kendisine lutfettiği nimetlere şükretmeyen, o nimetleri kullanması gerektiği şekilde sarfetmeyen, daha da kötüsü bu nimetlere bakarak kibirlenen, kendini beğenip yere göğe sığmayan kimseler için sayısız derslerle doludur.

Malı, serveti veren de Allah, istediği zaman geri alacak olan da Allah’tır. Zira dünyadaki her şey gibi mal ve servet de gelip geçicidir. Hazinesinin sadece anahtarlarını, güçlü kuvvetli kimselerden meydana gelen bir

ekibin taşıyabildiği Kârûn, servetine güvendiği, böbürlenip gururlandığı, çeşitli kötülükler ve bozgunculuklar yaptığı için Allah Teâlâ onu servetiyle birlikte yerin dibine geçirmiştir.

Kulun vazifesi, Allah'ın buyruklarına uymak, O'nun istediği şekilde davranmak, sahip olduğu imkânlarla aldanıp böbürlenmemektir. Sonunda kazançlı çıkacak ve Allah'ın cennetine ve cemâline nâil olacaklar işte bunlardır.

Hadisler

613- وعن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « لا يدخل الجنة مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ » فقال رجلٌ : إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا ، ونَعْلُهُ حَسَنًا قال : « إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ الْكِبَرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمَطُ النَّاسِ » رواه مسلم .

بَطَرُ الْحَقِّ : دَفْعُهُ وَرُدُّهُ عَلَى قَائِلِهِ . وَغَمَطُ النَّاسِ : اخْتِفَاؤُهُمْ .

613. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- “Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez.”

Sahâbînin biri:

- İnsan elbise ve ayakkabısının güzel olmasını arzu eder, deyince şunları söyledi:

- “Allah güzeldir, güzeli sever. Kibir ise hakkı kabul etmemek ve insanları küçümsemektir.”

Müslim, İmân 147. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 26; Tirmizî, Birr 61

Açıklamalar

Kibir, büyüklenmek, Allah'a boyun eğmemek demektir. Büyüklük Allah'a mahsustur. İnsanın kibirlenmesi, Allah'a ait bir özelliğin kendinde de bulunduğunu iddia etmesi demek olur ki, işte bu haddini bilmemektir. Haddini bilmeyen Kârûn'un korkunç âkıbetini, serveti ve sarayı ile birlikte yerin dibine geçirildiğini bahsimizin başındaki âyet-i kerîmelerde okuduk. İnsan Cenâb-ı Hak karşısındaki aczini, onun yanında boynunun kıldan ince olduğunu asla unutmamalıdır.

Allah Teâlâ bizi, kendini tanımak ve diğer kullarıyla birlikte, kendi mülkü olan şu dünyada yaşamak üzere yaratmıştır. Dünya O'nun, kul O'nun, dünyadaki her güzel şey O'nundur. Bize kullarıyla iyi geçinmemizi tavsiye etmekle kalmayıp güzel nimetlerinden bol bol vermişse, kendi bileceği bir sebeple bize daha fazla lutufta bulunmuşsa, bu bizim kibirlenmemizi değil, O'na daha fazla şükretmemizi gerekli kılar. Bizden daha az lutfı ermiş insanları hor ve önemsiz görmek, Cenâb-ı Hakk'a saygısızlık olur.

Hadisimizde, kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimsenin cennete giremeyeceği belirtilmektedir. Kibirli bir insan ya bu hastalığı tamamen yok olana kadar cezasını çekecek ve imanı sayesinde cennete girecek veya her şeye gücü yeten Yüce Rabbimiz o haddini bilmez şımarık kulunun günahını affedecek, gönlündeki kibiri çıkarıp atacak ve onu tertemiz ve saf bir gönülle cennetine koyacaktır.

Güzel elbise ve ayakkabı giymenin kibirle ilgili olmadığını da öğrenmekteyiz. İyi giyinmenin kibir duygusundan kaynaklanıp kaynaklanmadığını öğrenmek isteyen sahâbîye, Resûl-i Ekrem Efendimiz, bunun kibirle ilgisi bulunmadığını haber veriyor. Güzel Rabbimiz'in her güzel şeyi sevdiğini bildiriyor. 804 numaralı hadiste okuyacağımız üzere, Allah Teâlâ'nın, kuluna verdiği nimetin izlerini onun üzerinde görmekten memnun kalacağını söylüyor. Giyilen güzel şeyler kibirlenmeye, gururlanmaya yol açarsa, yine hedeften sapılmış olur. İnsan kibirlenmek, farklı olduğunu hissettirmek, çalımli çalımli yürümek için değil, Cenâb-ı Hakk'ın lutuflarına şükretmek için güzel giyinecektir.

Hadisi 1579 numarayla bir daha göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kibir, Allah'a saygısızlık çizgisine varıp dayanmışsa, kibirlenen kimse, cennete girme şansını yitirir.
2. Kendini büyük, başkalarını küçük görüp böbürlenene kimseler büyük günah işlemiş olurlar.
3. Gurura kapılmamak şartıyla insan güzel giyinebilir.

614- وعن سلمة بن الأكوع رضي الله عنه أن رجلاً أكل عند رسول الله صلى الله عليه وسلم بشماله فقال : « كُلْ بِيَمِينِكَ » قال : لا أستطيع ، قال : « لا استطعت » ما منعه إلا الكبر . قال : فما رفعها إلى فيه . رواه مسلم

614. Seleme İbni Ekva' *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Adamın biri Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında sol eliyle yemek yiyordu. Resûl-i Ekrem ona:

- “Sağ elinle ye!” buyurdu. Adam:

- Yapamıyorum, diye cevap verdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* adama:

- “Yapamaz ol!” buyurdu.

Seleme'nin dediğine göre adam kibirinden dolayı böyle söylemişti. Resûlullah'ın bedduasını alınca, elini ağzına götüremez oldu.

Müslim, Eşribe 107

Açıklamalar

Hadisimiz sünnetle ilgisi sebebiyle 161 numarada daha önce geçtiği, yemek âdâbıyla ilgisinden dolayı 742 numarada tekrar geleceği için burada onun sadece kibirle ilgili yönü üzerinde durulacaktır.

Peygamber Efendimiz'in yanında yemek yiyen bu zâtın Büsr İbni Râî'l-Ayr olduğu söylenmektedir. Sahâbeye dair bazı kitaplar onun adını zikretmekle beraber hayatı hakkında bilgi vermemektedir. Bu zâtın yeme içme âdâbı hakkında bilgisi olmadığı için sol eliyle yediği hatıra gelebilir. Fakat onun Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in “Sağ elinle ye!” diye uyarması üzerine, yapamıyorum diye cevap vermesi, sağ elle yeme edebi hakkında bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Onun bu davranışını yorumlayan râvinin, kibirinden dolayı böyle söyledi diye durumu açıklaması da gösteriyor ki, bu zât İslâmî edebi bildiği halde Peygamber buyruğuna aykırı davranmıştır.

Peygamber Efendimiz İslâm düşmanlarına bile, yaptıkları kötülükler sebebiyle pek nâdir olarak beddua etmiştir. Onun bir müslümana beddua ettiği görülmemiştir. Büsr İbni Râî'ye beddua etmesinin sebebi ise, onun aşırı derecede kibirli olması ve Allah'ın Elçisi'nin uyarısına rağmen bildiğinden şaşmamasıdır. Resûlullah'ın, kendisine son derece saygısız davranan bedevîleri birçok defa hoşgörüp bağışlaması, onların bilgisizliği ve görgüsüzlüğü sebebiyle idi. Fakat bu zâtın Peygamber sözü dinlememesi, onun tavsiye ettiği doğruyu benimsememesi, yapabileceği halde yapamıyorum diye itiraz etmesi beceriksizliğinden değil, şeytanın en belirgin özelliği olan kibir ve gururundan kaynaklanmaktaydı.

Bir müslüman günahkâr olabilir. Allah'ın ve Peygamber'in buyruklarını yapmayabilir. Hatta işlenmesi yasak edilen günahları işleyebilir. Fakat asla kibirli olamaz. Peygamber'ine karşı ise hiçbir şekilde kibirli davranamaz. Bir müslüman için Peygamber'ine kibirli davranmanın affedilecek yanı yoktur. Kâdî İyâz bu sebeple o şahsın münafık olduğunu ileri sürmüş, ancak Nevevî gibi bazı âlimler bunu doğru bulmamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sağ elle yemek, Peygamber Efendimiz'in sünnetidir. Peygamber sünnetine uygun yaşamak, bir müslümanın en başta gelen görevidir. Sağ elin rahatsızlığı veya kesilmiş olması sebebiyle sol elle yenilebilir.
2. Kibir, âyet ve hadislerle yasaklanan çirkin bir huydur.
3. Dinin buyruklarına bile bile karşı gelen birine beddua edilebilir.

615- وعن حارثة بن وهب رضي الله عنه قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ ؟ : كُلُّ عُثْلٍ جَوَّازٍ مُسْتَكْبِرٍ » متفقٌ عليه . وتقدّم شرحه في باب ضَعْفَةِ الْمُسْلِمِينَ .

615. Hârise İbni Vehb *radiyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Katı kalbli, kaba, cimri ve kurularak yürüyen kibirli kimselerdir.”

Buhârî, Eymân 9, Tefsîru sûre (68), 1, Edeb 61; Müslim, Cennet 47. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 13; İbni Mâce, Zühd 4

Açıklamalar

Tamamı 254 numarada geçen hadisimizin buraya alınmayan birinci bölümü şöyledir:

“Size cennetlikleri bildireyim mi? Onlar kendilerini korumaktan âciz, alçak gönüllü oldukları için de kimsenin önemsemediği ve fakat şöyle olacak diye yemin etseler, isteklerini Allah'ın gerçekleştireceği kimselerdir.”

Burada ise, ilgisi sebebiyle, hadîs-i şerîfin sadece kibire dair olan ikinci kısmı alınmıştır.

Peygamber Efendimiz cehennemlik olanların en önemli özelliklerini **katı kalblilik, kabalık, cimrilik ve kurularak yürümek** diye belirtmiştir. Bunlar kendilerini diğer insanlardan farklı gören, halkı aşağılayan, onlara sevgiyi, ilgiyi ve sahip oldukları maddî ve mânevî şeyleri lâıyk görmeyen kimselerdir. Büyüklük ve ayrıcalık hastalığı onları toplumdan koparmıştır.

Kibir, Allah Teâlâ'nın hiç sevmediği, hatta en fazla gazap buyurduğu mânevî bir hastalıktır. Kullarını çok seven Yüce Mevlâ, kimsenin onlara sert davranmasına, onları incitmesine razı olmaz. Verdiği maldan onlara da verilmesini, gönüllere koyduğu sevginin onlara da gösterilmesini ister. Kibir sahiplerini, sadece Allah'a mahsus olan büyüklük sıfatına ortak çıkmaya kalktıkları için sevmez.

Kula yakışan tevâzudur. Haddini bilmektir. Kusur ve noksanlarının farkında olmak, güçsüzlüğünü anlamak, bilgisizliğini kabul etmektir. Allah'ın sonsuz kudreti karşısında bir hiç olduğunu itiraf etmektir.

Bir kulun, aczini ve yetersizliğini bilmiyormuş gibi çalım satması, küçük dağları ben yarattım dercesine kurumlu yürümesi, insanlara değer vermemesi Cenâb-ı Hakk'ın affetmeyeceği bir küstahlıktır.

“Kişi noksanını bilmek gibi irfan olamaz” sözü, kibir hastalığına yakalanan kimselere güzel bir öğüttür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Katı kalblilik, kabalık, cimrilik ve kibirlilik cehennemliklerin özellikleridir.
2. Genellikle bütün insanlara, özellikle de müslümanlara alçak gönüllü davranmalıdır.

616- وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه ، عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « اِخْتَجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ ، فَقَالَ النَّارُ : فِي الْجَبَّارُونَ وَالْمُتَكَبِّرُونَ ، وَقَالَتِ الْجَنَّةُ : فِي ضِعْفَاءِ النَّاسِ وَمَسَاكِينُهُمْ . فَقَضَى اللَّهُ بَيْنَهُمَا : إِنَّكَ الْجَنَّةُ رَحْمَتِي ، أَرْحَمُ بِكَ مَنْ أَشَاءَ وَإِنَّكَ النَّارُ عَذَابِي ، أُعَذِّبُ بِكَ مَنْ أَشَاءَ ، وَلِكَلَيْكُمَا عَلِيٌّ مَلُؤُهَا » رواه مسلم .

616. Ebû Saîd el-Hudrî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cennet ile cehennem münakaşa ettiler.

Cehennem:

- Bende zorbalar ve kibirliler var, dedi.

Cennet:

- Bende yalnız zayıflar ve yoksullar var, dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onların çekişmesini şöyle halletti:

- Ey cennet! Sen benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim.

Ey cehennem! Sen de benim azâbımsın. Dilediğime seninle azâb ederim. Ben her ikinizi de dolduracağım.”

Müslim, Cennet 34; Buhârî, Tefsîru sûre (50), 1, Tevhid, 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 22

Açıklamalar

Cennetle cehennemin konuşmasını yadırgayanlar olabilir. Hadîs-i şerîfin 256 numaradaki şerhinde bu konuda bilgi verilmiştir. Burada sadece hadisin kibirle ilgili yanı ele alınacaktır.

Allah Teâlâ daha dünya hayatında iken, peygamberleri vasıtasıyla kullarına yolun sonunu göstermiş, cennetin iyi insanların durağı, cehennemin kötü adamların yatağı olduğunu bildirmiştir. Cehennemde kibirli, zâlim ve haksız adamların azâb göreceğini, cennette zayıf, kimsesiz, aşağılanıp horgörülen insanların huzurlu bir hayat süreceğini haber vermiştir. İlâhî adaletin gerçekleşebilmesi için Cenâb-ı Hakk’ın rahmetinin parıldayacağı cennete olduğu kadar, azâbının tecelli edeceği cehenneme de elbette ihtiyaç vardır.

İnsanı cehenneme götüren günahlar pek çoktur. Fakat hadisimizde cehennemlik olarak sadece kibirli ve zâlim kimseler gösterilmiştir. Bunun sebebi kibir ile zulmün en büyük günah olması ve birçok günahın kibir ile zulümden kaynaklanmasıdır.

Demek oluyor ki, cehennem halkına kuş bakışı bakıldığında, onların çoğunun hakka boyun eğmeyen, kendini beğenip başkalarını hor gören, insanları ezip onlara haksızlık eden kimseler olduğu hemen görülecektir.

Henüz fırsat elde iken mânevî hastalıklarımızı gözden geçirmeli, davranışlarımıza çeki düzen vermeli, cehenneme götüren yoldan süratle uzaklaşıp cennet yoluna girmeliyiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet ve cehennem yaratılmıştır. Onların bu konuşması mecâzî olabileceği gibi, kendilerini yaratanın izniyle gerçekten de konuşmuş olabilirler.
2. Cennet hor görülen, itilip kakılan ve zulme uğrayan mü'minlerin yurdudur.
3. Cehennem insanlara haksızlık eden zalimler ile kendini beğenmiş kibirlilerin yeridir.
4. Her ikisinin de sâkinleri olacağına göre, isteyen cennetin yolunu tutar, istemeyen cehennemi boylar.

617- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « لا يَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطْرًا » متفقٌ عليه .

617. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Böbürlenerek elbisesini yerde sürüyen kimsenin suratına Allah Teâlâ kıyamet gününde bakmaz.”

Buhârî, Libâs 1, 2, 5, Fezâilü’s-sahâbe 5; Müslim, Libâs 42-48. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25-27; Tirmizî, Libâs 8-9; İbni Mâce, Libâs 6, 9

Açıklamalar

Arap erkekleri, öteden beri evlerinde olduğu gibi dışarıda da entari giyerler. Bu onların tabii ve milli kıyafetidir.

Hadîs-i şerîfte elbise yerine “izâr” kelimesi kullanılmıştır. İzâr, Arapların belden aşağı giydikleri eteklik gibi bir elbise çeşididir. Giyilen elbise ister entari ister izâr olsun, bunların yerde sürünecek kadar uzun olması, yerdeki pisliklerle kirleneceği için Peygamber Efendimiz tarafından yasaklanmıştır. Bu giysilerin özellikle gösteriş ve çalım satmak için uzun yaptırılması, kesinlikle haram kılınmıştır.

Abdullah İbni Ömer’in bizzat Efendimiz’den öğrendiğine göre erkeklerin giydiği elbisenin eteği, baldırların yarısına kadar uzayabilir, daha aşağı sarkması doğru değildir (Müslim, Libâs 47). Zayıf, nahif bir vücuda sahip olan Hz. Ebû Bekir, elbisesinin bazan kemerinden kurtulup aşağı sarktığını söyleyince, Efendimiz, “*Sen bu işi böbürlenerek yapanlardan değilsin*” (Buhârî, Libâs 2) diyerek onun rahatlamasını sağlamıştır. Bu da gösteriyor ki, aşırı derecede uzun elbiseler, kibir ve gurura sebep olduğu için yasaklanmıştır.

Ümmü Seleme annemiz, Resûlullah Efendimiz’den kadınların etekleri hakkında ne buyurduğunu öğrenmek istemiş, Peygamber Efendimiz de onların eteklerini bir karış daha uzatacaklarını söylemiş, ayaklarının görünmesini sakıncalı bulmamıştır (Tirmizî, Libâs 9).

İslâm âlimleri elbisenin baldırlara kadar uzanmasını sünnete uygun bir giyiniş, topuklara kadar uzanmasını ise câiz görmüşlerdir. Elbisenin kibir sebebiyle topuklardan aşağı inmesi haram, kibir düşüncesi olmadan inmesi ise, Resûlullah’ın yasağına ters düşeceği için mekruh sayılmıştır.

Kibirin, gururun, kendini beğenmenin her türlü çirkindir. Bir kimse elbise eteklerinin uzunluğu sebebiyle övünüp böbürlenemez. Zira Allah Teâlâ’nın lutfettiği nimetler, bu nimetleri verene karşı daha mütevâzi davranılmasını gerekli kılar. Hem bu nimetlerden faydalanıp hem de Allah’ın kullarına çalım satmak, doğrudan doğruya o nimeti verene saygısızlık etmek anlamına gelir.

Kıyamet gününde Allah Teâlâ’nın **bir kimseye bakmaması**, ona merhametli davranmaması demektir. Peygamberler başta olmak üzere bütün insanların Cenâb-ı Hak’tan rahmet ve merhamet beklediği o dehşetli günde, sırf kibir yüzünden ilâhî rahmeti yitirmek, felaketlerin en büyüğüdür. İşte bu sebeple ne giyim kuşamda, ne de başka hususlarda kibir ve gurura kapılmamalı, Allah’ın verdiği nimetleri, onun kullarını ezmek için kullanmamalıdır.

Hadîs-i şerîfi 793 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başkalarından daha iyi giyinebiliyorsak, bu, Allah’ın bir lutfudur. Bize böyle bir nimet verdiği için daha mütevâzi olmalı, üstünlük duygusuna kapılmamalıyız.
2. Kılığı kıyafeti sebebiyle şımarıp kibirlenmenin cezası, Allah’ın rahmet ve merhametinden mahrum kalmaktır.

618- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زَانٍ ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ » رواه مسلم « العائِلُ » : الْفَقِير .

618. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bile bakmaz; üstelik onlar korkunç bir azâba uğrarlar.

Bunlar; zina eden ihtiyar, yalan söyleyen hükümdar, kibirlenen fakirdir.”

Müslim, İmân 172. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 25; Nesâî, Zekât 75, 77

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in "Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bile bakmaz; üstelik onlar korkunç bir azâba uğrarlar" ifadesiyle başlayan başka hadisleri de vardır. Demek oluyor ki, bu ağır cezayı hak eden başka günahkârlar da vardır. Adaletinin yanında lutfunun, gazabının yanında rızasının görüleceği o günde, sözü edilen bu kimseler O'nun lutfuna değil gazabına uğrayacaklardır.

Allah Teâlâ'nın bu kimselerle konuşmaması, onlara gazap buyurması, onları sevindirecek bir şey söylememesi, onlardan memnun kaldığını göstermemesi veya gerçekten kendileriyle hiçbir şekilde konuşmaması gibi mânalara gelmektedir.

Bu kimseleri temize çıkarmaması, hayırlarını, ibadetlerini kabul etmemesi, günahlarını bağışlamaması, onlardan hoşnut olduğunu göstermemesi demektir.

Cenâb-ı Hakk'ın onlara bakmaması ise, kendilerine rahmet ve merhamet etmeyeceğini ifade etmektedir.

Zikredilen günahkârların müşterek özellikleri, bu günahlardan halleri veya mevkileri itibariyle uzak durmaları gereğidir. Bu üç günahkârdan birincisi, **zina eden ihtiyar**dır. Yaşını başını almış bir kimse artık olgunlaşmalı, doğruyu yanlış görmeli, yaklaşmakta olduğu sonu farketmelidir. Ömrü gaflet içinde geçmişse, kendine çeki düzen vererek haramlardan uzak durmalıdır. Gençlik uçup gittiği, eski gücü yitirdiği, vücudu artık iflas ettiği için zinaya yaklaşmamalıdır. Şayet yaşlı bir kimse böyle yapmamış, gençlere bile yasaklanmış olan bir günaha devam etmişse, Allah Teâlâ ona iltifat buyurmayacaktır.

İkinci günahkâr, **yalan söyleyen devlet reisi**dir. Bir devlet resinin korkup çekineceği kimse yoktur. Birilerine kendini kabul ettirmek için yalan söylemeye mecbur değildir. Hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinde "yalan söyleyen" devlet reisi yerine, "zâlim devlet reisi" ifadesi bulunmaktadır (Tirmizî, Cennet 25; Nesâî, Zekât 75).

Üçüncü günahkâr ise **kibirli fakir**dir. Bir fakirin kibirlenmeye hakkı yoktur. Zira kibir, malın, mülkün, varlığın şımarttığı kimselerin yaşadığı bir hal, yasaklanmış bir duygudur. Fakir olan kimse haddini bilmeli, kibir yerine tevâzuu seçmelidir.

Bizi burada özellikle ilgilendiren kibirli fakirin halidir. Bir fakir, kibirlenmeye hakkı olmadığı halde kibirli davranıyorsa, demekki bu huy onun yaratılışında vardır. Bu kötü huy sebebiyle çalışıp çabalamıyor, her işi beğenmiyor, çoluğunu çocuğunu aç ve muhtaç bırakıyorsa, günahı bir kat daha artıyor demektir. Dinimiz dilenmeyi yasaklamakla beraber, muhtaç durumda olanların ihtiyaçlarını giderecek kadar dilenmelerine izin vermiştir. Aile babası olan bir fakir hem çalışıp çabalamıyor hem de çocuklarının zaruri ihtiyaçlarını gidermek için kimseden bir şey kabul etmiyor, üstelik ihtiyacı yokmuş gibi davranıyorsa, bu davranışı bir kat daha çirkinleşir, suçu biraz daha katmerleşir.

Hadisi 1856 numara ile bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kıyamet gününde bazı yasaklarını çiğneyen kimselere rahmet ve merhamet etmeyecek, onları pek acıklı bir cezaya çarptıracaktır.
2. Zina çirkin bir iştir. İhtiyarın zina etmesi daha çirkindir.
3. Yalan söylemek kötü bir fiildir. Bir devlet reisinin yalancılık yapması daha kötüdür.
4. Kibir, kula yakışmayan fena bir duygudur. Fakirin kibirlenmesi daha fenadır.

619- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « قال الله عز وجل : العِزُّ إِزَارِي ، والكِبْرِيَاءُ رِدَائِي ، فَمَنْ يُنَازِعُنِي فِي وَاحِدٍ مِنْهُمَا فَقَدْ عَدَّ بْتُهُ » رواه مسلم .

619. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dedi:

“Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

Yücelik ve kudret (izzet) benim izârım, büyüklük de benim ridâm sayılır. Bunlardan biri kendisinde de varmış gibi davranan olursa, onun cezasını veririm.”

Müslim, Birr 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 26; İbni Mâce, Zühd 16

Açıklamalar

Allah Teâlâ bu hadîs-i şerîfte, her türlü üstün vasfın sadece kendinde bulunduğunu, bu sebeple kimsenin üstünlük taslamaya hakkı olmadığını anlatmaktadır. Onun üstünlüğünü kavrayacak akla ve yeteneğe sahip olmamakla beraber, bu konuda zihnimizde bir fikir oluşması için, sadece kendisinde bulunan “izzet” ve “kibriyâ” sıfatlarını bize bir edebî san’at olan istiâre ile öğretmektedir.

Allah Teâlâ diyor ki, her gün vücudunuzu örtmek için belden aşağı tutunduğunuz **“izâr”** var ya, işte **“izzet”** yani yücelik, üstünlük ve kudret sıfatım da beni öylesine sarmıştır ve bu özellik sadece bana mahsustur. Sizin bir hırka gibi vücudunuzun üst kısmına giyip büründüğünüz **“ridâ”**, belinizden yukarısını nasıl örtüyorsa, **“kibriyâ”** yani büyüklük sıfatım da beni öylesine sarıp örtmüştür ve bu sıfat sadece bende vardır. Kim kalkıp da kendisinde yücelik, üstünlük, kudret ve büyüklük varmış gibi davranır, kendisinde olmayan bu özelliklere sahipmiş gibi çalım satarsa, işte o zaman bana ortaklık taslamış olur. Benimle boy ölçüşmeye kalkan kimseyi fena yapar, en ağır işkenceye çekip perişan ederim...

Şu halde bize yakışan hakka boyun eğip halka değer vermek, her zaman başı yerde olmaktır. Hiçbir zaman sahip olmadığımız ve olamayacağımız büyüklük, üstünlük, yücelik, güçlülük gibi sıfatlara sahip gibi görünmeye çalışmak sahtekârlık yapmaktır.

Büyüklüğü, yüceliği bir elbiseye benzetecek olursak, bunlar Cenâb-ı Hakk’ın elbisesi gibidir. Onun elbisesini giymeye, bunlar benim elbisemdir diye o özelliklere sahiplenmeye kimsenin hakkı yoktur. Zira bir elbiseyi aynı anda iki kişinin giymesi mümkün değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyüklük, yücelik, güç ve kudret sahibi sadece Allah Teâlâ’dır.
2. Halkı aşağılayarak Hak’tan uzaklaşanlar, büyüklük taslamış olurlar.
3. Büyüklük iddiasında bulunanlar, Allah’ın azâbına çarpılırlar.

620- وعنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « يَنْمَ رَجُلٌ يَمْشِي فِي حُلَّةٍ تُعْجِبُهُ نَفْسُهُ ، مَرْجُلٌ رَأْسَهُ ، يَخْتَالُ فِي مَشْيِهِ ، إِذْ خَسَفَ اللَّهُ بِهِ ، فَهُوَ يَتَجَلَّجَلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ » متفقٌ عليه .
« مُرَجِّلٌ رَأْسَهُ » أَي : مُمَشِّطُهُ . « يَتَجَلَّجَلُ » بِالْجِيمِ : أَي : يَغُوصُ وَيَنْزِلُ .

620. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Vaktiyle kendini beğenmiş bir adam güzel elbisesini giymiş, saçını taramış, çalım satarak yürüyordu. Allah Teâlâ onu yerin dibine geçiriverdi. O şahıs kıyamete kadar debelenerek yerin dibini boylamaya devam edecektir.”

Buhârî, Enbiyâ 54, Libâs 5; Müslim, Libâs 49, 50. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 47; Nesâî, Zînet 101

Açıklamalar

617 numaralı hadiste, “böbürlenerek elbisesini yerde sürüyen kimsenin suratına Allah Teâlâ’nın kıyamet gününde bakmayacağını” okumuştuk. Bu hadiste yine giyimi kuşamı sebebiyle kibirlenen kimsenin başına gelecek korkunç felâket haber verilmektedir. Konumuzun başında okuduğumuz dördüncü âyet-i kerîmede, zenginliğiyle böbürlenmiş Kârûn’un yerin dibini nasıl boyladığını görmüştük.

Demekki Allah Teâlâ'nın kibirlenenlere verdiği başlıca cezalardan biri, o kimseleri bağırta çağırta, debelene debelene yerin dibine batırmaktır. Dünyada başı yerde olmayanlar, başaşağı yerin dibine girmeyi hak etmiş kimselerdir. Halbuki kula yakışan, kulluğunu bilmek, mütevâzi olmaktır. Acaba hadisimiz güzel elbise giymeyi kibir alâmeti olarak mı kabul ediyor? Hayır. Varlıklı olan kimsenin güzel ve pahalı elbiseler giymesi yasaklanmamıştır. Dinimiz güzel giyime karşı değildir. Hatta Peygamber Efendimiz, “Allah Teâlâ'nın, kuluna verdiği nimeti onun üstünde görmekten memnun olacağını” ifade buyurmuştur (Tirmizî, Edeb 54). 613 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in “Allah güzeldir. Güzeli sever” buyurmak suretiyle güzel giyimi teşvik ettiğini görmüştük. Giydiği güzel şeyleri, kendisine verilen nimete şükür niyetiyle giyen, bununla beraber kendisi gibi giyinip kuşanamayanları küçümsemeyen kimse, giyim kuşam sınırlamasına tabi değildir. Bu konudaki hadislerde yasaklanan şey, kul olduğunu unutarak giyim kuşamıyla gururlanmak, kendisini başkalarından üstün görmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kibirlenmek İslâm ahlâkına uymayan çirkin bir davranıştır.
2. Allah Teâlâ kibirlenenlere merhamet etmeyeceği için onları korkunç şekillerde cezalandırır.

621- وعن سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَذْهَبُ بِنَفْسِهِ حَتَّى يُكْتَبَ فِي الْجَبَّارِينَ ، فَيُصِيبُهُ مَا أَصَابَهُمْ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

« يَذْهَبُ بِنَفْسِهِ » أَي : يَرْتَفِعُ وَيَتَكَبَّرُ .

621. Seleme İbni Ekva' *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kimse kibirlene kibirlene sonunda zalimler grubuna kaydedilir. Böylece zalimlere verilen ceza ona da verilir.”

Tirmizî, Birr 61

Açıklamalar

Kibir mânevî hastalıkların en fenasıdır. Bu hastalığın mikrobunu alan bir kimse zamanla kendini büyük görmeye, insanlardan üstün olduğunu düşünmeye başlar. Kalbindeki bu hastalık ilerledikçe, kendisine insanlardan farklı imkânlar ve özellikler verildiğine inanır. Sonunda kibir ve gurur bütün davranışlarına hâkim olur. İşte o zaman melekler bu haddini aşmış kimseyi kibirli ve zalimler defterine yazarlar.

Tarih, kibir ve zulmün bayraktarı olarak bilinen Firavun, Hâmân ve Kârûn'ları gördüğü gibi, onların izinden giden nice kendini beğenmiş, kulluğunu unutmuş, hakkı ve hakikati ayaklar altına almış zalimleri kaydetmiştir.

Bu sebeple insan her zaman kendini kontrol etmeli, duygularının şîrâzeden çıkmamasını sağlamalıdır. Böyle bir nefis muhâsebesi yapılmadığı zaman, insanın tabiatında bulunan kendini beğenme ve başkalarını küçümseme hastalığı, müsait şartlarda depreşip gün yüzüne çıkabilir. İşte o zaman ayaklar yerden kesilmeye, insan kendini başkalarından üstün görmeye, mertebeye kendinden aşağıda olanları ezmeye başlar. Bu halin sonu, Allah korusun, o hayalî yükseklikten cehennem çukuruna tepe taklak düşmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zâlim ve günahkâr kimselerden uzak durmalı, onlara özenmemelidir.
2. Peygamber Efendimiz'in ortaya koyduğu şaşmaz bir ölçü vardır: “Bir topluluğa benzeyen, onlardan sayılır.” Kibirli ve benzeyen kimse, cehennemde bile onlarla beraber olur.

Âyetler

قال الله تعالى: { وإنك لعلى خلق عظيم } .

1. “Sen elbette büyük ahlâk sahibisin.”

Kalem sûresi (68), 4

Allah Teâlâ en güzel şekilde yaratıp kendisine en güzel ahlâkı öğrettiği sevgili peygamberine böyle hitap etmektedir.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, peygamber olmadan önce de herkesin hayran kaldığı üstün bir ahlâka sahipti. Herkesle iyi geçinir, kimseyi incitmezdi. Kimseye haksızlık etmediği, kimsenin malına göz dikmediği için ona, güvenilir kimse anlamında “el-Emîn” derlerdi. Hz. Peygamber bu üstün ahlâka, en güzel huylara sahip olarak yaratılmıştı. Resûlullah’ın davranışlarının en güzel ahlâk örneği olduğunu belirten âyet-i kerîme onun bu özelliğine işaret etmektedir. Hz. Âişe onun ahlâkının Kur’an ahlâkı olduğunu söylerken yine onun bu tarafına işaret etmiştir.

Demek oluyor ki, Resûlullah Efendimiz’de Kur’an’da anlatılan üstün ahlâkın hepsi vardır. Bununla beraber Kur’an’da yasaklanan çirkin huyların hiç biri onda yoktur. Çünkü o güzel ahlâkı öğretmek ve mükemmel bir ahlâk örneği ortaya koymak için gönderilmiştir. Böylesine büyük bir ahlâkın mükemmelliğini sözle anlatmak elbette mümkün değildir.

الَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ [134]

2. “Allah’dan korkan kimseler, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 134

Nefsin derinliklerinden köpüre köpüre gelen öfke selini durdurmak, bir adım daha öteye giderek kusur işleyeni bağışlamak büyük bir fazilettir. Şahsına karşı yapılan kabalıklara tahammül etmek, insanların hatalarını hoşgörmek üstün ahlâk sahiplerinin yapabileceği bir büyüklüktür.

Peygamber Efendimiz’in sevgili torunu Hz. Hasan’ın, öfkeyi yutup suç bağışlama konusunda pek güzel bir davranışı vardır. Bir gün Hz. Hasan’ın kölesi elindeki tabağı düşürerek efendisinin elbisesini kirletmişti. Bu dikkatsizliği sebebiyle ceza göreceğini zanneden köle, yukarıdaki âyet-i kerîmenin “**Onlar ki, öfkelerini yenerler**” kısmını okuyuverdi. Hz. Hasan köleye bakarak: “Yendim” dedi. Köle âyetin “**Ve onlar insanları affeder**” bölümünü okuyunca Hz. Hasan “Bağışladım” dedi. Buna çok sevinen köle âyeti tamamlayarak “**Ve Allah iyilik edenleri sever**” deyince, Hz. Hasan: “Ben de seni âzâd ettim” dedi ve köleye 400 gümüş akçe vererek onu hürriyetine kavuşturdu. Bu olay tâbiînin büyük âlimlerinden Meymûn İbni Mihrân için de anlatılır.

Öfkeyi yutmak, hatayı bağışlamak şahsa karşı işlenen suçlarda söz konusudur. Yapılan suç toplumu ilgilendiriyorsa, o zaman her şeyden önce âdil davranmak, doğruyu yanlış ortaya koymak gerekir. Cemiyete karşı işlenen suçları bağışlamaya kimsenin yetkisi yoktur. Böyle bir suçlu bağışlanacak olursa, daha büyük haksızlıkların yapılmasına göz yumulmuş olur.

Şahsî meseleler için kızmak iyi bir davranış değildir. Fakat Allah’a ve onun dinine karşı işlenen suçlar için suçlulara kızmak bir fazilettir.

Hadisler

622- وعن أنسٍ رضي الله عنه قال : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا . متفقٌ عليه.

622. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* insanların en güzel ahlâklısı idi.

Buhârî, Edeb 112; Müslim, Mesâcid 267, Edeb 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 1; Tirmizî, Birr 69

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in insanların en güzel ahlâklısı olduğunu söyleyen Enes İbni Mâlik, bir sonraki hadiste okuyacağımız üzere, 8-9 yaşından itibaren on yıl boyunca ona hizmet etmiştir. Bu sebeple Enes, Allah Resûlü'nü en iyi tanıyanlardan biridir.

Enes'in bu özelliği sebebiyle ashâb-ı kirâm ve tâbiîler zaman zaman kendisine Resûlullah'ı sormuşlar, onu anlatmasını istemişlerdir. Enes de Resûl-i Ekrem'in bazan kendi evlerine gelip ailesiyle birlikte namaz kıldığını, küçük kardeşi Ebû Umeyr'i üzüntülü gördüğü bir gün onunla ilgilenip gönlünü aldığını, on yıl boyunca kendisine kızmadığı gibi, bunu niçin böyle yaptın veya niçin şöyle yapmadın diye azarlamadığını, Resûlullah'ın kendisini gönderdiği yere gitmeyip oyuna daldığı zaman bile ona çıkmadığını anlattığı muhtelif rivayetlerinde, onun eşi bulunmaz ahlâkından söz etmiş, Hz. Peygamber'in mükemmel insan olduğunu söylemiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği [Enbiyâ sûresi (21), 107], sonra kendisini “**Sen büyük ahlâk sahibisin**” diye övdüğü [Kalem sûresi (68), 4] sevgili peygamberini, sîmaca insanların en güzeli (Buhârî, Menâkıb 22) olarak yarattığı gibi, ahlâk bakımından da en güzel yapması gayet tabiidir. Çünkü peygamber olmadan önce ona ahlâkın en güzelini öğretmiş, 23 yıl süren peygamberliği süresince onun bütün hareketlerini kontrol etmiş ve asla yanlış bir şey yapmasına izin vermemiştir.

İnsanların en güzeline, elbette ahlâkın en güzeli yakıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz, Allah Teâlâ tarafından eğitildiği için, ahlâkın en güzeline sahipti.
2. İyi ahlâka sahip olmak ve çocuklarını güzel ahlâklı olarak yetiştirmek isteyenler, Resûlullah Efendimiz'i örnek almak zorundadırlar.

623- وعنه قال : مَا مَسِسْتُ دِيْبَاجًا وَلَا حَرِيرًا أَلَيْنَ مِنْ كَفِّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَا شَمَمْتُ رَائِحَةً قَطُّ أَطْيَبَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَقَدْ خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَ سِنِينَ ، فَمَا قَالَ لِي قَطُّ : أَفٌّ ، وَلَا قَالَ لِشَيْءٍ فَعَلْتُهُ : لَمْ فَعَلْتُهُ ؟ وَلَا لِشَيْءٍ لَمْ أَفْعَلْهُ : أَلَا فَعَلْتَ كَذَا ؟ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

623. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben Resûlullah'ın ellerinden daha yumuşak ne bir atlasa ne de bir ipeğe dokundum.

Resûlullah'ın kokusundan daha hoş bir râyiha koklamadım.

Resûlullah'a tam on yıl hizmet ettim. Bana bir defa bile “öf!” demedi. Yaptığım bir şeyden dolayı “Niye böyle yaptın?”, demediği gibi, yapmadığım bir şey sebebiyle “Şöyle yapsan olmaz mıydı?” da demedi.

Buhârî, Savm 53, Menâkıb 23; Müslim, Fezâil 82

Açıklamalar

Enes İbni Mâlik hazretleri hadîs-i şerîfte önce Resûlullah Efendimiz'in **mübârek ellerinin güzelliğinden ve yumuşaklığından** söz etmektedir. On yıl boyunca kendisi kim bilir kaç defa o mübarek elleri tutmuş veya kendi elleri onun mübarek avucunda kim bilir kaç defa kaybolmuştur.

Enes'in sahip olduğu bu imtiyaza ashâb-ı kirâm ve tâbiîn pek özenmişler, bu sebeple ona Resûlullah Efendimiz'in ellerinin nasıl olduğunu sormuşlardır. Bir defasında Basralı tâbiî muhaddis Sâbit el-Bünânî, hocası Enes İbni Mâlik'e:

- Resûlullah'ın ellerini kendi ellerinle tutup ona dokundun mu? diye sormuştu. Enes:
- Evet, tuttum, deyince,
- Ver ellerini de onları öpeyim, demişti (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 111).

Resûlullah Efendimiz'in tuttuğunu koparan o güçlü elleri, iri kemikli olmasına rağmen atlaslarda, ipeklerde bulunmayan bir yumuşaklığa sahipti.

Enes daha sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in **güzel kokusuna** temas ederek hayatında onun kokusundan daha güzelini koklamadığını söylemektedir. Bazı rivayetlerde Efendimiz'in ruhlara dirilik veren kokusu, o devirde en güzel koku olarak bilinen misk ve anberle mukayese edilmekte, koklayanı mest eden o eşsiz râyihanın misk ve anberden daha hoş olduğu belirtilmektedir.

Hadisin son kısmında Resûlullah Efendimiz'in **huyuna** temas eden Enes, on yıl boyunca onun kendisini hiç azarlamadığını, niye şöyle yaptın, niye böyle yapmadın diye kendisine çıkışmadığını, hatta yaptığı yaramazlıklara veya verdiği görevleri zamanında yapmamasına rağmen kendisine öf bile demediğini söylemektedir.

Bu hadiste olduğu gibi, Resûlullah Efendimiz'in maddî ve mânevî güzelliğinden bahseden rivayetler dikkate alındığı zaman, onun hem dış hem de iç güzelliği bakımından mükemmel olduğu anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz'in mübârek eli, iri kemikli olmasına rağmen ipekten daha yumuşaktı.
2. Mübârek kokusu her güzel kokudan daha hoş ve nefisti.
3. Yaratılışı güzel olduğu kadar huyu da güzeldi. Hizmetkârı Enes İbni Mâlik'i on yıl boyunca bir defa bile azarlayıp gücendirmede.

624- وعن الصَّعْبِ بْنِ جَثَّامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : أَهْدَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِمَارًا وَخَشِيًّا ، فَرُدَّهُ عَلَيَّ ، فَلَمَّا رَأَى مَا فِي وَجْهِهِ قَالَ : « إِنَّا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ إِلَّا لِأَنَّا حُرْمٌ » متفقٌ عليه .

624. Sa'b İbni Cessâme *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir yaban eşiği hediye etmiştim. Fakat Resûlullah onu kabul etmeyip bana geri verdi. Yüzüme bakıp da üzüldüğümü görünce:

“Hediyeni ihramda olduğumuz için almadık” buyurdu.

Buhârî, Cezâû's-sayd 6, Hibe, 6, 17; Müslim, Hac 50-54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 40; Tirmizî, Hac 26; Nesâî, Menâsik 79; İbni Mâce, Menâsik 92

Sa'b İbni Cessâme

Annesi Ebû Süfyân İbni Harb'in kız kardeşi Fâhite'dir. Sa'b yiğit *sahâbî*lerden biriydi. Huneyn Gazvesi'nde gösterdiği yiğitliği unutmayan Resûlullah'ın onun hakkında “Sa'b olmasaydı süvariler perişan olurdu” buyurduğu söylenmektedir. Daha sonraları Sa'b İran'ın ve başka yerlerin fetihlerine katıldı.

Sa'b Mekke-Medine yolu üzerinde bulunan Veddân'da otururdu. Yukarıdaki hadisin bazı rivayetlerinde onun Hz. Peygamber'e Veddân'da veya oraya sekiz mil uzaklıkta bulunan Ebvâ'da yabani eşek hediye ettiği söylenmektedir. Hz. Peygamber *ensar* ile muhâcirîni birbiriyle kardeş yaptığı sıralarda, onunla Avf İbni Mâlik'i kardeş yapmıştı.

Hz. Peygamber'den on altı hadis rivayet eden Sa'b İbni Cessâme Hz. Osman devrinde vefat etti. Daha önce vefat ettiği de söylenmektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hac için ihrama girmiş olan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Veddân'dan geçerken, bir rivayete göre Ebvâ'da bulunduğu sırada Sa'b İbni Cessâme ona hediyesini sundu.

Hediye edilen yabani eşeğin canlı olarak sunulduğu veya pişirilen etinden bir parça verildiği hususunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetleri dikkate alan bazı âlimler, Resûlullah Efendimiz'e muhtelif zamanlarda canlı yaban eşeği veya yaban eşeği eti hediye edildiğini söylemişlerdir.

Anlaşıldığına göre Hz. Peygamber, yabani eşeğin kendisi için avlandığını düşünerek bu hediye kabul etmemiştir. Hanefiler, ihramlı iken kendisi için vurulmayan av etinden Resûlullah'ın yediğini belirten bir hadise dayanarak, böyle bir durumda ihramlının av eti yiyebileceğini söylemişlerdir.

Hadîs-i şerîf, kendisine gücenen veya gönül koyan kimselere karşı Resûl-i Ekrem Efendimiz'in nasıl davrandığını göstermektedir. Sa'b İbni Cessâme'nin, bahsi geçen hediyesini takdim ettiği sıralarda ihramlıya av yasağı konusundaki hükmü henüz bilmediği, hediyesinin kabul edilmeyişine bu sebeple üzüldüğü anlaşılmaktadır. Şefkatli Efendimiz sahâbîsinin meseleyi yanlış anladığını, hediyesinin reddedildiğini sanarak üzüldüğünü görünce, onu hemen rahatlatmak istemiş ve hediyesini neden almadığını açıklamıştır.

Demek oluyor ki, insanların birbirlerini yanlış anlamasına, davranışları yanlış yorumlayarak gönül koymasına fırsat vermemek gerekir. Yanlış anlaşılabilir davranışların sebeplerini hemen açıklamak icab eder. Bu konudaki ihmâller, telâfisi kolay olmayan kırılmalara yol açabilir.

Şüphesiz müslüman iyi kalbli, hassas, başkalarıyla iyi geçinen, başkaları da kendisiyle kolay anlaşır ülfet eden alçak gönüllü bir insandır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hediye alıp vermek sünnettir.
2. Helâl olmayan hediye kabul edilmez.
3. Bir hediye kabul etmeyen kimse, onu neden kabul etmediğini açıklamalıdır.

625- وعن النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْبِرِّ وَالْإِثْمِ فَقَالَ : « الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ ، وَالْإِثْمُ : مَا حَاكَ فِي نَفْسِكَ ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ » رواه مسلم .

625. Nevvâs İbni Sem'ân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e iyilik ve kötülüğün ne olduğunu sordum. Buyurdu ki:

“İyilik güzel ahlâktan ibarettir.

Günah ise kalbini tırmalayıp durduğu halde insanların bilmesini istemediğin şeydir.”

Müslim, Birr 14, 15. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 52

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz iyiliği özlü bir cümle ile tarif ederek “İyilik güzel ahlâktır” buyuruyor. Bu vecizesiyle, güzel ahlâklı olan kimsenin iyilikten başka bir şey yapamayacağını anlatıyor.

Güzel ahlâk, İslâmiyet'in insanları götürmek istediği hedeftir. Emir ve yasaklarıyla ilâhî buyruklara harfî harfine uyan müslümanların alacağı mânevî şekil ve kıvamdır. Allah'ın buyruklarını samimiyetle yaşayan kimselerin vücudunu bir elbise gibi kavrayan bu hal, onların mükemmele ulaşmasını sağlar. Böyle kimseler toplumdan saygı gördükleri gibi, bütün davranışları hayranlık uyandırır. Kendilerinden kötülük beklenmez.

İyi olabilmek, iyiliğe varabilmek için insanın kendinden bir şeyler vermesi gerekir. Bu, yerine göre başkalarını kendine tercih etmek, haksızlığa uğrasa bile haksızlık yapmamak, kendisine fenalık yapanı bağışlayabilmektir. İyiliğe varabilmek için Allah yolunda para harcamayı tavsiye eden âyet [Âl-i İmrân sûresi (3), 92], kendinden bir şeyler vermenin maddî cephesine işaret etmektedir.

Zengin servetini harcayarak, makam sahibi itibarını iyi yönde kullanarak, âlim öğreterek, bedeni güçlü olan hakkı ve haklıyı savunarak iyiliğe ulaşabilir. İyiliğe ulaşabilenler, sahip oldukları bu güzel ahlâk sayesinde Allah'ın rahmetini, rızâsını ve cennetini kazanacakları için hayatlarını kendilerinden beklenen yönde dolu dolu yaşamış olurlar.

İyiliğe ulaşan kimselerin gönülleri, iyi ve kötü davranışları kolayca farkederek. Bununla beraber herkes vicdanını rahatsız eden, içini kemirip duran, gönlünde pişmanlık uyandıran bir hareketin fenalığını anlayabilir. Başkalarının duyması istenmeyen, ya duyarlarsa diye insanı tedirgin eden haller, o davranışların kötü olduğunu gösteren önemli işaretlerdir.

Hadîs-i şerîf 591 numarada açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan iyi ve kötünün ne olduğunu öğrenmeli, kötülükten sakınıp iyiliğe sarılmalıdır.
2. Fazilet, hayır ve iyilik diye bilinen haller ve davranışlar güzel ahlâktan ibarettir.
3. İnsan, gönlünü rahatsız ve tedirgin eden davranışların günah olduğunu anlamalı ve onlardan uzak durmalıdır.

626- وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : لم يكن رسول الله صلى الله عليه وسلم فاحشاً ولا متفحشاً . وكان يقول : « إِنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقاً » متفق عليه.

626. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhumâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözlerinde ve hareketlerinde hiçbir çirkinlik bulunmadığı gibi, çirkin olan hiçbir şeye de özenmezdi. Şöyle buyururdu:

“Hayırlınız, ahlâkı güzel olanınızdır.”

Buhârî, Menâkıb 23, Fezâilü ashâbi'n-nebî 27, Edeb, 38-39; Müslim, Fezâil 68. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 47, 69

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in yaratılışındaki güzellik, sözüne sohbetine olduğu kadar tavır ve hareketlerine de yansır. Onun kaba ve çirkin bir söz söylediği, utanılacak veya göreni utandıracak bir iş yaptığı hiç görülmezdi. Üzerindeki çeşitli baskılar sebebiyle fenalık yapamayan bir kimse, bazı fenalıklara imrenip uygun şartlarda onları yapmayı arzu edebilir. Fakat Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* çirkin ve fena olan hiçbir şeyi benimsemez, ona gönlünde meyil duymazdı. Çünkü çirkinlik onun tabiatında yoktu. İslâm öncesi yaşanan çirkin hayat tarzı, ona hiçbir menfi tesir yapamamıştı.

Resûl-i Ekrem iyiliğin, hayır ve faziletin şaşmaz ölçüsünü verirken:

“Hayırlınız, ahlâkı güzel olanınızdır” buyururdu.

Hadisin bazı rivayetlerinde “hayırlınız” yerine, “içinizde en çok sevdiğim” ifadesi geçtiğine göre (Buhârî, Fezâilü ashâbi'n-nebî 27), Resûlullah'ın en sevdiği kimsenin güzel ahlâklı insan olduğu anlaşılmaktadır.

Ahlâk güzelliği, iyilikleri benimsemek, kötülüklerden uzak durmak suretiyle ortaya çıkar. Resûlullah Efendimiz hayatı boyunca bunu öğretmiştir. Çünkü onun en önemli görevlerinden biri, mükemmel ahlâkı bizzat yaşayarak öğretmek ve İslâmiyet'in getirdiği ahlâk değerlerini benimsetmekti.

Tirmizî'nin bir rivayetine göre, tâbiîn neslinden Ebû Abdullah el-Cedeli Hz. Âişe'den Peygamber Efendimiz'in ahlâkını sormuştu. Hz. Âişe annemiz bu soruya şu cevabı vermişti:

“Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözlerinde ve hareketlerinde hiçbir çirkinlik bulunmadığı gibi, o çirkin olan hiçbir şeye de özenmezdi. Çarşıda pazarda bağırıp çağırmaz, kötülüğe kötülükle karşılık vermezdi. Tam aksine kusurları bağışlar, hatta yüzünü çevirip hatayı görmezden gelirdi” (Birr 69).

Böyle olan bir kimse, insanların en hayırlısı olmaya elbette hak kazanır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in hem kendisi hem de davranışları güzeldi.
2. Çirkin sözden, çirkin davranıştan nefret ederdi.
3. Güzel ahlâk sahibinin en hayırlı insan olduğunu söylerdi.

627- وعن أبي الدرداء رضي الله عنه : أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلَ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ . وَإِنَّ اللَّهَ يُغِضُّ الْفَاحِشَ الْبَذِيَّ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح . « الْبَذِيَّ » : هو الذي يَتَكَلَّمُ بِالْفَحْشِ . وَرِديء الكلام .

627. Ebü'd-Derdâ *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kıyamet gününde mü'min kulun terazisinde güzel ahlâktan daha ağır bir şey bulunmaz. Allah Teâlâ çirkin hareketler yapan, çirkin sözler söyleyen kimseden nefret eder”

Tirmizî, Birr 61

Açıklamalar

Şu dünyada bir mü'minin bütün çabası, Allah'ın huzuruna eli boş varmamak, sevaplardan başka hiçbir şeyin fayda vermeyeceği o dehşetli hesap gününde, ilâhî huzura makbul ibadetlerle çıkmaktır. Hadisimiz bize bu konuda önemli bir ip ucu vermekte, amellerin değerlendirildiği kıyamet gününde, en makbul ibadetin güzel ahlâk olacağını belirtmektedir. Zira bütün ibadetlerin tek hedefi, insanı güzel ahlâk sahibi yapmaktır. Kıldığımız namazlar, tuttuğumuz oruçlar, verdiğimiz sadaka ve zekâtlar hep bizi olgunlaştırmak, mükemmel ahlâka götürmek için farz kılınmıştır. Zira Allah Teâlâ'nın bizim namazlarımıza, oruçlarımıza, zekât ve sadakalarımıza ihtiyacı yoktur. Bunlar ahlâk ve amellerimizi mükemmel hale getirmeye birer vesiledir. Allah'a iman eden bir kimse, güzel ahlâkı sayesinde ebedî kurtuluşa erecektir.

Hadîs-i şerîfin ikinci kısmında Allah Teâlâ'nın sevmediği hareketlerden söz edilmekte, bunların kötü ve çirkin davranışlar, kötü ve çirkin sözler olduğu ifade edilmektedir. Bu gerçeği Resûlullah Efendimiz, değişik şekillerde birçok defa dile getirmiştir. 1558 ve 1737 numaralı hadislerde görüleceği üzere, Peygamberler Sultani, olgun bir mü'minin hiç kimseyi kötülemeyeceğini, kimseye lânet okumayacağını, kimseye kötü bir söz söylemeyip kötü bir davranışta bulunmayacağını ve hiçbir çirkin harekete yeltenmeyeceğini bildirmiştir. Yaptığı kötü işler, söylediği çirkin sözlerle insanları rahatsız eden kimseler, hem dünyalarını hem de âhiretlerini perişan ederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyada yapılan işler âhirette değerlendirmeye tabi tutulacaktır.
2. Âhirette en değerli ve en geçerli amel, güzel ahlâk olacaktır.
3. Yaptığı kötü, konuştuğu çirkin olan kimseler, Allah Teâlâ'nın en sevmediği, en fazla gazap ettiği insanlardır.

628- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : سئل رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ ؟ قال : « تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَسُئِلَ عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ النَّارَ فَقَالَ : « الْفَمُ وَالْفَرْجُ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

628. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- İnsanları cennete en fazla götürecek şey nedir? diye soruldu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Allah’a saygı (takvâ) ve güzel ahlâktır” buyurdu.

- İnsanları cehenneme en fazla götürecek şey nedir? diye sorulunca da:

- “Ağız ve cinsel organdır” buyurdu.

Tirmizî, Birr 62. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 29

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm merak ettikleri konuları Peygamber Efendimiz’e sorup öğrenirlerdi. Bir gün ona:

- **En fazla hangi hal ve davranışımız, hangi sözümüz cennete girmeye sebep olacaktır?** diye sordular.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de:

- “Allah’a saygı ve güzel ahlâk” cevabını verdi. Takvâ diye ifade ettiğimiz kulun Cenâb-ı Hakk’a gösterdiği en üstün saygı ile insanların karşılıklı münasebetlerini düzenleyen güzel ahlâk, cennete en fazla girmeye sebep olan iki hal ve davranıştır.

Takvâ’nın ne olduğu 70-74. hadisler arasındaki “Takvâ” bölümünde muhtelif âyet-i kerîmelerle açıklanmıştır.

Güzel ahlâka gelince, Hasan-ı Basrî Hazretleri onu çok iyilik yapmak, kötülükten sakınmak ve güler yüzlü olmak diye tarif etmiştir.

Büyük âlimlerimizden *Şifâ-yı Şerîf* müellifi Kâdî İyâz da güzel ahlâkın insanlarla güzel geçinmek, onlara kendini sevdirmek, merhamet etmek, verdikleri sıkıntılara katlanmak, yaptıkları kötülüklerle sabretmek, kibirlenmemek, şiddet göstermemek, öfkelenmemek ve azarlamamak olduğunu söylemiştir.

Görüldüğü gibi güzel ahlâkın kapsamı çok geniştir.

Ashâb-ı kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz’e ikinci olarak:

- **Cehenneme en fazla girmemize sebep olan nedir?** diye sormuşlardı. Efendimiz de:

- “Ağız ile cinsel organ” diye cevap verdi.

Ağız, söyleyeceği güzel sözler, yapacağı zikirler ile insanı cennete gönderebileceği gibi, insanlara ve kendisini yaratana karşı söyleyeceği çirkin sözler, küfürler, gıybet ve koğuculuklar, iftiralar ve daha başka kötülüklerle sahibini cehenneme yollayabilir.

1524 numaralı hadîs-i şerifte okuyacağımız üzere Muâz İbni Cebel hazretleri Resûl-i Ekrem Efendimiz’e:

- Beni cennete götürecek ve cehennemden uzaklaştıracak bir iş söyle! demişti.

Efendimiz ona “çok büyük bir şey sorduğunu” belirterek uzunca bir cevap vermiş ve sözünü şöyle bağlamıştı:

- “İnsanları cehenneme yüz üstü düşüren günahın, dillerinin ekip biçtiklerinden başka bir şey olduğunu mu sanıyorsun?”

Ağzın insanın başına nasıl dertler açtığını, onu Allah’ın gazabına nasıl uğrattığını ve cehennemi boylattığını 1514-1529 numaralı hadislerin yer aldığı “Gıybetin Haram Olduğu ve Dili Koruma Emri” bahsinde göreceğiz.

Peygamber Efendimiz insanı cehenneme en fazla sokan iki şeyden diğerinin **cinsel organ** olduğunu haber vermektedir. Bunlar Cenâb-ı Hakk’ın yarattığı istikamette kullanıldığı, günaha âlet edilmediği sürece insana

bir zarar getirmezler. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de “ırzlarını ve iffetlerini koruyan erkeklerle kadınlar” gûnahtan korundukları için övülmüşler, Allah Teâlâ’nın bağışını kazanmışlar ve kendileri için hazırlanan büyük mükâfatları hak etmişlerdir.

Hadisimizde takvâ ile güzel ahlâkın, ağız ile cinsel organın yanyana zikredilmesi anlamlıdır. Zira takvâ, kul ile Allah arasındaki ilişkiyi, güzel ahlâk ise kulların birbiriyle olan ilişkilerini en iyi şekilde düzenler. Öte yandan ağız, Allah’ı inkâr, gıybet, koğuculuk, iftira gibi çirkin davranışların ortaya konmasına sebep olabildiği gibi, cinsel organ da zina ve benzeri çirkinliklerin yapılmasına vesile olabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennete girmeye en fazla sebep olan takvâ ile güzel ahlâktır.
2. Cehenneme girmeye en fazla sebep olan ise ağız ile cinsel organdır.

629- وعنه قال : قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا ، وَخَيْرُكُمْ خَيْرًاكُمْ لِنِسَائِهِمْ » . رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

629. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Mü’minlerin iman bakımından en mükemmeli, huyu en iyi olanıdır. Hayırlınız, kadınlarına karşı hayırlı olanlardır.”

Tirmizî, Radâ’ 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünne, 15; İbni Mâce, Nikâh 50

Açıklamalar

İlâhî emir ve yasakların hedefi, insanı mükemmel bir ahlâk sahibi yapmaktır. Allah’ın buyruklarına en fazla sarılan kimsenin en iyi ve en mükemmel mü’min olduğunda şüphe yoktur. İman, hayata güzel ahlâk halinde yansır. İşte bu noktadan hareketle Peygamber Efendimiz, imanı en sağlam müslümanın, ahlâkı en üstün insan olacağını söylemiş, iyi huylu olmayan kimsenin imanında mutlaka bir noksanlık bulunacağını belirtmiştir. İnsanlarla iyi geçinen, kendisiyle de iyi geçinilen, herkese güler yüzlü davranan, herkesin iyiliğini isteyen, kimseyi kırmamaya çalışan şahıslar şüphesiz iyi huylu insanlardır.

Mükemmel imanın ölçüsü iyi huy olduğu gibi, **hayırlı olmanın ölçüsü** de kadınlara iyi davranmaktır. Hayırlı bir insan aile fertlerine iyi davranır, onları sever, onlarla ilgilenir, hatalarını görmezden gelir, ihtiyaçlarını en iyi şekilde temin etmeye çalışır. Aile fertlerine beslediği iyi niyet ve içten davranış sebebiyle onlar üzerinde öyle bir tesir bırakır ki, aile fertleri kendisini dünyanın en iyi insanı kabul ederler.

Hanımlarına en iyi davranan aile reisi, şüphesiz dünyanın en hayırlı insanı olan Peygamber Efendimiz’dir. 280 numarayla daha önce geçen bu hadîs-i şerîfi açıklarken söylediğimiz gibi, hayırlı bir insan, ailesiyle iyi geçim hususunda Peygamber Efendimiz’i örnek alır ve tıpkı onun gibi:

* Hanımına duyduğu sevgiyi zaman zaman dile getirir ve ileride onun için tasarladığı güzel şeylerden söz eder.

* Tatlı bir sohbet için çeşitli vesileler bulur; gördüğü, duyduğu, okuduğu faydalı bilgileri hanımına anlatır.

* Zaman zaman şakalar yapar; güler, güldürür; evin içinde samimi bir hava meydana getirir.

Peygamber Efendimiz hayatının muhtelif dönemlerinde Hz. Âişe ile koşular yapmıştır. Bu yarışlarda ilk zamanlar Efendimiz’i geçen Âişe annemiz, daha sonraları kilo aldığı için Efendimiz onu geçmiş ve sevgili eşine “*Bu o yarışın karşılığıdır*” diye şaka yapmıştır (Ebû Dâvûd, Cihâd 61).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min bütün insanlara, özellikle aile fertlerine iyi davranır. Onların iyiliklerini ister, hatalarını görmezden gelir.

2. Hayırlı olmanın ölçüsü, eşine iyi davranmaktır. Eşine iyi davranmayan kimsede hayır yoktur.

630- وعن عائشة رضي الله عنها ، قالت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُذْرِكُ مُحْسِنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ » رواه أبو داود .

630. Âişe radiyallahu anhâ Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Bir mü'min, güzel ahlâkı sayesinde, gündüz oruç tutup gece namaz kılan kimselerin derecesine ulaşır.”

Ebû Dâvûd, Edeb 7. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 62

Açıklamalar

İbadetler genel olarak farz ve nâfile olmak üzere ikiye ayrılır. Farz ibadetler, yapılmasını Allah Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'de emrettiği ibadetler olup onları her mü'minin bizzat îfâ etmesi gerekir. Farzların yerini tutacak başka bir ibadet veya hayır yoktur. İnsanın dünya kadar serveti olsa ve bu servetinin tamamını, kılamadığı iki rekâtlık bir farz için harcasa, Allah Teâlâ affetmedikçe, yine de borcunu ödemiş sayılmaz. Bu sebeple hadisimizde sözü edilen oruç ve namaz, yapmaya mecbur olmadığımız halde, Allah rızasını kazanmak için fazladan tuttuğumuz (nâfile) oruç ve kıldığımız namazlardır. Peygamber Efendimiz iyi huyun Allah katında çok değerli olduğunu anlatmak için onu nâfile olarak tutulan oruç ve geceleri kılınan nâfile namaz ile bir tutmuştur.

Gece ibadetlerinin en makbûlü, uykunun en tatlı zamanında kalkıp Allah rızası için teheccüd namazı kılmaktır. Gündüz ibadetlerinin en makbûlü ise, yazın sıcağına aldırmadan, dili damağı kuruyarak oruç tutmaktır. Nitekim İmâm Mâlik'in *Muvatta*'nda, hadisimizdeki “gündüz oruç tutan kimse” yerine öğle sıcağında dili damağına yapışarak oruç tutan kimse ifadesi yer almaktadır (Hüsni'l-huluk 6).

Kısaca belirtmek gerekirse, bir kimse insanlarla güzel geçinerek yani onlara iyilik ederek, merhametli davranarak, kibirlenmeyerek, şiddet göstermeyerek, öfkelenmeyerek, zarar vermekten sakınarak, verdikleri sıkıntılara, yaptıkları kötülüklere sabrederek ve güler yüzlü davranarak büyük sevaplar kazanır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi huy mü'minin en belirgin özelliğidir.

2. Mü'min bu özelliği ile Allah rızası için oruç tutup namaz kılan kimseler gibi sevap kazanır.

631- وعن أبي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « أَنَا زَعِيمٌ بَيْتٍ فِي رِضِّ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْمِرَاءَ . وَإِنْ كَانَ مُحِقًّا ، وَبَيْتٍ فِي وَسْطِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْكَذِبَ ، وَإِنْ كَانَ مَارِحًا ، وَبَيْتٍ فِي أَعْلَى الْجَنَّةِ لِمَنْ حَسَّنَ خُلُقَهُ » حديث صحيح ، رواه أبو داود بإسناد صحيح .

« الزَّعِيمُ » : الضَّامِنُ .

631. Ebû Ümâme el-Bâhilî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Haklı bile olsa çekişip didişmeyen kimseye cennetin kenarında bir köşk verileceğine ben kefilim.

Şakadan bile olsa yalan söylemeyen kimseye cennetin ortasında bir köşk verileceğine kefilim.

İyi huylu kimseye de cennetin en yüksek yerinde bir köşk verileceğine kefilim.”

Ebû Dâvûd, Edeb 7. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 58; İbni Mâce, Mukaddime 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz önce kötü huylardan ikisine temasla bunların terk edilmesini istemekte ve bu huyları terk edenlere verilecek mükâfattan söz etmekte, sonra da bütün kötü huylardan arınan kimsenin en yüksek dereceye ulaşacağını belirtmektedir.

Kendini haklı, başkasını haksız göstermek için **çekışmek** ve karşısındakini aşağılamaya çalışmak çirkin bir huy, bir haksızlık, kısacası zulümdür. Doğru bildiği bir hususu karşısındakine mutlaka kabul ettirmek için uğraşmak da doğru değildir. Çünkü karşı taraf kendi bildiğinden vazgeçmemek için direndiği takdirde, tatsız olaylar çıkabilir. Faydadan çok zarar meydana gelebilir.

Kötü huylardan biri de **yalan söylemektir**. Bize inanan ve güvenen birini yalan söyleyerek aldatmak, ona ihânet etmektir. Yalanın şaka yollu söylenmesi bile çirkindir. İnsanları eğlendirmek için yalan söyleyen kimselerin ne fena bir iş yaptıklarını göstermek için Peygamber Efendimiz: “*Yazıklar olsun milleti güldürmek için yalan söyleyen kimseye; yazıklar olsun; yazıklar olsun*” buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Edeb 80; Tirmizî, Zühd 10). Yalan konusu 1545-1550 numaralı hadisler arasındaki “Yalan Yasağı” bahsinde ele alınacaktır.

İyi huy dediğimiz güzel ahlâk ise, insanın en değerli meziyetidir. Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz’in en üstün yanını belirtirken, “**Sen en güzel ahlâka sahipsin**” [Kalem sûresi (68), 4] buyurmaktadır. Müslümanlar huyları güzelleştirdiği ölçüde Allah’a ve Resûlü’ne yaklaşır, onların sevgisine hak kazanırlar.

Kötü huylu kimse, başkalarından önce kendisine yazık eder. Çünkü onun bu hali, kolay kolay iyileşmeyecek belki de ömür boyu kendisinden ayrılmayacak bir hastalıktır.

Rivayet edildiğine göre Abdullah İbni Mübârek hazretleri bir yolculuk sırasında kötü huylu bir adamla arkadaş olmuştu. Adamın suyunca gitmeye, dediklerini yapmaya, onu kırmamaya çalıştı. Yolculuk sona erip de kötü huylu arkadaşından ayrılırken, İbni Mübârek, çok değerli bir dostundan ayrılıyormuş gibi ağlamaya başladı. Onun bu haline hayret edenlere şunları söyledi:

Ben bu adama acıdığım için ağlıyorum. Çünkü yolculuk bitti, ben de kendisinden ayrıldım. Fakat onun kötü huyu hâlâ kendisiyle beraber.

Aklı başında bir kimse kendini tanımaya gayret etmeli, kötü huylarını bulup onlardan kurtulmaya çalışmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan haklı da olsa faydasız münakaşalardan uzak durmalıdır.
2. Şaka yollu bile olsa, yalan söylememelidir.
3. Allah Teâlâ’nın en çok sevdiği kimseler, iyi huylu olanlardır.
4. Bu özelliklere sahip olan kimselere ikrâm olarak cennetin muhtelif yerlerinde saraylar verilecektir.

632- وعن جابر رضي الله عنه أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « **إِنْ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ ، وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلَساً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقاً . وَإِنَّ أَبْعَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، الثَّرَثَاوُونَ وَالْمَتَشَدِّقُونَ وَالْمَتَفِيهُونَ** » قالوا : يا رسول الله قَدْ عَلِمْنَا الثَّرَثَاوُونَ وَالْمَتَشَدِّقُونَ ، فَمَا الْمَتَفِيهُونَ ؟ قال : « **الْمُتَكَبِّرُونَ** » رواه الترمذي وقال :

حديث حسن .

« الثَّرَاوُ » : هُوَ كَثِيرُ الْكَلَامِ تَكْلُفًا . « وَالْمَشَدُّقُ » : الْمَطَاوِلُ عَلَى النَّاسِ بِكَلَامِهِ ، وَيَتَكَلَّمُ بِمَلٍّ فِيهِ تَفَاصُحًا وَتَعْظِيمًا لِكَلَامِهِ ، « وَالْمُتَفَيِّهَةُ » : أَصْلُهُ مِنَ الْفَهْقِ ، وَهُوَ الْإِمْتِلَاءُ ، وَهُوَ الَّذِي يَمْلَأُ فَمَهُ بِالْكَلَامِ ، وَيَتَوَسَّعُ فِيهِ ، وَيُعْرِبُ بِهِ تَكْبُرًا وَارْتِفَاعًا ، وَإِظْهَارًا لِلْفَضِيلَةِ عَلَى غَيْرِهِ .

وروى الترمذي عن عبد الله بن المبارك رحمه الله في تفسير حُسنِ الخُلُقِ قال : هُوَ طَلَاقُهُ الْوَجْهَ . وبذلُ المعروف ، وَكَفُّ الْأَدَى .

632. Câbir ibni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İyi huylu olanlarınız, içinizde en çok sevdiğim ve kıyamet günü bana en yakın mesafede bulunacak kimselerdir. Güzel sohbet ediyor dedirmek için uzun uzun konuşanlar, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire laf edenler ve bilgiçlik etmek için lugat paralayanlar ise en sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimselerdir.”

Ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Güzel sohbet ediyor dedirmek için uzun uzun konuşanları, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire laf edenleri biliyoruz. Fakat bilgiçlik taslamak için lugat paralayanlar (**mütefeyhik**) dediğiniz kimlerdir? diye sorduklarında:

- “Kibirlenen kimselerdir” cevabını verdi.

Tirmizî, Birr 71

Açıklamalar

Âhirette insanlar, dünyada yaptıklarına veya yapmadıklarına göre mükâfat veya ceza göreceklerdir. Cehennem gibi cennet de farklı derecelerden meydana gelmektedir. Cennetin en değerli mevki, Resûlullah Efendimiz'e en yakın olan yeridir. Peygamberler Sultanı'na komşu olmak şüphesiz şereflerin en büyüğüdür. Hadîs-i şerîfte sözü edilen yakınlık, kıyamet gününde Resûlullah Efendimiz'in şefâatini kazanabilmek için ona yakın mesafede bulunma imkânına da işaret etmektedir. Demek oluyor ki, hem mahşerde, hem cennette Resûl-i Zîşân'ın iltifatını kazanabilmek için iyi huy sahibi olmak şarttır. Zaten ilâhî emir ve yasakların yegâne hedefi, insanı güzel ahlâk sahibi yapmaktır.

Büyük Türk âlimi, tebe-i tâbiîn neslinin ileri gelen muhaddis, zâhid ve fakîhlerinden biri olan **Abdullah İbni Mübârek** hazretleri güzel ahlâkı tarif ederken, onun **güler yüz göstermek, herkese iyilik etmek ve kimseye zarar vermemek** olduğunu söylemiştir. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'e cennet komşusu olabilmek, dolayısıyla şu fânî hayatı en iyi şekilde değerlendirmek için ahlâkımızı güzelleştirmeye çalışmalıyız.

Resûlullah Efendimiz'in en sevmediği huylardan birinin **yapmacık tavırlarla konuşmak** olduğunu bu hadîs-i şerîften öğrenmekteyiz. Tabîî olmayan davranışların, normal insanları rahatsız ettiği mâlumdur. Zevk-i selîmin en incesine sahip olan, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine lutfettiği iç ve dış güzellikler sebebiyle de iyi ve güzeli çok iyi tanıyan Nebî-yi Muhterem Efendimiz, ne güzel konuşuyor dedirmek için yapmacık tavırlarla özene bezene konuşmayı, bilgiçlik taslayarak lugat paralamayı son derece yakışıksız bulmakta, böyle yapan kimselerden nefret etmektedir. Demek oluyor ki, güzel konuşma hastaları, âhîret hayatında Resûlullah Efendimiz'e yakın olma bahtiyarlığından mahrum kalacaklardır.

1740-1742 numaralı hadislerde, güzel konuşuyor dedirmek için özel gayret etmenin kötülüğü tekrar ele alınacak, orada hadisimiz 1742 numarayla bir daha gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel huylu kimseler, âhirette Resûlullah Efendimiz'e komşu olacaklardır.
2. Özentili konuşmak kötü bir huydur.
3. Ne güzel konuşuyor dedirmek için kendini zorlayan kimseleri Peygamber Efendimiz hiç sevmez.
4. Kibirli olmaları sebebiyle yapmacık tavırlarla güzel konuşmaya özenenler, kıyamet gününde Resûlullah Efendimiz'e en uzak mesafede bulunacaklardır.

74- باب الحلم والأناة والرفق

YUMUŞAK HUYLULUK, TEENNÎ, KOLAYLIK

Âyetler

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ [134]

1. “Allah’tan korkan kimseler, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 134

Âyet-i kerîmede öfke yerine gayz kelimesi kullanılmıştır. Öfke, insanın yüzünde veya diğer organlarında elde olmadan beliriveren bir haldir. Öfke gelip geçebilir, ama gayz kalbde kalabilir. Öfkesini yutmak güzel bir davranıştır. Ondan daha önemlisi, öfkenin kalbdeki izlerini de yok etmektir.

İnsan kendisine zarar veren kimseden daha güçlü olduğu, isterse intikamını rahatça alabilecek durumda bulunduğu halde intikam almaktan vazgeçerse, büyük bir sabır göstermiş olur. Kendisini inciten kimseye karşı gönlünde oluşan kini büsbütün silip atabilirse, ancak büyük insanların yapabileceği bir olgunluğa erişmiş olur. Bu olgunluğun karşılığı ise, mükâfatların en üstünü olan Allah sevgisini kazanmaktır.

Bu âyet-i kerîme 622. hadisin baş tarafında daha farklı açılardan ele alınmıştır.

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ [199]

2. “Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve kendini bilmezlere aldırma.” A’râf sûresi (7), 199

Allah Teâlâ bu âyetle Peygamber aleyhisselâm’a en üstün ahlâkı tavsiye etmekte, bunun gereği olarak da insanlara kolaylık göstermesini emretmektedir. İnsanlara zor gelecek şeyleri yaptırmayı Cenâb-ı Hak doğru bulmamaktadır. İşte bu sebeple sevgili Peygamber’inden insanların kusurlarına ve hatalarına bakmamasını, onları hoşgörmesini, onlara zorluk çıkarmamasını istemektedir. Kullarına bir şey emredeceği zaman, yadırgamayacakları davranışları uygun bir üslupla emretmesini tavsiye etmektedir. Halkla ilişkilerin en önemli prensiplerini veren bu âyet-i kerîmeye uyulduğu takdirde, insanlar kendilerinden beklenen şeyleri isteyerek ve severek yapacaklardır.

Bu prensiplerin bir diğeri de, cahil yani kendini bilmez, dolayısıyla Rabbini tanımaz kimselerin bayağı sözlerine, çirkin davranışlarına karşılık vermemektir. Arap edebiyatında cahil kelimesinin ahmak yerinde de kullanıldığını düşünecek olursak, kendini bilmeyen kimselerin çirkin, haksız, saygısız ve terbiyesizce davranışları ahmaklıktan başka nedir ki? Faziletlerin en üstünü; gelmeye gitmek, esirgeyene vermek, haksızlık edeni bağışlamak olduğuna göre, en iyisi cahillere uymamak ve onların seviyesine inmemektir.

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ [34]

وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِي صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا دُوَّ حَظٍّ عَظِيمٍ [35]

3. “İyilikle kötülük aynı değildir. Kötülüğü en iyi bir davranışla önle. O zaman aranızda düşmanlık bulunan kimsenin candan bir dost olduğuna göreceksin. Bu mükemmel davranışı, ancak sabredenler gösterebilir. Bu mertebeye ancak olgunluktan büyük payı olanlar erişebilir.” Fussilet sûresi (41), 34-35

İyilikle kötülük elbette bir değildir. İyi bir davranış, tatlı bir söz insanları birbirine yaklaştırıp kaynaştırır. Kötü bir hareket, kaba bir söz ise insanları birbirine düşman eder. Hatta kendi aralarında mukayese edildiği zaman iyilikler, iyi huylar birbirinin aynı olmadığı gibi, kötülükler ve kötü huylar da birbirinin aynı değildir. Şüphesiz iyiliklerin en güzeli, insanları Allah yoluna davet etmek, kötülüklerin en kötüsü de Allah yoluna

davet eden kimseye karşı çıkıp ona hakaret etmektir. Yaptığı hizmetin kıymeti bilinmeyen, üstelik bir de hakarete uğrayan kimsenin yapacağı en güzel davranış, sabra sığınmak, hatta elinden geliyorsa kötülüğe iyilikle karşı koymaktır. Zira kötülüğe iyilikle karşı koymak, kötülüğe sabretmekten daha üstün bir davranış biçimidir. Cahilce davranışlara kızanlar, kendilerine saldıranlara aynı şekilde karşı koyanlar, görüşlerini benimsetmek istedikleri kimseleri büsbütün kaybederler.

Kötülükleri iyi huylarla önlemek mümkündür. Kızanlara sabrederek, cahilce hareket edenlere yumuşak huylu davranarak, fenalık yapanları affederek kötülüklerle savaşılabılır. Şüphesiz bu üstün mertebeye ancak ruh olgunluğuna sahip kimseler erişebilir.

[43] وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

4. “Kim sabredip bağışlarsa, bu ancak büyüklerin yapabileceği değerli bir davranıştır.”

Şûrâ sûresi (42), 43

Yapılan bir kötülüğe aynıyla cevap vermek, meşrû bir haktır. Böyle davranan kimseler ayıplanamaz. Çünkü gücü yetsin veya yetmesin her insan, şahsına yapılan kötülüğe karşılık vermek ister. Nefis ancak o zaman tatmin olup rahatlar. Aksi halde intikam alamamaktan dolayı huzursuzluk duyar.

Şu da bir gerçektir ki, kendine yapılan fenalığın intikamını almak, hiçbir özelliği olmayan rastgele kimselerin yapabileceği bir hareket tarzıdır. Kötülüklerle göğüs germek, kötülerden intikam almamak ise daha üstün bir davranış biçimidir. Büyük ruhlu insanlar nefislerini yendikleri için kötülüğe cevap vermek yerine kötülerini bağışlamayı tercih ederler. Nitekim Peygamber Efendimiz, nefisini tatmin etmek için kimseden öç almamıştır (Buhârî, Menâkıb 23). Büyük insanlar nefislerinin arzusuna karşı koymaktan ve böylece Allah Teâlâ'yı hoşnut etmekten derin haz duyarlar.

Hadisler

633- وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لأشجع عبد القيس : « إِنَّ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ : الْحِلْمُ وَالْأَنَاءَةُ » رَوَاهُ مُسْلِم .

633. İbni Abbas *radiyallahu anhumâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdülkaysoğullarından Eşecc’e:

“Sende Allah’ın sevdiği iki özellik vardır: Yumuşak huyluluk ve ihtiyatkârlık” buyurdu.

Müslim, İmân 25, 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 149; Tirmizî, Birr 66; İbn; Mâce, Zühd 18

Açıklamalar

Abdülkaysoğulları kabilesi, Bahreyn dolaylarında yaşayan bir Arap kabilesiydi. Bu kabileden Münkız İbni Hibbân ticaret maksadıyla Medine’ye gelmişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz’i tanıyınca müslüman oldu. Efendimiz de ona bir mektup vererek bunu kabilesi halkına götürmesini istedi. Fakat Münkız Resûlullah Efendimiz’in mektubunu kabile halkına vermeye cesaret edemedi. Ama evinde, kimseye farketirmeden namazlarını kılmaya başladı. Karısı onun bu halini babası Eşecc’e haber verdi. Eşec damadı ile görüşerek Hz. Peygamber’in gönderdiği mektubu okudu. Gönlüne İslâm sevgisi düştü ve hemen müslüman oldu. Resûlullah Efendimiz’in mektubunu kabilesine okuyunca onlar da müslüman olmayı arzu ettiler. Bir heyet hazırlayarak Medine’ye göndermeye karar verdiler.

Asıl adı Münzir İbni Âiz veya Abdullah İbni Avf olan Eşecc’in yüzünde bir kılıç veya bıçak yarası izi vardı. Yüzünde bıçak yarası olan kimselere Araplar Eşec derlerdi. Ona da bu sebeple Eşec lakabını vermişlerdi. Mekke fethinden bir müddet önce yola çıkan bu heyet Medine’ye varınca, bir an önce Hz. Peygamber’i görmek, eline ayağına yüz sürmek için Mescid-i Nebvî’ye koştular. Fakat Eşec onlar gibi davranmadı. Devesini bağlayıp en güzel elbisesini çıkardı. Yıkayıp temizlendikten sonra onu giydi ve

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna öyle geldi. Onun bu hâli Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hoşuna gitti.

Eşec'in takdire şâyan ikinci bir hali daha görüldü. Nebiy-yi Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdûlkaysoğullarına:

- “*Kendiniz ve kavminiz adına bana bîat ediyor musunuz?*” diye sorunca herkes:
- Evet, ediyoruz, dediler.

O zaman Eşec söz alarak kendi adlarına bîat edeceklerini, fakat kavimleri adına bu sözü veremeyeceklerini söyledi. Geri dönüp giderken kendileriyle birlikte kavimlerini dine davet edecek bir mürşid gönderilmesini teklif etti. Bu mürşidin davetine uyanların artık kendilerinden olacağını, İslâmiyet'i kabul etmeyenlerle de savaşacaklarını belirtti.

Onun bu sözlerini Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* pek beğendi ve kendisine:

- “*Sende Allah'ın sevdiği iki özellik vardır: Yumuşak huyluluk ve ihtiyatkârlık*” buyurdu. O zaman Eşec:
- Bu özellikler bende eskiden beri mi vardı, yoksa yeni mi ortaya çıktı? diye sordu. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:
- “*Eskiden beri vardı*” buyurunca, Eşec:
- Beni sevdiği iki özellikle yaratan yüce Allah'a hamd ederim, dedi.

Hadîs-i şerîfte, Allah Teâlâ'nın sevdiği belirtilen özelliklerden yumuşak huyluluk diye tercüme ettiğimiz **hilim**, gazap sıfatının zıddı bir huydur. Hilim akıl mânasına da gelmektedir. Hilmin zıddı olan sertlik ve katılık, insanları inciten, korkup nefret etmelerine ve dağılıp gitmelerine yol açan kötü bir huydur. Halîm yani yumuşak başlı bir insan olan Peygamber Efendimiz'in bu huyunu takdir eden Allah Teâlâ, “**Eğer sen katı ve kaba davransaydın, etrafından dağılıp giderlerdi**” [Âl-i İmrân sûresi (3), 159] buyurmuştur.

Şüphesiz hilmin de bir ölçüsü vardır. Halîm olacağım diye zulme boyun eğmek doğru değildir. Halk arasında hilim-i himârî denilen böylesi yumuşaklık, kötü kimselerin kötülük yapma arzusunu ve cesaretini kamçılayacağı için son derece yanlıştır. Yeri gelince haksızlığa baş kaldırmak bir fazilettir. Merhum şâirimiz Mehmed Âkif:

*Yumuşak başlı isem kim dedi uysal koyunum
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum*

derken yumuşak başlı olmakla zillate boyun eğmenin farkına işaret etmiştir. Sertlik göstermek gereken yerde sert, yumuşak huylu olmak gereken yerde mülâyim davranmalı, bu huyların her birini yerli yerinde kullanmalıdır.

Yine Allah Teâlâ'nın hoşnut olduğu belirtilen ikinci özellik ihtiyatkârlık diye tercüme ettiğimiz teennîdir. **Teennî** bir iş yaparken acele etmemek, yapılacak işin önünü sonunu düşünmek demektir. Bu da hilim gibi gazap sıfatının zıddıdır. Hem hilim hem de teennî, sabırlı davranmanın bir sonucudur. İhtiyatlı ve ağır başlı kimseler, bir işi yaparken önünü sonunu düşündükleri için neticede pişmanlık duymazlar. Yeter ki, fırsatı kaçırarak kadar yavaş hareket edilmesin.

Netice olarak diyebiliriz ki, Eşec'in gerek Hz. Peygamber'in huzuruna girmeden önceki davranışı gerek onun huzurunda söylediği tutarlı sözleri kendisinin hilim ve teennî sahibi bir kimse olduğunu göstermiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yumuşak başlılık, insanlarla iyi geçinmeyi sağlayan güzel bir huydur.
2. Teennî dediğimiz ihtiyatkâr davranma, hata etme imkânını en aza indiren, insanı pişmanlığa düşmekten koruyan bir özelliktir.
3. Gurura kapılmayacağı kesin olarak bilinen bir kimseyi yüzüne karşı övmek sakıncalı değildir.

634- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ اللهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرَّفْقَ فِي الأَمْرِ كُلِّهِ » متفقٌ عليه .

634. Âişe *radiyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ kullarına lutufkârdır. Onlara her işte kolaylık gösterilmesine memnun olur.”

Buhârî, İstîtâbe 4, İsti'zân 22, Edeb 35; Müslim, Birr 48, Selâm 10. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 12; İbni Mâce, Edeb 9

636 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

635- وعن أن النبي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « إِنَّ اللهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرَّفْقَ ، وَيُعْطِي عَلَى الرَّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ وَمَا لَا يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ » رواه مسلم .

635. Yine Âişe *radiyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ kullarına lutufkârdır. Onlara kolaylık gösterilmesine memnun olur. Zorluk çıkaranlara ve başkalarına vermediği başarıyı ve sevabı, kolaylık gösterenlere verir.”

Müslim, Birr 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 10; İbni Mâce, Edeb 9

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

636- وعن أن النبي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « إِنَّ الرَّفْقَ لَا يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ ، وَلَا يُنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ » رواه مسلم .

636. Yine Âişe *radiyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Nerede kolaylık varsa, orada güzellik vardır. Kolaylığın bulunmadığı her şey çirkindir.”

Müslim, Birr 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 10

Açıklamalar

Bu üç hadîs-i şerîfte rıfkın değeri belirtilmektedir. **Rıfk**, söylenen sözde, yapılan işte, gösterilen davranış ve tutumda hep insanlara kolay geleni tercih etmek, onlara karşı nâzik ve yumuşak olmak demektir.

Peygamber Efendimiz ilk iki hadiste, Allah Teâlâ'nın, kullarına hep kolaylık gösterdiğini söylemektedir. O'nun her şeyi kullarının işine yarayacak ve hayatı kendilerine kolaylaştıracak tarzda yaratması, öte yandan onlara yapmalarını emrettiği hayır ve ibadetleri de kolayca yapılabilecek tarzda emretmesi bunu göstermektedir. Bütün bunlar Cenâb-ı Hakk'ın kullarını çok sevdiğini ve onlar için hep kolay olanı tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

Birinci hadisimizin söylenmesine sebep olan hoş bir olay vardır. Bir gün Peygamber Efendimiz'in yanına beş on yahudi gelmişti. Bunların sözcüleri, güyâ selâm vermiş olmak için, es-Selâmü aleyküm yani Allah'ın selâmı üzerinize olsun diyecek yerde, es-Sâmü aleyküm yani ölüm üzerinize olsun demişti. Henüz örtünme âyeti gelmediği için orada bulunan ve adamın selâm diye söylediği bedduayı farkedenden Hz. Âişe son derece öfkelenmiş, adama cevap olarak “Sâm, Allah'ın gazabı, lâneti sizin üzerinize olsun” demişti.

Resûl-i Ekrem Efendimiz sevgili eşine dönerek:

- “Âişe, ağır ol! Allah her işte kolaylık ve yumuşaklık gösterilmesine memnun olur” buyurdu. Hz. Âişe:

- Adamın ne söylediğini duymadın mı, yâ Resûlallah? deyince de:

- “Ben de ona ve aleyküm yani ölüm sizin üzerinize olsun dedim ya, canım” buyurdu (Buhârî, Edeb 35, İsti’zân 22; Müslim, Selâm 10-12).

Peygamber Efendimiz’in Hz. Âişe’ye kolaylık göstermeyi, yumuşak davranmayı tavsiye ettiği bir başka olayı daha bilmekteyiz. Bir gün Âişe annemiz hırçın bir deveye binmişti. Hayvanı sakinleştirmek için onu sert bir şekilde ileri geri götürmeye başladı. Nebiy-yi Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem* o zaman Hz. Âişe’ye:

“Yumuşak davran!” buyurdu (Müslim, Birr 79).

Hadîs-i şerîflerden öğrendiğimiz diğer bir husus da, Cenâb-ı Hakk’ın insanlara, birbiriyle olan ilişkilerinde hep kolaylık göstermelerini tavsiye etmesi ve kolaylık gösterenlere, başka hiçbir davranışa vermediği kadar sevap ve mükâfat vereceğini vaad etmesidir. Demek oluyor ki, insan başka türlü kavuşamadığı muradına, kolaylık göstermek suretiyle kolayca ulaşabilecektir.

Üçüncü hadisimizde kolaylık gösterilen her işin güzel olacağı, zorluk çıkarılan her işin de çirkinleşeceği anlatılmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kullarına lutfkârdır. Bu sebeple onların birbirlerine kolaylık göstermesinden, nâzik ve anlayışlı davranmasından dolayı memnun olur.
2. İnsanlara kolaylık ve anlayış göstermek mânasına gelen rıfk, güzel huyların en değerlisidir. Bu sebeple Allah Teâlâ kolaylık gösterenlere, diğer güzel huylulara verdiği kadar daha fazla mükâfat verecektir.
3. Kolaylık gösteren kimseler hem Allah’a hem kullarına güzel görünür. Zorluk çıkaran kimseler de hem Allah’a hem kullarına çirkin görünür.

637- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : **بَالَ أَعْرَابِيٍّ فِي الْمَسْجِدِ ، فَقَامَ النَّاسُ إِلَيْهِ لِيَقْعُوا فِيهِ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : دَعُوهُ وَأَرِيقُوا عَلَى بَوْلِهِ سَجَلًا مِنْ مَاءٍ ، أَوْ ذُتُوبًا مِنْ مَاءٍ ، فَإِنَّمَا بُعِثْتُمْ مُيَسِّرِينَ وَمَ تَبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ** رواه البخاري .

« السَّجَلُ » بفتح السين المهملة وإسكان الجيم : وَهِيَ الدُّلُؤُ الْمُتَلَفَةُ مَاءً ، كَذَلِكَ الدُّتُوبُ.

637. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Bedevînin biri Mescid-i Nebvî’de küçük abdestini bozmuştu. Sahâbîler onu azarlamaya kalkıştı. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Adamı kendi haline bırakın. Abdest bozduğu yere bir kova (veya büyük bir kova) su dökün. Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil.”

Buhârî, Vudû’ 58, Edeb 80. Ayrıca bk. Müslim, Tahâret, 98-100; Ebû Dâvûd, Tahâret 136; Tirmizî, Tahâret 112; İbni Mâce, Tahâret 78

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin muhtelif rivayetleri dikkate alınınca olayın şöyle geliştiği anlaşılıyor:

Adı tam olarak bilinmeyen, yeni müslüman olduğu için de İslâm edebi konularında bilgisi bulunmayan bir bedevî Peygamber Efendimiz’i ziyarette gelmişti. Mescid-i Nebvî’nin bir köşesinde namaz kıldıktan sonra ellerini kaldırıp dua etmeye başladı:

Yâ Rabbî! Bana ve Muhammed’e merhamet et. İkimizden başka kimseye merhamet etme, dedi.

Orada oturmakta olan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bedevînin bu garip duasına güldü. Sonra ona dönerek:

“Allah’ın geniş rahmetini amma da daralttın, yâhu!” dedi.

Peygamber Efendimiz’in yanında biraz oturan bedevî, küçük abdesti gelince Mescid’in bir köşesine giderek abdest bozmaya başladı.

Bedevînin bu hiç beklenmedik davranışı karşısında sahâbîler telâşa kapıldılar. Kimi oturduğu yerden “Yapma, etme!” diye bağırarak, kimi öfkeye kapılıp bedevînin üzerine yürüyerek ona engel olmaya çalıştılar.

Duruma hemen müdâhale eden Resûl-i Ekrem Efendimiz:

“Bırakın, adam işini bitirsin” buyurduktan sonra, bedevînin küçük abdestini yaptığı yere büyük bir kovayla su dökmelerini söyledi. Sonra da ashâb-ı kirâmı “Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil” diyerek yatıştırdı.

Daha sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bedevîyi yanına çağırdı. Ona mescide abdest bozmanın, orayı kirletmenin doğru olmayacağını, bu mübarek yerlerin Allah’ı zikretmek, namaz kılmak ve Kur’an okumak için yapıldığını hatırlattı.

Bedevîler çölde yaşayan, hayatlarını zor şartlar altında sürdüren kimselerdi. Peygamber Efendimiz’in yanında fazla kalamadıkları için de güzel dinimizi ve İslâm âdâbını bilemiyorlardı. Bu sebeple zaman zaman Resûlullah Efendimiz’e karşı da saygıda kusur ediyorlardı.

Şefkat Peygamber’i onların görgüsüzlüklerini, kaba ve katı tavırlarını hiç mesele yapmadı. Bu olayda da gördüğümüz gibi onlara kızıp gönüllerini kırmadığı gibi, ashâbından onlara karşı daha anlayışlı davranmalarını istedi.

Efendimiz’in dini bilmeyen kimselere gösterdiği bu müsâmahe, onun daha çok sevilmesini, öğrettiği esasların daha çok benimsenmesini sağladı. Bu sert ve kaba insanlar, daha sonraları, gözünü budaktan sakınmayan birer İslâm fedâisi oldular.

Burada ayrıca şunu da belirtelim ki, İslâm âlimlerine göre toprağın suyu içmesi, tıpkı elbisenin yıkanıp sıkılarak temizlenmesi gibi kabul edilmiş, bolca su dökülerek yumuşak toprağın temizleneceği sonucuna varılmıştır.

Kolaylık gösterme, zorluk çıkarmama konusu bir sonraki hadiste ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz özellikle cahillere karşı hoşgörülü davranmıştır.
2. Dini bilmeyen kimselerin din kurallarına aykırı davranışları, onları kırmadan, gücendirmeden düzeltilmelidir.
3. İnsanın idrarı pistir. İdrar bulaşan yer topraksa, üzerine su dökülerek temizlenir.
4. Mescidler saygıyla korunacak ve temiz tutulacak ibadet yerleridir.

638- وعن أنس رضي الله عنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « يَسْرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا . وَبَشِّرُوا وَلَا تُنَفِّرُوا » متفقٌ عليه .

638. Enes *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Müjdeleyiniz, ürkütmeyiniz.”

Buhâr, İlim 11, Edeb 80, Cihâd 164; Müslim, Cihâd 6-7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 17

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz ashâbına muhtelif vesilelerle kolaylık göstermelerini, zorluk çıkarmamalarını emreder, insanları ürkütmeyip onlara müjde vermelerini tavsiye ederdi. Meselâ Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile Muâz İbni Cebel'i Yemen'e zekât memuru olarak gönderirken onlara aynı tavsiyede bulunmuştu. Zekâtı toplarken kimseye zorluk çıkarmamalarını, anlayışlı davranmalarını öğütlemiş, almaları gerekenden fazlasını veya kendilerine zekât diye verilenden daha iyisini almamalarını söylemişti. Bunun yanı sıra müslümanlara, yaptıkları ibadetlerden dolayı kazanacakları sevap ve mükâfattan bahsetmelerini, işledikleri günahlar sebebiyle onları Allah'ın rahmetinden ümit kesecek şekilde ürkütmemelerini emretmişti.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu emri, İslâmiyet'le şereflenmiş herkesi muhâtap almaktadır. Bir önceki hadîs-i şerîfte kendilerine “*Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil*” buyurulan bütün müslümanlar, İslâmiyet'in güzelliğini, insan karakterine uygunluğunu, insana derin bir huzur verdiğini, toplum huzurunun da ancak onunla sağlanabileceğini bilmeyen kimselere son derece anlayışlı davranmak zorundadırlar. Zira insan bilmediğinin düşmanıdır. İslâmiyet'i bilmeyenlerin ona şüpheyile bakması, ona karşı soğuk ve ürkek davranması gayet tabiidir. Zira hem İslâm diyarında yaşayanlara hem de İslâm'ı tanımayanlara uzun bir zamandan beri bu güzel din kasıtlı olarak yanlış tanıtılmıştır. Onun barbarlık dini olduğu söylenmiş, insan ruhuna önem vermediği anlatılmış, hatta onun el kol kesmekten başka bir özelliği bulunmadığı propaganda edilmiştir.

Çocukluğundan beri bu iftiraları duyarak yetişmiş, İslâmiyet'i tanıyan, bilen ve onu yaşayan biriyle karşılaşmamış bir kimseye, sen dinimiz aleyhinde konuşuyorsun diye katı ve sert davranmak, İslâm düşmanlarına yardım etmek ve onları propagandalarında haklı çıkarmak olur.

Böyle bir durumda her müslüman, kendisini Peygamber *aleyhisselâm* tarafından İslâmiyet'i öğretmek üzere görevlendirilmiş bir mürşid diye düşünmelidir. Karşımızdaki şuurlu bir İslâm düşmanı değilse, ona kolaylık göstermeli, zorluk çıkarmamalıyız. Onu müjdelemeli, ürkütmemeliyiz. Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimiz'e söylediği şu irşad prensibini unutmamalıyız:

“Sen onlara kaba ve katı yürekli olsaydın, etrafından dağılıp giderlerdi” [Âl-i İmrân sûresi (3), 159].

Hadîs-i şerîfteki dört kelimenin de birbirine yakın ve aynı mânâyı pekiştiren ifadelerden seçilmesi, kolaylık prensibinin zaman zaman gösterilen değil, hayat boyu herkese uygulanan bir ahlâk esası olduğunu ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yoluna davet eden kimseler, en güzel ahlâka sahip olmalıdır.
2. İslâmiyet'i bilmeyenlere yumuşak davranmalı, onlara karşı tatlı dilli olmalı, ürkütüp kaçırmamalıdır.
3. İslâmiyet kolaylık dinidir. Bu sebeple insanlara kolaylık göstermeli, zorluk çıkarmamalıdır.

639- وعن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال : سمعتُ رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : «مَنْ يُجْرِمَ الرَّفَقَ يُجْرِمُ الْخَيْرَ كُلَّهُ» رواه مسلم .

639. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Yumuşak davranamayan kimse, bütün hayırlardan mahrum kalmış sayılır.”

Müslim, Birr 74-76. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 10; Tirmizî, Birr 67; İbni Mâce, Edeb 9

Açıklamalar

Bu hadis Ebû'd-Derdâ *radıyallahu anh* tarafından farklı bir ifadeyle rivayet edilmiştir. Buna göre Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

“Kime yumuşaklıktan bir nasip verilmişse, ona hayırdan da bir nasip verilmiştir. Kendisine yumuşaklıktan bir nasip verilmeyen kimseye de hayırdan bir hisse verilmemiş demektir.”

Aynı hadisi Hz. Âişe de rivayet etmiştir. Onun rivayetinde yumuşak huylu olan kimseye hem dünyanın hem de âhiretin hayrı verildiği, yumuşak huylu olmayan kimsenin de hem dünyanın hem âhiretin hayrından mahrum kaldığı belirtilmektedir (Begavî, *Şerhü's-sünne*, XIII, 74, nr. 3491; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 159).

Demekki yumuşak başlılık Allah'ın bir lutfudur. Bir kimsenin tabiatında yumuşaklık yoksa, insanlara iyi davranmak elinden gelmiyorsa, herkese katı, kaba ve kırıcı davranıyorsa, o kimse bütün iyiliklerden ve güzelliklerden mahrum kalmıştır.

Yumuşak huyluluk konusu özellikle 633-636. hadislerde açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlara karşı anlayışlı davranan, onlarla iyi geçinen kimse bütün hayırları elde etmiş demektir.
2. Geçimsiz, kaba ve kırıcı kimseler de bütün hayırlardan mahrum kalmış sayılır.

640- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : **أَوْصِنِي** قَالَ : « **لَا تَغْضَبْ** » **فَرَدَّدَ مِرَارًا** ، قَالَ : « **لَا تَغْضَبْ** » رواه البخاري .

640. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Bana öğüt ver, dedi. O da:

- “**Kızma!**” buyurdu.

O zât isteğini birkaç defa tekrarladı.

Resûl-i Ekrem de her defasında “**Kızma!**” buyurdu.

Buhârî, Edeb 76. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 73

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'den öğüt isteyen sahâbînin Cârîye İbni Kudâme veya Abdullah İbni Ömer yahut Ebû'd-Derdâ olduğu, hatta bu sahâbînin verilecek öğüdü aklında tutabilmek için onun kısa olmasını istediği rivayet edilmektedir.

46 numaralı hadiste gördüğümüz, 648 numaralı hadiste tekrar göreceğimiz üzere Resûl-i Ekrem Efendimiz, kızdığı zaman öfkesini tutabilen kimsenin **gerçek kahraman** olduğunu söylemiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in irşadını iyi anlamış olan Abdullah İbni Mübârek hazretlerine, güzel ahlâkı bir cümle ile anlat, demişlerdi. O da güzel ahlâkın öfkelenmemekten ibaret olduğunu söyledi.

Öfkelenmemek için öfkeyi doğuran sebeplerden uzak durmalıdır. Öfkenin büsbütün yok edilmesi mümkün değildir. Zira bu duygu insanla birlikte yaratılmıştır. Üstelik dini, namusu, vatani korumak gerektiğinde gazap duygusuna ihtiyaç duyulacağı için bu duygunun tamamen yok edilmesi doğru da değildir. Bir çobanın sürüsünü yırtıcı hayvanlardan korumak için köpek beslemesi herkes tarafından nasıl tabii görülürse, öfke de ancak kutsî ve mânevî değerlerin korunması halinde hoş görülebilir.

Öfke, hiddet, hışım gibi kelimelerle anlatmaya çalıştığımız gazap, meşrû bir sebebe dayanmadığı sürece en kötü huylardan biridir. Zira insan öfkelenildiği zaman şeytanın avucuna düşmüş olur. Şeytan o kimseyi, çocuğun topacı döndürdüğü gibi fırıl fırıl döndürür ve ona her kötülüğü yaptırabilir. Öfkesini yenemeyen ve şehvetine hâkim olamayan kimselerin zilzurna sarhoştan farkı yoktur. Şeytan onlarla dilediği gibi oynar. İnsan

öfkesine hâkim olduğu zaman, kendisini kızıp bağırmaya teşvik eden şeytanı yenmiş, böylece şahsiyetini küçülmekten korumuş olur.

46-49. hadislerin açıklanmasında gazap konusu ele alınmıştı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz herkese, en fazla muhtaç olduğu şeyi tavsiye ederdi. Burada kendisinden öğüt isteyen sahâbîsinin en zayıf tarafı, herhalde fazla öfkelenmesiydi.

2. Öfke insanın değerini düşüren, ayrıca karşısındakinin gönlünü kıran kötü bir huydur. Bu sebeple herkes öfkelerini tutmaya çalışmalıdır.

641- وعن أبي يعلى شَدَّاد بن أَوْسٍ رضي الله عنه ، عن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ ، فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَةَ وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ وَلْيُرِخْ ذَبِيحَتَهُ » رواه مسلم .

641. Ebû Ya'lâ Şeddâd ibni Evs *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ her varlığa iyi davranılmasını emretmiştir. Öyleyse canlı bir varlığı öldürmeniz gerektiğinde, bu işi can yakmayacak şekilde yapın. Bir hayvanı boğazlayacağınız zaman, ona eziyet vermeyecek güzel bir şekilde kesin. Bu işi yapacak olan kimse bıçağını iyice bilesin, hayvana acı çekirtmesin.”

Müslim, Sayd 57. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edâhî 11; Tirmizî, Diyât 14; Nesâî, Dahâyâ 22, 26, 27; İbni Mâce, Zebâih 3.

Açıklamalar

Allah Teâlâ kullarının, sadece birbirlerine değil, yarattığı bütün varlıklara iyi davranmalarını, herkese ve her şeye iyilik etmelerini emretmektedir. Rahmân ve Rahîm olan Cenâb-ı Hak, kullarına beslediği sevgi ve şefkat dolayısıyla, sevgili Peygamberini **“âlemlere rahmet olarak”** gönderdiğini söylemiştir [Enbiyâ sûresi (21), 107]. Âlemlere rahmet olan bir peygamberin ümmetine yakışan da, peygamberlerinin bu en belirgin özelliğini ruhlarına sindirmek, her varlığa tıpkı onun gibi şefkat ve merhametle bakmaktır.

İslâm dininde işlenen suça göre çeşitli cezalar verilir. Bu cezalar uygulanırken, suçluya en az acı veren usûl ve yöntemler tatbik edilir.

Yaşayan her varlığa karşı insanın beslemesi gereken iyilik duygusu, hayvanları boğazlarken bile kendini gösterecektir. Meselâ kurbanlık hayvan kesim yerine götürülürken itilip kakılmayacak, kesilmeden önce su verilecek, yere yatırılırken hırpalanmayacak, kesilen hayvan diğer hayvanlara gösterilmeyecek, kesimde kullanılacak bıçak gayet keskin olacak, bıçak hayvanın yanında bilenmeyecek ve ona gösterilmeden boğazına hızlıca sürülecek, kesim işi bittikten sonra hemen yüzmeye başlamayıp derisi soğuyana kadar beklenecek. Böyle yapılmadığı takdirde Peygamber Efendimiz'in tavsiyesine uyulmamış olur.

Peygamber Efendimiz koyun kesen bir adam görmüştü. Adam koyunu yere yatırdıktan sonra bıçağını bilemeye çalışıyordu. Adamın bu katı ve duygusuz davranışına kızan Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“Hayvanı iki defa mı öldürmek istiyorsun? Onu yere yatırmadan bıçağını bilesen olmaz mıydı?” diye çıktı (Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 231, 233)

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu tavsiyesi, insanlara zarar veren haşereleri bile can yakmadan, âni bir şekilde öldürecek yöntemleri bulmayı gerekli kılar.

Sert ve haşin bir adam Hârûnürreşîd'e gelerek:

- Ey Mü'minlerin Emîri! Eğer dayanabilirseniz size nasihat etmek istiyorum. Fakat sözlerim biraz acı olacak, kusura bakma, demişti.

Hârûnürreşîd bu sert tabiatlı adama söz vermeden önce, nasihatlerin bile kalb kırmayacak uygun bir üslûpla yapılması gerektiğini şöyle hatırlattı:

- Eğer sözünü yumuşak bir edâ ile söylersen, seni dinlerim. Yoksa nasihatın nasıl yapılması gerektiğini sana acı bir şekilde öğretilirim. Zira sen Hz. Mûsâ'dan büyük, ben de Firavun'dan kötü değilim. Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Mûsâ ile kardeşi Hz. Hârûn'u Firavun'a gönderirken: **“Ona yumuşak söz söyleyin!”** dediğini bilmiyor musun?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan yaptığı her işi yumuşak bir tarzda yapmalıdır.
2. Hayvanları boğazlarken veya haşereleri öldürürken bile canlarını yakmamaya çalışmalıdır.

642- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : مَا خَيْرَ رَسُولٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَطُّ إِلَّا أَحَدٌ أَيْسَرُهُمَا ، مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا ، فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ . وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِنَفْسِهِ فِي شَيْءٍ قَطُّ ، إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ ، فَيَنْتَقِمَ لِلَّهِ تَعَالَى . متفقٌ عليه.

642. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların en kolayını seçerdi. Yapılacak şey günah ise, ondan en uzak duran kendisi olurdu. Allah'ın yasakları çiğnenmediği sürece şahsı adına hiçbir şeyden dolayı intikam almamış; Allah'ın yaşağı çiğnenmişse, onun cezasını mutlaka vermiştir.

Buhârî, Menâkıb 23, Edeb 80, Hudûd 10; Müslim, Fezâil 77, 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 4

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in etrafına karşı ne kadar yumuşak huylu ve merhametli olduğunu gösteren bu tesbit, bir müslümanın hayat görüşünü belirlemektedir.

İnsan şu âlemde iki varlık ile karşı karşıyadır. Bunlardan biri ve birincisi Allah Teâlâ, diğeri de O'nun yarattıklarıdır.

Bu dünyaya Allah'ı bilmek ve O'na kulluk etmek üzere gelen insan, Rabbini tanıyacak, O'nun buyruklarını yapacak, yasaklarından kaçacaktır. Bu onun en önemli görevidir.

İkinci görevi de beraber yaşadığı insanlara karşıdır. İnsanlarla iyi geçinecek, onları gücendirip kırmayacak, ama onlarla yaptığı işlerde Allah'ın bir yasağını çiğneme söz konusu olduğu zaman bundan şiddetle kaçınacaktır.

Bu yaşama biçimini bize Peygamber Efendimiz öğretmiştir. Cenâb-ı Hak ona **“Allah size kolaylık diler, güçlük dilemez”** [Bakara sûresi (2), 185] buyurduğu için o da insanlarla olan işlerinde biri zor, diğeri kolay iki hareket tarzı ile karşı karşıya bulunduğu zaman, insanlara kolay geleni tercih etmiştir. Şayet bu iki hareket tarzından biri günah ise, onu yapmaktan ve yaptırmaktan şiddetle kaçınmış, günah olmayan iş ne kadar zor ve zahmetli de olsa onun yapılmasını istemiştir. Hadisimizdeki “Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların en kolayını seçerdi” ifadesindeki iki şeyi, açıkladığımız gibi, insanlarla olan münasebetleri ve dünya işleri açısından değerlendirmek gerekir. Yoksa Allah Teâlâ Resûlü'nü biri günah, diğeri günah olmayan iki şeyden birini seçme konusunda hiçbir zaman serbest bırakmamıştır. Serbest bırakma durumu, yapılması câiz olan iki iş arasında söz konusu olabilir.

Öte yandan Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şahsı adına kimseden intikam almamıştır. Kendisine bağırın, ağır sözler söyleyen, elbisesini şiddetle çekip canını yakan görgüsüz ve bilgisiz bedevileri azarlamamış, yaptıklarının aynıyla karşılık verme hakkı bulunduğu halde onlara kötü davranmamıştır. Öldürülmesine izin verdiği kimselere gelince, onlar azılı birer İslâm düşmanı oldukları için ortadan kaldırılmalarını uygun görmüştür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz son derece yumuşak huylu olduğu için insanlara kolay gelen şeyleri tavsiye ederdi.
2. Resûl-i Ekrem Efendimiz kimseden şahsı adına intikam almaz, kendine kötü davrananların kusurunu görmezden gelirdi.
3. Bununla beraber günah olan şeylerden şiddetle kaçınır, bu hareketlerin yapılmasına izin vermezdi. Allah'a karşı gelenleri bağışlamaz, onları hemen cezalandırırdı.

643- وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَلَا أَخْبَرُكُمْ بِمَنْ يَحْزُمُ عَلَى النَّارِ أَوْ بِمَنْ تَحْزُمُ عَلَيْهِ النَّارُ ؟ تَحْزُمُ عَلَى كُلِّ قَرِيبٍ هَيِّنٍ لِّئِنْ سَهِّلَ ».

رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

643. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cehenneme kimin girmeyeceğini veya cehennemin kimi yakmayacağını size haber vereyim mi? Cana yakın olan, herkesle iyi geçinen, yumuşak başlı olup insanlara kolaylık gösteren kimseleri cehennem yakmaz.”
Tirmizî, Kıyâmet 45

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf iyi insanın belli başlı özelliklerini ihtiva etmektedir. Demekki cana yakın, insanlarla kolayca anlaşabilen, hoşsohbet kimseler iyi insanlardır.

Herkesle iyi geçinen, dolayısıyla başkaları da kendisiyle iyi geçinen, güler yüzlü, tatlı dilli insanlar makbul kimselerdir.

Yumuşak başlı ve uysal olanlar da Allah Teâlâ'nın beğendiği şahıslardır.

İnsanlarla olan işlerinde onlara kolaylık gösteren, alırken, satarken, borcunu öderken zorluk çıkarmayanlar iyi huylu insanlardır.

Bir kul, dünyada Allah'ın rızâsını kazanmaya, âhirette O'nun azâbından korunmaya çalışmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm'deki en özlü dualardan birini, namazımızın hemen her rek'atında tekrarlar ve **“Ey Rabbimiz, bize dünyada da iyilik, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azâbından koru”** [Bakara sûresi (2), 201] deriz. Demekki cehennem azâbından korunabilmek için cana yakın, herkesle iyi geçinen, yumuşak başlı ve insanlarla bitecek işlerinde onlara kolaylık gösteren bir kimse olmak gerekiyor.

İyi huylu bir insan olabilmek için bir yandan Peygamber Efendimiz'in duasıyla *“Allahım beni güzel yarattığın gibi huyumu da güzelleştir”* diye niyâz edelim, diğer yandan da iyi huylu, yumuşak başlı ve insanlara karşı anlayışlı olmaya gayret edelim.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi huy, insanı cehennemden kurtaracak değerli bir sermayedir.

2. Mükemmel imana sahip olmanın ölçüsü, iyi huylu, yumuşak başlı olmaktır.

HATALARI BAĞIŞLAMAK VE CÂHİLLERE UYMAMAK

Âyetler

[199] خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

1. “Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve kendini bilmezle aldırma.”

A'râf sûresi (7), 199

Allah Teâlâ kullarına zor gelecek şeyleri onlara yaptırmayı doğru bulmadığı için Peygamber *aleyhisselâm*'a bu âyetle üç şeyi emretmektedir:

Bunlardan biri, insanlarla olan ilişkilerinde onların **kusurunu bağışlamayı** âdet edinmesidir. İşte bu sebeple sevgili Peygamberinden insanların kusurlarına ve hatalarına bakmamasını, onları hoşgörmesini, onlara zorluk çıkarmamasını istemektedir.

İkincisi, insanlara aklın ve dinin uygun gördüğü ve kimsenin yadırgamayacağı davranışları emretmesi, emredeceği zaman da **uygun bir üslup** kullanmasıdır. O takdirde insanlar kendilerinden beklenen şeyleri isteyerek ve severek yapacaklardır.

Üçüncüsü de kendini bilmez, dolayısıyla Rabbini tanımaz kimselerin bayağı sözlerine, **çirkin davranışlarına karşılık vermemesi**, onlara aldırmasıdır.

358 numaralı hadiste okuduğumuz üzere, Peygamber Efendimiz'e karşı kaba saba davranışlarıyla tanınan bedevî Uyeyne İbni Hısn bir gün yeğeni Hürri İbni Kays'ın yanına gitmişti. Hürri, Hz. Ömer'in değer verdiği ve görüşlerini aldığı bir âlimdi. Uyeyne ona:

- Yeğenim! Halifenin yanında yüksek değerin var. İznini alsan da kendisini ziyaret etsem, dedi. O da:
- Peki, amca, diyerek Hz. Ömer'den izin aldı. Uyeyne huzura girdiğinde Halife'ye hitaben:
- Ey Ömer, bize ne bol dünyalık verirsin ne de aramızda adaletle hükmedersin! deyince, Hz. Ömer pek öfkelenildi ve adamın üzerine yürüdü.

Hürri İbni Kays hemen araya girerek:

- Ey Mü'minlerin Emîri! Allah Teâlâ Peygamber'ine “**Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve kendini bilmezle aldırma**” buyuruyor. Uyeyne de o cahillerdendir diyerek yukarıdaki âyet-i kerîmeyi okudu.

Râvilerin naklettiğine göre o heybetli halife, olduğu yere çakılmış gibi dikildi ve bir adım ileri gitmedi.

Faziletlerin en üstünü, gelmeyene gitmek, esirgeyene vermek, haksızlık edeni bağışlamak olduğuna göre, câhillere uymamak ve onların seviyesine inmemek en iyi davranıştır.

[85] وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَأَتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ

2. “Şimdilik onları bağışla, kendilerine güzel davran.”

Hicr sûresi (15), 85

Aşağıdaki âyetle birlikte açıklanacaktır.

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ [22]

3. “Onları bağışlasınlar, kusurlarına bakmasınlar. Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz?” Nûr sûresi (24), 22

İnsan şahsına karşı işlenen hataları affetmek istemez. Zira her şeyden önce nefis buna karşı çıkar ve suçluyu bağışlamayı bir gurur meselesi yapar. İşte bundan dolayı suç bağışlamak dinimizde büyük bir fazilet sayılmıştır. Hz. Ebû Bekir'in birçok konuda olduğu gibi bu konuda da örnek bir davranış bulunmaktadır:

İslâm tarihinde İfk hâdisesi diye anılan bir olay vardır. Peygamber Efendimiz bir gazveye giderken yanına hanımlarından Hz. Âişe'yi almıştı. Seferden dönerken Hz. Âişe ihtiyacını gidermek için İslâm askerlerinin

bulunduğu yerden uzaklaşmış, bu esnada kaybettiği gerdanlığını aramaya çalışırken zaman kaybetmiş, onu hevdecinde zanneden müslümanlar da yola çıkmıştı. Hz. Âişe dinlenme yerine geldiği zaman müslümanların gittiğini görerek orada beklemeye başlamış, ordunun artçı kuvvetlerinden olan bir sahâbî Hz. Âişe’yi devesine bindirerek Peygamber Efendimiz’in yanına getirmişti.

Ne yazık ki bu olay dedi koduya yol açmıştı. Bazı münafıklar bu olayı Hz. Âişe’nin aleyhinde kullanmışlar, çıkardıkları dedikodu ile hem Mü’minlerin Annesi’ni hem onun ailesini ve hem de Resûlullah Efendimiz’i üzmüşlerdi. Fakat Allah Teâlâ gönderdiği âyetlerle Hz. Âişe’ye iftira edildiğini belirterek onu temize çıkarmış, Peygamber *aleyhisselâm* da iftiracılara cezalarını vermişti. Ceza gören bu iftiracılardan biri de Hz. Ebû Bekir’in küçük yaşta himâyesine alıp büyüttüğü akrabası Mistah İbni Üsâse idi. Bedir Gazvesi’nde de bulunmuş olan Mistah’ın bu davranışı Hz. Ebû Bekir’i çok üzmüş ve **ona bir daha yardım etmeyeceğine** dair yemin etmişti.

İşte o zaman yukarıdaki âyet nâzil oldu. Âyette Allah Teâlâ fazilet ve servet sahibi kimselere, yakınlarına ve yoksullara bir şey vermemek üzere yemin etmemelerini tavsiye ediyor, **“Onları bağışlasınlar, kusurlarına bakmasınlar. Allah’ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz?”** buyuruyordu. Hz. Ebû Bekir âyet-i kerîmeyi duyar duymaz:

Evet Rabbimiz, vallahi bizi bağışlamayı arzu ederiz, dedi ve eskiden olduğu gibi Mistah’a yardıma devam etti.

Cenâb-ı Mevlâ bizlere de Hz. Ebû Bekir’in teslimiyetini nasip eylesin. Âmîn.

[134] الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

4. “İnsanları bağışlarlar. Allah iyilik edenleri sever.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 134

Yukarıdaki âyetlerde hata ve kusur işleyenleri bağışlama tavsiye edilmektedir. Allah’ın rızâsını ve sevgisini kazanmak düşüncesiyle kusur işleyeni bağışlamak büyük bir fazilettir. Kabalıklara tahammül etmek, hataları hoşgörmek üstün ahlâk sahiplerinin yapabileceği bir büyüklüktür.

622 numaralı hadisten hemen önce, “Güzel Ahlâk” bahsinin girişinde bu âyet-i kerîme açıklanmış ve Hz. Hasan’ın öfkeyi yutup suç bağışlama konusundaki güzel davranışı zikredilmişti. Konumuzla pek ilgili olan o güzel kıssa burada tekrar hatırlanmalıdır.

Şunu tekrar belirtelim ki, **affetmek ve bağışlamak şahsa karşı işlenen suçlarda söz konusudur**. Yapılan suç toplumu ilgilendiriyorsa, o zaman bağışlamaktan çok âdil davranmak, doğruyu yanlışı ortaya koymak gerekir. Zira **topluma karşı işlenen suçları bağışlamak kimsenin yetkisinde değildir**. Böyle bir suçlu bağışlanacak olursa, daha büyük haksızlıkların yapılmasına göz yumulmuş olur.

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ [43]

5. “Kim sabredip bağışlarsa, bu ancak büyüklerin yapabileceği değerli bir davranıştır.”

Şûrâ sûresi (42), 43

Yapılan bir kötülüğe aynıyla cevap vermek meşrû bir haktır. Bu hakkı insana Allah Teâlâ verdiği için hasmından hakkını alan kimse ayıplanamaz.

Meseleye bir başka açıdan bakmak da mümkündür. Şahsına yapılan fenalığın intikamını almak meşrû bir hak olmakla beraber, bu, hiçbir özelliği olmayan rastgele kimselerin yapabileceği bir hareket tarzıdır. Kötülüklerle göğüs germek, kötülerden intikam almamak daha üstün bir davranış biçimidir. Yüce ruhlu insanlar nefislerini yendikleri için kötülüğe cevap vermek yerine kötülerini bağışlamayı tercih ederler. Nitekim Peygamber Efendimiz, nefsini tatmin etmek için kimseden öç almamıştır (Buhârî, Menâkıb 23). Büyük insanlar nefislerinin arzusuna karşı koymaktan ve böylece Allah Teâlâ’yı hoşnut etmekten derin haz duyarlar.

Hadisler

644- وعن عائشة رضي الله عنها أنها قالت للنبي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : هل أتى عليك يومٌ كان أشدَّ من يوم أُحُدٍ ؟ قال : « لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكَ ، وَكَانَ أَشَدُّ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَةِ ، إِذْ عَرَضْتُ نَفْسِي عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَالِيلِ ابْنِ عَبْدِ كُلال ، فَلَمْ يُجِبْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ ، فَأَنْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وَجْهِي ، فَلَمْ أَسْتَفِقْ إِلَّا وَأَنَا بِقَرْنِ الثَّعَالِبِ ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي ، فَإِذَا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظْلَمَتْنِي ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا فِيهَا جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَام ، فَنَادَانِي فَقَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ ، وَمَا رَدُّوا عَلَيْكَ ، وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلَكُ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ فَنَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ ، فَسَلَّمَ عَلَيَّ ثُمَّ قَالَ : يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ ، وَأَنَا مَلَكُ الْجِبَالِ ، وَقَدْ بَعَثَنِي رَبِّي إِلَيْكَ لِتَأْمُرَنِي بِأَمْرِكَ ، فَمَا شِئْتَ : إِنْ شِئْتَ : أَطَبَّقْتُ عَلَيْهِمُ الْأَخْشَبِينَ » فقال النبي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً » متفقٌ عليه .

« الْأَخْشَبَان » : الجبلان المحيطان بمكة .. وَالْأَخْشَبُ : هو الجبل الغليظ .

644. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre bir gün Peygamber aleyhisselâm'a:

- Uhud Gazvesi'nin yapıldığı günden daha zor bir gün yaşadın mı? diye sordu.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdi:

- “Evet, senin kavminden çok kötülük gördüm. Bu kötülüklerin en fenası, onların bana Akabe günü yaptığıdır. Tâifli Abdükülâl'in oğlu İbni Abdüyâlîl'e sığınmak istemiştım de beni kabul etmemişti. Ben de geri dönmüş derin kederler içinde yürüyüp gidiyordum. Karnüsseâlib'e varıncaya kadar kendime gelemedim. Orada başımı kaldırıp baktığımda, bir bulutun beni gölgelediğini gördüm. Dikkatlice bakınca, bulutun içinde Cebrâil aleyhisselâm'ı farkettim. Cebrâil bana seslenerek:

- Allah Teâlâ kavminin sana ne söylediğini ve seni himâye etmeyi nasıl reddettiğini duymuştur. Onlara dilediğini yapması için de sana Dağlar Meleği'ni göndermiştir, dedi.

Bunun üzerine Dağlar Meleği bana seslenerek selâm verdi. Sonra da:

- Ey Muhammed! Kavminin sana ne dediğini Cenâb-ı Hak işitti. Ben Dağlar Meleği'yim. Ne emredersen yapmam için Allah Teâlâ beni sana gönderdi. Ne yapmamı istiyorsun? Eğer dilersen şu iki dağı onların başına geçireyim, dedi. O zaman:

- Hayır, ben Cenâb-ı Hakk'ın onların soylarından sadece Allah'a ibadet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim, dedim.”

Buhârî, Bed'ü'l-halk 7; Müslim, Cihâd 111

Açıklamalar

Uhud Gazvesi'nde Resûl-i Ekrem Efendimiz büyük sıkıntılar atlatmıştı. Mekkeli müşrikler Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına kadar yaklaşmışlar, bazı mü'minler kendilerini onun uğrunda fedâ etmeyi göze alarak vücutlarını ona siper etmişlerdi. Buna rağmen atılan bir ok Resûl-i Zîşân'ın mübarek yüzüne isabet edince yüzü kanamış ve inci dişlerinden biri kırılmıştı. İşte Hz. Âişe annemiz bu dehşetli günü hatırlatarak ondan daha çetin bir gün yaşayıp yaşamadığını sormuştu.

Peygamber aleyhisselâm, bu soruya cevaben Tâiflilerden gördüğü kötü davranışın kendisine Uhud gününü unutturduğunu söylemektedir. İslâm tarihinde Tâif seferi veya Tâif yolculuğu diye anılan bu olay, Efendimiz'in peygamberliğinin onuncu yılı Şevvâl ayında meydana gelmiş gerçekten pek hazin bir hâdisedir.

Resûlullah Efendimiz vefalı ve sevgili hayat arkadaşı, teselli kaynağı Hz. Hatice'yi kaybettikten bir müddet sonra, kendisini müşriklere karşı koruyan amcası Ebû Tâlib'i de yitirmişti. Müslümanlar arasında keder yılı diye anılan bu tarihten itibaren Mekkeli kâfirlerin hakaret ve azgınlıkları daha da artmış, ashâb-ı

kirâma yaptıkları işkenceler çoğalmıştı. Mekke’de kendisini koruyacak kimse kalmayınca, Resûl-i Ekrem Efendimiz Tâif’e gitmeyi, İslâmiyet’i onlara anlatmayı düşündü. Tâif’in ileri gelenlerinden bazılarının müslüman olması halinde orada yeni bir sığınak bulabilecekti. Evlatlığı Zeyd İbni Hârîse’yi yanına alarak Tâif’e gitti. On gün boyunca onlara İslâmiyet’i anlattı. Arap yarımadasının en nüfuzlu adamı diye bildiği İbni Abdüvâl kendisini reddedince, İslâmiyet’in geleceği ve müslümanlar adına pek üzüldü.

Kabilelerini aydınlatmaya çalışan Resûl-i Ekrem’i reddetmekle kalmayan Tâifliler, bazı basit kimseleri onun peşine taktılar. Tâif’teki Akabe mevkiinde Peygamberler Sultanı’nı taşılaya taşılaya topraklarından çıkardılar. Attıkları taşlarla mübarek ayaklarını yaralayıp kanattılar.

İşte o zaman Resûlullah Efendimiz derin bir üzüntüye kapıldı. Sadece vücudu değil gönlü de yaralıydı. Kendisine kim destek verecek, müslümanlara kim arka çıkacaktı. Gönlünü kanatan ağır düşünceler, nereye gittiğini düşünmeye fırsat vermedi. Yürüdü gitti. Mekke ile Tâif arasında bulunan Karnüsseâlib denilen yere gelince başını kaldırıp gökyüzüne baktı; kendisini gölgeleyen bulutun içinde Cebrâil *aleyhisselâm*’ı gördü ve dağlara hükmeden melekle tanıştı.

Meleğin teklifi yürek soğutucu idi. Eğer dilerse iki dağı onların başına geçirecek, hepsini mahvedecekti. Gönlü yaralı, ama kalbi şefkatle dolu olan Resûlullah Efendimiz bu teklifi kabul etmedi. Zira onun dâvası nefsinin tatmin etmek, kendine kötülük yapanlara ıstırap çektirerek rahatlamak değildi. Onun gayesi insanları doğru yola iletmek, hem dünyada hem de âhirette mutlu olmalarını sağlamak ve daha önemlisi Allah’ı bilen ve O’na boyun eğen insanların sayısını çoğaltmaktır. İşte bu sebeple Dağlar Meleği’nin teklifine:

Hayır, onlar Allah’ı inkâr ve O’nun Peygamberi’ne hakaret ettikleri için bunu haketmiş olsalar bile, bu şekilde cezalandırılmalarını istemem. Cenâb-ı Hakk’ın onların soylarından sadece Allah’a ibadet edecek ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim, diye cevap verdi.

Böylece o, câhillerin ve kendini bilmez kimselerin kabalıklarına, hakaretlerine aynıyla cevap vermek yerine, onları bağışlamanın, kusurlarını görmezden gelmenin daha asil bir davranış olduğunu ortaya koydu.

Resûlullah Efendimiz’in bu asil temennisinin sonuçları hicretin dokuzuncu yılında görülmeye başlandı. Müslümanlığa karşı uzun zaman direnen Tâifliler, Arabistan yarımadasında İslâmiyet’in hızla yayıldığını görünce daha fazla dayanamadılar. Hicretin dokuzuncu yılında, Peygamber Efendimiz’i himayesine almayan o adamın başkanlığında Medine’ye bir heyet gönderdiler. Allah’ın Resûlü onları Mescid-i Nebvî’nin kenarına kurdurduğu çadırlarda ağırladı. Kendilerine çok iyi davrandı.

Tâifliler İslâmiyet’i kabul etmek için bazı şartlar ileri sürdüler. Bizi namazdan muaf tut; zina, şarap ve fâizi yasaklama; Lât adlı putumuza üç yıl daha tapalım, dediler. İsteklerinin kabul edilmesi için günlerce beklediler. Bu konularda zerre kadar tâviz verilmediğini görünce müslümanlığı kabul ettiler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz’in şefkatinin büyüklüğü, sabrının ve affının genişliği bu hadîs-i şerîfte bütün açıklığı ile görülmektedir.
2. İnsanlardan bir fenalık gören kimse Peygamber Efendimiz’in bu halini hatırlamalı, câhillere uymamalı, mümkün olduğu kadar onlardan intikam almamalıdır.
3. Gelecekte hiçbir zaman ümit kesmemeli, kanın kırmızı rengine bakıp gülün kırmızı rengini düşünmelidir.

645- وعنہا قالت : ما ضربَ رسولَ اللہ صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَسَلَّم شَيْئاً قَطُّ بِیَدِہِ ، ولا امراً ولا خادِماً ، إلاَّ اَنْ يُجَاهِدَ فی سَبیلِ اللہِ ، وما نيلَ مِنْهُ شَیْءٌ قَطُّ فَيَنْتَقِمَ مِنْ صَاحِبِہِ إلاَّ اَنْ يُتَّهَكَ شَیْءٌ مِنْ مَحَارِمِ اللہِ تَعَالٰی : فَيَنْتَقِمَ لِلہِ تَعَالٰی . رواہ مسلم .

645. Yine Âişe *radiyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Allah yolunda savaşma hali dışında, ne bir kadına ne bir hizmetçiye, kısacası hiçbir kimseye eliyle vurmadı. Kendisine fenalık yapan kimseden intikam almaya kalkmadı. Yalnız Allah'ın yasak ettiği şeyler çiğnenince, o yasağı çiğneyenden Allah adına intikam alırdı.

Müslim, Fezâil 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 4; İbni Mâce, Nikâh 51

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz insana büyük değer verirdi. Bir kimsenin şerefini zedeleyecek, onurunu kıracak söz söylemez, kimseyi eliyle cezalandırmazdı.

Hiz. Âişe annemiz onun kadın ve hizmetçiyi dövmediğini özellikle belirtmektedir. Çünkü o devirde kadına ve hizmetçiye kimse insan gözüyle bakmazdı. Öyle olduğu içindir ki, Mekke müşrikler, İslâmiyet'i kabul eden kölelerine her türlü fenalığı yaparlardı, hatta canları isteyince onları vurup öldürürler, buna rağmen kendilerinden hiç kimse hesap sormazdı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu insanlık dışı uygulamayı hiç tasvip etmedi. İnsanın eşine ve hizmetçisine nasıl davranması gerektiğini güzel davranışıyla ortaya koydu. Eşlerini ve hizmetçilerini hiç dövmedi; onlara eliyle hiç vurmadı. Eşini döven kimselerin iyi insanlar olmadığını söyledi.

642 numaralı hadiste de gördüğümüz üzere Resûlullah Efendimiz şahsına yapılan haksızlıkların intikamını almadı. Kendine bağırıp çağıran, hırkasını şiddetle çekecek kadar kabalık yapan kimselere ne kırıcı bir söz söyledi ne de onların yaptığına karşılık verdi. Ama bir kimse Allah'ın koyduğu yasaklardan birini çiğnemişse, kim olduğuna bakmadan ve onu affetme yoluna gitmeden derhal cezalandırdı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz hiçbir kadını ve hizmetçiyi dövmedi.
2. Şahsına yapılan fenalıkların intikamını almadı.
3. Bununla beraber Allah'ın koyduğu yasağı çiğneyen hiç kimseyi affetmedi. Zira peygamber de olsa böyle birini affetme yetkisi yoktu. İlâhî yasağı çiğneyen kimselere dinin verdiği ceza ne ise, gözünü kırpmadan onu uyguladı.
4. Müslümanlar, seviyeleri kendilerinden aşağı olan kimseleri dövmeme konusunda, Allah'ın Resûlünü örnek almalıdır.

646- وعن أنس رضي الله عنه قال : كُنْتُ أَمْشِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ بُرْدٌ بَجْرَانِيٍّ غَلِيظُ الْحَاشِيَةِ ، فَأَدْرَكَهُ أَعْرَابِيٌّ ، فَجَبَذَهُ بِرِدَائِهِ جَبَذَةً شَدِيدَةً ، فَنَظَرْتُ إِلَى صَفْحَةِ عَاتِقِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَقَدْ أَثَرَتْ بِهَا حَاشِيَةُ الرِّدَاءِ مِنْ شِدَّةِ جَبَذَتِهِ ، ثُمَّ قَالَ : يَا مُحَمَّدُ مُرْ لِي مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي عِنْدَكَ . فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ ، فَضَحِكَ ، ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِعَطَاءٍ . متفقٌ عليه .

646. Enes *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraber yürüyordum. Üzerinde Necran kumaşından yapılmış, kenarları sert ve kalın bir hırka vardı. Bir bedevî Resûl-i Ekrem'e yetişerek hırkasını sertçe çekti. Hırkanın boynuna gelen kısmına baktım, bedevînin sertçe çekmesinden dolayı hırkanın kenarı boynuna oturmuştu. Daha sonra bedevî:

- Ey Muhammed! Elinde bulunan Allah'a ait mallardan bana da verilmesini söyle, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bedevîye dönüp güldü. Sonra da ona bir şeyler verilmesini emretti.

Buhârî, Humûs 19, Libâs 18, Edeb 68; Müslim, Zekât 128. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 1; Nesâî, Kasâme, 24; İbni Mâce, Libâs 1

Açıklamalar

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çoğu zaman sade ve basit giyinirdi. Bununla beraber imkânı olanın daha iyi kumaşlardan yapılmış güzel elbiseler giymesini hoşgörürdü. Üzerindeki bir giysiye özenen veya öldüğünde ona sarılmayı düşleyerek elbisesini isteyen kimseye hemen onu çıkarıp verirdi.

O gün, tıpkı Resûl-i Ekrem'in giyindiği kumaş gibi sert ve kaba bir bedevî, beytül-mâl dediğimiz devlet hazinesinden kendisine bir şeyler verilmesini istemek üzere Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına geldi. Karşısındaki bir Peygamber değil de herhangi bir insanmış gibi üzerindeki hırkayı veya bazı rivayetlere göre cübbeyi hızla çekti. Bu olayın birkaç defa cereyan ettiği kanaatini uyandıran bir başka rivayete göre, bu sert çekişe dayanamayan cübbe yırtıldı ve kenarı Resûlullah Efendimiz'in mübârek boynunda kaldı. Bunu umursamayan bedevî, herhalde minnet altında kalmamak düşüncesiyle, kaba bir tavırla:

Muhammed! Elinde bulunan Allah'a ait mallardan bana da vermelerini söyle, dedi. Hiçbir müslüman Peygamber *aleyhisselâm*'a adıyla hitap etmeyeceğine göre, bedevînin müellefe-i kulûb dediğimiz, gönlü İslâm'a yatıştırılmak istenen kimselerden olduğu anlaşılmaktadır. Yahut bu olay, Peygamber *aleyhisselâm*'a adıyla hitap edilmesini yasaklayan âyet [Nûr sûresi (24), 63] nâzil olmadan önce meydana gelmiştir.

Hadîs-i şerîfin yukarıda işaret ettiğimiz Ebû Dâvûd ve Nesâî'deki daha geniş rivayetlerine göre olay Mescid-i Nebevî'de geçti. Bedevî iki deveyle gelmişti. Develeri göstererek:

- Muhammed! Şu iki deveme yiyecek yükle! Bana ne kendi malından ne de babanın malından veriyorsun, dedi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* üç defa:

- *Hayır, kendi malımdan vermiyorum, böyle bir düşünceden Allah'a sığınırım. Ama boynumu incitmene karşılık kısas yapmadıkça develerini yüklemem*, dedi.

Bedevî:

- Hayır, vallahi kısas yaptırmam, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şartını üç defa tekrarladı. Fakat bedevî her defasında kısas yaptırmayacağını söyledi.

Bunu duyan sahâbîler ayağa fırladılar. Sahâbîlerin bedevîyi yaka paça etmesinden çekinen Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara:

- *Sözümü duyanların, ben izin verene kadar yerinden ayrılmamasını istiyorum*, buyurdu. Orada bulunan bir sahâbîye, develerden birine arpa, ötekine hurma yüklemesini emretti. Sonra da sahâbîlerine dağılmalarını söyledi.

İnsanların birbirlerini incitmelerinden dolayı kısas yapmaya, yani bir şahsın kendisini inciten kimseden aynı şekilde hakkını almaya yetkisi bulunduğunu bize öğreten bu olay, Resûlullah Efendimiz'in üstün ahlâkının göz kamaştırıcı misâllerinden birini ortaya koymaktadır. Bir kimse onun güzel ahlâkının sayısız örneklerini bilmesede dahi, sadece bu olaya bakarak, onun gerçekten peygamber olduğu sonucuna varabilir. Kendisine kaba davranan birini affettikten başka, onu ashâb-ı kirâmın elinden kurtarmak, sonra da istediği şeyi kendisine vermek, doğrusu büyük bir olgunluk, eşsiz bir bağışlama örneğidir.

Bedevî kısas yaptırmam diye diretmeseydi, Resûlullah Efendimiz herhalde onun canını yakmayacaktı. Çünkü bedevî bu kabalığı kasten yapmamıştı. Kabalık onların tabiatında vardı. Resûl-i Zîşân bu hareketin kısası gerektirecek bir suç olduğunu söylemekle, hem bedevîye hem de ümmetine bir ders vermiş oldu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Câhil ve görgüsüz kimselere tahammül etmek, onları hoşgörmek peygamber ahlâkıdır.
2. Peygamber Efendimiz kaba ve haşin bedevîler tarafından birçok defa rahatsız edilmiş, her defasında onları bağışlamıştır.

3. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bazı kimseleri İslâm'a ısındırmak düşüncesiyle, kendilerine devlet hazinesinin zekât veya ganimet gibi gelirlerinden dağıtırdı.

647- وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُخَيِّ نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ ، صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِمْ ، ضَرَبَهُ قَوْمُهُ فَأَدَمَوْهُ ، وَهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ ، وَيَقُولُ : « اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ » متفقٌ عليه .

647. Abdullah İbni Mes'ûd *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, peygamberlerden birinin halini anlatışı hâlâ gözümün önündedir. O peygamberi kavmi dövüp kanlar içinde bırakmışlardı. O bu haldeyken bile yüzündeki kanları silerken şöyle diyordu:

“Allah’ım kavmimi bağışla! Çünkü onlar doğruyu bilmiyorlar.”

Buhârî, Enbiyâ 54, İstîtâbetü'l-mürteddîn 5; Müslim, Cihâd 105. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 23

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bahsettiği bu peygamber belki İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden biri, belki de Nuh *aleyhisselâm*'dı. Bu peygamberin doğru yola çağırdığı kavmi onun dâvetini kabul etmedikleri gibi, kendisini fena halde dövmüşler, başını yarmışlardı. Buna rağmen o peygamber kavmine kin beslememiş, daha da önemlisi, kavminin doğru yolu bilmedikleri için böyle davrandıklarını söyleyerek Cenâb-ı Hak'tan onları affetmesini istemişti.

Şayet bu peygamber Nûh *aleyhisselâm* ise, o kavmini yıllarca Hakk'a dâvet etmiş, aradan yıllar geçip de birkaç kişi dışında kimsenin kendine inanmadığını görünce onlardan ümidini kesmiş ve **“Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!”** [Nûh sûresi (71), 26] diye yalvarmıştı. Sonunda Nûh tufanıyla kâfirlerin kökü kazınmıştı.

Peygamber yaralama olayı maalesef İslâm tarihinde de tekrarlandı. Uhud Gazvesi'nde Mekkeli kâfirler attıkları okla Peygamber Efendimiz'in mübârek dişini kırdılar, yüzünü kanattılar. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onların bu hareketine çok üzüldü ve üzüntüsünü:

“Kendilerine gönderilen peygamberin yüzünü kana bulayan bir kavim nasıl iflâh olur” diye dile getirdi (Buhârî, Megâzî 21; Müslim, Cihâd 104). Bunun üzerine Âl-i İmrân sûresinin 128. âyeti nâzil oldu. Âyette Resûl-i Ekrem Efendimiz'e, **“Senin bu hususta yapacak bir şeyin yok”** buyurulmak suretiyle müşriklerin cezasını Cenâb-ı Hakk'ın vereceği hatırlatıldı. İşte o zaman merhametli Efendimiz, **“Allah’ım kavmimi bağışla! Çünkü onlar doğruyu bilmiyorlar”** diyerek Cenâb-ı Hakk'a onları cezalandırmaması için yalvardı. Böylece kendini bilmez kavmini bağışladığını, onlara karşı gönlünde bir kin ve nefret bulunmadığını gösterdi.

Doğruyu bilmeyenler, bilmedikleri için de ona düşmanca tavır alanlar her devirde olmuştur. Kıyamete kadar da olacaktır. Cenâb-ı Hakk'ın kendilerini doğru yola ilettiği bahtiyarlar, bu saâdete eremeyenleri birer düşman gibi değil, birer hasta gibi görmelidir. Onların doğru yolu bulması için hem dua etmeli hem de elden gelen kolaylığı göstermelidir. Şiddet ve nefret insanları soğutur, ürkütür, uzaklaştırır. Bu ise kimseye bir şey kazandırmaz. Câhillere ve kendini bilmeyenlere Peygamber Efendimiz gibi anlayışlı ve hoşgörülü davranmak ise İslâmiyet'e yeni mü'minler kazandırabilir.

Hadîs-i şerîf 37 numara ile sabır bahsinde de geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, kendisine yaptıkları kötülüklerden dolayı kavmini bağışlamakla kalmadı, onları Cenâb-ı Hakk'ın da bağışlaması için dua etti.

2. Doğruyu yanlıştan ayıramayan kimseleri hoş görmeli, onların doğru yolu bulması için dua etmeli ve kendilerine yardımcı olmalıdır.

648- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ » متفقٌ عليه .

648. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Yiğit dediğin, güreşte rakibini yenen kimse değildir; asıl yiğit kızdığı zaman öfkesini yenen adamdır.”

Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107, 108

Açıklamalar

Kuvvetli olan bir kimse, kendinden güçsüz birini kolaylıkla yenebilir. Hele güreş oyunlarını biliyorsa, rakibini zorlanmadan mağlûp edebilir. Fakat nefsi yenmek, güçle, kuvvetle olacak iş değildir. Onun kendine has yolu yordamı vardır.

Öfkemize yenik düştüğümüz zaman konumuzun başındaki âyetler ile devamındaki hadisleri düşünmeliyiz. Allah Teâlâ'nın bizim üzerimizdeki kuvvet ve kudretinin, öfkelendiğimiz adam üzerindeki bizim kuvvet ve kudretimizden daha üstün olduğunu hatırlamalıyız. Şimdi ben bu câhil ve kendini bilmez adamı affetmezsem, yarın kıyamet günü Allah Teâlâ'nın beni affetmesini nasıl umabilirim, demeliyiz.

Öte yandan öfkeli bir suratın tabii halini nasıl yitirdiğini, kızgın insan çehresinin nasıl çirkinleştiğini gözümüzün önüne getirmeliyiz. Buna karşılık yumuşak başlı, hoşgörülü bir kimsenin yüz güzelliğini ve mûnisliğini hayal etmeliyiz.

Kızmakta ne derece haklı olduğumuzu, kızdığımız kimsenin haklılık payı bulunup bulunmadığını yeniden gözden geçirmeliyiz. Bunları süratle düşünürken Peygamber Efendimiz'in tavsiye buyurduğu bazı fiilî yatıştırıcılara da başvurmalıyız:

- * Önce eûzü besmele çekerek öfkemizi körükleyip kabartan şeytandan Allah'a sığınmalıyız.
- * Ayakta isek oturmalı, oturuyorsak yaslanmalı veya yere uzanmalıyız.
- * Öfkemiz yine geçmemişse kalkıp soğuk su ile abdest almalıyız. Ateşi ancak suyun söndüreceğini unutmamalıyız.

Şunu da hiçbir zaman unutmamalıyız ki, öfkesini yenenler, insanların kusurlarını bağışlayanlar Allah Teâlâ'nın kendilerinden hoşnut olduğu kimselerdir.

Hadîs-i şerîf 46 numara ile sabır bahsinde de açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güçlü kuvvetli olmak dinimizce makbul sayılmıştır. Fakat öfkesini yenebilmek ondan da üstün kabul edilmiştir.
2. Câhillere uymamak, onlara öfkelenmemek iyi müslümanın en belirgin özelliğidir.